n 05-2016

W. A. Oosterdijk
Nijmegen

KONINKLIJK INSTITUUT VD TROPEN-BIBLIOTHEEK
14 0000 0188 0628

19N 157322

2e ex.

DE KRIJGSGESCHIEDENIS

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË

van 1811 tot 1894

SAMENGESTELD DOOR

G. B. HOOYER

GEPENS. LUITENANT-KOLONEL DER INF. O. I. L.

DEEL I – III

DEN HAAG
DE GEBR. VAN CLEEF

BATAVIA
G. KOLFF & Co.

1895
1897

93=54 / 344=54

Hooyer

2e ex

VOORREDE.

Bij de beoefening der Indische Krijgsgeschiedenis ondervond ik telkens het bezwaar van geen bruikbare handleiding ter beschikking te hebben, die mij het verloop van de verschillende expeditiën en haar onderling verband duidelijk en beknopt weergaf.

De beschrijvingen der expeditiën zijn in zooveel boekwerken en tijdschriften verspreid, dat het bijna ondoenlijk is, ze alle onder de oogen te krijgen. Daarenboven zijn ze meestal zóó uitgebreid, dat een deugdelijke bestudeering ervan te tijdroovend wordt, terwijl het onderling verband der expeditiën maar zelden naar den eisch in het licht gesteld wordt.

Om in deze leemte eenigszins te voorzien, schreef ik deze Krijgsgeschiedenis van Nederlandsch-Indië. Ik trachtte daarbij het verband tusschen de expeditiën aan te toonen, waar dat bestond, en voegde daartoe die in de Zuidelijke landtong van Celebes, die op Bali, die op Borneo's Westkust, die in Bantam, die op Flores e. a. in afzonderlijke hoofdstukken bijeen.

Ook trachtte ik iederen veldtocht op de eenvoudigste en zakelijkste wijze te beschrijven en, waar noodig, deze beschrijving door toevoeging van een schetskaart te verduidelijken.

Meestal liet ik de beschrijving van een algemeene beschouwing vooraf gaan, waarin het eigenaardig type der te behandelen expeditie werd aangewezen. Vervolgens werden zoo beknopt mogelijk de staatkundige toestand en de politieke verwikkelingen behandeld, die aanleiding gaven tot den strijd. Daarna werden het terrein, waarop geageerd werd, de bevolking waartegen gestreden moest worden, de wapening, de samenstelling en de hulpmiddelen der strijdende partijen behandeld.

Bij de beschrijving der krijgsverrichtingen zelven werden de indeeling en de sterkte-cijfers der troepen in de marge opgegeven.

Ten laatste werden in een slotwoord de verkregen resultaten medegedeeld en beschouwd. Daarbij werd geen kritiek uitgeoefend, omdat deze volgens mijn opvatting niet te huis behoort in een geschiedkundige beschrijving.

Ik bepaalde mij tot hetgeen van 1811 tot 1894 door de landmacht in onze Oost-Indische bezittingen werd verricht. Met uitzondering van den oorlog tegen Atjeh bracht ik dit in twee deelen bijeen. De beschrijving van den krijg op Noord-Sumatra, door een 20tal kaarten opgehelderd, blijft bewaard voor een derde deel.

Van de daden der Marine maakte ik slechts melding, wanneer deze met de landmacht samenwerkte.

De behandeling der krijgsgeschiedenis onzer Zeemacht in Indië liet ik aan meer bevoegden over.

Eenheid te brengen in de spelling der plaatsnamen, was mij niet mogelijk. Meestal volgde ik de spelling, die gebruikt werd in het voornaamste der werken, die bij het bespreken van iedere expeditie mijn leiddraad waren.

Een vergelijking van mijn werk met die gegevens wordt door de vermelding der bronnen bij ieder hoofdstuk gemakkelijk gemaakt.

Dank zij den Luitenant-Generaal GEY VAN PITTIUS, door wiens tusschenkomst ik gedurende zes maanden inzage mocht hebben van het archief van het Departement van Oorlog te Batavia, en dank zij den Luitenant-Kolonel HELB, die als chef van den Topographischen Dienst mij zijn krachtigen steun verleende bij het samenstellen en doen overteekenen der kaarten, kon ik hier en daar bijzonderheden vermelden of ophelderen, die tot nu toe onbekend, of minder juist waren voorgesteld.

Ik ben er van overtuigd, dat aan mijn werk groote leemten en gebreken eigen zijn. Eerst als de krijgsarchieven in Nederland en in Indië in hun geheel stelselmatig en volledig zullen zijn onderzocht, kan een volkomen aan de eischen beantwoordende krijgsgeschiedenis van *ons roemrijk* Indisch leger geschreven worden.

Dat dit werk mijn Indischen kameraden en verderen belangstellenden in de krijgsgeschiedenis van Nederlandsch-Indië van nut moge zijn is mijn hartelijke wensch.

G. B. HOOIJER.

INHOUD

VAN HET

EERSTE DEEL.

Bladz.

Inleiding 1

HOOFDSTUK I.

De verdediging van Java tegen de Engelschen 9
I. De bestorming van Meester-Cornelis 9
II. De verovering van Midden-Java 22
III. De verdediging van Java (Aanhangsel) 27

HOOFDSTUK II.

1. De Molukken 32
2. De beide expeditiën naar Palembang. 1819—1821 36
I. De eerste expeditie 36
II. De tweede expeditie 40

HOOFDSTUK III.

1. De oorlog op Java. 1825—1830. 47
I. Het terrein 47
II. Figuurlijk overzicht van den krijg 51
III. Herinnering aan den 3den Javaanschen successie-oorlog. . . . 52
IV. De aanleiding 55
V. De strijdkrachten 57
VI. De eerste helft van het oorlogsjaar 1825—1826.
a. In Djokjakarta en de Zuidelijke landen 63
b. In de vallei van Kedoe 67
c. Ten Oosten van Semarang 70
d. Ten Westen van Semarang 73
VII. De tweede helft van het oorlogsjaar 1825—1826.
a. In Djokjakarta en de Zuidelijke landen 74
b. In de vallei van Kedoe 78
c. Ten Oosten van Semarang 80
d. Ten Westen van Semarang 82

VIII. Het oorlogsjaar 1826—1827.
a. Pleret en Dixo 84
b. De wisseling van den oorlogskans. 90
c. De actieve verdediging in Djokjakarta en Soerakarta. . . 91
d. In de vallei van Kedoe 96
e. In Banjoemas 96
f. In Bagelen. 97
IX. Het oorlogsjaar 1827—1828.
a. Het Benteng-stelsel 98
b. Hernieuwing van de aanvallende beweging 100
c. De opstand in Rembang 103
Het oorlogsjaar 1828—1829 106
X. Het oorlogsjaar 1829—1830 112
2. De opstand in Krawang. 1832. 121

HOOFDSTUK IV.

De oorlog op Sumatra's Westkust 124
I. Algemeen overzicht. 125
II. De aanleiding 127
III. Het terrein en de bevolking 129
IV. De vestiging en uitbreiding onzer macht in de Padangsche Bovenlanden. 1821—1825 137
V. Het tijdperk van temporiseeren, van 1825 tot 1829 149
VI. De zuivering en onderwerping der Benedenlanden 152
VII. De uitbreiding van onze macht in de Bovenlanden en de onderwerping der Padri's 158
VIII. De algemeene opstand in de Padangsche Bovenlanden 164
IX. De verovering van Kamang. 170
X. De operatiën tegen de vallei van Alahan Pandjang 173
XI. De splitsing van het Civiel- en het Militair gezag 181
XII. Bondjol. 1835—1837 186
XIII. De volvoering van het plan van den Gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH tot het in bezit nemen der geheele Padangsche Bovenlanden. 203
XIV. De muiterij in Batipo 209
XV. De laatste krijgsverrichtingen op de Westkust tot bevestiging van ons gezag 215

HOOFDSTUK V.

1. De Lampongsche districten. 222
2. Djambi 239
a. De onderwerping van Djambi in 1833 239
b. De verovering van Djambi in 1858 242
3. Banka 246

HOOFDSTUK VI.

1. Zuid-Celebes 256
I. Inleiding 257
a. Land en volk 259
b. Vroegere geschiedenis 261
II. De expeditiën naar Tanette en Soeppa in 1824 264
III. De expeditie naar Boni in 1825 268
IV. De expeditie naar Soeppa in 1825 276
V. De tocht naar Tanette in 1826 278
VI. De expeditie tegen Watta 279
VII. De krijgsbedrijven in Segeri en Tanette in 1839 281
VIII. De verovering van Boekoeloe in 1855 283
IX. De expeditie naar Boni in 1859 284
X. De expeditie naar Boni in 1860 293
XI. De tochten naar Manipi en naar de Thorathealanden 299
XII. Kraeng Bonto-Bonto 300
2. De expeditiën naar Mandar en Baraba Toea 303

HOOFDSTUK VII.

Bali 309
I. Inleiding 310
II. De expeditie in 1846 315
III. De tweede expeditie. 1848 319
IV. De derde expeditie. 1849 325
a. De verovering van Djagaraga 325
b. De onderwerping van Karang Asem 337
c. De tocht naar Kasoemba 339
d. De terugtocht naar Padang Cove 343
e. De tweede tocht naar Kasoemba 345
V. De expeditie naar Boelèleng in 1858 348
VI. De expeditie naar Bali in 1868 350

KAARTEN BEHOORENDE BIJ DEEL I EN II.

		Schaal.
1.	Batavia en omstreken	1 : 50 000
2.	Het kamp van Meester-Cornelis	1 : 15 000
3.	De rivier de Moesie (Palembang)	1 : 500 000
4.	Midden-Java (van 1825—1830)	1 : 500 000
5.	Pleret	1 : 20 000
6*a*.	Sumatra's Westkust (Noordelijk gedeelte)	1 : 815 000
6*b*.	Sumatra's Westkust (Zuidelijk gedeelte)	1 : 815 000
7.	De stelling op den Marapalm	1 : 10 000
8.	De stelling te Matoea (1833)	1 : 10 000
9.	De vallei van Alahan Pandjang	1 : 20 000
10.	De Lamponsche Districten (Zuidelijk gedeelte)	1 : 500 000
11.	Banka	1 : 500 000
12.	Celebes (Zuid-Westelijk gedeelte)	1 : 500 000
13.	Soeppa en omstreken	1 : 10 000
14.	Boni	1 : 25 000
15.	Baraba Toea	1 : 3 000
16.	Het eiland Bali	1 : 1 000 000
17.	Kampong Bleling (1846)	1 : 15 000
18.	Bali tijdens de IIde en IIIde expeditie	1 : 10 000
19.	Kasoemba	1 : 15 000
20.	Bali (1868)	1 : 30 000
21.	De Westkust van Borneo	1 : 1 000 000
22.	Pemangkat	1 : 10 000
23.	Sintang	1 : 500 000
24.	Zuid- en Oost Borneo	1 : 1 000 000
25.	Bantam (Noord-Westelijk gedeelte	1 : 500 000
26.	Ceram en Amboina	1 : 1 000 000
27.	Silindoeng en Tobalanden	1 : 300 000
28.	Bakhara	1 : 4 000
29*a*.	Midden Flores (Noordelijk gedeelte)	1 : 100 000
29*b*.	Midden Flores (Zuidelijk gedeelte)	1 : 100 000
30.	Palembang, Benkoelen, Lampongsche Districten	1 : 900 000
31.	Djattie	1 : 20 000
32.	Pasoemah Lebar	1 : 250 000
33.	Schets van de doeson Tebat-Soeroet	1 : 10 000
34.	Moentar Alam	1 : 10 000
35.	Penandingan	1 : 20 000
36.	Kotta Agong	1 : 20 000
37.	De Oostkust van Sumatra	1 : 2 000 000
38.	Deli	1 : 100 000
39.	Laoe Potah	1 : 2 000
40.	Langsar en Temyang	1 : 200 000

INLEIDING

Voordat wij overgaan tot de behandeling van de krijgsgeschiedenis onzer Oost-Indische bezittingen van 1811 tot heden, moeten wij kortelijk de gebeurtenissen in herinnering brengen, waardoor de kleine Hollandsche natie zulk een belangrijken invloed verkreeg op de uitgebreide eilandengroep in het Zuid-Oosten van Azië.

Hierdoor zal de lezer in staat gesteld worden zich een voorstelling te maken van het ontstaan der toestanden in onze Oost-Indische bezittingen, zooals die waren op het oogenblik, dat zij door Engeland werden veroverd, en op het tijdstip harer teruggave aan Nederland.

In de Middeleeuwen bestond er tusschen de volkeren en stammen, die den Indischen Archipel bewoonden, niet veel onderling verband en oefenden zij ook weinig invloed op elkander uit.

Wreede tirannie der vorsten en blinde onderworpenheid van de zijde des volks verhinderden alle hoogere ontwikkeling in de grootere, eenigszins georganiseerde rijken. De opeenvolgende geslachten verkeerden in een toestand van bijna voortdurende onrust en krijg, waarbij het belang der hoofden uitsluitend op den voorgrond stond.

De handel en scheepvaart door de machtigste Indische Staten gedreven, bleven grootendeels tot den Archipel beperkt en strekten zich daarbuiten slechts tot China en Arabië uit. Enkele plaatsen hadden daarvan natuurlijk hun voordeel, maar de algemeene volkswelvaart werd er weinig door gebaat.

Eerst in de veertiende eeuw omvatte het Hindoe-Javaansche sultanaat van Madjapahit met zijn leenstelsel een belangrijk gedeelte van den Archipel: Sumatra, dat in verschillende rijken was verdeeld; Borneo, welks kuststreken alleen door

Maleiers waren gekoloniseerd; Celebes, Malakka en de honderden kleinere eilanden tusschen deze landen in gelegen. Dit uitgestrekte rijk kwam voor korten tijd tot betrekkelijken bloei, maar viel spoedig uiteen onder den invloed van den Islam, nadat deze in de verschillende leenstaten was ingevoerd. Ook Java werd in een aantal op zich zelf staande staten verbrokkeld. Daar ontstonden namelijk de vorstendommen Padjang, Bantam, Jacatra, Tjeribon en Mataram. Eerst in 1576 was een deel dezer Staten weder vereenigd onder den soesoehoenan (den «aangebedene») van Mataram.

Reeds vóór het genoemde jaar hadden de Portugeezen handelsbetrekkingen met de Indische eilanden aangeknoopt, en werden hierin al spoedig door de Spanjaarden en Engelschen, en eerst in het laatst der zestiende eeuw door de Nederlanders gevolgd.

De handel van dezen bepaalde zich gedurende de eerste dertig jaren van den tachtigjarigen oorlog tot Europa en behaalde vooral rijke winsten met het vervoer der Indische producten uit de Portugeesche en Spaansche havens.

Doch toen koning Filips, na Portugal veroverd te hebben, de havens van dat land voor den Hollandschen handel sloot, en zelfs beslag legde op de daar aanwezige Hollandsche schepen, terwijl Engeland onzen handel onder vreemde vlag tegenging, rustte het krachtige en rijke Noord-Nederland niet, voordat het een anderen uitweg had gevonden voor zijn ondernemingsgeest, die niet weinig was ontwikkeld onder den invloed der vrijheidszucht, door de Hervorming tot nieuw en schoon leven ontwaakt, en van de inspanning, waartoe de zware strijd tegen Spanje had geroepen. De tochten onzer koopvaarders naar de Middellandsche Zee, Rusland, de Westkust van Afrika, de Kaap-Verdische eilanden waren voor hen een uitmuntende leerschool geweest en hadden hun zucht om zich op onbekende zeeën te wagen aangevuurd. Weldra in het bezit gekomen van kopieën der zeekaarten van de Portugeezen, en op de hoogte van de geheimen der groote vaart, draalden zij niet met de uitrusting van schepen, die, bemand met onversaagde Geuzen, bestemd waren om Portugees en Spanjool in zijn wonderland ten Zuiden van den evenaar aan te vallen en te verjagen en zelven de specerijen te gaan halen, welker vervoer uit Portugal hun was belet.

Zoo stevende in 1595 de eerste Nederlandsche vloot, door de «Maatschappij van Verre» met octrooi en hulp der Staten uitgerust, naar «de landen liggende voorbij de *Cabo de Bona Esperanza*» en plantte daar de Hollandsche vlag.

De éene vloot vóór, de andere na ondernam den gevaarvollen tocht om de Kaap de Goede Hoop. De tamelijk logge vaartuigen, van achteren hoog opgetimmerd, half koopvaardij-, half oorlogsschip, hadden een bemanning, die even goed met het mes en het musket als met de zeilen kon omgaan; met minachting neerzag op den Mohammedaanschen of Heidenschen inlander, en niet opzag tegen een Europeeschen vijand; tuk op buit en op winst, en geen gevaren ontziende, waar het gold een rijke lading van Indische producten te

verkrijgen. Zoo sterk was de zucht om op deze wijze geld en leven te wagen, dat de vele compagnieën, ter zelfder tijd opgericht, «malcanderen al spoedig de schoenen van de voeten, en het geld uit den buidel zeilden». Verbetering in dezen staat werd gebracht door de oprichting der «Algemeene Oost-Indische Compagnie», die in 1602 door tusschenkomst van OLDENBARNEVELT tot stand kwam. Deze vereenigde alle bestaande compagnieën tot één geheel en de Algemeene Oost-Indische Compagnie ontving het monopolie om in de Aziatische landen handel te drijven, verbintenissen aan te gaan, sterkten te bouwen en overheden aan te stellen.

Het duurde intusschen nog eenige jaren, voordat zij op Java en de specerijrijke Molukken hare handelskantoren vestigde en forten deed bouwen. Tot de oprichting der eersten ging zij slechts dáár over, waar uitzicht bestond op het behalen van rijke winsten, en tot die van sterkten alleen dáár, waar de handelsbelangen tegenover den inlander of den Europeaan verdedigd moesten worden.

Landverovering en kolonisatie bleven voorloopig van de plannen der Oost-Indische Compagnie uitgesloten. Eerst later ging zij uit nooddwang hiertoe over. Doch al spoedig deed zij schatten naar Nederland stroomen en keerde rijke winsten aan haar aandeelhouders uit. In 1606 ontvingen zij een uitkeering van 75 percent, en anderhalve eeuw lang bedroegen de winsten gemiddeld 21 percent in het jaar. Geen wonder, dat de aandeelen van 3000 gulden tot voor achttienduizend toe werden verhandeld!

De machtige vloten der Compagnie doorkruisten de zeeën en vestigden handelsbetrekkingen op alle punten in Azië, waar deze voordeelig werden geacht, zoowel in China en Japan, als op Ceylon en in Voor- en Achter-Indië.

Haar troepen bezetten een aantal posten en sterkten, dwongen de inlanders tot dienstbetoon en trouw en hielden de mededingers van de kust.

Een Gouverneur-generaal, door de Staten-generaal aangesteld, bijgestaan door een Raad van Indië, bestuurde sinds 1609 de zaken van de steeds in macht en aanzien toenemende Compagnie en beijverde zich de vele misbruiken en de oneerlijkheid harer dienaren te keer te gaan.

In 1617 ondernam JAN PIETERSZOON COEN den strijd met den machtigen sultan van Bantam, en vestigde te Jakatra den hoofdzetel van het bestuur, in weerwil van de vijandige Engelschen, die daar ook een factorij hadden.

Zoo verrees in de streek tusschen Bantam en Tjeribon het fort Batavia en ontstond daaromheen een stad, langs welker grachten en kanalen ambtenaren en burgers zich vestigden en de handel de kostbare producten opstapelde voor den uitvoer naar het vaderland.

Toen in 1621 het octrooi der Compagnie verlengd werd, bezat zij reeds 75 schepen en had een legermacht van 3000 man in haar dienst.

De pogingen door den sultan van Bantam, maar te vergeefs, in 't werk gesteld om de Hollanders te verdrijven, werden tien jaren later vernieuwd door

den soesoehoenan van Mataram, die zich evenzeer bevreesd maakte voor de steeds toenemende macht der Compagnie.

Doch ook deze aanval op onze hoofdvestiging werd afgeslagen, en eenige jaren later werden er met den Mataramschen vorst contracten gesloten, welke den Hollandschen indringer, die behalve handelsman ook overheerscher was geworden, in het bezit van zijn veroverd grondgebied lieten.

De strijd met de Engelschen eindigde, door dat zij zich terugtrokken uit de Oost-Indische wateren, maar met de Portugeezen moest deze nog een tijd lang voortgezet worden. Nu eens voerde de Compagnie den strijd alleen, dan met behulp der inlandsche vorsten, in den regel met den gewenschten uitslag.

Het was een zeer eigenaardig schouwspel, die strijd in Indië van een handelslichaam onder het toezicht der Staten tegen een Europeesch rijk om den Indischen buit, met de verbaasde inlandsche vorsten tot toeschouwers of bondgenooten en later tot slachtoffers.

Malakka en Ceylon werden op de Portugeezen veroverd en de opstanden der inlanders in de Molukken en elders op wreede wijze onderdrukt, waardoor de Compagnie zoo machtig werd, dat de vorst van Mataram het geraden achtte een verbond van wederkeerige hulp met haar te sluiten.

In 1648, het jaar van den Munsterschen vrede, toen haar octrooi nogmaals werd verlengd, had de Compagnie zich op de kust van Voor-Indië gevestigd en een groot deel van Java onder haar macht gebracht, factorijen in het Padangsche opgericht en het monopolie van den specerijhandel in de Molukken verkregen.

Het grondgebied, dat zij verwierf op de groote Soenda-eilanden: Java, Borneo, Sumatra en Celebes; de geheele verovering der Moluksche eilanden; van een deel van Malabar en Coromandel; de vestiging van een volksplanting aan de Kaap de Goede Hoop, en het schatplichtig maken van Palembang, deden de Compagnie afwijken van het doel, waarmede zij oorspronkelijk was opgericht. Van een zuiver handelslichaam, werd zij nu feitelijk bezitster van uitgestrekte kusten en een groot aantal eilanden, die zij met troepen en forten in bedwang hield en verdedigde, de beheerscheres van volken, de oppermachtige bondgenoote van Oostersche vorsten, een handelsstaat in den Indischen Archipel, die de verhouding van de inlandsche machthebbers tegenover hun onderdanen geheel van karakter deed veranderen en aan de belangen der Compagnie dienstbaar maakte.

Het zou toen de geschikte tijd geweest zijn voor een staatkundige regeling van hetgeen de Compagnie in den Archipel verworven had, en daarbij de veelzijdige ontwikkeling en verheffing der onderworpen landen tot het hoofddoel te maken, in plaats van de handelsbelangen en de handhaving van het monopoliestelsel ten bate der aandeelhouders. Reeds Coen had op het aanvankelijk betreden van dezen weg aangedrongen door voorstellen te doen tot het vrijlaten van den handel, doch geen gevolg hiervan mogen zien, en ook later waren de

bewindhebbers der Compagnie niet geneigd zich in een meer onbekrompen richting te bewegen.

Ook in den nieuwen artikelbrief stond weer het behalen van groote winsten door de voortdurende toepassing van het monopolie-systeem nadrukkelijk op den voorgrond, waardoor het verval en de ondergang der Compagnie werden voorbereid. Het uitroeien der specerijboomen in de Molukken; de bestendiging van de misbruiken en het oneerlijke winstbejag der hoogere en lagere ambtenaren; het volgen van een weifelende en onbetrouwbare politiek; het belemmeren van alles, wat geen rechtstreeksch voordeel beloofde; het laten verslappen van onzen invloed, waar geen handelsbelangen in het spel waren; het onvoldoende beschermen onzer bezittingen, — ziedaar de treurige gevolgen, die uit de handhaving van het monopoliestelsel zijn voortgevloeid.

Intusschen werd Makassar, dat in opstand gekomen was tegen de Compagnie, door Maetsuyker en Speelman weder onderworpen; Mataram tot vrede en het schenken van belangrijke handelsvoordeelen gedwongen; het grondgebied, ook op Java, aanmerkelijk uitgebreid en het monopolie over de geheele Noordkust van het eiland krachtig gehandhaafd.

De Compagnie verleende den Staten in den tweeden Engelschen oorlog hulp, en maakte Bantam schatplichtig. De glans, die van een en ander op haar afstraalde, maakte, dat haar innerlijke verzwakking niet in het oog viel, eene verzwakking, die nog toenam door de weelde, het zedenbederf, en den handel voor eigen rekening der Compagnies-dienaren.

Al werden dan ook de suiker- en de koffiecultuur uitgebreid, en de heerschappij der Compagnie over Java door aanhoudend strijden bevestigd, verkeerde finantieëele operatiën, het opdrijven van de waarde der aandeelen, hoewel dezen niet langer de aanzienlijke dividenden van vroeger afwierpen, de steeds toenemende uitgaven, bij het verminderen der winsten, — al deze omstandigheden waren niet geschikt om haar kracht te doen toenemen.

De aanslag van Pieter Elberfeld, het onthoofden van zes-en-twintig personen, die goederen van de Compagnie hadden verduisterd, het ontslag van een Gouverneur-generaal en drie hooge ambtenaren wegens zedeloosheid en willekeur, het onthoofden van den Gouverneur op Ceylon wegens wangedrag, leverden het bewijs, dat de Compagnie haar roem had overleefd, en dat er een bederf was in haar handelsstaat, dat door geen krasse maatregelen meer was te keeren.

De moord op de Chineezen te Batavia, gevolgd door een opstand op Java en het verraad van den soesoehoenan; de twist tusschen den Gouverneur-generaal Valckenier en drie Raden van Indië, die aanleiding gaf tot de gevankelijke opzending dezer laatsten naar Nederland en de ter dood veroordeeling van den eerste — aan de uitvoering van welk vonnis echter geen gevolg kon worden gegegeven, daar hij in de gevangenis stierf — doen ons zien, dat omstreeks het midden der achttiende eeuw de toestand der Compagnie ontzaglijk veel te wenschen overliet.

Haar aandeelen vielen tot op de helft van de waarde, waartoe zij opgedreven waren, toen de bewindhebbers bij gelegenheid der verlenging van het octrooi tot openlegging der zaken werden gedwongen.

Van Imhoff, in 1743 tot Gouverneur-generaal benoemd, kreeg in last om verbeteringen aan te brengen, en de Prins-Stadhouder, werd tot opperbewindhebber der Oost-Indische bezittingen aangesteld, en belast met het gezag over de andere bewindhebbers, doch deze maatregelen mochten niet baten om de verzwakking te keer te gaan. Deze nam integendeel zoozeer toe, dat zij zich weldra ook naar buiten openbaarde.

Wel werd het rijk van Mataram bij erflating aan de Compagnie vermaakt, en nu door den leenplichtigen vorst Pakoe Boeana III bestuurd, terwijl Mangkoe-Boemi als leenplichtig sultan in het van Mataram afgescheiden Djokjakarta optrad, maar tegen dit voordeel stond het belangrijke nadeel over, dat de Compagnie in Voor-Indië door de Engelschen overvleugeld, en op Sumatra door hen verdrongen werd.

Ten laatste wogen ook de winsten van den handel niet meer op tegen de kosten van het bestuur over het uitgestrekte grondgebied en het onderhoud van 23000 man te lande en van een oorlogsvloot uit 100 schepen bestaande.

In 1780 steeg de geldnood der Compagnie tot zulk een hoogte, dat zij bij de Algemeene Staten een leening moest sluiten, hetgeen haar echter niet verhinderde om een dividend van 12 percent uit te keeren, ten einde hare aandeelen hoog in prijs te houden en met een schoonen schijn het innerlijk bederf te bedekken.

Zulk een oneerlijk beheer moest eindelijk wel den val van het reusachtige handelslichaam ten gevolge hebben.

Tien jaren later was dan ook het tekort van 21 tot 74 millioen gestegen.

De laatste slag werd der Compagnie toegebracht tijdens den oorlog tusschen Engeland en de Republiek der Vereenigde Nederlanden, toen de Kaap de Goede Hoop, Ceylon, de bezittingen in Voor-Indië, Malakka, Padang, Riouw en de Molukken voor haar verloren gingen.

Het Comité voor de zaken der Oost-Indische Compagnie, door de regeering der Bataafsche Republiek in 't leven geroepen, kwam tot de ontdekking, dat zij 112 millioen schuld had en bracht het handelslichaam onder toezicht van den Staat. Doch de Commissarissen-generaal, ter contrôle naar Indië gezonden, kwamen onder den invloed der familie-regeering van den Gouverneur-generaal Alting, en verbeteringen van belang bleven achterwege. Alleen werd Java, nadat de vloot, ter bescherming van de Indische bezittingen door de Republiek uitgezonden, zich in Zuid-Afrika aan de Engelschen had overgegeven, althans eenigermate in staat van verdediging gebracht, en te Weltevreden een versterkt kamp opgericht.

Het octrooi der Compagnie, dat in 1799 verstreken was, werd nu niet meer verlengd, en haar baten en schulden — de laatsten bedroegen 134 millioen! — door den Staat overgenomen.

Aldus was het treurig einde der Compagnie, dat te wijten was, gelijk wij reeds te kennen gaven, aan haar bekrompen streven om als handelskantoor werkzaam te zijn, in plaats van een grootsch en verheven staatkundig doel na te streven en het uitgebreide Indische rijk ten bate zijner welvaart en ontwikkeling op krachtige en onbekrompen wijze te besturen.

De nalatenschap der Compagnie, door de Republiek aanvaard, moest nu tegen de Engelschen verdedigd worden. Pradjoerits werden opgeroepen, Madoereezen en Chineezen geoefend, batterijen bij Batavia opgericht, posten te Toegoe en te Poeloe Gadoeng geplaatst; men verzekerde zich van de hulp van Bantam en der vorsten van Midden-Java, en verkreeg die van Madoera. Reeds was een vijandelijke vloot voor Batavia verschenen, en hadden de Engelschen Ternate bezet, toen de vrede van Amiens werd gesloten en ons eenige verademing schonk.

Doch nog voordat de verloren plaatsen en eilanden alle aan ons teruggegeven waren, brak de oorlog weder uit. De Kaap viel opnieuw in de handen der Engelschen en onze vloot werd voor Batavia uiteen gejaagd en bij Grissee vernield.

Onder deze omstandigheden vertrok Herman Willem Daendels naar Java, door koning Lodewijk tot Gouverneur-generaal met bijna onbeperkte volmacht aangesteld.

Daendels, die als jong advocaat een zeer werkzaam aandeel had genomen in de Patriottische onlusten, was verbannen geworden en ter dood veroordeeld wegens zijn pogingen om Hattem tegen den Prins van Oranje te verdedigen. In 1787 streed hij tegen de Pruisen, diende daarna als luitenant-kolonel in het Fransche vreemdenlegioen, en veroverde als brigade-generaal het fort Crève-coeur. Te vergeefs trachtte hij zijn landgenooten over te halen zelven den vrijheidsboom te planten, ten einde hierdoor de Fransche overheersching te ontgaan, en deed hiertoe een aanslag op de Bommelerwaard In het voorjaar van 1794 rukte hij als Fransch divisie-generaal Amsterdam binnen, waar toen eerst de revolutie uitbrak, organiseerde het Bataafsche leger en versterkte de Oostelijke grenzen der Republiek. In 1798 wierp hij haar regeering omver, trad voor korten tijd als dictator op, ontwierp plannen voor een landing der Franschen in Ierland en een tocht naar Java, die echter niet uitgevoerd werden, streed dapper tegen de Engelschen en Russen, toen dezen hun inval in Noord-Holland deden, en keerde daarna tot het ambtelooze leven terug. Spoedig echter werd hij door koning Lodewijk als buitengewoon staatsraad aangesteld en tot Gouverneur-generaal van Indië benoemd.

Bij zijn aankomst aldaar vond hij slechts Java, Makassar, Bandjermasin, Amboina, Banda, een deel van Timor, Palembang en het eilandje Decima in ons bezit, het leger zonder orde en tucht, de ambtenaren traag, den handel in kwijnenden toestand en slechts door Amerikaansche schepen gedreven.

Gedeeltelijk in overeenstemming met de voorschriften der staatscommissie van 1803, werd het bestuur door Daendels met krachtige hand gereorganiseerd, het rechtswezen geregeld, werden de cultures uitgebreid, groote werken van

krijgskundigen aard ondernomen, de opstand in Tjeribon onderdrukt, en de ambtenaren, op soms ruwe wijze, tot het vervullen van hun plicht gedwongen.

De twee millioen, die hij in kas gevonden had, waren door al deze maatregelen spoedig verbruikt, en hij moest naar nieuwe middelen omzien ter voorziening in de vele uitgaven. Hij vond dezen in den verkoop van landerijen en producten, in verschillende heffingen, gedwongen leeningen en de uitgifte van papieren geld, nu de Amerikanen, door zijn willekeurige handelingen afgeschrikt, ophielden met het opkoopen en afhalen der Indische producten, die op Java opgestapeld lagen en niet naar Nederland konden worden uitgevoerd. Hij liet in heerendienst den grooten militairen weg over Java aanleggen, en gaf door het drukkende van dien dienst aanleiding, dat de bevolking ontevreden werd met zijn bestuur, en dat er in Bantam een opstand uitbrak, die wel bedwongen werd en de inlijving van het sultanaat bij ons rechtstreeksch gebied ten gevolge had, maar telkens de uitzending van expedities noodzakelijk maakte.

De eischen, die hij aan de vorsten in Midden Java stelde, met betrekking tot het ceremoniëel, door hen in acht te nemen tegenover de ambtenaren, waren oorzaak, dat de goede verstandhouding, die tot nog toe tusschen die vorsten en het bestuur had bestaan, verbroken werd.

Zijn oorlogen putten de financiën uit en zijn willekeur verwekte ontevredenheid onder Europeanen en inlanders.

Dit alles neemt niet weg, dat Daendels den innerlijken toestand der koloniën belangrijk verbeterde en haar kracht tegenover aanvallen van buiten niet weinig heeft versterkt.

De hartstochtelijke maarschalk, die wist wat hij wilde, maar niet wist wat hij kon, en van wien niet zonder recht gezegd is, dat zijn fouten bestonden in de overdrijving zijner goede eigenschappen, deze echte zoon der Fransche Revolutie, heeft den Indischen Augiasstal gezuiverd en een bestuur ingevoerd, dat het meest belangrijke wingewest der Compagnie tot een gedeeltelijk zelfstandig rijk moest vormen.

Te midden van dit wordings-proces, dat door gebrek aan geld en door de blokkade der kusten veel vertraging ondervond, stak korten tijd na het vertrek van Daendels, een storm uit Britsch-Indië op, die het door Frankrijk geannexeerde Insulinde voor enkele jaren onder de macht van Engeland bracht.

Moge het bovenstaande vluchtig overzicht den lezer hebben doen zien, op welke grondslagen, na het Engelsche tusschenbestuur, onze natie het koloniale rijk in den Indischen Archipel tot krachtiger en schooner ontwikkeling kon doen komen, dan waardoor het zich ooit te voren had gekenmerkt.

Dit boek dient om in het licht te stellen, wat «de sterke arm» van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement daartoe heeft bijgedragen.

HOOFDSTUK I

De verdediging van Java tegen de Engelschen

(Schetskaart N° I en II.)

BRONNEN.

Bijdragen tot de Indische krijgsgeschiedenis in het *Ind. Mil. Tijdschrift* 1890. Een vrij uitvoerig en meestal juist verhaal der verdediging van Java in 1811, door een ooggetuige medegedeeld.

Geschiedenis der N. O. I. Bezittingen onder de Fransche heerschappij, door Mr. P. MIJER.

Verdediging van Java 1808—1811, *Ind. Mil. Tijdschrift* 1871. Een belangrijk, uitvoerig opstel.

Dagboek van Lord MINTO, *Ind. Gids* 1880, bevattende vertrouwelijke brieven van dien Britsch-Indischen Gouverneur aan zijn familie tijdens zijn expeditie naar Java.

Bijdrage tot de geschiedenis der verovering van Java, *Ind. Mil. Tijdschrift* 1877, nadere bijzonderheden en sterkte-staten bevattende.

Een bijdrage tot de Indische Krijgsgeschiedenis, *Ind. Mil. Tijdschrift* 1879. Een uitvoerige memorie over den veldtocht in 1811.

Beknopte beschrijving van den veldtocht op Java in 1811 door den HERTOG VAN SAKSEN WEIMAR EISENACH, gevende een overzicht van de verovering der Molukken, de gevechten op Java en de operatiën der Engelschen tegen Palembang en de Vorstenlanden.

DAENDELS en RAFFLES, *Ind. Gids* 1891, bevattende een belangrijke beschouwing over beide personen.

I. DE BESTORMING VAN MEESTER-CORNELIS.

De poging in het werk gesteld om den inval der Engelschen op Java te keeren, is de eenige strijd, die in deze eeuw in Ned. Indië tegen een Europeeschen vijand werd gevoerd.

Die strijd draagt dus onder de Indische krijgsbedrijven een bijzonder merkwaardig en eigenaardig karakter en verdient om die reden eenigszins uitvoerig te worden behandeld.

De verdediging van Batavia en Meester-Cornelis was gebaseerd op het gronddenkbeeld van DAENDELS, den Europeeschen vijand aan de ongezonde

kusten zoo lang mogelijk op te houden, en dan zijn door ziekte verzwakt, ontmoedigd leger in een sterke defensieve stelling af te wachten. De uitvoering van dit denkbeeld door zijn opvolger, die op zoo droevige wijze en met zulk een ongunstig resultaat plaats had, doet de sterke en zwakke punten er van duidelijk in het oog vallen.

In hoever het stelsel van DAENDELS zal kunnen en moeten gevolgd worden, als er opnieuw een vijandige Europeesche legermacht op Java's kusten mocht verschijnen, maakt nu nog een punt van overweging uit.

In de eerste jaren der 19de eeuw werden onze Oost-Indische koloniën door het ééne onheil na het andere getroffen.

Nadat de oorlog met Engeland opnieuw was uitgebroken en de vloot voor Grissee vernietigd, gingen, in 1810, ook de Molukken verloren, en werd het meer en meer duidelijk, dat er bij de eerste gunstige gelegenheid de beste ook een aanval op Java zou worden ondernomen.

De stellige berichten, die DAENDELS daarover ontving, noopten hem dan ook tegen dien verwachten aanval maatregelen te treffen.

De groote postweg wordt over Java aangelegd, het leger tot 17,000 man uitgebreid, in de Meeuwenbaai eene oorlogshaven gebouwd, waarin de vloot, door den schout-bij-nacht BUYSKES te scheppen, een toevlucht kan vinden, en Anjer verkrijgt een sterkte. Aan de monding der Solo-rivier wordt het fort Lodewijk opgetrokken, de verdedigingswerken langs de Noordkust van Java versterkt, het kasteel te Batavia geslecht, kazernes te Weltevreden gebouwd en een begin gemaakt met het aanleggen eener defensieve stelling ten Zuiden van Batavia. Tot het kiezen van dit punt was DAENDELS genoodzaakt, doordat hij verplicht was zijne troepen te betalen met papieren geld, dat slechts dáár gangbaar was.

Het terrein was hem, vooral in den regenmoeson, in vele opzichten gunstig. Het strand der baai van Batavia bestaat toch grootendeels uit modderlagen, die het landen zeer bemoeielijken. Daarachter strekken zich moerassige lagunen uit, die opgevolgd worden door uitgestrekte, weeke rijstvelden, omzoomd met dichtbegroeide kampongs en doorsneden van vele modderige riviertjes en kreeken.

Aan de monding der Tjiliwong, het voornaamste dier stroompjes, ligt in dit lage terrein de ongezonde stad Batavia met hare vele stinkende grachten, haar geslecht kasteel en vervallen ommuring.

Op 4 palen (een paal = 1507 meter) afstands ten Zuiden, wordt de grond aan de beide oevers der rivier vaster en droger, en liggen de erven der Europeanen en de dichtbevolkte kampongs der inlanders in de voorsteden Rijswijk, Noordwijk en Weltevreden op gezonder bodem.

Ten Zuiden van deze voorsteden verheft het terrein zich langzaam, zoodat het 3000 meter verder, bij Meester-Cornelis, reeds 17 meter boven de oppervlakte der zee gelegen is. Hierop volgen breede, platte heuvelruggen, die naar het

Zuiden geleidelijk in hoogte toenemen en op 39 palen van Batavia, bij het destijds versterkte Buitenzorg, een hoogte van ongeveer 300 meter bereiken.

Zuidwaarts van deze plaats sluiten zij zich aan bij de steile, zwaar begroeide ribben van de hooge vulkanen Salak en Gedeh, die in Oostelijke richting door den keten van den Megamendoeg verbonden zijn aan het hooge gebergte, dat het bergplateau van Bandong aan de Noordzijde begrenst.

Alleen bij kampong Tjilintjing, op 10 palen ten Oosten van Batavia, is het strand vast genoeg om een landing mogelijk te maken. Van daar voert een hoofdweg langs lagunen en door moerassen dicht langs het strand en loopen verder een tweetal zijwegen naar Batavia. Van de vele bruggen, die daarin voorkomen, is die over de ondoorwaadbare Antjol de voornaamste. Van Batavia leidt de groote militaire postweg, op korten afstand ten Oosten van de Tjiliwong, en daaraan evenwijdig loopende, door Weltevreden en Meester-Cornelis, over het zacht rijzend terrein naar Buitenzorg, van waar hij onder zeer steile hellingen over den Mengamendong-keten naar Tjiandjoer voert. Van daar loopt hij over Bandong (117 palen) naar Tjeribon (202 palen) en Semarang (360 palen).

Een tweede weg gaat van Tjilintjing in Zuid-Westelijke richting over de kampongs Mesigit Serani en Poeloe Gadoeng door natte rijstvelden naar de 10 palen landwaarts in gelegen kampong Pondok Bamboe, van waar men langs twee wegen het 3 palen Westelijker gelegen Meester-Cornelis kan bereiken.

Op den linker oever der Tjiliwong loopt, uit de genoemde voorsteden, een weg Westelijk naar Tangerang en een andere in Zuidelijke richting over het landgoed Matraman en door de dicht begroeide Kampong Melajoe. Van laatstgenoemde leidt een 2000 meter lange dwarsweg in Oostelijke richting naar genoemde rivier en over een brug naar het Zuidelijk deel van Meester-Cornelis.

Voor zijn defensieve stelling koos generaal Daendels nu het 500 meter breede, eenigszins oploopende terrein rondom het fort te Meester-Cornelis, ten Westen door de sterk kronkelende Tjiliwong met hare 6 meters hooge en steile oevers, en ten Oosten door het 12 meters breede kanaal, de Slokkan geheeten, begrensd.

Aan de Noordzijde, in de richting van Weltevreden, sloot hij dit terrein af door een droge gracht van 5 meters breedte en $2\frac{1}{2}$ meters diepte. [Zie schets n°. II.]

Op het aan die zijde voorliggend terrein werd het hooge geboomte omgekapt en door eene opstopping in de rivier een inundatie mogelijk gemaakt. Twee gesloten redoutes (N°. 1 en 2), achter de gracht gelegen, werden met geschut bewapend en aan de voorzijde op 12 meters van de gracht door loopgraven voor infanterie met parados (tot dekking tegen het kartetsvuur der redoutes), beschermd. Nog vijf andere redoutes werden opgeworpen, die het Ooster- en Zuiderfront der stelling moesten dekken, zoodat er in het geheel een ruimte ter lengte van 2500, en ter breedte van 500 meters voor het versterkt kampement werd afgesloten.

Toen in Februari 1811 het eerste schip, dat sinds eenige jaren uit Nederland te Batavia aankwam, de tijding overbracht, dat het koninkrijk Holland met zijn koloniën bij Frankrijk was ingelijfd, en de Engelschen tot een aanval op Java besloten hadden, deed DAENDELS de omstreken van Batavia onder water zetten. De bruggen in de toegangswegen van Tjilintjing, en ook die ten Westen van de stad, werden afgebroken, de rivieren opgestopt, de omtrek van Meester-Cornelis op honderden meters breedte geheel boomvrij gemaakt, de redoutes n°s 3 en 4 opgehoogd en evenals n°s 5 en 7 bewapend, de weg over Poeloe Gadoeng, die daar een meter diep onder water stond, Zuidelijker door verhakkingen versperd, en op het Westelijk front 3 batterijen aangelegd.

Aan de Zuidzijde werd een gracht gegraven en daarachter een infanterie-borstwering met parados opgeworpen en vier batterijen opgericht. Het Oosterfront werd met nog één batterij versterkt. In het geheel stonden er 142 stukken in stelling binnen het retranchement.

Het kleine fortje daarbinnen gelegen deed dienst als vivresmagazijn, en de noodige kazernes en stallen werden bijgebouwd. Naast den weg van Meester-Cornelis naar Poeloe Gadoeng, werd tevens een gevechtsterrein in gereedheid gebracht. Te Buitenzorg was eveneens een versterkte positie gemaakt om tot retraite te kunnen dienen.

Met uitzondering van de bezetting der Merak-baai, het fort Lodewijk en de kleine binnenlandsche posten, werd in Mei 1811 het geheele veldleger in de beschreven hoofdstelling verzameld.

Het bestond uit 18 bataljons infanterie, 3 bataljons artillerie en 5 escadrons cavalerie, die een totale sterkte van 2430 Europeanen, 1500 Ambonneezen en 13800 inlanders moesten hebben, doch in werkelijkheid niet ten volle bezaten 1).

Inmiddels hadden zich te Malakka de door stormen opgehouden Engelschen verzameld. Hun legermacht bestond, in ronde cijfers, uit 5400 Koninklijke troepen, 5700 Compagnies-troepen en 850 man artillerie, pioniers en Laskars, onder de bevelen van den luitenant-generaal sir SAMUEL AUCHMUTY.

Deze troepen werden ingedeeld in een voorhoede onder kolonel GILLESPIE, een hoofdkorps van 2 brigades onder generaal-majoor WETHERALL (iedere brigade ter sterkte van 2 regimenten infanterie en 1 bataljon Bengaleezen) en een reserve van 4 bataljons onder kolonel WOOD.

De Gouverneur-generaal van Britsch-Indië, lord MINTO, vergezelde deze expeditie. Bij het vertrek der Engelsche vloot naar de Westkust van Borneo, op den 29sten Juni, van waar zij met den gunstigen moeson-wind naar Tjeribon zou oversteken, werden 2700 zieken te Malakka achtergelaten, zoodat de sterkte der troepen tot ongeveer 9000 man verminderd was.

---

1) In 1808 bestond het leger uit 3496 Europeesche troepen, 8347 betaalde, en 6935 onbetaalde inlanders.

De politieke en militaire toestand op Java was op dat tijdstip verre van gunstig. In April was de nieuw benoemde Gouverneur-generaal JANSSENS ter vervanging van DAENDELS aangekomen, met den generaal JUMEL als commandant van het leger en 100 man voltigeurs.

De vorsten van Bantam, Djokjakarta en Madoera waren het koloniaal bestuur niet genegen, de inlandsche bevolking van Batavia was ontevreden wegens den zwaren arbeid, waartoe DAENDELS haar gedwongen had, en van de Nederlanders in die hoofdstad kon niet veel meer dan eene neutrale houding worden verwacht.

Het leger liet eveneens veel te wenschen over, zooals blijkt uit hetgeen de Hertog van Saksen-Weimar daarvan mededeelt 1). Aan goede officieren was groot gebrek; vele personen waren tot dien rang bevorderd, die de daartoe noodige geschiktheid misten, en de troepen bestonden voor een deel uit weinig geoefende manschappen. De reorganisatie der legerindeeling 2) had, even als de nieuwe, voor den soldaat onbegrijpelijke Fransche kommando's, op de bevelvoering een nadeeligen invloed. De onderstelling, dat de Engelschen wellicht van hun plannen zouden afzien, was daarbij oorzaak, dat de oefeningen verslapten, terwijl, door detacheeringen naar Bantam en Buitenzorg, desertiën en ziekten, het leger bij Batavia aanmerkelijk werd verzwakt. Ook werden de opstoppingen in de rivieren opgeruimd en de vernielde bruggen hersteld. Aan de versterking der verdedigingsmiddelen, die waren ontworpen met het oog op den regenmoeson en nu, in den drogen tijd, dringend verbetering vereischten, werd weinig gedaan. Slechts liet JUMEL op de Ooster- en Westerfronten ettelijke rijen wolfskuilen aanleggen, de landtongen der rivier door borstweringen afsluiten, de te kleine redoutes aan de achterzijde openen en redoute n° 3 door een brug over de Slokkan met het retranchement in verbinding stellen.

Aldus was de toestand, toen op den 4den Augustus een honderdtal vijandelijke schepen plotseling voor Tjilintjing verschenen en aldaar op dien dag en den volgenden de geheele landingsdivisie der Engelschen ontscheepten. Reeds in Juni hadden zij een aanval op de Merak-baai gedaan, die de zending van een bataljon onder VAN DIERMEN noodzakelijk had gemaakt. Na het blokhuis te Tijringin vernield, en de bezetting gevangen genomen te hebben, zetten zij daar in Juli

1) De sterkte van het leger te Meester-Cornelis bij de komst van JANSSENS bedroeg: 7500 man infanterie, 100 voltigeurs, 750 artilleristen te voet, 450 bereden artilleristen en 500 dragonders, in het geheel 9300 man.

2) Het mobiele leger werd verdeeld in twee brigades en bestond uit 4 regimenten, ieder sterk 3 bataljons, benevens het regiment jagers van 2 bataljons, de 5 escadrons cavalerie en de 3de compagnie rijdende artillerie. Een der 3 garnizoens-bataljons was met het grootste deel der 3 bataljons artillerie te voet gelegerd in het arrondissement van Batavia. Het korps van Prang Wedono beschermde Semarang; voor Soerabaja moest eene afdeeling van 1600 man beschikbaar blijven; het fort Lodewijk was met 950 man bezet, en Bantam vereischte vele troepen.

een klein detachement aan wal, dat echter genoodzaakt werd naar de vaartuigen terug te wijken.

JANSSENS deed niets om de landing te beletten, alleen liet hij den brigadier VON LÜTZOW met 2 bataljons infanterie, eenige cavaleristen en 4 stukken rijdende artillerie achter de herstelde brug over de Antjol post vatten, met last deze af te breken Een paar stafofficieren deden van hier uit eene verkenning naar Tjilintjing, doch na het sneuvelen van één hunner, moest de overgeblevene voor het artillerievuur der Engelschen wijken.

Bij Poeloe Gadoeng werden het 3de regiment infanterie, eenige cavalerie en rijdende artillerie met twee stukken opgesteld, terwijl de troepenafdeelingen, die naar het binnenland op marsch waren, teruggeroepen werden.

Vóórdat VON LÜTZOW nog een enkelen vijand had gezien, kreeg hij den 5den Augustus last om te retireeren, met achterlating van een compagnie bij de Antjol, en zich op te stellen langs Jacatra, hoewel eerst des avonds de Engelsche schepen hun vuur op de stad openden.

Wel werden op den 6den, de bruggen over de Antjol tot bij het fortje Wilgenburg vernield, maar ook de positie bij die rivier verlaten, terwijl de aldaar geposteerde compagnie naar de brug bij Pekapoeran terugtrok. Een bataljon jagers en 4 stukken bleven in het Zuidelijk deel van Batavia bij de Portugeesche kerk achter; de andere aldaar aanwezige troepen trokken, na de magazijnen in brand te hebben gestoken, naar Meester-Cornelis terug en lieten te Weltevreden slechts het regiment jagers (2 bataljons), 4 stukken en een escadron achter, die zwakke posten aan de overzijde van de rivier en de weder opgestopte Slokkan in positie stelden, terwijl het hoofdkwartier in Kampong Melajoe werd betrokken.

Van Poeloe Gadoeng was intusschen ook een patrouille naar Tjilintjing gezonden, hetgeen der voorhoede van de Engelschen aanleiding gaf om naar de Christenkerk te rukken en haar te bezetten. Bij dien marsch, over een afstand van nog geen 3 palen, werden ettelijke hunner soldaten door een zonnesteek getroffen.

Daar hieruit bleek, hoe weinig zij tegen het ageeren in die terreinen bestand waren, zagen de Engelschen af van hun plan om met 5 dagen vivres rechtstreeks naar Meester-Cornelis op te rukken, te eerder daar het brandende Batavia een ontruiming door de Franschen deed veronderstellen.

In den avond van den 7den werd dan ook hun voorhoede naar Tandjong-Priok verplaatst en de Antjol gepasseerd, waarbij sloepen als brug dienst deden. Den volgenden morgen eischten zij Batavia op en trokken het voorzichtig binnen. Steeds een aanval duchtende, bleven de troepen der voorhoede des nachts bij het Stadhuis opgesteld, alwaar zij gealarmeerd werden door een peloton cavalerie der Franschen, dat op een nachtelijke verkenning uit was.

Na de brug over de Antjol hersteld te hebben, rukte de hoofdmacht der Engelschen den 9den Augustus Batavia binnen, en werd hun voorhoede naar Weltevreden vooruitgeschoven.

Janssens trok zijn voorhoede ten Zuiden der voorstad terug, het gezonde terrein zonder gevecht in de macht van den vijand latende. Het eenige, wat hij deed, was het onder de observatie te stellen van voorposten en patrouilles.

Nu was eindelijk het punt bereikt, waar hij, althans voorloopig, stand wilde houden, want een versterking van 2 bataljons en 2 stukken rukte van Meester-Cornelis daarheen en 2 bataljons met 2 stukken werden achter verhakkingen en coupures bij Struiswijk geposteerd.

Von Lützow, aan wien het bevel over de troepen ten Zuiden van Weltevreden was opgedragen, stelde 4 stukken achter een verhakking met coupure, op den grooten weg, en zijn infanterie ter rechter zijde, aangeleund tegen de Slokkan, en links zich uitstrekkende langs den Westelijk loopenden Tangerangschen weg, doch zonder daar in het dicht bebouwde en beplante terrein aan te sluiten tegen de rivier. De bruggen over de Tjiliwong werden hier afgebroken, maar daardoor ook de gemeenschap met den linker oever gestremd en aan den vijand de gelegenheid gegeven om door de sedert vier dagen niet verkende kampongs aan die zijde ongehinderd op te rukken en het hoofdkwartier te Kampong Melajoe op te lichten.

Den volgenden morgen te 8 ure rukten de Engelschen tegen deze positie op en werden eerst op korten afstand daarvóór in de sirihtuinen ondekt.

De vijandelijke aanvalscolonnes werden eerst herhaaldelijk terug gedreven door het vuur uit de 4 stukken der Franschen, waarvan er twee vóór de verhakking waren gebracht om beter schootsveld te hebben, doch toen dit vuur uit 3 stukken beantwoord werd, de voorgelegen huizen in brand geraakten en hun tirailleurs daaruit verdreven werden, en vooral toen hun linkervleugel uit een zijweg werd omgetrokken, bleek de positie voor de verdedigers onhoudbaar. Wel deden twee bataljons den vijand twee malen afdeinzen, maar, door het sneuvelen hunner commandanten in verwarring geraakt, trokken zij op Meester-Cornelis terug. De stukken vóór de verhakking retireerden op de beide andere, maar gingen, daar zij niet beschermd waren door een speciale dekking, na hardnekkigen tegenstand der Boegineesche kanonniers, verloren. Ook de beide andere vielen in 's vijands handen, daar de twee pelotons jagers, hun op het laatst ter hulp gezonden, zich bij de vluchtelingen hadden aangesloten.

Von Lützow wilde nog versterking doen aanrukken, maar op aanraden van Jumel gelastte Janssens den terugtocht, zoowel van de reeds vluchtende linie, als van de macht, die bij Struiswijk geposteerd was. Te 10 ure waren zijn troepen in Meester-Cornelis teruggekeerd, op den voet gevolgd door een escadron Engelsche dragonders, die de vervolging eerst staakten, toen de bruggen over de gracht van het Noorderfront in brand gestoken werden. De vijand schoof toen zijn voorposten onmiddellijk tot Struiswijk vooruit.

Bij dit gevecht, waarin de Engelschen 91, en de Franschen 260 man en 4 stukken verloren, bleek, dat de inlandsche soldaten zich uitstekend gehouden hadden, in weerwil van Jumel's weifelachtige kommando's en gebrek aan vertrouwen in zijn troepen

De Engelschen verkregen hierdoor een grooten oorlogsvoorraad en een goed kampement en verzamelden daar een belangrijke hoeveelheid zware artillerie, omdat AUCHMUTY nog steeds op krachtigen tegenstand rekende.

Het Fransche leger was nu in zijn geheel bij het retranchement verzameld, want de bij Poeloe-Gadoeng gestationneerde afdeeling was, eerst tot 2 compagnieën met 2 stukken, en, toen de vijand Tjilintjing verliet, tot 25 cavaleristen verminderd. Volgens JANSSENS telde het toen nauwelijks 8000 strijdvaardige manschappen meer. Zoodanig was de positie der strijdende partijen, toen de Engelschen het neêrleggen der wapenen eischten. Met waardigheid werd deze eisch afgeslagen en tot verdediging van het retranchement werden de volgende maatregelen gelast.

De brigadier JAUFFRET zal het Noorderfront verdedigen met 2 bataljons in de loopgraven en redoutes en 1 bataljon geposteerd voor redoute n° 3.

De brigadier GAUP krijgt het Oosterfront onder zijn bevelen met 1 bataljon achter de kazernes.

Kolonel LEGREVISSE zal het Zuiderfront kommandeeren, alwaar het nog onvoldoend georganiseerde 4de regiment is opgesteld. Kolonel BONELLE zal het Westerfront onder zijn bevelen hebben, met een bataljon jagers tusschen de batterijen en de rivier, en het andere bataljon met 2 stukken rijdende artillerie en een detachement cavalerie onder majoor SCHULTZE, in het landgoed van Kampong Melajoe buiten de versterking. Het 2de regiment infanterie met 1 bataljon rijdende artillerie en de cavalerie zullen, onder kolonel VON LÜTZOW, als reserve, tot dekking van den geregelden terugtocht worden opgesteld in het Zuidelijk deel der stelling, waarbinnen het hoofdkwartier wordt verplaatst.

Het garnizoens-bataljon van Batavia zal zorg dragen voor de politie, terwijl nog eenige honderden soldaten voor den garnizoensdienst over de werken worden verdeeld.

Majoor SCHULTZE wilde den weg naar Matraman, waarop hoogten binnen het retranchement het uitzicht gaven, met zijn stukken bestrijken, maar op last van JUMEL moesten zijn troepen dichter bij het kampement in de tuinen van het landgoed positie nemen en de brug achter zich verbranden. Later werd die brug weder hersteld en 2 compagniëen infanterie en cavalerie als voorpost bij den driesprong geplaatst, met last, bij aankomst des vijands te retireeren. Hoewel dus voor de lijdelijke verdediging werd zorg gedragen, bleef JANSSENS 12 dagen lang in gebreke iets te verrichten om den vijand naar de ongezonde, moerassige kuststreken terug te werpen of hem te verontrusten in zijn positiën te Batavia en te Weltevreden.

Zelfs werden er geen patrouilles gemaakt om zich op de hoogte te stellen van de handelingen der Engelschen, die 1000 man hadden opgesteld als piket bij het opwerpen eener borstwering op 550 meters van het Noorderfront [waartegen door de rijdende artillerie een paar schoten werden afgegeven], 1000 man bij Matraman

en te Struiswijk, 400 man met 2 stukken bij Tanah-Abang en het gros van hun leger te Rijswijk en Weltevreden.

Evenmin werd hun belet de inundatie, den 19den voor het Noorderfront aangebracht, af te tappen, waartoe zij onmiddellijk overgingen. Ook konden zij ongehinderd den volgenden nacht op het hooge terrein van het landgoed Matraman, op den rechter rivieroever, hun loopgraven openen.

Eerst in den avond van den 21sten werd na langdurige beraadslaging een plan tot het doen van een uitval aangenomen. 1 bataljon zou langs de binnenpaden van Kampong Melajoe den vijand in de rechter flank verontrusten, en een andere colonne moest Westelijk langs de Slokkan oprukken.

Dit plan werd echter dien nacht niet uitgevoerd uit gebrek aan gidsen, en toen men dezen den volgenden avond had, werd de tocht door JUMEL afgelast.

Den daarop volgenden morgen (22 Augustus) werd uit een verhoogd wachthuisje bespeurd, dat de Engelschen in hun linie drie batterijen opwierpen, waartegen nu het vuur der redoutes geopend werd. Wel bracht het dat van den vijand spoedig tot zwijgen, maar het kon niet verhinderen, dat die batterijen des nachts bijna geheel werden voltooid.

Des avonds riep de Gouverneur-generaal den Raad van Verdediging bijeen, aan welke hij zijn vrees mededeelde, dat zijn troepen, als hij aanvallend te werk ging, wellicht zouden vluchten, en hij dan van het binnenland zoude worden afgesneden. Hij gaf echter te kennen, dat hij in militaire zaken voorlichting noodig had.

Na langdurige beraadslaging werd eindelijk besloten, des morgens een uitval te wagen met 2 à 3 compagnieën onder kapitein LE BON langs de Slokkan, 1 bataljon onder luitenant-kolonel VOLLENHOVEN langs den linker (Westelijken) rivieroever tot afleiding van den vijand, en 100 man onder kapitein SERGEANT in het centrum, tot ondersteuning van den aanval en tot vernageling van 's vijands geschut.

Het bataljon rukte te 2 ure langs dien linkeroever voorwaarts, om te 5 ure het vuur te openen en de rivier over te trekken, als aan de overzijde succes werd behaald.

Zonder goede gidsen dwaalde het in de duisternis door het dicht begroeide terrein der kampong en over de omgekapte boomen heen, en bleek bij den dageraad tegenover redoute n° 1 aan de rivier te zijn aangekomen, waarop aan de hoofdcolonne, onder kapitein LE BON, order werd gezonden, terug te trekken. Voor dat die order hem bereikte, was deze, tegen 5 ure des morgens, 's vijands stelling ongemerkt genaderd. Hoewel geen vuren uit het Westen hoorende, viel hij haar aan, verjoeg het verraste bataljon-piket en nam twee batterijen, waarin hij echter de stukken niet vernagelen kon uit gebrek aan pinnen. De Engelschen herstelden zich spoedig en joegen zijn kleine, niet ondersteunde macht uit de door haar veroverde positie terug.

De 100 man in het centrum waren over een plank de gracht gepasseerd en

tot op een pistoolschot afstand van de vijandelijke werken opgerukt, waar zij het bepaalde vuursignaal afwachtten. Te $5^1/_2$ ure ontdekt, werden zij door overmacht en artillerievuur met een verlies van 2 dooden en 5 gewonden teruggedrongen en ontmoetten bij aankomst op het glacis een compagnie, die ter hunner ondersteuning was uitgezonden, maar het niet geraden had geoordeeld dien last uit te voeren.

Zoo was dus de eerste en laatste eenigszins krachtige poging om den vijand terug te drijven en zijn batterijen te bemachtigen, enkel op verlies uitgeloopen, en moest een uur later het geschut op nieuw drie uur lang spelen om het vuur uit 6 à 8 Engelsche stukken tot zwijgen te brengen.

Vervolgens werden nog eenige maatregelen met het oog op de verdediging genomen.

De voltigeurs richtten een lage batterij op voor 3 à 4 stukken op een hoogte tusschen de redoute's n°s 1 en 2 en herstelden de afgeschoten wallen dier werken, terwijl de infanterie buiten het bereik van het vuur werd teruggetrokken. Maar ook de vijand had niet stil gezeten en zich den 23sten voor den geschutstrijd toegerust. Den volgenden dag opende hij zijn vuur uit 22 zware stukken en 6 mortieren en met congrevische pijlen, door welk vuur vele stukken gedemonteerd, en ruim 100 man buiten gevecht gesteld werden. Het werd echter tot des avonds door 30 kanonnen en 2 mortieren krachtig en met succes beantwoord.

In de hoop van het vuur des vijands te doen ophouden, werd besloten nogmaals een uitval te beproeven met 2 bataljons onder den brigadier Jauffret, langs de Slokkan en 2 bataljons (2000 man) onder kolonel Bonelle, in front.

Daar de troepen van den laatste over ladders de gracht moesten passeeren, omdat de verbrande bruggen nog niet hersteld waren, had hij tegen half vijf slechts de helft zijner manschappen aan de overzijde. Toen het ter zelfder ure bleek, dat de vijand hun beweging ontdekt had, kregen hij en Jauffret — die inmiddels de Engelsche linie dicht genaderd was — last het plan te laten varen en terug te trekken.

Daarop begon op nieuw het vuurgevecht der zware artillerie, waarbij de batterijen der Franschen tot puinhoopen geschoten werden en de dappere manschappen, die het geschut bedienden, groote verliezen leden, en zoozeer werden afgemat, dat zij den strijd niet veel langer zouden hebben kunnen volhouden.

Het pleit zou nu echter spoedig worden beslist, want een Schotsch overlooper berichtte des middags, dat de aanval der Engelschen op den volgenden morgen (26 Aug.) was bepaald, dat redoute n° 3 zou worden overrompeld, en dat dáár, zoowel als in het front en in Kampong Melajoe, de vijandelijke colonnes tot den storm zouden overgaan.

Nu werden de batterijen door 800 soldaten zoo goed mogelijk hersteld, de onbruikbare stukken vervangen, een honderdtal kanonniers, des morgens van de

Merak-baai aangekomen, daarbij ingedeeld en de generale order voor de afwering van den storm uitgevaardigd.

In hoofdzaak bevatte deze het volgende:

's Nachts te 2 ure zullen de troepen, wier opstelling hierboven reeds werd medegedeeld, uitrukken en de geweren aan rotten zetten, te 4 ure moeten zij die hernemen en aantreden. De lichte veld-artillerie zal op de hoogte tusschen de redoutes 1 en 2 positie nemen, de 2 stukken rijdende artillerie vóór de brug over de Slokkan, en de rest bij redoute n° 5; de compagnie voltigeurs, als wacht van den Gouverneur-generaal, zal zich bij redoute n° 7, de reserve van 2 bataljons van het 2de regiment en het garnizoens-bataljon zich bij het hospitaal opstellen.

Het 3de bataljon van dit regiment zal langs de rivier ten Zuiden van redoute n° 1 geplaatst worden.

Generaal Jumel liet een brug over de droge Noorder gracht slaan en daarover des nachts 24 jagers ter verkenning uitrukken, die te 4 ure weder teruggekeerd waren. Voor redoute n° 3 vond intusschen geen verkenning plaats.

Wel werden 's nachts de batterijen weder hersteld, maar de munitie en de bediening ontbraken gedeeltelijk en slechts 15 stukken waren bruikbaar.

Toen dan ook de Gouverneur-generaal te half vijf bij het Noorderfront verscheen, vond hij niets gereed; de commandant der artillerie was afwezig, en de bovenmate vermoeide artillerie-officieren en kanonniers in redoute n° 2 waren in slaap gevallen; er waren geen bedieningsmanschappen in de 1ste en 3de redoute, en de infanterie stond niet onder de wapens.

Terwijl hij hierover aan Jumel zijne ontevredenheid te kennen gaf, klonk te 5 ure in het nog duistere Oosten het krijgsgeschreeuw der Javanen.

De Engelschen hadden van een deserteur de noodige inlichtingen verkregen, en daarop het plan gebouwd om onder het algemeen bevel van generaal-majoor Wetherall de hoofdcolonne op redoute n° 3 te richten, en na deze versterking genomen te hebben en over de brug in het retranchement te zijn doorgedrongen, hun troepen in twee deelen te splitsen, om zich tegen de Noorder- en naar de Oosterface te wenden.

Terzelfder tijd zou een colonne onder majoor Yule door Kampong Melajoe in den rug en — bij het wèlslagen van den hoofdaanval — twee andere colonnes tegen het Noorderfront oprukken. Daarvan zou de Oostelijke onder kolonel Wood zich langs den grooten weg met de colonne binnen de versterking in verbinding stellen, en de Westelijke, onder luitenant-kolonel Mac-Leod, langs de rivier de Westerflank voor hare rekening nemen.

Kolonel Gillespie, hoewel hij aan zware koorts leed, leidde den hoofdaanval in de rechterflank met de troepen der voorhoede en een deel van het hoofdcorps onder kolonel Gibbs.

Des nachts te 12 ure stelde hij zijn manschappen in beweging, waarbij de overlooper als gids dienst deed. Man voor man langs een grooten omweg

marcheerende, raakten zij in de duisternis bijna aan 't dwalen. GIBBS werd door een terreinhindernis opgehouden, maar GILLESPIE rukte over de coupure vóór redoute n° 3 verder zonder het aanroepen der Javanen te beantwoorden.

Het hier opgestelde en niet afgeloste Fransche bataljon stond ten Zuiden van die redoute met het front derwaarts gekeerd en den linkervleugel tegen de Slokkan, in bataille, en zwenkte nu in der haast, op last van den majoor van den staf CODÈRE (de bataljons-commandant was afwezig), rechts en met het front Oostwaarts, schoot de geweren af op den aanvaller, die zich bij de verhakkingen op 50 passen afstand met pelotons in linie ontwikkelde, en ging daarna tot den storm over, doch werd door het bataljonsvuur des vijands teruggedreven.

Na tot staan gebracht te zijn, weken de soldaten al spoedig opnieuw en vluchtten over de niet ingehaalde brug der Slokkan het retranchement binnen. De Engelschen volgden hen onmiddellijk, vermeesterden de beide achter de brug opgestelde stukken, nadat er uit dezen twee schoten gelost waren, en rukten op naar redoute n° 4, die slechts enkele schoten kon geven, alvorens te worden genomen. Het in verwarring geraakte bataljon, ten Zuiden geposteerd, kwam te laat aan om dit te verhinderen.

GIBBS, die voorhoede volgende, wendde zich inmiddels naar redoute n° 2, terwijl de colonnes voor het Noorderfront verschenen. Hier steunde de brigadier JAUFFRET de beide bataljons in de Noorder loopgraven zoolang met geschutvuur, totdat de colonne WOOD daar binnendrong en redoute n° 2 begon te beklimmen.

Nauwelijks had JAUFFRET haar verlaten en was gevangen genomen, of die sterkte vloog met vriend en vijand in de lucht. Majoor MULLER en kapitein HOSMAN of HORSMAN staken er den brand in het buskruitmagazijn en veroorzaakten daardoor verwarring bij den vijand, die zich echter spoedig herstelde, toen GIBBS het bataljon voor die redoute van achteren aanviel en geheel vernielde, terwijl het voor de redoute n° 1 opgestelde door MAC LEOD werd geattakeerd en gevangen genomen.

Bij het aanbreken van den dageraad was reeds het geheele Noorderfront in de macht der Engelschen 1), die daar binnen de kleine ruimte van nog geen 500 meter breedte en diepte, eenige duizenden strijders bijeen hadden, wier aantal nog vermeerderd werd door de binnentrekkende cavalerie en artillerie. Met groote moeite werden nu hun door de ontploffing en den strijd uit hun verband gerukte troepen in stormcolonnes opgesteld. De linkervleugel onder GILLESPIE stond reeds bij het kruithuis ten Zuiden van redoute n° 4, de rechtervleugel was nog niet zoo ver naar het Zuiden doorgedrongen en leunde, bij redoute n° 1 tegen de rivier.

Op dit oogenblik, stonden de kansen voor de Franschen een korte wijle

---

1) Zie de opstelling der strijdenden op schetskaart n° 2.

minder ongunstig. Wel waren de bataljons der reserve, op last van JANSSENS opgerukt, door het vluchten der troepen uit het Noorderfront en het verwonden van hun commandant DUFOUR als een verwarde drom van een paar duizend menschen teruggejaagd en tegen de kazernes opeengedrongen, doch zij herstelden hun gelederen al meer en meer en openden op last van JUMEL op den 300 pas verwijderden vijandelijken linkervleugel hun twee-gelederen-vuur. Tevens trok het bataljon, dat langs de rivier had gestaan en door GIBBS was teruggedreven, zich bij de artillerie-kazernes samen, en in de tusschenruimte van ongeveer 100 meter deed de rijdende artillerie eenige stukken werken, die GILLESPIE noodzaakten een weinig achterwaarts te wijken. De cavalerie was inmiddels in bataille opgereden bij het oude fortje, en vóórdat de Engelsche storm-colonnes, met 2 stukken rijdende artillerie op iederen vleugel, over de geheele breedte van het retranchement avanceerden en een deel langs de overzijde der Slokkan voorttrok, gebood JUMEL aan een escadron der cavalerie door de kleine openingen tusschen zijn troepen heen te chargeeren. Het vuren zijner nog slecht geordende infanterie werd intusschen niet gestaakt, zoodat die ruiters tusschen 2 vuren kwamen, 35 man verloren en in wilde vlucht op de eigen infanterie in, en er door heen joegen. Toen de vijand daarop verder langs beide vleugels vooruitdrong, werd de verwarring algemeen; de rijdende artillerie, wier caissons voor een deel achter het kruithuis waren geplaatst, ging verloren, en JANSSENS, ziende, dat de infanterie niet meer tot avanceeren te bewegen was, gaf het bevel tot den terugtocht.

Dit hoorende, weken de troepen in overhaasting naar het Zuiden en over de Slokkan. Het bataljon achter de kazernes hield nog een oogenblik bij het Zuiderfront stand, doch toen de vereenigde stormcolonnes naderden en de vijand ook in het Zuiden binnendrong, zoodat het kans liep afgesneden te worden, trok het ook terug, om spoedig daarop alle verband te verliezen.

De colonne YULE was namelijk in dien tusschentijd door Matraman en Kampong Melajoe gemarcheerd en drong het bataljon jagers na korten tegenstand over de brug der rivier. BONELLE liet die brug bijtijds in brand steken en stelde zich op bij de circulaire batterij in den Zuid-Wester hoek der stelling. Redoute n° 7 opende haar schrootvuur en noodzaakte de aanvallers achter de kamponghuizen beschutting te zoeken en hun rijdende artillerie in werking te brengen.

Toen echter het geheele leger achter langs hen henen vluchtte, sloten de manschappen van BONELLE zich daarbij aan. Het geschut in redoute n° 7 werd nog vernageld, maar, voordat dit werk ontruimd was, zwommen de Engelschen over de rivier, beklommen die sterkte, namen BONELLE gevangen en vernietigden, op 10 man na, de geheele voltigeurs-compagnie, die dapper stand hield en op de plaats sneuvelde. De vluchtende menschenmassa, opgestuwd door de Engelsche artillerie en dragonders, drong door den Zuidelijken uitgang, waar kolonel

LEGREVISSE nog de vijandelijke grenadiers tegenhield, totdat hij werd neêrgesabeld, en verspreidde zich naar alle richtingen onder het wegwerpen van wapens en kleeding.

Een bataljon infanterie, dien morgen van Buitenzorg op marsch gegaan, stelde zich nog met 4 geredde stukken rijdende artillerie bij paal 9 (op 460 meters van Meester-Cornelis) op den grooten weg in slagorde, doch, door het vuur uit de niet vernagelde stukken van het Zuiderfront en door vluchtelingen in verwarring gebracht, werd ook dit bataljon door de dragonders uiteengedreven.

De Gouverneur-generaal JANSSENS had te 7 ure Meester-Cornelis verlaten en werd een uur lang door Engelsche dragonders op de hielen gevolgd en bijna gevangen genomen. Te 2 ure bereikte hij Buitenzorg met VON LÜTZOW en enkele andere officieren en een detachement zijner ruiters. Zijn geheele leger, des morgens nog achtduizend man sterk, was vernietigd, de commandanten der fronten waren gedood of behoorden tot de 5000 gevangenen, en 280 stukken waren in 's vijands handen gevallen, terwijl het verlies der Engelschen slechts 48 officieren en 520 man bedroeg.

II. DE VEROVERING VAN MIDDEN-JAVA.

In drie weken was aldus de hoofdstad van Indië en de stelling bij Meester-Cornelis, het palladium van DAENDELS, in handen der Engelschen gevallen.

Des avonds na den slag verzamelden zich vele officieren te Buitenzorg om den gevluchten Gouverneur-generaal, en kwamen er ongeveer 500 onordelijke, half gewapende soldaten aan.

Ook de generaal JUMEL, die zich, wadende door den Slokkan, aan de vervolgers had weten te onttrekken, verscheen en werd door JANSSENS hevig berispt over zijn nalatigheid in het uitvoeren der gegeven bevelen tot het afslaan van den stormaanval.

Hoewel het met zijn militaire krachten hoogst droevig gesteld was, en ook de politieke betrekkingen met de inlandsche vorsten niet gunstig genoemd konden worden, sloeg de Gouverneur-generaal toch de eervolle capitulatie af, die lord MINTO hem des avonds deed aanbieden.

Hij wilde nog trachten op Midden-Java en met de hulp der vorsten van Soerakarta en Djokjakarta stand te houden, en zoo lang mogelijk het bezit van Java en de overige Indische koloniën aan de aanvallers betwisten.

Een langer verwijl te Buitenzorg achtte hij daartoe niet dienstig, evenmin als het verdedigen van die plaats.

De stukken in de redoutes werden dus vernageld en slechts generaal JUMEL

en majoor VAN MOTMAN bleven er met eenige compagnieën djajeng-sekar's 1) achter, tot het verzamelen van de uiteengejaagde troepen, waarvan men nog een 1000 man hoopte te kunnen vereenigen om daarmede terug te trekken.

Den volgenden morgen bereikte JANSSENS Tjisaroea, waar generaal JUMEL zich bij hem voegde en den last ontving, naar Semarang te retireeren, op den grooten militairen weg, kort te voren door DAENDELS aangelegd, de bruggen af te breken en den vijand zooveel mogelijk op te houden.

Te Tjiandjoer kon de Gouverneur-generaal aan het oneerbiedige gedrag van den Regent bemerken, hoezeer zijn aanzien reeds was gedaald, en wat hij te verwachten had van de hulp der vorsten in Midden-Java.

Van Tjiandjoer verzond hij zijn rapport aan den Minister van Marine en Koloniën. De overbrengers daarvan hadden het geluk over Soerabaja naar Europa te ontkomen.

Onverpoosd reisde hij met postpaarden door, totdat hij den 1sten September Semarang bereikte.

Daar had de brigadier Ridder VON WINCKELMANN reeds eenige maatregelen tot verdediging genomen, op het 200 M. hooge heuvelachtige terrein van Djati Ngaleh bij Serondol, 2 uur ten Zuiden van de weinig versterkte hoofdplaats aan de kust.

De heuvels worden ten Westen op een paal afstands van Serondol door de rivier Badjak begrensd en strekken zich in Zuid-Oostelijke richting over een grooten afstand uit, terwijl zij aan de Noordzijde afdalen in de, ongeveer een paal breede, dalvlakte van Djati Ngaleh. Van die vlakte voert de groote weg van Semarang in Zuidelijke richting door een uithakking tegen die heuvels op, wendt zich dan Zuid-Oostelijk, loopt tegen de binnen- (Zuid-West-) zijde der hier in hoogte toenemende heuvels een 500 meters verder, en vervolgens in Zuid-Westelijke richting over een breed, naar het Westen en het Oosten afvallend plateau. Zoowel aan de Noord-Oostzijde als ten Noord-Westen en Westen kon de stelling slechts langs omwegen van 6 uren gaans, door vele engten loopende, bereikt worden, terwijl de nadering van den vijand nog door een op te werpen redoute verhinderd zou moeten worden.

De gekozen positie was dus vrij sterk en zou met 8 à 10.000 man goed verdedigd hebben kunnen worden.

Op bevel van JANSSENS, die zijn hoofdkwartier naar Oenarang verlegde, moest nu alles gedaan worden om haar zoo sterk mogelijk te maken.

VON LÜTZOW liet dus geschut aanvoeren en 2000 meters achter het te verdedigen front een kampement oprichten voor de 2000 man Madoereesche hulptroepen, die naar Semarang opgeroepen waren, en de plaats aanwijzen, waar de

1) De djajeng-sekar's, ten getale van 50 à 100 man aan iederen prefect toegevoegd, waren goed bezoldigde ruiters uit gegoede inlandsche ingezetenen gekozen.

5000 man gelegerd moesten worden, die de keizer van Solo en de sultan van Djokjakarta beloofd hadden te zullen zenden.

Daarachter zou een kampement worden aangelegd voor de troepen uit Semarang, een bataljon uit Soerabaja en de vluchtelingen uit Buitenzorg, die dienst zouden doen als reserve en zorgen moesten, dat de twee hulpbenden uit Midden-Java, als dezen met elkander aan het krakeelen mochten raken, in bedwang gehouden werden.

Vervolgens begaf von Lützow zich naar Salatiga, waar den 6den September de ordelooze, slecht gewapende benden uit Solo ten getale van 24 à 2500 man, waren aangekomen. Ten Noorden van deze plaats koos hij achter de Toentang-rivier een tweede positie en wees het punt aan, waar, ter bestrijking van den weg naar Soerakarta en den rivier-overgang, een batterij van eenige stukken moest worden opgeworpen.

Inmiddels was men te Djati Ngaleh nog niet veel met de verdedigingswerken gevorderd, daar het werkvolk verliep en er gebrek bestond aan materialen en geschut.

Voor den rechtervleugel was op het hoogste punt van den heuvelrug een batterij voor 5 stukken opgericht. De voornaamste batterij van 3 achtponders, aan den grooten weg gelegen, waarschijnlijk bij het punt waar deze den kam van den heuvelrug passeert, werd gecommandeerd door den luitenant-ter-zee Meijer, die bij Indramajoe zijn kanonneerbooten eerst dapper verdedigd had en toen met 20 Boegineesche matrozen naar Semarang was teruggetrokken.

De stelling werd verder verdedigd door 2 stukken rijdende artillerie en een twaalftal kanonnen op uitstekende hoogten en in kloven geplaatst en door invaliden bediend.

De toegangen waren door Friesche ruiters en steenen traverzen afgesloten.

Toen op den 11den September ook de met pieken en stokken gewapende hulpbenden van Djokjakarta waren aangekomen, bestond het te Djati Ngaleh verzamelde, weinig geordende leger uit het korps van Prang Wedono 1), 5000 man hulptroepen uit Midden-Java, 800 meest ongewapende manschappen van het Semarangsche legioen, 150 grootendeels invalide manschappen van het garnizoensbataljon en nog 1000 piekeniers uit de hoofdplaats.

De voorpostendienst werd opgedragen aan het korps van Prang Wedono, waarbij eenige officieren waren ingedeeld. Die voorposten strekten zich uit tot de Semarangsche wijk Bodjong, waar de Gouverneur-generaal voorloopig verblijf hield.

Des nachts bleven die troepen onder de wapens en over dag werden patrouilles gemaakt.

---

1) Dit korps werd ten dienste van den Gouverneur-generaal door Solo op een sterkte van 1400 man onderhouden, en bestond, behalve uit infanterie, uit 1 compagnie cavalerie en 2 stukken rijdende artillerie. Het werd gecommandeerd door den prins Mangkoe Negoro, die den titel van Pangeran Prahoe Prang Wedono voerde.

De 2de linie, in halve-maans vorm, lag 1000 meter achter de eerste op het plateau. Hier stond het Semarangsche legioen in het centrum met de Solo'sche benden piekeniers en het garnizoensbataljon op den rechtervleugel achter de batterij, die door 50 zeelieden werd bediend, terwijl de Djokja'sche troepen op den linkervleugel waren geposteerd.

Te Oenarang bleven 4 veldstukken met 25 cavaleristen in reserve.

Tot dekking van den terugtocht naar Oenarang werden eindelijk nog 2 stukken bij paal 10 opgesteld.

Den 14den kwam nog juist bijtijds het garnizoens-bataljon van Soerabaja, ter sterkte van 500 man, in de linie aan, en werd in het centrum geposteerd.

Op de kale heuvelruggen vonden de troepen een geheel onvoldoend onderkomen. Bovendien was er gebrek aan vivres en aan de meest noodzakelijke benoodigdheden voor de menschenmassa, die hier in der haast was bijeengetrokken. De vijandelijke vloot, die op de reede van Semarang was gekomen, kon van de hoogte waargenomen worden, en deze omstandigheid was mede niet dienstig om het moreel der troepen te verhoogen.

De desertiën onder dit ongelukkig samenraapsel, dat voor het grootste gedeelte niet eens met geweren gewapend was, werden dan ook met den dag talrijker, en deden zich zelfs onder de officieren voor.

Met de troepen, die van Buitenzorg naar Semarang zouden terugtrekken, was het intusschen droevig afgeloopen.

Toen de Engelschen, den dag na het veroveren van Meester-Cornelis, Buitenzorg bezetten, ondervonden zij geen tegenstand, daar de djajeng-sekar's die plaats reeds verlaten hadden. De verdere vervolging van het geslagen leger werd hier echter gestaakt, maar tevens besloten Tjeribon te bezetten, om zoodoende de gemeenschap van Batavia met Midden-Java langs den militairen weg af te snijden. Op den 31sten Augustus vertrok daartoe dan ook een eskader van eenige schepen.

Generaal Jumel had den 27sten Augustus eenige troepen verzameld en was daarmede den 29sten tot voorbij Tjiandjoer gemarcheerd.

Ten einde de vele achterblijvers in te wachten en de benden maraudeurs te ontwapenen, die zich uit de vluchtelingen gevormd hadden, wilde hij daar een paar dagen blijven.

Na een herhaalden, geregelden aanval dezer laatsten waren hij en zijn officieren echter genoodzaakt den terugtocht voort te zetten, en bereikte hij den 31sten Soemedang, alwaar 60 officieren, een escadron dragonders en eenige Europeesche en Ambonneesche soldaten, onder majoor Le Blanc een geldtransport geleidende, zich bij zijn manschappen voegden. Die officieren zond hij met een deel van 's lands kas naar Tjeribon om daar de verdediging te regelen en drie dagen later vertrok hij eveneens daarheen uit vrees anders van Semarang te worden afgesneden.

Tjeribon was intusschen des morgens door de Engelschen bezet, nadat de

50 man in het fort zich zonder slag of stoot hadden overgegeven. Generaal Jumel werd door den prefect in den val gelokt, gevangen genomen, en zijn troepen, onder majoor Le Blanc, eveneens van Midden-Java afgesneden, gaven zich met een compagnie infanterie, die uit Tangerang was terug getrokken, aan een overmachtige Engelsche colonne over.

Ten gevolge van onderhandelingen met de vorsten van Madoera werd dat eiland, ondanks het protest van den sultan van Soemenap, door den vijand bezet, en werden de Madoereesche hulptroepen niet afgezonden.

Het fort Lodewijk werd tevens zonder eenigen tegenstand overgegeven.

De Engelschen waren intusschen nog onzeker, waar Janssens zich ophield, en meenden hem te Soerabaja te moeten zoeken. De meeste schepen vertrokken dan ook daarheen, zoodat Auchmuty slechts over 12 bodems en een deel zijner strijdkrachten beschikken kon, toen hij uit een onderschepten brief opmaakte, dat Janssens bij Semarang positie genomen had, waarop hij besloot dezen onmiddellijk aan te tasten.

Den 9den verscheen die afdeeling der Engelschen voor de stad en den 10den liet Auchmuty den Gouverneur-generaal te Bodjong weder een capitulatie voorstellen, doch ontving op nieuw een weigerend antwoord.

Toen in den nacht van den 11den op den 12den September de Fransche vaartuigen in de rivier waren vernield en den volgenden dag Semarang onbezet werd bevonden, ontscheepte Auchmuty den 13den de 1100 man, die hij bij zich had, en nam zonder tegenstand bezit van de stad. Den 16den rukte kolonel Gibbs des nachts door het bergachtig terrein voorwaarts en stootte des morgens tegen de stelling der Franschen, waarin gedurende den nacht van 11 op 12 September de troepen uit Semarang waren teruggetrokken.

Onmiddellijk werd tot den aanval besloten en de voorposten op den linker vleugel bij de rivier Badjak, en daarna de geheele voorpostenlinie terug gedreven.

Toch hielden de troepen van Prang Wedono zich nog een uur op den aangevallen linkervleugel staande, aangevuurd door Janssens, die zich bij de achtponder-batterij bevond. Doch toen de aanvallers zich ook tegen het centrum en den rechter vleugel wendden, de batterijen op den linkervleugel onder hevig vuur namen en eenige veldstukken deden werken, vluchtten de Prang Wedono'sche troepen, gevolgd door de kanonniers, die het vernagelen der stukken aan hun officieren overlieten.

Nog hielden de 2 stukken rijdende artillerie den vijand een oogenblik tegen, maar na het verlies der rechter vleugel-batterij, die geen schot had gedaan, was Janssens genoodzaakt naar Oenarang terug te trekken, waar hij des morgens te 8 ure aankwam, voorafgegaan door de verwarde drommen der hulpbenden en gevolgd door de niet gedeserteerde manschappen van het Semarangsche legioen en de 2 stukken rijdende artillerie.

Dadelijk werd hier de brug afgebroken en getracht een positie in te nemen,

maar toen de inlandsche troepen niet tot staan te brengen waren, en het fortje niet sterk genoeg geoordeeld werd om den vijand te keeren, werd besloten den terugtocht met het bataljon van Soerabaja en de weinige overige manschappen tot achter de Toentang voort te zetten.

Toen de vijand te 10 ure de hoogte van Oenarang afdaalde, openden de rijdende artillerie en de stukken uit het fortje hun vuur, maar tegelijk stoof de overgebleven infanterie uit elkander, na haar officieren, die dit wilden beletten, te hebben vermoord.

Met moeite gelukte het von Lützow en Prang Wedono des middags te 5 ure met de 2 stukken en 36 officieren de Toentang te bereiken, met het voornemen de batterij aldaar, zoo goed en zoo kwaad als het ging, te verdedigen.

De Gouverneur-generaal, die met het hoofdkwartier naar Salatiga was gevlucht, kreeg hiervan bericht en besloot toen een einde te maken aan dezen onhoudbaren toestand, door de onderhandelingen te openen met Auchmuty, die zich in het brandende Oenarang ophield.

Het gevolg dier onderhandelingen was, dat hij zich den 18den September met al zijn in Indië aanwezige troepen krijgsgevangen gaf, en onze Oost-Indische bezittingen aan de Engelschen werden overgegeven.

De tweede onderneming ter verovering van Java liep dus voor de Engelschen nog spoediger en gunstiger af dan de eerste.

Door den stoutmoedigen aanval van Auchmuty met een klein gedeelte zijner troepen op de stelling van Djati Ngaleh, met een welverdiend succes bekroond, werd een langdurige en wisselvallige campagne in Java's binnenlanden voorkomen, en kwam Groot-Brittannië in het rustig bezit van een der schoonste en rijkste koloniën der wereld.

III. DE VERDEDIGING VAN JAVA. (Aanhangsel.)

BRONNEN.

Voordracht door kapitein Beeger gehouden in de Vereeniging ter beoefening der Krijgswetenschappen, die in deze beschrijving hoofdzakelijk werd gevolgd.

„Grondslagen der verdediging van Java", *Ind. Mil. Tijdschrift* 1880. Een uitvoerig betoog over dit onderwerp, waarin een aantal bronnen worden opgegeven.

Verdediging van *N I.*, *Mil Spectator* 1862 Een beschouwing over de kans van aanval door een Europeeschen vijand.

Het is hier de geschikte plaats om kortelijk melding te maken van de verdedigingsstelsels, die voor Indië werden in toepassing gebracht of ontworpen.

Steeds lag daaraan de hoofdgedachte ten grondslag, dat men zich tot de ver-

dediging van Java als het voornaamste eiland moest bepalen, al is er vroeger ook sprake van geweest, op Bangka of bij Palembang een oorlogshaven aan te leggen.

Reeds in 1746, bij het begin der 3de successie-oorlog op Java, werd besloten, te Oenarang het fort «de Ontmoeting», te Salatiga het fort «de Hersteller», te Bojolali het fort «de Veldwachter», en te Soerakarta het fort «de Grootmoedigheid» te bouwen, en zooals wij gezien hebben, kreeg reeds vóór dien tijd Batavia zijn kasteel en zijn wallen, en de Molukken ettelijke versterkingen.

De commissie, die in 1789 naar Indië vertrok om een onderzoek in te stellen en voorstellen te doen tot oprichting van fortificatiën, bracht niets tot stand, en hetgeen daarna door DAENDELS werd verricht, werd reeds in hoofdtrekken vermeld.

De Gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH was de eerste, die de grondslagen legde voor een verdediging van het geheele eiland tegen een buitenlandschen vijand.

In het midden van het eiland zou de hoofdverdediging gevoerd worden, en daarheen — tusschen Semarang en Salatiga — diende de zetel der Regeering verplaatst. Soerabaja moest tot een sterke oorlogshaven worden ingericht, terwijl Batavia en Semarang slechts zooveel zouden versterkt worden, als noodig was, om den vijand de nadering tot die plaatsen moeielijk, en het verblijf aldaar onhoudbaar te maken 1).

De Zuid-zijde van het eiland beschouwde VAN DEN BOSCH als ongenaakbaar, behalve Tjilatjap, waar, evenals op het daarvoor gelegen eiland Noesa Kembangan, versterkingen noodig geoordeeld werden.

Op zijn last werden die plannen door den luitenant-kolonel VAN DER WIJCK nader uitgewerkt, die daarbij uitging van het denkbeeld, door het opwerpen van versterkingen den vijand tot langdurige belegeringen te noodzaken. Hij wilde een geconcentreerde verdediging der binnenlanden, terwijl het mobiele leger den vijand moest harceleeren en groote gevechten ontwijken.

Als zetel van bestuur en centrum van verdediging wees VAN DER WIJCK Brambanan aan, gelegen aan de Zuidelijke helling van den Merapi, op de grens van Soerakarta en Djokjakarta, alwaar een vesting moest worden gebouwd.

De linie van de Toentang met de vesting Willem I als linker steunpunt, redoutes bij Djamboe en op den Goenoeng Wawar en versterkte depôt's bij Ngawi en Bodjonegoro moesten die nieuwe hoofdplaats beschermen tegen vijandelijke ondernemingen, die alleen van de Noordzijde te duchten waren.

Een landing bij Semarang, die den vijand de kortste operatielijn verschaffen

---

(1) Aan de Noordzijde zijn de Meeuwen- en Welkomst-baaien voor een landing van troepen bruikbaar. Voor dit doel is de reede van Anjer minder, en die van Batavia zeer geschikt, de bocht van Indramajoe te ondiep, en die van Tjiasem minder wenschelijk. Te Semarang is een landing mogelijk, bij de Westelijk gelegen plaatsen Pekalongan en Tegal eveneens.

De strandplaatsen tusschen Semarang en Grissee zullen wel evenmin als die ten Oosten van Soerabaja voor dit doel in aanmerking komen. Soerabaja bezit een prachtige, veilige reede, door het moeielijke vaarwater in straat Madoera ten Westen gedekt.

zoude, moest door een deel van het veldleger verhinderd worden, waarvan de rest achter de Toentang zou worden geposteerd. Mocht hij dan te Japara landen, en van daar naar Semarang willen oprukken, dan zou een redoute achter de Torbaja-rivier door inundatiën gedekt, hem dat verhinderen. Gelukte het hem toch om door te dringen, dan zou hij in de citadel »Prins van Oranje« te Semarang een hindernis vinden, die het bezetten van die plaats en het van daar oprukken naar het binnenland zou beletten.

Het aldus in belangrijkheid verminderde Batavia moest zelfstandig verdedigd worden door eenige batterijen aan de zeezijde en door de citadel »Prins Frederik«.

Volgens VAN DER WIJCK kon de marine niet te sterk wezen, en zou men in de Merak-baai, ten Noorden van Anjer of te Batavia, alsook in straat Madoera, goede oorlogshavens behoeven. Tot verdediging van die straat kon de vesting Soerabaja, met de cidatel »Prins Hendrik« als reduit, krachtig mede werken. Voor Tjilatjap ontwierp hij eenige versterkingen om deze plaats in geval van oorlog tot vluchthaven voor handelsschepen te doen dienen.

De groote postweg van DAENDELS was toen de eenige doorloopende gemeenschapsweg over Java De nabijheid van het Noorderstrand maakte dezen weg echter onveilig tegen vijandelijke aanvallen, zooals in den oorlog van 1811 gebleken was.

VAN DER WIJCK achtte daarom een nieuwen verbindingsweg ten Zuiden der hoofdbergketen noodig, met forten te Bandong en Gombong ten Westen en bij Ngawi, Melirip en Modjokerto ten Oosten van de positie achter de Toentang.

Voor het bezettingsleger berekende hij 16000, en voor mobiele troepen 12000 man noodig te hebben.

Hoewel in beginsel door VAN DEN BOSCH, den vertrouweling van koning WILLEM I, aanvaard, en ondersteund door den luitenant-gouverneur-generaal DE EERENS en de legercommandanten DE STUERS en COCHIUS, werd het plan van VAN DER WIJCK door het opperbestuur in Nederland niet geheel goedgekeurd.

VAN DEN BOSCH wenschte, in stede van de hoofdvesting te Brambanan, een plaats dichter bij het Noorderstrand, terwijl de Koning onderzocht wilde zien, of Bandong daartoe geschikt was. Ook achtte de eerste de voorgestelde verdediging van Batavia onvoldoende, en eindelijk werd het bezwaar opgeworpen, dat door het verzamelen der troepen achter de Toentang, West-Java te veel ontbloot zoude worden.

Een en ander verhinderde echter niet, dat bij Koninklijk Besluit in 1836 het algemeen beginsel van VAN DER WIJCK's verdedigingsplan goedgekeurd, en jaarlijks één millioen op de begrooting uitgetrokken werd om met den aanbouw der versterkingen, die volgens dat beginsel in het stelsel pasten, een aanvang te maken, terwijl nieuwe voorstellen betreffende de wijze, waarop ten aanzien der betwiste punten zou worden gehandeld, zouden worden ingewacht.

Zonder dat hieromtrent eene beslissing viel (VAN DEN BOSCH trad als eerste minister af en WILLEM I deed afstand van den troon), werd in Indië krachtig voortgebouwd, totdat in 1844 de generaal-majoor VON GAGERN op Java verscheen

om het verdedigingsstelsel te bestudeeren en aan te geven, hoe het op de voordeeligste wijze kon worden ingericht.

Zijn denkbeelden omtrent de verdediging van Java waren in strijd met die, waarop het nu gedeeltelijk in toepassing gebrachte stelsel van VAN DER WIJCK berustte. Volgens VON GAGERN konden geen versterkingen verhinderen, dat het mobiele leger werd aangevallen.

Verplaatsing van den zetel van bestuur, hoe wenschelijk ook in tijd van oorlog, was zijns inziens in tijd van vrede af te keuren, want dan behoorde de regeering gevestigd te wezen, waar de grootste belangen vereenigd waren.

Te Brambanan zou trouwens deze zetel te dicht liggen bij de Vorstenlanden, en de kosten der verplaatsing zouden te groot wezen.

Volgens VON GAGERN moest de zetel van het bestuur in oorlogstijd tijdelijk naar Poerworedjo in Bagelen verlegd worden, omdat hij veronderstelde, dat de beslissing van den krijg in de Preanger vallen zou.

Batavia mocht echter niet te gemakkelijk genomen kunnen worden. Daarom stelde hij voor, behalve de strandbatterijen, ook Weltevreden te verdedigen, ten Oosten en Zuiden door de linie van VAN DEN BOSCH, en ten Westen en Noorden door een linie langs het Koningsplein en Noordwijk. De vier hoeken dier door 5000 man te verdedigen linie moesten voorzien worden van stevige forten.

Van de overige verdedigingswerken konden de vesting Soerabaja en de citadel »Prins Hendrik« blijven bestaan, al wilde hij VAN DER WIJCK niet toegeven dat die plaats noodwendig aan een belegering zou blootgesteld worden.

Die van de straat Madoera werden verworpen, maar meer waarde gehecht aan die van Tjilatjap, wegens de nabijheid van Poerworedjo.

Van eene maritieme positie bij Merak werd definitief afgezien, en van de daarvoor in de plaats getreden positie op Onrust zouden alleen de in aanbouw zijnde werken worden voltooid.

De forten te Melirip en te Bandong vervielen; het reeds in aanbouw zijnde fort te Gombong moest zoo goedkoop mogelijk worden afgewerkt, zoodat alleen het reduit gereed kwam.

Het fort te Ngawi, door omliggende heuvelen gedomineerd, was reeds gereed en bleef dus behouden.

VON GAGERN verkreeg dus in West- zoowel als in Oost-Java een groote vesting en de vestiging van de hoofdmacht in Midden-Java om en bij Willem I, terwijl Tjilatjap sterk bezet bleef.

Hierbij dient echter opgemerkt te worden, dat Batavia 641, en Soerabaja 391 kilometers van Willem I verwijderd zijn.

Voor het bezettingsleger achtte hij 15000, en voor mobiele troepen 16000 man noodig.

Door den dood van VON GAGERN en van Koning WILLEM II duurde het tot 1853, voordat er een eindbeslissing op deze voorstellen genomen werd.

Van eene definitieve verplaatsing van den bestuurszetel werd afgezien, doch een tijdelijke in beginsel aangenomen en het werd aan den Gouverneur-generaal ter bepaling overgelaten waarheen.

Hiertegen opperden de legerbevelhebbers steeds hun bezwaren, daar in 1848 gebleken was, dat bij het toen dreigend oorlogsgevaar de Gouverneur-generaal Rochussen van geen tijdelijke verplaatsing van zijn zetel wilde hooren en Batavia krachtig versterkt wilde hebben.

Zoo verlangde Saksen Weimar een geretrancheerd kamp te Buitenzorg, en wilde generaal Schimpff Bandong, en generaal Kroesen Poeworedjo als bestuurszetel aangewezen zien.

Daar men gebonden was aan het Koninklijk Besluit, bleef de dalvlakte van Ambarawa ten Zuiden van Willem I het middelpunt der verdediging, al werden de door von Gagern daar verlangde werken ook niet uitgevoerd. De nutteloos geworden linie van de Toentang maakte plaats voor de strategisch even slecht gelegen stelling achter de Pandjang, ten Noord-Westen van Willem I, met dit fort op den rechtervleugel, want ook die positie kan, door vèrdragend geschut, van de hoogten van Bawen worden gedomineerd.

De voorstellen tot versterking van Batavia werden niet uitgevoerd, en daar bestaan nu slechts twee kleine kustbatterijen en een fortje te Antjol.

De later zoo algemeen verlangde strand-defensie te Batavia en te Semarang bleef achterwege. Het fort «Lodewijk» (Erfprins) in straat Madoera werd geslecht. De citadellen «Prins Frederik», «Prins van Oranje» en «Prins Hendrik», werden evenals nu de vesting Willem I, ontmanteld. Evenzoo vervielen de forten te Ngawi en te Gombong. De vesting Soerabaja werd geslecht en niet vervangen door de noodig geoordeelde veldwerken tot dekking van het maritiem etablissement aan de landzijde. Een kustbatterij werd daar behouden, evenals te Semarang enkele lunetten en batterijen. De maritieme positie op Onrust werd in 1873 opgeheven en daarvoor niets in de plaats gesteld. Ook werd er niets verricht tot verdediging van straat Madoera.

Slechts de versterking van Tjilatjap werd, zooals 't heette, voltooid door een kust-batterij en batterijen te Karang Bollong en te Banjoe Njappa, welke werken veel van hun nut verloren door het meer en meer verzanden van de straat tusschen het eiland en den vasten wal, zoodat reeds door het wegnemen der bebakening het invaren zeer bezwaarlijk wordt.

De Schildpad-baai, ten Oosten van Tjilatjap, schijnt in den West-moeson voor een landing bruikbaar te wezen.

Het garnizoen werd later om gezondheidsredenen uit deze plaats verwijderd.

In 1882 werd het bindende Koninklijke Besluit van 1853 ingetrokken, zoodat daarna weder nieuwe plannen konden worden gemaakt en voorstellen gedaan betreffende Java's verdediging, die nu hun voltooiing naderen.

HOOFDSTUK II

I. De Molukken

(Schetskaart n° XXVI.)

BRONNEN.

Archief van het Departement van Oorlog.

Geschiedenis der N. O.-I. bezittingen, door J. J. MEINSMA.

Neerlands heldenfeiten in Oost-Indië naar GERLACH's *Fastes militaires des I. O. N.*

Onmiddellijk na de overname der Moluksche eilanden van de Engelschen, ondervonden de beide daartoe benoemde commissarissen-generaal ENGELHARD en MIDDELKOOP de grootste moeielijkheden bij de hernieuwde vestiging van ons gezag in die gewesten. Zij vonden die eilanden in vrij treurigen toestand, terwijl er onder de inboorlingen een geest van verzet heerschte, die hen ieder oogenblik tot opstand kon doen overslaan.

Amboina en de Banda-eilanden waren wel, zonder dat men daarbij tegenstand had ontmoet, weder in bezit genomen, maar door het drijven van handel in lijnwaden tegen ruil van kruitnagelen van Amboina, evenals dit vroeger door de Compagnie gedaan werd, door de invoering van papieren geld, hetwelk door de Engelschen in discrediet was gebracht, alsmede door de geruchten, die er liepen, dat de inwoners als soldaten naar Java zouden vervoerd worden, bleef de toestand ongunstig.

Er deden zich dan ook reeds spoedig op Amboina onrustige bewegingen voor, die haar rechtstreeksche aanleiding hadden in verkeerde maatregelen van den resident.

Ongeveer 1500 Alfoeren, die zich om onzen post te Hila verzamelden, maakten het noodig het garnizoen aldaar in Juli 1817 tot 84 man te versterken en Hitoe Lama en Liang te bezetten.

Het detachement van luitenant WONDERBRUG, sterk 40 koppen, moest voor hun aanvallen van Lima terugtrekken — later werd deze post door kapitein LISNET hernomen — en schutters en vrijwilligers werden van Amboina overgevoerd om de oproerige kampongs te vernielen. Onze post te Loeboe werd in-

middels afgeloopen, terwijl er door de muiters hulp gezonden werd aan de opstandelingen op het eiland Honimoa.

Eerst na den afloop der expeditie tegen Saparoea kon met kracht tegen Loeboe opgetreden en aldaar de rust hersteld worden.

Met 200 soldaten en eenige hulptroepen onder kapitein VAN DRIEL, werd een tocht daarheen ondernomen. Drie oorlogsschepen en een particulier schip met een aantal *corra-corra's* voerden de troepen over, die den 1sten December 1817 het fort «Overburg» bestormden en met een gering verlies onder de hulptroepen innamen.

Om echter Ternate en de andere eilanden der Molukken weder onder ons gezag te brengen waren verscheidene expeditiën noodig.

Al dadelijk, nadat het eiland Honimoa of Saparoea in bezit was genomen, hadden de inboorlingen onder hun hoofd MATULESIA zich verzet, en spoedig daarop veroorzaakten afpersingen van den schrijver van den resident in de hoofdplaats van dit eilandje, Saparoea, een opstand, die den resident VAN DEN BERG met vrouw en kinderen en het geheel onvoldoende garnizoen van het voor 230 man ingerichte fort «Wijk bij Duurstede» (1) het leven kostte.

Zonder verwijl werd nu uit de geringe macht die den commandant der troepen in de Molukken, den luitenant-kolonel KRAYENHOFF, ten dienste stond, een expeditie geformeerd om dezen moord te straffen.

Commandant:
de majoor-ingenieur BEETJES, voorts:
5 zee-officieren,
4 adelborsten,
116 minderen der marine,
kapitein der infanterie STAALMAN,
2de luitenant VAN DEN BRUGGHEN,
1 inlandsche luitenant en
81 mindere militairen.

Den 17den Mei 1817 vertrok zij van Amboina naar Saparoea en ondervond bij de landing reeds dadelijk een hevigen tegenstand, terwijl de luitenant-ter-zee MUNTER sneuvelde. Drie zwakke colonnes rukten vervolgens tegen het door den vijand bezette fort met zijn twee bastions en gebroken courtines op, welk fort op een afstand van 1000 meters omringd was door dicht begroeide bergen, doch de aanval werd van alle zijden afgeslagen.

De colonne VAN DEN BRUGGHEN herhaalde den aanval nog twee malen te vergeefs en trok toen op het signaal «retireeren» naar het strand terug, waarheen ook de beide andere afdeelingen door groote massa's vijanden werden terug gedrongen.

De bemanning der booten was inmiddels met eenige vaartuigen gevlucht, en een paar andere booten zonken, zoodat slechts de luitenant-ter-zee SCHEIDIUS, die later aan zijn wonden overleed, de adelborst 'T HOOFT, de commandant en enkele manschappen der eerst genoemde colonne zich konden redden in een boot, die men zwemmende bereikte.

De rest der colonne, sterk 145 hoofden, vermeerderd met 17 minderen, die

(1) Dit fort was in 1691 aan de Zuidzijde van het eiland op een aan zee gelegen, 18 voet hooge rots gebouwd.

te voren naar dit eiland waren gezonden, waaronder de majoor BEETJES, drie officieren der marine, drie adelborsten, een kapitein der infanterie en een officier van gezondheid, vond hier den dood.

Terwijl tot een nieuwe expeditie besloten werd, ging de vice-admiraal BUYSKES naar Amboina om daar het bestuur op zich te nemen.

Hij achtte het staatkundig niet dadelijk tot geweld over te gaan, maar vaardigde een proclamatie uit, waarin hij de opstandelingen aanmaande de wapenen neder te leggen en zich aan de wettige regeering te onderwerpen. De muiters op Honimoa en Noesalaut werden hiervan uitgezonderd.

Inmiddels was het fregat Maria van Reigersbergen, onder bevel van den kapitein-ter-zee J. GROOT, voor Honimoa verschenen en had de bemanning, op den 3den Augustus 1817, het fort «Wijk bij Duurstede» zonder veel moeite aan de opstandelingen ontnomen, doch het daar achtergelaten garnizoen was te zwak om met vrucht tegen de inboorlingen op te treden, die de versterking nauw insloten.

Terwijl Saparoea en Haroekoe, waar kapitein VAN DRIEL twee aanvallen op het fort «Zeelandia» had afgeslagen, en Noesalaut geblokkeerd werden, rustte men de nieuwe expeditie uit.

Majoor MEIJER bezocht intusschen met een colonne, uit soldaten en matrozen samengesteld, Larika, en landde den 16den te Lima, waar de bevolking haar onderwerping aanbood.

Commandant: majoor MEIJER.
1ste divisie comdt. kapt. GEZELSCHAP, sterk 66 mindere militairen;
2de „ comdt. luitt. RICHEMONT, sterk 1 offic. en 66 minderen;
3de „ comt. kapt. KRIEGER, sterk 68 minderen.
Oorlogsschepen: de Evertsen, de Nassau, de Maria van Reigersbergen,
korvetten: de Iris, de Zwaluw.

Den 2den November vertrok de expeditie naar Haroekoe, waar zij den 3den te Kailolo landde en dit verlaten vond.

Den 5den werd het met wolfskuilen en buik-randjoe's versterkte en aan de zeezijde door een zware verschansing van boomstammen en steenen gedekte Pilauw, van twee zijden aangevallen. Daarbij werden 50 gevangenen gemaakt, van welken er dadelijk 23 werden gefusileerd.

Ons fort aldaar werd in goeden staat bevonden en bleef met 60 man bezet.

Den 6den werd de aanval op Hoelalio ondernomen en daarbij weinig verzet ondervonden, omdat overal een groote vrees bestond voor onze, bijna geheel naakte, Ternataansche hulptroepen.

Terwijl de kapitein-ter-zee GROOT met burgers en matrozen bij Ponto, op de Zuid-West kust van Honimoa, debarkeerde, werd den 9den de aanval gedaan op de om het fort gelegen vijandelijke retranchementen van Tiouw, die uit hooge en zeer dikke muren bestonden, welke weerstand hadden geboden aan het zwaar geschut der oorlogsschepen. De wanhopige tegenstand der muiters werd hier echter met behulp van het garnizoen, dat een uitval deed, gebroken. Hierbij sneuvelde één officier, de luitenant TRISSART, en werden vijf man gewond. De verovering

van de versterkte kampong Ouw kwam ons echter op veel grootere offers te staan.

MATULESIA voerde hier het bevel en bracht een der aanval-colonnes tot staan, toen luitenant RICHEMONT sneuvelde.

Ook majoor MEIJER werd doodelijk gewond, en zijn vervanger, kapitein KRIEGER, alsook luitenant JENNE, werden licht gekwetst.

Toen de patronen verschoten waren, begonnen de troepen dan ook voor de herhaalde uitvallen des vijands te wijken, doch aanvoer van munitie en het in brand steken van enkele huizen deed de kans keeren en bezorgde ons ten laatste een schitterende overwinning.

MATULESIA en eenige andere hoofden werden door den luitenant VEERMAN gevangen genomen, en spoedig daarop was de rust hersteld, ten koste echter van 22 dooden en 85 gewonden aan onze zijde.

Slechts nu en dan werden de Moluksche eilanden door zeeroovers bedreigd, waaronder radja Djilolo, die op de Noordkust van Ceram, op Haliling gevestigd was, de voornaamste was. In 1823 werd er een kleine expeditie tegen hem afgezonden, die zijn bentengs vermeesterde en zijn prauwen vernielde, maar hem zelf niet machtig kon worden.

Door onderhandelingen werd nu verkregen, wat met de wapens niet tot stand kon worden gebracht. Nadat zijn broeder, die naar Japara verbannen was, zijn vrijheid had herkregen, onderwierp de zeeroover zich. Te Haliling werd een fortje opgericht om hem verder in toom te houden.

De Gouverneur-generaal VAN DER CAPELLEN bracht in 1824 verbetering in den politieken toestand der Moluksche eilanden. Zijn daartoe strekkende voorschriften werden het volgende jaar nader bevestigd en uitgebreid.

2. De beide expeditiën naar Palembang. 1819—1821

(Schetskaart N°. III.)

BRONNEN.

„De heldhaftige bevrediging van Palembang", *Mil. Spectator* 1842. Een zeer belangrijke en uitvoerige beschrijving.

„Ondergang van het Palembangsche rijk", *Gids*, jaargang 1892 IV, door KIELSTRA, bevattende een politiek overzicht der handelingen en gebeurtenissen, welke tot dien ondergang leidden.

„Uitbreiding van het Nederlandsch gezag op Sumatra", *Gids* 1887, door KIELSTRA.

Fastes Militaires des I. O. N., door GERLACH.

Journaal van den generaal M. VAN GEEN. *Tijdspiegel* 1885. Verhaal der bestorming op den 24sten Juni.

Neerlands Heldenfeiten in Oost-Indië, bewerkt naar *les Fastes militaires des Indes Orientales* van A. J. A. GERLACH. Een uitgebreid geschiedkundig werk over de Indische oorlogen.

DE 1ste EXPEDITIE.

De beide expeditiën naar Palembang zijn hoogst belangrijk, daar zij ondernomen werden met een vloot van zeil- en transportschepen zóó groot, als zelden of nooit in de Indische wateren werd bijeengebracht. Indien de daarmede overgevoerde landingstroepen, voor een Indische expeditie, niet zoo buitengemeen talrijk waren geweest, zou er meer reden zijn om van een maritieme operatie, dan van een tocht van het landleger te spreken.

Vele der wisselvalligheden, waaraan die vloot van zeilschepen bloot stond bij een vaart 16 mijlen stroomopwaarts op een reuzenrivier, zouden zich nu niet meer kunnen voordoen, daar men met stoomschepen minder afhankelijk is van de getijden en van den wind.

Zijn er dus in dit opzicht weinig lessen voor de toekomst uit deze tochten te putten, uit andere oogpunten beschouwd, blijven zij merkwaardig genoeg om in korte trekken te worden beschreven. Zij maken toch de eerste krachtige militaire handelingen uit, waartoe het Nederlandsch-Indische Gouvernement gedwongen werd, nadat de Indische bezittingen van de Engelschen waren overgenomen, en uit de krachtsinspanning daarbij aan den dag gelegd en het daardoor

verkregen resultaat konden de Indische volken gewaar worden, wat hun bij verzet tegen Nederlands opperheerschappij te wachten stond.

Sedert twee eeuwen bestonden er reeds handelsbetrekkingen tusschen de vertegenwoordigers van het Nederlandsch gezag in Indië en de vorsten van het groote rijk van Palembang, op Sumatra's Oostkust.

In 1641 werd het eerste contract, waarbij toestemming werd verleend tot het oprichten van een versterkt handels-etablissement, gesloten, en een jaar later gevolgd door een tweede, waarbij bedongen werd, dat alle peper uit Palembang naar Batavia zou worden gevoerd.

De hieruit ontstane onlusten gaven in 1659 aanleiding tot een expeditie onder den admiraal Johan van der Laan, waarbij de hoofdplaats Palembang in brand geschoten werd, en tot het aangaan van een nieuw contract, waarbij de O.-I. Compagnie zich het uitsluitend recht voorbehield tot opkoop van peper, tegen 4 realen de pikol.

Twee en twintig jaar later werd den Sultan hulp verleend in zijn oorlog tegen Djambi, onder voorwaarde dat de betaling der krijgskosten in peper zoude geschieden.

In de volgende eeuw — 1722 — maakte de Compagnie nogmaals gebruik van inwendige onlusten, om ook den alleenhandel van het op Bangka en Billiton gewonnen tin te verkrijgen, toen deze eilanden door aanhuwelijking weder onder Palembangs bestuur waren gekomen. Gaandeweg daalde echter de leverantie van peper, doordat de Sultan, Machmoed Badar Oedin, zich aan sluikhandel schuldig maakte, en in 1811 deed hij — door Raffles daartoe aangezet, en van geweren voorzien, en op aanstoken van zijn zoon — de bezetting van het fort, bestaande uit 24 Europeesche en 63 Javaansche soldaten, bij haar terugvoering naar Java, vermoorden.

Toen hij hierop weigerde schatting aan de Engelschen te betalen, werd door hen een expeditie onder Gillespie uitgerust, waarvoor de Sultan vluchtte, en die ten gevolge had, dat zijn jongere broeder, Achmat Naijam Oedin, tot pangeran adipati werd aangesteld en Bangka en Billiton in het bezit der Engelschen kwamen.

In 1813 werd de vroegere Sultan door den resident op den troon hersteld tegen betaling eener aanzienlijke som, doch dit besluit door het Engelsche Opperbestuur vernietigd.

Onder deze omstandigheden kwam Palembang in 1816 op nieuw onder het oppergezag van Nederland.

Hoewel hij vergiffenis erlangde voor den vroeger gepleegden moord, voldeed de zwakke en onhandige Sultan niet aan onze eischen tot tegengang van slavenhandel en zeeroof, zoodat de gouvernements-commissaris Muntinghe, in 1818 naar Palembang gezonden, hem een contract opdrong, waarbij hij afstand deed van de oppermacht en de rechten op de binnen- en bovenlandsche provinciën van zijn rijk, en hem de terreinen werden aangewezen, waarover hij als jonge

Sultan het gezag zoude blijven voeren, en van de districten, waaruit de oude Sultan zijn onderhoud zou kunnen putten.

De ons vijandig gezinde RAFFLES, inmiddels gouverneur geworden van het zich nog in Engelands bezit zijnde Benkoelen, zond op verzoek van den Sultan over het gebergte en langs de Moesie een detachement troepen naar Palembang, welks commandant, kapitein SALMOND, een verdrag sloot met den jongen Sultan, waarbij deze zich onder Engelsche bescherming stelde. De Engelsche vlag werd op den kraton geheschen, en Engelsche troepen, met uitsluiting van andere Europeesche, daarin toegelaten.

De commissaris MUNTINGHE, dien men onwetend had gelaten van dit contract, gelastte bij wijze van politiemaatregel de 25 Engelsche soldaten den dalem te verlaten en zond hen op naar Batavia. De rest van het 200 man sterke Engelsche detachement, dat reeds tot Rawas was voortgerukt, dit vernemende, keerde ijlings naar Benkoelen terug, zonder de Nederlandsche troepen af te wachten, die hen ter begeleiding of terugvoering werden te gemoet gezonden. De jonge sultan NADJAM werd wegens dit gepleegd verraad naar Batavia gebracht.

RAFFLES zond opnieuw een detachement, ter begeleiding van een commissaris, af, doch MUNTINGHE trok dit met 191 man te gemoet en noodzaakte het aan de grens, op het Engelsche grondgebied, te blijven.

Op dien marsch werd MUNTINGHE bestookt door Maleische roovers, die door den Sultan hiertoe aangezet waren.

Onder deze vreemdsoortige omstandigheden achtte de regeering het noodig, het garnizoen van Palembang tot 500 koppen uit te breiden en den ouden sultan BADAR ter verantwoording te roepen. In plaats van hieraan gehoor te geven, versterkte hij zich in zijn kraton en sloeg de pogingen van majoor TIERLAM om dit te verhinderen zóó krachtig af, dat het garnizoen, bij gebrek aan munitie en vivres, besloot zich in te schepen en de hoofdplaats Palembang te verlaten. Op dezen aftocht, waarbij 100 zieken werden medegevoerd, werd het weder aangevallen, kreeg, bij de 3 dooden en 52 gewonden van den vorigen dag, nog 7 gekwetsten, en verloor twee veldstukken en veel bagage.

MUNTINGHE en de kapitein-ingenieur VAN DER WYCK, die eerst met de twee schepen bij de Peladjoe wilden stand houden, moesten toegeven aan de bezwaren hiertegen door den commandant der marine, kapitein-luitenant BAKKER, ingebracht, en zeilden naar Muntok, waar zij in Juni 1819 aankwamen.

Om het prestige van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in de zoo kort geleden van de Engelschen overgenomen bezittingen op te houden werd het dringend noodig geacht, den nadeeligen indruk door dit verdrijven onzer troepen teweeg gebracht, op afdoende wijze uit te wisschen en tot het afzenden eener sterke macht van marine- en landingstroepen besloten.

De hoofdplaats van het sultansrijk Palembang op Sumatra's Oostkust, is op 150 mijlen afstands van zee, langs den stroom gemeten, gelegen aan beide zijden

der van 400 tot 600 meters breede rivier, die tot aan de samenvloeiing met de Ogan bovenstrooms en ten Westen van de hoofdplaats, de Moesie heet, en verder de Palembang-rivier genoemd wordt. Evenals bij de meeste Indische rivieren ligt ook bij deze een bank voor de monding, die het binnenvaren slechts bij vloed toelaat. In den Oost-moeson strekt zich de vloed soms niet verder dan Koeala Oepang uit.

De beide oevers der rivier bestaan, tot diep landwaarts in, uit zeer moerassig, met bosch bedekt terrein, door bijrivieren doorsneden, zoodat men de hoofdplaats slechts te water kan naderen.

Deze waterweg werd nu door den ouden Sultan met een aaneengeschakeld paalwerk van 2 of 3 rijen zware balken in de Soengsang, de straat Gombora en de Peladjoe-rivier afgesloten, terwijl vier batterijen deze versperring verdedigden.

Een batterij met 12 schietgaten lag op het Zuid-Oostelijk deel van het eiland Gombora; twee andere, met 200 meter tusschenruimte en voorzien van 60 schietgaten, op den rechter oever der Soengsang, leunende tegen de Peladjoe, en de vierde, op een aangelegd eiland in de rivier, had drie schietgaten en nog vier drijvende batterijen, ieder met twee schietgaten. In ieder der batterijen plaatste de Sultan een zijner kinderen, om het vertrouwen zijner manschappen te winnen. Aan de waterzijde waren die versterkingen door palen en verhakkingen ontoegankelijk gemaakt, terwijl zij aan de landzijde voldoende beschermd werden door de moerassigheid der oevers. Eindelijk waren zij bekleed met gekoppelde, zware boomstammen, en achter de geblindeerde schietgaten waren 50 kanonnen, acht-, twaalf-, achttien- en vierentwintig ponders opgesteld, die ieder door een mantri met de noodige manschappen bediend werden.

Commandant der zeemacht:
schout-bij-nacht WOLTERBEEK.
2 oorlogsschepen,
2 kanonneerbooten,
3 transportschepen.
Commandant der troepen:
kolonel BISCHOFF.
Staf:
8 officieren.
Geneeskundige dienst:
4 officieren.
Infanterie:
43 officieren,
1087 minderen (Europeanen).

Tegen deze buitengemeen sterke stelling zond nu de regeering zoo spoedig mogelijk een expeditie af, die den 30 Augustus 1819 voor Muntok ten anker kwam, en, in afwachting van het gereed komen van bewapende tjunia's, tegen de zeeroovers op Bangka werd aangewend.

Eerst den 10den October waren de schepen over de bank voor de Soengsang gezet en den 18den, in weerwil van den sterken stroom en brandraketten (1), met een verlies van 5 dooden en 9 gewonden tot bij de batterijen van Peladjoe en Gombora opgevoerd.

Terwijl de pogingen om daarheen dichter op te werken steeds door den stroom mislukten, zond de vijand weder ettelijke raketten op hen af (in den nacht van 20 op

(1) Raket is de naam van een vlottend huis, zooals in grooten getale langs de oevers der rivier bij de hoofdplaats Palembang gelegen zijn. De vlotten, waarop die huizen rusten, zijn evenals deze van hout en bamboe. Chineezen mochten slechts in raketten wonen. Met brandstoffen gevuld, dienden zij als branders, die, afzonderlijk of aanéén gekoppeld, bij ebbe op onze schepen werden afgezonden.

Artillerie:
7 officieren,
102 minderen (Europeanen).
Pionniers:
6 officieren,
76 minderen (Europeanen),
167 minderen (inlanders).

21 October 30 brandende rakets te gelijk, gedekt door vuur uit batterijen en prauwen), zonder dat het hem echter gelukte een der schepen in brand te doen geraken.

Den volgenden morgen waren de omstandigheden gunstiger, en tegen den middag kwamen de schepen, bij matige bries, achtereenvolgens tot voor de vijandelijke positie stroomopwaarts. De in onregelmatige linie opgestelde vloot opende nu haar vuur, dat krachtig door den vijand beantwoord werd, waardoor ons een verlies van 6 officieren en 69 minderen der landmacht aan gesneuvelden en gewonden berokkend werd. Den geheelen middag werd deze strijd voortgezet, totdat te 4 ure des namiddags de veranderde wind het teruggaan der schepen noodzakelijk maakte, zonder dat aan de batterijen van den Sultan zichtbaar nadeel was toegebracht, terwijl het fregat Wilhelmina alleen reeds 120 schoten in den romp had ontvangen.

In een krijgsraad werd met algemeene stemmen de onmogelijkheid geconstateerd om de vijandelijke werken met de aanwezige macht te forceeren, en dientengevolge tot het doen terugkeeren der expeditie en het geblokkeerd houden der riviermonding besloten.

Den 30sten October nam de aftocht een aanvang, en den 3den en 4den November bereikte men de monding van de Soengsang.

Vier flank-compagnieën met zieken en gewonden vertrokken naar Batavia, terwijl 360 soldaten op de oorlogsschepen werden geplaatst.

DE 2de EXPEDITIE.

Opperbevelhebber:
gener.-maj. Merkus de Kock, commandant van het leger.
Marine: commandant, kapitein-ter-zee Lewe van Aduard.
Chef van den Staf: kapitein-luitenant-ter-zee Bakker;
9 oorlogsschepen,
26 gewapende schoeners en kanonneerbooten,
84 gedeeltelijk gewapende kleine vaartuigen ten gebruike bij een landing,
14 transportschepen,
2 vivres-schepen.
Deze vloot was bewapend met 414 vuurmonden en bemand met 2580 zeelieden.
Staf: chef: kolonel de la Fontaine, 50 man.

Na dezen mislukten tocht besloot de Indische regeering, aanstonds een tweede expeditie uit te rusten, zóó sterk dat een mislukking bijna onmogelijk kon worden geacht.

Het volgende jaar verliep met het maken der noodige toebereidselen zóó ver, dat, ter wille van den West-moeson, de tocht tot Mei 1821 werd uitgesteld en toen ook doorging, niettegenstaande de cholera te Batavia hevig woedde.

Vooraf was reeds door de regeering uitgemaakt, op welke wijze het bestuur in het te veroveren Palembang zoude worden geregeld. Op den 21sten April verzocht de sultan Achmat Nayam Oedin te Buitenzorg vergiffenis voor de beleedigingе het Gouvernement aangedaan, en werd er een contract met hem gesloten, waarbij zijn rijk als leen van het Gouvernement werd aangemerkt. Zijn oudste zoon zou met zijn naam en titel op den troon geplaatst worden, en hij, als soesoehoenan, in stille afzondering blijven leven.

Infanterie: commandant: kolonel Bischoff; 1205 man.
Artillerie: commandant: luitenant-kolonel Riesz; 18 veldstukken, 249 man.
Genie: commandant: luitenant-kolonel Cochius; 145 man met veel materieël.
Ambulance: chirurgijn-majoor van Raelten; 52 man.
Totaal: 1679 man, waaronder slechts: 112 inlanders.
Totaal-generaal: 4259 man.

Den 9den Mei ging het eskader onder zeil, den nieuwen Sultan en den Soesoehoenan mede voerende, bereikte den 13den Muntok, vertrok van daar den 16den en passeerde voor een groot deel reeds den 20sten de bank voor de Soengsang. Den 1sten Juni werd de monding der Oepang voorbij gevaren, waar, evenals bij Salamana, eenige Palembangers van achter hun geschut aan den wal werden verjaagd, en den 10den tot bij de batterijen opgewerkt. Twee transportschepen strandden op de Duizend Eilanden en onder de troepen stierven één officier en 124 man, meest aan cholera. die ook geducht onder het marine-personeel heerschte, doch spoedig daarna in hevigheid eenigszins verminderde. Gedurende het opvaren raakten nu en dan schepen aan den grond of bleven achter, en werden ettelijke brieven gewisseld met de voorposten van den vijand, terwijl de noodige verkenningen plaats vonden. Den 11den werd zulk een verkenning, van den commandant der marine uitgaande, door den vijand met geschutvuur begroet, en den volgenden dag kwamen zijn eerste branders afzakken. Hoewel de sloepen onzer voorposten reeds op 1300 meter van de vijandelijke werken lagen, en de order van den aanval was uitgegeven, werd deze, op verzoek van Pangerang Adipati Toea van Palembang, den vriend van den Soesoehoenan, nog eenige dagen uitgesteld, om de partij, die in de hoofdplaats den Hollanders goed gezind was, tijd te geven in sterkte toe te nemen. Inmiddels werden de kolonels Bischoff en de la Fontaine, de luitenant-kolonels Riesz en Cochius en de kapitein van der Wijck met een dekking van 50 man aan den rechter oever ter hoogte van Salamana aan land gezet, om de mogelijkheid van het ageeren over land tegen de batterijen van Peladjoe te onderzoeken. Zij kapten zich een weg door het moerassige bosch tot aan een klein riviertje, en hervatten den volgenden morgen met een compagnie infanterie den tocht, die voortgezet werd tot aan de Peladjoe. Van den rechter oever dezer rivier, 150 meter breed en tusschen hooge oevers stroomende, werd een overzicht verkregen der vijandelijke batterijen, waaraan een rechtervleugel, met 4 stukken bewapend, was toegevoegd. Zij bleken van achteren gesloten en gedekt te wezen. Des middags keerde deze verkenning aan boord terug. Ook werd des nachts de diepte van het vaarwater voor de paalversperringen opgenomen, om daarnaar de opstelling der schepen te regelen.

Toen het den generaal de Kock uit de ontvangen rapporten bleek, dat het opvoeren van zwaar geschut tot enfileering der Peladjoe-batterij te veel tijd en inspanning zoude kosten, besloot hij een colonne van 500 man infanterie onder kolonel Bischoff met 4 handmortieren, en 50 kanonniers onder luitenant-kolonel Riesz, benevens 50 pionniers onder luitenant-kolonel Cochius, naar de Peladjoe te zenden, om terzelfder tijd, als de schepen de batterijen in front aanvielen, die rivier over te trekken en den vijand in den rug aan te tasten.

Voorhoede:
25 man infanterie,
50 pionniers,
1 comp. flankeurs.
Hoofdtroep:
de overige infanterie,
10 pontons, mortieren, bagage.
Achterwacht:
50 mariniers.

Den 16den werden deze troepen ontscheept en de chef van den Staf en de luitenant-kolonel van den Generalen Staf TAETS VAN AMERONGEN voegden zich bij hen. Toen zij op den rivieroever gekomen waren, openden 12 inlandsche prauwen hun klein-kanon- en lilla-vuur, en beschoot de Peladjoe-batterij den troep, die zich te $3^1/_2$ ure des namiddags een weinig hooger op in carré opstelde.

Wel trokken voor de granaten, uit de mortieren geworpen, die prauwen naar den linker oever terug, doch zij staakten hun vuur niet, zoodat het passeeren der rivier onmogelijk bleek. De nacht werd in het water, dat anderhalf voet hoog boven het drassige terrein was gestegen, doorgebracht, en met 5 gewonden in den vroegen morgen de door den opperbevelhebber geautoriseerde terugtocht aanvaard.

De aanval op de batterijen moest dien dag en de beide volgende wegens het niet opzetten van vloed en ongunstigen wind, worden uitgesteld, doch in den nacht van den 20sten op den 21sten werden tot aan de vijandelijke batterijen werpen uitgebracht, om de schepen in de gevechtspositie te kunnen optrekken.

Tegen 4 ure des morgens begonnen de schepen zich daaraan op te werken, en te $6^3/_4$ ure opende de vijand het vuur uit zijn geschut, terwijl er nog een dikke nevel over het water hing. Te 8 ure waren de kanonneerbooten en de kiellichters op hun post en beantwoordden het vuur van Gombora en de waterbatterij, waarop ook de korvet Zeepaard haar kanonnen losbrandde. Drie kwartier later lagen ook de Nassau en de van der Werf op hun plaats, een half uur later door de Dageraad gevolgd, die echter te weinig plaats vond om zich goed op te stellen, en het vuur van de Venus en de Ajax onderschepte.

De 16 prauwen van Radja AKIL (1) werden vervolgens te $10^1/_4$ ure des voormiddags naar de kanonneerbooten voor Gombora opgeroeid, toen daar het vuur verminderde. Die booten hadden weinig van Gombora, doch veel van de Peladjoe en de water-batterijen te lijden gehad, en kregen nu last om, zoo mogelijk, door de paalversperring voor Gombora heen te dringen.

Toen dit scheen te gelukken, gelastte de bevelhebber den kolonel BISCHOFF, daarheen 300 man te doen oproeien, om die batterij te bestormen.

Inmiddels was de Dageraad drie malen van zijn trossen geschoten, en ook met de Nassau en de van der Werf geschiedde dit herhaaldelijk. Daarentegen

---

(1) Radja AKIL, door een Arabier verhinderd, zijn vader, den vorst van Siak, op te volgen, week als zeeroover naar Lingga, begaf zich in 1813 in Engelschen dienst tot verdrijving der zeeroovers uit de wateren van Bangka, en werd belast met het bestuur over Billiton, hetwelk hem, later ontnomen werd. Hij was met zijn prauwen en manschappen het N.-I. Gouvernement van veel dienst, zoowel te Palembang als bij de onlusten op Bangka.

haalde de Zeepaard zich tegen de palissadeering op, waardoor zij de waterbatterij zeer voordeelig onder vuur kon nemen. De bemanning der kiellichters maakte zich reeds gereed die batterij te nemen, en de kanonneerbooten drongen reeds tusschen de palen door, toen te 12 ure van het fregat van der Werf het signaal van den commandant der marine geheschen werd, dat alle schepen van de vijandelijke batterij moesten terugtrekken.

Het groote aantal dooden en gewonden, dat hij aan boord had, — een zestigtal — het tijdelijk onbruikbaar worden der meeste stukken en het afdrijven van de Nassau, alsmede de omstandigheid, dat de Dageraad nog niet weder in de positie had kunnen worden opgehaald, zoodat zijn schip zonder assistentie het vuur der batterij moest doorstaan, gaven hem aanleiding dit sein te geven, juist op het oogenblik, dat onze kans voor de andere deelen der vijandelijke linie zoo gunstig stond.

De Generaal deed dit sein onmiddellijk contra-mandeeren, doch, toen alles zich reeds terugtrok, liet hij het herhalen van de Johanna, aan boord van welk schip hij zich, op een kanonschot afstands van de versperring, bevond.

Van de beide booten, die tusschen de palen waren doorgedrongen, zonk er een, en moest de andere, die niet spoedig genoeg naar buiten kon komen, worden verlaten.

Volgens de mededeeling van een deserteur, was de kleine waterbatterij geheel stuk geschoten, en de bezetting naar de groote waterbatterij gevlucht, waar ook reeds een begin werd gemaakt met den terugtocht, toen het afdeinzen onzer schepen haar moed weder opwekte.

Ons verlies bedroeg 46 dooden en 101 gewonden. Dat des vijands werd niet bekend. Men vernam, dat de Sultan zich in staatsie op de rivier liet rondvaren en overal onze nederlaag verkondigde, teneinde zijn volk tot verder verzet aan te moedigen.

Als gevolg van dezen terugtocht werden ook weder woelingen op Bangka verwacht, en daarom de luitenant-kolonel Keer, civiel en militair commandant van Bangka, die zich met de Dageraad bij de expeditie gevoegd had, met den schoener Emma en de manschappen en prauwen van Radja Akil naar dat eiland terug gezonden.

Den 24sten Juni werd voor een tweeden aanval bestemd. De Dageraad zou daaraan niet deelnemen, als minder geschikt bewapend, de Ajax en Venus moesten zich stellen voor de waterbatterijen, de twee kiellichters met de noodige kanonneerbooten, gevolgd door twee tjunia's, Gombora aanvallen, door de paalversperring heendringen, en het vaarwater daarachter bestrijken; de resteerende kanonneerbooten meer achterwaarts positie nemen, een colonne van 500 man met artillerie en pionniers, onder kolonel Bischoff en de oversten Riesz en Cochius, zich onder de Westkust gereedhouden om Gombora te bestormen, en de overige troepen onder den Oostwal beschikbaar blijven.

Het plan om bij Peladjoe te landen, werd dus nu opgegeven en tot een bestorming van Gombora besloten.

Te 2 ure voormiddags begon de beweging, en te 4 ure opende de Sultan het vuur zijner batterijen, dat door de schepen beantwoord werd.

Toen de zon zich verhief boven het woud, dat stroomafwaarts den oever omzoomt, was de batterij op Gombora reeds grootendeels tot zwijgen gebracht, en ontving BISCHOFF last, daarheen zijne storm-colonne te dirigeeren. De overste RIESZ en de luitenant GEORGE, adjudant van den bevelhebber, sprongen hier het eerst aan wal en werden beiden gewond, en spoedig was, met gering verlies, die batterij in onze handen.

Te 7½ ure verminderde ook het vuur der Peldajoe batterij, zoodat de matrozen van de van der Werf vergunning kregen om te debarkeeren en kolonel DE LA FONTAINE den last ontving de reservetroepen, onder majoor DE LEEUW, daarheen te voeren, terwijl BISCHOFF die beweging moest ondersteunen. Daartoe deed de laatste de aanwezige kanonneerbooten door straat Gombora brengen, om zijn oversteken der Soengsang te beschermen, en werden op zijn verzoek de troepen van majoor DE LEEUW, die door het vuur der flankbatterij verhinderd waren geworden bij Peladjoe te landen, naar Gombora overgevoerd.

Inmiddels veroverde de luitenant-ter-zee 1ste klasse VAN DEN ENDE de kleine waterbatterij, die vooraf uit het op Gombora veroverde geschut was beschoten, waarbij hij door de ontploffing van het daarin aanwezige kruit deerlijk werd gewond. Ook werd de nu verlaten groote waterbatterij bezet.

Terwijl de Venus nu haar vuur tegen Peladjoe richtte (de Ajax was aan den grond geraakt), kreeg de van der Werf gebrek aan munitie en begon de Dageraad af te zakken, zoodat het gelukkig was, dat op dit oogenblik de kanonneerbooten, onder kapitein-luitenant BAKKER, en de sloepen met 600 man infanterie, 120 pionniers en 50 artilleristen, onder BISCHOFF, achter het eiland Gombora te voorschijn kwamen en zich gereed maakten, de Soengsang over te steken.

Kapitein GEY, met zijn 50 artilleristen, wachtte de uitvoering van die manoeuvre niet verder af, maar roeide met VAN GEEN onder hevig vuur alvast naar de overzijde, en nam een der neven-batterijen van Peladjoe, waarin hij zich staande hield, totdat de hoofdmacht was overgezet.

De groote batterij hield inmiddels haar vuur tegen de schepen vol en begroette met een krachtig salvo het troepje, dat onder luitenant WAGENER de brug bestormde, die aan de achterzijde tot haar toegang verleende. Nadat ook hier de vijand verdreven, en de Hollandsche vlag geplant was, brak er brand uit, die een paar geladen stukken deed ontploffen, welker kogels de sloep van de Johanna in den grond boorden, die tot voor Peladjoe was opgewerkt.

Zoo was dan die sterke stelling, met hare beschoeide, 10 voet dikke borstweringen, 116 groote stukken geschut en ettelijke groote en kleinere lilla's, in onze handen.

De Gombora-batterij bleef door 300 man bezet, terwijl de overige troepen, met 29 dooden en 140 gekwetsten, naar de schepen terugkeerden.

Des nachts en den volgenden dag werd een breede opening in de paalversperring aangebracht, waardoor de vloot des middags heen dreef, terwijl de prauwen van Sancta Maria ongehinderd den kraton passeerden en bij de Ogan positie namen, waar haar de prauw van Demang Osman, den vertrouweling van den sultan Badar, in handen viel.

Toen de schepen voor den kraton ankerden, werd aan den Sultan een sommatie gericht tot overgave dier sterkte onder aanbod van lijfsgenade. Des avonds werd deze beantwoord met de mededeeling, dat Badar verzocht als burger in Palembang te mogen blijven. Hierop werden de vijandelijkheden tot den volgenden middag uitgesteld, en te 2 ure des namiddags de troepen onder Bischoff op den rechter oever bij den ouden kraton aan wal gezet. Na nogmaals te vergeefs zijn eerste verzoek herhaald te hebben, bood de Sultan des avonds van den 27sten zijn onderwerping aan, en kreeg vergunning nog twee dagen te Palembang te mogen wachten, om dan naar Batavia te worden overgebracht, welk verlof, wegens zijn ongesteldheid, tot den 3den Juli werd verlengd.

Den 1sten Juli trokken alle troepen in groot tenue den grooten kraton binnen, waarin 105 stukken waren opgesteld. De in Palembang achter te laten bezetting, sterk 2 compagnieën infanterie, 75 man artillerie en 300 pionniers, zou hier gehuisvest blijven, totdat een nieuw fort in gereedheid zou zijn gebracht.

Twaalf dagen later werd de van Bangka ontboden luitenant-kolonel Ridder Keer, als resident geinstalleerd, en den 16den de nieuwe Sultan en de Soesoehoenan ingehuldigd.

Met achterlating van 5 schepen vertrok de vloot achtereenvolgens naar Muntok en Java, en de bevelhebber verliet den 18den Juli op de van der Werf het veroverde en bevredigde Palembang, waarheen hij twee en een halve maand te voren was uitgezeild.

Van de groote schatten, die te Palembang zouden zijn opgestapeld, werd voorloopig slechts een waarde van ongeveer tienduizend gulden gevonden. Hetgeen later werd opgespoord, een waarde van 175 000 gulden vertegenwoordigend, werd gebruikt tot gedeeltelijke dekking der oorlogskosten en tot gratificatiën aan de deelhebbers der expeditie in de hiernevens vermelde verhouding.

De opperbevelhebber	12 000	gulden,
de kolonels en luitenant-kolonels . . / de kapiteinsen kap^t.-luit^s-ter-zee . .	2 200	„
de majoors. . . .	1 200	„
de kapiteins . . .	500	„
de luitenants. . .	300	„
de adelborsten en adj.-onder-officieren	150	„

Hoewel de Soesoehoenan nu als eenvoudig burger zou gaan leven, werd hem echter door den opperbevelhebber aandeel in de regeering toegestaan, waarschijnlijk, omdat het bleek, dat zijn zoon daartoe niet geschikt was.

Twee jaar later deed deze dan ook afstand van den troon, ten voordeele van het N.-I. Gouvernement.

Het dalen van de macht en de vermindering van de inkomsten der vorsten en grooten, alsmede de kuiperijen

de sergeanten . .	100 gulden,
de soldaten en matrozen	25 „
de scheepsjongens .	15 „
de inl. onder-officieren	25 „
de inl. soldaten en matrozen . . .	10 „

der partij van den vroegeren sultan BADAR gaven spoedig daarna weder aanleiding tot nieuwe onlusten. In November 1824 werden 20 soldaten der bezetting vergiftigd, en de zendelingen van den resident gevangen gehouden. Een aanval van sultan NADJAM II op onze nederzetting werd echter, met een verlies onzerzijds van 23 officieren en manschappen aan gewonden, afgeslagen, waarop hij naar de binnenlanden vluchtte. Eerst twee jaren later gaf hij zich over en werd naar Bangka gevoerd.

Het verder verloop der Palembangsche beroeringen en dat der expeditiën, die tot hare demping noodig waren, zullen in hoofdstuk X worden behandeld.

Hier zij alleen nog vermeld, dat de schitterende verovering van Palembang, die de volslagen onderwerping van een uitgestrekt en onder de Indische Staten zeer machtig rijk aan het N. I. Gouvernement ten gevolge had, door koning WILLEM I op waardige wijze werd beloond.

De generaal-majoor DE KOCK werd bevorderd tot luitenant-generaal en begiftigd met het commandeurskruis der Militaire Willems-Orde. Negen hoofd- en drie subalterne officieren der marine en landmacht ontvingen het kruis der 3de klasse dier orde. Veertig officieren en adelborsten en vijftien minderen der koninklijke marine, alsmede dertien officieren en adelborsten en twaalf minderen der koloniale marine, benevens een luitenant en vijf minderen der mariniers, en vierentwintig officieren en 33 minderen der landmacht, werden tot ridder der 4de klasse benoemd. Eindelijk werden de beide chirurgijns-majoor met het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw begiftigd. De luitenant-ter-zee 1ste klasse J. C. KOOPMAN werd buitengewoon tot kapitein-luitenant bevorderd, en een vereerend schrijven gezonden aan de naaste bloedverwanten van een vijftal officieren en minderen, die aan de bekomen wonden waren overleden.

HOOFDSTUK III

De oorlog op Java 1825—1830

(Schetskaart IV en V.)

BRONNEN.

De Oorlog op Java van 1825 tot 1830, door M. W. G. WEITZEL, bevattende een uitgebreid verhaal van dezen krijg, bewerkt naar de nagelaten papieren van Z. Exc. den luitenant-generaal baron MERKUS DE KOCK.

Gedenkschrift van den Oorlog op Java door Jhr. F. V. A. RIDDER DE STUERS. In vele opzichten een aanvulling van WEITZEL's verhaal, voorkomende in den *Mil. Spectator* 1849—1854.

Rapport van A. E. CHEVALIER aan den resident SMISSAERT over aanstaande rustverstoring. *Indische Gids* Juni 1892.

Kaart van Pleret door majoor VAN DER WIJCK, verbeterd naar de jongste opname.

De 3de Javaansche Successie-oorlog door LOUW, bevattende een kort overzicht van dezen krijg.

Bijdrage tot de kennis der oorzaken van den Oorlog op Java. *Ind. Militair Tijdschrift* 1880.

Opkomst van het Nederlandsch gezag over Java door DE JONGE. Deel X.

Neerlands heldenfeiten in Oost-Indië, gevende een boeiend overzicht van den grooten oorlog op Java.

Journaal van den generaal M. VAN GEEN. *Tijdspiegel* 1885. Terugtocht van Delangoe naar Kalitan in 1826.

De onderwerping en gevangenneming van DIEPO NEGORO enz. *Ind. Militair Tijdschrift* 1893, een gedetailleerde beschrijving dezer beide voorvallen.

Dagboek van baron VAN AYLVA RENGERS. *Militaire Spectator* 1844, bevattende een reisverhaal van een tocht naar Midden-Java.

De expeditie naar Kertosono in October 1825. *Ind. Militair Tijdschrift* 1891, gevende een rectificatie op het relaas van dezen tocht.

De Java-oorlog door P. J. F. LOUW. Deel I.

---

1. HET TERREIN.

Als men op een helderen morgen in den West-moeson op den top van den 3100 meter hoogen Merbaboe staat, in het centrum van Midden Java, dan

ontrolt zich een der schoonste panorama's van de wereld voor het oog van den beschouwer.

In het Westen, op 40 kilometers afstand, verheft zich de zwaar geribde, dicht met bosch begroeide kegel van den nog 200 meters hoogeren Soembing, en glinsteren in de voorgelegen breede vallei der Kedoe, de natte rijstvelden tusschen het donkere groen der kampongs.

De huisjes van Magelang zijn duidelijk te onderscheiden aan den voet van den kalen Tidar-heuvel, die de ronde kop schijnt te zijn van een reuzen spijker bestemd om den dalbodem te verhinderen zachtkens naar het Zuiden af te glijden.

12 kilometers verder, en iets meer Noordelijk dan de Soembing, steekt de afgeplatte top van den steilen Sindoro-kegel 3100 meters in de hoogte, en projecteert zich tegen het complex van het Diëng- en Prahoe-gebergte, 15 kilometers Noord-Westelijker gelegen. Over den hoog gelegen zadel, tusschen de beide kegelbergen, ziet men hier en daar het pad slingeren, dat over Parakan, langs de bronnen der Progo, de vallei van Kedoe verbindt met Wonosobo, in het bovendeel van het Serajoe-dal, dat door de Soembing wordt gemaskeerd.

Langs de Noordelijke uitloopers van den Diëng treedt de kustlijn van Pekalongan te voorschijn.

Duidelijk is de witte lijn der zwakke branding langs het strand te volgen, totdat men, juist in het Noorden, kleine zwarte streepjes op het zilvergrijze zeevlak waarneemt. Het zijn de schepen op de 52 kilometers verwijderde reede van Semarang. Dan buigt de kustlijn zich naar het Noord-Oosten, om achter den rose getinten Moeriah te verdwijnen, die op 100 kilometers afstand het uitzicht op de zee breekt

Het lage kustland, dat van Pekalongan tot Semarang hoogstens een tiental kilometers breed is, en waardoor de groote postweg van Daendels loopt, verruimt zich bij de buiging der kust tot de vruchtbare, 50 kilometers breede vlakte van Demak, waarboven de vochtige nevelen nog zweven, die de nacht deed opstijgen uit de Tanggoel Angin-rivier, die haar in Westelijke en Noord-Westelijke richting doorstroomt.

De postweg van Semarang over Demak, langs den Zuidelijken voet van den Moeriah, en de zijweg, die van Demak over den dalbodem der Tanggoel Angin tot in de Rembangsche bosschen loopt, zijn dan ook niet te onderscheiden.

Wel ontwaart men den weg, die van Semarang in Zuidelijke richting oploopt tegen de, door den vulkaan Oengaran gekroonde heuvelrij, die van den Diëng Oostwaarts uitgaat.

Nog duidelijker ziet men deze heirbaan afdalen naar het 5 kilometer breede moeras (Ombâ-rawah), aan den Noordelijken voet van den Merbaboe, waar zich die weg in twee takken splitst. Men kan den linkschen of Zuid-Westelijken tak, die aan de daarlangs geplante boomen kenbaar is, gemakkelijk volgen, zooals hij om de moerasvlakte heenloopt en opklimt tegen den zadel van het Djamboe-

gebergte, dat over de bergtoppen Andong en Telomojo den Merbaboe met den Oenarang verbindt.

Over Medono daalt het pad aan de andere zijde dezer waterscheiding langzaam af in de Kedoe en loopt over de smalle vlakke strook tusschen de scherp ingesneden Zuidwaarts stroomende Progo- en Ello-rivieren tot Magelang.

De andere tak voert eerst in Zuidelijke richting, ten Oosten van het moeras, langs het zwakke fortje te Salatiga, tegen de Oostelijke uitloopers van den Merbaboe op. Daarna wendt hij zich bij Ampel, op slechts 12 mijlen in de laagte, Oostelijk van ons standpunt gelegen, naar het Zuid-Oosten, om over Bojolali langzaam af te dalen in de breede vruchtbare vlakte van Solo, waardoor de bevaarbare rivier van dien naam haar glinsterende wateren naar het Noord-Oosten zendt, en waarin de breede ribben van den machtigen Goenoeng Lawoe zich verheffen.

Langs diens zacht glooienden Noordelijken voet kan men in het Oosten de rivier de zonnestralen zien weerkaatsen, totdat de stroom bij Ngawi, op 110 kilometers afstand, achter een heuvelrug, waardoor zijn dal van dat der Tonggoel Angin gescheiden wordt, zich in de grijze massa der Rembangsche djatibosschen verliest.

In het Zuid-Oosten ten Oosten is de hoofdplaats Soerakarta, op 42 kilometers afstand, duidelijk te herkennen aan de hooge, glinsterend witte muren, die den kraton omringen en die reeds buiten de breede slagschaduw vallen, welke de Lawoe over de vlakte werpt, alsook aan den stervorm, dien het Hollandsche fort met zijn grachten en grijze wallen in het dichte kampong-geboomte uitsnijdt.

Als men zich naar het Zuiden wendt, en heenziet over den nog werkenden vulkaan Merapi, op 10 kilometers afstand tegen de Zuider-hellingen van den Merbaboe oprijzend, kan men ook den weg met zijn 19 bruggen nagaan, die, over Kartosoero en het fort te Klatten, Solo met het Zuid-Westelijk gelegen Djokjakarta verbindt.

De zandige vlakte, waardoor die weg loopt en waarin de van den Merapi stroomende riviertjes zich soms honderden voeten diepe geulen met loodrechte oevers uitspoelden (*djoerang*'s), gelijkt een lichtgroen golvend kleed, waarop, in donkerder kleur, de kampongs als dikke *touffes* zijn geborduurd. Die vruchtbare vlakte steekt vriendelijk af tegen de scherpe tanden en steile hellingen van het kale Zuider-gebergte (600 meters hoog), dat deze vlakte van de Zuid-zee scheidt. Bij Brambanan, op de waterscheiding tusschen de Solo- en Progo-rivieren, naderen die rotsen den weg op korten afstand, en stuiten tegen de Opak, die langs Passar Gedeh en de begraafplaatsen van Imogiri in Zuid-Westelijke richting de van den Merapi afstroomende wateren naar het Zuider strand afvoert.

Langs de Westelijke hellingen van den Merapi zien wij eindelijk, op 28 kilometers afstand, in de vlakte van Kedoe, bij de grijze ruïne van den Boro-

boedoer, de Progo-rivier de Ello in zich opnemen. Langs de Oostelijke hellingen van het uitgetande Klier-gebergte, dat van den Soembing naar de Zuidkust voortloopt, en waarover de bergpaden van Djokjakarta en Magelang naar Poerworedjo voeren, spoeden haar wateren door de met kampongs overdekte, van vele riviertjes doorsneden, zacht hellende, heuvelachtige vlakte voort, om met een breede monding bij Brossot in zee te vallen.

De witte naald aan Djokja's Noordzijde, is bij helder zonlicht 45 kilometers ver zichtbaar en wijst de plaats aan, waar wij, 8 palen ten Oosten van de Progorivier en van de rotspartij Goenoeng Gamping, de ster van het steenen fort en de 15 voet hooge muren van den ruimen kraton en den dalem van Pakoe Alam te zoeken hebben.

De weg van Magelang, die een dertigtal linker zij-riviertjes van de Progo passeert, zien wij hier de hoofdplaats binnengaan. Aan de Zuidzijde verlaat hij Djokja weder en loopt als een gele streep over het golvende, afhellende terrein tot Brossot, aan de monding der Progo.

De witte schuimlijn der hooge branding, die 10 kilometers Oostelijker bij de monding der Opak achter het Zuidergebergte duidelijk zichtbaar wordt, is over het steil afvallende Klier-gebergte heen, langs de kusten van Bagelen en Banjoemaas, te volgen, tot zij achter de flauw aan den horizon zichtbare hoogte van Karang Ballong in het Westen verdwijnt.

De Bogowonto, die achter het Klier-gebergte in recht Zuidelijke strekking de wateren van den Soembing tusschen heuvelkammen door naar de kust voert, s van ons standpunt niet te zien. Wel zijn de toppen te onderscheiden van het Medangan- of Sambirotto-gebergte, waardoor de éene zijde van het vruchtbare, naar het Westen zich openende dal van Banjoemaas wordt begrensd — de andere zijde wordt afgesloten door de Zuidelijke hellingen van den Prahoe — en dat aan de Zuidzijde naar de 15 kilometers breede, met welvarende kampongs bedekte, vlakke kuststreek afdaalt, waardoor de weg van Brossot niet ver van het strand als een ter nauwernood zichtbaar lijntje heenloopt.

Ver in het Westen, op een afstand van 140 kilometers, teekent zich flauw boven de schaduwen, die de Soembing over het Serajoe-dal werpt, de zacht verlichte omtrek van den zwaar begroeiden, 3400 meters hoogen vulkaan Slamat, den hoogsten top in den Noordelijken bergketen van Midden-Java.

De hier beschreven streek, met zijn hooge, zwaar begroeide vulkanen, zijn lagere, steile en gespleten bergruggen, zijn uitgestrekte moerassige rijstvelden, slechts door uiterst smalle dijkjes doorsneden, zijn dichte, door hooge bamboeheggen omgeven kampongs en zijn honderden, diep ingesneden, snel stroomende riviertjes, vormt het grootste gedeelte van het terrein, waar vijf jaren lang de oorlog op Java woedde.

2. FIGUURLIJK OVERZICHT VAN DEN KRIJG.

Het is niet gemakkelijk om in korte trekken een juist beeld van dezen grooten oorlog en het daarbij toegepaste benteng-stelsel te geven, en toch is dit, voor een goed overzicht der afzonderlijke krijgsbedrijven over zulk een uitgestrekt oorlogsveld, noodzakelijk.

Misschien doen wij het best het middendeel van Java, met zijn drie vulkanen Soembing, Merbaboe en Lawoe, daartoe te vergelijken met een uitgestrekte grasvlakte, waarop zich in één rij drie begroeide heuvels verheffen. Uit het dorpje (Semarang) in het Noorden leidt een pad naar den middelsten heuvel en splitst zich aan diens voet in twee takken, die er ten Westen en ten Oosten omheenloopen, en voeren naar twee schuren (Djokjakarta en Soerakarta), die door een pad, ten Zuiden van dien heuvel, verbonden zijn.

Ten Zuiden van dit laatste verbindingspad is het terrein moeielijk begaanbaar. Westelijk van de eerste schuur voeren twee beken (de Bogowonto en de Progo), evenwijdig aan elkaar, de wateren van den Westelijken en den middenheuvel in Zuidelijke richting.

Over de geheele vlakte, om en achter die heuvels, ligt het gemaaide gras in meer of minder dikke lagen te broeien in de felle zonnestralen, en het weinige werkvolk dommelt in de schuren of onder het afdakje (Magelang), op de helft aan het Westelijke pad gelegen. De heete lucht trilt boven het hooi en nergens is eenig leven te bespeuren, tot plotseling een klein rookwolkje bij de Westelijke loods opstijgt. Een opzichter steekt onvoorzichtig zijn hooivork in den smeulenden hoop, en ziet, — de vlam slaat heftig uit en verspreidt zich snel over de geheele weide.

Met groote moeite wordt voorkomen, dat die schuur zelf in brand vliegt; van de andere, die vrij loopt van de vlammen, wordt tweemaal te midden van vuur en rook eenige hulp gebracht; maar uit het dorp kan het werkvolk zelfs het afdakje (Magelang) niet bereiken, waar men zich wakker tegen den vuurgloed weert. Dus trekken zij om den Westelijken heuvel (de Soembing) heen, hier en daar, waar het vuur het felste is, de vlam uittrappend, en stuiten tegen den gloed, die hen tegenblaakt van de dikke brandende hooilagen tusschen de beide beekjes.

Maar ook ten Oosten van het dorpje staat alles in brand, en moeten de woningen beschut worden, voordat men met de van elders aansnellende arbeiders pogingen kan aanwenden om de in rook gehulde loods te beveiligen. Eerst dàn trekken zij langs de gespaarde schuur daarheen en slaan in den omtrek de vlammen neer. Bij het genoemde afdak heeft men zich intusschen wat lucht verschaft en tot dooving van het vuur een paar vaten met zand (bentengs), langs het pad opgesteld, maar ook hier begint de brand opnieuw.

Uit de nu geredde schuur wordt deze min of meer gebluscht; maar nu stijgen in het Westen, in den rug der arbeiders, de vlammen weder op, en

dwarrelt ook achter den Oosterheuvel een dikke rookkolom naar boven. Met vereende kracht wordt in het Westen en Oosten de gloed gedempt, daarna trekt men op tegen de nog steeds doorbrandende massa tusschen de beide watertjes.

Van alle zijden dringt men op, en hand aan hand gaan de boeren het vuur blusschend, voorwaarts, totdat zij, tot één groep vereenigd, zich meester wanen van den brand.

Een krachtige windstoot maakt al hun werk ongedaan. Weer slaat de vlam in het Westen uit en noodzaakt de maaiers haastig terug te keeren. Ook in het Noorden begint de brand weer te woeden, zoodat het dorp niet meer te bereiken is, en evenzoo om de schuur, die tot nu toe beveiligd bleef. Na hard werken wordt links en rechts het vuur gedoofd, en men besluit nu meer stelselmatig te gaan handelen en op het terrein vaten zand op kleinen afstand van elkaar te plaatsen, waarmede de vrouwen en kinderen de vlam bestrooien moeten, wanneer die tusschen de groep van mannen, welker aantal versterkt is, heen mocht sluipen, bij hun eendrachtig oprukken naar het Zuiden.

Dit helpt. Om de Oostelijke schuur tot tegen den middenheuvel aan en in het verbrokkelde Zuidelijke terrein worden de smeulende grassen uitgedoofd en zandbakken neergezet, om het doorbreken van den brand naar het Oosten te voorkomen. In het Westen wordt aldus steeds verder terrein gewonnen, al slaat ook daar weder, evenals bij het afdakje, voor een korte wijle de brand achter de werkers op, nu men daar geen zandbakken genoeg heeft om de blussching naar den eisch te doen plaats hebben.

Langzaam maar zeker nadert men het brandende terrein tusschen de beken, en laat daar niet van af, al blijkt ook, dat in het verre Oosten de wind het vuur heeft overgedragen naar tot nog toe onaangetaste velden.

Slechts de mannen, die gemist kunnen worden, gaan daarheen, met de weinigen, die in het dorpje achterbleven en met volk uit een Oostelijk gelegen stadje (Soerabaja), om dit nieuwe onheil te keeren.

Zoo bereikt men de beekjes, waarlangs en waarachter geheele rijen met bluschmiddelen worden opgesteld. De boerenjongens springen er over heen, trappen in alle richtingen de vlammen neer en dragen over het zwart geblakerde veld weder nieuwe vaten zand aan om te voorkomen, dat de brand opnieuw uitbreekt en om zich heen grijpt.

Het laatste vonkje wordt gebluscht tegen de Westerhelling van den Soembingheuvel. Daarmede is het pleit beslecht, en de asch van den verwoesten oogst werkt mede om den volgenden beter te doen gedijen.

3. HERINNERING AAN DEN 3den JAVAANSCHEN SUCCESSIE-OORLOG.

Een korte herinnering aan den 3den Javaanschen successie-oorlog kan er mede toe bijdragen om het verloop van den grooten Java-oorlog duidelijk te

maken, daar tusschen beiden in vele opzichten overeenkomst bestaat, en Diepo Negoro in Mangkoe Boemi en Mangkoe Negoro voorgangers had, welker navolging hij zich ten doel stelde.

Prins Mangkoe Boemi verliet in 1746 het pas naar Soerakarta overgebrachte hof van zijn broeder, den Soesoehoenan, en voegde zich bij den rebelleerenden prins Mas Saïd (Mangkoe Negoro), uit wrevel over een verwijt hem door den Gouverneur-generaal in het publiek toegevoegd. Hij verzamelde een leger van 13 000 man, waarmede hij Soerakarta in het Zuiden, en Patti en Joana in het Noorden bedreigde, luitenant Gier versloeg en Demak insloot.

Wel dreef von Hohendorff hem naar het Zuider-gebergte terug, maar de beide rebellen hielden den guerilla-oorlog gaande, versloegen in 1748 de troepen van den Soesoehoenan en veroverden het fort te Joana. Wel joeg majoor van Ossenberch hem door Soekowati, Soerakarta en de Kedoe weder het gebergte in, maar, toen diens troepen naar Batavia terugkeerden, verscheen Mangkoe Boemi weder in Rembang, waaruit luitenant Phefferkorn hem verdreef, terwijl Djaja Winata, die tot zijn partij overging, in Mataram geweldig huishield en Mas Saïd kapitein von Hoff uit Kedoe drong.

Toen de soesoehoenan Pakoe Boeana den 16den December 1749 overleed, na het geheele rijk van Mataram aan de Compagnie te hebben afgestaan, deed Mangkoe Boemi zich te Djokjakarta tot Soesoehoenan uitroepen, terwijl von Hohendorff den kroonprins tot deze waardigheid verhief.

Mataram was intusschen grootendeels in de macht van dien opstandeling gekomen, wiens benden ook rondom Soerakarta, in Bagelen en de Kedoe rond zwierven. Onze bevelhebber Faure werd door hem verslagen en gedwongen het versterkte kampement te Djokja te verlaten, maar daarna moest Mangkoe Boemi op zijn beurt met zijn 60 000 man weder voor de Madoereezen van von Hohendorff wijken, voor van Ossenberch Bagelen ontruimen en aan majoor de Clerq de Kedoe prijsgeven.

Mas Saïd sloot inmiddels den opperkoopman Toutlemonde in, die uit de sterkte te Soerakarta tegen hem was opgerukt, zoodat von Hohendorff met uit Batavia ontvangen versterking dezen eerst moest ontzetten, vóór hij Djokjakarta kon nemen, en met de 3 overige colonnes, te zamen 600 Europeanen, 900 inlanders en 34 000 man hulptroepen sterk, in Kedoe, Mataram en Bagelen kon post vatten. De werkeloosheid dezer afdeelingen, door den opstand op Madoera veroorzaakt, verleidde de opstandelingen om uit hun schuilhoeken te voorschijn te komen. Voor de Clerq week Mas Saïd terug, doch Mangkoe Boemi, dien men tusschen twee vuren hoopte te krijgen, sloeg zich bij de Bogowonto door de Clercq's gelederen heen en ontsnapte naar Bagelen.

Von Hohendorff, die zich bezorgd maakte voor de Noordelijke strandlanden, stelde nu voor, Mataram te verlaten, de kustplaatsen, de fortjes Oenarang en Salatiga en Bojolalie, als ook Soerakarta, in staat van verdediging te brengen,

veldschansen op te richten in Bagelen, te Magelang en te Tandjong, en een tamelijk sterk leger te velde te houden. De vijand maakte intusschen van het behaalde voordeel al evenmin gebruik, als de Compagnie van den tijd haar door dit verzuim gelaten. Eerst in Maart 1752 verscheen Mangkoe Boemi plotseling in Pekalongan, waar von Bielefeldt, uit Bagelen toegesneld, hem uit de hoofdplaats verjoeg, maar daarna zelf verslagen werd. Toen eerst werd Tegal versterkt en kwamen daar 2000 man onder majoor von Hoff. De vijand retireerde vervolgens weder naar Mataram, waar de nood hoog gestegen was en onze troepen gebrek leden.

Terwijl dit in het Westen voorviel, stelde Mas Saïd in Madioen zich in verbinding met den oproerigen regent van Soerabaja, zoodat de toestand allerwege zeer hachelijk en de Compagnie wel tot krachtig optreden gedwongen werd.

Één colonne zou nu uit Pekalongan naar de Kedoe, en een twéëde uit het Oosten naar Mataram oprukken. Toen von Hohendorff zich naar Soerakarta richtte, verdeelde Mangkoe Boemi zijn macht in 5 deelen en bezette Madioen, met het voornemen naar het Noord-Oosten te trekken, zoodat de onzen, om dit te voorkomen, naar Toeban terug moesten trekken. Mas Saïd had inmiddels onderhandelingen geopend met de Compagnie, die in 1753 werden voortgezet. Zij liepen echter op niets uit, daar zijn eischen te buitensporig waren om ingewilligd te kunnen worden.

Die onderhandelingen gaven echter aanleiding tot hevige tweespalt tusschen de beide oproerige prinsen. Mas Saïd rukte zelfs tegen Mangkoe Boemi op en versloeg zijn benden.

Nadat Mangkoe Boemi nogmaals in Grobogan en in Madioen geducht te lijden had gehad van Mas Saïd's aanvallen, wist Harting, die in Maart 1754 von Hohendorff als Gouverneur van Java's Noord-Oostkust opvolgde, eerstgenoemden tot nieuwe onderhandelingen te bewegen.

De regeering, inziende dat zij buiten staat was, den altijd nog machtigen prins te verslaan, gaf toe aan zijn eischen en huldigde hem als sultan Mangkoe Boeana over half Mataram, dat is over de helft der dessa's, zoodat de districten en apanage-goederen verdeeld werden en het aantal waardigheidsbekleeders verdubbeld werd.

Mas Saïd hield den strijd nog twee jaren vol. Tweemaal werd hij verslagen, en daarna in het Zuider-gebergte terug geworpen. In het bosch van Blora joeg hij echter de Compagnies-troepen onder kapitein van de Poll uiteen.

Eindelijk echter, nadat hij opgejaagd was door majoor Steenmuller, en door den Sultan en kapitein Beumann verslagen, opende ook hij de onderhandelingen opnieuw en stelde zich met een zelfstandig gebied door 4000 huisgezinnen bewoond en den titel van Mangkoe Negoro tevreden.

4. DE AANLEIDING.

Terwijl wij nog verkeerden onder den invloed van de inspanning, die de verovering van Palembang en de strijd op Banka ons had gekost; terwijl de oorlog op Sumatra's Westkust in vollen gang was; Boni door generaal VAN GEEN werd getuchtigd, en een expeditie naar Borneo's Westkust op het punt van vertrekken stond, werd de rust op Java door pangéran DIEPO NEGORO op hoogst ernstige wijze verstoord. Juist omdat het hernieuwde bezit der koloniën nog zoo weinig was bevestigd, werd de strijd met dien prins op het eiland, dat steeds het centrum van de Nederlandsche suprematie in Indië had uitgemaakt, zeer gevaarlijk voor onze koloniale macht.

Ter wille van dien strijd moesten de buiten-bezittingen voorloopig aan hun lot worden overgelaten en konden zich daar de zaden ontwikkelen van weerspannigheid, die later tot menige expeditie aanleiding gaf.

In tegenstelling met de gevolgen van den 3den successie-oorlog op Java, werd nu door het beleid van den Opperbevelhebber, den luitenant-generaal MERKUS DE KOCK, en de groote krachtsinspanning van het Indische leger en bestuur, een resultaat verkregen, waardoor ons het ongestoord bezit van Java verzekerd, en onze macht in den Archipel, waaraan het Vaderland zijn welvaart en zijn positie onder de Europeesche staten te danken heeft, bevestigd en versterkt werd.

Hoe groot de inspanning was, die het leger zich moest getroosten, bewijzen de sterftestaten van de troepen, die aan den Java-oorlog hebben deelgenomen. Minder door 's vijands lood, dan wel door vermoeienis, slechte verpleging, ziekten en ontberingen kwamen duizenden bij duizenden om het leven. Doch in weerwil van alle ellende en in weerwil van de schade, die het leed in zijn bezoldiging door het hooge agio op de nieuw ingevoerde munt, en op het papier, waarmede het werd betaald, bleef het leger zijn plicht — hoewel niet altijd even opgewekt — vervullen en doorliep een moeielijke leerschool, waarin soldaat en officier voor latere krijgsondernemingen werden geoefend en gehard.

Toen Nederland de Indische bezittingen van de Engelschen had terug ontvangen, waren de beide rijken Soerakarta en Djokjakarta nog de eenige op Java, die door vorsten werden bestuurd, al stonden dezen ook onder toezicht onzer residenten en al werd hun macht ook gebreideld door de onafhankelijke prinsen MANGKOE NEGORO en PAKOE ALAM. Toch besloeg hun beider gebied in Midden-Java nog een oppervlakte van 944 □ uren gaans, door een bevolking van ruim anderhalf millioen zielen bewoond (1). De eerste vorst van Djokjakarta

(1) In 1774 bestonden de Vorstenlanden uit:

de Vorstenlanden in engeren zin: Banjoemaas, Bagelen, Kedoe, Djokjakarta en Soerakarta met Tengarong en Patjitan;

de Montonegoro'sche landen: Madioen, Kediri, Modjokerto, Bodjo Negoro (Rembang en Grobogan) en Blora.

was in 1792 opgevolgd door zijn zoon Mangkoe Boeana II (Sepoe) die, in tegenstelling met zijn rechtvaardigen en waardigen vader, een slecht, schraapzuchtig en wispelturig sultan bleek te wezen. Door Daendels eerst in zijn laatdunkendheid gebreideld, werd hij in 1810 van de regeering ontzet en zijn zoon als sultan Mangkoe Boeana III (Radja) tot vorst verheven. Onder het tusschen-bestuur der Engelschen hernam sultan Sepoe de regeering. De onlusten, hierdoor ontstaan, deden de Engelschen besluiten tegen hem te velde te trekken. Zij veroverden zijn kraton en verbrandden dien. Sultan Radja beklom weder den troon, en Pakoe Alam werd als onafhankelijk vorst met een deel van zijn gebied begiftigd.

In 1814 stierf sultan Radja en zijn minderjarige opvolger kwam onder voogdij van zijn oom Pakoe Alam. Toen de jeugdige vorst, die zich door zachtzinnigheid kenmerkte, meerderjarig verklaard was, heerschte hij, onder den naam Hamangkoe Boeana IV, tot 1822 over Djokjakarta. Na zijn plotselingen dood werden zijn halve broeder Diepo Negoro, Pangeran Mangko Boemie, de Rijksbestierder Pangeran Danoe-Redjoe en de zedelooze Ratoe Agong, de moeder van zijn vierjarigen zoon, met den resident Smissaert, tot voogden van het kind benoemd, dat later als Sultan zou worden gehuldigd.

Prins Diepo Negoro, oudste zoon van sultan Radja, uit een ongelijk (morganatisch) huwelijk, meende nu recht op den troon te hebben, daar hem die onder het Engelsche tusschenbestuur was toegezegd. Hij had in onmin geleefd met zijn overleden jongeren broeder, den Sultan, wiens dood hij zelfs geacht werd te hebben verhaast. Reeds vóór 1825 waren de omstandigheden in Midden-Java van dien aard, dat daaruit hevige beroeringen konden voortvloeien, indien de regeering niet op uiterst beleidvolle wijze met betrekking tot de hoofden en de bevolking te werk ging en zich beijverde om ernstige misstanden tijdig te verhelpen.

De macht en het aanzien der vorsten en ook die hunner mindere hoofden waren in deze eeuw gaandeweg opnieuw besnoeid; eerst door Daendels, en daarna door de Engelschen. Kedoe, Djapan en Djipang waren aan het Gouvernement afgestaan. Behalve de 2000 huisgezinnen aan Pakoe Alam, waren er 1300 aan den kapitein-Chinees geschonken. Hierdoor was ontevredenheid verwekt, en waren de inkomsten der vorsten en grooten belangrijk verminderd. Daarbij kwam, dat deze vorsten kleine stukken land aan Europeanen of Chineezen in huur hadden gegeven, en later, op aansporing van den Resident ook grootere terreinen, waardoor de mindere hoofden verstoken raakten van de inkomsten der gronden, die hun vroeger als apanage, behoorende bij hun betrekking, waren gegeven. De gelden, die de laatsten in voorschot ontvingen voor de gronden, die zij zelven weder verhuurden, gaven aanleiding, dat zich weelderige neigingen bij hen ontwikkelden. Deze sommen waren echter spoedig verbruikt, en daar zij nu de inkomsten misten, welke zij vroeger regelmatig van hun terrein trokken en noodig hadden om te voldoen aan hun maatschappelijke verplichtingen, kwamen zij in kommervolle om-

standigheden. Tevens kreeg de bevolking dier landerijen nieuwe, niet geachte en ook veeltijds niet achtbare meesters, in plaats van de prinsen, aan wie zij van ouds geleerd hadden de grootste eerbied en onderdanigheid te betoonen.

Nadat de Gouverneur-generaal die zaak had onderzocht, werden wel de voor langer dan drie jaren gesloten contracten te niet gedaan, doch nu moesten ook de genoten huurpenningen worden gerestitueerd, en daartoe waren de hoofden onwillig of onmachtig. Daarbij kwam nog de druk, waaronder de bevolking gebukt ging door de belasting op de markten, die, onder de schromelijkste misbruiken, op alle groote wegen door de Chineesche pachters, middels dusgenaamde tolpoorten, werd geind. Het gerucht, dat die tolpoorten zouden worden opgeheven, droeg weinig bij tot bevrediging van den adel, daar dan Bagelen aan het Gouvernement in rechtstreeksch bezit zou moeten afgestaan worden, waarvan al weder vermindering hunner inkomsten, en dus vermeerdering van den druk der bevolking, het gevolg zou zijn. De verkeerde politiek onzer agenten; de wanverhoudingen en de zedeloosheid onder de hoogere en lagere standen der Javaansche maatschappij; de weelde der grooten; het verkoopen van ambten; het woelen der partijen; het uitzuigen der bevolking, — al deze oorzaken werkten mede om den toestand hoe langer zoo meer gespannen te maken. En eindelijk moet nog vermeld worden, dat zelfs het Gouvernement niet voldeed aan de geldelijke verplichtingen, die het door het huren van land tegenover de Javaansche vorsten en onderdanen had aangegaan.

Onder deze omstandigheden kon dus een krachtig, energiek, bekwaam en daarbij dweepziek en hardnekkig man als Dipå Negårå of Diepo Negoro, het hoofd der partij van sultan Sepoe, trotsch op zijn hoogen adel, gekrenkt in zijn eerzucht en in belangen, die hem dierbaar waren, vol ergernis over het veldwinnend Europeïsme, met goed gevolg den opstand prediken, te meer daar hij ook het fanatisme der Mohammedaansche bevolking in beweging bracht en optrad als hersteller van het geloof en van de oude gebruiken.

In den Rijksbestierder Mangkoe Boemi vond hij een lijdzaam volger, in den priester Kjai Modjo een vurigen en beleidvollen medewerker, die alles op het spel zette ter wille van zijn geloof, en in den 17-jarigen Bassa (Pangeran) Prawiro Dirdjo, ook Sentot genaamd, een jeugdig, ontwikkeld en dapper aanvoerder zijner benden.

5. DE STRIJDKRACHTEN.

De kern van de strijdkrachten, waarover Diepo Negoro en Mangkoe Boemi in den beginne beschikken konden, bestond uit hun hofstoet, een deel der overgeloopen troepen van den Sultan, (infanterie en cavalerie) en de volgelingen van de vele hoofden, die zich aan hun zijde schaarden. Daar, waar onze troepen met hen slaags raakten, liep de omwonende bevolking, dikwijls enkel uit vrees

voor de muiters, te hoop met zulke wapens, (meest lansen van 10 à 15 voet lengte of slingers), als zij bezat of kon machtig worden, en groepeerde zich in dichte drommen om die kern heen.

De vleugels onzer in aantal zooveel kleinere troepenmacht werden dan ook steeds bedreigd en zoo kwam bij ons de taktiek in gebruik, zich in een breed front te ontwikkelen; door kanonvuur die drommen op grooten afstand te teisteren; door aanvallen van cavalerie of infanterie links en rechts de overvleugeling te verhinderen, en dan, door met het centrum te avanceeeren, 's vijands kern krachtig onder vuur te nemen, en zoodra deze begon te wankelen, met de bajonet uit een te drijven.

Dan stoof te gelijkertijd de massa dessa-volk, waarmede de omtrek kort te voren was overdekt, uiteen, en al spoedig was alles in de kampongs of in plooien van het terrein verdwenen. Ook de hoofden en hun volgelingen verspreidden zich dan meestal of vonden bescherming in de bevriende dessa's.

Van de duizenden, die tegenover onze linie gestaan hadden, bleven dan slechts de dooden en gewonden, die zij op het terrein achterlieten, over.

Zoodra de kans ten hunnen gunste keerde, waren zij weder even spoedig verzameld, als te voren verdwenen, en leed onze troep een nederlaag bij zijn aanval op 's vijands centrum, en trok hij met «feu de chaussée» geregeld terug, dan werd de flauwhartige dessa-man een verwoed vervolger. Bij een gelukte attaque hadden de onzen meestal slechts enkele gewonden, maar mislukte zij, dan lieten wij steeds het grootste deel onzer infanterie op het terrein achter, en kon alleen de cavalerie zich van den dood redden.

De kern der opstandelingen had geen punten van uitgang, geen operatiebasis, waaraan zij gebonden was, geen voertuigen en geen veldtros. Als Diepo Negoro wilde, had hij, om zoo te zeggen, slechs met den voet op de aarde te stampen, en om hem stond een leger, met uiterst weinig behoeften, die overal lichtelijk bevredigd konden worden.

Het kruit, dat hij noodig had, liet hij in een paar inlandsche fabrieken vervaardigen. Van invoer uit Engeland is niets gebleken, al werd deze ook verondersteld en daartegen maatregelen genomen.

Daarenboven organiseerde en verbeterde onze groote tegenstander langzamerhand de kern zijner strijdkrachten door de dessa-hoofden en de gegoede ingezetenen onder zijn hoogste volgelingen daarbij te verzamelen. Uit die troepen werden dan korpsen gevormd, die geregeld betaling en voeding ontvingen, en die wel in verspreide orde vochten, doch langer stand hielden dan de zonder orde of verband vechtende dessa-bevolking.

Nevensstaande lijst geeft een overzicht van de afdeelingen, waarin de eenigszins geregelde troepenmacht van Diepo Negoro gesplitst was. Ieder dier afdeelingen had een verschillende uniform en was voorzien van vaandels, terwijl de hoofden aan hun pajong's te onderkennen waren.

400 boelkio's (priesters),
140 bardjoemat's uit de Kedoe,
300 turkio's (onder Prawiro Kesoemo, zoon van Pangaran Bei),
300 harkio's (onder Notto Prino),
250 penilih's (onder Sentot),
140 larban's,
300 nasseran's,
100 soerapada's onder Diepo Negoro Anom,
140 sipoeding's (priesters) allen onder Diepo Negoro Anom;
800 djogir's,
500 soeratandang's, onder Dano Kersoemo,
600 djajengan's,
144 soera agama's, bijna alle priesters,
500 wanang prang's, onder Diepo Negoro's schoonzoon,
en eenige partijgangerskorpsen.

Eenige lilla's en het op ons veroverde geschut werden tegen onze troepen aangewend en door Diepo Negoro's ondergeschikte hoofden bediend. Overeenkomstig het oude gebruik stelde hij sinopati's, of veldoversten aan, die de in opstand zijnde landstreken onder hun gebied kregen en daaruit hun inkomsten trokken. Aan ieder hunner werden 1000 huisgezinnen toegewezen en ieder had 1000 man onder de wapenen te brengen.

Infanterie-korpsen werden opgericht met afzonderlijke uniform en gewapend met geweren, die langzamerhand veroverd werden, of door overloopers van onze zijde werden aangebracht.

Gaandeweg namen Diepo Negoro's troepen in geoefendheid toe, en traden meer dan vroeger in gesloten orde op. Somtijds maakte hij ook op uitmuntende wijze gebruik van zijn ruiterij, die ten laatste een paar honderd paarden telde. Daarentegen verloor hij langzamerhand veel hulp van het landvolk, toen dit zijn prestige gedaald zag, en den krijg moede werd.

In het begin van den oorlog kon de in verspreide orde vechtenden vijand onze troepen, die gesloten moesten blijven, in vlugheid van beweging overtreffen. Later, toen de wegen verbeterd waren, het landvolk neutraal bleef, en somtijds onze zijde koos, zoodat toen de vijandelijke benden gesloten moesten marcheeren en geen gebruik van de hoofdwegen durfde maken, verloren zij dit voordeel.

Met onze strijdkrachten was het in den beginne droevig gesteld, al had ook niet meer, zooals 80 jaren te voren, ieder onderdeel van het Gouvernementsgebied op Java zijn afzonderlijke troepen, die in eigen voeding voorzien moesten, zijn slecht betaalde officieren, zijn inlandsche compagnieën onder officieren van dien zelfden landaard en zijn brigadier of sergeant-majoor als hoofd van militie der Compagnie, die buiten Batavia weinig had in te brengen.

Het Indische leger, in 1816 op 3000 Europeanen en 5000 inlanders gebracht, en in 1825 639 officieren, 6148 Europeanen en 5734 inlanders sterk, bestond nu uit 3 regimenten infanterie, bevattende 10 bataljons of 28 Europeesche en 32 inlandsche compagnieën, elk 100 man sterk, één regiment huzaren van 6 compagnieën, elk 50 ruiters tellende, een bataljon artillerie van 12 compagniën, evenals het bataljon pionniers, in detachementen over onze bezittingen verspreid, een klein korps invaliden te Salatiga en het inlandsche legioen van Mangkoe Negoro (Prang Wedånå) uit de 3 wapens bestaande.

En wat de permanente versterkingen betreft, deze waren in de 2de Militaire Afdeeling slechts te Djokjakarta, Soerakarta, Oenarang, Salatiga en Klatten te vinden.

Om in de behoeften aan strijdkrachten te voorzien, werden 30 Europeesche gevangenen ingelijfd, de buitenbezittingen van troepen beroofd, de schutterijen te Batavia, Semarang en Soerabaja, voor zoover de plaatselijke dienst het vereischte, mobiel gemaakt. In de beide laatste plaatsen werden vrijwilligerskorpsen opgericht: te Semarang 18 ruiters, en te Soerabaja een compagnie Europeesche jagers, sterk 1 kapitein, 6 luitenants en 236 minderen, gewapend met buksen. Eindelijk werd er gebruik gemaakt van de door DAENDELS opgerichte djajeng sekar's, bestaande uit zonen van gezeten inlanders, die als goed geoefende en behoorlijk betaalde bereden politie bij de verschillende residenten dienst deden.

Door den keizer van Solo zoowel als door den grijzen prins MANGKOE NEGORO werden kleine korpsen «*brandal*'s» onder tien voorname hoofden georganiseerd. Ieder hunner commandeerde tien mindere hoofden, die elk het bevel over 100 koppen voerden. Met het leger van den Soesoehoenan van Soerakarta, uit drie wapens bestaande, en, wat de infanterie betreft, voor een deel met geweren, en verder met pieken gewapend, dienden zij tot verdediging van zijn gebied.

Het leger, dat de sultan van Djokjakarta had bezeten, doch dat tijdens de belegering zijner hoofdplaats grootendeels naar den vijand was overgeloopen, werd later weder voltallig gemaakt en deed als «Sultan's troepen» in het rijk Djokjakarta dienst. Het in 1811 op verzoek der Engelschen opgerichte legioen van PANGERAN ADIPATI PANKOE ALAM, toen 100 huzaren sterk, telde in 1833 50 ruiters en 100 man infanterie. Uit de goedgezinde bevolking werden tevens *barisan* opgericht, die, gesteld onder de inlandsche hoofden, de rust in de regentschappen moesten handhaven, transporten dekken, bentengs bezetten en als hulptroepen de geregelde macht binnen de grenzen van het gewest bijstaan.

Evenals de hulpbenden van DIEPO NEGORO voerden dezen de wapens, die zij bezaten of machtig konden worden.

Ook werden er pradjoerits-korpsen opgericht, o. a. een onder den assistent-resident HOLMBERG DE BECKFELD. Deze pradjoerit's waren inlandsche militairen, die niet tot het vaste kader van het leger behoorden, maar op dezelfde wijze waren ingedeeld, geoefend en gewapend. In April 1826 werd besloten sommige korpsen barisan door een meer geregelde indeeling, tot pradjoerit's te maken om hen ook buiten de residentiën hunner herkomst te kunnen gebruiken. De op die wijze gevormde korpsen, 200 à 500 man sterk, werden voor een groot deel met geweren gewapend, hadden ieder een paar kleine veldstukken of lilla's en een vast getal transport-koelie's ter hunner beschikking en ontvingen, behalve vivres, ook een traktement van 20 duiten daags.

Onder toezicht van een Europeesch commissaris werden zij uitgerust en aangevoerd door hun regenten, die daarvoor een gratificatie ontvingen.

De generaal DE KOCK wist den soesoehoenan van Solo over te halen PANGERAN ARIO KOESOEMO JOEDO aan het hoofd eener colonne zijner troepen

te stellen, om, onder des Keizers onmiddellijke bevelen, te worden afgezonden naar de landen, waar zijn voorzaten geregeerd hadden.

Volgens de adat bestond iedere afdeeling of compagnie dezer colonne uit 40 hoofden, nu aangevoerd door een inlandsch kapitein en 3 luitenants met 16 man kader.

De zes compagnieën stonden, twee aan twee, onder een majoor en waren op Europeesche wijze gewapend en in zwarte uniform gekleed.

Het escadron ruiterij telde 90 ruiters, 19 man kader, 1 majoor, 1 kapitein en 4 luitenants en was gewapend met pistolen, sabels, 50 karabijnen en 50 lansen.

De 4 lichte veldstukken, onder de bevelen van een kapitein, werden door 38 minderen bediend.

Officieren en minderen werden allen uit 's lands kas betaald.

Bij de onderwerping van Pangeran Mangkoe di Ningrat ging zijn korps van ongeveer 250 geweren in onzen dienst over en werd geregeld bezoldigd. Bij het einde van den krijg geschiedde dit ook met de troepen van Sentot, die echter op Java geen dienst meer deden en naar Sumatra werden overgevoerd.

Maar ook buiten Java werd hulp gezocht en gevonden.

De Panembahan van Soemenap met zijn benden (1) vergezelde reeds de onder van Geen uit Celebes terugkeerende troepen en de Sultan van Madoera stelde een korps van 3500 à 4000 met pieken gewapenden, onder zijn beide zonen ter onzer dispositie.

De werving van troepen op Bali mislukte. 87 overgevoerde recruten vonden den dood, toen zij een poging deden om het schip waarop zij werden overgevoerd, af te loopen, en de overige moesten in boeien geklonken naar den Javawal worden overgebracht.

De werving in Makassar, in de Molukken en op Timor gaf goede uitkomsten.

Menado leverde, in Juli 1828, 1280 man, die bij de geregelde troepen werden ingedeeld. Boeton zond onder majoor Radja Hadji Soleiman op eigen schepen 700 koppen, die in Augustus 1828 als lichte infanterie met pieken, bijlen en geweren gewapend, in Bagelen dienst deden.

De 285 Alfoeren van Tidor, met pijl en boog, zwaard en schild, of geweer gewapend, werden toegevoegd aan de expeditionnaire colonne; de 552 Ternatanen, gekleed met een doek om het hoofd en een schortband van boombast om de lendenen, werden van lichte geweren voorzien en bij de 2de colonne geplaatst. Zij allen werden geregeld bezoldigd en zooveel mogelijk naar hun gewoonten gevoed.

De grootste versterking echter, die den generaal de Kock in staat stelde

---

(1) Waar echter bij de sterkte-indeeling der colonnes van Soemenappers gesproken wordt, zijn het niet deze benden, maar is het de geregelde infanterie, die bedoeld wordt, en op Madoera geworven was.

zijn plannen ten uitvoer te leggen en den opstand stelselmatig te bedwingen, bestond uit de expeditionnaire colonne, uit Nederland afgezonden.

Reeds in Maart 1825 had de Indische regeering de toezending verzocht van een geheel bataljon. Dat verzoek werd toen geweigerd, maar de gewone suppletie werd met 800 man verhoogd. Een jaar later verzocht de commissaris-generaal du Bus de Gissignies één regiment infanterie, 250 man ruiterij en 250 man artillerie, doch toen verkreeg men slechts een maandelijksche toezending van 300 man.

Eerst uit de Koninklijke besluiten dd. 26—28 October bleek, dat men in Nederland niet langer doof wilde blijven voor de verzoeken tot toezending van geheele troepenafdeelingen.

Bij die besluiten werd namelijk bepaald, dat er een geheel georganiseerde expeditionnaire afdeeling vrijwilligers, sterk drie bataljons, (een flankeur-bataljon van 5, en de twee andere van 6 compagniën, iedere compagnie 1 kapitein, 3 luitenants, 17 man kader en 144 soldaten sterk), 150 man cavalerie en even zooveel artillerie zoude gevormd worden, om in December voor 2 jaar naar Indië te vertrekken, om daar «bij voorkeur in haar geheel» tegen de muitelingen te worden aangevoerd.

De infanterie dezer troepen was, evenals die van het Indische leger, met vuursteen-geweren gewapend. In het begin werd zij op zich zelf gebruikt, doch spoedig bleek de noodzakelijkheid, er inlandsche troepen bij in te deelen, zoodat de bataljons op dezelfde wijze zouden aangewend kunnen worden als de mobiele colonnes.

De opperbevelhebber had het namelijk noodig geoordeeld zijn legermacht in zulke afdeelingen te splitsen. Die colonnes, wier getal hij in 1827 tot acht uitbreidde, en later nog vermeerderde, bezaten of bekwamen zulk een inrichting, dat zij als geheel zelfstandige korpsen konden worden gebruikt. Zij bestonden uit inlandsche geregelde infanterie, barisan en piekeniers voor veld- en voorpostendienst, met Europeanen tot kern en reserve, 30 à 40 man cavalerie ter vervolging, 2 stukken lichte artillerie op bergaffuit, bespannen met 4 of 5 paarden voor elkaar, een detachement pionniers, een officier van gezondheid, vivres op pikol-paarden of door koelies vervoerd (37 paarden voor 5 dagen vivres), en één officier-betaalmeester.

Het totaal geweerdragenden bij iedere colonne bedroeg 350 à 400 man, waaronder 100 à 120 Europeanen.

De resteerende cavalerie werd in veld-escadrons ingedeeld en stond onder majoor Perié. De majoor Theunissen was belast met het beheer der artillerie, waartoe hij in de vier artillerie-districten officieren onder zich had, die zorg droegen voor de wapening der posten en colonnes.

De onder-inspecteur der administratie Timmermans regelde met zijn officieren de betalingen en de verstrekkingen uit de magazijnen in de voornaamste garnizoensplaatsen en hield toezicht op het transportwezen en de parken van

200 pikolpaarden te Klatten en Bojolalie, en later ook te Semarang, Oenarang, Salatiga en Soerakarta.

De geneeskundige dienst bleef onder den dirigeerenden officier van gezondheid van den Heuvel, die het toezicht hield op de hospitalen en infirmeriën, en lapdoozen aan de colonnes verstrekte.

In 1827 meende generaal van Geen, dat bereden infanterie bij het vervolgen van Diepo Negoro veel dienst zou kunnen bewijzen.

Overeenkomstig zijn voorstellen werd één compagnie dier infanterie samengesteld, doch gebrek aan oefening dezer geheel als infanteristen bewapende ruiters, een gevolg van den spoed, waarmede gehandeld moest worden, was oorzaak, dat er bij de eerste marschen zeer ongunstige resultaten verkregen en zij nimmer te paard tegen den vijand aangewend werden.

6. DE EERSTE HELFT VAN HET OORLOGSJAAR 1825—1826.

a. In Djokjakarta en de Zuidelijke landen.

De ongepaste houding, die Diepo Negoro, wiens uiterlijk weinig indrukwekkends over zich had, sedert eenigen tijd had aangenomen, zijn leven in afzondering en zijn opgewonden handelingen tijdens een feest in het fort, hadden in den beginne slechts weinig indruk op den resident Smissaert gemaakt.

Toen echter deze prins het werkvolk uiteen deed jagen, dat op last van den assistent-resident Chevalier een weg aanlegde tot aan of over zijn buitenverblijf Tegal Redja en twee Europeesche opzichters deed doodslaan, terwijl in den omtrek van het landgoed van het hoofd van bestuur oproerige kreten werden gehoord, meende de Resident krachtig te moeten optreden. Hij riep Diepo Negoro in een toornig schrijven vol bedreigingen op naar het fort, en toen de Prins weigerde te verschijnen, zond hij Mangkoe Boemi op hem af. Deze kwam onverrichter zake terug. Onder bedreiging met het ergste, indien hij den prins niet mede bracht, werd Mangkoe Boemi den 20sten Juli 1825 nogmaals naar hem afgevaardigd. Ditmaal kwam hij echter niet terug, maar koos uit angst de partij van den rebel.

Toen daarop troepen van den Sultan en van Pakoe Alam met 25 flankeurs, 25 huzaren en 2 éénponders tegen Diepo Negoro's dalem op 2 palen van het fort te Djokjakarta oprukten, en de assistent-resident het daar verzamelde volk niet kon overhalen zich te verwijderen, maar met steenen en geweerschoten werd begroet, dreven die troepen wel deze menigte, die 1500 koppen sterk was, uiteen, maar vluchtte ook Diepo Negoro met Mangkoe Boemi naar Selarong.

Vandaar verbreidde zich de opstand in korten tijd over een groote uitgestrektheid; vijf prinsen schaarden zich onder Diepo Negoro's bevelen en het verdrukte volk greep overal naar de wapenen om zich van de Europeanen en

Chineezen te ontslaan, nu een profeet, van God gezonden, hen zou aanvoeren.

Een kleine macht, van Solo gezonden, was tegen deze beweging geheel onvoldoende, en een troep van 3 officieren en 120 man met een kas van dertig duizend gulden, onder kapitein KUMSIUS, die van Semarang was ontboden, en over Magelang marcheerde, werd op 7 palen van Djokja aangevallen. De achterhoede van 40 man, onder luitenant BOOGERT, werd afgesneden, in de sawah gedrongen en grootendeels afgemaakt, terwijl het geld in handen der opstandelingen viel.

Kapitein BOUWENSCH;
90 man infanterie, } Europeanen,
50 cavaleristen, }
2 éénponders,
153 man infanterie, } Legioen van MANGKOE NEGORO.
54 cavaleristen, }
1370 man hulptroepen van den Sultan en inlandsche grooten.

Om den indruk van dit echec te neutraliseeren rukten den volgenden morgen alle beschikbare troepen, hiernevens vermeld, tegen Selarong op, waar DIEPO NEGORO terug week, om, na het aftrekken der aanvallers, die positie weder te hernemen, hen spoedig in en om Djokjakarta te belagen, in te sluiten en hun den toevoer van leeftocht af te snijden. De ritmeester der Mangkoe Negoro'sche dragonders, die met 25 man infanterie en 12 cavaleristen den 28sten hiervan bericht naar Solo wilde over brengen, werd alras door een duizendtal vijanden omringd en bij Kalassan, met twee der zijnen gevangen genomen, terwijl al de anderen werden afgemaakt.

DIEPO NEGORO hergaf hem echter de vrijheid, hoewel de ritmeester bleef weigeren zijn partij te kiezen.

25 man infanterie van MANGKOE NEGORO,
100 man Soemenappers,
1 veldstuk van 3 pond van MANGKOE NEGORO,
een detachement huzaren.
Bagage (f 10 000, munitie, 120 pikolpaarden), aan beide zijden gedekt door 25 man van MANGKOE NEGORO,
75 man infanterie van MANGKOE NEGORO,

Denzelfden avond kwam de luitenant-kolonel-ingenieur COCHIUS met de hiernevens vermelde versterking te Djokjakarta aan. Op inspectie-reis Soerakarta doortrekkende, had hij van den opstand kennis bekomen en zich met troepen, geld en vivres van daar, te Klatten gevoegd bij een compagnie van 100 Soemenappers onder kapitein MONNOYE, die van Semarang over Kartasoera (daar de Kedoe door de opstandelingen overstroomd was) naar Djokja onder weg was.

Een tachement van 50 huzaren van MANGKOE NEGORO . . . } garnizoen van Klatten.
50 man infanterie . . }

Hij vond de bruggen over 19 rivieren vernield, den weg van afstand tot afstand opgegraven, versperd en met borangs beplant en werd op den marsch, die 14 uren duurde, en waarbij de groote weg niet geheel gevolgd kon worden, door drommen vijanden omzwermd, die telkens opnieuw moesten worden uitéén gedreven.

Commandant kapitein BOUWENSCH;
160 flankeurs onder kapit. KUMSIUS,
100 Soemenappers onder kapitein MONNOIJE,
86 huzaren onder ritmeester VERBOON,
13 Europeesche artilleristen onder luitenant MOSSEL,

Hij liet hier voldoende garnizoen (zie hiernevens) achter om den kraton, waarin de jonge sultan en diens moeder huisden, als ook het slecht onderhouden fort en de plaats zelve te verdedigen. Twee dagen later keerde hij met kolonel VON JETH, commandant der 2de Militaire

135 infanteristen en een drieponder van Mangkoe Negoro, met 6 officieren,
120 met geweren en pieken bewapende dragonders der Sultans lijfwacht, met 7 officieren.
2 officieren der genie,
1 chirurgijn.

Afdeeling, die zich bij het uitbreken der onlusten naar Djokjakarta begeven en oneenigheid gekregen had met den resident Smissaert, langs den grooten weg, zonder feitelijken tegenstand te ontmoeten, naar het met 9 officieren en 162 man bezette Soerakarta terug. Daar vond hij den luitenant-generaal Merkus de Kock, luitenant-gouverneur van Nederlandsch-Indië, voorzien van onbeperkte volmacht, doch zonder een enkel soldaat bij zich.

Deze te recht beroemde, humane leger-commandant had spoedig het weifelend vertrouwen van den tot regeeren ongeschikten Solo'schen vorst, Pakoe Boeana VI (Saperdan), gewonnen en in overleg met hem het oppergezag in de Vorstenlanden aanvaard. Die prins was twee jaren te voren zijn vader Pakoe Boeana V (Soegih), die slechts drie jaren geregeerd had, opgevolgd. Diens voorganger Pakoe Boeana IV (Bagoes) had sinds 1749 het bestuur over Soerakarta gevoerd.

Generaal de Kock verklaarde zich bereid den oproerigen prinsen genoegdoening te verschaffen met het oog op hun grieven, indien zij tot hun plicht terugkeerden. Toen zij echter op zijn grootmoedig schrijven ontwijkend antwoordden, nam hij de volgende maatregelen.

Op zijn aansporing kregen tien hoofden lastbrieven van den Keizer, om brandal-korpsen op te richten ter bestrijding van de opstandelingen terwijl premiën van 25 tot 1000 gulden werden gesteld op het gevangen nemen van vijanden.

Hij regelde de aankomst en de verdeeling van troepen, riep de voorgenomen expeditie naar Borneo terug en ontbood generaal van Geen uit Makassar naar Semarang, waar kolonel Hoorn de aangekomenen organiseerde, wapende en kleedde. Te Bawen, waar de wegen naar Semarang, Solo en Djokja in één punt samenloopen, hield laatstgenoemde steeds een detachement beschikbaar om, wanneer de opperbevelhebber dit gelastte, in een dier richtingen te kunnen worden afgezonden.

Ook zond hij Cochius den 7den opnieuw naar Djokjakarta om dit te approviandeeren en vervolgens tot Magelang voort te rukken, teneinde Kedoe te bevrijden van de talrijke benden, die deze residentie verwoestten.

Cochius vond den weg in denzelfden toestand als vroeger en de vijand gedroeg zich eveneens.

Voorhoede onder luitenant-kolonel Achenbach,
100 Soemenappers,
100 man infanterie } van Mangkoe
25 huzaren } Negoro,
1 veldstuk, éénponder, door 4 ossen getrokken.

Bij Brambanan werd een versperd defilé door met geweren bewapende muiters krachtig verdedigd, maar door geschutvuur en een stormaanval der Soemenappers genomen.

De stemming in Djokja, van waar hem een detachement was te gemoet gezonden, was zeer neerslachtig. Den vorigen dag had Kumsius wel een achttal vijandige dessa's verbrand en levensmiddelen verzameld, doch des

Bagagetrein:
f 13 000, munitie, rijst, zout, arak, door koelie's of pikolpaarden vervoerd, en bewaakt door 12 dragonders van MANGKOE NEGORO.
Achterhoede onder den majoor der huzaren PARIS DE MONTAIGU:
200 man infanterie } van MANGKOE
36 dragonders } NEGORO,
1 éénponder, van MANGKOE NEGORO, door 4 ossen getrokken,
500 brandals.

morgens was een aanval van 6000 vijanden door WIESEMAN, in den kraton, door VERBOON, bij Pakoe Alam's dalem, door luitenant VAN DER PLAS, bij de Witte Naald (waarbij 1 flankeur sneuvelde en 7 minderen gewond werden), slechts met moeite afgeslagen en een nieuwe aanval, die op den 22sten zou plaats hebben werd door den vijand voorbereid.

De troepen des Sultans en de hulpbenden verliepen dan ook en vele grooten gingen naar den vijand over.

Den 10den deed COCHIUS een tocht naar Pasar Gedé ten einde zich proviand te verschaffen en den 11den hield hij rust.

Onder de bestaande omstandigheden besloot hij zijn macht niet te ver van het bedreigde en schraal van levensmiddelen voorziene Djokja te verwijderen, en dus den tocht naar Kedoe niet te ondernemen, maar den 12den, na 86 man infanterie van MANGKOE NEGORO achtergelaten te hebben, naar Solo terug te keeren, om zijn colonne ter beschikking te houden van den Generaal. Ook op dien terugtocht werd zijn achterhoede twee malen aangevallen. Des middags te 4 ure kwam hij te Klatten, en den volgenden dag te Solo aan.

Drie dagen na zijn vertrek deed de vijand in drie afdeelingen, elk 2000 man sterk, weder een aanval op Djokjakarta.

Eén colonne wendde zich tegen den dalem van Pakoe Alam en de brug over de Tjodé, op den weg naar Klatten, die door de ingezetenen en een detachement infanterie en cavalerie met een veldstuk, tusschen twee genoemde punten opgesteld, verdedigd werd; de tweede, bij de Witte Naald, tegen eenige infanteristen en ruiters met een veldstuk onder den kapitein-ingeneur KEER, en de derde — van twee zijden — tegen den kraton, die, met zijn vuurlijn van meer dan een uur gaans lengte, door slechts 40 Europeanen en 110 man lijfwacht bemand was.

Overal werd de vijand met groot verlies teruggeslagen, terwijl de onzen slechts 2 gewonden bekwamen en de burgers een Chinees verloren.

Uit deze getallen blijkt voldoende, dat die vijand uit niet veel meer dan te hoop geloopen dessa-volk bestond en als aanvaller weinig kracht kon ontwikkelen.

Toen hernieuwde pogingen om met het hoofd der opstandelingen tot een minnelijke schikking te komen faalden, generaal VAN GEEN met den panembahan van Soemenap naar Semarang in aantocht was, en 4000 man hulptroepen door den sultan van Madoera ter beschikking van het Gouvernement werden gesteld, besloot DE KOCK Djokjakarta krachtig met troepen en levensmiddelen te ondersteunen. Den 19den bracht hij het garnizoen aldaar onder ACHENBACH op 27 officieren en 1277 man (waaronder 365 Europeanen), waarmede de aanvallen op den 22sten en 24sten Augustus afgeslagen, en patrouille-tochten in den omtrek

gemaakt werden, daar de vijand allen aanvoer van levensmiddelen en water verhinderde. Het half verhongerde garnizoen had den 10den September nogmaals een ernstigen aanval te verduren en deed een paar vergeefsche uitvallen om zich voedsel te verschaffen.

Commandant: luitenant-kolonel Cochius;
100 Europeesche soldaten onder kapitein Z. C. du Bus;
100 inlandsche soldaten onder majoor van Nidek,
1000 Madoereesche piekeniers,
50 " infanteristen,
40 Europeesche huzaren onder majoor Paris de Montaigu,
4 kanonnen,
50 infanteristen van Mangkoe Negoro,
100 infanteristen van Solo, hulpbenden,
200 draagpaarden en eenige karbouwen.

Den 20sten September kwam Cochius ten derden male tot ontzet opdagen, toen door de overwinningen van van Geen in Kendal de daar gebruikte troepen voor een opmarsch naar Solo beschikbaar kwamen.

Vijf dagen later verscheen de Opperbevelhebber met generaal van Geen aan het hoofd van 2500 man geregelde infanterie en cavalerie (de voorhoede onder de luitenant-kolonels Cochius en Gey, de hoofdtroep onder majoor van der Wijck; de achterhoede onder kapitein Bourdon bleef te Bantoelan), 5000 man hulpbenden, vele Solo'sche prinsen en een grooten voorraad levensmiddelen te Djokjakarta, en was die plaats uit haar benarden toestand gered.

b. In de vallei van Kedoe.

De opstand in Djokjakarta had zich onmiddellijk in Kedoe voortgeplant, waar de bevolking (35 000 zielen) der afdeeling Probolinggo en het Zuidelijk deel van het district Magelang zich bij den vijand aansloot, hoewel de hoofden ons getrouw bleven. Kapitein du Perron had in de hoofdplaats 50 soldaten, eenige djajeng sekar's en gewapende burgers ter zijner beschikking, waarmede hij den 27sten Juli een hunner benden met pieken, krissen en steenslingers gewapend, bij den Tidar-heuvel te gemoet trok en na 2 uren vechtens verjoeg.

Met 2400 piekeniers der regenten van Magelang en Minoreh op de uiteinden, bezette hij nu ten Zuiden van het geheel open Magelang een linie van 1600 passen lengte, waar hij des middags zonder gevolg werd aangevallen. Deze aanval werd den 30sten door 6 à 7000 man onder Toemenggoeng Adiningrat, wederom zonder succes, drie malen herhaald.

Er waren geen verliezen geleden, maar du Perron's soldaten waren zeer afgemat, zoodat de versterking van 50 man infanterie en 2 veldstukken (éénponders), den 1sten Augustus uit Semarang afgezonden en spoedig door 25 huzaren gevolgd, hem hoogst welkom was.

Ten einde Semarang en Pekalongan te dekken tegen de vijandelijke benden, die uit het Westen kwamen, legerde hij 50 man te Parakan. De resident de Clerq beschikte inmiddels over het detachement van 100 man infanterie met 2 veldstukjes (drieponders), dat, onder kapitein de Vries, bij Bawen (Drie Armen) was opgesteld, om aanvallend te werk te kunnen gaan. De vermeerdering van de strijdkrachten des vijands noodzaakte hem echter een verdedigende

houding aan te nemen tegen de aanvallen op den 4den en den 8sten Augustus, en een compagnie, onder luitenant J. LAMMERS, die in den avond van laatstgenoemden dag van Bawen te Magelang arriveerde, naar het Zuiden te zenden, ten einde Kedoe te helpen dekken tegen de opstandelingen, die door COCHIUS, op zijn marsch van Djokja naar Magelang, zouden worden teruggedreven. Zooals vermeld werd, ging die tocht van COCHIUS niet door. DE VRIES, die hem den 11den te gemoet trok naar de Ello, waarover hij een brug sloeg, werd zelfs een oogenblik geheel omsingeld en kreeg last naar de hoofdplaats terug te wijken.

Kapitein DE VRIES; 100 infanteristen, 1 éénponder, 300 piekeniers.

Zonder hulp uit Djokjakarta moest nu Magelang gedekt en de Kedoe verdedigd worden tegen de invallen van een van MANGKOE NEGORO's zonen uit Ledok. Luitenant HILMER trok daartoe met 36 fuseliers en 300 man hulptroepen naar het district Ballak om den vijand van daar te verdrijven; de regenten van Minoreh en van Telatap bezettenden de passen tusschen den Sindoro en den Diëng; het garnizoen van Parakan, onder luitenant VON LETTOW, werd op 75 man gebracht, en Sedjong en Medono kregen beiden 25 soldaten als bezetting.

Gelukkig kwamen den 13den weder 2 compagnieën, die bij Bawen opgesteld waren geweest, met 2 zesponders, onder majoor BROUËRIUS VAN NIDEK ter hoofdplaats aan. Hierdoor had men gelegenheid om voorposten uit te zetten en aldus de gemeenschap met deze detachementen te onderhouden en de toegangen te bewaken. Den 16den werden een paar dessa's tusschen de vork van de Progo en de Ello in de asch gelegd.

Luitenant HILMER zuiverde Ballak en nam daarna positie te Kloemprit, waar hij, den 27sten, den 3000 man sterken en met 200 geweren gewapenden vijand versloeg en ettelijke dessa's verbrandde.

In het Noorden moesten de onzen echter op Parakan terugtrekken.

In weerwil van de assistentie, door het 25 man sterke detachement van Sedjang onder A. MONNOYE verleend, werd luitenant VON LETTOW met zijn 75 man den 17den gedwongen, met een verlies van 6 flankeurs en 10 inlandsche fuseliers en 5 gekwetsten, van daar tot Magelang te retireeren en den overgang der Progo bij Temanggoeng in 's vijands macht te laten.

Des avonds heroverde kapitein DE VRIES met 60 flankeurs, 48 inlanders en één veldstuk dien overgang weder. Hij hield zich hier staande tegen de dagelijksche aanvallen, die door priesters geleid werden, totdat hij den 27sten met behulp van gewapende inlanders (barisan) onder den heer BRETON VAN GROLL, Parakan kon hernemen en het Noordelijk deel der Kedoe zuiveren, waar het bestuur nu opnieuw werd georganiseerd.

Nu stonden 96 man, onder DE VRIES, te Parakan, 32 man te Bandongan, 34 man en een veldstukje 1¼ paal ten Noorden van Magelang (Poetjang), 25 man te Setjang, bij de brug, 30 man te Kloemprit, in het Zuid-Oosten, en

96 man te Medono. Behalve deze troepen waren er nog 325 man beschikbaar.

Den 31sten moest weder een aanval op Magelang worden afgeslagen, die door de van lieverlede beter geregelde benden des vijands in twee colonnes aan de Zuid-Westelijke, en een aan de Noordzijde werd ondernomen.

Twee dagen later kwamen 1500 Madoereezen [elf compagnieën, ieder sterk 2 officieren, 7 onder-officieren en 125 soldaten], met pieken gewapend, onder majoor DE BAST te Medono aan om in verband met kolonel CLEERENS en den assistent-resident HOLMBERG DE BECKFELD, die in Noord-Pekalongan streden, de muiters naar het Zuiden te dringen, waar de Opperbevelhebber hen spoedig hoopte aan te vallen. Die majoor had daartoe de hiernevens vermelde troepen onder zijn orders.

Majoor DE BAST;
1 officier, 67 inlandsche soldaten en barisan te Kloemprit,
4 officieren, 20 Europeanen, 90 inlandsche infanteristen,
12 Europeanen, 12 inlandsche ruiters, en
1 officier der artillerie met 1 drieponder te Propak;
6 officieren, 61 Europeanen, 316 inlandsche infanteristen,
2 officieren en 17 huzaren,
31 djajeng sekar's,
1 officier der artillerie met 5 stukken, en
400 Madoereesche piekeniers te Magelang;
1100 Madoereesche piekeniers te Medono.

Na de muiters den 5den uit Parakan te hebben verdreven, viel hij den 7den de geregelde benden des vijands aan, die op de grens van Kedoe, in de vallei tusschen den Soembing en Sindoro waren verzameld, met vier, 250 man sterke, colonnes Madoereezen (piekeniers) in linie, waartusschen in het midden een éénponder met 60 man infanterie waren opgesteld.

Die linie werd voorafgegaan en in de tusschenruimten en op de flanken gedekt door tirailleurs; de cavalerie en een zwak peloton infanterie stond daarachter in reserve. Twee pelotons, onder de luitenants ANSUMS en DE BRUIN, trokken in 2 uren tijds, onder dekking van den éénponder en van het vuur der infanterie, de drie diepe ravijnen door, die hen van de oploopende helling scheidden, waarop de vijand in slagorde stond; daarna volgde de slaglinie. Nadat de vijand verjaagd was, marcheerde men over Bandongan, waar een peloton infanterie en twee compagnieën Madoereezen in bezetting bleven, naar Magelang. Het voorstel van den resident om verder door te dringen in Ledok was door den Generaal verworpen. Zooals wij later zullen zien, ondernam HOLMBERG dien tocht, toen de vijand den 11den zijn verloren posities hernam.

Den 17den vertrok majoor DE BAST met 125 man infanterie, 3 compagnieën piekeniers, de djajeng sekar's en een éénponder, onder het forceeren van den Progo-overgang, naar Minoreh, dat door den vijand ontruimd werd, en den volgenden dag naar de Boroboedoer-tempel, waar 4000 vijanden met 150 geweerdragenden, in kleine benden opgesteld, hem achter den heuvel afwachtten. Met de colonnes infanterie en piekeniers naast elkaar in linie, de cavalerie op de vleugels en het stuk geschut voorwaarts op een heuvel ter linkerzijde, opende hij het gevecht en ging tot den stormaanval over, nadat de muiters het kartetsvuur dapper hadden doorstaan. Na de vervolging moest DE BAST, door regen en gebrek aan voedsel gedwongen, naar Magelang

Majoor DE BAST;
100 man infanterie, huzaren, 1 stuk geschut, benevens

60 man infanterie,
600 inlanders,
1 stuk geschut, te Kali Djengking geposteerd.

terugkeeren, waar hij eerst des avonds laat aankwam, daar de hangbrug over de Progo weder verbrand was.

Drie dagen later rukte hij naar Tempel om den vijand tot zich te trekken en daardoor den opmarsch van Cochius naar Djokja te vergemakkelijken. Onder het vuur van 200 vijandelijke geweren passeerden twee pelotons infanterie de Krassak-rivier, gevolgd door de rest der colonne en den éénponder.

Na de opstandelingen verdreven te hebben en hier tot den 22sten September in positie te zijn gebleven, keerde de Bast weder naar Magelang terug. Door de uitgezette posten en al deze gevechten en marschen was Magelang nu voldoende gedekt, de opstandelingen waren uit de Kedoe zoo goed als verdreven, en de Resident was nu in de gelegenheid gesteld om de volslagen regeeringloosheid met haar treurige gevolgen, zooals onderlingen strijd tusschen de dessa's, brandstichting en plundering, door geregelder toestanden te vervangen en het bestuur opnieuw te organiseeren.

c. Ten Oosten van Semarang.

Wij gaan nu over tot het vermelden der krijgsbedrijven, die ter zelfder tijd voorvielen in de uitgestrekte vruchtbare vlakten van Demak en Soekowati (regentschappen Serang en Gagatan), welke ten Westen door het Semarangsche, ten Noorden door de Java-zee, ten Oosten door den Tanggoel Angin, en ten Zuiden door de heuvelachtige streek van Salatiga worden begrensd.

Ook daar was de opstand uitgebroken en had de regent van Serang (1) in het Z.-O. deel de partij van Diepo Negoro gekozen. In die streken nam de bevolking zulk een ontrustbarende houding aan, dat de resident van Japara, de heer van Haak, met 48 djajeng sekar's en 600 man hulptroepen uit Koedoes den 24sten Augustus Poerwodadi bezette, waar de heer Nagel 300 man barisan van den regent van Demak en 2 halfponders, benevens 50 met geweren gewapende, nieuw aangeworven Boegineezen van Semarang bijeen had.

Toen de regent van Serang, ten Westen der rivier van dien naam, met een sterke macht voorwaarts drong, trok van Haak hem den 28sten Augustus met zijne ruiters, de 50 Boegineezen en de Demaksche hulptroepen te gemoet. Hem niet aantreffende, daar hij de rivier reeds gepasseerd was, keerde van Haak onmiddellijk naar Poerwodadi terug, maar vond die plaats, waaruit Nagel door 3 colonnes was verdreven, brandende en met de twee stukjes geschut in 's vijands handen. Nu werd ook hij hier op zijn beurt teruggeslagen Door de barisan verlaten

(1) Deze stamde af van een der eerste predikers van den Islam en was gehuwd met de zuster van Mangkoe di Ningrat, zoon van sultan Sepoe. In 1812 werd hij met dezen verbannen naar Makassar.

en door den vijand vervolgd, retireerde hij met een verlies van 24 man (later kwamen 10 hunner te recht) en zijn veldtros naar Demak.

De districten Wirosari, Grobogan, Poerwodadi en Manggar kozen daarop de partij van het hoofd van den heiligen krijg.

De eenige compagnie Soemenappers, te Semarang beschikbaar, trok toen met 2 éénponders en 16 Europeesche vrijwillige ruiters, onder kapitein DE LASSASIE, ter assistentie van VAN HAAK naar Demak, terwijl de schutterij de verdediging der hoofdplaats op zich nam en een mobiele colonne van 100 geweren vormde.

Generaal VAN GEEN, den 31sten Augustus te Semarang aangekomen, zond den volgenden morgen nog 50 met geweren gewapende matrozen, onder kapitein BUSCHKENS, naar het bedreigde Demak, waar deze nog 400 Madoereezen, van Soerabaja naar Semarang op marsch, aanhield.

Colonne kapitein BUSCHKENS:
1 compagnie Soemenappers, onder kapitein DE LASSASIE,
50 matrozen,
100 Madoereesche piekeniers,
16 vrijwilligers te paard, en
40 djajeng sekar's, onder luitenant BORNEMANN,
2 éénponders onder luitenant HOJEL.

Hij ontving van VAN GEEN bevel 300 Madoereezen, onder kapitein MESS, te Demak achter te laten en met de rest zijner troepen des nachts en in den vroegen morgen van den 3den September over Dempet tot Mintering voort te rukken en den aanrukkenden vijand te verslaan. Vier palen voorbij die plaats, op 18 palen van Demak, vond hij de opstandelingen in vrij geregelde colonnes van 2 à 3 gelederen diep en goed van geweren, lilla's en veldstukken voorzien, ter sterkte van 10 000 man onder den regent van Serang op vlakke, droge rijstvelden opgesteld.

Met zijn vermoeide infanterie en twee stukken op den breeden, door slooten begrensden weg in het centrum, en met de ruiterij op de vleugels, wachtte BUSCHKENS de aanvallers, door welken hij aan beide zijden werd overvleugeld, af. Daar het vuur der éénponders op 's vijands rechtervleugel niet veel uitwerking had, deed BUSCHKENS dien door de vroeger genoemde 16 vrijwilligers onder luitenant BORNEMANN chargeeren en gedeeltelijk overhoop werpen. Toen die ruiters zich echter tegen een bende wendden, die zich van dien vleugel had afgescheiden en hun terugtochtslijn bedreigde, zagen zij zich door zulk krachtig vuur begroet, dat zij uiteen geslagen werden en slechts zes hunner met hun commandant bij den hoofdtroep terug kwamen.

's Vijands linkervleugel was intusschen met succes door de djajeng sekar's teruggedreven naar het centrum, dat zich steeds buiten schot hield. Ook 's vijands rechtervleugel week voor het infanterie-vuur der onzen, doch nieuwe benden, die kwamen aanrukken, noodzaakten BUSCHKENS toch tot den aftocht.

Hoewel de vijand sterk opdrong, had de terugtocht vrij geregeld plaats tot aan een smal brugje, waar luitenant HOJEL één stuk moest achterlaten, daar de koelie's reeds sedert lang gevlucht waren en de matrozen het niet verder konden voortslepen. Spoedig werd ook het tweede stuk prijsgegeven ; de infanteriepatronen werden in het water geworpen, en op 2 palen van Dempet sloeg alles

in wilde vlucht uiteen. Slechts de ruiters bereikten des avonds Semarang; de rest der colonne — waarbij 50 Europeanen — werd vernietigd en 150 geweren vielen in de handen der opstandelingen.

De paniek, die hierop te Semarang onder de Europeanen uitbrak, werd zoo goed mogelijk door een proclamatie van den resident DONIS bezworen. De verdedigingsmaatregelen van VAN GEEN, het verschijnen van twee oorlogsschepen, de *Maria van Reigersbergen* en de *Pollux* van Soerabaja met 170 man landingsdivisie, den 5den gevolgd door 350 man van Batavia en 20 huzaren der colonne CLEERENS en den 7den door 1534 Madoereezen (146 geweren), gaf den ingezetenen weder moed.

Aan het hoofd eener afdeeling van 1500 gewapende inlanders en enkele vrijwilligers, trok de assistent-resident van Salatiga, VAN REEDE VAN OUDTSHOORN, naar Gagatan en nam, in vereeniging met de troepenafdeeling door den eigenaar van het land Ampel, den heer DEZENTJÉ, opgericht en gecommandeerd, daar den regent, die een verdachte houding had aangenomen, gevangen. De regent van Semarang, van verraad verdacht, werd aan boord gevangen gezet en alles in gereedheid gebracht om den naar Grobogan teruggetrokken regent van Serang aan te vallen.

Colonne PHITZINGER:
60 mariniers,
50 matrozen,
200 inlandsche infanteristen,
400 piekeniers van Madoera,
35 huzaren,
1 drieponder,
1 houwitser.

Luitenant-kolonel PHITZINGER stond reeds met een colonne Madoereezen te Demak, toen een aanval van 16 000 muiters hem den 12den September noodzaakte om naar de Semarangsche voorposten terug te trekken. VAN GEEN rukte daarop terstond met de hiernevens genoemde troepen tot Walang, op 6 palen van Semarang, op, en betrok, nadat de manschappen van PHITZINGER uitgerust en de bruggen hersteld waren, in het verlaten Boejarang het bivak, van waar in voorwaartsche richting aan alle kanten sterke vijandelijke benden bespeurd werden. Den volgenden dag verdeelde VAN GEEN zijn macht in 3 colonnes, onder majoor ELOUT, kapitein J. TH. BÄC en majoor SOLLEWIJN (PHITZINGER stierf den vorigen dag aan cholera). Hij gaf aan de eerste colonne last Zuidwaarts te marcheeren en vóór den kampong-rand zich Oostwaarts te wenden, om de naar het Westen trekkende vijanden te scheiden van de in het Zuid-Oosten en Oosten opgestelden. ELOUT begreep dien last verkeerd en marcheerde achter de kampong's om, waarop de 2de en 3de colonne avanceerden en het artillerie-vuur openden. De vijand vluchtte ook voor de 2de colonne, die de nu in het Zuiden verschijnende eerste te gemoet ging en met haar Demak aan de achterzijde binnentrok. VAN GEEN zelf dreef met de huzaren den vijand voor zich uit, en de derde colonne bezette de plaats zonder noemenswaarden tegenstand te ondervinden.

60 man Europeesche infanterie,
170 mariniers en matrozen,
350 man inlandsche infanterie,
350 „ Madoereesche infanterie,
50 „ „ pioniers,
400 „ „ piekeniers,
70 huzaren,
6 stukken geschut,
en de troepen van majoor SOLLEWIJN, die van Borneo aangekomen was:
310 man infanterie,
140 piekeniers van Madoera.

Door dit gevecht, zoowel als door het ter zelfder tijd verbranden van Serang door DEZENTJÉ, was de kracht des vijands gebroken. VAN GEEN keerde met de meeste troepen naar Semarang terug, na ELOUT (later door kapitein THEUNISSEN vervangen) met de hiernevens genoemde macht te Demak te hebben achtergelaten.

Majoor ELOUT;
50 flankeurs,
100 matrozen,
60 mariniers,
200 Soemenappers,
500 piekeniers,
15 huzaren,
4 stukken klein geschut.

Gedurende ettelijke dagen werd hier ook niets meer van den vijand gehoord of gezien.

Een mobiele colonne van 25 Soemenappers en 400 man hulptroepen herstelde verder de orde en het bestuur in de door haar bezochte kampongs.

Na aldus de veiligheid van Semarang verzekerd te hebben kon VAN GEEN, na detachementen te Salatiga en Ampel achtergelaten te hebben, eindelijk naar Djokjakarta opmarcheeren, om den Opperbevelhebber in zijn actie tegen Selarong te ondersteunen. De hiernevens vermelde troepen werden daartoe van Semarang naar Soerakarta gedirigeerd.

Kapitein BOURDON;
2 compagnieën infanterie (196 hoofden.
100 man inlandsche infanterie,
400 Madoereezen (50 geweren),
2 houwitsers.
Majoor SOLLEWIJN;
170 officieren en minderen der 18de afdeeling,
100 inlanders der 19de afdeeling,
900 Soemenappers (135 geweren),
60 artilleristen,
120 pioniers,
2 bergstukken.

d. TEN WESTEN VAN SEMARANG.

Alvorens de verdere krijgsverrichtingen te beschrijven, willen wij nog een blik slaan op hetgeen ten Westen van Semarang had plaats gevonden.

Ook daar en in het Zuid-Oosten van Pekalongan was de opstand uitgebroken en den 9den Augustus Batoer geplunderd.

Wel trok de assistent-resident van Kendal, HOLMBERG DE BECKFELDT, met 24 djajeng sekar's naar Selokaton, waar hij de barisan organiseerde, en was de resident VOS van Pekalongan met 30 ruiters, 50 geweren, 25 piekeniers en 2 veldstukjes naar Tersono op marsch gegaan, maar veel konden zij niet uitrichten. De laatste werd zelfs teruggedreven en de postgemeenschap met Batavia bleef te Weleri gestremd.

Eerst toen de van Buitenzorg hierheen gezonden luitenant-kolonel J. B. CLEERENS eenige troepen van Batavia, Cheribon (onder luitenant BISCHOFF) en Tegal om zich vereenigd had, kon de groote weg gezuiverd worden, terwijl HOLMBERG DE BECKFELDT met 50 soldaten, onder luitenant VAN HELDEN en 50 met pieken gewapende Boegineezen uit Semarang, in Tersono een grooten buit maakte. Door hun beider opstelling te Soerdjo en te Selokaton, aan den Noordelijken voet van het Prahoe-gebergte, dekten zij de twee residentiën.

Te Soerdjo stonden:
100 man infanterie onder kapitein MICHIELS,
22 man infanterie onder luitenant CORNELIS,
75 man cavalerie onder luitenant LE JOLLE,

Op last van den Opperbevelhebber rukten zij spoedig verder Zuidwaarts; de assistent-resident, wiens voorhoede van 130 man (40 geweren) den 18den Augustus bij Toeren

11 man artillerie met 2 éénponders,
100 piekeniers van Pekalongan,
100 „ „ Batang.
Te Pekalongan was een schutterijkorps van 44 koppen opgericht en het fortje in staat van verdediging gebracht.

werd teruggeworpen, den 10den September naar Parakan, waar hij zich met kapitein DE VRIES vereenigde, en met hem over den zadel tusschen den Prahoe en den Soembing trekkende, den 12den, met 120 man infanterie en cavalerie, 350 met geweren gewapende inlanders en 3 éénponders, een tweeduizendtal vijanden in het Ledoksche, dat door den Soembing van Magelang gescheiden is, uit Telakap verdreef en den volgenden dag bij den overgang der Djoerang Djeroek versloeg. Den 15den September vereenigde hij zich te Kretek met CLEERENS, die over het hooge plateau van den Diëng, steeds vijandelijke benden voor zich uitdrijvend, bij Djoerang Djeroek was aangekomen. Hier werden tochten in den omtrek ondernomen en de omliggende districten tot onderwerping gebracht. De plannen door den Generaal gevormd om met behulp van de verwachte Madoereesche hulptroepen uit het Noord-Westen tegen Selarong op te rukken, nadat zij Ledok en de Kedoe gezuiverd zouden hebben, terwijl hij zelf de troepen van VAN GEEN uit Djokjakarta zouden aanvoeren, gaven aanleiding tot bovenvermelde actie, doch de verdere uitvoering er van moest worden uitgesteld tengevolge van hetgeen er ten Oosten van Semarang was voorgevallen.

7. DE TWEEDE HELFT VAN HET OORLOGSJAAR 1825—1826.

a. IN DJOKJAKARTA EN DE ZUIDELIJKE LANDEN.

Thans hebben wij een overzicht van het terrein, waarover de opstand zich voorloopig had uitgebreid, en van de krijgsverrichtingen aan de verschillende zijden voorgevallen, en kunnen nu den Opperbevelhebber volgen in zijn handelingen tegen het broeinest van het verzet.

Majoor DE BAST;
120 man infanterie,
35 ruiters,
2 veldstukken, éénponders,
1000 Madoereesche piekeniers,
luitenant-kolonel CLEERENS,
100 man infanterie onder kapitein MICHIELS,
45 djajeng sekar's.

Hiertoe liet hij het Zuider-gebergte door Solo'sche hulpbenden bezetten, en, na achterlating van voldoende macht (1), majoor DE BAST met de hiernevens genoemde troepen zich den 25sten September over Minoreh met CLEERENS en HOLMBERG, die naar Loano waren gerukt, vereenigen.

De laatsten trokken den 27sten over Brinkelang tot Koro, niet ver van de Zuidkust, door, en deden door MICHIELS met 18 infanteristen en 60 ruiters Linggis verkennen en overrompelen, en Jono, door de Chineesche inwoners tegen zeventien aanvallen der muiters dapper verdedigd, bezetten.

Deze colonnes zouden verder tusschen de Progo en Bogowonto hebben te

(1) Luitenant-kolonel DIELL werd o. a. met zijn afdeeling, 105 man infanterie sterk, in het Noorden bij Serang geposteerd.

ageeren. De Bast nam daartoe den 28sten te Joengrangan, aan de Westerhelling van het Klier-gebergte, op den bergpas naar Djokjakarta, stelling, en Cleerens, gesteund door Michiels, forceerde den volgenden dag met gering verlies den overgang der ondoorwaadbare Bogowonto bij Wodjo. Hij marscheerde tot Kadilangoe aan het Zuider zeestrand, doch de weinige steun, dien hij hier, tegen zijn verwachting, bij de Solo'sche en Bageleensche bevolking vond; de ongunstige berichten uit Kedoe ontvangen, en het ontbreken van tijdingen uit het hoofdkwartier, noodzaakten hem den 2den October met de Bast naar Brinkelang en Tangong terug te keeren, waar hij nu 600 geweren, 1500 pieken, 80 ruiters en 4 éénponders bijeen had.

Met deze troepen trok hij den 9den October den avanceerenden vijand met 2 colonnes in linie tegemoet, rechts en links infanterie en cavalerie in schuine richting uitzendende om overvleugeling te voorkomen. Daarna deed hij de cavalerie met de artillerie voorwaarts rukken en tegenover het rechter der drie vijandelijke echelons, ieder 3000 man sterk, op een hoogte positie nemen en het vuur openen. Voor dit vuur en de kogels der beide colonnes, met de piekeniers in reserve gedeploijeerd, week de vijand terug, die toen door de cavalerie met succes gechargeerd werd (de vijand bekwam hierbij 40 dooden), terwijl zij, die aan de overzijde der Bogowonto stand hielden, door de schutters van luitenant de Bruin werden verdreven.

Gebrek aan vivres en vele andere benoodigdheden, alsook de noodzakelijkheid om zijn zieken te evacueeren, deden nu Cleerens besluiten door Holmberg de versperde bergengte tusschen Tjatjaban en Minoreh te doen forceeren, ten einde in gemeenschap te komen met een afdeeling, die van Magelang naar Minoreh zou oprukken.

Holmberg volvoerde die moeielijke taak, en nam den 14den onder dezelfde bezwaren den terugmarsch aan naar de hoofdcolonne. Opnieuw van het noodige voorzien, trok Cleerens den volgenden morgen naar Kadilangoe, om in gemeenschap te komen met van Geen, die volgens de laatste berichten, den 3den October ontvangen, bij Selarong had gestreden, doch reeds sedert 7 dagen naar Djokja was teruggekeerd. Onder aanhoudend vechten kwam hij den 16den te Kadilangoe aan, van waar hij twee dagen later Holmberg met 60 man infanterie, 48 ruiters, 200 man barisan en 2 éénponders ter verkenning naar Brossot, aan de aldaar 550 meters breede Progo, zond. Toen deze colonne die plaats niet kon bereiken, daar zij door duizenden vijanden omsingeld werd, en de aanwezigheid van vele zieken, gebrek aan rijst en de treurige toestand, waarin de kleeding en uitrusting verkeerde, gepaard aan verontrustende tijdingen over 's vijands macht en plannen van aanval, een langer verblijf aan de Zuidkust ongeraden maakten, was Cleerens genoodzaakt nogmaals terug te trekken zonder eenig blijvend voordeel behaald te hebben. Hij kwam den 21sten October te Magelang aan, waar zijn colonne ontbonden werd.

Sedert het uitbarsten der onlusten hadden nog geen troepen zoolang en zoo aanhoudend gebivakkeerd als de zijnen, die vechtende Java van Noord naar Zuid doortrokken, levende op arak en hetgeen in de veroverde kampongs te vinden was, zonder beschutting of geneeskundige hulp.

Toen Cleerens zijn beroemden tocht begon, had de Opperbevelhebber nogmaals getracht door overreding de opgestane vorsten tot inkeer te brengen, en nadat hun vijand, de resident Smissaert, geschorst was, hun een billijk herstel van hun grieven toegezegd. Toen daarop weder een ontwijkend antwoord ontvangen werd, en vaste bezettingen te Bantoelan en Brambanan bij Djokja gelegd waren, rukte van Geen den 30sten September met de hierneven genoemde colonnes naar Selarong, van waar Diepo Negoro haastig vluchtte. Daar bij dien opmarsch geen taktische omtrekking plaats vond, en de strategische omtrekking, door de colonnes van Cleerens en de Bast bewerkstelligd, in het weinig bekende terrein geene resultaten opleverde, was hem dit ontsnappen niet moeielijk.

1ste colonne:
Majoor Sollewijn;
450 geweerdragenden,
500 piekeniers,
4 lichte stukken,
2 mortieren,
eenige cavalerie.

2de colonne:
Luitenant-kolonel Achenbach;
samengesteld als de eerste.

Reserve:
Kapitein van de Polder;
300 geweerdragenden,
400 piekeniers,
2 drieponders,
2 handmortieren.

Doch al waren de maatregelen ook beter getroffen geweest, dan zou men hem toch niet machtig hebben kunnen worden. Dit bleek den 4den October. Nadat van Geen Selarong verlaten had, bezette Diepo Negoro den 3den October die plaats weder.

Toen trok de Generaal weder tegen hem op, maakte met zijn cavalerie een ruime omtrekkende beweging door het gebergte, en wist den vijand een gevoelig verlies toe te brengen. Het paard van Diepo Negoro bleef steken in een moeras, waardoor hij de vlucht nam, doch hij zelf wist te ontsnappen. Luitenant Bakker en 3 minderen werden gewond.

Al kon van Geen, van 4 tot 11 October naar alle zijden tochten ondernemend (naar Saka, Mangir, de Progo), den vijand nergens tot staan brengen, toch daalde het prestige van den gezant Gods, zooals Diepo Negoro zich betitelde, sterk, terwijl dat van den jongen Sultan steeg. Ziekte onder de troepen (een vierde der Europeanen was ziek), noodzaakte echter den Opperbevelhebber hun in October wat meer rust te gunnen en de onder van de Polder te Selarong opgestelde afdeeling te doen inrukken, waarvan de vijand op zijn beurt gebruik maakte om tot Pasar Gedé door te dringen, van waar Sollewijn hem den 21sten October weder verdreef.

Drie dagen later rukte de generaal de Kock naar Daging om het godsdienstig feest, door Diepo Negoro aangekondigd, te verstoren.

1ste colonne:
Commandant: majoor Sollewijn;
50 flankeurs onder kapitein Bourdon, voorwacht,

Ten Westen van Djokjakarta werden de muiters spoedig uiteengedreven en daarna wendde de Kock zich met de 1ste colonne langs binnenpaden tegen de Noord-

33 pioniers,
2 tweeponders, 2 handmortieren,
60 huzaren onder ritmeester BULAERTS,
100 man Europeesche infanterie,
2 tweeponders,
50 man infanterie van MANGKOE NEGORO.

Centrum:
400 piekeniers,
vivres en veldtros,
400 piekeniers.

2de colonne:
Commandant: kapitein VAN DE POLDER;
50 man infanterie van MANGKOE NEGORO,
2 tweeponders,
124 man inlandsche infanterie,
47 huzaren,
2 tweeponders,
50 man Europeesche infanterie,
Commandant der infanterie: majoor SOLLEWIJN.
Commandant der artillerie: luitenant kolonel GEY.
Commandant der pioniers: majoor-ingenieur VAN DER WIJCK.

zijde van Daging, terwijl de 2de colonne met het centrum over Bantoel, ten Z. of O. zouden aanvallen.

Bij Kassian trok den Generaal een ruim van geweren voorziene, door DIEPO NEGORO en een kloeke priesterschaar aangevoerde macht tegemoet, die slechts na een langdurig vuurgevecht, aanvallen met de bajonet en charges der cavalerie, kon worden verdreven. De onzen volgden den vluchtenden vorst tot Mangir, waar het bivak betrokken werd, om den volgenden dag hem en MANGKOE BOEMI te Gegoeloe aan te tasten.

Reeds vroeg in den morgen werd de 1350 voet breede Progo door de voorhoede bij Gegoeloe gepasseerd en trok SOLLEWIJN met 150 man infanterie en 50 huzaren naar de nabijgelegen kampong Kali Walan, die hij omsingelde, doch door DIEPO NEGORO verlaten vond.

Na aldus den vijand uiteengedreven en vervolgd te hebben, keerde DE KOCK den 26sten October binnen Djokja terug, langs den weg, waar DIEPO NEGORO de afgehouden koppen der dorpshoofden op staken had doen stellen, omdat zij op last van den Generaal aan dien weg hadden laten arbeiden.

De beide oproerige Prinsen werden nu van de voogdij vervallen verklaard, en nieuwe voogden en een raad van regentschap uit hun midden benoemd.

Den 2den November werden de muiters nogmaals te vergeefs door 2 colonnes, onder VAN GEEN, te Djoemenang opgezocht, terwijl de cavalerie van den 3den tot den 6den November een mislukte poging deed om de vrouwen der Prinsen aan de overzijde der Progo op te lichten. Door een tocht van SOLLEWIJN met 600 man en luitenant SCHLOSSER met 300 man naar Bedojo, aan den Zuidelijken voet van den Merapi, en van COCHIUS naar Gamping, werden intusschen de aanvallen op dezen, en de beide vroeger genoemde posten Bantoelan en Brambanan, aan den weg van Solo naar Djokja, voor eenigen tijd te keer gegaan.

Luitenant-kolonel COCHIUS;
153 man Europeanen } infanterie,
188 „ inlanders }
74 pioniers,
480 Madoereesche piekeniers,
2 éénponders,
2 handmortieren,
30 artilleristen.
Majoor SOLLEWIJN;
164 man Europeanen } infanterie,
213 „ inlanders }
74 pionniers,
480 Madoereesche piekeniers,
4 tweeponders,
30 artilleristen.
Vereenigde ruiterij onder ritmeester VERBOOM:

Ook werd prins KESOEMO YOEDO, aan het hoofd van Keizerlijke troepen, (zie Strijdkrachten), naar de Kedoe gezonden, om daar, in het land, waaruit zijn geslacht stamde, de rust te herstellen. Tevens bezetten 300 geweerdragenden van Solo, in den opmarsch door SOLLEWIJN gesteund, de heilige graven der Solo'sche en Djokja'sche vorsten familiën te Imogiri, welke laatste handelingen een

101 huzaren,
41 ruiters van MANGKOE NEGORO,
10 „ „ Madoera.

gevolg waren van de pressie tot meer actief optreden, door DE KOCK op den Soesoehoenan uitgeoefend.

Met het invallen van den West-moeson, die verdere actie op de door regens doorweekte rijstvelden zoo goed als onmogelijk maakte, ging het vertrek van den Opperbevelhebber gepaard, die Baron VAN DER CAPELLEN als Gouverneur-generaal ging vervangen, na het bevel over de troepen aan generaal-majoor VAN GEEN en het civiel bestuur in handen van den resident van Djokjakarta, VAN SEVENHOVEN, te hebben overgegeven.

De troepen bleven intusschen niet werkeloos. Tegen het einde van December werden te Dixo twee vrouwen en een zoon van DIEPO NEGORO gevangen genomen, en nadat de vijand uit den omtrek verdreven was, waarbij luitenant SAUVAGE sneuvelde, werd te Pesangang, bij het defilé in den weg van Djokja naar Tempel (en later ook bij deze plaats), een benteng opgericht.

Den 15den Februari 1826 ontzette VAN GEEN den post te Brambanan, waar reeds een kapitein, twee luitenants en ettelijke minderen van des Keizers troepen gesneuveld waren, en ongeveer een maand later wist kapitein KOELMAN zich te Pasar Gedé in hinderlaag te stellen en den voorbijtrekkenden vijand een gevoelig verlies toe te brengen.

Den 3den April was DE KOCK weder te Solo terug, om met het intreden van den drogen moeson de leiding van den strijd weder op zich te nemen.

b. IN DE VALLEI DER KEDOE.

In de zes maanden, die verloopen waren sedert CLEERENS en DE KOCK den tocht door Java en de aanvallen op Selarong ondernamen, was het in de Kedoe niet rustig gebleven, al liet zich daar tegen het einde van September 1825 de toestand ook vrij gunstig aanzien.

DIEPO NEGORO begreep zeer goed, dat hij groote gevechten ontwijken moest en door diversiën en het aanhoudend verontrusten onzer troepen het opdringen der onzen moest te keer gaan. Daartoe bestond voor hem geen beter middel dan in de Kedoe aanhoudend den opstand aan te stoken.

Den 27sten September reeds, dus nog vóórdat DE KOCK oprukte, werden alle bezette punten in die residentie, zoowel in het Zuiden als het Noorden, plotseling verontrust en luitenant DE BRUIJN bij Sadegan verslagen en gedood.

Den volgenden dag werd ook HILMER van Kali Djenking naar Magelang teruggedreven, waarbij de regent van Magelang en 9 fuseliers sneuvelden, hij zelf gewond werd en een drieponder verloren ging. De luitenants POLSVOORT en DE WAAL, die zich te Poetjang hadden staande gehouden, en 2 dagen later met 75 infanteristen en 20 ruiters naar de Ello rukten, werden, evenals WIRO YOEDO bij Boroboedoer, tot den terugtocht genoodzaakt.

Majoor Du Perron besloot dan ook alle posten in te rukken om hierdoor de noodige troepen ter verdediging van de hoofdplaats te verkrijgen. Diepo Negoro bereikte dus zijn doel volkomen. Cleerens trok van de Zuidkust terug en Cochius werd van Djokjakarta langs een omweg door Ballak met de hiernevens genoemde troepen naar het op 35 palen afstand gelegen Magelang gezonden, dat hij al vechtende, na een onafgebroken marsch van 36 uren, met een verlies van 3 dooden en 12 gewonden, bereikte. Hij bleef drie weken in de Kedoe en ondernam er ettelijke tochten. Bij het overnemen der zieken van de colonne Cleerens (zie boven) te Minoreh, deed zich de ongelukkige omstandigheid voor, dat de luitenants Gilly en Deschamps, die weder te Bandongan geplaatst waren, de schriftelijke order van Cochius, om «te 8 ure in den voormiddag van 9 October naar Sadegan af te marcheeren en zich daar bij hem te voegen», verkeerd begrepen, daar zij als Belgen de Hollandsche taal niet verstonden, en reeds op het genoemde uur te Sadegan aankwamen, waar zij door een veel grootere macht dan de hunne overvallen werden. Deschamps, 13 minderen en vele manschappen der hulptroepen sneuvelden, en Gilly en de zijnen konden slechts door het overzwemmen der Progo en de komst van Cochius het leven redden.

90 man Europeanen } infanterie,
90 „ inlanders }
250 piekeniers,
30 huzaren,
2 veldstukken,
2 handmortieren.

Toen de Bast den 22sten October te Magelang was aangekomen, moest Cochius weder naar Djokjakarta terugkeeren, terwijl hij tevens last kreeg om en passant het Probolingo'sche te zuiveren en te Kali Djenking een post achter te laten. Aan het hoofd zijner, tot op de helft versmolten, colonne en eenige versterking, forceerde hij den 26sten den overtocht over de Pabelang, hielp de Bast den 27sten de benteng gedeeltelijk oprichten, die door kapitein de Vries met 80 man en 1 drieponder bezet werd, en kwam den volgenden dag te Djokja aan, nadat zijn achterhoede aanhoudend, en bij het defilé van Pesangang zeer krachtig was bestookt.

De Bast versloeg den vijand den 3den November bij Bender en bezette de posten te Prapak en te Parakan weder, vormde uit zijn Madoereezen een uitgezochte, in blauwe vesten gekleedde, compagnie van 150 geweerdragenden, rukte den 15den naar Minoreh, waartoe hij bij Sadegan onder het vuur des vijands een brug over de Progo liet slaan en den vijand verdreef, en richte bij Boroboedoer een benteng op.

100 man infanterie,
350 piekeniers,
30 ruiters,
2 veldstukken.

Tijdens den aanbouw werd deze den 27sten door 4000 vijanden (800 geweren) onder Diepo Negoro aangevallen, doch diens troepen werden, na een scherp gevecht, teruggejaagd. Toen zij bij Langon de Progo overgingen, werd er een gedeelte van neergeschoten of verdronk in de snel vlietende rivier.

Hier verzamelde de Prins zijne benden weder, deed Langon versterken en Kali Djenking bedreigen, zoodat het noodig werd geacht hem op nieuw te verdrijven.

Daar DE BAST alleen hiertoe te zwak was, werd hem den 20sten December majoor LE BRON DE VEXELA van Djokjakarta met 600 geweerdragenden, eenige ruiters en 2 veldstukken te hulp gezonden. Beide colonnes vereenigden zich te Pesangan, waar weder een gevecht met de muiters geleverd werd, en braken den 23sten van Boroboedoer naar Langon op, waar de vijand van de twee heuvels, waartusschen die kampong ligt, en die een begin van versterking met klapperstammen vertoonden, door 100 infanteristen onder kapitein KUR en luitenant M. H. J. DE BRUIN verdreven werd.

DE BAST trok den volgenden dag het Gowongsche binnen om met HOLMBERG, die weder te Kretek stond, dat district eenigszins te zuiveren. LE BRON keerde den 4den Januari 1826 van Magelang naar Djokja terug. Uit beide richtingen werd hij door troepen gebracht en gehaald, en moest bij Pesangang weder een scherp gevecht leveren.

Met het maken van ettelijke tochten en het vestigen van een post te Tempel (nadat onze legerplaats aldaar in brand gestoken was), waartoe VAN GEEN van Djokja oprukte, en waarbij de onzen 18 gewonden bekwamen, verliep de Westmoeson. Wel was de residentie nog niet tot rust gebracht en braken hier en daar nieuwe opstanden uit, doch dit geschiedde meestal in den omtrek der grenzen, en zij konden spoedig gedempt worden. Het vertrouwen in ons bestuur kreeg weder de overhand en de verpachting der middelen bracht slechts weinig minder op dan een jaar te voren.

c. TEN OOSTEN VAN SEMARANG.

Ten Oosten van Semarang bleef het in de eerste dagen van het zesmaandsche tijdvak, gedurende hetwelk de pas vermelde gebeurtenissen in de Kedoe plaats hadden, rustig, zoodat de kapitein der artillerie THEUNISSEN naar Rembang kon trekken, na kapitein LASSASIE met 150 infanteristen, 2 éénponders, eenige ruiters en 400 piekeniers in een vierkante redoute te Poerwodadi te hebben achtergelaten.

Het in opstand komen der Montonegoro'sche regenten in het Madioensche maakte echter de gemoederen in de grensstreken weder warm, zoodat kapitein MESS met luitenant BISCHOFF en zijne djajeng sekar's en 200 piekeniers naar Demak gezonden moest worden, waar ook de Solo'sche pangeran ARIO TJOKRO DI NINGRAT met Keizerlijke troepen te Wirosarie was opgesteld.

Kapitein KILIAN;
15 huzaren,
27 infanteristen,
40 Madoereesche piekeniers,
2 veldstukken,
18 invaliden ter bediening van dat geschut,

De troepen van DEZENTJÉ te Ampel en VAN REEDE VAN OUDTSHOORN te Salatiga, nu onder kapitein KILIAN gesteld, en met eenige infanterie en Keizerlijke troepen versterkt, behaalden den 11den October bij kampong Gedé een overwinning op een 2000 man sterke bende uit Serang. Ten Oosten hield de resident VAN HAAK talrijke barisan op de been ter bescherming zijner grenzen, en ten Zuid-Oosten stond luitenant

200 man van MANGKOE NEGORO,
7 Europeesche } infanteristen.
75 inlandsche }

PORTIER met een Mangkoe-Negoro'sch detachement bij Brodjol.

Daar zij op groote afstanden van elkaar stonden, zonder onderling verband, en van verschillende chefs, van den Opperbevelhebber en van den Sultan bevelen ontvingen, konden die colonnes, zooals licht te begrijpen is, geen afdoend resultaat verkrijgen.

De aanvallen der muiters op Poerwodadi werden echter afgeslagen. MESS behaalde den 28sten bij Kalong groote voordeelen; PANGERANG ARIO TJOKRO versloeg den vijand drie dagen later ten Zuiden van Wirosari; bij Demak werden twee bentengs opgericht, en den 21sten November, onder kolonel VAN HOORN, een gecombineerde manoeuvre tegen het, door djatti-bosschen omringde, Serang uitgevoerd. Hier werd de Regent uit zijn betrekking ontzet, en een benteng opgericht, die met 200 man en 2 stukken bezet werd. Die Regent was naar de steenachtige, boschrijke Monto-Negoro'sche landschappen van Djokja, ten Zuid-Oosten van den Lawoe en ten Westen van den Wilis, aan de rivier van Madioen (Slahoeng) gelegen, gevlucht, waar, omstreeks het midden van September, eveneens de opstand was uitgebroken. Daar werd de handelsplaats Ngawi, de voorraadschuur van Soerakarta, aan de samenvloeiing der bevaarbare Solo- en Madioen-rivieren, door de opstandelingen genomen en werden de inwonende Chineezen vermoord.

Tegen de verwachte vijandelijke bewegingen was te Grissee een korps van 64 Europeesche vrijwilligers, onder den vroegeren luitenant VINCENT, opgericht; het Kertosono'sche werd door voorposten aan de wegen gedekt; te Soerabaja werden, naast het 150 man sterke bataljon schutterij, onder kolonel BONNELLE, vrijwilligerskorpsen gevormd, terwijl de plaats versterkt werd. Evenals te Grissee, werden er inlandsche hulpbenden gevormd, in compagnieën van 100 man ingedeeld.

Commandant der infanterie:
majoor LE BRON DE VEXELA;
5 officieren en 40 Europeesche infanteristen;
1 officier en 190 inlandsche infanteristen;
3 officieren en 30 man Europeesche artillerie;
10 man inlandsche artillerie;
1 officier en 25 Europeesche treinsoldaten;
5 veldstukken;
2 handmortieren;
1 luitenant en 29 pioniers, onder kapitein P. RAOUL;
600 Madoereesche piekeniers (25 geweren);

Den 18den October rukte BONNELLE tegen den vijandigen regent van Kertosono op. Den 23sten kwam hij te Bandjar Djedjer, tegenover diens hoofdplaats, aan, waar hem bericht werd dat de resident BEZIER was verslagen.

Zonder medeweten van BONNELLE was deze reeds den vorigen dag van Boender opgerukt en den ouden kraton van Kertosono binnengedrongen. Daar werd hij met eenige schoten begroet, en, toen zijn barisan vluchtten, was hij genoodzaakt de rivier over te zwemmen om zijn leven te redden.

Kertosono werd nu, na gering verzet, door BONNELLE genomen, de dalem van den Regent verbrand en dat hoofd naar het gebergte verjaagd.

Te Padangan leed de macht van THEUNISSEN te veel door ziekte, om naar Ngawi te kunnen oprukken.

Den 9den October werd hij zelfs aangevallen. Wel

2500 man (400 geweren) Soerabaja'sche hulpbenden met 5 stukken, onder den Resident en den Regent.

Colonne van THEUNISSEN:
240 geweerdragenden;
200 piekeniers;
26 huzaren;
2 handmortieren;
3000 man hulptroepen.

Det. van luitenant MARNITZ:
40 man inlandsche infanterie;
200 piekeniers te paard;
160 geweerdragenden van Blora.

sloeg hij dien aanval krachtig af, en dreef den vijand op de vlucht, maar een detachement, onder luitenant MARNITZ, den vorigen dag, 14 palen ver, uitgezonden om in 's vijands rug te ageeren, werd door diens vluchtende scharen op een boschpad overweldigd en geheel verslagen. Slechts de luitenant en 23 man kwamen bij THEUNISSEN aan.

Dit ongeluk had intusschen geen verdere nadeelige gevolgen, want door de bemoeiingen van den resident VAN LAWICK VAN PABST boden de opgestane hoofden hun onderwerping aan en bleef het om Padangan rustig.

Met barisan en geschut versterkt, kon THEUNISSEN den 13den November, zonder noemenswaarden tegenstand Ngawi bezetten, en twee dagen later den vijandelijken regent KERTO DIRDJO naar Semen opdrijven, waar luitenant FLIKKENSCHILD hem aan een riviertje opwachtte, en, onder een verlies van 2 dooden en 5 gewonden aan zijn zijde, totaal versloeg.

Kapitein RÖSER bleef met 250 geweren, 60 ruiters en 6 kleine stukken te Ngawi in vaste bezetting.

Toen KERTO DIRDJO en de regent van Serang zich vereenigden, rukten de troepen onder majoor ELOUT, die den ziek geworden THEUNISSEN had vervangen, met den resident van Soerakarta tegen hen op, aan het hoofd van 150 man infanterie en 25 ruiters van MANGKOE NEGORO, benevens 20 huzaren en 4 veldstukjes. RÖSER, met ettelijke barisan versterkt, trok tevens uit Ngawi voorwaarts en had het geluk de opstandelingen te ontmoeten en te verslaan.

Na vele vermoeiende tochten der onzen in het hooge Lawoe-gebergte werd KERTO DIRDJO eindelijk den 9den December gevat; de pangéran van Serang wist echter ook nu aan onze patrouilles te ontkomen.

Hiermede eindigde de opstand in deze streken.

d. TEN WESTEN VAN SEMARANG.

Voordat wij overgaan tot de beschrijving der nieuwe krijgsbedrijven in het Zuiden, moeten wij nog een kort overzicht geven van hetgeen er in de laatste maanden van 1825 en de eerste drie maanden van 1826 ten Westen van Semarang, in Pekalongan en Banjoemas, plaats vond.

De luitenant-kolonel DIELL, die CLEERENS bij zijn vertrek naar het Zuiden, tegen het einde van September, als commandant der troepen in Pekalongan en Tegal vervangen had, nam den 3den October positie te Parakan om de bedreigde Kedoe te helpen verdedigen. De komst van COCHIUS in de Kedoe en ongunstige berichten uit Banjoemas deden hem besluiten naar laatstgenoemd gewest te trekken, ten einde de trouw gebleven regenten in die streek te steunen, terwijl Batoer van uit

Pekalongan door matrozen en reconvalescenten onder luit. H. E. A. Cartenet werd bezet. Met 130 geweren, 28 djajang sekar's en 2 eenponders den 18den October daar aangekomen, kreeg Diell een versterking van 500 uitgelezen barisan en rukte, onder het leveren van kleine gevechten, den 27sten tot Remo Djati Negoro voort. Daar kreeg hij weder 500 barisan versterking en werd den volgenden dag door 2000 vijanden met 8 lilla's aangevallen.

Diell stak de dessa's op de vleugels van zijn lang bivak in brand, rukte rechts en links tegen den vijand, die hem aan weerszijden overvleugelde, op, hield met zijn geschut diens centrum in bedwang en verdreef hem van het slagveld. Den 1sten November had hij hem te Kedawang ingehaald en versloeg hem nogmaals. Daarna vervolgde hij zijn tocht tot Wedi, doch toen de opstandelingen in zijn rug bleven ageeren, trok hij den 6den November op Karang Bolong terug, om den oogst der vogelnestjes te beschermen. Ook hier bleef hij niet lang, want, even als Cleerens, werd ook hij door schaarschte van vivres in deze uitgeplunderde streken, ziekte onder zijn soldaten en verloop der barisan gedwongen de Zuidkust te verlaten en naar Banjoemas terug te keeren.

Daar echter de landstreek tusschen die plaats en het Ledoksche en Pekalongan, waar Cleerens sedert 25 September met een zwakke afdeeling stond, door opstandelingen overstroomd was, kreeg Diell den 12den November de opdracht om van Banjoemas over Poerwonegoro naar Segaloe op te rukken, ten einde meer in de nabijheid van Cleerens te wezen en naar diens bevelen te kunnen handelen. Den 27sten November bereikte hij met nog 40 gezonde manschappen het plaatsje Karang-Kobar.

Na de ontbinding zijner colonne (zie boven), had namelijk Cleerens te Serang nieuwe barisan gevormd en een geringe macht verzameld, waarmede de bergpassen konden bezet worden.

Holmberg wachtte te Parakan op de cavalerie, die Cleerens hem zou toezenden; te Warawari stonden 40 infanteristen, onder kapitein Michiels, en te Serang had Cleerens 92 man infanterie, 24 Bengaalsche djajeng sekar's, 120 man hulptroepen en 2 eenponders. In weerwil van dit gering aantal manschappen rukte hij Diell te gemoet, nam den 25sten een vijandelijke sterkte te Wonosobo, en vereenigde zich den 30sten te Sellomerto met Kesoemo Yoedo (vergelijk «Strijdkrachten»), die uit Solo naar de Kedoe gezonden was om hulp te verleenen, maar daar gemist kon worden

Aldus versterkt, kon Cleerens zijn marsch voortzetten, den 2den December den vijand uit de verschanste stelling bij Kaliwiro verdrijven, en zich den 5den te Bandjar met Diell vereenigen. Hier gaf hij het bevel aan dien overste over en vertrok zelf naar Batavia. Reeds den 8sten versloeg Diell de opstandelingen bij Poerwonegoro en den volgenden dag greep hij de 2000 man sterke bende van Pangeran Soerio Admoijo op zoodanige wijze aan, dat zij diens staatsie-paard en gouden pajong in handen der onzen achterlieten.

Nog tijdig kwam hij bij het omsingelde Banjoemas aan om den vijand van daar te verdrijven en door Kesoemo Yoedo naar Kali-Djering te doen verjagen.

De overste Diell bleef voorloopig te Banjoemas, van waar hij patrouilletochten liet maken, en door Kesoemo Yoedo 2000 vijanden bij Remo Djati Negoro deed aanvallen en verslaan.

Tegen het einde van Februari kon Diell, door aankomst van versterking, de hulp van Kesoemo Yoedo missen, die, na in Minoreh nog goede diensten bewezen te hebben, tegen het einde van Maart te Soerakarta terugkeerde.

Inmiddels had Holmberg de Beckfeldt met Michiels de bergpassen bewaakt, en bezette later Kretek, waar hij den 25sten November een aanval krachtig afsloeg.

Den 10den December ondernam hij een tocht naar Selomaneh, waar luitenant van Helden en zijn soldaten onder 's vijands vuur de rivier overzwommen en den vijand verdreven.

Twee dagen later drong deze echter tusschen onze posten door, verdreef luitenant Cartenet van Serang naar Batoer, maar werd door Michiels, die te Warawari stond, en door 75 man infanterie van Pekalongan, bij Dollok terug gejaagd.

Nadat op den 1sten Januari 1826 Michiels, te Wonosobo, en Holmberg te Kretek nogmaals aanvallen op hun stellingen hadden afgeslagen, werd het ook in deze streken rustiger. Majoor de Ceuvelaere kreeg het bevel te Wonosobo, en Michiels te Kretek, daar Holmberg tot resident van Pekalongan werd benoemd; de hulpbenden werden ontslagen en door pradjoerit's vervangen. In Maart 1826 werden de velden in den omtrek van Kretek door de vroegere vijandig gezinde bevolking weder bebouwd, en deze vormde nu zelve barisan, om haar oogst te beschermen.

---

8. HET OORLOGSJAAR 1826—1827.

a. Pleret en Dixo. (Dekso).

De voorbereiding der krijgsbedrijven, die den genadeslag moesten toebrengen aan den opstand der beide Prinsen, vond op verschillende wijze plaats. In de eerste plaats bestond zij in het oprichten van een korps Europeesche vrijwilligers en van afdeelingen barisan om buiten de residentiën hunner herkomst gebruikt te worden. Zoo werden:

300 man barisan van Kendal te Kretek,
500 » » » Japara in de Kedoe,
100 » » » Tegal in Banjoemas,
200 » » » Batang te Wonosobo

geposteerd. Verder werd het noodige verricht tot berechting der krijgsgevangenen, het verbeteren van den geneeskundigen dienst te velde, de vestiging van zieken-inrichtingen te Soerakarta en te Magelang, het oprichten van oorlogsmagazijnen en de regeling der koelie-diensten langs de groote binnenwegen.

Tevens werden maatregelen getroffen tot het aanleggen van een weg van Moentilan tot Trajem, het vestigen van een post te Blalak, het afslaan van aanvallen op de posten in Zuid-Kedoe en tot het terugdrijven van den vijand ten Zuiden van Klatten. Dit laatste geschiedde door het hiernevens vermelde legioen van MANGKOE NEGORO, die in Mei zijn hoofdkwartier te Tangong-Tirto vestigde en de onderworpen streken onder zijn bestuur kreeg Voorts zouden colonnes worden uitgezonden, die den vijand overal terug moesten drijven, en eindelijk was men bedacht op de verovering van den ouden kraton van Pleret aan de Opak, op 7 palen ten Zuiden van Djokjakarta gelegen, van welken de muiters bezit genomen hadden om de transporten naar Imogiri te verontrusten.

Legioen van MANGKOE NEGORO:
490 man infanterie;
92 ruiters;
60 pioniers;
6 veldstukken.

Den 16den April, in den vroegen morgen, trok generaal VAN GEEN met de hiernevens genoemde troepen naar den genoemden kraton, die bestond uit een ruimte, welke omringd was door dikke, twintig voet hooge, hier en daar uitgebrokkelde steenen muren, en wierp daarin eenige granaten. Twee pelotons zouden onder de kapiteins KOELMAN en F. V. A. DE STUERS den eenigen ruimen ingang bestormen; de flanken der versterking zouden door infanterie en piekeniers worden geobserveerd en de ruiterij moest aan de achterzijde post vatten. De gepalissadeerde hoofdpoort, evenals de tweede en de derde poort binnen de muren, waarvoor randjoe's geplant waren, werden geforceerd en binnen één uur was de sterkte in ons bezit. De vijand verloor 100 man en veel hoornvee. VAN GEEN had 32 gekwetsten.

300 man infanterie;
400 piekeniers;
90 ruiters;
2 tweeponders;
2 houwitsers;
een transport vivres.

De troepen van den Keizer te Imogiri werden van vivres voorzien, en, zonder bezetting in Pleret achter te laten, daar men te Djokja geen troepen kon missen, keerde VAN GEEN naar deze plaats terug.

DIEPO NEGORO deed kort daarop het belangrijke Pleret weder bezetten, en van daar de wacht der begraafplaatsen aanvallen, zoodat het noodzakelijk werd kolonel COCHIUS den 9den Juni met een colonne, verdeeld in 3 afdeelingen, nogmaals ter verovering van Pleret te doen uitrukken. Een tweede colonne onder MANGKOE NEGORO zou uit Tangoong Tirto hem daarbij steun verleenen.

1ste colonne:
Commandant: kolonel COCHIUS;
commandant der artillerie: luit.-kolonel GEY;
stafofficieren: majoor VAN DER WIJCK, kapitein DE STUERS, luitenant DE KOCK.

1ste afdeeling:
Majoor LE BRON DE VEXELA;
250 geweren;
75 pieken;
50 pioniers;
2 houwitsers;
4 handmortieren.

Te $8^1/_2$ ure voormiddags verscheen hij voor de sterkte, die een half uur later was ingesloten, nadat de troepen van MANGKOE NEGORO een 700-tal vijanden daarin terug gedreven hadden.

De ruiterij der 3de afdeeling stond ten Westen, Zuid-Westen en Zuiden, en die van MANGKOE NEGORO met eenige hulpbenden ten Zuiden, Zuid-Oosten en Oosten

2de afdeeling:
Majoor ELOUT;
160 geweren;
75 pieken;
2 tweeponders.

3de afdeeling:
Majoor VERBOOM;
60 huzaren;
20 djajeng sekar's;
30 lanciers van Soemenap.

2de colonne uit Tangoong Tirto:
Troepen van MANGKOE NEGORO, onder PANGERAN SOERIO MATARAM;
kapitein KOELMAN;
luitenant RAYES;
400 man infanterie;
25 ruiters;
4 éénponders;
3000 man hulpbenden.

op 250 pas van de muren ter bescherming van den rug der aanvallers en om den verdedigers de vlucht te beletten. De rest der hulptroepen van den Prins bezetten de heuvelhellingen, aan de overzijde der Opak.

De 1ste afdeeling, die den hoofdaanval zoude doen, stelde zich met het werpgeschut en de stormladders op een klein geweerschot afstands van de sterkte, loodrecht op de Wester-face, in bataille; de 2de afdeeling bezette de Noordelijke en Noord-Oostelijke zijde, terwijl er één peloton achtergelaten werd tot dekking der ambulance; de geregelde troepen van MANGKOE NEGORO namen, eveneens op een geweerschot afstands, positie ten Noorden, Oosten en Zuid-Oosten.

Terwijl het artillerie-vuur in werking werd gebracht, kreeg majoor VAN DER WIJCK last om onder dekking van 1 peloton met eenige pioniers, 2 vaten kruit van 160 pond aan den voet van den Westelijken muur in te graven en te ontsteken. Dit peloton beantwoordde het hevige vuur uit den kraton, en, in weerwil der daaruit geworpen steenbrokken, werden de vaten anderhalf voet diep in den grond gebracht. De trapsgewijze aanleg der muurfondamenten was echter oorzaak, dat zij niet dicht genoeg daarbij konden worden geplaatst om bij het ontbranden een voldoende bres te vormen. Een aanval uit de Westelijke kampongs werd door het nu teruggetrokken dekkingspeloton en de djajeng sekar's teruggeslagen, en ook de troepen van MANGKOE NEGORO, die uit het gebergte verontrust werden, dreven hun aanvallers op de vlucht.

Na de ontbranding, die een kwartier op zich had laten wachten, daar de lont was uitgegaan — welke door den luitenant DE FRUY weder werd aangestoken — rukte de stormcolonne, onder majoor LE BRON, sterk 2 pelotons van 75 man, 50 Soemenappers, 75 piekeniers, onder luitenant POLAND, en de pioniers met 20 stormladders, voorwaarts.

Onder beschutting van het vuur der Soemenappers beklommen de kapiteins VAN DER WIJCK, DE STUERS en RIJNBENDEN met hun soldaten den muur, die wel geleden, maar geen bres bekomen had, waarop de vijand zijn banketten verliet en zich in het Zuid-Oostelijke deel van den kraton verzamelde. Met behulp der ladders daalde LE BRON in de binnenruimte, en rukte toen naar de Oostzijde, terwijl VAN DER WIJCK en DE STUERS naar den Westelijken muur terugkeerden en de pioniers bevel kregen een sterk gebarrikadeerde poort, die men hier aantrof, te openen. De pioniers werden kort daarop aangevallen en weder over den hoogen muur gejaagd, waarbij 3 man gewond en 15 gekneusd werden.

Door het peloton Soemenappers gevolgd, klommen toen de beide kapiteins weder naar boven. DE STUERS en luitenant DE FRUY werden gewond en luitenant

Vurstemberg sneuvelde; drie der tien Soemenappers, die het waagden op den muur te klimmen, werden neergeschoten, en slechts met groote moeite gelukte het van der Wijck de overigen te bewegen hem te volgen en aan de binnenzijde af te dalen.

Met 50 man infanterie der 2de afdeeling, hem op zijn verzoek ter versterking toegezonden, rukte hij langs de binnenzijde van den muur tot den Noord-Westelijken hoek voorwaarts, en zuiverde dien van vijanden.

Na de eerste beklimming had Cochius zich naar de Noordzijde begeven, waar Elout, van wege het uitblijven der pioniers, de bestorming van den hoofdingang nog niet had ondernomen, en nu door de afzending der gemelde 50 man weder vertraging ondervond.

Een vierhonderdtal vijanden konden dientengevolge door de hoofdpoort ontvluchten, spoedig door een tweede bende gevolgd. Met opzet werden zij niet door de 50 man, die Cochius nog slechts bij zich had, geattakeerd, ten einde hen niet tegen onze weinige troepen in den kraton terug te jagen, doch, toen zij ver genoeg verwijderd waren, werden zij met artillerie- en infanterie-vuur bestookt en door de djajeng sekar's onder Bischof neergesabeld.

Met een compagnie van Mangkoe Negoro, ter assistentie aangekomen, en de rest zijner troepen, forceerde Elout daarop de poort, zuiverde de beide ommuurde ruimten daarachter, en vereenigde zich met van der Wijck, die door zijn vuur een toesnellende afdeeling vijanden grootendeels vernietigd had.

Aan de Oostzijde had Koelman te laat het bevel ontvangen om, na de ontbranding der mijn, tot den stormaanval over te gaan.

Den knal daarvan had hij niet vernomen door het hevig vuren en schreeuwen der vijanden, zoodat hij het vuurgevecht bleef onderhouden, totdat de verdedigers over den muur vluchtten.

Die vluchtelingen vervolgde hij krachtig, evenals luitenant Roeps dit meer Zuidelijk deed, totdat hij door den aanblik der Hollandsche vlag, welke Le Bron op de wallen geplant had, zich aangespoord gevoelde om met 50 man en 12 huzaren op te rukken en zich door een nauwe opening met Le Bron de Vexela te vereenigen. Daarna trokken beiden verder en hielpen mede de verdedigers binnen de veste, tot op een veertigtal na, te vernietigen. Zij, die over den muur een uitweg zochten, kwamen onder het vuur der infanterie of stuitten tegen onze ruiters, terwijl de benden, uit het Westen tot hun ontzet oprukkend, door de artillerie van Gey beschoten werden en door 2 pelotons van Mangkoe Negoro onder van der Wijck in den linkerflank aangevallen en vervolgens door de huzaren uiteengejaagd werden.

Met een verlies van 8 dooden en 46 gekwetsten werd Pleret genomen. De vijand verloor hierbij 500 à 700 man.

200 man infanterie, 2 veldstukken en 500 man hulptroepen bleven er als vaste bezetting achter.

Wellicht onder den indruk van dit verlies, hield de vijand zich omstreeks het midden van Juni rustig. Alleen had de Bast een aanval op zijn kampement te Trajem af te slaan en de muiters uit eenige bentengs bij Langon te verdrijven. In geheel Banjoemas was, onder Diell; in den omtrek van Wonosobo, onder Ceuvelaere, en te Kretek, onder Michiels, de rust hersteld, terwijl er verdeeldheid heerschte onder de onderbevelhebbers van Diepo Negoro, die in Dixo stond. Men mocht dus verwachten, dat de opstand spoedig bedwongen zou zijn, indien de ontworpen krijgstocht naar Dixo slechts met succes bekroond werd.

Hiertoe zou uit Djokjakarta de aanvals-colonne oprukken, gesteund door een andere uit de Kedoe. Kolonel Cleerens, aan het hoofd der colonnes Diell, Ceuvelaere en Michiels, zou langs de Bogowonto postvatten, en in de ontruimde gewesten barisan oprichten, teneinde niet in den rug bedreigd te worden. Mangkoe Negoro kreeg de bewaking der passen in het Zuider-gebergte tot taak.

Luitenant-Kolonel Diell:
90 Europeesche infanteristen;
132 inlandsche „ ;
300 man barisan van Tegal;
eenige barisan van Banjoemas;
28 djajeng sekar's;
4 kleine veldstukken.

De colonne Diell stond den 20sten Juni reeds te Remo Djati Negoro, waar 400 man barisan achterbleven en den 5den Juli te Pandjer, waar, evenals te Karang Rajong, 150 barisan werden opgesteld. Hij dreef den 12den een vijandelijke bende over de Lerong, waar zij in handen viel der barisan van Kesoemo Yoedo te Tjengkawal gestationneerd, en stelde zich den 14den te Wodjo langs de Bogowonto met diens troepen in verbinding.

Majoor de Ceuvelaere:
75 Europeesche infanteristen;
85 inlandsche „ ;
60 pradjoerit's van Kendal;
barisan van Batang;
20 djajeng sekar's;
2 lichte veldstukken.

De colonne de Ceuvelaere liet op verschillende plaatsen barisan achter, en bezette Merden, na den vijand teruggedreven te hebben. Kolonel Cleerens voegde zich hier bij haar, richtte te Wedi nieuwe barisan op en kwam den 10den Juli te Pangoeng aan de Bogowonto.

Kapitein Michiels:
25 Europeesche infanteristen;
90 inlandsche „ ;
barisan van Kendal;
10 djajeng sekar's;
4 veldstukken (?).

Michiels bereikte den 24sten Glagah en kwam den 2den Juli te Lingies, niet ver van de Bogowonto aan, terwijl prins Kesoemo Yoedo met zijn troepen en 50 man infanterie onder Idzerda, te Brinkelang postvatte en door nieuw opgerichte barisan Loano, Tjengkawal (1200 man) en Boro, ten Noorden van Dixo, deed bezetten. Minoreh en Geger Badjing waren door barisan en 50 man infanterie geoccupeerd, en du Perron stond met een vrij sterke colonne te Trajem.

Door aanhoudend patrouilleeren en onder het leveren van vele schermutselingen werd deze lange linie al meer en meer geconsolideerd en een opmarsch naar het Oosten voorbereid.

Daartoe bezette Pangeran Mangkoe Negoro, ten Zuiden van Bantoel staande, Brossot, Mangier en Selarong, en moest de luitenant-kolonel de Bast, den 5den Juli met 400 man (± 200 geweren), 40 ruiters, 4 veldstukken van Trajem

naar Bligo opgerukt, den linkeroever der Progo-rivier afsluiten, terwijl LE BRON DE VEXELA tusschen Kali Djenking en Djokjakarta den grooten weg bewaakte.

1ste colonne:
Kapitein GANZEN;
200 geweren;
25 pioniers;
2 tweeponders;
2 handmortieren.

2de colonne:
Majoor SOLLEWIJN;
200 geweren;
25 pioniers;
2 tweeponders;
2 éénponders;
majoor VERBOOM met 50 huzaren;
30 djajeng sekar's;
100 piekeniers, en
50 man infanterie-dekking van twee voogden van den jongen Sultan en tien prinsen.

Den 5den Juli eindelijk rukte COCHIUS met 2 colonnes uit Djokjakarta naar Toppeng aan de Progo, den 6den door die rivier, en den 7den naar Poenda, waarbij de passage over twee djoerang's (ravijnen) moest geforceerd worden.

Den 8sten vond hij Dixo verlaten!

DIEPO NEGORO was naar het Zuid-Westen geweken.

Ook de volgende dagen werd er niet veel van den vijand bespeurd, in weerwil der vele patrouilles en het verplaatsen van DE BAST naar Mingir.

Den 16den marcheerde COCHIUS ter opsporing van DIEPO NEGORO naar Poenda, waar de vijand zich had opgesteld en teruggejaagd werd en een groote schaar muiters, de ééne helft in het wit, de andere in het geel gekleed, over het Kliergebergte Westwaarts week. Den 17den werd het bivak te Joengrangan betrokken, op de Oosterhelling van dezen rug, op twee palen van den smallen bergpas, die naar het Westen voert.

Toen het den 18den bleek, dat DIEPO NEGORO met 400 der zijnen naar Geger Badjing gevlucht was, werd DE BAST gelast een beweging naar Sewelo (tusschen Dixo en Geger Badjing) te maken, terwijl COCHIUS naar Geger Badjing trok. De laatste was echter den 19den genoodzaakt den reeds voor drie vierden volbrachten marsch te staken, wegens de versperringen langs het moeielijke bergpad. Den volgenden dag trok hij over den kam der bergen tot Kali Bawang, waar het bericht ontvangen werd, dat de vluchtende Prins zich naar de Progo gewend had en DE BAST zijn gevolg bij Sewelo had uiteengedreven. Den 21sten was COCHIUS te Dixo terug, waar alles rustig was; hij deed DE BAST den volgenden dag de Progo passeeren, en naar Sedjati trekken, op welken tocht deze den vijand op de vlucht dreef, terwijl VAN DER WIJCK de waadbare plaats bij Dondong observeerde. De pas van een ziekte herstelde kolonel VAN GEEN verscheen terzelfder tijd met 60 vrijwillige jagers van Soerabaja, eenige ruiterij van de colonne van LE BRON DE VEXELA en een compagnie bereden infanterie in het bivak te Dixo en trok den 26sten Juli naar Grogol, gevolgd door de colonne DE BAST, terwijl SOLLEWIJN langs den Wester Progo-oever Zuidwaarts marcheerde. Het spoor van DIEPO NEGORO werd de twee volgende dagen over Intok-Intok, Ketabang en Bedilan gevolgd, waar den 28sten, te $4\frac{1}{2}$ ure des namiddags, in het bivak twee kanonschoten gehoord werden, welke LE BRON den vluchtenden Prins achterna zond VAN GEEN rukte hierop onmiddellijk met slechts 2 pelotons huzaren en een peloton busjagers naar die zijde. Op

Colonne DE BAST:
150 geweerdragenden;
80 ruiters;
piekeniers;
2 handmortieren.

Colonne SOLLEWIJN:
200 geweerdragenden;

30 ruiters (onder BISSCHOF); 2 éénponders; piekeniers onder POLAND.

50 passen afstands van een kampong gekomen, waar witte vlaggen waaiden, terwijl zijn infanterie en cavalerie door een ravijn van elkander gescheiden waren, werd hij door een talrijke bende vijanden van alle zijden besprongen. Met moeite bracht hij zijn ruiters in het bivak en ontzette zijn infanterie, die 18 man verloren had.

Na den 29sten Juli tot 12 ure des voormiddags te vergeefs op LE BRON gewacht te hebben, trok hij met zijn vermoeide troepen naar Dixo terug om een opmarsch van drie colonnes tegen GROGOL voor te bereiden. CLEERENS, die MICHIELS had achtergelaten en inmiddels vooruit was gerukt, toen het aan de Bogowonto voldoende rustig bleek, en des avonds te Poenda aankwam, zou nu de vervolging van DIEPO NEGORO op zich nemen.

b. DE WISSELING VAN DEN OORLOGSKANS.

Den volgenden dag had een voorval plaats, waardoor de gewettigde verwachting, dat men den hoofdopstandeling in handen zou krijgen, verijdeld werd. Die verwachting berustte op het plan om den kring, die hem insloot, al meer en meer te vernauwen, naarmate dit, zonder de veiligheid achter die linie in gevaar te brengen, mogelijk was, en hem intusschen met de colonne binnen die enceinte rusteloos te vervolgen en aangroeiing van zijn macht te voorkomen.

De twee voogden van den jongen Sultan en de tien prinsen, die de colonnes gevolgd waren, teneinde het vertrouwen der bevolking te winnen en wier tegenwoordigheid in het bivak niet langer noodig geoordeeld werd, keerden den 30sten Juli met de 50 inlandsche infanteristen onder luitenant I. B. HOUBERT, die een transport vivres naar Dixo hadden overgebracht, 25 pradjoerit's en 8 huzaren, 17 zieken en 100 pikolpaarden, naar de hoofdplaats terug. Zij werden op aanstoken van DIEPO NEGORO's geestelijken raadgever KJAI MODJO, bij Lingkong, tusschen twee ravijnen, door zijn bekwamen en dapperen onder-bevelhebber PRAWIRO DIRDJO (SENTOT) uit een hinderlaag aangevallen en totaal verslagen. De beide voogden sneuvelden, evenals de luitenant; de prinsen werden op twee na gevangen genomen en zes hunner geworgd. Van het detachement kwamen slechts twee huzaren en 11 infanteristen te recht.

Deze gebeurtenis, die het aanzien van onzen vijand zoozeer verhoogde, dat de tot rust gebrachte bevolking in Mataram weder naar de wapenen greep om hem te ondersteunen, werd spoedig gevolgd door een andere, die er mede niet weinig toe bijdroeg om hem het prestige, eenige maanden te voren door hem bezeten, plotseling te doen herwinnen.

De bovengenoemde colonne SOLLEWIJN had wellicht den zooeven vermelden overval kunnen verhinderen, indien de onderschepte lastgeving om zich met MANGKOE NEGORO te vereenigen, haar tijdig had bereikt. Onbekend met dit

bevel, zette zij haar slingertocht over Plossot, Wadas (waar haar de vrouwen van Mangkoe Boemi bijna in handen waren gevallen), Tjermo (dat genomen werd) en over het Kliergebergte (waar Mangkoe Boemi werd opgejaagd) naar Sambirotto voort, en kreeg eerst daar den 30sten Juli de opdracht om naar Gamping op te rukken, dat den 2den Augustus bereikt werd.

Op last van den Opperbevelhebber werd dit onmiddellijk weder verlaten en marcheerde de colonne naar Rodjo Kesoemo, daar Diepo Negoro zijn strijdkrachten tegen Mangkoe Negoro te Selarong samentrok er te Djokjakarta geen reserve aanwezig was om dien Solo'schen krijgs-overste te steunen. Ook was de colonne Le Bron tot dit doel naar Djokjakarta opgeroepen. Den volgenden dag, voordat zij zich met Mangkoe Negoro vereenigd had, was deze reeds totaal verslagen en met een verlies van 4 zijner officieren en 325 minderen op Rodjo-Kesoemo teruggedreven. Welk een geestdrift hierdoor bij de thans weder vijandig gezinde bevolking gewekt was, bleek maar al te duidelijk den volgenden dag, toen de beide colonnes, ter verkenning naar Bantoel gezonden, een krachtig verzet ondervonden en, na het terugdrijven van Diepo Negoro, uit gebrek aan munitie naar Krapiak retireerende, door ongeveer 6000 man allerhevigst werden vervolgd.

De insluitingskring was verbroken en van aanvallers werden wij nu verdedigers.

c. De actieve verdediging in Djokjakarta en Soerakarta.

Cleerens had zijn vroegere stelling aan de Bogowonto hernomen; de Bast rukte naar Bligo, en Cochius trok naar Djokja terug.

Colonne Sollewijn:
- 70 Europeesche } soldaten;
- 30 inlandsche }
- 200 man infanterie van Mangkoe Negoro;
- 50 piekeniers;
- 500 barisan;
- 40 djajeng sekar's;
- 1 tweeponder;
- 2 handmortieren.

Eerst den 6den konden de twee colonnes van Le Bron en Sollewijn, na behoorlijk versterkt te zijn, tegen Kalasan worden afgezonden, waar zij Diepo Negoro weder versloegen. Deze nam echter den volgenden dag revanche op Sollewijn, die bij gelegenheid eener verkenning in de richting van Kedjiwang 3000 brandal's achter een smal, doch diep ravijn vond opgesteld. De artillerie op de vleugels der infanterie langs het ravijn, met de ruiterij en piekeniers achter zich, opende het vuur en bracht den vijand aan het wankelen, waarop het ravijn werd gepasseerd en de muiters over de natte rijstvelden werden vervolgd. Hierbij werd Sollewijn's linkervleugel — barisan, gevolgd door de infanterie van Mangkoe Negoro — van achter een heuvel aangevallen en in verwarring op de vlucht geslagen. Toen wemelde de vlakte plotseling weder van vijanden, die ook den rechtervleugel (piekeniers en een peloton infanterie), over de djoerang terugwierpen, waarachter slechts de djajeng sekar's en 25 Europeanen bij het geschut standhielden.

Doch ook dezen moesten spoedig wijken en het geschut in 's vijands

handen laten, om zich door de vervolgers heen een weg te banen naar Passar Pete (Ketes), van waar zij Kalassan bereikten. Behalve luitenant Rödel en de heer Canter Visser (vrijwilliger van de Bataviaasche schutterij), vielen in dit gevecht 10 Europeanen en 12 inlandsche soldaten, 2 ruiters, 112 man van Mangkoe Negoro en 12 piekeniers. De Bogowonto moest nu verlaten worden om de bevolking van Kedoe, die weer onrustig werd, in bedwang te kunnen houden, het korps van de Bast moest zich met de troepen te Djokja vereenigen en Diell en Kesoemo Yoedo de grenzen van Tegal, Pekalongan en Kedoe te Wonosobo en te Soemberang gaan dekken. De Opperbevelhebber verplaatste zijn hoofdkwartier naar Solo, waar de bevolking wederspannig werd en hij zich beter verzekeren kon van de medewerking des Keizers tegen de handelingen van Diepo Negoro, die nu hier zijn strijdkrachten samentrok.

Van de Buitenbezittingen werden troepen ontboden (37 officieren, 705 Europeesche, 731 inlandsche minderen), en in afwachting hunner komst de verdedigende houding zoo actief mogelijk volgehouden.

Den 26sten Augustus trok generaal van Geen naar Klatten en den volgenden dag naar het ten Noorden en ten Zuiden van den grooten weg gelegen Delangoe, waar eenige Keizerlijke troepen en barisan met 6 kleine stukken stonden. Hier liet hij de meeste infanterie onder Sollewijn achter en marcheerde met het overige gedeelte der troepen naar Kalitan.

100 Europeesche infanterie;
300 inlandsche " ;
200 piekeniers;
90 ruiters;
2 éénponders;
2 houwitsers;
1500 man troepen van Solo.

Den 28sten Augustus tegen den middag rukten sterke benden uit het Westen tegen Delangoe op en staken te $3^1/_2$ ure des namidags de omliggende kampongs in brand. Sollewijn, die zijne troepen ten Noorden van de kampong deed aantreden, werd door een kogel aan het hoofd gewond, zoodat kapitein M. van Geen het bevel overnam. Deze bestemde luitenant Rombeek met een peloton tot dekking der voorgelegen brug en deed luitenant Petit rechts voorwaarts tirailleeren. Door geschut- en infanterie-vuur bracht hij den vijand in front drie malen tot wijken, waarbij hij een doode en 6 gewonden bekwam.

Ten Zuiden van de kampong stonden de kansen echter minder gunstig.

De daar geplaatste Solo'sche barisan gingen namelijk op de vlucht, al spoedig gevolgd door het peloton van den luitenant Lehser, dat hun geschut moest dekken.

Toen luitenant Poland daar te 4 ure 's namiddags met een peloton ter assistentie aankwam, trof hij niemand meer aan en werd hij uit het Zuid-Oostelijk deel der in het Westen brandende kampong hevig beschoten. In weerwil van dit vuur bleef hij stand houden op den grooten weg bij den ingang der kampong, ten einde voor onze troepen den terugweg naar Solo open te houden. Nadat ook de Keizerlijke troepen, aan de Oostzijde opgesteld, gevlucht waren, en van Geen bijna geheel was ingesloten, besloot hij te retireeren, al had hij ook tot nu toe den vijand in het front in bedwang kunnen houden.

Bij gedeelten naar den grooten weg afmarcheerend, nam hij zelf de achter-

hoede (Europeanen en een peleton Soemenappers) onder zijn bevel en liet hij kapitein DE LA COSTE DE WATERMOLLE de voorhoede aanvoeren, bestaande uit 3 pelotons Europeanen vóór, en 4 pelotons Soemenappers achter het geschut, met tirailleurs op de flanken.

In die formatie sloeg hij zich door de kampong en vervolgens door een kring van vijanden heen en retireerde drie palen ver, terwijl de rug en de flank zijner colonne ernstig bestookt werden. Toen zuiverden een 30-tal djajeng sekar's, door den generaal VAN GEEN, onder luitenant DELATRE, tot hulp vooruit gezonden, de flanken zijner colonne, nadat zij reeds eenige vluchtende soldaten van LEHSER ontzet hadden. Na vervolgens een brug gepasseerd te hebben, die bijna door den vijand was in brand gestoken, en, in weerwil van zijn gebrek aan patronen, nogmaals een hevigen aanval op de achterhoede te hebben afgeslagen, kon hij zich eindelijk met de hem tegemoet trekkende colonne van den Generaal vereenigen.

In dat gevecht sneuvelden 20 man en werden er 20 gewond, waaronder kapitein VAN GEEN en nog drie andere officieren.

COCHIUS hield Kalitan bezet en verdreef de benden, die hem daar den 5den Augustus aanvielen. In Djokjakarta bleef het onder LE BRON DE VEXELA rustig; de Solo'sche troepen werden uit Imogiri teruggetrokken, en de posten in de Kedoe hielden zich staande. CLEERENS versloeg daar in September ettelijke benden op de tochten, die hij uit Magelang ondernam, en wist deze residentie in zooverre van vijanden te zuiveren, dat de vrije gemeenschap met Djokjakarta weder werd hersteld. De weg tusschen Bojolali en Semarang werd inmiddels door COCHIUS van stroopersbenden gezuiverd. Ook hielden de weinige troepen van DIELL in Banjoemas op hun posten stand, en de voor korten tijd in beroering gekomen bevolking kwam ook hier weer tot kalmte.

Inmiddels was er op politiek terrein een maatregel beraamd, van welken men een gunstig resultaat meende te mogen verwachten. De door het sterven der RATOE AGONG en het sneuvelen van twee der leden gedunde raad van regentschap, die niet veel invloed op de bevolking verkregen had, werd ontbonden.

HAMANGKOE BOEANA II (zoon van den in 1755 overleden MANGKOE BOEMI), door DAENDELS van de regeering ontzet, was door RAFFLES weder op den troon geplaatst, doch, nadat hij plannen gesmeed had om de Engelschen te verdrijven, door hen in zijn kraton aangevallen, gevangen genomen en verbannen. Deze vorst werd nu, op voorstel van generaal DE KOCK, met toestemming van den commissaris-generaal DU BUS DE GHISIGNIES en adhesie van den Keizer en MANGKOE NEGORO, onder den naam van sultan SEPOE, op nieuw op den troon van Djokjakarta hersteld.

Op denzelfden dag (12 September), dat er een mislukte aanslag plaats had op het leven van den jongen Sultan, werd de zeventigjarige, kindsch geworden vorst te Salatiga ingehuldigd, in de hoop dat hierdoor de oproerige prinsen tot onderwerping zouden komen.

Den 17den kwam hij binnen de wallen van zijn kraton en aanvaarde het bestuur, zonder dat dit echter veel tot het dempen van den opstand bijbracht. Hij bleef in de oogen zijner onderdanen een werktuig der Hollanders, en de kracht van DIEPO NEGORO schuilde juist in de omstandigheid, dat hij den dessa-man, die door Europeaan en Chinees zoo menigmaal verdrukt, en in zijn aloude gewoonten geweld aangedaan was, de verlossing van het juk der vreemde kafir's voorspiegelde.

Te recht begreep de generaal DE KOCK, dat de tijd tot staking van den strijd en opening van onderhandelingen nog niet was aangebroken. Tegen het advies der commissarissen MUNTINGHE en ENGELHARD, die hem bij de verheffing van sultan SEPOE toegevoegd waren, deed hij dan ook onder COCHIUS drie colonnes formeeren, om de hoofdstad van onzen trouwen bondgenoot, den Soesoehoenan, te beschermen Kolonel COCHIUS rukte daartoe den 27sten en 28sten September van Solo naar Klatten en den 29sten over Koeripan naar Karta Soera, bij welke gelegenheid hij de colonnes LE BRON DE VEXELA, uit Djokja over Klatten, en die van DE LEEUW, welke van Kalitan tegen Djatianom, de verblijfplaats van DIEPO NEGORO, die in staat van verdediging gebracht werd, optrokken, dekte. Deze aanval, welke door het terugwijken des vijands en de vermoeidheid onzer troepen tot geen resultaat leidde, werd den 4den October hervat. COCHIUS zond de barisan van MANGKOE NEGORO van Modjo naar Koeripan en bezette zelf Delangoe, waarop de vijand naar Djatianom terugweek. Majoor DE LEEUW betrok het bivak in Singosari en LE BRON DE VEXELA bracht den nacht door ten Noord-Westen van Klatten. Ook trok den 5den October uit Djokjakarta een colonne onder kapitein WAGENAAR naar Sambiroto, om den vluchtenden vijand te keeren, zonder echter veel van hem te bespeuren. DE LEEUW wierp de opstandelingen 2 malen overhoop en kwam den 9den voor Djatianom aan, beschoot het en stak het in brand.

Colonne COCHIUS:
250 Europeesche infanteristen;
100 Soemenapsche „ ;
100 Madoereesche piekeniers;
40 djajeng sekar's;
2 tweeponders.

Colonne DE LEEUW:
190 Europeesche } infanteristen;
100 inlandsche }
100 piekeniers;
30 ruiters;
25 pioniers;
2 veldstukken;
barisan;
troepen van DEZENTJÉ.

Colonne LE BRON DE VEXELA:
400 geweerdragenden;
100 piekeniers;
40 huzaren;
2 tweeponders;
barisan.

LE BRON had ter zelfder tijd de hoofdmassa dezer vijanden voor zich. Voorbij Joongkaré werden de barisan op den linker vleugel zijner slaglinie terug gedreven, maar dit nadeel door een compagnie Ambonneezen en de ruiterij hersteld. Toen de kanonschoten van DE LEEUW gehoord werden en de vijand begon te weifelen, deed een voorwaartsche beweging hem naar Djatianom wijken. Derwaarts gevolgd, werd hij ook aan deze zijde van daar verdreven. De troepen keerden vervolgens naar hun standplaatsen terug, maar moesten spoedig weder in beweging gesteld worden, daar ook deze nederlaag den vijan iet ontmoedigd had, en zijn macht om Solo bleef aangroeien, zoodat die plaats nog aan groote gevaren bloot stond. Gelukkig

kon hem eindelijk, den 15den October, een krachtige slag worden toegebracht.

Generaal VAN GEEN, den 13den met 80 ruiters te Kalitan verschenen, riep LE BRON van Klatten op en voorkwam den aanval, die DIEPO NEGORO uit Gawok tegen de hoofdplaats wilde ondernemen.

COCHIUS, met de ruiters van den Generaal en 300 man Keizerlijke infanterie en barisan versterkt en gevolgd door den Keizer, den Generaal, prins MANGKOE NEGORO en den Resident, marcheerde langs den ouden weg naar Klatten op Gawok aan, en LE BRON, wiens troepen met 50 Europeanen en 100 man van MANGKOE NEGORO versterkt waren, ging langs den grooten weg over Sanggoeng daarheen. Hij vooral had met vele moeielijkheden te kampen, zoowel door de versperringen op den weg aangebracht, als door het drassige terrein en den krachtigen weerstand des vijands.

Gawok zelve werd echter verlaten bevonden, en na achterlating van troepen onder prins NOTTO KESOEMO, zochten de colonnes hun standplaatsen te Solo en te Kalitan weder op.

Terwijl de geregelde troepen hier, evenals voor Djatianom, slechts één gewonde bekwamen, leed de vijand een groot verlies en werd DIEPO NEGORO twee malen gewond. Dit gevecht en het voordeel, eenige dagen later door den Keizer zelven behaald, deed den toestand beter worden en maakte de communicatie met Djokjakarta gemakkelijker. De oprichting van posten te Delanggoe, te Singosari, te Banjoedono en te Sanggoeng, en hernieuwde tochten van 3 colonnes tegen Djatianom, Kedjiwang en over de Zuidelijke hellingen van den Merapi, waarbij de vijand steeds terugweek — om echter spoedig de verlaten punten weder te bezetten — hadden daartoe ook een gunstige uitwerking.

Gedurende den regentijd bleven de colonnes te Bojolali, te Kalitan, te Klatten en te Djokja stand houden, en hadden hier geen belangrijke krijgsbedrijven plaats, hoewel nog menigmaal werd uitgerukt en den vijand gevoelige verliezen werden toegebracht, o. a. den 23sten Februari 1827 bij Poeloe Watoe.

De troepen van DE KOCK waren trouwens niet tot krachtig optreden in staat. Sedert het uitbreken van den oorlog waren alleen in de hospitalen ruim 2000 Europeanen en 500 inlanders gestorven, en het getal zieken nam, door het heerschen van kwaadaardige koortsen en cholera, op onrustbarende wijze toe.

Tegen het einde van April 1827 werden evenwel pogingen aangewend om de verplaatsing van den opstand naar de meer Oostelijke landen van Soerakarta te voorkomen, door DIEPO NEGORO bij Poeloe Watoe nogmaals aan te vallen. Ook hier werd hij in onderscheidene gevechten verslagen. Toen hij zich vervolgens aan de hellingen van het Zuidergebergte bij Mangis vestigde, werden zijn drommen ook daar uiteengedreven, zonder dat echter een einde kwam aan zijn, nu hier, dan daar, ondernomen vijandelijkheden.

d. In de vallei van Kedoe.

De korte rust, in de tweede helft van 1826 in de Kedoe genoten, werd spoedig verstoord door de opstandelingen, die Minoreh en Probolinggo overstroomden en Cleerens handen vol werk gaven. Hij had echter het geluk den 1sten December Pangéran Mangkoe di Ningrat, kleinzoon van sultan Sepoe, met zijn geheele colonne tot onderwerping en overgang in onzen dienst over te halen. Door van alle zijden benden naar de Kedoe te zenden hoopte Diepo Negoro wel dit nadeel te neutraliseeren, maar Cleerens, door een deel der colonne van majoor van der Wijck, die van Djokja naar Kali Djenking gezonden was, geholpen, verdreef hem in het Zuid-Westelijk deel dier vallei uit Kali Aboe, waar kort te voren de troepen van Mangkoe di Ningrat voor hem hadden moeten wijken. Den 1sten Januari 1827 versloeg Cleerens hem en zijn 10 000 volgelingen nogmaals in het gebergte van Tjaroemas. De tocht, den 4den naar Kebong Kliwoeng tegen hem ondernomen, moest echter wegens de hevige regens gestaat worden.

Majoor van der Wijck:
350 man infanterie;
50 piekeniers;
50 ruiters;
20 pioniers;
2 tweeponders.

Ook uit het Oosten kwam hulp opdagen. Majoor de Leeuw, die den 3den Januari van Bojolali over den hoogen zadel tusschen de Merbaboe en de Merapi trok, waar hij in een benteng van Dezentjé te Djarak overnachtte, daalde in de vallei van de Kedoe af, verdreef de opstandelingen den 6den bij Simpo, ontzette Trajem, waar kapitein Barendz en eenige minderen gewond waren, en keerde, na in Probolinggo de rust hersteld te hebben, den 15den naar zijn stelling te Bojolali terug.

Colonne majoor de Leeuw:
300 man infanterie;
34 pioniers;
70 piekeniers;
2 veldstukken;
Dezentjé met zijn pradjoerit's.

De hernieuwde tochten van Cleerens en van der Wijck noopten ten laatste Diepo Negoro van het vermeesteren der residentie Kedoe af te zien. Hij trok dus naar Loano terug, waar hij zich voorloopig rustig hield.

Bij den pingit (te Tjoentang), waar de weg van Semarang naar Magelang van het Djamboe-gebergte afdaalt, werd door ons een benteng opgericht.

Den 3den April veroverde Cleerens drie vijandelijke versterkingen bij Kamari Ombo, in het Tjaroema'sche, en nam den 21sten drie andere posities der muiters. Toen moest ook hij zijn troepen rust geven, daar zij veel van koorts en cholera te lijden hadden en ook hij zelve ernstig ongesteld werd.

e. In Banjoemas.

Door het verlaten der stelling aan de Bogowonto, ontbrandde ook daar de opstand opnieuw. De opgerichte barisan verliepen of gingen naar den vijand over en spoedig lag geheel Banjoemas en Cheribon weder voor diens

ondernemingen open. De resident van der Poel, door 20 infanteristen onder luitenant Kern, en door kapitein de Munck met 150, kort geleden uit Europa aangekomen, militairen geholpen, wist evenwel den omtrek zijner hoofdplaats Banjoemas rustig te houden.

De overste Diell, die sedert Augustus bij Wonosobo had stand gehouden, kwam daar den 24sten September aan en stelde posten op te Kota Waringin, te Bantar en te Ajag (Ajo), aan de Zuid-kust, en Michiels bezette Segaloe, zoodat door deze linie de daar achtergelegen Noordelijke landen gedekt bleven.

In April 1827 rukte Diell met zijn colonne van Banjoemas voorwaarts om bij Karang Bolong een vasten post op te richten. Bij die gelegenheid leverde hij eenige gevechten, die hem 3 dooden en 9 gewonden kostten, waardoor de vijand uit een tweetal bentengs verdreven werd. In zijn bivak te Mergaloenjoe werden echter twee derden zijner Europeanen ziek en deed hij zelf de koortsen op, die hem den 19den Mei 1827 ten grave sleepten. Het bivak werd toen verplaatst en majoor Buschkens in Banjoemas tot commandant benoemd.

f. In Bagelen.

Ook Michiels was voortdurend ijverig in de weer geweest. Den 25sten September 1826 had de vijand een klein detachement, onder luitenant Schenk, te Segaloe geheel in de pan gehakt, welk voordeel Diepo Negoro zich ten nutte trachtte te maken om ook hier zijn macht te versterken.

Hij noodzaakte hierdoor Michiels om den 27sten November uit Wonosobo op te rukken. Bij Adisomo werd hij door Michiels geslagen, waarna het in die streek tot in April rustig bleef.

Door den Opperbevelhebber gelast om op te rukken, ten einde Diell tot zijn tocht naar Karong Bolong in staat te stellen, bezette Michiels eerst Kamaringan en trok toen verder om de Kedoe van de brandal's te zuiveren, versloeg met de versterking, die hij uit Magelang verkregen had, den vijand bij Maron, waar 4 pelotons in linie, 4 eenponders in het midden, ruiterij en eenige infanterie daarachter in reserve gesteld werden, en rukte toen door naar Jono, waar de Chineesche bevolking steeds verontrust werd.

Hoewel hij verder gegaan was dan de Opperbevelhebber had bedoeld, zou de Kock hem toch in de Bagelen gelaten hebben, indien hij niet gevaarlijk gewond was in een gevecht, den 13den Mei bij Loano geleverd. Nu echter kreeg zijn colonne, thans onder majoor Perié, last weder naar Kamaringan, en later naar Wonosobo terug te keeren. De Chineezen van Jono gingen met zijn colonne mede en kozen een andere woonplaats dan hunne, nu weder aan zich zelve overgelaten, versterkte kampong.

Over het geheele terrein was dus aan het einde van het tweede oorlogsjaar weinig verschil te bespeuren met den toestand van een jaar te voren, en zoo

er al verschil bestond, was dit in ons nadeel. Onze troepen hadden veel geleden, en die des vijands waren beter geoefend en uitgerust dan vroeger, terwijl de bevolking had gezien, dat het door de Hollanders behaalde succes ook door tegenspoed gevolgd kon worden.

9. HET OORLOGSJAAR 1827—1828.

a. HET BENTENG-STELSEL.

Het was voornamelijk aan de uitzending der expeditionnaire colonne uit Nederland te danken, dat de generaal DE KOCK in de gelegenheid gesteld werd zijn later te vermelden plan de campagne ten uitvoer te brengen.

Nochtans kon dit niet zoo spoedig en zoo volkomen geschieden, als hij bedoeld had.

Vooreerst, omdat deze troepen niet te gelijker tijd aankwamen. Den 12den Januari 1827 uitgezeild, werden zij door een storm beloopen, die de *Wassenaar* deed vergaan en de *Waterloo* zoo veel schade toebracht, dat dit schip weder moest binnen loopen, zoodat 8 compagnieën infanterie, op deze bodems ingescheept, eerst in September Java bereikten.

Tegen het einde van Mei kwam de kolonel VERMERSCH met het flankeurbataljon te Semarang aan, dat te Bojolali werd ingekwartierd in de kazernes, die daar ter plaatse, zoowel als te Semarang en te Salatiga, voor die Europeesche troepen in gereedheid gebracht waren.

Ook het verschil in opvatting tusschen den generaal DE KOCK en den heer DU BUS DE GÉSIGNIES over de wijze waarop die troepen moesten worden gebruikt, bracht eenige stremming in de krijgsbedrijven te weeg.

De generaal DE KOCK beweerde, dat het 's Konings bedoeling was, hen wel uitsluitend tegen de opstandelingen te gebruiken, maar niet als een geheel en op zich zelf staand korps, zooals de Commissaris-generaal verlangde dat zoude geschieden.

Liefst zou DE KOCK de drie bataljons gesplitst hebben in zes afdeelingen, ieder onder een hoofd-officier, doch tot de benoeming dier hoofdofficieren was 's Konings vertegenwoordiger niet te bewegen.

Hij liet den Generaal voor het overige vrij om op eigen verantwoording te handelen, zooals hij verkoos, doch bracht het punt van verschil onder de aandacht van het Opperbestuur in Nederland, dat tegen het einde van het loopende jaar de opvatting van generaal DE KOCK bleek te deelen en hem voorschreef den oorlog te voeren volgens de beginselen, in zijn plan de campagne ontwikkeld.

Dat plan was gebaseerd op de in de vorige jaren opgedane ondervinding, volgens welke de macht van DIEPO NEGORO niet te vernietigen was, zoolang hij gelegenheid had den opstand naar elders over te brengen, al werden zijn troepen, even als in 1825 om Selarong geschiedde, ook geheel uit elkander geslagen. Ook in 1826 had men geen voldoend resultaat verkregen door op meer systematische wijze

geheele landstreken door verschillende colonnes te doen onderwerpen en onder welgezinde hoofden met behulp van barisan in rust te houden, terwijl de colonnes een steeds nauwer kring om den hoofdopstandeling trokken en zijn strijders omsingelden en vernietigden.

Reeds het eerste voordeel, dat Diepo Negoro behaalde, was voldoende gebleken om de op hem veroverde landen weder in vollen opstand te brengen.

Die landen moesten dus onder alle omstandigheden in rust gehouden kunnen worden; de vreedzame bevolking moest ten allen tijde tegen de wraak van Diepo Negoro beschermd zijn, en de Hollanders moesten ook in de streken *achter* de colonnes alom tegenwoordig zijn en daar krachtig kunnen ingrijpen. Dan eerst zou het mogelijk zijn, wanneer men handelde als in het vorige jaar, het oorlogsterrein steeds in te krimpen, en, zonder voor nieuwe oproeren in den rug beducht te wezen, Diepo Negoro van allen bijstand te berooven en tot het aanknoopen van onderhandelingen en tot onderwerping te dwingen.

De Generaal besloot dus zijn troepen van de grenzen van het oorlogstooneel, waar zij zich nu bevonden, langzamerhand te doen oprukken en de landstreken, die zij achter zich lieten, door kleine, op gunstige punten aangelegde versterkingen, onderling met elkander in verband staande, te doen bewaken, terwijl binnen den steeds nauwer wordenden kring de vijand door de mobiele colonnes en de expeditionnaire troepen bestendig zou worden opgejaagd en aangevallen.

De hieronder genoemde, reeds bestaande posten, in hoofdzaak aangelegd tot bescherming der wegen, kon men zich daarbij ten nutte maken. Zij bestonden uit vierkante redoutes van 7 voet hooge klapperstammen, met aarden banket en twee cirkelvormige bastions, met een stuk *en barbette* op den diagonaal, en waren omringd door een gracht met fraiseering.

Banjoemas;
Karang Bolong;
Mergaloenjoe;
Bantar.

———

Kali Djenking;
Tempel;
Pesangang;
Boeloe;
Bantoelan;
Kalasan.

———

Demak;
Karang Gedé;
Serang;
Ngawi;
Patjitan.

———

Wonosobo;
Kretek;
Sapoerang;
Segaloe.

———

Delangoe;
Kalitan;
Banjoedono;
Gelassan;
Tjandi (bij Ampel);
Djarak;
Singosari.

———

Minoreh;
Boroboedoer;
Trajem;
Bandongan;
Djamboe (Tjoentang);
Magelang;
Blabak;
Moentilan.

———

Oedjong Tawang Redjo;
Gladogan;
Massaran;
Taman.

———

b. Hernieuwing van de aanvallende beweging.

Terwijl men de overige expeditionnaire troepen afwachtte, werd het, in weerwil van het groot aantal zieken bij onze colonnes, in het begin van Juni 1827 noodzakelijk geacht alvast tegen Diepo Negoro zelven te ageeren, die Kembang bezet hield. Men wilde hem terugdrijven naar de hoogere hellingen van den Merapi, en hierdoor verhinderen zijn plan ten uitvoer te leggen om ook Madioen in opstand te brengen. Hiertoe moest hem de vrije toegang tot de lagere hellingen worden afgesneden, en van de vermeerdering der troepen gebruik gemaakt worden om zich hier nu voor goed, door het oprichten van bentengs, te vestigen. De wildernissen van het Zuider-gebergte werden door de troepen van Mangkoe Negoro voldoende bewaakt en een doorbreken van den vijand aan die zijde was niet te vreezen.

De colonne de Leeuw trok dientengevolge den 24sten Mei naar Djatianom om de eerste eener reeks van bentengs aan te leggen, die, langs de Zuiderhellingen van den Merapi, Kedoe en Djokja moesten verbinden.

Le Bron de Vexela steunde hem daarbij door den 29sten van Klatten, over Poeloe Watoe en Djatianom, naar Singosari te rukken en den vijand den 3den Juni bij Poeloe Watoe te verslaan. Diens macht nam intusschen ook in het Zuider-gebergte zoozeer toe, dat een algemeene beweging tegen Kembang, onder de bevelen van den kolonel Vermersch noodzakelijk werd. Het flankeurbataljon, versterkt door troepen van Mangkoe Negoro, moest daarbij medewerken en kwam den 10den te Kembang aan.

De Leeuw trok van Djatianom, Kesoemo Yoedo van Sanggoen, en Le Bron van Klatten daarheen. De 2de colonne, onder majoor d'Errembauld de Dudzeele, marcheerde van Bantoelan in Noord-Oostelijke richting, en majoor van der Wijck met de 4de colonne van Kali Djenking naar Bedojo.

De vijand week overal terug, en Diepo Negoro trok af naar den Westelijken oever der Progo. Door de vermelde tochten der onzen werd hij niet alleen verhinderd om zijn voornemens ten uitvoer te leggen, en konden de posten te Djatianom en Poeloe Watoe voltooid worden, maar werd ook een gunstigen invloed uitgeoefend op de onderhandelingen met den vijandelijken prins Notto Prodjo en den regent van Serang. Den 21sten Juni onderwierpen zij zich en keerden hun wapenen tegen de opstandelingen.

Hierover was Diepo Negoro ten zeerste verbolgen, en toonde dit door het samentrekken van zijn macht en zijn hevig verzet tegen het oprichten van onzen post ter bescherming van Passar Gedé. Na den 12den door de tweede colonne te zijn verslagen, rukte hij den 16den in drie afdeelingen van 1000 tot 2000 man, en voorzien van 2 halfponders, tegen onze troepen op, wier getal, behalve met de overige troepen uit Djokja, met de eerste colonne tot 925 geweren en 400 geregelde piekeniers was versterkt.

Slechts na een langdurig gevecht en het moedig oprukken der Ambon-

neezen, onder luitenant J. van Swieten, werd hij des middags tegen 5½ ure teruggedrongen, doch des avonds en de volgende dagen herhaalde hij zijn aanvallen, zoodat de colonne van der Wijck uit de Kedoe moest worden opgeroepen.

Den 24sten kwam de Opperbevelhebber zelf te Djokjakarta aan met de beschikbare 300 bajonetten, 40 huzaren en 2 veldstukken der expeditionnaire colonne, waarmede Cochius den vijand den 28sten nogmaals versloeg. Diepo Negoro kreeg hierdoor de overtuiging, dat Passar Gedé voor goed voor hem verloren was, en verplaatste dan ook zijn benden Oostelijker naar Pasar Sekar, waar Le Bron hem den 12den Augustus op nieuw het onderspit deed delven.

Bezaten onze colonnes, door ziekten gedund, ook al weinig weerstandsvermogen meer, ook Diepo Negoro's kansen op het overige gedeelte van het oorlogsterrein verbeterden er niet op.

Door al deze verliezen ontmoedigd, opende hij, door bemiddeling van Kjai Modjo, onderhandelingen met onzen gemachtigde, de heer Stravers, welke, den 2den Augustus, een wapenstilstand ten gevolge hadden. Diepo Negoro eischte, dat de Kock te Sambirotto zou komen; voorts verlangde hij den titel van »Regelaar van den Godsdienst« en het recht om naar inlandsche wetten uitspraak te doen in geschillen tusschen Europeanen en inlanders, terwijl die tusschen Europeanen onderling, met zijn vergunning, door den Gouverneur-generaal zouden worden beslecht.

Daar deze eischen niet konden ingewilligd worden, werden den 28sten September de vijandelijkheden weder hervat.

1ste colonne: L. K. Sollewijn, te Passar Gedé.
2de „ : Majoor d'Errembauld, te Kalassan.
3de „ : L. K. Le Bron de Vexela, te Klatten.
4de „ : Majoor van der Wijck, te Tempel.
5de „ : Majoor Le Clercq, en
6de „ : Kapitein Ten Have, in de Kedoe.
7de „ : Majoor Michiels, te Wonosobo.
8ste „ : Majoor Buschkens, in Banjoemas.
1ste Exped. bataljon, onder majoor Cox van Spengler, te Bojolali.
2de Exped. bataljon, onder majoor A. van Spengler, in Kedoe.
Flankeurs-bataljon onder luitenant-kolonel Ledel, te Djokjakarta.
Mangkoe Negoro in het Zuidergebergte.
Sultanstroepen te Bantoelan.

De Kock hoopte vóór het invallen van den Westmoeson de streek tusschen den Merapi en den weg Solo-Djokja geheel afgesloten, Banjoemas en Bagelen gezuiverd te hebben, en de onzen weder langs de Bogowonto te zien opgesteld.

De luitenant-generaal van Geen commandeerde in het Westen en Noord-Westen, over Cleerens, in Banjoemas en Bagelen, en over Vermersch, in de Kedoe; het Mataramsche stond onder Cochius; het Oostelijke gedeelte van het oorlogsterrein onder de Kock.

In nevensgaande opgaaf worden de terreinen vermeld, waar de verschillende colonnes, bij het begin dezer actie, waren opgesteld.

Hieronder volgt een korte opgave van tochten en gevechten, die met deze plannen in verband stonden.

Den 8sten October werden zij, voor enkele dagen, afgebroken door onderhandelingen, die weder op niets uitliepen.

Datum:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
1827 28 en 29 September.	1ste en 2de colonne. 1ste bataljon.	Chef van den Staf luit.-kol. Roest.	Kedjiwang.	Vijand tot Sambirotto teruggedreven.
5 tot 9 October . . .	1ste „ 2de en 3de colonne. Sultanstroepen.	Van Geen.	Klatten, Poeloe Watoe, Kemoeloko, Djokja.	Zuivering van het terrein.
5 October.	6de colonne.	Cleerens.	Maron.	Weinig tegenstand.
5 „	5de „	De Clercq.	Soewelo.	Vijand uit de bergen van Tjaroemas verdreven.
5 „	7de „	Michiels.	Winong.	Kleine gevechten.
7—30 „	8ste „	Buschkens.	Remo Djati Negoro, Kemit, Lingis.	Vestigt zich voorloopig te Watoe Koeroe.
16—30 „	6de en 7de colonne.	Cleerens.	Semawang, Tjengkawal.	Oprichten van bentengs te Paësan en te Maron.
18 en 19 „	Sterke colonne uit Djokja.	Cochius.	Imorgiri.	Weinig vijanden bespeurd; Zuid-Djokja tijdelijk door hen verlaten.
25—29 „	1ste colonne.	Sollewijn.	Grogol.	Vijand verslagen en uiteen gedreven.
Einde „	3de „	—	—	Oprichten van een benteng te Telogo Pinian.
2 November . . .	2de bataljon, 4de colonne.	Van Spengler.	Bligo.	De vijand wijkt overal.
Begin „ . . .	6de „	Cleerens.	Klepoe, Tjingkawal, Maron, Brinkelang.	Zuivering van het terrein.
„ „ . . .	Sultanstroepen.	Kesoemo Yoedo.	Ten Z.-O. van Djokjakarta.	Oprichting van barisan.
4 „ . . .	7de colonne.	Michiels.	Van Paësan naar Walong.	Verslaat den vijand, wordt gewond.
24 December.	4de „	Van der Wijck.	Bij Krapiak.	Vijand verslagen.
29 „	4de „	„	„ „	„ „
30 „ . .	Flankeurs-bataljon, 4de en 2de colonne.	Cleerens.	Bligo.	De vijand, die over den grooten weg wilde doorbreken, verslagen en over de Progo gejaagd.

Het gunstig verloop dezer tochten deed ettelijke vijandige hoofden besluiten zich te onderwerpen. Een diversie des vijands, in December in Pekalongan ondernomen, werd eveneens te keer gegaan door 24 matrozen en barisan onder Holmberg de Beckfeldt, door een colonne onder du Perron, door barisan onder den resident Valck en door de 6de colonne, die, onder Cleerens, van Maron naar Wonosobo oprukte. Een compagnie pradjoerits en permanente barisan beschermden verder dat terrein. De opstand, door Diepo Negoro ter zelfder tijd in Rembang verwekt, eischte echter grooter inspanning.

c. De opstand in Rembang.

Door den zuinigen Commissaris-generaal waren in Rembang de 600 bezoldigde pradjoerits en een deel der gewapende politie-dienaren afgeschaft, zoodat er nu nog slechts 100 politie-dienaren en een 50 djajengs-sekar's aanwezig waren in dit, door ongeveer 400 000 zielen bewoonde, aan de Montonegoro'sche landen grenzende gebied.

In November 1827 vormden zich daar benden, die Radja Kwessie innamen en verbrandden, en, na haar getalsterkte, door het gerucht nog vergroot, aanmerkelijk te hebben zien toenemen door de vele inlanders, die zich bij hen aansloten, Toeban en Rembang bedreigden. Zij werden aangevoerd door Sosro di logo, broeder van Ratoe Agong, gemalin van sultan Sepoe. Daar hij zich door ons bestuur verongelijkt achtte, was hij naar den vijand overgeloopen, en door Diepo Negoro naar Rembang gezonden, om dat gewest in opstand te brengen.

Van Semarang, zoowel als van Soerabaja en Batavia, werden nu alle beschikbare troepen zoo spoedig mogelijk naar dit gewest afgezonden, de afgedankte pradjoerits werden weder opgeroepen en barisan gevormd. Kolonel Beurlin, van Soerabaja, deed met zijn 140 soldaten en twee stukken de muiters bij Babat wijken, en rukte den 7den December naar Bowerno. 20 man en 1 stuk geschut gingen den 5den van Solo langs de rivier naar Ngawi, en de 5de colonne kreeg last, zoodra zij in Kedoe gemist kon worden, naar het in opstand zijnde gewest te rukken. Tevens werd de kolonel honorair Nahuys, resident van Solo, met een zending naar de Oostelijke Vorstenlanden belast. Den 7den December was hij met zijn 15 huzaren en 25 dragonders van Mangkoe Negoro te Ngawi; den 9den met 135 gewapenden onder Dezentjé, 48 man infanterie en barisan van Madioen, te Ngadji, waar de muiters de vlucht namen, en den 10den te Panolang.

Den 11den rukte hij tegen een 600tal vijanden onder Sosro di Logo op, maar werd, ten gevolge van de lafhartigheid der pradjoerits, totaal verslagen en kon slechts de helft zijner macht in Ngawi terugbrengen.

Ook in het Noorden was de loop der zaken minder gunstig, en werd kapitein Schippers met 20 matrozen te Toeban ingesloten; slechts Beurlin behaalde den 15den December een voordeel op een driehonderdtal muiters.

Kapitein von Griesheim; 350 geweren; 26 ruiters; 2 stukken, en pioniers.

Zonder de Kedoe te ontblooten, werd nu te Djokjakarta een 9de colonne onder kapitein von Griesheim gevormd, die den 20sten te Ngawi aankwam.

De generaal-majoor Holsman, aan wien het bevel in Rembang werd opgedragen, kwam reeds dadelijk in moeielijke omstandigheden, doordat de luitenant de Sturler met 20 infanteristen, 25 djajeng sekar's, 3 stukken en 400 barisan, den 21sten December te Bandjar, aan den grooten weg van Rembang naar Toeban, een geduchte nederlaag leed, waarbij hij zijn geschut en al zijn infanterie verloor. Hoewel met 27 huzaren en 40 geweren, onder ritmeester Tieleman, versterkt, moest die officier den 25sten naar Lasem, en den 30sten naar Godo wijken. Den 27sten rukte de 9de colonne tot ontzet naar Blora, waarbij von Griesheim op den hoogst bezwaarlijken marsch door dichte bosschen en over wegen, die door coupures bijkans onbegaanbaar waren gemaakt, veel tegenstand ondervond en 14 dooden en 11 gewonden bekwam, terwijl bovendien de bezetting van Blora (100 man infanterie, 40 ruiters) die plaats in handen des vijands moest laten en binnen de benteng terugtrekken. Trots den deerniswaardigen toestand, waarin zijn colonne verkeerde, wist von Griesheim Blora te ontzetten en de oproerlingen van daar te verdrijven.

Eerst toen de 5de colonne, onder du Perron, den 29sten te Rembang aankwam, kon Holsman de gemeenschap tusschen Toeban en Soerabaja herstellen, Lasem doen innemen en Bandjar bezetten. Ook de 2de colonne, onder kapitein Ten Have, arriveerde op dit nieuwe oorlogsterrein, en trok den 13den Januari naar Kragan, terwijl de 5de colonne, onder aanhoudend vechten en over een reeks van aangebrachte beletselen, den 14den Djatirogo bereikte en daar een benteng opwierp.

Van de vaste punten aan den grooten weg (ook Wirosari werd bezet) en van Babat, waar nu 60 matrozen, 4 veldstukken en ongeveer 400 soldaten en barisan van Sedajoe, onder majoor Kloosterhuis, gelegerd waren, rukte nu Holsman den 23sten Januari 1828 tegen Radja Kwessie op.

Door Schippers werd bij Bron een sterke schans veroverd, door Kloosterhuis bij Kapas een hevige aanval afgeslagen, en Radja Kwessie den 26sten verlaten bevonden.

De 9de colonne had intusschen onder vele en groote bezwaren den bouw van een benteng te Ploentaran ondernomen, en werd den 27sten door de geheele macht van Sosro di Logo aangevallen. Met behulp der 2de colonne, op marsch naar Radja Kwessie, werd de dappere en goed geleide aanval van dit hoofd afgeslagen en hij zelf gewond.

Even spoedig als de opstand in Rembang ontstaan was, eindigde hij ook, daar de pogingen van den gevluchten opstandeling om in Madioen onrust te verwekken, door de 2de colonne en de in Ponorogo en bij Kediri geplaatste detachementen, werden tegengegaan, en hij bij zijn terugkeer in Radja Kwessie onmiddellijk weder werd verdreven.

De 2de en de 5de colonne werden tot den 15den April in Rembang gelaten, de posten bleven bezet; de 9de colonne werd ontbonden en, evenals het detachement matrozen, naar de plaatsen van herkomst teruggezonden.

In October onderwierp zich Sosro di Logo.

De strijd in Rembang had een kalmeerenden invloed op dien in Kedoe en Pekalongan, en ook de Westmoeson werkte daartoe mede. Kleine tochten der door ziekten gesmolten colonnes bleven aan de orde van den dag, bepaaldelijk in Ledok, waar echter het 2de bataljon nergens met den vijand kon slaags raken, en Michiels met A. van Spengler, ondersteund door Holmberg de Beckfeldt, de muiterhoofden Iman en Mas Loerah zooveel mogelijk trachtte te benadeelen.

Om Djokjakarta werden weder eenige bentengs aangelegd (Singosari, Karangtoeri en Malang Jiwan) en ook uit deze plaats werkte men mede om den vijand in Mataram te verontrusten en zijn doordringen naar Padjang, ten Zuiden van den Merapi, te verhinderen.

De onderstaande staat geeft een overzicht dier krijgsbedrijven:

Datum:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
25 December 1827 .	7de colonne.	d'Errembauld.	Loano.	Vijand verslagen.
7 Januari 1828. . .	1ste en 3de colonne, troepen van Mangkoe Negoro, 120 man uit Djokja, Sultanstroepen.	Cochius.	Ten Z.-O. van Djokjakarta.	Verdrijving des vijands.
24 „ „ . . .	Een compagnie exp. troepen.	Kapitein Madiol.	Van Klatten naar Passar Sekar.	Vijand verslagen, maar niet verjaagd.
28 „ „ . . .	3de colonne.	Le Bron de Vexela.	Van Brambanan naar Passar Sekar.	Vijand verjaagd.
Einde Februari . . .	Een compagnie, 25 huzaren, een tweeponder.	Madiol	—	Oprichting eener benteng te Pedjinan.
9 Maart	Flankeur-bataljon.	Luit-kol. Ledel.	Het Zuiden.	Hevig verzet. Vijand van Krapiak verjaagd.
11—12 Maart	6de colonne.	Cleerens.	Van Gombar naar Ketosso	Vijand verslagen.
17 „	Flankeur- en 2de bat., barisan.	Vermersch.	Langon.	Diepo Negoro verjaagd.

Datum:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
April 1828 .	4de colonne. 1ste bataljon.	Majoor Bauer.	—	Oprichting eener benteng te Kemoeloko; de aanvallen aldaar afgeslagen.
14 „ „ .	6de colonne.	Cleerens.	—	Verstoring van een feest van Diepo Negoro Anom (den zoon) te Alang-Alang Ombo.
18 „ „ .	Troepen uit Djokja, 1ste colonne.	Cochius.	—	Tocht naar West-Djokja om doorbreking naar de Merapi te voorkomen. Melatten (N.-W. van Djokja) wordt bezet.
20—22 „ „ .	Als boven en flankeur-bataljon, 1ste bataljon, 4de colonne.	„	Gamping, Bligo, Kassoeran, Gaweroe.	Met hetzelfde doel. Den vijand overal ernstig verlies toegebracht.

In Bagelen had Cleerens vele tochten gemaakt, waarop bleek, dat de rust aldaar nog niet duurzaam geacht kon worden, zoodat de 8ste colonne meer Westelijk te Kemit werd opgesteld om de troepen aan de Bogowonto te dekken. In April bezette zij Pekeongan weder. De 7de colonne stond bij Paësan, de 6de bij Maron.

d. Het oorlogsjaar 1828—1829.

De toepassing van het stelsel des Opperbevelhebbers had in het vorige oorlogsjaar goede vruchten gedragen. Bagelen en Padjang waren tot rust gebracht, en ten Zuiden van Djokjakarta waren groote vorderingen gemaakt. De hieronder volgende opgave der bezette punten op het toenmalige oorlogsterrein (waarin kleine wachtposten niet vermeld zijn) en die der stellingen van de colonnes, zal dit voldoende in het licht stellen.

Posten in Banjoemas en Bagelen (Cleerens): Banjoemas, Mergaloenjoe, Karang-Bolong, Bantar, Pekeongan, Maron, Gombar, Tjengkawal, Paësan, Tjatjaban.

„ in Pekalongan en Lodok (Michiels): Segaloe, Sawangan, Wonosobo, Karang Matang, Kretek, Serang, Batoer.

„ Kedoe (Majoor du Perron); Sapoeran, Bandongan, Minoreh, Boroboedoer, Trajem, Grabiak, Tjoentang, Magelang, Blabak, Moentilang.

Posten in Djokjakarta (Kolonel Cochius): Kali Djenking, Semen, Tempel, Kemoeloko, Pesangang, Boeloe, Bantoelan, Kalassan, Bligo, Bantoel Karang, Passar Gedé, Malang Jiwan, Singosari.

» in Padjang (Le Bron de Vexela): Telogo Penian, Delangoe, Kalitan, Banjoedono, Gelassan, Tjandi, Kedjiwang, Pedjinan, Poeloe Watoe, Djatianom, Singosari, Djarak, Gessian, Glodogan, Massaram, Taman, Oedjong Tawang Redjo.

8ste colonne te Kemit.
6de » aan de Bogowonto.
Kesoemo Yoedo aan de Bogowonto.
Mangkoe di Ningrat aan de Bogowonto.
7de Colonne in Ledok.
2de » te Minoreh.
4de » » Bligo.
5de » » Tempel.
Flankeur-bataljon te Tempel.
2de bataljon te Kali Djenking.
1ste colonne te Passar Gedé.
1ste bataljon te Djokjakarta.
Sultans troepen te Bantoelan.
3de colonne te Kedjiwang.
Mangkoe Negoro in het Zuidergebergte.

Onze strijdkrachten bedroegen op 1 April 1828:

Infanterie:	258 officieren,	5075 Europeanen,	2818	inlandsche minderen,
Cavalerie:	39 »	570 »	449	djajeng sekar's,
Artillerie:	29 »	512 »	263	inlandsche minderen,
Pioniers:	4 »	10 »	110	» »

Zieken in de hospitalen:

15 officieren, 1574 Europeanen, 249 inlanders.

Hulptroepen van den Keizer, den Sultan en Mangkoe Negoro, van Madoera en permanente barisan (6685 man).

Door de voorvallen in Bagelen en Ledok, waar, door niet voldoende verzekering van het gewonnen terrein, den vijand gelegenheid was gegeven weder oproeren te verwekken, werd generaal de Kock opnieuw versterkt in zijn opvatting van de doelmatigheid der door hem gevolgde wijze van oorlog voeren.

Hij gaf dan ook geen gevolg aan den drang van den Commissaris-generaal tot gelijktijdige en gecombineerde bewegingen van alle colonnes en krachtiger (waarmede bedoeld werd: sneller) actie, die zoude moeten bestaan in opdrijving van den vijand uit het Zuider-gebergte en van Zuid-Djokja over de Progo, om hem onder onder het bereik te brengen der daarheen rukkende troepen.

De kans van spoediger slagen offerde hij op aan de zekerheid van een langzamer succes. Die zekerheid werd in de eerste plaats geëischt met het oog op het hooge belang van het herstel der rust voor ons geheele koloniaal bezit. In weerwil van de pressie, ook uit Nederland op hem uitgeoefend, hield hij vast aan zijn stelsel: «zonder groote mouvementen» slechts dan voorwaartsche bewegingen te maken, wanneer het mogelijk was het achterliggende terrein behoorlijk te bezetten en te pacificeeren.

De groote verliezen, die zijn leger door ziekten en sterfte geleden had (in de laatste helft van 1827 en in de eerste van 1828 stierven er alleen in de hospitalen 3457 man), en die door de gewone suppletie uit Nederland niet konden worden aangevuld, maakten het aanwerven van inlandsche soldaten noodig.

Legersterkte op 1 April 1828:

	Officieren.	Europeanen.	Inlanders.
Infanterie. . .	258	5075	2818
Cavalerie. . .	39	570	449
Artillerie. . .	29	512	263
Pioniers . . .	4	10	110
Totaal . . .	330	6167	3640
In de hospitalen	15	1574	249
Onder de wapenen	315	4593	3391

879 paarden.

Zooals in de inleiding reeds vermeld werd, kwamen 1280 Menadoneezen, 700 Boetoneezen, 285 Tidoreezen en 562 Ternatanen te Semarang aan en werden over de colonnes verdeeld.

In Mei 1828 werd de campagne weder begonnen met het oprichten van een post te Bantoel bij Pasar Gedé, gevolgd door een te Kanirogo, waarbij, als gewoonlijk, hevige gevechten geleverd moesten worden. Hierbij werkten de flankeurs, het 1ste bataljon en de expeditionnaire ruiterij met de 1ste colonne samen, en brachten den 12den, 16den en 26sten Juni bij Kemoeso, en den 2den Juli bij Gamping den vijand groote verliezen toe.

De 14den Juli werd onder dergelijke omstandigheden een post bij Mangier aan de Bedok en de Progo gebouwd, waardoor de linie van Djokja tot die rivier voltooid was. Daarna werd het terrein tusschen de Opak en de Progo door de 1ste, en de te Bantoel gestationneerde, nieuw opgerichte 10de colonne (onder majoor van Ganzen) en door kapitein Madiol, van Karongan, van vijanden gezuiverd. Den 5den Augustus bracht Diepo Negoro weder een bende hierheen, die door Sollewijn werd tegengehouden, en vervolgens door de 6de, 3de, 1ste en 10de colonne en kapitein Madiol, onder de leiding van Cochius, verdreven werd. Hierbij had Sollewijn nogmaals in een hardnekkig gevecht de spits af te bijten.

Inmiddels werden door Le Bron bentengs te Djamboen, ten Zuiden van Kedjiwang, te Karongan, ten Oosten van Djokja, en te Boender aangelegd.

Bij de oprichting der posten te Bligo en te Gedonnong en bij het slaan van een brug over de Progo, werd door de 4de colonne veel verzet ondervonden. Luitenant-kolonel Ledel vestigde een post te Mingir, eveneens aan de Progo, en een te Tegalwaroe, waarbij hij met het 2de bataljon en de 4de en 5de colonne gedurig den vijand had te bestrijden, wien hij den 10den Augustus, met behulp

van LE BRON en van VAN GANZEN, een duchtige les toediende. 13 man der onzen werden hierbij gewond.

Den 12den September rukte majoor BAUER, in verband met de 2de colonne, naar het verlaten bevonden Sambiroto. Op zijn terugmarsch werd hij door 150 ruiters onder DIEPO NEGORO aangevallen en moest het gebroken affuit met het stuk geschut, dat hij bij zich had, achterlaten om zijn 3 dooden en 11 gewonden te kunnen medevoeren.

Nadat de overste ROEST, die den zieken LEDEL verving, den 30sten September de opstandelingen ten Zuid-Westen van Tempel had verslagen, werd den 2den en den 3den October door COCHIUS met ROEPS, LE BRON DE VEXELA van Tagal Waroe en BAUER, met de 4de colonne, een gecombineerde manoeuvre tegen Gamplong uitgevoerd. Den 8sten zochten LE BRON en LEDEL den vijand weder op en brachten hem den 22sten, en drie dagen later, achter Grogol, zware slagen toe.

In Ledok sloeg MICHIELS intusschen een aanval op Koeripan of en bouwde bentengs te Kaliwiro en Ploendjaran. Op de grenzen van Semarang hadden nog vele schermutselingen plaats, terwijl in Bagelen de 7de en 8ste colonne den 11den Juni voorwaarts rukten en te Pandjer, Petanahan, Merden, Ambal en Tersaba Telago posten oprichtten.

Ter zelfder tijd versloeg CLEERENS den vijand bij Winong, en bouwde een sterkte te Goenoeng Persodo. Hij bleef in deze streek, die al meer en meer tot rust kwam, den vijand opzoeken en verjagen, in weerwil der vele zieken die zijn colonne telde, terwijl de 2de colonne, onder kapitein TEN HAVE, door het zuiveren van het Tjaroemas-gebergte en het vestigen eener post te Kali Bawang, den 21sten Juli zich met hem en BAUER aan de Progo in gemeenschap kon stellen.

Toen de zware regens hadden opgehouden, besloot CLEERENS den 12den September met de 6de en 7de colonne van Merden, Oengarang en Wawar (bij Telago) als basis, in een bijna gesloten linie Oostelijk en naar de Bogowonto op te rukken, ten einde dat terrein van vijandelijke benden te zuiveren.

Om die reden keerde hij den 11den met de 6de colonne van de Bogowonto naar Wawar terug, waar de 8ste colonne, die in den rug der ageerende troepen zou achterblijven, bij Klepoean door een tweehonderdtal vijandelijke ruiters was aangevallen. De muiters moesten hierbij het onderspit delven. De colonne leed een verlies van 8 dooden en 2 gewonden.

Die terreinzuivering gelukte, en te Lingies en aan de monden der Bogowonto werden bentengs opgericht en barisan gevormd. Nu restte hem nog de aansluiting te bewerkstelligen met de troepen langs de Progo.

Voordat die aansluiting verkregen was, wisten echter een tachtigtal ruiters en 200 man vijandelijk voetvolk, onder SENTOT, den 30 September de Bogowonto-rivier te passeeren en, door regenweer begunstigd, aan de 6de colonne, onder

RINIA VAN NAUTA, te ontsnappen. BUSCHKENS volgde hen met de inlanders zijner 8ste colonne en viel hen bij Korio (Krojo) aan, doch werd volkomen geslagen. De luitenants VAN VIERSEN en VAN DER MOOLEN, chirurgijn DE PORRE, 5 Europeanen en 46 inlandsche soldaten, 74 geregelde barisan, 3 ruiters en vele gewone barisan sneuvelden en 2 stukken gingen verloren. CLEERENS verzamelde onmiddellijk zijn strijdkrachten te Lingies, in vereeniging met de 6de en 7de colonne en 150 man infanterie uit Kedoe en zond BUSCHKENS met een sterke afdeeling naar Pandjer. Door SENTOT bij Kedong Tawang te verslaan, waarbij luitenant KRUHE sneuvelde, en den 12den October Banjoemas te bereiken, was hij den vijand vóórgekomen, en werd diens verder doordringen naar het Noorden verhinderd.

Met de versterking, die hij verkreeg, bezette CLEERENS acht dagen later Kemit en bleef daar voorloopig, terwijl MICHIELS hem door een marsch van Wonosobo naar Merden verlichting aanbracht en den vijand hielp verslaan.

Ten einde den indruk te vernietigen van het in Bagelen geleden, doch spoedig herstelde nadeel, dat de onderhandelingen deed afspringen, die luitenant ROEPS den 5den October met den vijand geopend had, waartoe hij zich alleen in diens kamp begaf, gelastte COCHIUS aan de 1ste colonne op den 14den October een tocht op den rechter Progo-oever te ondernemen.

Wates, ter nauwernood door de twee oproerige Prinsen verlaten, werd veroverd en verbrand, de vijand verjaagd en het op nieuw door hem opgebouwde Sambiroto aan de vlammen prijs gegeven. Daarna passeerden de onzen de Progo weder en keerden naar Mangier terug, dat inmiddels was aangevallen.

Zoo werkten ook de 1ste en 10de colonne onder kapitein PRAGER (majoor VAN GANZEN was overleden) den 26sten October met de expeditionnaire colonne onder COX VAN SPENGLER mede om de oprichting eener sterkte te Imogiri mogelijk te maken. Niet alleen week nu de vijand overal, maar deze krijgsverrichtingen brachten tevens het hare bij om KJAI MODJO tot nieuwe onderhandelingen te doen besluiten, die aanleiding gaven tot opschorting der vijandelijkheden. Daar die onderhandelingen weder tot geen resultaat leidden, werd den 10den November de oorlog hervat.

Onmiddellijk werd een groot voordeel behaald door het gevangen nemen van KJAI MODJO zelven. Hij trachtte namelijk met 500 volgelingen naar Padjang te ontvluchten, maar werd door LE BRON DE VEXELA achtervolgd en na een zeer vermoeienden marsch, die slechts door het bestaan der posten mogelijk was, ingehaald en omsingeld. Dit priesterhoofd werd door luitenant ROEPS overgebracht naar Batavia, waar deze den kapiteins-rang, als belooning voor zijn belangrijke diensten, verkreeg.

Ook MAS LOERAH, de onruststoker in Ledok, onderwierp zich en ging met 110 man in onzen dienst over.

Terwijl inlandsche hoofden ten Oosten van de Progo te Brossot, te Soeroedahan, te Goemoelang en te Boeta bentengs aanlegden en bezetten, daar ook zij het

oorlogsvoeren moede werden en tegen de benden van DIEPO NEGORO beveiligd wilden wezen, hadden de hieronder vermelde krijgsverrichtingen plaats.

DATUM:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
1828 12—20 November. .	1ste colonne.	SOLLEWIJN.	In de richting van Brossot.	Benden van ALI BASSA en KERTO PANGALASSAN worden verjaagd.
12—18 „ . .	4de „	BAUER te Gedonnong.	Kedoeng Goebok tegenover Gamplong.	P. NGERAN BEIJ verslagen. PANGERAN PATMO ADMOJO onderwerpt zich en voegt zijn troepen bij de onzen.
24 „ . .	4de „	BAUER.	Pengasih.	Verrassing dezer plaats SENTOT verslagen.
Begin December . .	Flankeur-bataljon, 5de colonne.	LEDEL. Kapitein VAN DEN BUSCH.	Mingir.	Slaat den vijand bij Sokonilo en Godean, bij Tjokro.
	3de „	LE BRON DE VEXELA.	—	Oprichting van een post te Gamplong.
1 „ . .	8ste „	BUSCHKENS en MICHIELS.	—	DIEPO NEGORO en SENTOT willen van Karang-Anjer doordringen naar Banjoemas. BUSCHKENS trekt terug op Margaloenjoe, waar MICHIELS zich met hem vereenigt en door een marsch naar Petanahan den vijand van zijn voornemen doet afzien.
18 „ . .	Colonne van....	MICHIELS.	—	In zijn bivak bij Kemit aangevallen, slaat hij SENTOT terug en vertrekt daarna naar Wonosobo.
12—28 „ . .	4de colonne.	BAUER.	—	Oprichting van een post te Nangoelang; SENTOT valt hem aan, waarbij van BAUER's manschappen 32 sneuvelen (onder welke kapitein VAN INGEN), doch wordt teruggeslagen.
„ . .	6de „	RINIA VAN NAUTA.	—	Brengt onder vele gevechten vivres naar Wawar.

Datum:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
1828 31 December . .	6de colonne.	Rinia van Nauta.	—	Richt een benteng te Bedjojo op.
24 „ . .	Een deel der 2de en 7de colonne.	Cleerens.	—	Tocht naar Lingies.
23—26 „ . .	1ste en 10de colonne.	Sollewijn en Prager.	—	Moeilijke tocht ten Oosten van de Opak.
30 „ . .	4de en 2de „	—	Nangoelang.	Naar Nangoelang. Ontmoet geen vijand.
8—12 Januari 1829.	7de colonne.	Majoor Colson.	—	Slaat een aanval op Bandoeng af.
17 „ „ .	1ste „	Sollewijn.	—	Slaat de muiters, die de Progo hadden gepasseerd ten Zuiden van Djokja bij Ketos.
„ „ .	3de „	Le Bron de Vexela.	—	Achtervolgt te vergeefs 400 vijanden, die naar Padjang trekken, doch daar geen steun vinden.

Al waren de eerste vredesonderhandelingen, den 28sten Februari 1827 afgebroken, toch werd de briefwisseling tusschen de daartoe gemachtigden — den resident Valck en Diepo Negoro's rijksbestierder, Raden Adipati Danoe Redjoe — voortgezet. Ook zond Kjai Modjo van Batavia een schrijven aan Diepo Negoro en eenige andere hoofden om hen tot onderwerping over te halen. Het een en ander gaf aanleiding, dat er weder vredesvoorslagen gewisseld werden. Kapitein Roeps, die bij Sentot een groot vertrouwen vond, werd in diens hoofdkwartier met de leiding der onderhandelingen belast, en de krijgsbedrijven werden tot het einde van Januari 1829 geschorst.

Den 10den Februari werd een wapenstilstand afgekondigd, die met de grootste stiptheid werd nageleefd.

10. HET OORLOGSJAAR 1829—1830.

Na den afloop der Poeasa (10 April) werden de vijandelijkheden hervat, daar Diepo Negoro zijn vredesvoorwaarden niet nauwkeurig omschrijven wilde, en niet tevreden was met hetgeen het Gouvernement van plan scheen hem toe te staan. De wapenstilstand had intusschen gunstig op ons leger gewerkt, vele zieken genazen, en door de aankomst van troepen uit Nederland en vermeerdering onzer hulpbenden, konden de gelederen voltallig gemaakt worden.

Onze macht bestond thans uit:

270 officieren,	3940 Europeanen,	3753 inlanders,	infanterie.
37 »	435 »	394 »	cavalerie.
36 »	603 »	389 »	artillerie.
5 »	16 »	146 »	pioniers.
19 »	937 »	278 »	in de hospitalen.
		7442 »	voetvolk, hulpbenden.
		183 »	» artillerie.
		152 »	ruiters.
		5381 permanente barisan,	voetvolk.
		55 »	» ruiters.

475 vuurmonden van verschillend kaliber bevonden zich op de posten en bij de colonnes.

Ter verdere aanvulling van het groot verlies aan manschappen, dat het leger geleden had (in de eerste helft van 1828 tot in de tweede van 1829 waren er in de hospitalen alleen 3186 manschappen overleden), werd een korps van 800 Makassaren aangeworven.

Dit geschiedde tevens met het oog op de vermindering, die de strijdkrachten den 1sten Augustus 1829 zouden ondergaan door den terugkeer naar Nederland der expeditionnaire troepen, al gingen ook 24 officieren en een aanzienlijk getal minderen uit dit korps, dat in twee jaren tijds van 3145 tot 1058 hoofden geslonken was, tot het Indische leger over.

Sedert Mei 1828 was het aantal posten vermeerderd:

In West-Bagelen, onder Cleerens, met Kemit, Keboetoog, Petanahan, Ambal, Telago bij Wawar en Oengarang. (Totaal 11 bentengs).

In Oost-Bagelen, eveneens onder Cleerens, met Merden, G. Persodo, Bandong, Linggies, Kedong-Kebo, Prowogondo, Bedjojo,Gedangan, Plipir. (Totaal 14 bentengs).

In Ledok, onder Michiels, met Dollok, G. Tawang, Warawari, Kaliwiro, Ploentarang. (Totaal 12 bentengs.)

In Kedoe, onder luitenant-kolonel Du Perron, met één, te Soembirang. (Totaal 11 bentengs).

Tusschen de Progo en den weg van Magelang naar Djokja, met Ngamplak, Tegalwaroe, Kali Oerang, Bredjo.

Tusschen den Progo en Bogowonto, onder kapitein ten Have, met Kalibawang en Wadas.

In Djokjakarta, onder Cochius, met Melatten, Sambilegie (Totaal 10 bentengs).

Langs de Progo, werden bij de bestaande te Trajem en Bligo nog gevoegd: Mingir, Gedonong, Nangoelang, Gamplong, Sentolo, Mangier, Brossot en Krodjo.

Ten Zuiden van Djokja, met Pedes, Djamegattan, Kanigoro, Karangtoeri, Karassan, Djedok, Djojoegan, Ketos, Boeloe, Bradian, Iring-Iring, Imogiri en nog 2 andere. (Totaal 18 bentengs).

Vele dezer laatsten waren door de onderworpen hoofden vrijwillig opgericht en met hun barisan bezet.

In het Padjangsche, onder Le Bron de Vexela, waren er nog posten te Brongang, te Pontjo, Boender, Djamboen, Karongang en Andong bijgekomen.

De mobiele colonnes stonden, of namen positie na den afloop van den wapenstilstand:

de 8ste, onder majoor Buschkens, te Kemit;
» 7de, » kapitein Gennet, » Bandoeng;
» 5de, » » Rinia van Nauta, te Prowogondo aan de Bogowonto;
» 11de, (pas opgericht), onder majoor Michiels, te Bantar;
» 2de, » kapitein ten Have, te Wadas, en daarna te Boeloes aan de Opak;
» 4de, » majoor Bauer, te Nangoelang;

het flankeur- en het 2de bataljon, onder luitenant-kolonel Ledel, versterkt met inlandsche soldaten en hulptroepen en 7 lichte stukken, te Sentolo;

de 5de colonne, onder majoor d'Errembauld de Dudzeele, te Tegal Waroe;
» 3de » » luitenant-kolonel Le Bron de Vexela, » »
» 1ste » » » » Sollewijn te Mangier;
» 10de » » kapitein Prager, te Bantoel, later te Karassan;
het 1ste bataljon, » majoor Cox van Spengler, te Djokjakarta;
de Sultanstroepen in de bentengs en te Melatten;
» troepen van Mangkoe Negoro in Padjang, in bentengs, te Passar Gedé, te Klatten en in het Zuider-gebergte.

Uit deze opgave blijkt, hoeveel terrein er sedert het begin van het vorige oorlogsjaar gewonnen was. Diepo Negoro was met zijn hoofdmacht tusschen de Progo en de Bogowonto opgesloten; zijn macht, invloed en hulpbronnen waren aanmerkelijk verminderd; zijn soldaten ontvingen geen betaling meer en hun moed was gezonken. De macht van Pangeran Beij in Zuid-Djokja had niet veel te beteekenen; die van Iman Moesba in het Prahoe-gebergte was gering. Een inval zijner benden in Noord-Bagelen werd spoedig verijdeld.

De hieronder volgende staat geeft een overzicht van hetgeen er in het Zuiden van Djokjakarta en in het Zuider-gebergte verder werd verricht.

Datum:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
1829 20 April—10 Mei . .	1ste en 10de colonne, exp. colonne.	Sollewijn.	Het Zuiden van Djokja.	De vijand houdt nergens stand.
Begin Mei	3de colonne.	Le Bron de Vexela.	Zuider-gebergte	Verdrijft kleine benden.
12 „	1ste „	Sollewijn.	Kretek.	Slaat den vijand aan de Opak.

Datum:	Troepen:	Commandant:	Naar:	Resultaat:
24 Mei	1ste colonne	Sollewijn.	De Opak.	De vijand vlucht.
	10de „	Cochius.	„	„ „ „
11 Juni........	2de exp. colonne.	„	Boeloes aan de Opak.	De vijand verslagen.
11 „	1ste colonne.	Sollewijn.	Kamiri en Zuider-gebergte.	Kamiri verbrand.
14 „	1ste „	„	Gentang, ten W. van de Progo.	Levert vele gevechten, om Mangkoe Boemi gelegenheid te geven zich te onderwerpen. Gentang bleek verlaten. In het Zuider-gebergte is het rustig, en daar worden vier bentengs opgericht, te Djetis, enz.
2 Juli	2de „	„	Wonopete.	Het bouwen eener sterkte en het verkrijgen van verbinding tusschen de troepen aan de Progo en de Bogowonto.
16—17 „	80 man inl. soldaten, 200 man van Mangkoe Negoro.	Le Bron de Vexela.	Over Midjing. Geger.	In het Zuider-gebergte Stoot vier malen het hoofd tegen de bergstelling te Geger, die bij den 5den stormaanval op Djojo Mongolo genomen wordt.
16—19 „	10de colonne.	Luit. de Salis.	Karangwedan.	Vergeefsche tocht naar het Zuider-gebergte.
17 „	2de exp. colonne.	Cochius en kapt. Hoeksema.	Geger.	Opsporing van vijanden. Neemt positie ter hoogte dier plaats.

Terwijl in het Prahoe-gebergte stroopersbenden rondzwierven, die den 14den Juni luitenant von Wollzogen, commandant van Wonoprio (Soerdjo), bij Wonoboddo versloegen, maar op haar beurt door luitenant Nieland te Batoer werden uiteengedreven, hadden er tusschen de Progo en de Bogowonto de volgende krijgsbedrijven plaats.

De luitenant-kolonel Ledel was met de vereenigde expeditionnaire colonnes van Tegal Waroe naar Sentolo gerukt om daar een sterkte te bouwen; de 2de colonne, onder kapitein ten Have, had zich met hetzelfde doel van Kali Bawang

naar Wadas, nabij Sambiroto, begeven, en de 4de colonne, onder majoor BAUER, stond te Nangoelang.

DATUM:	Troepen:	Naar:	Resultaat:
18 April	Exp. colonne.	—	Slaat een aanval op een convooi af.
20 „	2de colonne.	—	Slaat een aanval op Wadas af.
28 „	2de, 3de en 4de colonne. exp. colonne.	—	De vijand om Wadas verslagen.
Begin Mei	4de colonne.	Wadas.	Richt een post op te G. Penten.
10—13 „	2de en exp. colonne.	„	Op den tocht naar Wadas geen vijand bespeurd.
21—22 „	2de en 4de colonne.	—	Vergeefsche tocht in het Klier-gebergte om MANGKOE BOEMI te overvallen.
4—7 Juni	4de en exp. colonne.	—	Verkenning over Brossot, Wonopete en G. Gempel.
21—24 „		Over G. Gempel.	SENTOT verslagen en gewond.
	2de colonne.	Wates.	Bespeurt geen vijand.
25—28 „	2de, 4de en exp. colonne.	Kadilangoe.	Een sterke macht onder SENTOT bij de groote rawah geslagen. Verdrijving van DIEPO NEGORO ten Noorden van de rawah.
6 Juli	1ste, 2de, 4de en exp. colonne.	—	Oprichting van een post te Wonopete.
9—10 Juli	„	—	„ van posten te Bakomang, Pangang en Wates.
25—27 „	1ste, 2de en 4de colonne en eenige troepen onder CLEERENS.	Tonobakel.	De vijand teruggedreven, de zoon van DIEPO NEGORO en de dochter van DANOE REDJO gevangen genomen.
1 Augustus	„	Het Noorden van Tonobakel.	Geen vijand bespeurd.
3 „	2de en 4de colonne.	Tjermo.	De vijand na dapperen tegenweer verslagen.
5 „	Exp. colonne.		Tocht tegen DIEPO NEGORO, die over de Progo wijkt.

Uit de beide voorgaande opgaven blijkt, hoezeer het terrein, waarop de groote opstandeling den strijd volhield, in omvang was afgenomen. In het Zuider-

gebergte, ten Zuiden van Djokjakarta aan de Progo, in het Westen bij de Bogowonto en in het Noordelijk deel van het bergterrein tusschen de beide rivieren drongen onze colonnes steeds verder voorwaarts en richtten overal bentengs op.

De verwachting, dat men Diepo Negoro nu spoedig in handen zou krijgen, won dan ook meer en meer veld, maar werd op nieuw door hem verijdeld.

Den 6den Augustus, toen de Opperbevelhebber zijn hoofdkwartier van Magelang naar Sentolo verlegde, en Mangkoe Boemi's echtgenooten, zijn 3 zoons en 2 dochters, zich door Sollewijn lieten gevangen nemen, ontsnapte Diepo Negoro met 100 man over de Progo. Toen ving, onder de leiding van Cochius, de drijfjacht aan, die onze 1ste, 2de, 3de, 4de, 5de, 10de, de flankeur- en de 2de expeditionnaire colonnes tot dagelijksche, langdurige marschen dwong, maar den vijand al meer en meer verlies deed ondergaan.

Nu bleek eerst ten volle, hoe juist de Opperbevelhebber gezien had, toen hij het langzaam, maar zeker werkende stelsel had verkozen, boven hetgeen du Bus wenschte toegepast te zien.

In plaats van, gelijk vroeger, overal assistentie te vinden, vond Diepo Negoro nu ten Oosten van de Progo nergens eenigen steun bij de bevolking, daar de bentengs, waarmede de linker rivieroever als bezaaid was, dat volkomen verhinderden.

Den 30sten Augustus werd hij dan ook door onze colonnes genoodzaakt met de 170 volgelingen, die hem restten, den Westelijken rivieroever weder op te zoeken.

Nu werden te Sambiroto en te Tjokro door ons bentengs gebouwd; de 12de colonne werd ontbonden, evenals dit vroeger met de 9de geschied was, en te Djokja werd een 13de colonne, onder majoor de Pauly gevormd. De expeditionnaire troepen vertrokken ter zelfder tijd naar Semarang.

Nadat Diepo Negoro het terrein tusschen de beide rivieren ontruimd had, viel hier niet veel belangrijks meer voor. Te Kali Loh werd een benteng opgericht, en de vrouw van Pangeran Pakoe Ningrat door luitenant Engelbert van Bevervoorde gevangen gemaakt. Die prins onderwierp zich eenige dagen later.

Toen de hoofdopstandeling den 30sten Augustus op nieuw op het terrein tusschen de Progo en de Bogowonto verscheen, rukte Bauer en de 2de colonne, onder kapitein von Griesheim, naar Sedaten, hetwelk door den vijand in overhaasting werd verlaten.

In vereeniging met troepen, door Cleerens afgezonden, vervolgden zij hem zóó onverpoosd tot Koetap en Gentang, dat Diepo Negoro nogmaals de Progo passeerde en zich omstreeks het midden van September in het Selarongsche gebergte vertoonde.

Hier werd zijn troep in de kom, waarin Silo ligt, door Sollewijn totaal uit-

eengeslagen en op de hielen gevolgd tot over de Progo. Sentot, Mangkoe Boemi en Pangeran Beij (die eenige dagen later sneuvelde) werden hierbij gewond. Diepo Negoro zelf ontsnapte ternauwernood aan onze ruiters, die hem over de rivier nazetten.

Wij laten nu een korte vermelding volgen van wat terzelfder tijd op het Westelijk oorlogsveld plaats greep.

Buschkens verplaatste den 22sten Mei zijn colonne van Kemit naar Banjoerotto (Soka). Hij dreef op dezen tocht den vijand terug, doch ondervond veel moeielijkheden door de zware regens. Den 13den Juli bereikte zijn troep Karang Raijong, terzelfder tijd, dat Michiels met de 11de colonne in die streken verscheen. Toen begon er een drijfjacht op de muiters, onder Kerta Bahoe, over Genteng, Kepoh, Petanahan (5 Augustus), Selang (7 Augustus), Kedjawang (9 Augustus) en terug naar Genteng en den 11den Augustus op nieuw Noord-Oostwaarts tot bij Penoengoelan. Den 12den marcheerde Michiels naar Binangoon en de 8ste colonne, onder Bölling, naar Kadjorang. De laatste bouwde een benteng te Poenoengoelan, terwijl Michiels den 15den er een te Bangkalang oprichtte. Beide colonnes hadden op deze tochten buitengewone vermoeienissen te doorstaan, doch zagen zich beloond door het verloopen van Kerta Bahoe's benden en het wederkeeren der rust in dit gedeelte van het terrein.

Tusschen den 9den en 28sten September alleen moest Buschkens nogmaals van Petanahan marcheeren naar Kadjorang, waar geen vijand gevonden werd, en vervolgens naar Poenoengoelan, waar hij hem in het dal van Poetjongan overviel. Daarna werden de opstandelingen nog eenige dagen vervolgd, maar konden niet tot staan gebracht worden.

Na het einde van den wapenstilstand had Diepo Negoro zijn zoon uit Bagelen Noordwaarts gezonden om door Ledok in de Kedoe te dringen. De 5de, 6de, en 11de colonne, onder Michiels, verhinderden hem dit plan uit te voeren en dreven hem in het gebergte terug, waar zijn troep den 3den Mei bij Sapoeran totaal verslagen werd. Michiels volgde hem naar het Zuiden over Korio (Krojo), Kemiri en G. Persodo naar Winong, waar hij kolonel Cleerens ontmoette. Daarna keerde hij naar het Gowongsche terug, waar hij de nieuw opgerichte 13de colonne, onder majoor de Pauly, sterk 60 Europeanen, 190 Ambonneezen uit Saparoea en 2 veldstukken, aantrof, die de 5de colonne te Kedalon vervangen had. Die colonne liet hij daar achter en trok naar Merden, om den 31sten Juli samen te werken met de 7de colonne, onder kapitein Gennet, die te Bandoeng gevestigd was, om de benden van Kerta Bahoe en Gandoe Kesoemo uit Korio te verdrijven. Vervolgens rukte hij naar het Westelijk oorlogsveld, zooals hierboven vermeld werd, en maakte daarna met Gennet nog menigen tocht naar de zijde van Korio, totdat de laatste in het begin van September een benteng te Kemiri oprichtte, hetgeen ten gevolge had, dat dit oord voor goed door de opstandelingen verlaten werd.

Cleerens, die sedert den West-moeson van 1828—1829 te vergeefs getracht had den vijand tusschen zijn stelling aan de Djali en die van Buschkens in te drijven, rukte, toen het terrein beter begaanbaar werd en door den luitenant Krafft van zijn colonne te Sindang een benteng gebouwd was, den 12den Juni naar Lingies, nabij de groote rawah. Naar Warin getrokken zijnde, werd hij den 17den Juni door Diepo Negoro Anom met 1000 man en 200 ruiters aangevallen, maar dreef de muiters terug, die toen der 17de colonne in handen vielen, welke op het hooren van het kanonvuur uit Bandoeng was opgerukt.

Hij deed posten te Bajem en te Glagah oprichten en een flottille samenstellen om de vluchtelingen op de rawah te kunnen vervolgen. Daarop toog hij Westwaarts langs het Zuiderstrand tot Petanahan, waar hij den 19den Augustus aankwam.

Daarop vingen in Zuid-Bagelen de vele kleine tochten aan, die ten doel hadden de opstandelingen aanhoudend te verontrusten en op te jagen en het hun onmogelijk moesten maken ergens weder vasten voet te krijgen, en er ten slotte veel toe bijdroegen om Diepo Negoro tot onderhandelen te noodzaken.

Een paar weken later reeds begon het verloop van Diepo Negoro's voornaamste hoofdlieden. Den 27sten September toch onderwierp zich Pangeran Mangkoe Boemi, die daarin voorgegaan en gevolgd werd door meerdere hoofden van rang, en knoopte ook Sentot onderhandelingen aan, die den 17den hun beslag kregen. Door een tocht van de 1ste en 10de colonne naar het Zuider-gebergte, waar zij den 5den en 6den October Sentot's weinige troepen geheel uitéén joegen, werd aan onze eischen bij die onderhandelingen klem bijgezet.

Sentot, die nu aan onze zijde wilde strijden, verzamelde spoedig een flinke barisan om zich, die echter in dezen oorlog niet meer behoefde gebruikt te worden.

De moeder en de dochter van Diepo Negoro waren reeds den 14den, bij Kretek, door de 5de colonne gevangen genomen. Zoo verminderde al meer en meer de omgeving van dien prins, op wiens hoofd een prijs van *f* 50 000 gesteld werd, en steeds grooter werd het getal zijner naar ons overloopende hoofden, die, evenals Sentot, de hun door Diepo Negoro geschonken titels behielden en van het Gouvernement toelagen ontvingen, in weerwil dat de Commissaris-generaal zijn stem ten krachtigste daartegen verhief.

Wij besluiten deze beschrijving van den Java-oorlog met een kort overzicht der laatste bedrijven van den grooten opstand, die in Zuid-Bagelen en aan de Z. W. hellingen van den Sindoro en den Soembing werden afgespeeld, terwijl de overige streken, waar de strijd had gewoed, in rust bleven. Gedurende het begin van den West-moeson van 1829—1830, doorkruiste de 11de colonne van Wonosobo, de 7de van Kemiri, de 6de van Sroeni en de 8ste van Kemit, genoemd terrein aanhoudend. Eerst hadden zij daarbij gedurig kleine gevechten te voeren met Iman Moesba, later bepaalden zij zich tot het telkens opjagen van Diepo Negoro door zwaar

bosch en hoog gebergte. Hij verloor den eenen volgeling na den anderen, moest zijn paarden achterlaten, werd gewond, en ontsnapte ternauwernood aan gevangenneming of den dood.

Zijn rijksbestierder onderwierp zich den 16den Januari 1830; een zijner zonen gaf zich te Djokja over, en met een wonde aan het been, krank en uitgeput van lichaam, zwierf hij, door nog slechts enkelen gevolgd, in de wildernis rond, totdat hij eindelijk, den 16den Februari, met kolonel Cleerens te Soka, Oostwaarts van Kemit, in onderhandeling trad. In afwachting der beslissing van den generaal de Kock, die naar Batavia vertrokken was, om den nieuw benoemden Gouverneur-generaal te ontmoeten, stond Cleerens hem op zijn verzoek toe te Kedjawang te verblijven, van waar hij de vrijheid zou hebben naar de wildernis terug te keeren, als de Generaal zijn onderwerping en de daarna in te dienen verzoeken omtrent de regeling zijner positie, niet wilde aannemen. Den volgenden dag haalde Cleerens hem over naar Minoreh te vertrekken, waardoor dus zijn onderwerping een voldongen feit werd, want nu verviel zijn recht tot terugkeer naar de wildernis.

Al dadelijk groeide hier zijn gevolg — tegen de afspraak in — tot 700 personen aan.

In den daarop volgenden Poeasa-tijd onthield Diepo Negoro zich, onder allerlei uitvluchten, van het schrijven aan generaal de Kock; hij bleef zich gedragen als Sultan en zag zijn omgeving voortdurend toenemen. Den 8sten Maart trok hij naar Magelang om den Opperbevelhebber, die daar was aangekomen, te ontmoeten.

Hier werd hem tot het einde der Poeasa vrijheid gelaten, zich van wereldsche zaken te onthouden, terwijl in zijn behoeften en die zijner volgelingen ruim werd voorzien.

Toen hij echter op de bijeenkomst van den 28sten Maart eischte weder tot hoofd van den Islamschen godsdienst op Java, met den titel van Sultan, te worden aangesteld, hetwelk hem bij vroegere onderhandelingen steeds geweigerd was, werd hij, staande die vergadering, gevangen genomen en vervolgens naar Semarang gebracht.

Eerst werd hij op bevel der Regeering naar Menado verbannen, later werd hem Makassar als verblijfplaats aangewezen, waar hij den 8sten Januari 1855 in het fort «Vlaardingen» overleed.

Hiermede liep de langdurige strijd ten einde; de rust werd overal volkomen hersteld; de hulptroepen keerden naar hun haardsteden terug en de barisan werden ontbonden.

Achtduizend Europeanen en zevenduizend onzer inlandsche krijgslieden hadden in dezen oorlog het leven verloren; de oorlogskosten beliepen 25 millioen; gansche streken van Midden-Java waren verwoest en 200 000 inlanders omgekomen.

Aan velen, die zich in dezen oorlog hadden onderscheiden, werden belooningen geschonken en aan allen, die er aan deelgenomen hadden, de Java-medaille uitgereikt.

DE OPSTAND IN KRAWANG 1832 (1).

BRONNEN.

Archief van het Departement van Oorlog.

Toen in het begin van 1832 in Krawang een opstand uitbrak onder de Chineezen en bannelingen (2), en dezen de Gouvernementsgebouwen in brand staken, rukte de resident van Tjiandjoer met een compagnie pradjoerits daarheen, terwijl hem nog 30 huzaren van Buitenzorg werden toegezonden.

Tevens werd de majoor MICHIELS, adjudant van den Gouverneur-generaal, in den nacht van 9 op 10 Mei belast met de aanvoering van een deel van SENTOT's troepen, die onder den heer BEK stonden. Deze troepen, vermeerderd met een compagnie Europeanen van het 7de bataljon te Weltevreden, sterk 5 officieren en 124 minderen, onder kapitein DE ROCHEMONT, moesten van Bekassi rechtstreeks naar Krawang marcheeren.

Te 5½ ure in den voormiddag van den 10den Mei 1832 rukte de laatstgenoemde compagnie reeds uit, te 9 ure van dienzelfden voormiddag door de troepen van SENTOT gevolgd.

Des namiddags te 5 ure was die compagnie te Telok Poetjang aangekomen, waar vier uren later de genoemde barisan zich bij haar voegden. Den volgenden dag trokken deze troepen van het aanbreken van den dageraad tot des avonds 10 ure, langs overstroomde wegen verder en bereikten Kedong Gedé.

Te Tandjong Poera hield van de 7 à 800 bijeengeloopen Chineezen, die van geschut, geweren, pieken en messen voorzien waren, de helft stand, nadat zij zich meester hadden gemaakt van de overzetmiddelen over de gezwollen Tjitaroem. De andere helft was, evenals de bevolking der ommelanden, bij het vernemen van MICHIELS nadering gevlucht.

---

(1) Deze beschrijving werd uit de rapporten van den majoor MICHIELS samengesteld. Zij werpen een helder licht op zijn doortastend, voortvarend karakter, en geven een beeld van de vlugge wijze, waarop een zestig jaren geleden, kleine opstanden werden gedempt en van het „kort recht", dat daarbij werd uitgeoefend.

(2) Men had de proef genomen door bannelingen gronden te doen bebouwen en bij dezen een 200-tal Chineezen gevoegd, die daarover ontsticht waren.

Te 8 ure in den voormiddag van den 12den kreeg deze commandant een sampan van den teruggekeerden landheer van Kedong Gedé ter zijner beschikking om de rivier te passeeren, aan welker overzijde, bij Tandjong Poera, de pradjoerits, van Tjiandjoer sedert een half uur in gevecht waren en door de Chineezen verslagen en vervolgd werden.

Nadat er een detachement bij de overvaart van Tandjong Poera ter afleiding der opstandelingen aan de overzijde opgesteld was, werden, $^{3}/_{4}$ paal benedenstrooms, 200 man (in twee keeren) overgezet en rukte MICHIELS met hen langs den rivieroever naar Tandjong Poera op. Daar werd hij door de Chineezen, die op het hooren van het vuur van het detachement bij de overvaart, de vervolging der pradjoerits gestaakt hadden, op 150 passen van de kampong zoo verwoed aangevallen, dat, na een gevecht van man tegen man, zijn voorhoede een 50 pas werd teruggejaagd, waardoor ook verwarring onder den hoofdtroep ontstond. Hij verzamelde echter zijn manschappen weder achter een hek in de sawah en stormde toen met hen op de muiters in. De Chineezen, tot wijken gebracht, hielden zich nog voor een oogenblik hier en daar in de kampong staande, doch werden spoedig geheel overwonnen.

Zestig hunner sneuvelden bij die gelegenheid en ruim 50 anderen, die in de rivier gesprongen waren, verdronken of werden in het water afgemaakt, terwijl er 24 Chineezen werden gevangen genomen.

De troep van MICHIELS had één doodelijk en één licht gewonde, terwijl van de barisan 3 man gekwetst werden.

De naar Krawang gevluchte pradjoerits, dezen aanval vernemende, keerden op hun schreden terug, doch stuitten op een vijftigtal Chineezen, die hun den doortocht betwistten. De residenten van Krawang en Tjiandjoer sloegen zich met hun gevolg van ambtenaren en enkele hoofden door die opstandelingen heen — waarbij de heer MAC-LEOD sneuvelde, — doch de regenten en de pradjoerits gingen weder op de vlucht en keerden naar Tjikao-Bandong terug, waar zij zich vereenigden met het detachement huzaren, dat bij Dawang een troep muitelingen had verstrooid.

De manschappen van MICHIELS waren te vermoeid om de opstandelingen onmiddellijk te vervolgen. Toen echter bericht ontvangen werd, dat een zestigtal Chineezen zich ter hoogte van Dawang op den grooten weg hadden vertoond, zond MICHIELS, SENTOT met zijn cavalerie, onder het bevel van luitenant DE LEAU, en een deel zijner barisan daarheen. In weerwil van het moerassig terrein, vervolgden zij de muiters tot laat in den avond en verstrooiden hen naar alle zijden. Des avonds kwam MICHIELS in Krawang aan, waar den volgenden dag patrouilles gemaakt werden en der gevluchte bevolking gelegenheid gegeven werd in hare huizen terug te keeren.

De Chineezen waren aldus uiteengedreven en slechts een honderdtal hield zich nog in de bosschen van Dawang schuil. Ook de bevolking maakte nu jacht

op hen, nam er eenige gevangen en maakten andere af, terwijl MICHIELS, in overeenstemming met den Resident «eenigszins streng» meende te moeten handelen door de meest schuldigen onder de gevangenen «militairement te doen executeeren».

Den 14den bleef hij in Dawang en den daarop volgenden dag trok hij naar Poerwakarta, waarheen hij het detachement huzaren over Tjikao-Krawang ontbood.

Te Tandjoeng Poera en te Telok Djambé had hij 60 detachementen van 60 man barisan van SENTOT geposteerd, tot geruststelling der bevolking en bescherming van het etablissement van den heer FRASER, en den 19den zond hij een afdeeling Europeanen naar Waniassa en hulptroepen naar het gouvernements-magazijn te Tjilangkap.

Den 27sten Mei keerde MICHIELS naar Weltevreden terug, na 50 man infanterie en 100 barisan in het Krawangsche te hebben achtergelaten. De cavalerie werd naar Buitenzorg teruggezonden.

Met dezelfde voortvarendheid, waarmede kapitein DIEL, aan het hoofd van 100 soldaten en eenige hulptroepen in het laatst van 1816 in dit gewest de 200 opstandelingen onder BAGOES JABIEN in hun versterking aantastte en de rust herstelde, had nu MICHIELS in enkele dagen op afdoende wijze een einde gemaakt aan een beroering, die, zonder zijn krachtig optreden, groot nadeel aan de bevolking kon hebben veroorzaakt.

HOOFDSTUK IV

De oorlog op Sumatra's Westkust

(Schetskaart N°. VI, VII, VIII, IX.)

BRONNEN.

Het N. O.-I. leger ter Westkust van Sumatra door H. M. LANGE. Een zeer uitvoerig, gedetailleerd, nauwkeurig verhaal der talrijke krijgsbedrijven in dezen oorlog.

De vestiging en uitbreiding der Nederlanders ter Westkust van Sumatra, door H. I. I. L. RIDDER DE STUERS, een uitgebreid kritisch relaas van den oorlog ter Westkust, waarin deze ook uit een politiek en economisch oogpunt beschouwd wordt.

Levensschets van den luitenant-kolonel ROEPS. *Militaire Spectator* 1842.

Merkwaardige terugtocht van Pisang op Agam. *Militaire Spectator* 1842.

Uit het Journaal van den generaal M. VAN GEEN, *Tijdspiegel* 1885. Verhaal van den aanval op den Marapalm in 1823.

Kaart van Sumatra's Westkust door BEIJERINCK, schaal 1 : 50 000.

Overzichtskaart van Sumatra's Westkust door BEIJERINCK, schaal 1 : 500 000.

Archief van het Departement van Oorlog.

Sumatra's Westkust van 1825—1849, door E. B KIELSTRA, voorkomende in de *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van N. I.*, 1888—1890. Een zeer uitvoerig, uit officiëele bronnen geput geschiedkundig en politiek overzicht van genoemd tijdvak.

Journaal van den Commandant van Goegoeq Malintang. *Indisch Militair Tijdschrift* 1887, IIe deel.

Neerland's souvereiniteit over de schoonste en rijkste gewesten van Sumatra, door MICHIELS, waarin de ontwikkeling van ons gezag op de Westkust wordt geschetst.

Sumatra's Westkust in 1847, *Indisch Militair Tydschrift* 1878. Beschrijving van oproerige bewegingen bij Siboga.

Sumatra in 1838, *Militaire Spectator* 1840. Algemeene beschouwing over den Padri-oorlog, en uitvoerig verhaal der verovering van Daloe-Daloe.

Opstand van Batipo in 1841, *Militaire Spectator* 1861. Verhaal van de aanleiding tot den opstand en de handelingen van den resident STEINMETZ.

---

1. ALGEMEEN OVERZICHT.

De vijf-en-twintigjarige oorlog op Sumatra's Westkust, aangevangen kort na de overname onzer vroegere bezittingen van de Engelschen, levert het bewijs, hoezeer het Indisch Gouvernement genoodzaakt is, zijn invloed en gezag steeds uit te breiden, wanneer het eenmaal den voet op eenig Indisch eiland heeft gezet. De O. I. Compagnie, slechts te rade gaande met haar handelsbelangen, kon zich somtijds ongestraft uit haar eenmaal ingenomen positiën laten verdringen, als zij elders maar weder nieuwe handelsbetrekkingen aanknoopen kon; het Indisch staatsbestuur der 19de eeuw daarentegen mocht zoo iets niet dulden, wilde het zijn gezag over de andere onderworpen landen handhaven. In weerwil van het aanhoudend streven der regeering, zoowel in Indië als in het vaderland, om paal en perk te stellen aan de uitbreiding van ons gebied op de Westkust, zagen zij zich telkens bij vernieuwing gedwongen om tot die uitbreiding vergunning te verleenen en middelen er voor aan te wijzen.

Onder den Gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH verviel men van dien weerzin tegen gebiedsuitbreiding tijdelijk tot een ander uiterste.

Hij trachtte het verloop van den krijg te forceeren, door met de betrekkelijk groote troepenmacht, door hem zonder de noodzakelijke voorbereiding bijeengebracht, het verzet in eens te fnuiken. Doch er verliepen nog vele jaren eer eindelijk de natuurlijke grenzen van het gebied in de Bovenlanden waren bereikt; d. w. z. eer het geheele complex van bergen en dalen, die het hooge bergplateau van Midden-Sumatra vormen, ten Westen begrensd door de smalle Padangsche Benedenlanden en ten Oosten door de uitgestrekte, zacht hellende, met bosch bedekte vlakten der schraal bevolkte landen van de Oostkust, was veroverd en bezet. En het kostte niet weinig moeite om ons rechtstreeksch bestuur te vestigen in die vruchtbare landstreken, welke nu reeds een parel mogen heeten aan Nederlands kroon en waarvan met recht verwacht wordt, dat zij een grootsche toekomst te gemoet gaan.

De aarzeling en onmacht der regeering om onder dikwerf benarde omstandigheden, krachtig door te tasten bij de in bezitneming van het vroegere Menangkabausche rijk, bleven natuurlijk niet zonder invloed op de eerste krijgsverrichtingen in de vlakten en de woeste bergterreinen der Padangsche Bovenlanden.

In het eerste tijdvak van den oorlog, 1819—1826, waren met een zeer kleine troepenmacht belangrijke resultaten verkregen, die in het daarop volgend tijdperk van onmacht gedeeltelijk weder verspeeld werden, zoodat later het optreden van steeds meerdere troepen noodig was om het verkregene te behouden en uit te breiden, terwijl de groote opstand, die daarna uitbrak, alles, gedurende jaren, weder op losse schroeven zette. Operaties, zooals die tegen Kamang en de vallei van Alahan Pandjang, maken die periode uit een tactisch en strategisch oogpunt hoogst belangrijk. Een belegering als die van Bondjol (een eenvoudige kampong

van 450 meters front, aanleunende tegen steile heuvels), die 27 maanden lang duurde, is een hoogst merkwaardig, ja éénig feit in onze Indische krijgsgeschiedenis. De volken van Sumatra en geheel Indië hielden daarop het oog gevestigd, en voor de toekomst van het Nederlandsch gezag in den Archipel hing van den uitslag dier belegering ontzaglijk veel af.

Ook in dezen krijg werd een benteng-stelsel in toepassing gebracht, maar op geheel andere wijze en met andere bedoelingen, dan dit in den grooten Java-oorlog geschied was.

Hier dienden de zoo ver mogelijk van elkander gelegen posten meestal slechts ter verhooging van de weerkracht en de veiligheid der kleine, somtijds uit slechts enkele manschappen bestaande detachementen, wier taak was, de communicatie open te houden, of de rust te bewaren in de onderling onafhankelijke en somtijds elkander vijandige dalstreken, waaruit de Padri's waren verdreven. Zij hadden de Maleische bevolking te beschermen en te steunen tegen nieuwe invallen dier fanatieke secte, of het voortwoekeren van verzet onder de aan orde en tucht ontwende bevolking zelve te beteugelen. De bentengs werden dan ook opgericht en opgeheven, vooruitgeschoven of teruggetrokken, naarmate dit met het oog op die doeleinden noodig werd geacht, maar nimmer werden zij gebruikt om den vijand stelselmatig te dringen in een bestek, waar binnen hij zoude kunnen worden ten onder gebracht. Dat bestek schiep zich die vijand zelf, door zijn stellingen in Lintau en Alahan Pandjang, terwijl hij Bondjol tot een reduit maakte, zooals de hoofdstad van een Europeesch rijk geacht wordt te zijn. Eerst door de verovering van die plaats kon de kracht van de Padri's als vernietigd, en de bovenlanden van Sumatra als onderworpen worden beschouwd, in weerwil van daarop gevolgde opstanden en jaren lang telkens herhaalde rustverstoringen. Slechts eenmaal — het was in de periode van onmacht onder Ridder de Stuers — hebben onze bentengs moeten dienen bij wijze van een beschermende keten om onze Maleische bezittingen. Zij waren toen aan elkander verbonden door een, grootendeels reeds bestaande, materiëelen scheidsmuur van aarden borstweringen met bamboe doeri beplant en van afstand tot afstand voorzien van hooge houten wachttorens, die de grens aangaf tusschen het Maleische en het Padri-gebied.

De strijd tegen de machtige en fanatieke partij der Padri's, die uit de bevolking voortgekomen was, en deze voor een deel had weten over te halen, of door wapengeweld, bedreiging met plundering of voorspiegeling van zegepraal had gedwongen tot verzet, kreeg na de inname van Bondjol een ander karakter. Men ging nu over tot het herstellen der rust in de landen, die zoovele jaren in beroering waren gehouden, tot het onderwerpen der streken, die zich in de nieuwe orde van zaken niet wilden schikken en tot afronding en consolidatie van het onder geregeld bestuur genomen gebied. Het type van dezen krijg is

dus juist het tegenovergestelde van dat, hetwelk de groote oorlog op Java vertoont.

Terwijl op Java concentrisch werd geägeerd om den opstand van Diepo Negoro te dempen, moest hier op Sumatra de strijd excentrisch worden gevoerd, en het gebied, dat aan de overheersching der Padri's werd onttrokken, door verovering der omliggende landschappen worden gedekt.

Men zou de strijd op de Westkust in vele opzichten kunnen vergelijken met den Atjeh-oorlog; zelfs de pennestrijd tusschen Michiels en de Stuers doet denken aan dien tusschen van Swieten en Verspyck.

Ook deze overeenkomst gaf ons aanleiding tot een uitvoerige behandeling van den oorlog op de Westkust, terwijl wij onder de beschrijving der krijgsbedrijven niet nalaten zullen ook kortelijk het oog te vestigen op de politieke bedoelingen en handelingen, die zulk een grooten invloed uitoefenden op zijn verloop.

2. DE AANLEIDING.

In April 1819 vertrokken de resident du Puy en de kapitein-ter-zee Dibbetz met een compagnie soldaten en 12 artilleristen met 2 zesponders naar Padang, tot definitieve overname van het verwaarloosde, kleine kustgebied, een paar eeuwen te voren aan de Atjehers ontweldigd, en in 1795, in naam van den Prins van Oranje, door de Engelschen bezet.

Dit gebied op de Westkust van Sumatra werd van Raffles, den Engelschen luitenant-gouverneur, overgenomen, nadat deze, tot de overgifte weinig geneigd, hiertoe door lord Hastings was genoodzaakt. 76 der manschappen van Raffles gingen in dienst van het Nederlandsche Gouvernement over en werden tot een tweede compagnie gevormd. De Engelsche kantoren te Poeloe Tjinko en te Ajer Hadji in Indrapoera werden ieder met 6 man bezet.

Priaman, dat zich ongestraft had verzet tegen de Engelschen, ontving een maand later een bezetting van 12 man; Poeloe Batoe, tegenover Padang, een garnizoen van 4 man. Ajer Bangis bleef voorloopig in de macht der Engelschen, die voorgaven daarop recht te hebben. Eerst in 1824 werd deze kwestie bij het Londensche tractaat geregeld, en in 1825 Natal aan ons overgegeven.

In het vorige jaar was door Raffles een post op een heuvel bij Semawang, waar de rivier de Ombilien uit het meer van Singkarah vloeit, met 12 man bezet.

Dit was geschied op dringend verzoek der bevolking, bij monde van de twee broeders, hoofden van Soeroasso, overgebracht, die voorgaven daartoe door hun afstamming van de Menangkabausche vorsten gerechtigd te zijn.

Het doel met het vestigen van dezen post was een vreedzame aanraking met de Padri's te verkrijgen, die voorloopig niets liever wenschten dan in vrede met de Engelschen te leven, als dezen slechts wilden meewerken om het ware geloof van Mohammed in te voeren.

Raffles hoopte hierdoor tevens den invloed van Engeland in de Padangsche

Bovenlanden te handhaven, ook nadat de kuststrook aan Nederland zou zijn teruggegeven.

Voordat deze post in Mei 1819 werd ingetrokken, was de bezetting tot 100 man vermeerderd, waarschijnlijk ook wegens de verontrusting, waaraan zij telkens van de zijde der Padri's bloot stond. Onder moeielijke omstandigheden, verstoken van een archief, onbekend met de toestanden in de Bovenlanden, en ook met den oorsprong, de bedoelingen en de handelingen der Padri's, aanvaarde de Hollandsche resident zijn functiën. Na de invoering van het opium- en het gehate zout-monopolie, dat in de vorige eeuw reeds tot aanhoudende onlusten met de strandbewoners had aanleiding gegeven, kwam hij al spoedig in geschil met de bewoners van de VII Kota's (Priaman), en in aanraking met de nog geheel onafhankelijke binnenlanden. Met het oog op de laatsten stelden hij voor, de post te Semawang weder te bezetten.

De Regeering, hoewel onwillig tot uitbreiding onzer buiten-etablissementen, gaf ten laatste aan dat verzoek gehoor, nadat er een contract van afstand en overgave van het Menangkabausche rijk aan het N.-I. Gouvernement met de afgevaardigden der hoofden uit die landen (waaronder de wettige opvolger van Radja Moening en de beide broeders van Soeroasso) gesloten was.

In verband hiermede versterkte zij de troepen op de Westkust met 100 man, die nu de post op Semawang den 28sten Februari 1821 weder betrokken en met 2 veldstukken wapenden ter bescherming der ingezetenen tegen de Padri's en tot herstelling van de rust in de binnenlanden.

Het verlangen dezer bergbewoners om zich onder de bescherming van het Indisch Gouvernement te stellen, had zijn grond in hun vrees van door de Padri's geheel te worden ten onder gebracht. Deze Mohamedaansche secte had haar oorsprong te danken aan drie hadji's, die in Arabië de toepassing der strenge, zuiverende Walhabitische wets-opvatting in volle glorie hadden aanschouwd, en, vol geestdrift voor deze, haar zelven in praktijk gingen brengen, terwijl zij in 1803 als hervormers van de in godsdienstig en zedelijk opzicht diep verbasterde bevolking der Padangsche Bovenlanden optraden. In het begin vonden zij steun bij den alom vereerden Toeankoe Nan Toea, die zich echter later aan de beweging onttrok en zich bij den vurigen Mohammedaan Toeankoe Nan Rintjeh aansloot. Al spoedig ontstond een steeds in omvang toenemende strijd tusschen de aanhangers dezer in het wit gekleede hervormers en de van hun strenge leer afkeerige, en aan haar soekoe- of geslachtsbesturen gehechte bevolking. Onder vóór- en tegenspoed, terwijl Bondjol, het reduit der Padri's, in de vallei van Alahan Pandjang, tweemalen te vergeefs door de Maleiers werd aangevallen, breidde de macht dier geestdrijvers onder hun vierhoofdig bestuur, waarvan Toeankoe Imam de ziel was, zich steeds verder uit.

In Tanah Datar vermeesterde het Padri-hoofd Toeankoe Pasaman Tandjong Beroela en deed in het belang zijner secte op een verzoeningsfeest alle vorsten

en rijksgrooten van Menangkabau ombrengen, met uitzondering van een rijksvorst, RADJA MOENING, die met zijne kleinkinderen wist te ontkomen. Door schrik overmeesterd, onderwierp zich nu geheel Tanah Datar aan de fanatieke partij, die door zware straffen, doodslag, verbanning en verkoop als slaven haar gezag handhaafde. Vele hoofden weken echter naar Padang uit, of vluchtten naar de XX Kota's en Batipo, welke landschappen zich, met hun steun, tegen de Padri's staande hielden.

Zoo was dan door het gesloten verdrag en het bezetten van Samawang aanleiding gegeven tot den langdurigen krijg, waardoor het uiteengevallen Menangkabausche rijk en de geheele Westkust van Sumatra onder het gezag kwamen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

3. HET TERREIN EN DE BEVOLKING.

Het oorlogsterrein op Sumatra's Westkust besloeg een kuststrook van 400 kilometers lengte, overeenkomende met de geheele zeekust van Nederland van Zeeuwsch Vlaanderen tot aan de Dollard. De breedte er van bedroeg ongeveer 90 kilometers en kwam dus overeen met die van Nederland, van Scheveningen tot aan de Duitsche grens achter Nijmegen. Het geheel had een oppervlakte van 15 000 □ palen. Gemiddeld 35 kilometers van de zeekust en daaraan evenwijdig verheft zich in Noord-Westelijke richting de kam van een, ongeveer 1000 meters hoogen, met bosch bedekten bergrug, Barisan geheeten, zoodat het vlakke, hier en daar tot rijstvelden aangelegde en verder met bosch begroeide terrein, gelegen ten N. W. van Padang tusschen den voet van het Barisan-gebergte en de zee, meestal slechts enkele kilometers breed is, terwijl de berghellingen aan deze zijde zeer steil afvallen. Ten Zuiden van Padang loopen de ruggen van den Oostelijk gelegen Goenoeng Talang (2542 M. hoog) tot vlak aan zee voort. In de Padangsche Benedenlanden waren in 1819 zoo goed als geen wegen en tusschen de weinige punten, die door het Gouvernement aan de kust waren bezet, bestond geen eigenlijk gezegde communicatie te land. Slechts enkele steile, door de aanhoudende regens glibberige voetpaden, waarlangs de Maleiers met hun vracht op het hoofd man achter man moesten gaan, leidden van de kust over het gebergte naar de binnenlanden.

Van deze paden vermelden wij in verband met de hier beschreven krijgsverrichtingen:

I. Het bijna onbruikbare, uiterst steile voetpad van Padang naar het meer van Singkarah.

II. Het pad, dat door de vlakte van Padang, langs Priaman tot Kajoe Tanam, en onder hellingen van 20 graden over den steilen, 930 meters hoogen Ambatjang naar Boekit Sipinang en Samawang voert.

III. Het nog moeielijker pad van de kust naar de VI Kota's (djalan boekit toedjoeh).
IV. Het even bezwaarlijke pad (djalan djawi), dat de kust verbond met de XII Kota's.
V. Het bergpad van Ajer Bangis naar de Batak-landen.
VI. Het bergpad van Natal naar de Batak-landen.
VII. Het bergpad van Siboga over Pitjer Koling in Angkolah en Mandaheling naar Rau.
VIII. Het zeer moeielijke, 5 dagmarschen vereischende pad van Kambang naar Soengei Pago.

De rivieren in dit gedeelte hebben een kort verloop en zijn onbevaarbaar Slechts de Masang is van wat meer beteekenis, daar haar stroomgebied zich tot in het Noord-Oosten van den Singalang uitstrekt en haar beneden-gedeelte voor prauwen bevaarbaar is.

Onze hoofdvestiging Padang, met haar toen vervallen fort en 150 Europeesche, 200 Chineesche en 6000 Maleische inwoners, was door moerassige wildernissen omringd.

Het Barisan-gebergte daalt aan de Oostzijde onder minder steile hellingen af en bevat aldaar de bronnen der groote rivieren, die op Sumatra's Oostkust uitmonden. Het terrein der Bovenlanden is zeer sterk geaccidenteerd en wordt, behalve door de aan elkander verbonden Singalang, Merapi en Sago, doorsneden van ettelijke bergketenen en heuvelrijen. Slechts de valleien van Tanah Datar en der L Kota's zijn eenige palen breed en bevatten een aantal kampongs en uitgestrekte rijstvelden. De overige, sterk bewoonde en goed bebouwde, vruchtbare dalen zijn smaller en ingesloten tusschen begroeide ruggen, die somtijds een hoogte van 1000 meters bereiken.

De bergstroomen, dikwijls diep ingesneden of over rotsen voortbruisende, zijn hier en daar ondoorwaadbaar, maar nergens bevaarbaar.

De bijgevoegde schetskaart N⁰. 6 a—b, geeft een voldoend overzicht van het terrein, dat door de drie genoemde vulkanen in twee hoofddeelen verdeeld wordt.

Uit die kaart blijkt echter niet, hoe buitengemeen veel moeielijkheden dat oorlogsveld opleverde; hoe steil en begroeid zelfs de kleine berghellingen; hoe hoog de tot sawah's aangelegde terrassen; door welke scherp ingesneden beddingen vele rivieren en beken loopen. In deze opzichten leverde het veel meer moeielijkheden op dan de landstreken, waarin de Java-oorlog gevoerd werd, al hadden onze colonnes ook daar met veel bezwaren te worstelen.

Evenmin kan men zich door deze kaart een voorstelling vormen van het schouwspel, dat dit Indisch Zwitserland aanbiedt.

Tot juiste appreciatie van wat onze troepen daarop verrichtten is het noodig om van den Ambatjang en van den top van den Ophir een overzicht te nemen

van de beide groote onderdeelen, waarin het door den dwarsketen der drie genoemde vulkanen verdeeld is.

Plaatsen wij ons daartoe eerst op den 930 meters hoogen Ambatjang met onzen rug naar de vlakte van Kajoe Tanam (143 meters boven de zee) en der VII Kota's (Priaman), die zich aan den voet der rotsachtige, steile, begroeide, Westelijke hellingen van dit gebergte, over een breedte van 15 palen, tot aan zee uitstrekt.

Aan onze linkerhand, in het Noorden op 15 000 meters afstand, aan de overzijde van de diepe kloof der Aneh-rivier, waardoor nu de spoorbaan naar de Bovenlanden loopt, verheffen zich de Tandikat (2458 meters boven de zee), en de 2890 meters hooge, zwaar begroeide Singalang, zich scherp afteekenend tegen de zacht blauwe lucht. Oostelijk van den laatsten, op 15 kilometers afstand, stijgt uit den ongeveer even hoogen (2892 meters) krater van den kegelvormigen Merapi een rookzuil ten hemel en weder 25 000 meters Oostelijker ontwaren wij nog flauw den omtrek van den 2240 meters hoogen Sago.

De bergpas tusschen den steilen Singalang en de machtige, met zwaar bosch bedekte ribben van den Merapi vormt, ten Zuiden van de op 1154 meters boven de zee gelegen waterscheiding tusschen deze bergen, een smallen dalbodem, waarin de dorpen der VI Kota's gelegen zijn. De Aneh kronkelt zich door dit dal en stroomt, tusschen den Singalang en den Ambatjang, door een diepe kloof, naar de Benedenlanden. Vóór ons, op de flauwe Noord-Oostelijke hellingen van den Ambatjang en op den lagen rug, die dezen met den Merapi verbindt, liggen de terrasvormige rijstvelden en de kampongs der IV Kota's, en daar doorheen leidt de weg naar Batoe Sangkar (Fort van der Cappellen) in Oostelijke richting. Lager en meer Zuidelijk tegen diezelfde hellingen zijn de kampongs van het landschap Batipo gegroepeerd om de bergstroomen, die zich in Zuidelijke richting spoeden naar het 21 000 meters lange, en 7700 meters breede krater-meer van Singkarah, dat 362 meters boven de oppervlakte der zee gelegen is.

Over de Zuidelijke ribben van den Merapi, die voortloopen tot de Noordelijke en Oostelijke zijde van dit meer, doemt in het Oosten, op ongeveer 25 000 meters afstand, de één uur breede, met rijstvelden en kampongs bedekte vlakte van Tanah Datar op, met de later te noemen vallei der L Kota's de éénige ruime vlakte der Bovenlanden. Aan de Oostzijde wordt zij begrensd door een steilen rotswand, die van den Sago naar het Zuiden loopt, en waarover de bergpaden van den Marapalm (1154 meters boven de zee) en Tandjong Beroela voeren naar de 20 palen lange en smalle vallei van Lintau en Boea.

Terwijl de in Tanah Datar ontspringende Sello langs den Westelijken voet dier rotsen door de Telawas-vallei voortbruist en zich aan de Zuidzijde, om dien voet heen, door het Kota Toedjoeh'sche vereenigt met de Lintau-rivier (Sinaman), waar deze door een diepe kloof genoemde vallei verlaat, om gezamentlijk de hoofd-

bron der Kwantan-rivier te vormen, dringt tusschen de Sello en het groote meer van Singkarah, het woeste, kale heuvelplateau der IX en XX Kota's uit het Zuiden voorwaarts. Aan de Noordzijde stuitende tegen de diep ingesneden Ombilien rivier, die het overvloedige water van het meer naar de Sello afvoert, grenst dit plateau ten Zuid-Westen aan de 30 palen lange, smalle vallei der XIII Kota's, die het van de steile, Oostelijke wanden van den Talang en van het Barisan-gebergte scheidt. Nog Zuidelijker dan de XIII Kota's, tusschen de dicht begroeide, woeste terrein-plooien der Oostelijke hellingen van den Talang, de 100 kilometer Zuid-Oostelijker gelegen Piek van Indrapoera, die een hoogte heeft van 3690 meters, en het Barisan-gebergte, dat de genoemde bergtoppen verbindt, liggen de verspreide kampongs van Alahan Pandjang en Soengei Pago aan de bronnen en beken, waaraan de groote Djambi-rivier haar ontstaan te danken heeft.

Dit complex van bergen, valleien en ravijnen, een oppervlakte van 5000 vierkante palen beslaande, wordt dus ten Zuiden van het door ons ingenomen standpunt begrensd door den 150 kilometers verwijderden Piek van Indrapoera, die slechts bij zeer helder weder nog even aan den horizon zichtbaar is. Het bevat ongeveer het Zuidelijk deel van het gebied, dat in den 25-jarigen oorlog werd veroverd.

De twee passen tusschen den Sago, den Merapi en den Singalang vormen de dikwerf betwiste doorgangen, die het Zuidelijk met het Noordelijk deel verbinden.

Door de eerstgenoemde, nog tot Tanah Datar behoorende, ongeveer 10 palen lange bergpas, die wegens de hoogte en steilte van den verbindingsrug tusschen beide bergen eer een bergzadel dient genoemd te worden, welks breede, zeer geaccidenteerde bovenvlakte en hellingen met welvarende kampongs bedekt zijn, daalt men langs Tandjong Alam steil af naar de Batang Agam en de eenige ruime vlakte van het oorlogsterrein in het Noorden, waarin het landschap der L Kota's en het bekende Paja Kombo, met zijn uitgestrekte klappertuinen, gelegen zijn.

Twee, 20 palen lange en smalle valleien, die van Kota Lawas en van Arau, voeren haar beken aan beide zijden om den voet van den rotsachtigen Boekit Bongso (1170 M. b. z.), die als een reuzenwachter zich verheft aan de Noordzijde der L Kota's. Met de Batang Agam vereenigd, stroomen zij, onder den naam van Sinaman, Oostelijk om den Sago, in de vallei van Lintau af.

De tweede bergpas, die toegang geeft tot de Noordelijke districten, hier boven reeds vermeld, is veel lager dan de eerste en voert bij Fort de Kock naar het op 900 meters hoogte gelegen vulkanische bergplateau van Agam, welks welvarende kampongs en vruchtbare sawah's zich aan den Noordelijken voet van den Merapi uitstrekken en door een smallen bergrug van de L Kota's zijn gescheiden. Daar verzamelen zich de beken, die van de Noord-Oostelijke hellingen van den Singalang en van diens Noord-Westelijke uitloopers, Oostelijk van het meer van

Manindjoe, afstroomen in de diepe kloof van Matoea of Matoer, om, onder den naam van de Masang, met de XII Kota's op den linker-, en de VII Loerah's op den rechter oever, in Noord-Westelijke richting voort te wentelen. Tusschen de Noordelijke uitloopers van den Singalang en de zware hellingen van den, 3031 meters hoogen Ophir, die zich 50 palen verder verheft, forceert deze rivier zich een diep ingesneden doortocht naar Katiangan, aan de zeekust.

Door de XII Kota's en over de Masang voert het pad naar de befaamde, smalle vallei van Alahan Pandjang, die zes palen lang en eenige honderden meters breed is. Deze vallei wordt ten Westen begrensd door de Zuid-Oostelijke uitloopers van den Ophir en ten Oosten door het verbrokkelde hooge gebergte, dat haar van Kota Lawas scheidt, en gaat aan de Noordzijde over een lage waterscheiding in de vallei van Loeboe Sikapping en Rau over. Door laatstgenoemde, 40 à 50 palen lange, smalle vallei stroomt de Soempoer, eerst in Noordelijke, daarna in Oostelijke richting, en loopt dan Zuid-Oostelijk om het landschap Tamboesei heen. Op 75 palen afstand van Rau vereenigt genoemde rivier zich met de Sossak, die uit Parit in Oostelijke richting, langs Daloe-Daloe, haar wateren afvoert naar de Rokan-rivier. Tusschen de vallei van Rau en de kust, waaraan Ajer Bangis en Natal gelegen zijn, verheft zich weder een wild, veeltoppig gebergte (Malintang), dat ten Zuiden door het zadel van Taloe met den, 50 kilometers Zuid-Oostelijker gelegen, Ophir verbonden is. In Noordelijke richting splitst het zich in twee takken welke de 55 palen lange vallei van Klein-Mandaheling insluiten, die, over het zadel van Limoen manies, met die van Rau gemeenschap heeft.

De Batang Gadis, die deze vallei in Noordelijke richting doorstroomt, vereenigt zich in Groot-Mandaheling met de Batang Angkolah, die van den Loeboe Raja, langs Padang Sidempoean, door een 30 palen lange vallei naar het Zuiden stroomt. Vereenigd, banen zij zich een doorgang naar het strand van Tapanoeli.

Over de bergruggen van Padang Lawas ten Oosten en Angkolah ten Westen, die de vallei van Padang Sidempoean insluiten, voeren eindelijk paden naar het, 40 palen verwijderde Pertibi, aan de Panei-rivier, die haar uitwatering heeft aan de Oostkust, en naar Siboga, dat, op een afstand van 50 palen Noord-Westelijk van Padang Sidempoean, aan de baai van Tapanoeli ligt. Over de geheele lengte van 200 palen is dus het Noordelijk gedeelte van het oorlogsterrein, dat een oppervlakte beslaat van 10.000 vierkante palen, door de hooge bergketen van den Singalang, Ophir, Malintang, Berapi en Loeboe Raja, die slechts tweemaal door een rivier doorbroken wordt, van de lage kustlanden gescheiden, en bevat de stroomgebieden van de Masang, de Sempoer en de Batang Gadis. Daar deze streek bewoond wordt door verschillende volkstammen, door zwaar gebergte van elkander gescheiden, was het voeren van den krijg hier zeer vermoeiend, terwijl het voor de verschillende troepenafdeelingen hoogst bezwaarlijk was om gemeenschap met elkander te houden en somtijds volslagen onmogelijk om in verband met elkander te ageeren.

Van geen der hooge bergtoppen zou dit uitgestrekte bergland overzien kunnen worden. Slechts van den Ophir zou men een blik kunnen werpen op het meest belangrijke deel van het terrein binnen een kring met een straal van 50 paal. Ter linkerzijde, 20 palen ten Noord-Oosten van zijn voet, zijn de hooge daken der huizen van Loender zichtbaar, en 15 palen verder, Noordwaarts van Rau, aan de Zuidelijke helling van het woeste gebergte, dat daar Oostelijk uitbuigt en waartegen de Sempoer stuit, de glinsterende rijstvelden nog te onderscheiden. Vóór ons, in het Zuid-Oosten, op 20 palen afstand, projecteert zich de kampong Bondjol duidelijk tegen den Boekit Terdjadi, waarachter, 10 palen verder, Pau Datar oprijst en de vallei van Kota Lawas kan worden gevolgd, totdat zij in het nevelachtig verschiet van de vlakte der L Kota's uitloopt De Boekit Bongso en de Sago, die deze vallei afsluiten, zijn in de verte, op 60 palen afstand, nog even zichtbaar. Meer Zuidelijk ontwaart men de blauwe hellingen van den Merapi en den Singalang, waartegen de rijstvelden van Agam in lichten tint afsteken, en de meer en meer vooruit tredende kloof van de Masang, die een palen lange donkere insnijding van het landschap vormt. Eindelijk ziet men, juist ter rechterzijde, de Westelijke berghellingen uitloopen in de vlakten der VII Kota's, waar men dicht aan den horizon de kustlijn ontwaart en Priaman zou zien liggen, indien de blik zoover reikte.

De schuine lijn der branding, de kust der V Kota's en de eilandjes voor Tikoe en de XII Kota's teekenen zich, op 40 palen afstand, in scherpe omtrekken tegen het blauw van de zee.

Wenden wij ons een weinig Noordwaarts, dan kunnen wij de kustlijn blijven volgen, de Masang door het landschap Kinali in zee zien uitstroomen, de heuvels onderscheiden waarachter Ajer Bangis aan zee gelegen is, en, op 55 palen afstand, de branding zien uiteenspatten tegen de klippen van Oedjong Toewan.

Door den bergpas der VI Kota's, tusschen den Singalang en Merapi, voert een pad in Noord-Westelijke richting langs den Oostelijken voet van het Barisangebergte. Door den veel steileren pas van Tandjong Alam, tusschen den Merapi en den Sago, leidt een weg in Noord-Oostelijke richting, die afdaalt in de L Kota's en verder doorloopt tot de Oostkust. In Zuid-Oostelijke richting gaat een hoofdpad ten Oosten van den hoofdbergketen langs het meer van Singkarah. Verder voeren twee paden over den steilen klipvormigen bergketen, die de vallei van Soeroasso van die van Lintau scheidt, en vormen in Zuid-Oostelijke en Oostelijke richting de verbinding van de binnenlanden met de Oostkust.

Van het meer van Singkarah loopt een smal bergpad in Zuid-Oostelijke richting door de XIII Kota's over Soengei Pago naar Korintji.

Zoowel de Beneden- als de Bovenlanden waren gesplitst in landschappen (Loeak), verdeeld in districten (Loerah, Laras of Kota), bestaande uit één of meer kampongs (Kota's). Die landschappen, en ook somtijds de districten, waren gescheiden door lange, versterkte liniën, bestaande uit borstweringen van

1 meter hoogte en 2 meters breedte, met levende bamboe doeri (aoer-aoer) beplant, en dikwijls ook gedekt door voorgelegen, diep uitgespoelde geulen. De voornaamste kampongs waren meestal door borstweringen, grachten en omheiningen van doorn-bamboe en randjoe-aanplantingen beschermd, daar zij evenals de districten, gedurig oorlog met elkander voerden.

De tijdelijke versterkingen bestonden uit borstweringen met schietkokers. Ook uitgespoelde geulen werden als tijdelijk verdedigingsmiddel gebezigd.

De vijand, met wien wij in dezen oorlog te strijden hadden, kwam voort uit de bevolking zelve, die in het Menangkabau'sche 800 000 zielen telde. Onder den invloed of de overmacht der Padri-secte staande en door haar fanatieke volgelingen aangevoerd, of uit ontevredenheid, of door op hun gezag naijverige of kwaadwillig gezinde hoofden opgeruid, had zij zich tegen het Gouvernement gekeerd. De Padri's, zoowel als de Maleiers, waren gewapend met eigen gemaakte lontgeweren met korte kolf, voorts met lansen, klewang's, lilla's, draaibussen, stukken geschut (één- tot zesponders), slingers en steenen.

De Maleiers, in de Bovenlanden meerendeels landbouwers, in de Benedenlanden handelaars, zijn van een ondernemenden aard, kenmerken zich door een zelfstandigen zin tegenover hun hoofden, zijn wantrouwend, twistziek, zorgeloos, lui, brutaal en aan hun adat gehecht. Daar zij voortdurend in strijd of oneenigheid leefden, heerschte er een voortdurende onrust in het land, en kon er geen sprake zijn van de ontwikkeling der bevolking tot een vreedzaam, nijver bestaan.

Behalve door de genoemde karaktertrekken, kenmerkten zich de Padri's door fanatisme. Hun strenge, ingetogen levenswijze vormde een sterke tegenstelling met die der bandelooze, wellustige Maleiers, verslaafd aan opium schuiven en met weddenschappen gepaard gaande hanengevechten.

Hoofden met uitgebreide, algemeen erkende macht hadden de Maleiers niet.

Het soekoe-hoofd was eigenlijk de eenige persoon, die een soort van aartsvaderlijke macht uitoefende. Boven hem stond niemand, en de lange schakel van geërbiedigde tusschenpersonen, die op Java tusschen den vorst en den dessa-man bestaat, was in de Bovenlanden niet bekend.

De ongeveer 40 soekoe's of familie's, in de vrouwelijke lijn allen van één moeder afstammende, stonden onder het streng aartsvaderlijk bestuur van een door de soekoe gekozen penghoeloe soekoe, wiens ambt later erfelijk werd. Deze penhoeloe's erkenden in vroeger tijden het aartsvaderlijk oppergezag der vorsten van Menangkabau.

In ieder dorp werden de leden van een zelfde soekoe door een penghoeloe ketjil bestuurd, welke hoofden gezamentlijk den dorpsraad vormden.

Zij, die tijdens den oorlog als aanvoerder optraden, waren in die hoedanigheid slechts de meerderen van de om hen verzamelde benden. Zij werden gehoorzaamd om den persoonlijken invloed, dien zij zich verworven hadden onder de

bevolking of onder de Hollanders, welken invloed zij naar beide kanten door grootspraak en leugen trachtten uit te breiden.

Indien zij tegen ons streden, toonden zij menigmaal groote dapperheid; als onze bondgenooten in den strijd, liet, in tijden van groot gevaar, hun moedsbetoon dikwijls veel te wenschen over.

De troepen, tegen dezen vijand in 't veld gebracht, waren in de eerste tijden zeer gering in aantal, en bestonden grootendeels uit Europeanen, gewapend met vuursteen-geweren, gesteund door talrijke benden hulptroepen uit de bevolking. Het inlandsche element onder onze soldaten was weinig deugdelijk.

In 1831—1832 verbeterde het gehalte van deze laatsten, werd het percussie geweer ingevoerd, het legioen van SENTOT naar Sumatra overgevoerd, en meer veldgeschut beschikbaar gesteld. Genoemd legioen, groot 800 man infanterie en 100 ruiters, door het vroegere hoofd der Mohammedaansche legers van DIEPO NEGORO, ALI BASSA PRAWIRO DIRDJO, bijgenaamd SENTOT, die zich in October 1829 aan ons gezag had onderworpen, uit zijn aanhangers samengesteld, werd gebruikt tot bezetting der buitenposten in de oproerige districten en gedroeg zich bij verschillende gelegenheden zeer goed. Aan SENTOT, die op Java niet ten volle vertrouwd werd, was voorgespiegeld, dat hij belast zou worden met het bestuur van eenige districten op Sumatra, om zoodoende een Javaansche kolonie te stichten als tegenwicht tegen de Maleiers. Toen hij echter een hoovaardige houding aannam, werd hij in Maart 1833 naar Batavia terug gezonden. Van zijn korps, op dat tijdstip bestaande uit 697 officieren en manschappen, werden 4 maanden later 2 compagnieën gevormd, die ingedeeld werden bij het 1ste reserve-bataljon.

Een belangrijke factor in dezen oorlog waren de hulptroepen, die volgens de adat als een bewijs van trouw, en dus somtijds slechts als een soort van gijzelaars, door de goedgezinde of onderworpen landschappen geleverd werden, en dikwijls uit ettelijke duizenden menschen bestonden. In geen onzer Indische oorlogen werd op zoo groote schaal van zulke hulpbenden gebruik gemaakt. Hoewel in tegenspoed spoedig ter neer geslagen, en dan verdwijnende als sneeuw voor de zon, pleegden zij, op ééne uitzondering na, nimmer verraad tegen de colonne, waarbij zij waren ingedeeld, terwijl zij in gunstiger omstandigheden van groot voordeel waren. Zij dienden als een enveloppe om de dikwijls uiterst kleine kern van geregelde troepen, verkenden het terrein voor- en zijwaarts en dekten hun flanken en rug, zoodat aanvallen van die zijden of overvallen, zooals menigmaal door den vijand met succes werden ondernomen op afdeelingen, die niet door hulptroepen omringd, of door dezen verlaten waren, werden voorkomen. Ook leverde hun bijstand het groote voordeel op, dat een overwinning, door de kleine geregelde militaire macht behaald, de onderwerping tengevolge had van uitgestrekte landschappen, daar die hulptroepen zich dan over het gansche terrein verspreidden en de vrees voor hun gewelddadigheden de bevolking het hoofd in den schoot deed leggen. De Bataks onder hun hoofd RADJA GEDONGBANG, regent

van Mandaheling, maakten het mogelijk den ongelijken strijd in de Noordelijke districten jaren lang vol te houden, en hun trouw liet, ook in benarde omstandigheden, nimmer te wenschen over.

Het gebruik dier hulpbenden had daarentegen het groote nadeel, dat de beoorloogde kampongs werden uitgeplunderd en verbrand, en haat en armoede onder de onderworpen bewoners bleven heerschen; dat veel onrecht aan onze soldaten werd geweten, zonder dat zij er schuldig aan waren, en de door ons benoemde inlandsche hoofden soms gelegenheid kregen, door het aanwakkeren, en ook wel door het voorwenden van onlusten, zich wederrechtelijk te verrijken of wraak uit te oefenen.

4. DE VESTIGING EN UITBREIDING ONZER MACHT IN DE PADANGSCHE BOVENLANDEN. 1821—1825.

Hoewel de Regeering van oordeel was, dat de Resident door het sluiten van het vroeger vermelde contract zijn instructiën had overschreden en de Maleische onderteekenaars daarvan niet ten volle bevoegd waren tot afstand van het terrein, dat zij niet meer bestuurden en ontvlucht waren, en hem dus gelastte, offensieve handelingen zooveel mogelijk te voorkomen en slechts als beschermer op te treden, kon zij toch niet voorkomen, dat, bij het afwijzen zijner pogingen tot minnelijke schikking, op verzoek der hoofden van de militaire macht gebruik werd gemaakt.

De kapitein L. Goffinet rukte dan ook met weinig soldaten en veel Maleiers tegen de, nabij zijn post Samawang gelegen, kampong Soli Ajer op. Hij werd eerst teruggeslagen en nam haar vijf dagen later (30 April 1821), doch met veel verlies en zonder haar bezet te kunnen houden.

In weerwil van het ongunstig resultaat dezer onderneming bleef hij hopen met 50 man versterking alle kampongs der Padri's te kunnen veroveren en over Djambi naar Palembang te kunnen doordringen. Toen in September onze post te Samawang werd aangevallen, besloot de Regeering haar verbod van aggressief optreden in te trekken en eenige versterking van troepen af te zenden onder de bevelen van een hoofdofficier, die in overleg met den Resident naar bevind van zaken had te handelen.

Hiertoe werd gekozen de 28-jarige, bekwame luitenant-kolonel A. T. Raaff, die, met de hem toegevoegde troepenmacht van 187 man, tegen het einde van 1821 te Padang aankwam en daar in het geheel 430 infanteristen en 64 artilleristen onder zijn bevelen had. Na een verkenning der Bovenlanden, waarbij hem bleek, dat de Padri's onder Toeankoe Pasaman, onderling twist hadden, en de bevolking tot vrede geneigd was, zoodat de eersten slechts verdreven behoefden te worden om de rust hersteld te zien, wees hij étape-plaatsen aan en werd een detachement troepen met 1 houwitser, 1 zesponder en 3 halfponders naar

Boekit Sipinang gezonden en Goenoeng bezet, ter verzekering van de gemeenschap tusschen Padang en Samawang, die in den vervolge niet meer over Soengei Bakar, maar over den Ambatjang zoude plaats vinden. Hoewel de Overste en de Resident beiden ter ondersteuning onzer bondgenooten een krachtig optreden noodzakelijk achtten, werd toch eerst een zendeling naar de hoofden der VI Kota's en Toeankoe Pasaman gezonden, om aan de eersten de bedoelingen van het Gouvernement duidelijk te maken, en aan den laatste een minnelijke schikking voor te stellen. Mochten deze vredelievende pogingen mislukken, dan stelde Raaff zich voor eerst de vallei tusschen de Singalang en den Merapi (de VI Kota's) onder zijn macht te brengen en dan tegen Lintau te ageeren, waar Toeankoe Pasaman verondersteld werd zijn benden te hebben samengetrokken.

Bij het voortrukken naar Tanah Datar zou hij dan in zijn linker flank gedekt zijn, want, volgens ingewonnen berichten, hadden Agam en de L Kota's zich tegen de Padri's verklaard.

In afwachting van de resultaten der bovenvermelde zending, verkende Raaff Soli Ajer en vernam te Sipinang, dat de Padri's die kampong aanhoudend verontrust hadden, en onze troepen om die handelingen tegen te gaan een voorgelegen heuvel bezet hielden. De beide kampongs, wier bevolking zich aan die ruststoring schuldig had gemaakt, werden, na geringen tegenstand, genomen en onderworpen. Den volgenden dag werden zij echter door de bewoners van een nabij gelegen kampong aangevallen, maar dezen opnieuw door de Maleiers uiteengejaagd, en daarbij de geheele streek tot Goeroeng aan onze zijde gebracht. Ten einde de bevolking daarvan tegen de Padri's te steunen was Raaff verplicht kapitein Goffinet met 150 man te Goeroeng achter te laten.

Daar hij van dezen voorspoed gebruik wilde maken, om een beslissenden aanval op Lintau te doen, door het welslagen waarvan de oorlog, naar hij meende, geëindigd zou zijn, week Raaff van het oorspronkelijk plan af en veroverde den 19den Februari 1822 Blimbing, ter verzekering van de gemeenschap tusschen Samawang en Goeroeng. Hiertoe rukten 125 Europeanen met 12 à 1500 gewapende Maleiers (200 geweren) in 3 colonnes tegen die plaats op. De eerst aankomende colonne, die den vijand uit een verschansing tusschen de Ombilienrivier en de kampong verdreef, vond het aangewezen vereenigingspunt, een plateau achter de kampong, door 500, meerendeels met geweren gewapende, vijanden bezet. Door een onmiddellijken, onverwachtschen aanval met 46 soldaten en de reeds weifelende 400 Maleiers, werd de positie veroverd en de kampong onderworpen. 2 officieren en 8 Europeanen werden bij deze affaire gekwetst.

De vroeger verzonden brieven hadden geen ander gevolg, dan dat 8 à 10 000 Padri's uit de L Kota's, die zich wel van Toeankoe Pasaman losgemaakt hadden, doch niettemin tegen ons opgerukt waren, weder terugtrokken. Daarentegen vereenigden zich onder hem 20 à 25 000 Padri's, met vlaggen en groote pajongs als veldteekenen, ten Oosten van Goeroeng.

Hoewel hij zich het hachelijke van den toestand niet verheelde, besloot RAAFF, tegen het advies zijner twee kapiteins, hen aan te vallen.

Met zijn 200 soldaten, een zesponder, een houwitser en 8 à 10 000 Maleische hulptroepen, bezette hij den 1sten Maart een linie van een uur gaans uitgestrektheid, van welke Goeroeng, waar RAAFF het bevel voerde, het centrum uitmaakte. Een aanval des vijands op den rechtervleugel werd den 1sten, en een op den linkervleugel, waarbij RAAFF hem uit een verborgen stelling met den zesponder bestookte, op den 2den Maart afgeslagen. Den 3den Maart nam RAAFF de noodige beschikkingen voor den aanval en voor de vervolging des vijands in de richting van Tandjong, op den weg naar Lintau. Er werd een colonne uitgezonden om den linker vleugel der Padri's om te trekken en den volgenden dag te 7 ure een schijnaanval tegen hun rechter vleugel gedaan; drie granaten werden in hun versterking geworpen en daarop werd de linkervleugel des vijands, zoowel in het front als in den rug geattakeerd, waardoor hij overhoop geworpen werd en in de richting van Pagar Roejong, 4 palen ten Oosten van Goeroeng, de vlucht nam. RAAFF's linkervleugel marcheerde daarheen en bezette na onbeduidenden tegenstand deze vroegere hoofdplaats van Menangkabau. Hij leed daarbij slechts een gering verlies (33 dooden en gewonden) en den Padri's werd een zware slag toegebracht.

Niet alleen verloren zij ongeveer 350 man, waaronder de zoon van TOEANKOE PASAMAN, maar zij werden ook afgesneden van de toegangswegen naar Lintau, en tegen de steile klippen van den Boekit Pau aangedrongen, waarover genoemde TOEANKOE slechts met groote moeite naar Lintau kon ontsnappen. Onderscheidene plaatsen, waaronder Soeroasso, onderwierpen zich nu, zoodat de geheele vallei van Tanah Datar in onze macht kwam.

Op de hoogte bij Pagar Roejong werd de plaats voor het fortje, Batoe Sangkar, uitgekozen, hetwelk later Fort van der Capellen geheeten werd.

Een tweede brief toen aan TOEANKOE PASAMAN gezonden bleef weder onbeantwoord.

In overleg met den Resident werd nu besloten, tegen Lintau op te trekken, om daar de macht der Padri's te fnuiken. Den 17den Maart 1822 rukte de Overste met 200 flankeurs, 3 stukken en 6000 hulptroepen naar Soeroasso en den volgenden dag naar de 2 uren lange, versterkte linie van Tandjong Beroela, in welker midden een benteng was opgeworpen, die door grachten, wolfskuilen en randjoe's was gedekt. Nadat men den vijand door middel van eenige granaten die versterking had doen ontruimen, werd de linie bestormd en genomen, terwijl de duizenden Padri's, die haar verdedigden, terugweken.

Met zijn kapiteins en 120 man vervolgde de Overste onmiddellijk dit voordeel en bereikte 2 uren later den kam van het gebergte, van waar, volgens den gids, een smalle, holle weg door een kleine vallei naar Lintau voerde. Die weg was echter te sterk bezet, om dadelijk te kunnen worden geforceerd, zoodat de achter-

gelaten troepen met den houwitser werden opgeroepen, en de beide andere te zware stukken naar Soeroasso werden teruggevoerd. Den volgenden morgen waren er echter van de hulptroepen slechts een 150 man bijeen, zoodat de aanval niet kon worden doorgezet.

Teneinde althans een blik op Lintau te kunnen werpen, werd die holle weg met de bajonet geforceerd, waarbij wij 2 dooden en 5 gewonden bekwamen. Toen stuitte de Overste met zijn dekking van 10 man tegen een steilen rotswand, die met de omliggende hoogten zoo sterk bezet was, dat aan een verder voorwaarts rukken niet te denken viel. De voorhoede bezette hierop een hoogte om den terugtocht te dekken, en werd daar zoo hevig aangevallen, dat RAAFF haar met 15 man ter hulp moest snellen. Hierbij bemerkte hij, dat de gids teekens wisselde met den vijand, waarop hij last gaf, hem te doen neerschieten. Onder dekking der duisternis werd de terugtocht aangenomen en naar Pagar Roejong voortgezet.

Het verlies van 2 dooden en 39 gekwetsten, waaronder de luitenant LE ROUA, benevens 60 zieken, gebrek aan munitie en de lafhartigheid der hulptroepen, noodzaakten RAAFF de vijandelijkheden voorloopig te staken en versterking aan te vragen. Inmiddels werd het fortje te Batoe Sangkar voltooid, patrouilles gemaakt, die de onderwerping van verscheidene districten ten Oosten van het meer van Singkarah ten gevolge hadden, de post te Samawang opgeheven en door den Resident in Tanah Datar een geregeld bestuur ingevoerd. De opnieuw geopende onderhandelingen met TOEANKOE PASAMAN liepen weder op niets uit.

De rust, die RAAFF zich na de verovering van Tanah Datar, gunde, was van korten duur. Ten einde een betere verbinding met Priaman te verkrijgen, dan de moeielijke weg over den Ambatjang nu aanbood, vatte hij zijn vroeger plan tot bezetting der VI Kota's weder op, doch voordat hij met de toebereidselen hiertoe gereed was, werd door de hoofden van een drietal kampongs ten Noorden van Pagar Roejong zijn hulp ingeroepen tegen het hoofd van Tandjong Alam. Hoewel dit hoofd een maand te voren zijn assistentie tegen Lintau had aangeboden, mocht nu dit verzoek onzer bondgenooten om hulp tegen hem niet afgeslagen worden. De Overste volgde dan ook den 8sten Juni met 50 Europeanen de 50 man, den vorigen dag naar Rau-Rau gezonden, en ontbood den 9den nogmaals 50 man met den zesponder. Terwijl hij nog hoopte, dat het hoofd van Tandjong Alam zijn gedrag voldoende zou kunnen ophelderen, werd RAAFF, in den morgen van den 10den, door den vijand aangevallen, die totaal verslagen en tot Tandjong Alam vervolgd werd. Te Rau-Rau werd nu een post met een bezetting van 50 man opgericht tot dekking van Tanah Datar aan de Noordzijde, doch toen, twee weken later, de vijand, in verband met de Padri's uit Alahan Pandjang, zich daar weder in grooten getale verzamelde, trok RAAFF met 163 Europeesche manschappen, drie stukken en 15 000 man hulptroepen tegen hem op en verdreef den ongeveer 30 000 man sterken vijand uit zijn versterkingen op de hoogten van Tandjong Alam en Tendikir, na door zijn manhaftig

gedrag de kans van den strijd, die gedurende 10 uren weifelend stond, ten zijnen gunste te hebben doen overslaan. De behaalde zege kostte hem echter 5 dooden en 22 gewonden, waaronder de luitenant VAN DER VEEN.

De post te Rau-Rau werd nu naar de meer Noordelijk gelegen Boekit Tendikir bij Tandjong Alam verplaatst, van waar de eenige honderden meters lager gelegen vallei der L Kota's zoowel als Agam konden worden overzien en waarop een sterreschans werd opgericht. Den 9den Juli verschenen de Padri's uit de L Kota's, Bondjol en Agam weder in massa voor Tandjong Alam, waar zij eenige ons wèl gezinde kampongs verbrandden. Op nieuw begaf de Overste zich des nachts met een paar detachementen daarheen en dreef de aanvallers op onze versterking tot bij Baroelaq terug, om den 14den nogmaals een dreigenden aanval door een omtrekking en een aanval in het front af te slaan en de Padri's over een zevental diepe ravijnen tot achter Tjandong terug te dringen, bij welke gevechten RAAFF 17 man (1 doode en 16 gewonden) verloor.

Daar de pogingen om de Padri's tot een vreedzame onderwerping te brengen ijdel bleken, kon, door de aankomst van 2 officieren en 120 man, eindelijk, zonder noemenswaardigen tegenstand, gevolg gegeven worden aan het plan om de VI Kota's te bezetten. Op de hoogte Goegoeq-Sigandang, van waar kampong Pandasikei beheerscht en de geheele vallei overzien wordt, werd een verschansing opgeworpen, die met 30 man bezet en met een paar kanonnen bewapend werd. De beide toegangen naar het Noordelijk deel der Bovenlanden waren aldus bezet, de verbinding tusschen de Padri's van Bondjol en van Lintau verbroken, en de IV Kota's en Tanah Datar tegen invallen uit het Noorden gedekt. Om nu de gemeenschap tusschen deze beide passen ook ten Noorden van den Merapi tot stand te brengen, en Agam en het terrein om den voet van dien berg geheel in zijn macht te hebben, achtte RAAFF het noodig de Agamsche districten Kapau (ten Zuiden van Soengei Toea) en Tjilatang te veroveren, alvorens den tocht naar Lintau te ondernemen. Daartoe werd door de hoofdcolonne uit Tandjong Alam en door luitenant DE LIZER uit Goegoeq Sigandang geageerd.

Hoofdcolonne onder luit.-kolonel RAAFF:
9 officieren;
182 meest Eur. manschappen;
3 stukken geschut;
6000 man hulptroepen.

2de colonne onder luit. DE LIZER:
44 Europeanen;
1 anderhalf ponder;
hulptroepen.

Den 14den Augustus werd Baso zonder veel tegenstand genomen en daarna, met meer moeite, de Padri's uit Loendang verdreven. Door de hoofdcolonne werd nu de tocht over Kota Bharoe voortgezet, terwijl kapitein GOFFINET meer Noordelijk om in de richting van Soengei Toea voortrukte. Den volgenden morgen bleek uit het kanonvuur, hetwelk gehoord werd, dat de troep van dezen kapitein en die van den luitenant L. DE LIZER voor Kapau slaags waren, en besloot RAAFF ook van zijn kant aan de bestorming dezer versterkte kampong deel te nemen.

Twee grachten werden onder hevig geweervuur met moeite overgetrokken, maar een derde, die de met bamboe doeri bekroonde borstwering beschermde, was te breed, om zonder hulpmiddelen gepasseerd te worden.

Raaff trok dus zijn troep uit het moorddadig vuur terug en deed materialen verzamelen, om die gracht gedeeltelijk te dempen en een tweeden aanval te wagen, die te meer noodig werd, daar kapitein Goffinet zwaar gewond was, en luitenant de Lizer, blijkens het hevig vuren, zeer ernstigen tegenstand ondervond Maar ook die tweede aanval mislukte, daar de dragers van het materiaal op de vlucht sloegen, zoodat men opnieuw moest retireeren.

Toen het bericht ontvangen werd, dat de troep van Goffinet met verlies van den zesponder, waarvan de as gebroken was en die door Toeankoe Nan Rintjeh bij een uitval werd veroverd, op Baso was teruggetrokken, en die van de Lizer zooveel verliezen geleden had, dat hij geen tweeden aanval kon ondernemen, moest Raaff naar Baso terugkeeren. Zijn verlies bedroeg 10 dooden, waaronder luitenant H. C. van der Veen, en 77 gewonden, waaronder kapitein Goffinet, die drie weken later overleed, kapitein Brusse en de luitenants Teesper en C. N. J. Ochsee. In weerwil van deze nederlaag, die aanleiding gaf tot aanvraag om versterking van troepen en van een oorlogsvaartuig, onderwierpen zich toch eenige Noordelijk van Kapau gelegen districten, waardoor een verbinding tusschen Goegoeq Sigandang en Tandjong Alam verkregen werd en konden door tusschenkomst van den vredelievenden Toeankoe Nan Toea onderhandelingen met het vijandig gezinde Kapau worden aangeknoopt. Tegelijk stelde zich de rechthebbende op den troon van Menangkabau, de oude Radja Moening, met Raaff in relatie. Hij wilde echter niet meer op den voorgrond treden en werd enkele jaren later, toen hij den leeftijd van 80 jaren bereikt had, met een toelage begiftigd.

Tot in het begin van September bleef het rustig, doch daarna trokken weder groote mass'a Padri's, zoowel tegen Goegoeq Sigandang, als tegen Tandjong Alam op, onderweg een aantal kampongs, die ons wèl gezind waren, verbrandende.

Om die reden werd aan luitenant de Lizer 20 man versterking toegezonden en haastte de Overste zich met 50 man naar Tandjong Alam, waar een bezetting van 120 man onder kapitein Brusse gelegd was, en hem bleek, dat de hoofdmacht van den 20000 man sterken vijand zich tegen Goegoeq Sigandang gewend had.

Na aldaar de zaken geregeld te hebben, en de bezetting te Pagar Roejoeng onder kapitein F. Laemlin, met 500 Maleiers te hebben versterkt, verscheen hij, na een marsch van 20 uren, des morgens van den 11den reeds in de VI Kota's, waarheen ook zijn detachement hem des avonds volgde.

Soengei Poear, 3 uren marcheerens (3 palen afstand) ten Noorden van onzen post gelegen, werd door een detachement bezet, tot observatie van den vijand, die tot Boeño Ampo was doorgedrongen. Den volgenden morgen rukte Raaff met de vroeger vermelde colonne tegen de Padri's op en vond hen een half uur ten Noorden van Soengei Poear opgesteld in een lange linie, met den rechter-

vleugel tegen de steile hellingen van den Singalang aangeleund. In plaats van te wijken, nadat een kleine verschansing voor het midden hunner linie genomen was, rukte hun rechtervleugel voorwaarts, en was de Overste genoodzaakt te retireeren, om niet van Goegoeq Sigandang te worden afgesneden. Eerst bij Kota Bharoe kon de opdringende vijand tot staan worden gebracht. Nu echter de geheele VI Kota's de Padri's zonder tegenstand toelieten, en in het onvoltooide fortje te Goegoeq Sigandang gebrek was aan vivres en koelies, moest men in den morgen van den 13den die versterking verlaten en terugtrekken op Goenoeng. De linie, die de IV Kota's van de VI Kota's scheidde, werd nochtans door Maleiers en kleine detachementen bezet en aldaar eenige dagen later, te Tabebe-Ajer, een voorpost gevestigd. De vijand deed daarop geen aanval, maar keerde voor het grootste deel naar zijn haardsteden terug. Den 16den was Raaff weder te Tandjong Alam, van waar hij ongunstige berichten had ontvangen en onze voorpost te Baroelaq bij den rivierovergang, bedreigd vond.

Door den invloed van Toeankoe Nan Toea trokken de Padri's van Alahan Padjang en Rau terug, zoodat tot het einde des jaars de rust verder onverstoord bleef. Onze posten konden toen versterkt en geapproviandeerd, en onze 180 gekwetsten en zieken verzorgd worden.

Terwijl het Opperbestuur plannen maakte om den handel van Padang uit te breiden, en de veroverde streken te behouden en dienstbaar te maken aan de vermeerdering van 's lands inkomsten, hetgeen, volgens de toenmalige opvatting, vóór alles bij het bezit der koloniën in 't oog moest gehouden worden, kwamen de gevraagde, hiernevens vermelde, troepen en schepen van Batavia aan, en vatte Raaff het plan weder op tot de verovering van Lintau, die hij steeds noodzakelijk bleef achten. Hij wilde den aanval ondernemen over het, reeds in Mei 1822 door hem verkende pad over den Marapalm, waarheen van Pagar Roejoeng tot voor de vijandelijke versterkingen een bruikbare weg leidde. Na het forceeren van dezen pas zouden dan de Maleische hulptroepen de vallei aan verschillende zijden binnen dringen. Vervolgens wilde Raaff zich richten tegen de L Kota's, en eindelijk den veldtocht besluiten door over Kota Toea de VI Kota's opnieuw tot onderwerping te dwingen. De hulp, die daarbij van bevriende hoofden en van de bevolking te verwachten was, maakte deze veelomvattende plannen zeer goed uitvoerbaar.

1 compagnie Europeanen;
1 „ inlanders;
50 artilleristen;
1 houwitser;
1 drieponder;
1 tweeponder;
Z. M. fregat Melampus;
koloniale corvet Zwaluw.

Den 3den April ondernam Raaff een verkenning van het terrein van den, door Maleische hulptroepen bezetten, Baroeh Boekit en vond den Marapalm, over een lengte van 1600 pas, versterkt door vier achter elkaar gelegen loopgraven met wallen van steen en aarde, waarachter 's vijands wachthuizen op palen geplaatst waren. Tusschen de wachthuizen en de borstweringen waren randjoes en wolfskuilen aangebracht. (Schetskaart N°. 7)

Luitenant-kolonel RAAFF:

543 man en 26 officieren in 5 compagniën;
39 mariniers en 1 officier, (luit. VAN DER FELDE);
1 batterij van 8 stukken onder kapitein I. B. HEIJLIGERS, bestaande uit 2 zesponders en 2 houwitsers van 5½ dec.;
Ongeveer 12000 man hulptroepen, waaronder 2500 geweerdragenden.

Den 13den April ten 6 u. v. m. stelde RAAFF zich met zijn colonne uit Pagar Roejoeng in beweging.

Ten 1 ure des namiddags verscheen de voorwacht, sterk 100 flankeurs, 2 drieponders en 1000 man hulptroepen op den Baroeh Boekit en werd de Gedong-heuvel, onder verlies van één doode en 2 gewonden, bezet door een compagnie met twee zes- en twee drieponders, onder kapitein VRIESE. Een compagnie, onder luitenant DE LIZER, bracht, in weerwil van 's vijands tegenstand, de beide houwitsers op den Bonio in batterij en één compagnie (onder luitenant SCHRIJBER) bleef op den Baroeh Boekit, terwijl de overige troepen zich achter dezen heuvel legerden.

Het granaatvuur, nog dien middag op de vijandelijke stelling tegen den Marapalm afgegeven, had geen groote uitwerking daar er geen enkel projectiel sprong.

Den volgenden morgen (14 April) in de vroegte werd de troep op den Gedong met de compagnie van luitenant LE FÈBRE, een detachement mariniers en 2000 Maleiers versterkt.

Op het heuveltje voor den Bonio werd door luitenant P. H. MARINUS een der drieponders van Baroeh Boekit overgebracht met 25 à 30 flankeurs onder luitenant T. B. VELTMAN tot dekking. Het commando over dezen vooruitgeschoven post werd aan den luitenant-adjudant M. VAN GEEN opgedragen.

De andere drieponder werd naar den Bonio vervoerd, werwaarts ook nog een compagnie onder kapitein BRUSSE en 1000 Maleiers gedetacheerd werden, die allen onder de orders van den tot majoor bevorderden LAEMLIN stonden. Door de opstelling zijner troepen tegenover de beide vleugels der linie hoopte RAAFF 's vijands macht te verdeelen, en door aan beide zijden ter zelfder tijd tegen het centrum te stormen haar op het minst sterke punt te kunnen forceeren.

Zoodra het troepje van VAN GEEN op het heuveltje aankwam, daalden de Padri's uit hun verschansingen af en maakten zich, in weerwil van het schroot- en granaatvuur, waarmede zij werden ontvangen, tot stormen gereed. De drie officieren stelden zich daarop aan het hoofd der weinige soldaten en dreven den vijand na een kortstondig, verwoed gevecht in zijn stellingen terug. Luitenant MARINUS en eenige flankeurs sneuvelden hierbij en VELTMAN en enkele minderen werden gewond.

Terwijl de compagnie van kapitein BRUSSE ter versterking van dit punt van den Bonio voorwaarts trok, had de artillerie van den Gedong en den Bonio het vuur op 's vijands werken geopend en toen daardoor de bestorming voldoende scheen voorbereid, gaf, overeenkomstig de ontvangen bevelen, kapitein VRIESE het sein tot den aanval. Hij plaatste zich daarbij niet aan het hoofd zijner troepen, zoodat, in weerwil van het dapper gedrag van sommige officieren, die met

eenige manschappen de vijandelijke borstwering reeds beklommen hadden, zijn soldaten met te weinig vertrouwen avanceerden. Met groot verlies, waaronder 3 gewonde officieren, werden zij teruggeslagen en door den uitvallenden vijand nagezeten tot voor de stukken, die hem door blikken doozen vuur noodzaakte met overhaasting achter zijn borstweringen terug te wijken.

Zooals bevolen was, trok, te gelijk met den rechter vleugel, ook majoor Laemlin met zijn compagnieën van den Bonio en het voorgelegen heuveltje tegen het centrum op, waaruit de vijand zijn vuur afgaf, met lansen en steenen wierp en vertuide boomstammen en steenen de helling deed afrollen. Rijen wolfskuilen en randjoes werden gepasseerd, en na langen tijd met deze en andere bezwaren geworsteld te hebben, gelukte het luitenant P. F. Creemer met eenige flankeurs door de smalle openingen binnen te dringen en zijn vlag op de borstwering te planten.

Van alle zijden klommen toen officieren en manschappen tegen de steile hellingen op, ten einde naast hem positie te nemen, doch ook de Padri's kregen versterking in hun van strijdlust opgewonden geestverwanten, die de troepen van Vriese hadden teruggeslagen. Dapper werd er gevochten, eindelijk moesten de onzen voor de overmacht terugtrekken.

Nog twee malen werd de aanval herhaald, doch, bij gebrek aan steun van onzen rechtervleugel, ook twee malen afgeslagen. In het geheel sneuvelden 1 officier en 12 minderen en werden 5 officieren en 58 soldaten gekwetst Raaff besloot het gevecht voor dien dag te doen staken, doch zijn stellingen bezet te houden, hetwelk hem nog 1 doode en 5 gewonden kostte.

Des nachts brak een onweder los, dat tot des avonds van den 16den aanhield, en elke krijgsonderneming onmogelijk maakte. Eerst in den namiddag van den tweeden dag, na het eindigen van den regen, werd het vuurgevecht hervat en tot het invallen van de duisternis voortgezet. Het kostte ons weder een doode en 30 gekwetsten, waaronder één officier.

Intusschen had de overste Raaff 's vijands stelling nauwkeurig kunnen verkennen. Hij was hierdoor tot de overtuiging gekomen, dat zij slechts ten koste van aanzienlijke verliezen zou te nemen zijn, nu de Padri's nog versterking gekregen hadden, onze hulptroepen meerendeels waren afgetrokken en de steile berghellingen door den regen nog bezwaarlijker te beklimmen waren. En al mocht ook de uitslag gunstig zijn, zijn troep zou toch te veel lijden om de operatiën voort te zetten.

In een vergadering met den Resident, den majoor Laemlin en den commandant der artillerie werd dan ook besloten tot den terugtocht.

Nauwelijks had luitenant van Geen met 25 flankeurs, versterkt met het detachement mariniers en 100 Maleiers van Batipo, vóór het aanbreken van den dageraad (op den 17den) een begin van uitvoering gegeven aan den last zijn drieponders van het voor den Bonio gelegen heuveltje terug te voeren, of de

Padri's vielen hem verwoed aan. Zij werden door de tirailleurs, die 3 dooden en 7 gewonden bekwamen, een schot met blikken doozen uit den drieponder en het vuur van een houwitser op den Bonio, verdreven, zoodat de drieponder zonder verderen tegenspoed naar het bepaalde punt kon gevoerd worden. Het detachement op het heuveltje werd inmiddels nogmaals aangevallen en nu gedwongen, met een verlies van 3 dooden en 7 gewonden, op den Bonio te retireeren.

Daarop werden de 3 stukken van dezen heuvel terug gebracht, waarbij de drieponder, welks raderen niet geremd waren, naar beneden in de rijstvelden viel en door de Padri's werd vermeesterd.

Luitenant J. H. Verhorst, met zijn peloton van 20 man, heroverde dit stuk met de bajonet, doch geraakte bij het verder terugtrekken in moeielijke omstandigheden, daar kapitein Brusse de stelling op den Bonio verliet, die nu onmiddellijk door den vijand werd bezet.

Aan majoor Laemlin, die toen op den Gedong het bevel voerde, was eveneens gelast den terugtocht aan te vangen, waarbij hem de reserve-compagnie ter assistentie werd toegevoegd, doch toen het geschut van den Bonio reeds was afgedaald, vernam Raaff eerst, dat die majoor bezwaar maakte zijn artillerie achter uit te brengen en dit tot den nacht wilde uitstellen.

Juist kwam de luitenant-ter-zee H. A. van Karnebeek de hernieuwde lastgeving van den Overste op den Gedong overbrengen, toen de vijand een hevigen aanval op dien vleugel ondernam, welke, tot vier malen herhaald, de drie compagnieën (van welke 2 Europeesche) van Laemlin, die de patronen grootendeels verschoten hadden, na een gevecht van man tegen man, noodzaakten in verwarring te wijken en de 4 stukken, waarvan de munitie verbruikt was, achter te laten.

De luitenant-ter-zee J. L. C. van Panhuis en ettelijke minderen sneuvelden hierbij en de luitenants van Karnebeek, J. J. Le Fèbre en G. Schrijber, benevens vele soldaten, werden gewond.

Nu wierp zich ook de vijand van den Bonio en elders op onzen linker vleugel, waar de 2 compagnieën (één Europ. en één inlandsche, met de mariniers), voor een oogenblik terug deinsden en de vier, hier op den weg verzamelde, stukken achterlieten. Dat ziende riep Raaff vrijwilligers op om den Bonio te hernemen. De luitenants van Geen en C. F. Kley, sergeant P. Dunion en 19 minderen boden zich daartoe aan en trokken om den heuvel heen, zoodat zij eerst ontdekt werden, toen zij bijna boven waren. Na een hevig gevecht met de blanke wapens verdreven zij den vijand, terwijl Raaff langs den gewonen weg met 200 man de hoogte beklom.

Drie minderen sneuvelden en de twee officieren, de onderofficier en drie soldaten werden gekwetst. Door het schitterend voorbeeld van dezen aangemoedigd, verzamelden zich de overigen weder, waardoor de artilleristen in de gelegenheid werden gesteld de kanonnen verder terug te voeren. Daarna werd de terugtocht, eerst

tot Andalas, en vervolgens tot Tandjong voortgezet. De Padri's lieten de troepen daar rustig bivakkeeren en den 18den de retraite tot Pagar Roejong vervolgen.

Het totaal verlies voor den Marapalm geleden bedroeg van de 26 officieren en 621 minderen, aan dooden 2 officieren en 19 minderen, en aan gekwetsten 10 officieren en 127 onderofficieren en manschappen.

In weerwil van deze nederlaag werd het vertrouwen der Regeering in Raaff niet geschokt, en hij voor de 3de klasse der Militaire Willemsorde voorgedragen, terwijl de geleden verliezen aan manschappen, in het geheel 8 officieren en 256 man bedragende, werden aangevuld.

Volgens de opdracht, die hij ontving, moest hij nu voorloopig slechts trachten het veroverd gebied te behouden, de onderhandelingen met de L Kota's en Agam voortzetten en naar Batavia overkomen om nadere maatregelen te bespreken. Vóór zijn vertrek deed hij eerst nog het opdringen der Padri's van Bondjol en der VI Kota's, met het doel de Benedenlanden te verontrusten, te keer gaan, door het zenden van een detachement naar Kajoe Tanam, het debarkeeren van 80 matrozen te Priaman en het bedreigen van Pandasikei.

Na in de onderworpen terreinen een inlandsch regent te hebben aangesteld en het militair commando aan majoor Laemlin te hebben overgegeven, ging Raaff in het begin van September 1823 naar Batavia.

Eenige dagen later werden de onder ons bestuur staande districten in Agam bedreigd.

Kapitein J. H. C. Bauer, die den 18den met 100 man oprukte, stuitte bij Kapau tegen een uitgestrekte linie des vijands. Toen de Padri's hem trachtten te omsingelen, was hij genoodzaakt naar Kota Toea te wijken, terwijl de hem vergezellende Maleiers uiteen gejaagd werden.

Toen hij een versterking van 30 man had bekomen, sloeg hij eèn nieuwen aanval af en achtervolgde den vijand. Spoedig bleek, dat deze niet volkomen verdreven was, want den 24sten ondernamen de Padri's weder nieuwe strooptochten en trachtten de gemeenschap tusschen den te Kota Toea achtergelaten post van 50 man en Tandjong Alam af te snijden. Majoor Laemlin marcheerde daarop met 170 man van Padang naar Agam. Met goed gevolg werd de vijand den 24sten uit zijn verschansingen gelokt, daarna krachtig aangevallen en met groot verlies tot binnen Kapau teruggedreven, terwijl Laemlin slechts 19 gekwetsten telde. Het verschanste kamp der Padri's, 360 woningen bevattende, viel hierbij in zijn handen. Dit voordeel vervolgde hij door de borstweringen van Bjerro met het aangevoerde geschut te beschieten en met stormladders te beklimmen en te vermeesteren, waarbij hij 9 gewonden kreeg, terwijl de vijand 250 dooden achterliet. Hierdoor was voorloopig de rust hersteld en door de onderwerping van eenige plaatsen werden de VI Kota's van het gebied der Padri's afgesneden. Kapitein Bauer, die met het bevel in de Bovenlanden bekleed werd, besloot nu op eigen gezag dit landschap te veroveren. Den 9den December rukte

hij op, doch werd des middags gewond en staakte het gevecht, om den 16den den aanval weder te hervatten. Pandasikei kon hij echter niet bemachtigen, hij moest terugtrekken. Hij had in het geheel 2 dooden en 74 gekwetsten, waaronder 2 officieren. Niet minder dan 50 der gekwetsten hadden randjoe-wonden.

De overste RAAFF kreeg, voor zoover men weet, te Batavia geen speciale opdracht ten opzichte van Sumatra's Westkust, waar hij als resident en militaire commandant zou optreden, daar de resident DU PUY met verlof naar Europa vertrok.

Wel bleek hem, dat de commandant van het leger, generaal MERKUS DE KOCK, onder den indruk van de aanvallen der Padri's (waaraan ook de Engelschen te Natal bloot stonden, hetgeen hun aanleiding had gegeven om troepen uit Bengalen te ontbieden) van opinie veranderd was en nu inzag, dat de oorlog niet te vermijden was geweest, en een aanzienlijke macht op de Westkust noodig achtte om de rust aldaar te handhaven en te bevestigen.

Met 190 militairen, waardoor hij nu 985 man onder zijn bevelen zou krijgen, kwam RAAFF den 16den December te Padang aan en opende spoedig onderhandelingen met de Padri's van Bondjol, die den 22sten Januari 1824 een verbond van vrede tengevolge hadden. Toen de ook weder geopende onderhandelingen met de VI Kota's door de hoofden van dit landschap slepende gehouden werden, zond RAAFF den 29sten Februari 1824 een colonne van 150 Europeanen, 150 Madoereezen en 1000 man Maleische hulptroepen met 1 drieponder en 1 houwitser, onder majoor LAEMLIN te Tabeber Ajer verzameld, naar het zeer sterke Pandasikei, dat na eenigen tijd geweifeld, en met den luitenant-kolonel honorair NAHUIJS onderhandeld te hebben, hem den toegang verleende. Kota Lawas wilde dit voorbeeld niet volgen doch werd in brand geschoten en daardoor er toe gedwongen. TOEANKOE DAMASIANG, die in een achter genoemde plaats gelegen kampong omsingeld werd, onderwierp zich.

Het garnizoen van Tabeber Ajer werd daarop weder naar Goegoeq Sigandang verplaatst.

Den 19den April overleed de luitenant-kolonel RAAFF aan hevige koortsen. Zijn vervanger in het militair commando, majoor LAEMLIN, werd reeds spoedig genoodzaakt, opnieuw aanvallend te werk te gaan. De Padri's van Bondjol, verstoord door de bezetting der VI Kota's, en na den dood van RAAFF de kans schoon ziende, zonden namelijk het gesloten contract terug en begonnen opnieuw strooptochten in het gebied der Maleiers. Zij verzamelden zich voornamelijk in het Zuid-Oostelijk deel van Tanah Datar en deden een aanval op onzen post te Soeroasso.

Met 120 man rukte kapitein BAUER den 17den Juli 1824 daarheen en verbrandde genoemde kampong, doch werd op zijn terugtocht door de smalle vallei door talrijke scharen Padri's zoo hevig bestookt, dat hij slechts met uiterst veel moeite, bij gedeelten retireerende, het twee uren achterwaarts gelegen Soeroasso, met een verlies van 30 man aan dooden en gewonden, kon bereiken.

Den 15den December 1824 overleed ook majoor LAEMLIN, en negen dagen

later arriveerde de kolonel Ridder H. I. J. L. de Stuers, die als resident ook met het civiel bestuur belast werd.

Na een strijd van 3 jaren, met zeer geringe krachten ondernomen en volgehouden, had Raaff aldus het hart van het vroegere Menangkabausche rijk veroverd, en was het gebied tusschen den Ambatjang, den dwarsketen der drie vulkanen, het scheidingsgebergte met Lintau en het kale heuvelterrein ten Zuid-Oosten van het meer van Singkarah aan ons bestuur onderworpen.

De beide bergpassen naar het Noorden waren in ons bezit en de gemeenschap met de kustlanden was verzekerd.

Ten Noorden van den Merapi evenwel, waar wij enkele punten bezet hielden, en in Lintau waren de Padri's heer en meester, en het Zuiden was niet gedekt tegen de wilde bewoners der smalle valeien van de XIII Kota's.

Deze toestand kon bij den geest, die de Padri's bezielde, natuurlijk slechts tijdelijk wezen, en het was te voorzien, dat het Gouvernement ten laatste tot fnuiking van hun macht en tot uitbreiding van zijn gebied zou genoodzaakt worden.

5. HET TIJDPERK VAN TEMPORISEEREN, VAN 1825 tot 1829.

De nieuw benoemde resident genoot evenzeer als zijn voorganger het volle vertrouwen der Regeering. Hij verschilde echter in een belangrijk opzicht van zijn voorganger, daar hij diens gevoelen, betreffende de noodzakelijkheid van een agressief optreden, niet deelde. Hoewel hij zelf erkend had, dat reeds in 1819 Padang zeer nauw door de Padri's was ingesloten, had, volgens hem, de vrede zonder wapengeweld bewaard kunnen blijven, en was de afstand van het Menangkabausche rijk — waarop onze agressieve houding was gebaseerd — onwettig en onmogelijk. Naar zijn meening was dit rijk reeds vele jaren geleden geheel uiteengevallen en waren ook vroeger reeds de vorsten en hoofden meer in hoedanigheid van onbezoldigde scheidsrechters en leiders opgetreden in een soort van patriarchale republiek, dan als vorsten, zooals die bijvoorbeeld op Java bestonden.

De grond was er persoonlijk eigendom en, met uitzondering van eenige plaatselijke tollen aan rivieren of bij belangrijke bergpassen, werd vroeger nergens bepaalde belasting geheven.

Het was dus niet alleen op last der Regeering en volgens 's Konings wil — en uit onmacht — maar ook geheel volgens zijn eigen opvatting, dat gedurende zijn bestuur een verdedigende houding werd aangenomen, de vrede tot elken prijs werd bewaard en strikte bevelen werden uitgevaardigd, dat men bij geschillen en gevechten tusschen Padri's en Maleiers, alleen in dringende gevallen en met zijn autorisatie gewapender hand tusschen beide mocht komen.

De assistent-resident Baud, die na den dood van Raaff het civiel bestuur had waargenomen, werd spoedig door kapitein Bauer als assistent-resident in de Bovenlanden vervangen. Nadat, overeenkomstig het Londensche tractaat van 1824, de Engelsche bezittingen op Sumatra met de posten te Benkoelen, Tapanoeli, Natal, Ajer Bangis, Batta en Singok-Banjak waren overgenomen, werden de voorstellen, betrekking hebbende op de regeling van het bestuur, door de Stuers ingediend, (met uitzondering van die betreffende het zoutmonopolie), door de Regeering bekrachtigd en de maatregelen, welke op aansporen van Raaff den 4den November 1823 waren voorgeschreven, maar nog niet ten uitvoer waren gelegd, ingetrokken.

De aanstelling van den hoofdregent in de Padangsche Benedenlanden, waarover in de XIII Kota's reeds onlusten waren ontstaan, bleef dus gehandhaafd. Verder werden aan de kust Masang en Katiagan bezet, en in ons gebied zeven regentschappen gecreëerd. De belastingen geheven op de pasars, aan een veertigtal tolpoorten en op tabak, die slechts enkele honderden guldens 's jaars opbrachten en veel ontevredenheid veroorzaakten, alsmede het opium-monopolie, dat ongeveer *f* 60 000 opleverde, werden ingevoerd, en dat op een tijdstip, toen dergelijke belastingen onder de, aan onderdrukking en afpersingen gewende bevolking van Java veel ontevredenheid verwekten, welke ontevredenheid onder de hoofdoorzaken gerekend moet worden van den opstand in 1825.

De Padri's lieten inmiddels de Maleische districten niet met rust, en moesten in April door kapitein Bauer bij Tandjong Alam worden teruggeworpen en uit een kampong in de nabijheid dier plaats worden verdreven. Hij verloor daarbij 3 man aan dooden en 10 gekwetsten. Ook openbaarde zich ontevredenheid over de aanstelling der regenten, het innen der belastingen en de vermindering van koelie-loon in Batipo, de XX Kota's en de Benedenlanden, terwijl de bevolking van Kajoe Tanam de passage over den Ambatjang afsloot. Toen Bauer het fort van der Capellen, zooals de heuvelpost op Batoe Sangkar bij Pagar Roejong genoemd werd, bestaande uit een ruime aarden versterking met een cirkel- en een vierkant bastion en droge gracht, verlaten had, om dien doortocht weder te openen, vielen de Padri's van Lintau de bamboezen kazerne der onzen te Soeroasso aan, die op een steil heuveltje gebouwd, en door een aarden wal en droge gracht omringd was. Luitenant Veltman verdedigde zich hier echter zoo manhaftig, dat de vijand met groot verlies moest aftrekken, terwijl de verdedigers slechts 1 doode en 5 gekwetsten telden.

Een inval van 7000 Padri's in Agam bij Boekit Tinggi, waar spoedig daarna de sterreschans met droge gracht, Fort de Kock geheeten, verrees, ter vervanging der posten te Kota Toea en Korei, werd krachtig teruggeslagen.

Den 15den November 1825 sloot kolonel de Stuers, die tot civiel- en militair-gezagvoerder van Sumatra's Westkust was benoemd, volgens opdracht der Regeering met de Padri's een nieuw contract van vrede en vriendschap van den volgenden inhoud:

«Het Gouvernement wil, om de rust te bevorderen, zijn forten blijven be-
«zetten, welke tevens de grenzen zullen aangeven.

«Van beide zijden zullen alle aanvallen ophouden.

«Het Gouvernement erkent het gezag der Toeankoe's van Lintau, der L Kota's,
«Talawas en Agam. Wederzijdsche bescherming van reizigers, handelaars en
«terugkeerende uitgewekenen wordt verzekerd.

«Het Gouvernement laat zich met geen geloofszaken in.»

Nadat dus in 1821 den Maleiers bescherming beloofd was tegen de Padri's, werd nu met die zelfde Padri's, die een deel van Menangkabau in hun macht hielden, vrede gesloten, zoodat zij in dat bezit bevestigd werden en een gedeelte onzer vroegere bondgenooten aan hen werd opgeofferd.

Doch tegenover deze trouwbreuk stond het voordeel, dat DE STUERS zijn zwakheid kon bemantelen, toen de troepen op de Westkust voor den oorlog op Java werden opgeroepen.

Zijn krijgsmacht, die na het overnemen der Engelsche bezittingen werd gereorganiseerd, bedroeg 24 officieren en 1000 man, en werd verdeeld als hiernevens wordt vermeld.

3 compagnieën in de Padangsche Bovenlanden,
1 compagnie in de Padangsche Benedenlanden,
1 compagnie te Benkoelen,
1 „ Bengaleezen te Natal,
1 „ artillerie en
1 „ pioniers, die naar gelang van de behoefte werden verdeeld.

In Maart 1825 nog 1568 man sterk, daalde het effectief in 4 maanden tot 1248 en was een jaar daarna tot 682 ingekrompen.

Onder den invloed van het nu gesloten contract, hielden de vijandelijkheden der Padri's voorloopig op, doch in Maart 1826 moesten de bewoners der V Kota's (Benedenlanden), die zich tegen de aanstelling van een hoofd verzetten, uit Priaman, met de bajonet tot rede worden gebracht, en moest ook in Natal de rust, door een voortvluchtig priester verstoord, worden hersteld.

In September 1826 vertrokken 17 officieren en 500 man, die voor den Javaoorlog waren opgeroepen, en werd het restant van 677 man zoo goed mogelijk over de 17 posten verdeeld. Uit gebrek aan strijdkrachten was DE STUERS in Januari 1827 genoodzaakt de moord, op luitenant J. BERGMANN gepleegd, ongestraft te laten.

Deze officier had als commandant van Priaman aan de bevolking last gegeven, tot het aanleggen van een weg, doch aan die opdracht werd niet voldaan. DE STUERS, ons gezag hier willende handhaven, zond luitenant P. F. CREEMER met 40 man uit de Bovenlanden en BERGMANN met 15 soldaten van Priaman, om de weerspannige kampong Moelik Padang tot dit dienstbetoon te noodzaken. Beide detachementen werden op denzelfden dag verraderlijk aangevallen. Het eerste kon met een verlies van 3 gewonden retireeren, maar het tweede werd grootendeels in de pan gehakt.

De Padri's begonnen ook weder hun invallen in het Maleische gebied,

zoowel in den omtrek van Soeroasso (de post te Padang Goenting was ingetrokken), als in Tanah Datar, zoodat de militaire macht moest medewerken, om hen uit de omstreken van Tandjong Alam te verdrijven. Tevens moesten de Maleiers der XX Kota's, die, opgestookt door de weerspannige hoofden der Zuidelijk gelegen XIII Kota's, de tollen en de pasar-belasting weigerden te betalen, door VELTMAN met zijn 80 soldaten uit Blimbing verjaagd worden.

Het jaar 1827 sloot met een treurig voorval. De 19 Bengaleezen van de post te Ajer Bangis brachten namelijk hun commandant, den luitenant P. VAN BAAK om het leven en deserteerden in een prauw, de krijgskas en andere zaken van waarde meenemende.

Het laat zich dan ook begrijpen, dat de militaire commandant aandrong op de vermeerdering zijner troepenmacht, ten gevolge waarvan in het laatst van Maart 1827 50 man suppletietroepen aankwamen.

In de beide volgende jaren breidden de Padri's hun macht al verder en verder uit. Zij stremden in Augustus de gemeenschap tusschen Fort de Kock en Tandjong Alam en vermoordden in April 1829 onzen Arabischen zendeling (den Vredevorst), door wiens bemiddeling het contract van 1825 was gesloten.

In Juli 1829 droeg DE STUERS zijn bestuur over aan den resident MAC GILLAVRY en den kapitein D. L. DE ROCHEMONT, zoodat het civiel en militair gezag nu weder gescheiden werd.

Wel was dus door het beleid van DE STUERS de bevolking, die gebukt ging onder de voor haar zware belastingen, over het algemeen in rust gehouden en ons gezag in de onderworpen terreinen bij het bijkans volslagen gemis van een mobile strijdmacht gehandhaafd, maar het prestige van het Gouvernement had gedurende deze jaren van onmacht op de Westkust, terwijl het den zwaren strijd op Java had te strijden, veel geleden. De goedgezinden hadden het vertrouwen in onze kracht verloren en de Padri's waren brutaler dan ooit.

6. DE ZUIVERING EN ONDERWERPING DER BENEDENLANDEN.

De verdedigende houding, aanvankelijk ook door het nieuwe bestuur aangenomen, hoewel de nieuwe resident de gevoelens van zijn voorganger niet deelde, en dientengevolge den militairen commandant meer vrijheid verleende om actief op te treden, gaf aanleiding dat de Padri's bleven voortgaan de rust in de grensstreken te verstoren en zich in Kota Gadis bij Tandjong Alam versterkten. Er heerschte namelijk onder hen veel verdeeldheid, zoodat de hoofden, die het contract van 1825 met DE STUERS gesloten hadden, zonder misschien daartoe gerechtigd te zijn, nu toch niet in staat bleken aan de daarin gestelde voorwaarden te voldoen, ook al mochten zij daartoe geneigd zijn. Toen er dan ook een 100 man versterking van Java aangekomen was, rukte er een detachement van 150 soldaten ter herstelling der gemeenschap tusschen Fort de Kock

en Tandjong Alam naar Bjerro, waar een redoute werd opgeworpen en van waar tegen Kota Gadis werd geageerd.

Deze plaats bleek echter te sterk om stormenderhand genomen te worden en werd nu omsingeld en zoolang met granaten en brandkogels bestookt, totdat een der poorten geforceerd kon worden, hetgeen aanleiding gaf, dat de Padri's haar den 14den ontruimden. De indruk, hierdoor te weeg gebracht, was oorzaak dat de rust in de Bovenlanden gedurende ettelijke maanden bewaard bleef, en de Padri's van Lintau geneigdheid tot toenadering openbaarden.

In de Benedenlanden waren de krijgsverrichtingen van meer beteekenis. Onze post op het eiland Pontjan in de baai van Tapanoeli, vier jaren te voren tegen Atjehsche zeeroovers tijdelijk opgericht en nu bezet met 1 onderofficier en 10 man, was in December van het vorige jaar (1829) door den Atjeh'schen zeeroover Sidi Mara afgeloopen.

De luitenant A. Wille, afgezonden dien post te hernemen, vond Sidi Mara reeds naar Baros vertrokken. Hij volgde hem daarheen, maar werd met zulk een levendig vuur ontvangen, dat hij het raadzaam oordeelde, naar Padang terug te keeren.

Ook in de VII Kota's (Priaman) was het onrustig, hetgeen aanleiding gaf tot het bezetten van Pakandangan. Tegelijkertijd verzamelde het opperhoofd van Naras, Toeankoe Nan Tjerdik, die aldaar een onafhankelijk staatje gevormd, en veel invloed en macht verworven had, ontsticht over de bestuursregeling en het zout-monopolie, kwaadwilligen in zijn versterkte kust-kampong. De aanval, den 12den December door kapitein de Rochemont met 130 man, 2 veldstukken en 50 mariniers van de korvet Pollux op die versterking ondernomen, werd afgeslagen, waarbij de onzen een verlies leden van 5 dooden, waaronder de luitenant-ter-zee van den Broek, en 30 gewonden. Negen dagen later werd de aanval hernieuwd, nadat men 100 man versterking uit de Bovenlanden had gekregen. De Pollux en de schoener de Vlieg konden ook van wege hun te grooten diepgang niet dicht genoeg bij de kust komen, zoodat hun geschut niet veel uitwerking had. Toen het bleek, dat in de zware, met aoer-aoer beplante en met 5 lilla's bewapende borstweringen geen bres kon worden gemaakt, trokken de onzen terug. Verdere ondernemingen tegen dezen opstandeling werden nu uitgesteld totdat er van Java troepen zouden aangekomen zijn.

Een zeventigtal penghoeloe's, met eenige deserteurs en weggeloopen slaven, door ontevredenen uit de XII Kota's gesteund, rukten zelfs tegen Padang op, doch werden gemakkelijk door een honderdtal onzer soldaten verdreven. Ook meer Noordelijk aan de kust, die slechts op enkele ver van elkaar verwijderde punten zwak door de onzen bezet was, breidden de Padri's zich uit. Ajer Bangis werd zelfs aan de landzijde door 300 hunner ingesloten en aan den zeekant door Atjeh'sche prauwen onder Sidi Mara geblokkeerd. De soldaat Bernard, gekleed in den rok van den gesneuvelden sergant Vlugstaart, verdedigde zich daar dapper met 10 man bezetting, totdat een Boegineesch handelaar, Anachoda

LANGKAP, de vijandelijke prauwen met de zijne verdreef, en ook de Padri's tot den aftocht noodzaakte.

Zoo was de staat van zaken op de Westkust ten gevolge van den eigenaardigen toestand, die daar heerschte, verre van gunstig, toen de luitenant-kolonel G. P. J. ELOUT den 4den Maart 1831 als resident en militaire commandant het bestuur van MAC GILLAVRY overnam.

Hij kreeg slechts 26 officieren en 707 man onder zijn bevelen, verdeeld over 18 posten. De helft ongeveer van die troepen bestond uit inlandsche militairen, voor een deel van zeer slecht gehalte, daar DE STUERS een aantal hunner getrokken had uit de kettinggangers van Benkoelen, terwijl van de Europeanen reeds een honderdtal over hun verband dienden en voor reëngagement niet wilden en ook niet mochten in aanmerking komen. Van de 311 Europeanen, door hem van Batavia medegebracht (waaronder 150 recruten), waren er onderweg 28 aan cholera gestorven, en overleden er spoedig na de aankomst nog weder een twintigtal. Hij vroeg dan ook direct om 300 goede soldaten, daar hij anders niet voor het behoud der posten in het binnenland kon instaan, en 50 cavaleristen om de gemeenschap open te houden, dewijl de euvelmoed in de Benedenlanden ten top gestegen was. Het bleek dan ook spoedig genoeg, dat de aangevraagde versterking dringend noodig was, daar onze post te Natal, evenals met Ajer Bangis was geschied, gedurende 20 dagen aan de land- en zeezijde door SIDI MARA werd ingesloten en door 100 man onder kapitein A. HELLWIG en door ANACHODA LANGKAP moest worden ontzet. Ook de onderhandelingen met het hoofd van Naras bleven zonder vrucht.

Onder deze omstandigheden zag in 1830 de opgetreden gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH, helder in, dat hij nu krachtig moest ingrijpen.

Zijn oogmerk was, den Indischen Archipel zoo volledig mogelijk onder den invloed van het Nederlandsch gezag te brengen, met Java als middelpunt, en met een leger van 30 000 man, dat gezag te handhaven of te grondvesten. Daartoe zou op iedere belangrijke kust een hoofdplaats moeten worden gevestigd, en bij riviermonden en handelplaatsen van beteekenis op de kust en in het binnenland kleine fortjes worden opgericht, terwijl de bevolking met betrekking tot haar inwendige aangelegenheden zooveel mogelijk vrij zou gelaten worden De fortjes zouden bestaan uit een ronden toren van 3 verdiepingen, omringd door een aarden borstwering, beplant met bamboe doeri en bezet met 12 man. Met de Padri's moest men trachten in onderhandeling te treden. Mocht dit niet gelukken, dan moest men hun afbreuk trachtten te doen, om ter rechter tijd, als zij van alle zijden, dus ook van de zijde der Oostkust, door onze bondgenooten waren ingesloten, met kracht tegen hen op te treden.

Om in de eerste plaats paal en perk te stellen aan de steeds toenemende aanmatiging van TOEANKOE NAN TJERDIK, vertrokken in Mei 2 Europeesche en 1 Boegineesche compagnie van het 1ste bataljon (jagers van KRIEGER), onder de

bevelen van majoor A. V. MICHIELS naar Padang. Cavalerie kon niet ter zijner beschikking worden gesteld, zoodat hij zelf een korps djajeng sekar's oprichtte, 25 man sterk.

Nadat op den 6den Juni Mangong genomen was en kapitein HELLWIG te vergeefs had getracht Naras te overrompelen, werd deze kampong den 8sten des morgens te 3 ure geattakeerd. Toen twee detachementen, ieder sterk 1 compagnie, onder de kapiteins HELLWIG en W. THÖRIG, die plaats van verschillende zijden bestookten, en het vuur van twee twaalfponders en een houwitser van 24 ponden, den vorigen nacht in batterij gebracht, en nu onder dekking staande van luitenant T. B. VELTMAN, brand had doen ontstaan binnen de enceinte, werd door een gezamentlijken aanval met de bajonet de positie veroverd. TOEANKOE NAN TJERDIK vluchtte naar Bondjol en zijn kampong werd geheel geslecht.

Onder den indruk van deze overwinning kwam het district Batipo vrijwillig in onderwerping, en DATOE PAMOENTJAK werd daar tot zelfstandig regent aangesteld. Even als Tanah Datar, verleende nu ook dit district hulp bij het ten onder brengen der VII Kota's (Priaman).

600 man infanterie,
4 stukken geschut,
3 mortieren,
3000 man hulptroepen.

Hiertoe vereenigden onze troepen zich onder MICHIELS te Koeri Tadji en veroverden den 13den Juli na een scherp gevecht, waarbij wij 13 dooden en 17 gewonden bekwamen, — onder de laatsten kapitein C. J DE QUAY — Rambei en Ampaloe Binggi, zonder dat het geschut, hetwelk door de koelies in den steek was gelaten, daarbij dienst had gedaan.

Na de vrijwillige overgave van Singo Sari onderwierp zich deze geheele streek, en werd luitenant H. J. Y. ENGELBERT VAN BEVERVOORDE met het civiel gezag in het regentschap Priaman belast. Te Tikoe werd een kleine post opgericht.

Toen MICHIELS naar Batavia vertrokken was, ter bespreking van hetgeen er verder gedaan moest worden, waarbij de Gouverneur-generaal het plan voorstond om slechts de kustlanden tot aan Atjeh, tot onderwerping te dwingen, door alle kampongs binnen 2 uren van het strand te vernielen, had in de Bovenlanden een wapenfeit plaats, dat in den toestand aldaar verandering bracht en ons geschokt prestige in de oogen der Padri's en Maleiers weder eenigszins verhoogde. De kapiteins DE QUAY en VELTMAN maakten namelijk gebruik van de weinige zorg, die de, van onze onmacht overtuigde, Padri's voor hun positie op den Marapalm droegen, om haar op den 6den Augustus met 100 man te overrompelen en te bezetten. Twaalf dagen later verdreef VELTMAN den vijand, die zich weder ten Noorden van den Marapalm gevestigd had, na een kort en hevig gevecht uit zijn stelling, en in dezelfde maand werd Soli Ajer door de kapiteins DE QUAY en A. HENDRIKS bemachtigd. Toen de Padri's in September weder invallen deden in Padang Goenting, meende ELOUT te mogen afwijken van het voorschrift om niet aanvallend te werk te gaan, door de bevolking van Telawas en Athar, die zich aan ons wenschte te onderwerpen, van het juk der Padri's te bevrijden.

Kapitein Veltman dreef hen den 14den September met 120 Boegineezen uit een tweetal stellingen, verjoeg hen acht dagen later uit Sidjantang en keerde den volgenden dag naar Fort van der Capellen terug, nadat deze geheele streek zich onder ons gezag had gesteld.

Ook werd door minnelijke schikking ons gezag in Agam weder bevestigd.

De Gouverneur-generaal kon, met het oog op den toestand in Holland, geen gevolg geven aan Elout's verzoek tot versterking van onze macht op de Kust. Hij bleef wenschen, dat alle oorlog met de volken in het binnenland vermeden werd. Voor de verovering van het smokkelnest Katiagan en het bezoeken van Tapanoeli, waar in September 3 Atjeh'sche rooverprauwen door den posthouder werden vernield, stelde hij echter de hiernevens genoemde troepen en schepen beschikbaar.

Commandant: majoor Michiels,
Chef van den staf: kapitein Guyot,
6de compagnie Europeanen, van het 6de bataljon, kapitein Gennet,
3de compagnie Ambonneezen, onder luitenant J. L. van Beethoven,
de korvet Pollux onder den kapitein-ter-zee Eeg,
de oorlogschoener Circé, onder den luit.-ter-zee 1ste klasse E. G. Pool,
de oorlogschoener Argo, onder den luit.-t.-zee 2de klasse P. J. Happel,
de oorlogschoener Janus, onder den luit.-ter-zee 2de klasse M. L. Kool,
de ambulance-schoener de Vlieg,
1 kruisboot, en
1 transportvaartuig.

Na den 4den December Padang verlaten te hebben, kwam de flottille den 6den voor Priaman ten anker en debarkeerden 100 man, die twee dagen later, onder kapitein C. B. F. de Sturler met hulptroepen uit de pas onderworpen V en VII Kota's langs het strand opmarcheerden. Den 9den werd te Tikoe rust gehouden en 10den de rivier met prauwen overgestoken bij Oedjong Masang, waar 40 Ambonneezen, onder luitenant T. Poland, de landingstroepen kwamen versterken en met hen des middags het bivak bij Moeara Laboean betrokken. Den volgenden morgen rukten die troepen over het onderloopende strand naar Oedjong Radja op, terwijl de marine daarvoor in stelling kwam. 's Vijands positie bestond uit een benteng, gelegen op een in zee uitstekenden heuvel, die door een 300 passen breede, zandige landengte met den vasten wal verbonden was.

Van die benteng liep over de landengte een verschanste linie naar een Oostelijk gelegen langwerpig vierkante redoute, waardoor het strand bestreken werd.

Het vuur der schepen bracht de beide vijandelijke zesponders en acht lilla's in de heuvelversterking zoo goed als geheel tot zwijgen. Daarna werd gedebarkeerd en aan de Westzijde door Poland gestormd en de vlag op de borstwering der benteng geplant. De verschanste linie was aan de Oostzijde door van Beethoven bezig gehouden, aan de Noordzijde door Michiels aangevallen, en ten Zuiden door de Sturler geattakeerd. Met groot verlies moest de vijand die stelling ontvluchten, terwijl Michiels 5 dooden en 11 gewonden bekwam. De kampong Katiagan en de daar opgerichte versterkingen bleken eveneens verlaten te zijn. Den 17den waren de troepen weder te Padang terug. Negen dagen later vertrok Michiels op nieuw met 60 soldaten per Circé naar Ajer Bangis. Den 30sten vertrok hij van daar, na 20 man op den schoener Janus te hebben doen overgaan, verbrandde Batahan, nadat dit vuur had gegeven op een gedebarkeerde

afdeeling, vond Natal in zeer vervallen toestand en bedreigd door Padri's, en de gunstig gelegen handelplaats Taboejong versterkt. Deze welvarende kampong, spoedig door den vijand verlaten, werd door MICHIELS in de asch gelegd. Daarna begaf hij zich naar Tapanoeli, waar de post op het eiland Pontjan in een ellendigen staat bleek te verkeeren. Na twee verdachte brikken aangehouden, en naar Padang gezonden te hebben, en na Baros en Nias te hebben aangedaan, keerde hij in het laatst van Januari 1832 naar de hoofdplaats van de Kust terug, om zich vervolgens naar Batavia in te schepen.

Vóór zijn vertrek rapporteerde hij aan ELOUT, dat hij de geheele kust verarmd had gevonden door de onderdrukking der Padri's en dat Baros in een hachelijken toestand verkeerde. Zijn voorstel, om die plaats te hulp te komen, werd door ELOUT verworpen, omdat hij het beter achtte zich, ten opzichte van de kust, tot een goede bewaking te bepalen, en de Padri's in de Bovenlanden te bestrijden.

In afwachting van de bevelen, welke van Batavia verwacht werden, moest intusschen nogmaals krachtdadig worden opgetreden ter bescherming der onderworpen landstreken, zoowel in de Beneden- als in de Bovenlanden. TOEANKOE NAN TJERDIK had namelijk in Maart in de XII Kota's (Benedenlanden) een aanzienlijke macht bijeengetrokken, om daarmede ons het gezag in de V en VII Kota's te betwisten.

1ste compagnie van het 1ste bataljon, onder kapitein DE STURLER, 3de compagnie 7de bataljon, onder den 1sten luit. VAN BEETHOVEN, een handmortier, hulptroepen onder luitenant ENGELBERT VAN BEVERVOORDE.

Hij rukte met 3000, en TOEANKOE IMAM van Bondjol met 4000 gewapenden in de richting van Tikoe vooruit. Een colonne uit Priaman, met Maleische hulptroepen versterkt, rukte van Tikoe naar Mengoppo, waar de vijanden zich in een met bentengs voorziene stelling terugtrokken. Mengoppo werd bezet en daar in Augustus 1832 een schans voltooid.

Nadat een aanval onzer troepen op 's vijands stelling was afgeslagen, had een list der goedgezinde hoofden voor ons een gunstiger uitwerking, dan men met de wapenen had kunnen verkrijgen. Aan TOEANKOE IMAM, meer achterwaarts opgesteld, werd namelijk bericht, dat TOEANKOE NAN TJERDIK verslagen was. Daarop trok eerstgenoemde terug, en TOEANKOE NAN TJERDIK, die moeilijk uit zijn sterke stelling te verdrijven zou zijn geweest, vond hierin aanleiding om met de zijnen in allerijl langs een over de rivier gespannen rotan de vlucht te nemen. Luitenant G. BENDER, met enkele vrijwilligers naar voren gekropen om de lijken zijner gesneuvelde jagers tegen verminking te beschermen, ontdekte het eerst dat de geheele stelling verlaten was.

In de Bovenlanden werd TOEANKOE DAMASIANG, die zich ten Zuiden van Kapau versterkt had en Agam bedreigde, door kapitein DE QUAY met 250 man en 2 stukken aangegrepen en verslagen. Kapau en het daarvoor in 1822 verloren stuk geschut kwamen hierdoor in ons bezit. De meeste Agamsche districten

onderwierpen zich nu, en te Boekit Koriri, in het district Tjilatang, werd een post opgericht.

Het krachtig optreden tegen de Padri's, die de geheele kust langzamerhand onder hun gezag hadden gekregen, Padang bedreigden, in de Bovenlanden onze posten benauwden en hun onderlinge gemeenschap onzeker maakten, had goede vruchten gedragen. Al had ELOUT ook slechts weinig troepen ter zijner beschikking, aanvoerders als MICHIELS, VELTMAN, DE QUAY, VAN BEETHOVEN en POLAND legden een groot gewicht in de schaal. Daar er nu spoedig versterking zou komen, mocht men verwachten het verzet weldra meester te zullen worden en een einde te zien komen aan den krijg, die nu reeds 12 jaren lang met korte tusschenpoozen van rust was voortgezet

7. DE UITBREIDING VAN ONZE MACHT IN DE BOVENLANDEN EN DE ONDERWERPING DER PADRI'S.

Nu de politieke toestand in Nederland zich gunstig deed aanzien, besloot de Gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH zijn plannen met betrekking tot de onderwerping van Sumatra door te zetten en in de binnenlanden een centrale macht te vestigen in verband met het bezetten van punten op de Oost- en de Westkust. De XIII en de L Kota's en Lintau moesten tot onderwerping worden gebracht, en de middelen daartoe zouden van Batavia gezonden worden. Daarna moest het Menangkabausche rijk worden hersteld, en de vorst als onze regent daarover worden aangesteld Die plannen kwamen geheel overeen met de wenschen van den overste ELOUT, die juist kapitein HELLWIG naar Java gezonden had om het nut te betoogen der voortzetting van de aanvallende bewegingen tegen de Padri's en de noodzakelijkheid van versterking der troepenmacht. Volgens hem keerde een groot deel der Padri's al meer en meer tot de oude Maleische gewoonten terug en die partij der gematigden en van ons bestuur niet afkeerigen achtte hij sterker dan die der fanatieke heethoofden.

De 2de, 3de en 4de compagnie van het 1ste bataljon, met 2 veldstukken en 2 handmortieren, en 300 man van het legioen van SENTOT.

In het midden van 1832 kwamen de hierneven vermelde troepen te Padang aan en werden grootendeels in de Bovenlanden gelegerd.

In de eerste plaats zou nu de aanval gericht worden tegen het door de Padri's onoverwinlijk geachte Lintau, gelegen achter het midden onzer bezittingen in de Bovenlanden. In den regen- en stormachtigen nacht van 22 Juli 1833 ging men hiertoe over.

Rechter-vleugel:
luitenant-kolonel P. F. VERMEULEN KRIEGER,
2de compagnie (Europeanen), van het 1ste bataljon,

De troepen waren ingedeeld in een rechter vleugel, die bij het aanbreken van den dag langs het gebergte en door de wildernis 's vijands linker vleugel zou omtrekken en forceeren; een linker vleugel, die, door een gids geleid, langs den rug en den voet van den met bosch bedekten

116 Boegineezen der 4de en 5de compagnie.
Totaal 212 man.

Linker-vleugel:
kapitein VELTMAN,
19de compagnie (Europeanen), van het Algemeen Depot,
70 Boegineezen der 5de compagnie, van het 1ste bataljon.

Centrum:
kapitein DE QUAY,
6de compagnie (Europeanen), van het 7de bataljon,
50 Boegineezen der 4de en 5de compagnie,
1 ijzeren achtponder,
1 zesponder en 2 drieponders,
2 houwitsers, 1 handmortier.
Onder kapitein HELLWIG:
15000 gewapende Maleiers.

Sago den vijandelijken rechter vleugel moest aanvallen, en een centrum, waarbij de luitenant-kolonel ELOUT zich bevond, dat de Padri's in het front zou bezighouden.

Drie stukken werden op onzen voorpost op den Marapalm in batterij gebracht en hadden de linie der Padri's onder bereik. Het lichtere geschut zou langs een des nachts getraceerden weg, onder dekking van infanterie, zonder dat de vijand het merkte, meer vooruit worden gebracht.

Zoowel door het links en rechts detacheeren der van Java aangekomen troepen, dat reeds vroeger geschied was, als door het bezighouden der Padri's in hun nieuwe linie ten Noorden van Tandjong Alam en door een militaire vertooning naar Kota Toedjoeh en Boea tegen de Maleiers der XX Kota's werd de vijand zooveel mogelijk verhinderd zich te concentreeren.

VELTMAN begaf zich reeds in den avond van den 21sten Juli 1833 te 10 ure op marsch; de rechtervleugel twee uren later. Des morgens ontdekte de vijand de aanwezigheid der troepen van het centrum, bezette zijn linie, die bestond uit een borstwering van 17 voeten dik en 10 voeten hoog, bewassen met bamboe doeri en gedekt door een diepe gracht, terwijl er achter de linie eenige kleine gesloten redoutes evenwijdig waren opgesteld, en opende op de genoemde troepen zijn vuur. Spoedig daarop werden de Padri's door den rechtervleugel aangegrepen en teruggedrongen, met geschutvuur uit het centrum beschoten en vervolgens ook aan die zijde aangevallen.

Binnen één uur tijds waren reeds vier onzer stukken achter die versterkte linie opgesteld. De terugtrekkende Padri's stuitten vervolgens tegen den deboucheerenden linker vleugel, die hen met krachtig geweervuur uiteendreef, terwijl hun tweemalen herhaalde poging om onze troepen weder achterwaarts te dringen achtereenvolgens door VELTMAN en VERMEULEN KRIEGER werden te keer gegaan.

Behalve kapitein C. J A. H. SCHENK, die sneuvelde, had de rechter vleugel slechts 7 gekwetsten en eenige door randjoe's gewonden verloren.

Den volgenden dag werd Kawé bezet en den 24sten bereikte men Tapi Sello vroeger de zetel van TOEANKOE PASAMAN, die eenigen tijd te voren op reis naar Mekka vermoord was. Doordat deze kampong, welker omtrek van één uur gaans lengte voorzien was van een 8 voet dikke steenen borstwering met voorgelegen gracht, zwak verdedigd werd en het daarbinnen gelegen kruithuis in de lucht vloog, kon zij zonder verlies worden genomen. De vier door RAAFF verloren stukken werden hier teruggevonden.

In weerwil van het strenge verbod werden alle verlaten kampongs door de Maleische hulptroepen in de asch gelegd.

De militaire vertooning van luitenant Hendriks tegen Boea had ook de onderwerping van deze kampong ten gevolge, zoodat hij zich bij de troepen in Lintau kon aansluiten. Te Kebon Belongkat aan den Oostelijken voet van den Marapalm en te Boea werden schansen aangelegd en de post te Soeroasso opgeheven. Aan kapitein de Quay, die met het civiel gezag in de Bovenlanden bekleed was, werd het bestuur der veroverde landstreken opgedragen, terwijl Veltman met 2 compagnieën er de rust zoude handhaven. De overige troepen werden naar Agam gedirigeerd, waar Vermeulen Krieger in den nacht van

6de compagnie (Europeanen),
50 Europeanen der 3de compagnie, onder kapitein I. J. Raaff,
150 barisan van Sentot, onder luitenant J. W. Donleben,
1 drieponder en 1 handmortier, onder kapitein Hellwig.

den 29sten Juli 1833 met zijn voetvolk, zonder Maleische hulptroepen, de aaneengeschakelde linie van Boekit Kamang, die zich over een heuvel uitstrekte en met 5 lilla's bewapend was, omtrok en na een zeer vermoeiende marsch op de 2000 vijanden wist te vermeesteren, waarbij hij een verlies had van 8 dooden en 40 gewonden.

Door met een compagnie in de vlakte achter de heuvels af te dalen bedreigde hij den terugtocht der Padri's, die over de hoogten vervolgd werden, en brak daardoor hun verderen tegenstand.

Eerst des middags deden zij weder een aanval op onze troepen, terwijl dezen van hun vermoeienissen uitrustten, maar werden spoedig verdreven.

Toen de Overste den 30sten in de verlaten kampongs een paar huizen liet in brand steken, keerde de gevluchte bevolking in de overige terug en onderwierp zich aan ons bestuur. 2 officieren en 60 man werden te Boekit Kamang achtergelaten

Hoewel de Padri's van Lintau nog weigerden naar hun kampongs terug te keeren, liet Elout hen voorloopig met rust en begaf zich naar de Benedenlanden, waar Toeankoe Nan Tjerdik zich door tusschenkomst van luitenant Engelbert van Bevervoorde in Augustus tot onze zijde liet overhalen en onder den titel van Radja Bitjara, op een tractement van *f* 100 's maands, belangrijke inlichtingen gaf omtrent de voornemens der Bondjolsche Padri's, die van geen onderhandelingen wilden weten en plannen vormden tot nieuwe aanvallen op de Benedenlanden.

Daarom besloot hij nu, zich tegen hen te keeren en zond langs den nieuw aangelegden weg van Tikoe, langs den post te Mengoppo, luitenant Engelbert van Bevervoorde met eenige soldaten en Maleische hulptroepen tot Loebo Ambaloe vooruit, alwaar een kleine verschansing werd opgericht. In verband met deze bewegingen trok in de Bovenlanden de luitenant-kolonel Vermeulen Krieger van Fort de Kock met 298 man voetvolk en 2 handmortieren voorwaarts.

De stellingen achter de ontzaggelijk diepe, steile en breede ravijnen, die Matoea van Agam scheiden, konden den 10den September, op aanwijzing van overloopers uit de Padri's, worden omgetrokken, maar die van Andalas kon men slechts na een hevig gevecht op een smal, steil glibberig pad binnendringen

en vermeesteren. Hierbij sneuvelden 2 soldaten en werden VERMEULEN KRIEGER en 7 minderen ernstig gewond, zoodat het bevel op DE QUAY overging.

Eenige districten en de geheele VIII Kota's onderwierpen zich hierop aan ons gezag. Ook TOEANKOE DAMASIANG bood weder zijn onderwerping aan. Te Soengei Poea werd het fort «Vermeulen Krieger» opgericht, en DE QUAY drong met 50 man der 2de compagnie van het 1ste bataljon en 1 handmortier onder luitenant VAN DER WEIDE en 500 man hulptroepen met vivres voor 10 à 12 dagen, langs ongebaande wegen, twee dagmarschen ver, over Batoe Kambing tot in de Benedenlanden door en stelde zich in verbinding met de colonne, die onder ELOUT van Mengoppo over Tapian Kandi en Kota Gedang tot Soengei Kasekan, dat door Bondjollers bezet was, voortgerukt was. Onder kapitein HELLWIG bereikte de colonne in de XII Kota's het eerst de vallei van Bondjol, waar, tengevolge eener omwenteling, TOEANKOE IMAM en TOEANKOE MOEDA gevlucht waren. De andere colonne voegde zich op den 21sten September 1832 bij de eerste, die in de missigit lag ingekwartierd. Zonder verder een schot te doen, onderwierp zich ook Bondjol aan het Gouvernement.

De beide gevluchte Padri-hoofden keerden terug. TOEANKOE IMAM zou in afzondering blijven leven, en TOEANKOE MOEDA werd door ELOUT tot regent van Alahan Pandjang aangesteld. Die aanstelling vond bij de bevolking weinig bijval en bleek spoedig voor ons nadeeliger dan de keus van een hoofd door de bevolking bij mogelijkheid had kunnen wezen.

Er werd hier nu een verschansing voor een kleine bezetting opgeworpen en tot het onderhouden der gemeenschap werd er ook een te Tarontan Tongan en een te Pisang bezet.

Rau en Mandaheling schudden ook het juk der Padri's af en boden hun onderwerping aan. De JANG-DI-PERTOEAN van Rau werd hier tot regent aangesteld en bij Padaman Tinggi, onder luitenant LOGEMAN, een verschansing aangelegd, fort «Amerongen» genaamd, waar 80 soldaten en 120 barisan in garnizoen kwamen, en die door kleinere posten te Loender en te Tandjong Waringin met de door ons bezette streken in verbinding werd gebracht.

Mandaheling, door heidensche Bataks bewoond, kon niet worden bezet, maar de TOEANKOE, die zich van het gezag in Tamboesei, ten Noorden van Rau, had meester gemaakt en in onmin leefde met de Padri-hoofden van Bondjol, en ook veel invloed in Rau bezat, beloofde, met ons in vrede te zullen leven en laatst genoemd landschap te verlaten. De maatregelen omtrent de uitlevering van slaven in deze streken door ELOUT getroffen verwekten echter ontevredenheid onder de Padri's en gaven later aanleiding tot nieuwe onlusten.

2de compagnie (Europeanen) van het 1ste bataljon, onder luitenant C. H. J. T. C. VON LUTZOW, 3de compagnie (Europeanen) van

Inmiddels had kapitien DE QUAY de krijgsverrichtingen tegen de L Kota's geopend en toog op tegen de linie van Baroelaq, die door 1000 Padri's bezet, en op de vleugels met redoutes voorzien was, welke linie den doorgang naar

het 1ste bataljon, onder kapitein I. J. Raaff,
100 Boegineezen der 4de en 5de compagnie, onder den 2den luit. A. van der Hart,
een deel der 6de compagnie van het 7de bataljon,
19de compagnie van het Algemeen Depôt, onder kapitein Veltman,
90 man barisan,
een detachement inlanders van het Algemeen Depôt,
1 drieponder, 1 houwitser, 1 handmortier, onder luitenant P. G. van der Weijde,
Maleische hulptroepen.

het vruchtbare landschap tusschen den Sago en de Westelijk gelegen bergen geheel afsloot.

Inmiddels was een verkenningspatrouille om den Westelijken vleugel dezer linie voortgedrongen, zoodat besloten werd, dat kapitein Raaff met 240 man, in 3 divisiën verdeeld, langs het door de patrouille gevolgde pad een omtrekkende beweging maken zou, terwijl de overige 110 man, met het geschut in front, zouden post vatten en door een afdeeling Maleische hulptroepen, die langs de Agamrivier oprukte, uit Bjerro zoude worden versterkt. Veltman marcheerde van 's avonds 10 tot 's morgens 3 uren door bosschen en over steile bergen en werd eerst door de Padri's ontdekt, toen hij een hoogte in den rug van 's vijands rechtervleugel bezet had. Hij nam positie op den linkervleugel, waar de rug in de vlakte afdaalt, en werd hier drie malen door de Padri's bekropen. Von Lutzow, op den rechtervleugel staande, waar de rug in hooger gebergte overgaat, ontving eenige lilla-schoten uit 's vijands redoutes, en Raaff, voor het centrum van 's vijands linie, gaf door hoornsignalen van zijne aanwezigheid kennis.

Bij het aanbreken van den dag werd Veltman door luitenant van der Hart afgelost en ging met 2 compagnieën en de barisan tegen de achterzijde van de positie der Padri's op, terwijl de bezet gehouden heuvelrug, die weder bekropen en uit een hinderlaag bestookt werd, hem in den rug dekte. Tegen deze bewegingen en den gelijktijdigen aanval van luitenant W. G. Schouten met 40 Boegineezen en hulptroepen op hun linkervleugel waren de Padri's niet bestand.

Behalve Kota Tengah onderwierpen zich nu gaandeweg alle districten zoodat alleen nog deze kampong daartoe genoodzaakt moest worden. De percussiegeweren, waarmede men kon blijven doorvuren, ook bij zwaren regen, deden hier het gevecht ten voordeele der onzen uitvallen. Na den afloop er van werd de kampong in de asch gelegd.

De overste Elout, die nu met een aantal troepen zich bij de Quay aansloot, wendde zich vervolgens tegen het laatste district der Padri's ten Oosten van den Sago, alwaar een geduchte tegenstand te wachten was, doordien al onze tegenstanders uit Lintau zich daar verzameld hadden.

2de compagnie, (Europ.) van het 1ste bataljon, onder den 1sten luitenant von Lutzow,
3de compagnie van het 1ste bataljon, onder den kapitein Raaff,
4de compagnie Boegineezen, onder luitenant Wilke van Haemstede,
5de compagnie Boegineezen, onder den 2den luitenant van der Hart,

Den 23sten October 1832 verscheen zijn colonne voor de in één lijn gelegen versterkte liniën van Gadoeï en Loeak, welke Alaban van de L Kota's scheidden. Aan luitenant Donleben werd opgedragen met 75 uitgelezen manschappen die linie om te trekken, langs de hellingen van het Sagogebergte, waartegen de hooger gelegen linkervleugel van 's vijands stelling aansloot, en zich daar schuil te houden

19de compagnie van het Algemeen Depôt, onder kapitein VELTMAN,
een detachement Europeanen der 6de compagnie van het 7de bataljon,
een detachement barisan.
Totaal 450 man.
1 drieponder, 1 houwitser, 2 handmortieren onder luitenant VAN DER WEIJDE,
1 detachement ruiters der barisan.

totdat de front aanval begon. Nadat die omtrekking gelukt was, verdwenen zijn geleiders en werd hij ontdekt. Hoewel hij zich toch meester maakte van een aan de achterzijde open verschansing, op den linkervleugel der linie, werd hij met zijn 5 gewonden hieruit verjaagd en moest 3 dooden in 's vijands handen achterlaten.

Kapitein DE QUAY, die den rechtervleugel (linie van Loeak) met den hoofdtroep aanviel, omdat deze lager lag en minder sterk geoordeeld werd dan die van Gadoeï, stootte hiervoor het hoofd, hoewel luitenant VAN DER HART er reeds in was doorgedrongen, nadat de vijf manschappen, die hem volgde, waren neergeschoten. ELOUT, die de verdedigers der linie van Gadoeï eerst slechts had willen bezig houden, rukte toen en tirailleur vooruit, wierp granaten in de schansen, die langs die stelling geëchelonneerd waren, en zond den troep van kapitein VELTMAN en den terugkeerenden luitenant DONLEBEN tegen die werken op, terwijl zij op hun rechtervleugel door barisan gedekt werden. Achtereenvolgens veroverde VELTMAN twee schansen, waarin zich nu de artillerie opstelde en de beide volgende schansen beschoot, zoodat VELTMAN ook dezen kon bemachtigen. Hierop deed SENTOT een charge met zijn cavaleristen op de terugtrekkende Padri's, die zonder een poging tot verdediging ook nu hun meer achterwaarts gelegen tweede stelling ontruimden.

Bij dit gevecht, hetwelk de onderwerping van Alaban ten gevolge had, verloor ELOUT 10 man aan gesneuvelden en 54 gewonden, waaronder luitenant VAN DER WEYDE, die zeven dagen later overleed. Onze hulptroepen verloren hierbij 40 man.

Kapitein VELTMAN bleef met twee compagnieën en twee stukken te Gadoeï achter en koos terreinen uit, waar de forten »Raaff» en »van den Bosch» zouden worden opgericht.

Aldus was de macht der Padri's voorloopig gefnuikt en werden de door hen overheerschte gewesten, met uitzondering der XIII Kota's, aan ons bestuur, hetwelk aan officieren werd opgedragen, onderworpen. Ter verovering der laatstgenoemde landstreek werd nog aanvulling der troepenmacht gevorderd, die dan ook door kapitein DE QUAY, als rapporteur naar Batavia gezonden, aangevraagd werd.

In Agam werden door ELOUT, ter beteugeling van de aldaar heerschende losbandigheid, de hanengevechten en dobbelspelen verboden, welk verbod, op voorstel der hoofden uitgevaardigd, door dezen aan de bevolking werd voorgesteld als van het Europeesch bestuur uitgegaan. De regenten van Boea en Tanah Datar ontzagen zich niet tienden te heffen van den veestapel en voedden, van wege de hierover ontvangen berisping, een wrok, die het volgende jaar tot uitbarsting kwam.

ELOUT, hiervan onkundig, zag tegen het einde van 1832 den toestand zeer gunstig in en vermoedde niets van het smeulend verraad. De Padri's schenen

zich gaarne onder ons bestuur te schikken; de handel bloeide; de pasar-gelden brachten *f* 6000 's maands op, en de Troemonsche zeeroovers hielden zich rustig. Hij begreep echter zeer goed, dat de versnippering van onze macht over het uitgebreide, in zoo korten tijd veroverde gebied bij de minste verwikkeling zeer gevaarlijke gevolgen kon hebben en vertrouwde noch de Padri's, noch SENTOT. De Regeering voerde nu een meer geregeld Europeesch bestuur in tot bewaring van rust, aanmoediging van industrie en heffing van belastingen. Ook werd het zoutmonopolie weder ingevoerd, daar dit bij de opheffing er van in handen was gekomen eener met Engelsch kapitaal werkende firma, die de groote winsten, ten bedrage van *f* 40.000 's jaars, genoot, welke anders het Gouvernement ten goede kwamen, zonder dat de prijs daalde, of het debiet onder de bevolking toenam.

8. DE ALGEMEENE OPSTAND IN DE PADANGSCHE BOVENLANDEN.

De rust in de Bovenlanden was van korten duur en bleek meer in schijn dan in werkelijkheid bestaan te hebben.

Door de invoering van het nieuw bestuur, hetwelk in Bondjol in handen der Padri's werd gelaten, werden ettelijke hoofden gepasseerd, die, daarover met recht verstoord, de bevolking van deze streek, die reeds ontevreden was over het verbod der hanengevechten en dobbelspelen, tegen het Gouvernement opruiden.

Zendelingen van de Padri's waren tevens in alle stilte werkzaam om den opstand ook in andere landschappen te doen losbreken, waar de bevolking ontstemd was door de niet altijd op rechtvaardige wijze gevorderde koeliediensten, over het opium-monopolie en de belasting op de pasars, hoewel deze sedert 1831 door de inlandsche hoofden werd geind.

Ook de maatregelen van de met het civiel bestuur belaste commandanten der overal verspreide posten gaven nog al eens aanstoot, daar zij door onwetendheid, gebrek aan beschaving (dikwijls waren het onderofficieren), of gebrekkige kennis van het Maleisch, niet altijd voor hun moeielijke taak berekend waren, en zij, in verband met de uitgestrektheid van het bezette terrein, vaak geheel zelfstandig moesten optreden.

Het jaar 1833 begon dan ook met den moord van twee soldaten, die van Bondjol naar Pisang op weg waren. De overste VERMEULEN KRIEGER, nu civiel en militair gezaghebber in de Bovenlanden, begaf zich daarop, zonder hiervan aan ELOUT kennis te geven, met 97 manschappen naar Bjerro, dat buiten zijn commandement lag, ten einde de zaak te onderzoeken.

De hierheen opgeroepen inlanders verschenen noch hier, noch in het naar hem genoemde fort, terwijl het bleek, dat de bevolking van Pisang naar de bosschen was gevlucht. Hij versterkte zich nu in deze verlaten kampong en zond den door hem ontboden commandant van Bondjol, luitenant G. A. G. J. DE WAUTIER, die luitenant A. H. HELBACH vervangen had, met zijn 9 jagers in den morgen van den

11den naar zijn post terug. Nog dienzelfden dag bleek het hem, dat de VII Kota's in opstand waren gekomen, gewapend volk hem begon te omsingelen, en dat in de VI en VIII Kota's de toestand onrustbarend werd.

Des nachts ontving hij bericht, dat de geheele bezetting van Bondjol, 46 man sterk, was vermoord, welk lot, naar hij terecht vreesde, ook luitenant DE WAUTIER zou treffen. Het detachement van 10 man, des nachts uitgezonden tot overbrenging dezer berichten naar Fort van der Capellen, moest al vechtende en met verlies van een doode en twee gewonden naar Pisang terugtrekken. Aldus geheel afgesneden en zonder vivres, besloot VERMEULEN KRIEGER tot den beroemden terugtocht langs binnenpaden dwars door het gebergte naar het op ± 20 palen verwijderde Koriri, daar de brug over de Masang in den weg, dien men gewoonlijk volgde, vernield was.

Voorhoede:

16 man, onder luitenant B. BOUMAN.

Hoofdtroep:

70 man, onder luitenant-kolonel VERMEULEN KRIEGER, de luitenants PERK VAN LITH en J. SCHOCH en den commandant der 7 djajeng sekar's en 6 bedienden.

Achterhoede:

20 man, onder luitenant SCHOUTEN.

Den 12den, des morgens te 8 ure, marcheerde hij af en werd spoedig in de eerste dalvlakte door 2000 opstandelingen achtervolgd. Aan den voet van het steile gebergte liet hij paarden en bagage achter, forceerde vervolgens het naar boven voerende, versperde en verdedigde pad en werd bij het afdalen aan de andere zijde weder hevig bestookt, zoodat hij toen reeds 4 dooden en 18 gekwetsten telde. Aangekomen bij de vernielde brug over een rivier, waadden de officieren en manschappen hand aan hand door den stroom en trokken langs met randjoe's beplante paden achtereenvolgens vijf versterkte kampongs door of voorbij. Voortdurend vervolgd door groote drommen vijanden, kwam VERMEULEN KRIEGER voor de laatste kampong der VII Loerah's aan. Deze bleek zoo sterk bezet en zoo goed in staat van verdediging gebracht te zijn, en er werd daaruit zoo hevig geschoten, — door welk vuur weder drie soldaten sneuvelden en verscheidene gewond werden — dat KRIEGER besloot, haar door de drassige rijstvelden om te trekken en zoodoende met zijn hoogst vermoeid troepje, waarvan nu geen man meer ongekwetst was, des nachts den grens van het nog niet in opstand zijnde Agam te bereiken. Des morgens bij het krieken van den dag verscheen hij met zijn 4 officieren en het overschot zijner soldaten voor de poort van Boekit Koriri. Op dezen marsch van 21 uren, dien hij, altijd door vechtende, zonder eten of drinken, had afgelegd, had hij, behalve de bedienden, 17 gesneuvelden moeten achterlaten en waren 54 man gekwetst, terwijl bijna alle overigen randjoe-wonden bekomen hadden. Dienzelfden dag nog ging hij naar Fort van der Capellen, waar hij den volgenden morgen aankwam, en van waar reeds 3 uren later kapitein THÖRIG met een detachement naar Agam en de XII Kota's vertrok.

Van alle zijden kwamen er nu onrustbarende berichten bij den resident ELOUT te Padang binnen. Behalve de post te Bondjol, waren ook die te Loeboe Sikaping, te Tarontan Tongan en te Loeboe Ambaloe afgeloopen en de zieken

in het etablissement te Tandjong Waringin om het leven gebracht. Van het fort Amerongen en den post te Loender kwamen geen berichten. Het fort Vermeulen Krieger, de posten in Agam en ook te Mengoppo en Tikoe werden bedreigd, zoodat in enkele dagen de opstand zich reeds geducht had uitgebreid en onze troepen in dien korten tijd 3 officieren en 130 soldaten hadden verloren.

Er werd nu eenige versterking onder kapitein Hellwig naar Tikoe en Mengoppo gezonden, de bezetting van Fort de Kock — 6 man sterk — met een dertigtal soldaten vermeerderd, en de bezettingen der buitenposten door barisan vervangen, terwijl de Resident, die zich naar de Bovenlanden begeven had, in Agam vergaderingen met de hoofden hield, die hier den opstand eenigen tijd uitgesteld hadden.

In Februari ontving hij daar het bericht, dat het fort Amerongen door de wakkerheid van luitenant Poland behouden was gebleven.

In het begin van Februari had luitenant H. I. IJ. Engelbert van Bevervoorde dien post zoo ver in gereedheid gebracht, dat hij naar Priaman meende te kunnen terugkeeren en het commando aan den 2den luitenant I. H. Logeman overgegeven, hoewel Toeankoe Moeda van Bondjol hem waarschuwde voor de gezindheid der bevolking. Die waarschuwing had waarschijnlijk alleen ten doel een bewijs van goede gezindheid te geven, hetwelk hem te stade kon komen, als de door hem beraamde overrompeling van Bondjol niet naar wensch mocht slagen. Aldus geraakte genoemde officier met zijn 14 Madoereesche soldaten tusschen de beide uitgemoorde posten Bondjol en Loeboe Sikaping, waar hij omsingeld, en zijn detachement neergeschoten werd, terwijl hij zelf met steenen werd dood geslagen.

Te gelijk met den opstand te Bondjol ontstond ook onrust in Rau en werd het fort Amerongen door Toeankoe Tamboesei van alle zijden ingesloten en kort daarop herhaaldelijk aangevallen, waarbij de bezetting van 200 man een verlies van 11 dooden en 20 gewonden bekwam. Veel hulp genoot Logeman hierbij van den regent van Mandaheling, Radja Gedonbang, die met eenige honderden Bataks hem ter hulpe snelde en binnen het bereik van het geschut een kampong bezet hield. Ter rechter tijd kwam daar tevens luitenant Poland met 33 soldaten (Ambonneezen), 100 Maleiers van Natal en 500 Bataks aan, en ontzette het fort, dat toen op het punt stond van te worden veroverd.

De assistent-resident Boers was namelijk in het begin van Januari over Natal naar de Batak-landen gezonden onder dekking van een detachement van 33 soldaten, onder luitenant Poland. Van 11 tot 18 Januari doorreisde hij die volkomen rustige landstreek en vernam toen eerst, wat er was voorgevallen.

Onmiddellijk besloot Poland het fort Amerongen te ontzetten, verzamelde onderweg nog een 400 Bataks, marcheerde dag en nacht door en verscheen den 22sten Januari, des morgens te 2 ure, in alle stilte in de kampong bij onzen bondgenoot, Radja Gedonbang.

Hij ontzette het fort en bleef te Amerongen, hoewel er gebrek aan vivres

bestond, omdat de terugkeer naar Natal hoogst bezwaarlijk zou zijn, daar de Padri's hem dan achtervolgen en de Bataks hem vermoedelijk afvallen zouden. Hij nam daarom nu een houding aan, alsof de macht, die hij onder zijne bevelen had, zeer aanzienlijk was en dreigde, de geheele landstreek te zullen verwoesten, als de opgestane regent van Rau zich niet onmiddellijk onderwierp.

Dit hielp. De Regent verscheen met veel volk voor het fort, waar POLAND, LOGEMAN en POPJE hem tegemoet gingen en de levering van vivres en 300 man werkvolk voor de voltooiing van het fort bedongen. Ook liet POLAND een der door het Gouvernement aangestelde hoofden, die de partij der opstandelingen gekozen had, opvatten en ophangen.

De assistent-resident BOERS, te Amerongen zonder geneeskundige hulp ernstig ziek geworden, werd den 26sten naar Natal vervoerd onder dekking van 50 Maleiers en 150 Bataks en bereikte die plaats onverlet den 4den Februari d. a. v.

Den 20sten Februari kwam de bij keuze tot majoor bevorderde DE QUAY ter vervanging van VERMEULEN KRIEGER met 250 man inlandsche troepen en 5 officieren te Padang terug en vertrok spoedig naar de Bovenlanden, waar SENTOT, nu zijne troepen zoo vele posten bezetten, zich zoo aanmatigend gedroeg, dat zijn verwijdering van de Kust noodzakelijk werd geacht. Evenals later TOEANKOE NAN TJERDIK en de JANG DIPERTOEAN van Pagar Roejong, die ook van verraderlijke bedoelingen verdacht werden, werd hij onder een voorwendsel naar Batavia opgezonden.

Het tot nu toe vertrouwde hoofd TOEANKOE ALAM werd van verraad overtuigd, gevangen genomen en den volgenden dag dood in zijn cel gevonden.

In de Bovenlanden bleef het rustig, doch in Agam werd de houding der bevolking, ook al ten gevolge der arrestaties, die plaats hadden gehad, hoe langer hoe vijandiger, waarom dan ook Bjerro ontruimd werd ter versterking van Boekit Koriri, onder luitenant BOUMAN, en Fort de Kock, onder kapitein C N.J. VON OCHSSÉE.

Door een gelukkig toeval ontliep de Resident een hinderlaag, hem door de hoofden van Lintau gelegd, toen hij in het begin van Mei hun landschap bezocht.

De commandant van de redoute te Boea, luitenant HENDRIKS, werd hier echter zes dagen later op een wandelrid ernstig gewond, zijn post door de opstandelingen omsingeld en de weg over Boekit Pau door hen afgesloten. Toen hiervan bericht ontvangen was, werd dan ook der bezetting van Boea langs den Marapalm eenige hulp toegezonden en werden, in afwachting van de gevraagde versterking, maatregelen beraamd tot het bedwingen van den opstand, die, na vier maanden lang gesmeuld te hebben, nu op het punt stond allerwege uit te breken.

In de eerste plaats moest Boea ontzet worden door een colonne uit Fort van der Capellen. Majoor DE QUAY rukte daartoe met 150 man en eenige duizenden Maleiers over den Marapalm op en viel op den 20sten Mei 's vijands kampong in het front en op den rechtervleugel aan, terwijl een colonne van twee pelotons soldaten en een duizendtal vertrouwde, dappere Maleiers, onder kapitein C. B. T. DE

STURLER, de positie omtrekken, en in den rug, waar hij niet versterkt was, aanvallen zouden. Hierdoor was hij spoedig van deze stelling meester en bracht den muiters, die door de gezwollen Sinaman-rivier vluchtten, een groot verlies toe.

Taloe en Kota Toedjoe werden gestraft.

Aan de dringende verzoeken van ELOUT om in elk geval versterking te zenden, al zou die ook moeten bestaan in volk, dat, te Batavia opgeraapt, in uniform gestoken werd, ten einde ten minste door vertoon van macht eenigen indruk te maken, werd door den Gouverneur-generaal voldaan, toen de berichten uit het vaderland wat gunstiger luidden en het gevaar, dat er een Europeesche oorlog uitbreken zou, verminderde.

Kapitein VELTMAN, die intusschen met 50 man naar Tambangan was gezonden om de gemeenschap tusschen de Boven- en Benedenlanden open te houden, rapporteerde den 24sten, dat, tijdens het optrekken der troepen naar Boea, geheel Agam in opstand was gekomen en Goegoeq Sigandang, dat hij moest ontzetten, omsingeld was. Bij de linie van Pandjalajan aangekomen, bleek hem, dat ook de VI Kota's in opstand waren gekomen en de IV Kota's in ongunstige stemming verkeerden, zoodat hij moest besluiten tot den terugtocht, uit vrees, dat hij anders afgesneden zou worden. In weerwil van eenig verzet der bevolking, bereikte hij des avonds zijn positie weder, waar hij reeds den 25sten door muitelingen werd bestookt. Met behulp van 27 man versterking, hem den volgenden dag toegezonden, kon ook een tweede aanval worden afgeslagen.

Een troep vijanden, die door de onbegaanbaar geachte wildernissen zijn linkervleugel ontrokken, werd door VELTMAN's troepen met de bajonet uiteen gedreven, waarna de opstandelingen geheel verjaagd werden en Goenoeng weder bezet kon worden door luitenant W. G. SCHOUTEN, die met 25 man aankwam. Den 27sten werd Tabeber Ajer bezet en een gedeelte der troepen naar den Resident teruggezonden.

Ten Noorden van Tandjong Alam was inmiddels de verbinding met Fort de Kock en Koriri eveneens afgebroken, zoodat majoor DE QUAY ten spoedigste uit Lintau werd teruggeroepen.

De Resident voorzag nu Tandjong Alam van versterking en stelde zich aan het hoofd eener colonne, die den 27sten Tabeber Ajer bereikte.

Met 500 soldaten, drie stukken en hulptroepen, rukte hij den volgenden dag voorwaarts tot voor de linie van Soengei Poear en Kota Bharoe en vond in de Kota Lawas, dat zich, door twee detachementen bedreigd, overgaf, den 4 ponder, die in de uitgemoorde post Goegoeq Sigandang had gestaan TOEANKOE DAMASIANG, die den aanvallers op dien post had geleid, was voortvluchtig, doch kwam zich later voor de vierde maal onderwerpen.

Pandasikei gaf zich nu ook over, en den 29sten werd, in twee colonnes, de tocht vervolgd, de linie van Soengei Poear bemachtigd, die van Boeno Ampo met veel moeite genomen, nadat de vijand uit zijn stellingen gelokt was, en des avonds Fort de Kock zonder veel verlies bereikt. Zoowel te Goenoeng als te

Goegoeq Sigandang en te Boeno Ampo werden detachementen achtergelaten. Te Fort de Kock had de commandant den 24sten nog niets van den opstand vernomen en overeenkomstig den bekomen last een detachement van 30 man onder luitenant THOMSON naar Goegoeq Sigandang gezonden, hetwelk ter hoogte van Soengei Poear werd aangevallen en, op twee man na, geheel afgemaakt. Vervolgens was ook zijn fort door muiters omringd en bestookt en de gemeenschap met Koriri afgebroken, terwijl de gebouwen van Bjerro in brand gestoken werden.

De bezetting van het fort Vermeulen Krieger, ongeveer 60 man en eenige barisan sterk, had onder sergeant WEDERZIGT een paar aanvallen afgeslagen en was op raad van TOEANKOE NAN TINGGI en uit gebrek aan vivres en munitie naar Mengoppo gevlucht, waarbij 13 barisan vermist raakten. Koriri werd den 29sten ontzet, en in het begin van Juni uit Tandjong Alam en Fort de Kock de vrije passage bij Tandjong hersteld. De krijgsverrichtingen tot ontzet van dit belangrijke punt in het Agamsche waren de laatste, waaraan de dappere VELTMAN deel nam. Deze officier, aan wien ELOUT het behoud der geheele Bovenlanden verklaarde te danken te hebben, stierf eenige weken later van afmatting.

Omstreeks het midden van Juni werd Fort de Kock opnieuw bedreigd, doch daar hier meer dan voldoende troepen waren, trokken toch 120 man naar Goenoeng om daar post te vatten. Dewijl ook uit de L Kota's ongunstige berichten kwamen, kon de Resident niet naar Padang vertrekken, om den generaal-majoor titulair RIESZ, die als Gouvernements-commissaris met 1100 man troepen daar aangekomen was, op de hoogte der zaken te brengen.

Ook in Rau hadden de krijgsbedrijven een ongunstig verloop. Wel bleef de gemeenschap met Ajer Bangis voorloopig vrij, maar in Loender verzamelde zich meer en meer vijandig volk onder aanvoering van TOEANKOE TAMBOESEI. Een paar duizend bewoners van Rau, aangevoerd door een Europeesch fuselier en twee inlandsche soldaten, verhinderden echter den vijand het voortdringen, en toen POLAND over Ajer Bangis den officier van gezondheid E. VAN DER SOUW, 18 Europeesche soldaten en 25 barisan onder een Toemonggoeng met eenige krijgsbehoeften, arak en geld ontvangen had, meende hij den vijand te Loender te kunnen verdrijven en dien post weder te herstellen. Met 2000 Bataks, 116 bajonetten en een handmortier rukte hij daartoe den 23sten Maart tegen hem op en verdreef hem des avonds ten 8 ure uit zijn linie van een kwartier gaans lengte en van vier bentengs voorzien. Het hoofd van Loender onderwierp zich nu en herstelde den vroegeren post, die door een sergeant met eenige soldaten en door bewoners van Rau bezet werd en bouwde een tweede schans te Ramba, waarin Bataks gelegerd werden. De wegen naar Loender, Natal en naar het Noorden werden verbeterd, en ten Zuiden van Amerongen een kampement voor een mobiele colonne opgericht. Den 6den April keerde het detachement naar Ajer Bangis terug, zoodat POLAND nu nog 95 soldaten, 4 artilleristen en 113 barisan onder zijne bevelen hield, van welke 48 bajonetten met 400 Bataks de

mobiele colonne uitmaakten. Tot in het begin van Mei bleef het rustig, doch toen Toeankoe Tamboesei Padang Lawas weder aan zich onderwierp, zond Poland 1300 Bataks daarheen.

Zij werden daar den 24sten Mei verraderlijk overvallen en met een verlies van 100 man teruggeslagen.

In Juni verzamelden de Padri's zich weder bij Loeboe Sikaping, hetgeen Poland aanleiding gaf om nieuwe hulptroepen uit Mandaheling te ontbieden en versterking van soldaten en een drieponder aan te vragen. Toen hij tegen de Padri's, die op eenigen afstand van Loender positie hadden genomen, optrok, vond hij hun versterkingen verlaten. Na dezen geslecht te hebben, keerde hij den 7den Juli naar het fort Amerongen terug.

9. DE VEROVERING VAN KAMANG.

Indien de ongunstige berichten van Padang hem niet hadden weerhouden, zou de Gouverneur-generaal reeds nu zijn plan volvoerd hebben om de zaken op Sumatra's Westkust in persoon te komen regelen. Voor zijn komst wilde hij echter het geschokt gezag zooveel mogelijk doen herstellen en zond daartoe den Gouvernements-commissaris C. J. Riesz, belast met het hoogste civiele en militaire gezag, met de hiernevens genoemde troepen naar Padang.

Generaal-majoor titulair Riesz;
4 adjudanten;
4 officieren van gezondheid;
3de, 5de en 6de compagnie van het 2de bataljon, onder majoor H. A. Eilers;
4 officieren en 302 man infanterie ter aanvulling;
50 cavaleristen met 3 officieren;
16 artilleristen met 4 veldstukken.

Tusschen den 17den en 21sten Juni kwamen zij aldaar aan, en werden spoedig naar verschillende standplaatsen gedirigeerd.

Twee compagnieën infanterie onder majoor du Bus met artillerie en cavalerie, arriveerden den 24sten te Tombangan.

Twee compagnieën van het 2de en 3de bataljon, onder majoor Eilers, werden naar Priaman gezonden, en 2 inlandsche compagnieën van het 3de bataljon, onder kapitein H. A. de Vos van Steenbergen, en 150 soldaten, onder kapitein I. F. Hanjoel, marcheerden naar Agam.

De nu aanwezige macht van 131 officieren en 3277 minderen (de 41 officieren en 697 man der barisan daaronder gerekend), was voldoende om met kracht op te treden en het zinkend schip, waarbij de Westkust vergeleken werd, te redden.

In het begin van Juli rukten dan ook reeds 4 colonnes tegen Kamang op, nadat majoor de Quay met twee compagnieën het door den Radja van Boea opgeruide Arau, ten Noorden der L Kota's, had verbrand en aldaar

1ste colonne:
Majoor L. C. du Bus;
4 compagnieën infanterie;
1 houwitser, 1 drieponder, en Agamsche hulptroepen.

2de colonne:
Luitenant-kolonel Elout;
3 compagnieën infanterie;
een detachement barisan;
1 houwitser, 1 anderhalfponder, en Maleische hulptroepen.

3de colonne:
Majoor de Quay;
1 compagnie infanterie;
1 detachement infanterie;
1 „ barisan.
Totaal 200 man.
Hulptroepen uit Alaban.

4de colonne:
Luitenant VAN DER TAK;
150 man infanterie;
1 handmortier, en
eenige Maleiers.

een palissadeering had doen oprichten, die den naam van Fort Veltman ontving.

De te Koriri vereenigde 1ste colonne moest, uit Tjilatang, de bij Baso verzamelde 2de colonne, uit Sallo, de bij Fort van den Bosch staande 3de colonne, over Selieki en Boekit Kamangin, den rug der stelling bij Kamang aanvallen, terwijl de bij Kota Toea samengetrokken 4de colonne ter hoogte van Magat een afleidende schijnvertooning moest maken, zoodat de aanval op den 9den Juli zou kunnen plaats vinden.

De 1ste colonne verscheen voor het aanbreken van den dag voor Kamang en moest het punt van aanval zelf kiezen, daar de gidsen niet opgekomen waren. Na eenige uitwerking van het geschut verkregen te hebben, rukte een compagnie, onder kapitein DE STURLER, rechts, en een andere, onder kapitein F. HEGER, links van de vuurmonden voorwaarts, maar beiden stuitten tegen een ondoorwaadbare gracht voor de borstwering, waar zooveel verlies geleden werd, dat zij terug moesten trekken. Van bamboe-ladders voorzien, voerde nu majoor DU BUS de eerstgenoemde compagnie weder tegen den vijand aan, terwijl de artillerie hem hevig beschoot. Wel passeerden eenige manschappen de gracht, maar de beklimming der borstwering werd met den moed der vertwijfeling afgeslagen.

Toen nu de majoor doodelijk gewond werd en er geen zwakker punt in de borstwering te ontdekken viel, terwijl de bevolking van Tjilatang zich verzamelde met het plan om haar linie af te sluiten en zoodoende den terugtocht der onzen af te snijden, hetgeen de hulptroepen en koelies de vlucht deed nemen, besloot DE STURLER tot den terugtocht naar Koriri. Tien dooden, waaronder majoor DU BUS, en 25 gewonden, waaronder kapitein HEGER, hadden de onzen bij dit gevecht verloren.

De 2de colonne brak eveneens des nachts op, doch kon door het wegblijven van den gids de voorgenomen omtrekking van 's vijands linkervleugel niet volvoeren, zoodat generaal RIESZ, hierbij tegenwoordig, besloot een nabij gelegen zwak punt der linie aan te vallen.

De voorwacht stormde wel onmiddellijk onder een hevig vuur van den vijand tegen de verschansingen, maar moest dadelijk met een compagnie worden versterkt, ten einde niet geheel vernietigd te worden. Daar het bleek dat hier de positie te sterk was, rukte de voorwacht, nadat een beter punt van aanval gevonden was, langs de borstwering daarheen om op nieuw den aanval te herhalen, zoodra ook de andere colonnes daartoe overgingen.

De luitenant-kolonel ELOUT werd tevens met een afdeeling meer rechts gedetacheerd, om op het vuren der andere troepen een of ander zwak punt der linie te bestormen. Dit vuursignaal klonk al spoedig, maar in weerwil van voorafgaand schrootvuur en een stormaanval van twee compagnieën, met ééne in reserve, en het beklimmen der borstwering door de luitenants K. RIETVELD en C. P. C. STEINMETZ en enkele manschappen, mocht het den Generaal niet gelukken de met aoer-aoer

beplante linie te bemachtigen. Toen ook het vuren der gedetacheerde afdeeling ophield, staakte hij te 4 ure het gevecht. Ook ELOUT had moeten retireeren, hoewel het bij een tweeden aanval den Javaanschen kapitein RADEN TOEMONGGOENG PRAWIRO gelukt was, tot achter de tweede vijandelijke linie door te dringen. Het verlies dezer colonne bedroeg 4 dooden en 20 gewonden.

Des avonds ontving de Generaal bericht, dat de 3de colonne op haar moeielijken marsch was opgehouden en later dan bepaald was uit Boekit Kamang zou kunnen deboucheeren, zoodat hij besloot, den volgenden dag den troep voor Magat te doen inrukken en met de 1ste colonne naar Boekit Kamang te trekken, om, met de 3de vereenigd, terzelfder tijd als de 2de colonne een vernieuwden aanval te beproeven.

De 3de colonne was eerst te 10 ure in den voormiddag van den 8sten van Fort van den Bosch afgemarcheerd, waar haar commandant was opgehouden door verontrustende tijdingen uit het fort Veltman. Te 1 uur des namiddags bereikte hij Selieki en te 5 ure den voet van het gebergte, waarna de tocht in de duisternis over steile rotsen en door dicht bosch zonder gebaande paden werd voortgezet, totdat de troepen niet verder konden. Des morgens werd de tocht over het gebergte hervat en de zware verhakkingen in de nauwe bergengten met veel tijdverlies opgeruimd, de kruin van een volgende hoogte nog juist bereikt, voordat de inmiddels opgedaagde vijand die kon bezetten, en door de voorste manschappen, die in den stormpas oprukten, een engte achter den bergtop gelegen veroverd, vóórdat de bijeen getrommelde bevolking deze voldoende kon afsluiten.

In de kom der vallei van Boekit Kamang werd de troep echter van alle zijden aangevallen, en vier malen moesten de muiters worden teruggeslagen, voordat zij afdeinsden en in de kampongs vluchtten, waarin zij door de onzen werden vervolgd, en die als signaal voor de andere colonnes in brand gestoken werden.

In een kleine kampong ontvingen de soldaten, waarvan er 7 gewond waren, voor het eerst in 24 uren eenig voedsel en werd tot den volgenden morgen rust gehouden. Daar hij niets van de andere colonnes vernam, rukte DE QUAY behoedzaam voorwaarts en vond Kamang verlaten. Hij vereenigde zich daarna met de troepen te Magat, waar generaal RIESZ juist was aangekomen.

De hulptroepen vervolgden nu de gevluchte verdedigers en staken ook Kamang in brand. De overste ELOUT drong door tot Pau en herstelde de gemeenschap met Selieki. De colonne onder majoor DE QUAY vertrok onmiddellijk naar de L Kota's. In den morgen van den 14den naderde zij onbemerkt het fort Veltman en nam dadelijk de omliggende versterkingen, nadat de vijand door een schijnbeweging tegen een op een uur afstands Westelijk gelegen kampong voor een deel was verwijderd.

De troepen, die tegen Kamang geägeerd hadden, kregen nu een nieuwe indeeling en werden gelegerd in een kampement te Soengei Toea in Tjilatang,

te Magat, te Fort de Kock en te Baso. Zij werden niet tot verdere uitbreiding van ons gezag gebezigd, daar ook de bevolking van Agam niet te vertrouwen was, en men bovendien de komst van den Gouverneur-generaal moest afwachten alvorens den strijd weer aan te vangen. In Boea werd echter het fort Schenk opgericht en vijftien hoofden — waaronder ook TOEANKOE DAMASIANG — wegens ontrouw en verraad ter dood veroordeeld.

Uit Rau waren de berichten inmiddels minder gunstig geworden, zoodat majoor EILERS met 60 manschappen over Ajer Bangis, en luitenant BISCHOFF met 50 soldaten en een drieponder over Natal, daarheen ter versterking gezonden werden. De eerste deed vijftien dagen over dien hoogst bezwaarlijken marsch en verscheen den 7den September op het fort Amerongen, waar hij het bevel over de troepen op zich nam.

POLAND had inmiddels den 4den Augustus de 600 vijanden, die zich ten Zuiden van Loender verzameld hadden, uiteengedreven, en nadat hij den 12den tot tweemalen toe Ampang Gedang te vergeefs bestormd, en eindelijk door een omtrekking bemachtigd had, joeg hij den vijand tot achter Senatar terug.

10. DE OPERATIËN TEGEN DE VALLEI VAN ALAHAN PANDJANG.

De opperlandvoogd VAN DEN BOSCH, die als Commissaris-generaal over Nederlandsch-Indië in het begin van Augustus Batavia had verlaten en te Benkoelen, waar door de opruiing der Engelschen de assissent-resident vermoord was, 100 Javaansche recruten, van de 200, die hij bij zich had, onder SENTOT, had achtergelaten, kwam den 23sten te Padang aan en gelastte direct een aanvang te maken met de krijgoperatiën tegen het zich meer en meer versterkende Bondjol, hoewel dit door RIESZ en ELOUT ontraden werd.

Evenals tegen Kamang was geschied, zouden nu ook drie colonnes ageeren, doch nu op grooter afstand, zonder onderling verband en door gedeeltelijk vijandig terrein, terwijl een vierde zich voor 's vijands positie bij Matoea zoude posteeren.

1ste colonne van ± 350 bajonnetten, onder majoor DE QUAY:
4 onvoltallige compagniën infanterie;
één detachement barisan;
Hulptroepen uit Alaban, Agam en Tanah Datar.

De bij fort van den Bosch vereenigde 1ste colonne moest over Selicki en Pau Datar optrekken;

2de colonne, onder luitenant-kolonel ELOUT:
2 compagniën infanterie;
100 man van het Algemeen Depôt, onder 1ste luit. K. RIETVELD;
een detachement infanterie, onder kapitein J. L. VAN BEETHOVEN;
een detachement barisan;
een detachement mariniers en matrozen;
hulptroepen uit Priaman, onder luitenant J. C. BOELBOUWER;
1 houwitser, 1 drieponder, 1 handmortier.

de te Priaman verzamelde 2de colonne moest over Mengoppo en Loebo Ambaloe naar Bondjol marcheeren;

3de colonne, onder majoor EILERS:
110 soldaten;
70 barisan;
1 handmortier;
1000 Rauwenaars, 500 Battaks.

4de colonne, onder kapitein DE VOS VAN STEENBERGEN:
2 compagnieën infanterie;
75 barisan;
2 houwitsers;
2300 man Maleische hulptroepen.

de in Rau staande 3de colonne moest naar Loeboe Sikaping rukken en in den rug attakeeren, als de andere colonnes in de vallei van Alahan Pandjang zouden zijn aangekomen; en

de bij Soengei Toea en Fort de Kock samengetrokken 4de colonne moest voor het ravijn bij Matoea positie nemen. Van uit Ajer Bangis zou men voortdringen naar Taloe. Op den 16den September zou de aanval geschieden.

De 1ste colonne, den 9den September bij het fort van den Bosch vereenigd, ontving van TOEANKOE IMAM aanbiedingen tot onderhandelingen, maar ving toch den volgenden dag den vermoeienden marsch naar Kota Tinggi aan, alwaar 30 soldaten en 300 man hulptroepen in een goede stelling werden achter gelaten. Den 13den werd Kota Lalang bereikt, waar voeling met den vijand werd verkregen en de ontbrekende munitie ingewacht. Den volgenden dag werd een schans vermeesterd en door 35 barisan en 300 Maleiers bezet. Den 15den werd den ganschen dag gevochten om een half uur afstand te winnen. Bij die gelegenheid werd de colonne ook in den rug bestookt, zoodat de koelies en hulptroepen begonnen te verloopen. Den 16den rukte men onder aanhoudenden regen voort, terwijl in de verte geweersalvo's gehoord werden en werd in het diepe ravijn Ajer Popo een verkenning gedaan. De tegenover gelegen 300 voet hooge wand bleek aan den voet door een borstwering van zware boomstammen met schietgaten, diepe grachten, verhakkingen, wolfskuilen en randjoe's verdedigd te zijn, terwijl op den bodem van het ravijn liniën van versterkingen waren aangelegd, die in het midden achterwaarts naar de hoofdverschansing waren omgebogen en daartegen aansloten. DE QUAY liet rechts en links daarvan door het bosch paden kappen, die des middags van den 17den gereed waren en ging tot den aanval over, daar terugtrekken al even bezwaarlijk was als avanceeren, nu hem de de vivres begonnen te ontbreken, die door de gevluchte koelies waren weggeworpen.

Eén Europeesch en één inlandsch peloton met eenige hulptroepen onder de luitenants G. C. MAHIEU en F. POST zouden in alle stilte het linker pad volgen, een peloton Boegineezen onder luitenant H. M. SEEST en een peloton barisan met hulptroepen moesten hetzelfde rechts doen, en, zoodra de aanval in het front begon, te voorschijn komen en snel op den vijand inloopen. Toen dan ook het vuur geopend werd, stormde luitenant POST met 20 Europeanen en eenige inlanders voorwaarts, om een domineerende hoogte te bezetten, doch werd door een overmacht, die zich daar achter verborgen had gehouden, teruggedrongen en moest met de overige manschappen, na een hevig gevecht en een verlies van 3 dooden en 7 zwaar gekwetsten, naar de hoofdcolonne retireeren.

Ook het andere detachement stuitte tegen verborgene verschansingen, en de front-aanval werd door goed gericht geweervuur van den vijand afgewezen, zoodat de toestand zeer hachelijk werd en tot onmiddellijk terugtrekken besloten moest worden. Den 18den werd Kota Tinggi bereikt; 9 man waren gesneuveld, 38 man, waaronder luitenant J. M. KERN, ernstig gewond en nog een dertigtal door randjoe's gekwetst. Het detachement, hun met vivres nagezonden, was door den vijand tegengehouden en tot terugkeeren genoodzaakt.

De 2de colonne had inmiddels haar beweging aangevangen en bereikte den 9den September Loeboe Ambaloe, waar de mariniers werden achtergelaten. De bevolking toonde zich op dit traject terughoudend, zoodat het veel moeite kostte om koelies en vivres te verkrijgen. De wegen en bruggen bleken versperd en vernield te zijn.

Den 11den geraakte de voorhoede bij Tapian Kandi met den vijand slaags; de twee volgende dagen werden vivres door de hulptroepen opgevoerd en den 14den werd de linie van Pangkalan genomen door een afdeeling van 2 compagnieën, die, onder de bevelen van den kapitein DE KOCK, adjudant van den Gouverneur-generaal, des nachts een omtrekking volvoerden. Hoewel door het geschreeuw der hulptroepen, die hen volgden, te vroeg ontdekt, konden luitenant K. RIETVELD — die hierbij sneuvelde — en luitenant BOELHOUWER 's vijands verschansing beklimmen en hem daaruit verdrijven.

Het bivak werd nu bij Kota Gedang betrokken en een compagnie een weinig verder vooruitgeschoven, terwijl aan de Masang een kleine schans bezet werd. Intusschen verminderde de vijandige gezindheid der bevolking niet, zoodat alle van Tikoe aangevoerde vivres door escorten moesten gedekt worden. Den 22sten ontving de overste ELOUT den last om terug te trekken, waarmede, onder groote bezwaren, die voortvloeiden uit het vervoer van het geschut, den volgenden dag een aanvang werd gemaakt. Een houwitser moest zelfs aan het hoofd van Sadak worden toevertrouwd en werd per sampang langs de Maang naar Tikoe vervoerd. Ook moest nog den 25sten ten Zuiden van Tapian Kandi front gemaakt worden tegen de vijanden, die ELOUT's troepen vervolgden. Den volgenden dag schoten zij uit boomen op de mannen, die den drieponder vervoerden, en moesten door patrouilles worden verjaagd.

Met een totaal verlies van 5 dooden en 31 gekwetsten, was de colonne den 27 September weder te Loebo Ambaloe terug en hield daar voorloopig stand.

De 13 soldaten en 1500 Maleiers, die onder den 2den luitenant H. P. J. WESTENBERG van Ajer Bangis in de richting van Taloe waren opgerukt, keerden eveneens terug.

De 3de colonne ontving haar opdracht den 7den September, riep de hulptroepen op, rukte den 12den naar Loender en den 15den naar Senatar, daarbij de verschansingen van Batoe Bedindi omtrekkende Na den volgenden dag de bezetting van eenige bentengs aan de Batang (rivier) Soempoer, door een omtrekkende

beweging van hulptroepen te hebben doen wijken, werd die snelvlietende stroom, gepasseerd, nogmaals een benteng door de voorhoede genomen en daarna het bivak betrokken, waarna men den volgenden dag over Loeboe Sikaping tot in de nabijheid van Tandjong Waringin voorttrok. Daar vernemende, dat den vorigen dag aan de andere zijde van Bondjol gevochten was, besloot majoor EILERS den 18den langs een omweg de vallei van Alahan Pandjang in te marcheeren. Hier moesten eerst een honderdtal Bataks, die op eigen gezag eenige Padri's over de rivier vervolgden, door drie pelotons met een verlies van 6 doode en 10 gewonde soldaten worden ontzet en den vijand in het vroeger aan ons behoorend fort — gelegen in kampong Aleh — worden teruggejaagd, alvorens het bivak in Bondjol Hitam betrokken kon worden. Daar werd de colonne des nachts verontrust en den volgenden dag met geschut aangevallen. Nu het bleek, dat geen der andere colonnes voor Bondjol, dat een kwartier Zuidelijker lag, was aangekomen, besloot majoor EILERS des avonds te 11 ure terug te trekken, doch werd genoodzaakt dit te 7½ ure des namiddags in overhaasting te doen, toen een paniek ontstond, waardoor de hulptroepen, de koelies en 20 soldaten op de vlucht sloegen, en de Padri's, door het tumult gewaarschuwd, van alle zijden kwamen opzetten. Vijf zwaar gekwetste soldaten en 15 gewonde Bataks en Rauwenaars, alsmede de handmortier met 38 granaten moesten in handen des vijands worden achtergelaten. De felle vervolging eindigde spoedig wegens de nachtelijke duisternis, maar werd den volgenden dag tot op 3 uren afstands van Tandjong Waringin voortgezet. Des middags bereikten de onzen Loeboe Sikaping en vonden de gevluchte hulptroepen terug, van welke de Rauwenaars plan hadden zich tegen de onzen te keeren. Den 21sten 's avonds bereikte men Loender, terzelfder tijd, dat de 13 soldaten en hulptroepen, onder luitenant BISCHOFF, van Natal in het fort Amerongen aankwamen.

De opstand der Rauwenaars werd hierdoor nog tijdig voorkomen.

De 4de colonne van Fort de Kock moest voor een deel in den vroegen morgen van den 11den tegen den vijand oprukken, die zich binnen enkele uren nabij Paloepoe had verschanst, den weg door de VII Kota's geheel had afgesloten en niet door de Maleische hulptroepen kon worden verdreven.

Een compagnie, onder den 2den luitenant R. H. W. VAN DER RIET, maakte ter zijde van de hoogte, waarop de vijandelijke versterking lag, een omtrekking door de wildernis, terwijl de hoofdtroep, sterk 100 man en 1 houwitser, onder kapitein A. H. DE VOS VAN STEENBERGEN, langs het met wolfskuilen en randjoe's bezaaide pad naar boven klom en op 150 pas van 's vijands redoute, welke gedekt was door twee evenwijdige borstweringen met diepe grachten, in stelling kwam. Door het ter rechter plaatse springen der granaten vielen die weringen ineen, hetgeen echter niet verhinderde, dat de vijand twee malen verwoede uitvallen deed, die met schroot- en geweervuur werden afgewezen en hem noodzaakten in de redoute te wijken. Toen ook hierin eenige granaten geworpen waren, trad

de omtrekkende compagnie te voorschijn, bestormde de positie en nam haar, daarbij gesteund door den hoofdtroep, die vervolgens de nog wederstand biedende Padri's uiteendreef. Bij deze affaire werden slechts enkele der onzen gewond.

Steeds geweerschoten met den vijand wisselend, bezette de colonne den 12den de kampong Pantar, tegenover het 300 voet diepe en breede ravijn voor de linie van Matoea, met zijne zeer steile, hier en daar loodrechte wanden. Van den nacht van den 14den op den 15den September werd op last van den generaal Riesz gebruik gemaakt van een verzuim des vijands, die de aan de overzijde van het ravijn vooruitspringende hoogte onbezet had gelaten. Hier werd in weerwil van de aanvallen der Padri's een redoute opgeworpen en met een houwitser en 50 man, onder luitenant Raaff, bezet. Ook ten Zuiden van het verbrandde Pantar werd eveneens een redoute opgericht, waarin de colonne van Steenbergen, die reeds den 12den te Pantei verscheen, zich legerde.

Den 17den kwam de Commissaris-generaal van Padang te Tambangan aan en vertrok den 20sten naar Goegoeq Sigandang in weerwil der vertoogen van generaal Riesz.

Het bevel tot staking der operatiën, dat Riesz had weten te doen uitvaardigen, werd den volgenden morgen weder ingetrokken, en hij ontvin g de opdracht langs Matoea tot Bondjol voort te dringen. Voor den aanval op den 28sten September werden zooveel troepen, als mogelijk was, bij Pantar vereenigd.

2de, 3de en 6de compagnie van het 1ste bataljon;
3de en 6de compagnie van het 2de bataljon;
4de compagnie van het 3de bataljon;
44 man der 19de compagnie;
212 barisan;
18 artilleristen onder 2 officieren;
37 huzaren met 4 officieren;
totaal 40 officieren en 828 man, voor de helft Europeanen, ingedeeld in 2 colonnes:
een onder majoor de Quay, sterk 10 officieren en 350 man, en
een onder kapitein de Vos van Steenbergen, sterk 10 officieren en 150 man.

De linie der Padri's, bestaande uit hooge, dikke houten weringen met schietkokers en daarvoor gelegen, hier en daar dubbele, diepe en breede grachten en tot aan den rand van het ravijn vooruit geschovene kleine schansen, sloot met den rechtervleugel tegen het hooge gebergte, dat het meer van Manindjoe omringt, volgde verder den Westelijken ravijnwand op eenigen afstand en was op den linkervleugel achterwaarts omgebogen.

De voor het linkerdeel der stelling gelegen plateauvormige vlakte, waarop twee heuveltjes zich verheffen, wordt ten Zuiden en ten Noorden door twee diepe ravijnen begrensd. Zij werd door den vijand versterkt met eenige kleine bentengs, aan den rand van het hoofdravijn aangelegd en door insnijdingen in de jukken, die als het ware den rotsmuur aan zijne zijde steunden en de eenige accessen naar zijn positie vormden. Een paar palen achter deze linie lag de linie van Andalas.

Terwijl 4 stukken op den Oostelijken rand van het ravijn in batterij kwamen en genoemde vlakte bestreken, daalden de beide colonnes in de diepte af, waadden door de rivier en beklommen ieder een der jukken van het vermelde plateau.

De 2de colonne werd bij haar opmarsch gehinderd door het vuur der 4

stukken, die door den Gouverneur-generaal in persoon werden gericht, stuitte al spoedig tegen een 50 voet diepe insnijding, te breed om met bamboezen horden overbrugd te worden, en kreeg uit een kleine achtergelegen benteng zooveel vuur, dat zij terug moest keeren, en zich bij den links ageerenden troep aansloot.

Deze had onder dekking van ons artillerie-vuur een minder diepe insnijding weten te passeeren, een kleine benteng aan den ravijnwand kunnen bemachtigen en zich, in weerwil van verwoede aanvallen, op de hoogte weten te handhaven.

De nu vereenigde colonnes deden hier twee stukken geschut aanvoeren en kozen achter de twee heuveltjes een eenigszins gedekte stelling, waaruit drie malen te vergeefs de stormaanval werd ondernomen. Van de afleiding, hierdoor teweeg gebracht, maakten Maleische hulptroepen gebruik om het juk, waarover de weg naar Matoea leidde, doch die ook door een scherpe en diep uitgespoelde geul onbruikbaar gemaakt was, in de nabijheid van den door Raaff bezetten heuvelpost te beklimmen en zich met zijn hulp op den rand van het ravijn in een veroverde kleine benteng staande te houden. Daarheen werd des avonds een houwitser overgebracht, die des nachts door een borstwering voor het vuur der Padri's werd gedekt. 80 barisan voegden zich hier bij den troep van Raaff, die op zijn heuvelpost door Agammers werd vervangen.

Den volgenden morgen werd onze stormaanval onder majoor de Quay nogmaals afgeslagen. Ook gelukte het dezen niet, des middags door het ten Noorden van het bezette plateau loopende smalle zijravijn voorwaarts te dringen, evenmin als een uit de reserve samengestelde colonne onder kapitein Helwig er in slaagde ter hoogte van Pau een geschikt punt van aanval te vinden.

Tevens bleek de borstwering der linie voor het door ons bezette plateau met de heuveltjes zoo sterk te zijn en zoo afdoende door twee diepe grachten beschermd, dat ook daar geen aanval mogelijk was. Daarom wilde de Gouverneur-generaal de positie met sappen doen naderen, doch ongunstige berichten uit Tanah Datar noodzaakten hem het beleg op te breken en zijn troepen in den nacht van den 1sten October terug te trekken. Door het in brand raken der hutten op de vooruitspringende hoogte werd de vijand dezen terugtocht gewaar, viel met woede op de Quay's achterhoede aan en vervolgde hem tot des morgens te 4 ure, toen hij aan het bivak te Pantar kwam, terwijl een tweede vijandelijke troep langs het pad, door Raaff voor zijn terugtocht gebruikt, te gelijkertijd een aanval deed en met de bajonet moest worden teruggejaagd.

Een colonne van 3 compagnieën, 95 barisan en eenig geschut bleef onder kapitein de Vos van Steenbergen te Pantar achter, ten einde daar een versterking op te richten, terwijl de Quay onmiddellijk naar Fort van der Capellen afmarcheerde.

Hij vond den toestand te Pagar Roejoeng weinig zorgwekkend, daar de

bevolking in rust gehouden werd door berichten over de expeditie onder den luitenant-kolonel MICHIELS op de Oostkust tegen Djambi ondernomen. De Gouverneur-generaal trok met de overige troepen naar Fort de Kock terug.

Na de belasting op de pasars te hebben afgeschaft, de koelie-gelden op 50 centen daags te hebben gesteld en aan eenige hoofden vaste tractementen te hebben toegekend, vertrok Zijn Excellentie den 3den October naar Padang en gaf bevel, dat een gemeenschapsweg tusschen de Beneden- en de Bovenlanden door de kloof der Batang Aneh zou worden aangelegd.

Bij besluit van den 11den October werd de tot kolonel bevorderde civiele en militaire gezaghebber ELOUT eervol ontslagen en in eerstgenoemde betrekking vervangen door den Raad van Indië VAN SEVENHOVEN, die als Gouvernementscommissaris met den generaal RIESZ het bestuur op Sumatra's Westkust zou regelen.

Dit bestuur zou, volgens het »Plakaat pandjang", gebaseerd zijn op de navolgende grondslagen: afschaffing van alle drukkende en directe belastingen; handhaving van het zout- en het opium-monopolie en der in- en uitvoerrechten; vrijstelling van onbetaalde heerendiensten; oprichting van een koelie- en transport-etablissement; toekenning van tractementen aan de voornaamste hoofden; onthouding van inmenging in de politieke en huishoudelijke aangelegenheden der bevolking; oproeping in bepaalde gevallen van een deel der bevolking tegen binnen- en buitenlandsche vijanden en tot het verleenen van bijstand bij den doortocht en het legeren van troepen; aanmoediging van industrie en cultures; trapsgewijze vervanging der militaire, door civiele ambtenaren, en oprichting van een Raad van Justitie en van een schutterij te Padang.

Het commandement werd in drie hoofdafdeelingen verdeeld: Benkoelen, Padang en de Noord-Westkust.

Padang werd in vier hoofddistricten gesplitst, ieder bestuurd door een officier en bezet door een mobiele colonne van 2 compagniën, waarvan 50 man bestemd zouden worden tot bezetting van posten, terwijl een vierde bataljon ter geschikter plaatse zoude gelegerd worden, zoodat de krijgsmacht een effectief van 109 officieren en 3677 minderen zoude tellen, zonder de 200 man te Benkoelen mede te rekenen.

De barisan werden bij de troepen ingedeeld en de onnutte cavalerie naar Java teruggezonden.

Ten laatste werd de luitenant-kolonel BAUER tot militairen commandant benoemd en dus het gezag weder over twee hoofden verdeeld. Daarna, den 15den October, vertrok de commissaris-generaal VAN DEN BOSCH naar Batavia.

Over het algemeen hield de bevolking zich nu rustig. Alleen in Tanah Datar hadden eenige ongeregeldheden plaats, terwijl de Padri's een voorwaartsche beweging maakten over de Masang, die spoedig in een terugtrekkende veranderde voor een afdeeling der vroegere colonne ELOUT, die Loeboe Ambaloe verlaten had en, na Mengoppo met 60 barisan te hebben bezet, een sterk detachement onder

kapitein Bakker te Kampong Dalam posteerde. Een aanval der Padri's van Matoea op onze nieuwe versterking bij Pantar werd den 22sten November afgeslagen, terwijl een militaire wandeling, in November door de XX Kota's, Boea, Lintau en de L Kota's gemaakt, in die streken een gunstige uitwerking had.

In Rau alleen werd de toestand steeds bedenkelijker. Het hoofd van Padaman Tinggi toonde zich afkeerig van het Gouvernement en Toeankoe Tamboesei stookte de Rauwenaars tegen ons op en bracht hun landschap den 19den October in opstand.

Twee dagen later was het fort Amerongen door vijanden omringd, die al spoedig bentengs daaromheen begonnen op te richten. Bij een uitval, den 23sten door luitenant Poland ondernomen, werd wel een dier versterkingen genomen, maar kort daarna was zij weder door overmachtige vijanden bezet, die het fort met hevig geweervuur bestookten.

Bij dit gevecht werden luitenant Poland en eenige minderen gewond. Den volgenden dag werden weder eenige bentengs door luitenant Bischoff bestormd en genomen, zonder dat dit veel verandering in den toestand bracht. Slechts het hoofd van Tantarom toonde in het geheim zijn trouw aan de onzen, door te zorgen dat er vivres en berichten van Loender binnen het fort kwamen, terwijl 400 Bataks zich door de vijanden heen sloegen en zich met hun landgenooten in ons kampement vereenigden.

Daar de vivres sterk verminderden, werden krijgsgevangenen uit de Padri's tegen padi uitgeleverd en uit een naburige kampong gewapender hand rijst gefourageerd. Aan een 150-tal met rijst beladen Bataks mocht het echter niet gelukken zich tot Amerongen door te slaan, waar het effectief steeds daalde en, behalve de weinige valide manschappen der bezetting, slechts 150 soldaten en barisan onder de wapenen konden worden gebracht. Nochtans werden bijna dagelijks de verschansingen, waarmede de Padri's den post al meer en meer insloten, met afwisselend gevolg bestormd en daarbij de luitenants Poland en Popje ernstig gewond.

Den 4den November werd de vijand verdreven uit de stelling, waardoor hij de gemeenschap met Mandaheling wilde afsluiten; doch drie dagen later kreeg luitenant Popje bij een dergelijke onderneming een schot in de borst, waardoor de uitval mislukte. Den 12den was luitenant Moltzer gelukkiger en verdreef de Padri's uit hun werken ten Westen van het fort.

Het bericht, dat de bezetting van Loender, met achterlating van een tweeponder en lilla's, dien post in stilte had ontruimd wegens gebrek aan levensmiddelen en munitie en daarbij ontdekt en uiteen gedreven was, maakte den toestand in Amerongen nog zorgelijker, te meer, daar reeds honden- en paardenvleesch tot voedsel moest dienen.

Den 14den werd dan ook in een krijgsraad besloten het fort te verlaten en zich naar Mandaheling door te slaan, indien binnen zes dagen geen ontzet mocht

plaats hebben. Drie dagen later ontving majoor EILERS bericht, dat 75 man, voor Amerongen bestemd, te Ajer Bangis waren ontscheept en een handmortier van Natal naar Limoen Manies onderweg was. Teneinde dit stuk vrijen doortocht te verschaffen, werd 's vijands verschansing in de richting van Mandaheling bestormd en vernield, en den volgenden nacht 30 man, onder luitenant H. H. VON TSCHUDY, met 200 Bataks naar Limoen Manies gezonden om het kanon af te halen. Na een dag van heftigen strijd zag men VON TSCHUDY al vechtende terugtrekken op het fort. Door een uitval van 60 man ondersteund, bracht hij het mortier binnen het kampement, doch de 200 Bataks, die hem vergezelden, werden afgesneden, terwijl de bezetting te gelijkertijd van twee zijden werd bestookt.

Een uitval, den 24sten tegen een benteng ondernomen, mislukte, in weerwil van het zeer moedige gedrag van onzen trouwen bondgenoot, het hoofd der Bataks, RADJA GEDONBANG. Zoowel des middags, als des nachts werden de aanvallen op het fort herhaald en konden slechts met groote krachtsinspanning worden afgeslagen. Toen dan ook het aangekondigde ontzet niet opdaagde en opnieuw geopende onderhandelingen vruchteloos bleven, werd op uitspraak van een krijgsraad, 40 dagen na de insluiting, op den 28sten November, het dapper verdedigde fort verlaten, nadat vrijen aftocht bedongen en de drieponder vernageld was. Het convooi zieken en gewonden werd echter, in weerwil der afspraak, op dien aftocht aangevallen, maar door Bataks ontzet.

Op een half uur afstands van de in vlammen opgaande versterking werd de colonne opnieuw aangevallen en werden eenige koelies gekwetst, die achtergelaten moesten worden. Des namiddags bereikte men Limoen Manies, waar de van Ajer Bangis afgezonden troepen, die zich niet door de drommen opstandelingen hadden kunnen heenslaan, het overschot der bezetting van Amerongen opnamen. Na hier een nieuwen post bezet, en 50 man onder luitenant LOGEMAN te hebben achtergelaten, marcheerde majoor EILERS naar Tamian terug, na onderweg den luitenant POPJE, die aan zijn wonden overleden was, begraven te hebben. Hij vestigde daar, te Seningo, een post, dien hij ook bezet hield.

11. DE SPLITSING VAN HET CIVIEL EN HET MILITAIR GEZAG.

Na de organisatie der troepen, waaraan echter een honderdtal Europeanen en 560 inlanders ontbraken, werd door de beide commissarissen het Plakaat pandjang uitgevaardigd en de verhouding tusschen het Gouvernement en de bevolking in milden zin geregeld.

Terwijl tot nog toe de oorlog op de Kust ten doel had gehad Menangkabau in bezit te nemen en de zwakkere partij tegen de sterkere Padri's in de Bovenlanden te steunen, kwam de Gouvernements-commissaris nu tot het gevoelen, dat de tegenstand, die voortdurend geboden werd, toegeschreven moest

worden aan den afkeer der bevolking van een vreemde regeering en dat het dus zaak was die bevolking voor ons te winnen.

Tegen het einde van December vertrokken RIESZ en ELOUT naar Java en den 6den Februari 1834 kwam de overste BAUER te Padang aan, waar de heer FRANCIS in het begin van April d. a. v. het civiel bestuur van den Gouvernements-commissaris VAN SEVENHOVEN overnam. Tegen zijn zin vertrok VAN SEVENHOVEN naar Java. Hij had gewenscht zijn humane beginselen nog langer te kunnen toepassen, om met zachtheid en geduld den mishandelden, vrijheidlievenden Maleier tot toenadering en onderwerping te bewegen en door onderhandeling met de Padri's allerwege de rust te doen wederkeeren.

Nu kregen de zaken een geheel andere wending.

Aan BAUER werd ten ernstigste aanbevolen, Matoea en de XII Kota's ten onder te brengen en daarna Bondjol te veroveren. 's Vijands reduit zou nu van verschillende zijden moeten worden genaderd, om het met het geschut der op te richten batterijen en forten tot onderwerping te dwingen, opdat de gemeenschap met Rau en het overige gedeelte der Noordkust zoude verzekerd worden. Eerst later zouden de XIII Kota's met kracht van wapenen tot onderwerping gedwongen worden, indien deze niet door onderhandelingen kon worden verkregen. Ook naar het Noorden en Oosten zou onze macht moeten worden uitgebreid en aan de Siak- en Indragiri-rivieren posten worden gevestigd. 6 à 700 man inlandsche troepen werden voor dit doel ter zijner beschikking gesteld en voor alle eventualiteiten zou er te Batavia een bataljon van 720 man beschikbaar blijven, ten einde op de eerste aanvraag naar Padang te kunnen worden gezonden.

Het volbrengen dezer omvangrijke taak werd BAUER echter al dadelijk moeielijk gemaakt door de bepaling, dat de resident FRANCIS, die met het civiel bestuur belast werd, de hoogste autoriteit op de Kust zou zijn, zoodat hij zonder diens autorisatie weinig kon uitrichten.

Ook was de toestand, waarin hij de troepen vond, van dien aard, dat hij niet vóór Augustus tot het aanvangen van den strijd gereed zou kunnen zijn.

De beloofde 6 à 700 man aanvullingstroepen toch verkreeg hij slechts ten deele, terwijl de toegezondene enkel uit recruten bestonden, en tegen de beschikbaarstelling van het 7de bataljon te Batavia werden door het legerbestuur bezwaren ingebracht. Bij besluit van den 2den Mei werd bepaald, dat de krijgsverrichtingen slechts mochten beginnen, als de organisatie, de disciplineering en de oefening der troepen zouden zijn voltooid; als de wegen en transportmiddelen in voldoenden staat zouden zijn, om buiten bezwaar der bevolking, den geregelden opvoer van benoodigdheden naar het binnenland te doen plaats hebben. Voorts werd nu weder de bevrediging der Padangsche Bovenlanden door zachte middelen verkieselijk geacht boven oorlogsgeweld en moest de Resident, die in dit opzicht eenstemmig dacht met VAN SEVENHOVEN, deze bevrediging door onderhandelingen

tot stand trachten te brengen, en, zoo dit niet gelukte, deze onderhandelingen slepende houden tot dat alles gereed zoude zijn voor een gewapender hand optreden, terwijl zonder zijn toestemming geen offensieve maatregelen, hoegenaamd ook, genomen mochten worden.

Onder den eersten indruk der plotseling veranderde, en nu zoo milde, verhouding van het Europeesch bestuur tot de bevolking was deze vrij rustig, behalve in Boea, waar de Radja van Boea, die een jaar te voren den aanslag had gedaan op het leven van luitenant HENDRIKS, nu tegen het einde van April op den linker oever der Sinaman ettelijke ontevredenen verzamelde, met het voornemen zich tot hoofd van Menangkabau op te werpen. In den nacht van den 27sten April beproefde hij een overrompeling van onzen post te Boea, die echter door luitenant KERN werd afgeslagen.

Majoor DE QUAY vertrok daarop met 160 man naar die plaats, waar zich hulptroepen uit Batipo en Alaban bij hem voegden.

Den 10den Mei werd de rivier onder het vuur des vijands op een vlot overgestoken en bij Talang (Taboe?) twee steenen schansen, met een verlies van 3 dooden en 5 gekwetsten, veroverd. De vijand week nu over het gebergte en de troepen keerden terug. Majoor DE QUAY, die, evenals een jaar te voren de dappere VELTMAN, door aanhoudende vermoeienis was uitgeput, stierf een maand later.

Ook waren door den militairen commandant onderhandelingen aangeknoopt met eenige hoofden, ten doel hebbende een verrassing van Matoea mogelijk te maken, maar na de ontvangst van het bovengenoemde besluit van den 2den Mei, was hij huiverig om tot de uitvoering van zijn plan over te gaan, waartoe ook de Resident geen toestemming wilde verleenen. Deze begaf zich echter tot het onderzoek dier zaak naar de Bovenlanden, waar hij zijn onderhandelingen met de hoofden van Bondjol, die spoedig een gunstig resultaat beloofden, voortzette, en het hem bleek, dat de bezetting van Matoea zonder bezwaar kon worden uitgesteld. Toen BAUER echter berichten ontving, dat onze post te Kota Nopan, kort geleden nabij de grenzen van Rau opgericht, door TOEANKOE TAMBOESEI omsingeld was, besloot hij, buiten den Resident om, die wegens ziekte naar Padang was teruggekeerd, op eigen gezag te handelen. Hij riep op den 13den Juni te Fort de Kock een krijgsraad van 3 kapiteins en 4 luitenants bijeen, die eenparig de noodzakelijkheid erkenden, het op 12 palen afstands gelegen Matoea bij verrassing te nemen om daardoor een diversie teweeg te brengen ten gunste hunner bedreigde kameraden in Rau.

In den regenachtigen nacht van 13 op 14 Juni begaven zich de voor die verrassing bestemde troepen van Fort de Kock en Soengei Toea op marsch. Hevige regens en duisternis waren oorzaak, dat de dag reeds was aangebroken voordat de voorwacht Pantar bereikte, en dat de hoofdcolonne, voornamelijk bij het passeeren van het befaamde Karbouwengat, Westelijk van Fort de Kock,

over eenige palen afstand werd versnipperd. Nochtans besloot BAUER met de eerste colonne de overrompeling te beproeven.

1ste colonne:

Rechterhelft van het 1ste bataljon, onder kapitein ROTH;
1 peloton pioniers;
1 detachement infanterie, onder kapitein VAN STEENBERGEN, tegen Matoea Lor.

2de colonne:

Linkerhelft van het 1ste bataljon, onder kapitein KRAFFT, van Soengei Toeah tegen Matoea Ilir.

Een peloton der voorwacht en een peloton pioniers maakten gebruik van den smallen rug, waarover de weg loopt, die bij de vroegere belegering door de hulptroepen was bestegen, passeerde een recht afgestoken geul van 68 voet diepte en 131 voet breedte met behulp van de sjerpen der officieren en drong de linie binnen. Het 2de peloton bekroop de linie door het ravijn ten Noorden van het vroeger vermelde, toenmaals door onze troepen bezette plateau, en verdreef de wacht houdende vijanden, doch werd achter de linie door de Padri's, die zich verzameld hadden, met de klewang aangevallen en voor een oogenblik tot wijken gebracht. Na zijn 60 manschappen verzameld te hebben, dreef hier J. B. J. SUTHERLAND den vijand met de bajonet terug. Terzelfder tijd werd de overste BAUER, die de eerste 50 man der langzamerhand aankomende hoofdcolonne achter de linie bijeentrok, uit Matoea Lor aangevallen. Terwijl hij kapitein ROTH met een kleine versterking tot ondersteuning van de voorwacht vooruit zond, deed hij de aanvallers door luitenant WIRTGEN en den inlandschen kapitein PRAWIRO DI PORRO in de kampong terugdrijven en haar bezetten.

De 2de colonne schijnt langs Pantar den langzaam in hoogte afnemenden Oostelijken rand van het hoofdravijn in Noordelijke richting 2½ paal ver gevolgd te hebben tot het punt, waar de beek Sarsiak, die Westelijk van Matoea Oedik haar oorsprong heeft en in Noord-Oostelijke richting voortloopt, zich met de Batang Matoea vereenigt.

De aan de overzijde gelegen kampong Matoea Ketjil (Mato Katjik), gaf haar te 9 ure des voormiddags toegang, hetwelk te 11 ure aan BAUER bericht werd, die inmiddels al zijn troepen op de pasar van Matoea vereenigd had.

Als diversie voor de troepen van Rau bleek de overrompeling van Matoea onnoodig. In het begin van Juni, gedurende 10 dagen door TOEANKOE TAMBOESEI aangevallen, dreven zij hem met aanmerkelijk verlies terug. Doch in andere opzichten had die overrompeling een gunstige uitwerking. Zij had namelijk tengevolge, dat een aantal kampongs zich onderwierpen en de linie van Andalas voor ons open werd gesteld. Na te Matoea een versterking te hebben opgericht, die door een compagnie werd bezet, rukte BAUER den 24sten naar Soengei Poea en bouwde den 3den Juli een post te Bambang op 1½ uur van de Masang, welke sterkte zijden van 120 voet lengte en 2 cirkelbastions verkreeg en bezet werd met 156 man en 3 stukken. Het fort Vermeulen Krieger, op 2½ uur van Matoea, werd nu geslecht, en daarna keerde BAUER naar Fort de Kock terug. Die nieuwe post, voor de operatiën tegen Bondjol van veel belang, en dus een doorn in het oog der Padri's, werd den 3den en den 31sten Augustus door hen

bedreigd, maar door uitvallen, en door hulptroepen, onder Toewankoe Nan Tinggi, ontzet.

Vreezende, dat Bauer tot Bondjol zoude willen doordringen, openden de Padri's nu onderhandelingen, die spoedig bleken slechts te dienen om tijd te winnen ter versterking van den rivier-overgang.

Door de verrassing van Matoea waren de plannen van den Resident geheel in de war gestuurd en zijn prestige geschaad, terwijl de onderhandelingen met Bondjol, die, volgens hem, binnen weinige dagen tot het gewenschte doel zouden geleid hebben, moesten worden afgebroken.

Zoowel de commandant van het leger, generaal Ridder de Stuers, als de Gouverneur-generaal ad interim Baud namen den overste Bauer deze handeling zoo kwalijk, dat hij zich genoodzaakt gevoelde verlof naar Europa of pensioen aan te vragen, welk verzoek door het Opperbestuur beschouwd werd «hem weinig eer aan te doen» en dienovereenkomstig werd geweigerd. Eerst twee jaren later vertrok hij naar Java, waar hij na zijn aankomst aan uitputting stierf.

De Gouverneur-generaal van den Bosch had minder groote verwachtingen van de onderhandelingen met de Padri's en was nog steeds voor een krachtig optreden, zoodat hij de bezetting van Matoea een groot voordeel achtte.

De kapitein van Beethoven, belast met het civiel en militair bestuur in Rau, maakte zich aan dezelfde fout als Bauer schuldig. Deze officier achtte het noodig, den vijand, die het fort Elout bedreigde, te verdrijven, waartoe hij het grootste deel der vermeerderde bezetting van dat fort aanwees. Toen de vijand zich echter in de wildernis nabij onzen post, waarheen hij door de bezetting was teruggedreven, verschanste en daar niet verjaagd kon worden, trachtte men hem door uithongering tot opbreken te noodzaken. Na het ontvangen van 200 man versterking besloot van Beethoven, tot het tegengaan der aanhoudende invallen in Mandaheling, nog een versterkten post aan de grenzen van Rau bij Pionghai op te richten, doch daar werd hij den 29sten Augustus door den vijand opgezocht, en toen de Mandahelingsche hulptroepen op de vlucht gingen, met verlies van 7 dooden en 20 gekwetsten, teruggeslagen. Eenige dagen later trokken de aanvallers weder af, zoodat den 5den September geheel Mandaheling door hen ontruimd was. De assistent-resident Bonnet werd hier met het burgerlijk bestuur belast, daar volgens den Resident het ontijdig optreden van van Beethoven de onderhandelingen met de hoofden van Rau, die den 31sten Juli begonnen waren, had doen afspringen.

Inmiddels scheen een deel onzer tegenstanders het oorlogvoeren moede te worden, of bevreesd geworden te zijn door de bezetting van Matoea. Zij openden tegen het einde van September weder nieuwe onderhandelingen en beloofden zich te onderwerpen, doch vonden bij hun terugkeer in Bondjol het volk weder door de Padri's opgeruid en de ons wèl gezinde bevolking van Pisang en Semawang Gedang genoodzaakt aan het opwerpen van bentengs deel te nemen. Nu dus van 's vijands

zijde de oorlog, als het ware, was verklaard, en de Resident was aangeschreven, de militaire operatiën onmiddellijk te doen aanvangen, zoodra het civiel en het militair bestuur gereed zouden zijn om den oorlog met kracht voort te zetten, besloot Bauer dan ook, in strijd met het gevoelen van den Resident, uit de Benedenlanden tot aan de Masang voort te rukken en die streek te onderwerpen. In hoofdzaak voldeed hij hierbij aan de hem verstrekte instructie van den Commissaris-generaal van den 20sten December des vorigen jaars, om van Tikoe met 300 man over Mengoppo en Loebo Basso die rivier te bereiken en van daar de operatiën tegen Bondjol te beginnen.

Loebo Basso deed hij dan ook bezetten en Loebo Ambaloe en het onneembaar geachte Boekit Manenjor in het begin van November vermeesteren, zonder dat daarbij een schot werd gelost, door een gecombineerde manoeuvre van 2 compagnieën Noordwaarts uit Loebo Basso over Bawang, dat zich niet verzette, en van het halve 1ste bataljon Westwaarts over Soengei Poea en Batoe Kambing.

Te Loebo Ambaloe werd een verschanst kampement gebouwd, te Manenjor een kleine verschansing opgeworpen en de strooptochten, die de Padri's in deze streken organiseerden, door contra-strooptochten der Boegineezen op afdoende wijze te keer gegaan. 10 Spaansche matten werden voor den kop van een vrijbuiter betaald. Gebrek aan transportmiddelen en de invallende regenmoeson verhinderden Bauer echter tot Kota Gedang voort te rukken.

Bondjol was nu van de Boven- en Benedenlanden afgesneden en zeer in het nauw gebracht. Om het echter met kracht van wapenen ten onder te brengen, moest er nog een zware strijd gevoerd worden, die in de volgende bladzijden zal worden beschreven.

12. BONDJOL, 1835—1837.

Toen de luitenant-generaal D. J. de Eerens als luitenant-gouverneur-generaal te Batavia aangekomen, en de commandant van het leger door den generaal-majoor titulair F. D. Cochius vervangen was, werden op Sumatra's Westkust toebereidselen gemaakt voor de krijgsoperatiën tegen Alahan Pandjang, waartoe de Resident nu autorisatie verleende.

Een nieuwe organisatie der troepen voor de Beneden- en Bovenlanden, waarbij hun sterkte bepaald werd op 91 officieren, 726 Europeesche en 2151 inlandsche militairen, en voor de Noordelijke afdeeling op 18 officieren, 125 Europeesche, en 496 inlandsche soldaten, werd in October 1834 ingevoerd.

Ook waren de drukkende belastingen ingetrokken en de militaire ambtenaren gedeeltelijk vervangen door civiele, doch de weg naar Goenoeng was nog niet voor karren bruikbaar en het transport- en koelie-etablissement nog niet opgericht.

Er werd besloten, dat twee colonnes van Bambang en Matoea uit het Zuiden zouden oprukken en een derde, sterk 70 soldaten en hulptroepen, onder luitenant

Schouten, uit de L Kota's in Westelijke richting op de grenzen van Bondjol zou ageeren, terwijl luitenant J. H. C. Schulze met 70 bajonetten en 1000 Maleiers uit Ajer Bangis in de richting der vallei van Alahan Pandjang een vertooning zoude maken en kapitein van Beethoven van Mandaheling het landschap Rau zou binnentrekken, om zich zoo spoedig mogelijk met de Zuidelijke troepen te vereenigen.

De vijand had zoowel Pisang als den weg van de Masang naar Tarantan Tongan in verdedigbaren staat gebracht.

In den nacht van den 20sten op den 21sten April 1835 stelden zich twee colonnes, onder majoor F. F. Prager en kapitein J. G. S. Krafft, in beweging en trokken door de gezwollen Masang en bosch en wildernis tot aan het zijriviertje, de Batang Goenting, Oostelijk van Soengei Poea, voort, zoodat zonder eenig verlies, na een zeer zwaren marsch van 27 uren, alle verschansingen aan de Masang en in de VII Loerah's werden omgetrokken. Den volgenden dag vereenigden de colonnes zich te Batoe Sori en haastten zich door de kloof, die hen van Pisang scheidde, de Padri's, die daarin verschansingen opwierpen, terug te drijven en te gelijk met hen Pisang binnen te dringen, zoodat nu de achtergelaten reserve met het geschut daarheen kon opmarcheeren. Den volgenden dag dreef de 2de colonne een vijfhonderdtal Padri's voor zich uit tot Semawang Gedang, waar zij een stelling moest innemen, doch toen de voorhoede, een compagnie Boegineezen, door strijdlust vervoerd, verder rukte en bij Koempolan, op 1½ uur afstand van Bondjol, in een ernstig gevecht geraakte met 1200 vijanden, was kapitein Krafft genoodzaakt, haar bij te springen en kampong Malajoe te bezetten.

Een compagnie en hulptroepen van Batipo werden hem nu ter versterking toegezonden. In zeer korten tijd had de vijand op de hoogten, die deze kampong, alsook het door ons bezette Batoe Bedindit omringden, een tiental redoutes aangelegd, en sloeg een aanval daarop, die de onzen op een verlies van 13 zwaar gewonden te staan kwam, af.

Een tweede compagnie, onder majoor Prager, met een drieponder en een handmortier, werd hierop van Pisang ter versterking vooruit gezonden, en toen deze plaats in voldoenden staat van tegenweer gebracht was, door den Overste met de rest der 1ste colonne gevolgd.

Den 3den Mei werden de vijandelijke werken op die hoogten nogmaals, ditmaal door 4 compagnieën, aangegrepen en met verlies van 1 doode en 20 gekwetsten, waaronder de kapiteins van Dijk en Krafft, vermeesterd, terwijl de Overste door een randjoe werd gewond. Tot verzekering der gemeenschap werd ook hier, evenals te Pisang en aan de Masang geschied was, een schans opgeworpen. Tevens werden 1000 menschen uit Agam aangevoerd tot het werken aan bruggen en wegen.

De colonne Bauer, die voortdurend met slecht weder te kampen had, rukte in den nacht van den 6den op den 7den Juni tot voor de sterke linie van

Padang Lawas, die, in een zeer steilen bergpas gelegen, de vallei van Bondjol ten Zuiden afsloot, en welker hooge en dikke, van schietkokers voorziene borstweringen, met daarvoor gelegen diepe grachten, grootendeels uit riviersteenen waren opgetrokken.

Door een omtrekking van twee pelotons over den berg Djampa, gepaard aan een frontaanval, werd genoemde linie na hevigen tegenstand bemachtigd. Deze affaire kwam den onzen op een verlies van 12 man aan dooden, waaronder de kapitein Roth en de 1ste luitenant P. Potters, en van 27 gekwetsten te staan. Na ook hier een schans te hebben bemand, marcheerde de colonne den 11den langs den rechter oever der rivier de vallei in, vermeesterde twee bentengs op de hoogten aan de rivier en nam positie tegenover de dicht begroeide kampong Bondjol, achter het Zuidwaarts stroomende zij-riviertje Ajer Melando gelegen. Deze sterkte, 36 palen van Matoea verwijderd, lag grootendeels verscholen achter struikgewas, en haar dicht met bamboe doeri beplanten wal, welks Westelijke face 600 pas lang was, omvatte de messigit en vele hechte, houten huizen. Zij leunde aan de achterzijde tegen den zeer steilen Boekit Terdjadi, waarop onderscheidene verschansingen waren gebouwd, van waar met verschillend geschut gevuurd werd. 400 passen Westelijk buiten den wal lag een tweede groote messigit en ten Noorden grensde de kampong aan moerassig, onbegaanbaar sawah-terrein.

De 75 passen breede, meestal doorwaadbare rivier van Alahan Pandjang, stroomt op een 600 pas van die Westelijke face van het Noorden naar het Zuiden door de hoogstens 3000 passen breede vallei, die ten Westen wordt begrensd door het wilde Simpang Simbakoe-gebergte, ten Noorden door een Oostelijken uitlooper van den Ophir, en ten Oosten en ten Zuiden door het verbrokkeld, bij deze gelegenheid versterkt gebergte der VII Loerah's.

In deze vlakte loopen de volgende bergpassen uit:

Ten Westen die van Alahan Mati; ten Noorden die van Loebo Sikapping; ten Oosten verscheidene van de L Kota's; ten Zuiden die van de VII Loerah's en Matoea.

De 3de colonne was inmiddels uit de L Kota's opgerukt en tot Pau Datar voortgedrongen, na eerst te zijn teruggeslagen.

Van daar bereikte zij Ajer Popo, maar haar pogingen om zich over Talang en Padang Boeboe door de bosschen en bergpassen met de troepen voor Bondjol te vereenigen, mislukten, daar zij tegen kampong Talang het hoofd stootte en de hulptroepen de vlucht namen, zoodat zij in den bergpas werd teruggeworpen, en den terugtocht naar Pau Datar, waar een schans werd opgericht, moest aannemen. In October rukte zij weder op, maar moest op nieuw retireeren, zoodat van haar medewerking tot onderwerping van Bondjol geen vrucht werd gezien Zij werd nu verder slechts gebruikt om de toegangen tusschen de L Kota's en Alahan Pandjang zooveel mogelijk af te sluiten.

Terwijl tusschen den 11den en 16den Juni de linker vleugel der troepen

werd uitgebreid, om Bondjol van de Noordzijde in te sluiten, kwam de Overste door verkenningen en narichten tot de overtuiging, dat het bemachtigen dier kampong weinig zoude baten, zoolang hij geen meester was van de versterkingen, die op de achter haar gelegen hoogte haar beheerschten.

In den nacht van den 16den trachtte men te vergeefs haar in brand te schieten uit een batterij, die op 250 pas van de Westerface opgeworpen was, en den 21sten werd er meer vooruit een redoute (I) opgericht, waaruit iederen nacht eenige granaten binnen Bondjol geworpen werden. Ook mislukte de poging, op den dag der aankomst van 2000 man Agamsche hulptroepen door 150 man onder majoor Prager met alle beschikbare hulptroepen ondernomen, om de Noord-Westelijk gelegen kampongs Djamba en Kota te verhinderen, openlijk gemeenschap met het hoofdobject te houden, en ze in de asch te leggen. Luitenant E. Haijes sneuvelde hierbij en luitenant J. Moltzer stierf kort daarna aan de hier verkregen wonden.

Sedert den 11den waren reeds 23 militairen gesneuveld en 139 gewond, terwijl de hulptroepen 7 dooden en 86 gewonden telden, zonder dat het dapper verzet der onder den fanatieken Toeankoe Imam samengestroomde heethoofden in het minst verminderd was.

In overleg met majoor Prager en den Regent van Batipo besloot de Overste dan ook vooreerst geen aanvallen te ondernemen, maar te trachten den vijand den toevoer af te snijden, waartoe de uit het Noorden aanrukkende troepen wellicht hulp zouden kunnen verleenen. Dat dit plan onuitvoerbaar was, kon hij toen nog niet inzien, daar hij nog de noodige kennis van het grootendeels door de Padri's bezette terrein miste.

Zoo werden dan onze stellingen meer en meer tegen het vijandelijk vuur in veiligheid gebracht; het bosch aan beide zijden van den transportweg opengekapt om verdere overvallen te voorkomen; de troep van luitenant Schultze, die den 9den Juli van Ajer Bangis over Alahan Mati Koempolan had bereikt, naar den linkervleugel der belegeraars tegenover Loebo Ambatjang gedirigeerd en den 15den deze kampong door 150 soldaten en 700 man hulptroepen veroverd.

Hoewel zijn macht steeds verminderde, zoowel door ziekte als door het verlies aan dooden en gewonden (van den 21sten tot den 26sten Juli sneuvelden 7 militairen en werden er 42 gekwetst), ging de militaire commandant, na aankomst van nieuwe hulpbenden uit Tanah Datar (hun totaal bedroeg toen 11000 koppen, die echter niet allen te gelijk onder de wapenen kwamen), er in Augustus toe over om de kleine vijandelijke schansen ten Zuiden en Oosten van Bondjol achtereenvolgens te vermeesteren, zoowel om de Padri's dichter in te sluiten, als om den zinkenden moed zijner door ontbering en ziekte uitgeputte troepen te verlevendigen.

De heuveltop A, door een diep ravijn van den Terdjadi gescheiden, werd den 16den Augustus door een compagnie, onder kapitein Sutherland, ingenomen

en Oostwaarts daarvan een paar schansen opgeworpen tot beveiliging van de gemeenschap met dit punt, waar de uit Tanah Datar opgeroepen hulpbenden zouden gelegerd worden. Daarna werd dit voordeel met zooveel ijver vervolgd, dat ons eenige meer Oostelijk, op steile heuvels gelegen bentengs in handen vielen en tegen het einde der maand alle Zuidelijke, van den Terdjadi gescheiden heuveltoppen in ons bezit waren. Een dier veroverde bentengs lag op een steilen, loodrecht afgestoken heuvel en bestond uit verscheidene ingravingen, door nauwe gangen verbonden.

Een poging, in den nacht van den 17den met 100 bajonetten en hulptroepen op den linkervleugel ondernomen, om den weg naar de L Kota's te openen, mislukte door de verwoede aanvallen der te hoop geloopen Padri's, doch leverde dit voordeel op, dat luitenant J. S. A. Moorrees op 125 pas van Djamba een versterkte stelling kon innemen en zich daarin handhaven. Terwijl de vijand eenige dagen later zijn eersten uitval deed tegen de redoute I, die, met een verlies van 6 dooden en 8 gekwetsten onzerzijds, werd teruggeslagen, trachtte de militaire commandant, die een compagnie versterking van Java ontvangen had, de Terdjadi-heuvels ook aan de Oostzijde in te sluiten, door een nachtelijke overvalling van de kampong Padang Boeboe. Kapitein Krafft zou met een divisie de kampong aan de Oostzijde attakeeren, terwijl een andere afdeeling, door luitenant G. C. Mahieu geleid, zich ten Westen van haar in embuscade zoude stellen, om bij het begin van het gevecht voorwaarts te rukken. Den 9den September marcheerden deze troepen af en bereikten de aangewezen punten, doch de uitvoering van het plan mislukte, doordat de kapitein teruggebracht moest worden wegens ziekte — aan welke hij later overleed — en ook door een misverstand van kapitein Heintzen, die hem in het bevel opvolgde zonder voldoende omtrent het plan ingelicht te zijn, waardoor beide afdeelingen te vergeefs op elkaars vuur wachtten. Bij het aanbreken van den dag ontdekt, werden zij hevig aangevallen en met een verlies van 5 dooden en ettelijke gewonden teruggeslagen.

Zoo was dan nu sedert den 17den Juli het aantal dooden met 21, en dat der — meest door randjoe's — gewonden met 121 vermeerderd. Ook de gezondheidstoestand der troepen was sterk achteruit gegaan.

De hitte over dag, de koude nachten, het wegkappen van geboomte en het werken in den grond, gepaard aan zware regens, waren daarvan oorzaak. Een tijdelijke evacuatie wegens ziekte van den overste Bauer was noodzakelijk, en voor zijn opvolger, majoor Prager, was het ondoenlijk, zonder de aangevraagde versterking, met kracht tegen de onvermoeide Padri's te ageeren. Groote neerslachtigheid heerschte toen onder de soldaten, die bij honderden door koortsen en dysenterie werden aangetast. Hij kon slechts maatregelen nemen tot beveiliging van den transportweg tegen de rondsluipende stroopers, door een post op den berg Djampa aan te leggen en tegen de telkens herhaalde pogingen des vijands om de batterij I in de lucht te doen vliegen, door daaruit de munitie

grootendeels te verwijderen. De nachtelijke tochten der Padri's tot het verkrijgen van levensmiddelen werden door hinderlagen tegengegaan. In weerwil der door de onzen betrachte waakzaamheid gelukte het den vijand toch in den nacht van den 9den November de gebouwen der batterij (I) in brand te steken, doch spoedig werd hij genoodzaakt weder binnen zijn linie terug te wijken.

De Resident wist inmiddels de onderhandelingen met de XIII Kota's tot een bevredigend einde te brengen en in de overige onderworpen landschappen, waar de bevolking minder welwillend jegens ons gezind was geworden, weder een beteren geest aan te kweeken.

3 compagnieën barisan van Madoera,
200 inlandsche soldaten, en
90 soldaten van Benkoelen.

In November kwam de gevraagde versterking van troepen te Padang aan, en werd, met uitzondering van 109 man, die naar de Noordelijke afdeeling werden gezonden, bij de macht voor Bondjol gevoegd.

Van haar werd in de eerste plaats gebruik gemaakt om de onrust in de vallei van Alahan Mati — waar een post met 80 man bezetting werd opgericht — en het verzet in Simpang te keer te gaan, omdat hierdoor de verbinding met de Benedenlanden bedreigd werd.

Kapitein VOGEL, met 160 man, later versterkt met nog 156 Madoereesche barisan, bracht dit tot stand, doch stootte zijn hoofd voor een kampong op den weg naar Melampa en keerde den 19den December voor Bondjol terug.

Voorts deed de Overste, die nu teruggekeerd was, zijn rechtervleugel meer voorwaarts positie nemen, door twee schansen te bezetten ten Oosten en Zuid-Oosten van Padang Boeboe, zijn linkervleugel met eenige schansen verlengen en tusschen Bondjol Hitam en Loebo Ambatjang een brug over de rivier slaan, die door een bruggehoofd werd gedekt.

Het jaar 1836 begon dus voor de troepen voor Bondjol onder vrij gunstige omstandigheden, die echter spoedig veranderden, door een diversie, welke TOEANKOE IMAM wist te bewerken. Evenals in vroegere jaren werden ook nu door hem afgezanten uitgezonden, om opstand te prediken in de aan ons onderworpene districten. Zoowel de bevolking van Koempolan, op 1½ uur afstand van Bondjol, als die van Alahan Mati, werd ons afvallig en bedreigden onze gemeenschapswegen. Een mobiele colonne van 250 man met hulptroepen van Ajer Bangis, onder kapitein VOGEL, den 6den Januari 1836 opgerukt, vestigde een nieuwen post te Koempolan, die met 45 soldaten en met hulptroepen bezet werd, en een tweeden te Tebing Tinggi aan de overzijde van de rivier, en trok daarna, zonder Kota Ketjil aan te doen, naar de post te Alahan Mati, die ingesloten was. Deze post werd ontzet en daarna, als nutteloos, ingetrokken.

In de Noorder districten had kapitein VAN BEETHOVEN, met ondersteuning van 1100 man hulptroepen, onder BONNET, in het begin van Mei de grenzen van Rau overschreden. Hij opende onderhandelingen en richtte bij het vroegere fort Amerongen een nieuwe versterking op, maar moest toch nogmaals krachtig op-

treden tegen de beroeringen door Toeankoe Tamboesei veroorzaakt, voordat deze in Augustus 1835 naar Loender de wijk nam, waar hij door onze troepen, die hem derwaarts gevolgd waren, totaal werd verslagen. Na de rust in Rau weder te hebben hersteld, wendde van Beethoven zijn macht, door een compagnie infanterie en 1100 Bataks versterkt, den 4den September naar Loebo Sikapping, nam door omtrekking Batoe Bedindi, waar een post werd achtergelaten, en versloeg den 15den de vijanden bij Senatar. Drie dagen later bereikte hij Tandjong Ali, dat eveneens vermeesterd werd, doch stootte twee malen het hoofd voor Doerian Tinggi, waarbij hij een verlies van 10 dooden — waaronder luitenant von Tschudy — en 27 gewonden bekwam.

Hij bevond zich nu aan de Noordzijde van den bergpas, die toegang tot Bondjol verleent, en belette daar de vrije gemeenschap van Toeankoe Tamboesi met Toeankoe Imam.

Door ziekten, regen en gebrek aan vivres moesten nu echter de krijgsverrichtingen gedurende drie maanden geschorst worden. Aanhoudende rustverstoringen en overvallen, waarbij onze trouwe bondgenoot Radja Gedonbang het leven verloor, hielden kapitein van Beethoven hier bezig, totdat tegen het einde van December zijn macht met 109 inlandsche soldaten werd aangevuld. Zijn aanval op een kampong in de nabijheid van Tandjong Wringin, den 4den Februari, werd echter afgeslagen, waarbij hij belangrijke verliezen leed, evenzeer als dit het geval was met de bestorming der laatstgenoemde kampong op den 8sten Maart 1836. Daarna ontving hij bevel zich van verdere aanvallen te onthouden, totdat hij het geschut voor Bondjol weder zoude hooren.

Intusschen bleef het voor Bondjol moeite kosten de communicatie voldoende te dekken, daar van de aanwezige macht, sterk 33 officieren en ongeveer 1300 man geregelde troepen, verspreid over een linie van 6000 pas lengte, slechts 15 officieren en ± 800 soldaten geschikt waren om dienst te doen, wegens de moeraskoortsen, waaraan zij leden.

Voorts waren de 5 etape-posten Koempolan op 6 palen, Semawang Gedang op 8 palen, Pisang op 14 palen, Masang op 16 palen en Bambang op 22 palen van Bondjol verwijderd, slechts met 18 officieren en 690 man bezet, waarvan 5 officieren en 131 man ziek waren, en leverde de mobiele colonne onder kapitein Vogel, nu 10 officieren en 338 man sterk, waarvan 5 officieren en 131 man in de infirmerie te Koempoelan verpleegd werden, nog de bezetting der posten tusschen Koempoelan en Bondjol.

De aanwezige 7 vuurmonden, door een half zieken 2den luitenant gecommandeerd, waren onvoldoende, om bres te schieten.

Om die reden werd dan ook opnieuw — op voorstel van den 1sten luitenant Steinmetz, die naar Batavia werd gezonden om het Gouvernement aangaande den stand van zaken zoo spoedig mogelijk in te lichten — 1000 man versterking en meer zwaar geschut aangevraagd.

Majoor Du Perron:
6de bataljon infanterie, sterk 2 Europeesche en 4 Ambonneesche compagnieën;
1 compagnie sappeurs;
100 artilleristen, onder 1 kapitein en 2 luitenants;
100 Javaansche soldaten van het Algemeen Depôt en eenige officieren;
4 twaalfponders; 2 mortieren van 20 centimeters;
50 draagpaarden.

Aan dit verzoek werd gevolg gegeven door het zenden van de hier nevensgenoemde troepen, en, daar de overste Bauer steeds sukkelend bleef, werd de generaal-majoor titulair Cleerens, die een jaar vroeger met zijn jagerkorps uit Nederland was aangekomen, met het militair gezag bekleed.

Hem werd opgedragen, de operatiën tegen Bondjol met kracht voort te zetten en tot een einde te brengen, terwijl aan den Resident de leiding der aangevangen onderhandelingen bleef toevertrouwd. Onder de bestaande ongunstige omstandigheden was de overste Bauer nog sterker voor het sluiten van vrede, dan de resident Francis zelf. De onderhandelingen, de vorige maand door den Resident geopend, en den 8sten Februari door Toeankoe Imam weder hervat, leidden tot een wapenstilstand en toen de Generaal en zijn troepen, in het begin van Mei aankwamen, stelden de Padri's voor zich te onderwerpen, indien onze troepen uit Alahan Pandjang werden teruggetrokken.

Daar hieraan niet werd voldaan, verbrak Toeankoe Imam den 2den Juni den wapenstilstand, door toebereidselen te maken tot den aanleg eener benteng te Bondjol Hitam en het onbeantwoord laten van den brief des Generaals, die hem hiervan rekenschap vroeg. De luitenant-kolonel Oosthout, tijdelijk waarnemend bevelhebber voor Bondjol, kreeg dan ook last, die stelling aan te vallen, indien dit met succes konde geschieden, doch zich van verdere vijandelijkheden te onthouden, tot de nieuwe troepen en het geschut voor Bondjol zouden zijn aangekomen. Wel werd die aanval ondernomen, maar het gehoopte succes werd niet behaald, en onze soldaten telden alweer 6 dooden en 19 gekwetsten meer.

Terwijl de nieuw aangekomen troepen opmarcheerden, werden er maatregelen getroffen om de beide reeds aanwezige wegen, nam. die van Padang over Kajoe Tanam en Padang Pandjang, en die van Tikoe over het meer van Manindjoe naar Matoea, te verbeteren, en nieuwe te openen die zouden voeren:

1. van Tikoe over Pasar Satoe naar Matoea;
2. te water langs de Masang tot nabij Koempolan;
3. van Fort de Kock door de VII Loerah's naar Pisang;
4. van Fort de Kock over Bambang naar Pisang, en
5. van de L Kota's over Pau Datar naar Pisang.

Ook werd er een commissie benoemd om het terrein te verkennen en de plaatsen te bepalen, waar het geschut voor Bondjol zou worden opgesteld. De aanvoer dier stukken kostte zeer veel tijd en moeite en vereischte zooveel koelies, dat de opvoer van vivres dreigde gestremd te worden, zoodat October was aangebroken, voordat alle munitie en geschut te Koempolan aangekomen waren. Toen vielen er zware regens, die het transport verhinderden en weder vele ziekten veroorzaakten, zoodat er bijv. van de 120 in Mei aangekomen sappeurs nog slechts 30 man dienst konden doen.

De benoemde commissie was niet eenstemmig in haar oordeel. Zij vond het onraadzaam, de omliggende kampongs aan te vallen, voor dat men zich van Bondjol had meester gemaakt, dat door een zevental kanonnen scheen verdedigd te worden. Kapitein T. D. Vrijdag meende, dat de actie in de vlakte ondergeschikt moest worden gemaakt aan die tegen de hoogte van den Terdjadi, terwijl luitenant C. P. Hartingh den aanval tegen de kampong Bondjol als hoofddoel wilde stellen, door uit schans I met gezwinde sappe tegen de buiten-messigit te avanceeren, en als men die op 70 passen genaderd was, haar met de bajonet, of anders door middel van onderaardsche mijnen te veroveren. Alle artillerie zou dan in 2 batterijen moeten worden vereenigd. Dat onder deze omstandigheden de Resident ongeduldig werd en vreesde, dat de rust in de onderworpen landen niet gehandhaafd zou kunnen blijven, als Bondjol niet vóór de Poeasa viel, en daarom voorstelde het garnizoen in die landen te versterken, laat zich gemakkelijk begrijpen. De Generaal besloot nu zoo spoedig mogelijk tot den aanval op Bondjol over te gaan, na nogmaals een bende stroopers op zijn operatie-lijn over Pisang door majoor von Bihl te hebben doen uiteendrijven en door kapitein Schoch een versterkt huis tusschen Pisang en Peloepo te hebben doen innemen, waarbij deze een verlies had van 3 dooden en 33 gewonden. Voor den aanval op Bondjol werden 13000 man hulptroepen opgeroepen, waarvan slechts de helft verscheen, het geschut tot schans II opgevoerd en den 25sten November de batterij van 4 twaalfponders en 2 mortieren bij schans III voltooid en bewapend.

Toen het geheele 6de bataljon voor Bondjol vereenigd was, werd den 28sten het geschutvuur geopend. Den volgenden dag werd de buiten-moskee in brand geschoten, en ook binnen de kampong branden verwekt, die echter spoedig gebluscht werden. Verder werden 2 twaalfponders naar schans I verplaatst, om achter de nu geheel verbrande buitentempel bres te schieten bij een daar veronderstelde opening in de borstwering der kampong.

Nadat dit geschied was, werden in den nacht van 2 op 3 December 100 man, onder kapitein Vogel, uitgezonden, om door die opening ongemerkt binnen Bondjol te dringen en den kleinen tempel in brand te steken.

Na op 150 pas vóór de verbrande moskee een in de sawah opgeworpen borstwering van $3\frac{1}{2}$ voet hoogte en 3 voet dikte te zijn overgeklommen en het bedehuis bereikt te hebben, zond de kapitein drie Afrikanen uit ter verkenning van het inwendige der kampong. Op hun bericht, dat alles rustig scheen, ging hij met de luitenants von Fürstenrecht en Raaff daarheen en vond de bres voldoende van ruimte, de kleine moskee door een vijver van 10 voet breedte omgeven en ettelijke in haar nabijheid staande huizen onbeschadigd door het vuur.

Hij besloot nu, in alle stilte een peloton Afrikanen en een peloton Boegineezen binnen de omwalling te doen komen en met den rechter vleugel nabij de moskee op te stellen. Daarna moest het 3de peloton binnen de bres in het Noord-Westen der kampong saillant stelling nemen. Nog was het eerste peloton niet geheel

binnen de opening of er verhief zich geschreeuw uit een nabij gelegen hut, die door de Afrikanen werd open gebroken. Door dit rumoer werden de binnendringers ontdekt. Toen een kanonschot op de buiten staande troepen werd afgegeven en de vijand te hoop liep, verbraken de Afrikanen het verbod van vuren, terwijl de troep terug deinsde en niet weder tot avanceeren te bewegen was.

Naar aanleiding van het bij deze verkenning geconstateerde, werd tegen den 4den December een stormaanval bepaald. Hiertoe zouden des morgens te 2 ure alle troepen mobiel gemaakt worden en zich bij schans I vereenigen; 600 hunner onder majoor von Bihl zouden de kampong binnen dringen en door de hulptroepen gevolgd worden; achter de voorwacht zouden alle sappeurs aansluiten, gewapend met bijlen, kapmessen en schoppen en voorzien van 50 facinen.

Voorwacht, onder kapitein Vogel, sterk 8 officieren en 162 man:
1 afdeeling Afrikanen,
50 sappeurs,
1 compagnie Boegineezen.

Hoofdtroep, onder majoor von Bihl, sterk 4 compagnieën:
1ste divisie Javanen en Boegineezen; 4 officieren en 145 man;
2de „ Europeanen, 3 officieren en 81 man;
3de „ „ 4 „ „ 102 „ ;
4de „ Javanen 3 „ „ 94 „ ;
150 hoeloebalangs van Batipo, } onder kapt.
80 „ „ Soengei-Poea, } Steinmetz.

Reserve, onder majoor L. du Perron, sterk 9 officieren en 213 man.

Majoor von Bihl kreeg de opdracht om op den vijand in te dringen, zijn macht rechts en links in de kampong te verdeelen en de vijandelijke kanonnen te vermeesteren, doch ook de bres met een reserve bezet te houden en zich niet te laten insluiten noch brand te stichten.

Te gelijker tijd zou uit Loebo Ambatjang een schijnvertooning gemaakt worden, om Kota en Djampa in bedwang te houden. Assistentie uit deze en andere kampongs moest door blikken-doozen-vuur uit schans I worden gekeerd, en uit de heuvelposten, waarin de bezetting door hulptroepen werd vervangen, eenige geweerschoten op de nabij gelegen versterkingen worden gelost.

Te $4^3/_4$ ure rukte de voorwacht door twee embrassuren der schans I en de gezwollen Ajer Melando voorwaarts, om den afstand van 300 passen te doorloopen, die haar van de bres scheidden; zij werd gevolgd door de aanvalscolonne met de hulptroepen op de rechterflank.

Door nevel begunstigd, drong zij Bondjol binnen, doch werd daarop ontdekt en plotseling van alle zijden aangevallen. In strijd met de ontvangen bevelen, begonnen de Boegineezen te schieten, welk vuur zich naar achteren voortplantte, zoodat de voorwacht tusschen twee vuren kwam, buiten de bres week en even als de 1ste divisie op de vlucht sloeg. Alle pogingen der officieren om dit te verhoeden mislukten, en eenige door hen verzamelde manschappen, op nieuw tegen de bres aangevoerd, raakten ook uit elkaar en trokken terug. Hierop stelde zich de Generaal, die deze verwarring uit de schans had aangezien, onder het slaan van den stormmarsch aan hun hoofd, doch weder weifelde de troep en opende het vuur, dat door de verspreide manschappen werd overgenomen

en door den gedekt staanden vijand krachtig werd beantwoord. Toen er ook uit Djampa en Pantjoran bleek geschoten te worden, en dus van die zijde een aanval scheen te dreigen, gelastte de Generaal de verspreide manschappen zich achter galangan's te verzamelen en keerde naar de reserve terug, om een nieuwen aanval voor te bereiden.

Tot in de nabijheid van de buiten-moskee werden nu door den majoor 13 officieren en een 50tal minderen vooruit gebracht; 15 man hulptroepen van Soengei Poea namen rechts van hen achter een galangan stelling, terwijl kapitein Steinmetz met 20 man van Batipo nog meer ter rechter zijde en 50 passen voorwaarts post vatte. Met het voornemen zich te verschansen, liet hij een houwitser vragen, die onder het hevig vuur des vijands door eenige soldaten tot bij majoor von Bihl werd voortgesleept, terwijl een compagnie Ambonneezen, als dekking van dit stuk mede gegeven, lafhartig achterbleef.

Het blikken-doozen-vuur, op last van den Generaal op Djampa afgegeven, en het detachement der reserve, in die richting vooruit geschoven, vermocht het vuur van die zijde niet tot zwijgen te brengen, zoodat de voorste troepen veel verlies leden. Onder deze omstandigheden werd de terugtocht bevolen. Daarbij moest de houwitser door officieren en enkele manschappen worden teruggevoerd, want de bedekking liet het stuk, na het laatste schot, in den steek. Deze noodlottige affaire kostte ons 28 dooden en 100 gekwetsten, waaronder 5 officieren.

Had nu de vijand gebruik gemaakt van het groote voordeel door hem behaald en van de daaruit gevolgde demoralisatie der troepen voor Bondjol, dan had onze vestiging op de Kust ernstig bedreigd kunnen worden. Gelijk meermalen in de Indische oorlogen, geschiedde dit niet, doch de toestand was echter hachelijk genoeg, want dit echec maakte op de troepen en op de geheele Bovenlanden een diepen indruk. Ten einde de rust in het overig gedeelte van de Bovenlanden te handhaven en de gemeenschap daarmede te verzekeren, liet de Generaal twee compagnieën van het 6de bataljon naar Matoea marcheeren en van Padang 100 man naar Padang Pandjang oprukken. Ook voor Bondjol bleef men niet stil zitten. In de schans IV werd een twaalfponder tegen de vijandelijke benteng *a* in batterij gebracht, ten Noorden van schans V een andere tegen de positie *b* aangelegd, en later uit schans VI geschutvuur op Djamba en Kota geopend, terwijl men met vuren op de Wester face van Bondjol bleef doorgaan. De messigit werd met knuppelschoten vernield en den 12den Februari bij schans VII een mortierbatterij opgericht, waaruit Padang Boeboe in brand geschoten werd.

In de Noorder-districten gingen de zaken al evenmin naar wensch. Wel werd de versterking van 4 officieren en 116 man, in Juni te Natal ontscheept, bij de troepen voor Doerian Tinggi aangetrokken en kwamen de hoofden van Rau daar tegen het einde der maand hun onderwerping aanbieden, maar een door kapitein van Beethoven ontworpen gecombineerde manoeuvre tegen Taloe gelukte niet.

De assistent-resident Bonnet rukte daartoe reeds den 5den October met 40 soldaten en 600 Battaks voorwaarts, doch de afdeeling, groot 80 bajonetten en hulptroepen onder luitenant Donleben, den 23sten October van Mengoppo naar Passaman gezonden, om zich daar met de troepen van Ajer Bangis onder luitenant Schultze te vereenigen, kwam eerst den 30sten October te Parit Batoe aan, te laat dus, om de beweging van uit Doerian Tinggi te steunen. Men bleef hier stand houden, tot dat de aanval op Bondjol ondernomen werd. De troepen uit Rau, onder luitenant J. D. van Holy, waren inmiddels tot voor Tjoebada geavanceerd en in verbinding gekomen met Bonnet. Den 23sten December rukte van Holy tegen Taloe op, doch werd in de kampong Rombe, waarvan hij zich meester had gemaakt, overvallen en totaal verslagen; zijn troepen gingen in verwarring op den post Tjobada terug, en hij zelf verloor het leven.

De 100 man versterking, in het begin van 1837 naar de Noorder-districten gezonden, waren niet voldoende om met kracht te ageeren en verder voort te dringen.

Evenmin als de troepen uit de L Kota's verder waren kunnen komen dan tot ongeveer 10 palen ten Oosten van Bondjol, konden die uit het Noorden die plaats dichter naderen. De afleiding, die men met deze bewegingen had beoogd, bleef dus zonder uitwerking.

Om verbetering te brengen in den treurigen stand van zaken op Sumatra's Westkust, werd door den minister van den Bosch aan den Koning voorgesteld, den tijdelijk in Nederland aanwezigen kolonel C. van der Wijck naar Sumatra te zenden, om, onder toezicht van den Raad van Indië Nahuijs als Gouvernements-Commissaris, Bondjol ten onder te brengen.

Inmiddels had de Indische regeering reeds den Commandant van het leger, de generaal-majoor titulair T. D. Cochius, als Commissaris van het Gouvernement ter Westkust van Sumatra daarheen gezonden en hem een versterking van 150 Europeesche en 150 Javaansche soldaten mede gegeven. Als zijn adjudant fungeerde kapitein P. J. T. A. Battaerd en als chef van den Staf majoor C. P. A. de Salis. In Maart stapte hij te Padang aan wal en regelde een aantal zaken, waaronder de legering, oefening en wapening der 5000 man troepen ter Westkust, en beval den vijand in Bondjol voorloopig met rust te laten. Den 13den April kwam hij in de vallei van Alahan Pandjang aan langs de 4 tusschenposten, die het 8 palen lange traject van Pisang naar Koempolan moesten dekken, en de 4 schansen, die het gedeelte van den weg, dat langs de rivier en over Goenoeng Djampa liep, slechts onvoldoende beschermden tegen het vuur en de aanvallen uit Kota Ketjil. Hij vond een zeer vreemdsoortigen toestand. Over bijna de geheele lengte der vallei, die ongeveer 4000 meter bedraagt, lag een reeks van kleine schansen geëchelonneerd langs de oevers der rivier, terwijl de Zuidelijke heuvelruggen over een afstand van 1000 meters met redoutes waren bezaaid.

In en om die kleine sterkten, ten getale van vijf en twintig, waren de halfzieke soldaten en Maleiers met vrouwen en kinderen ingekwartierd. Daar beplantten zij hun tuintjes en velden en leefden vrij wel naar eigen goeddunken, terwijl er van oefeningen en discipline nauwelijks meer sprake was.

De gedemoraliseerde, en wegens het verbod van sterken drank ontevreden strijdmacht, ter sterkte van 1429 officieren en manschappen en 974 Maleiers, moest eerst weder georganiseerd, geoefend en met nieuwen moed bezield worden, alvorens de krijgsverrichtingen met eenige kans op goed succes met kracht konden worden hervat.

Op voorstel van Cochius werd bij besluit van den 31sten Mei de luitenant-kolonel Michiels, een voortvarend, soms te voortvarend man, die op het punt stond, den militairen dienst te verlaten, als vervanger van generaal Cleerens benoemd en de oudere overste du Perron naar Java overgeplaatst. Die keuze bleek zeer gelukkig te wezen, want gedurende meer dan elf jaren bewees Michiels op de Kust de gewichtigste diensten. Maar behalve dat Cochius onzen troepen aldaar een energiek aanvoerder schonk — die echter eerst in Augustus aankwam — nam hij ook spoedig maatregelen om krachtiger tegen Bondjol te kunnen ageeren. Hij gaf namelijk last, twee kampementen te bouwen, één ten Oosten bij schans VII, en het andere ten Westen bij schans I, en de overige schansen zooveel mogelijk in te trekken, waardoor ongeveer 800 man mobiel werden. In afwachting van de voltooiing dezer werkzaamheden door den met hem aangekomen kapitein-ingenieur P. P. C. O. Ondaatje, ging hij weder naar Fort de Kock terug, waar op nieuw doch zonder vrucht, onderhandelingen met Toeankoe Imam geopend werden.

Toen Cochius den 16den Juni voor Bondjol terug kwam, vond hij de bevolen veranderingen nagenoeg alle tot stand gebracht, hoewel de vijand de werkzaamheden dikwijls had trachten te belemmeren, en de militaire geest der troepen genoegzaam gereleveerd om weder aanvallenderwijs te kunnen optreden. Hij keurde dan ook het plan van majoor de Sturler, om 's vijands stellingen bij *d d* te bemachtigen, goed, doch wilde vooraf Padang Boeboe bezetten. Daartoe zou uit schans VIII door twee twaalfponders bres geschoten worden in den rand dier kampong, die door een houwitser zoude worden bestreken. Uit schans IX moest Tandjong Boenga, uit schans VI kampong Djampa, en uit schans I Bondjol beschoten worden. Reeds den 25sten openden deze batterijen hun vuur en vermeesterde kapitein van der Hart met 80 soldaten en 500 man hulptroepen de vijandelijke schans *e*.

Hij drong zelfs tot ondersteuning der omtrekkende hulptroepen tot Tandjong Boenga door, doch werd daar zoo hevig aangevallen, dat hij met een verlies van eenige dooden en gekwetsten tot het in den aanvang veroverde punt *e* moest terugtrekken.

Toen het geschut een dag lang op Padang Boeboe had gespeeld, bleek bij

een verkenning, dat de bres voldoende en het voorgelegen terrein zonder beletselen waren, zoodat den 28sten des morgens te $5^1/_2$ ure de aanvalscolonne kon oprukken, nadat gedurende één uur de aan te vallen stelling door geschutvuur was geteisterd.

Commandant: majoor de STURLER.
1 compagnie Europeanen van het 6de bataljon;
50 passen daar achter:
2 compagnieën Ambonneezen van het 6de bataljon;
50 passen daar achter:
1 compagnie Ambonneezen van het 6de bataljon;
100 passen daar achter:
1 compagnie Europeanen van het 6de bataljon;
sappeurs onder kapitein ONDAATJE;
200 Maleiers met facinen.
Reserve:
1 compagnie Javanen van het 2de bataljon;
bij schans VIII kapitein A. VAN DER HART met:
1 compagnie Ambonneezen van het 6de bataljon;
hulptroepen met facinen.

De voorste compagnie moest binnen de kampong voorwaarts rukken, de beide volgende zich dan rechts en links van de eerste uitbreiden, terwijl de 4de compagnie volgde en de compagnie Javanen buiten de bres zou standhouden, waar de sappeurs een logement moesten opwerpen. Aan kapitein VAN DER HART werd opgedragen langs het ravijn aan de Oostzijde te attakeeren.

Overeenkomstig deze bevelen rukten de compagnieën en echelon op, om, als een compagnie werd teruggeslagen, der volgende gelegenheid te geven het gevecht over te nemen en door te zetten. Zij naderden ongemerkt tot dicht bij de bres, die slechts flauw verdedigd werd.

Met een verlies van 4 dooden en 7 gewonden werd in een half uur de kampong vermeesterd, die omgeven was door een gracht en door een aarden wal van $1^1/_2$ meter hoogte, dicht met aoer-aoer beplant en aan de binnenzijde van vele traverzen voorzien. De compagnie van kapitein VAN DER HART drong op het zelfde moment als de hoofdtroep aan den Oostkant de kampong binnen, waar zij door een diep ravijn uitstekend gedekt was.

Bij *g* werd een verschansing opgeworpen, die met een drieponder bewapend en met 75 man bezet werd, en in Tandjong Boenga, dat te gelijker tijd door de Maleische hulptroepen vermeesterd werd, bij *h* een redoute opgericht en door 60 man betrokken.

Bij den schijnaanval, op hetzelfde tijdstip door majoor VON BIHL tegen Djampa ondernomen, werd slechts één officier gewond, en de pogingen des vijands om den volgenden dag de verloren positie te hernemen, werden, even als dat eenige dagen te voren met betrekking tot schans *e* het geval was geweest, zonder bezwaar verijdeld.

Inmiddels werd het vuur der dubbelhaken uit schans V, en het kanon- en geweervuur uit schans IV tegen 's vijands positie bij *b* gericht en moest schans X naar het punt *f* verplaatst worden, om van dit hooggelegen terrein het ravijn te domineeren, dat toegang verleent tot den Tandikei.

Tot laatstgenoemd doel rukte in den mistigen morgen van den 2den Juli een compagnie onder kapitein H. C. GILLY DE MONTALA vooruit en verdreef den vijand van achter zijn hooge borstwering. De 2de compagnie, onder majoor D. VAN DER SCHALK, bij schans X in reserve gehouden, werd toen naar voren geroepen, om het met struiken begroeide terrein, waarin de vijand bleef nestelen, te zuiveren,

terwijl kapitein Ondaatje, gedekt door een compagnie Ambonneezen, die met 200 facinen dragende Maleiers bij schans VIII had post gevat, de schans opwierp. 8 soldaten vonden hierbij den dood en 7 werden gekwetst.

De schansen VIII en X werden nu ontruimd. De aanval, die te gelijkertijd op de bres geschoten benteng *a* met een compagnie Boegineezen onder kapitein J. J. Peeters ondernomen werd, gelukte minder spoedig. De bres was niet voldoende en de vijand week niet uit zijn versterking, hoewel de daarin staande gebouwen in brand geraakten door over de borstwering geworpen brandkogels

De Boegineezen kregen dus bevel tot den volgenden dag onder die borstwering stand te houden. De mijn, die inmiddels was aangelegd, sprong den 4den des morgens met groot succes, maar een aanloop op de positie *b*, onmiddellijk na de uitbarsting beproefd, werd door de dappere verdedigers, die met den klewang in de hand naar buiten kwamen, afgeslagen. De onzen bekwamen 5 dooden en 12 gewonden, waaronder kapitein Peeters, die spoedig daarop overleed.

Het aanwenden van het tot nog toe niet gebruikte strijdmiddel der mijnen had op het hoofd van Kota Ketjil, die reeds te voren beloofd had zich rustig te houden, een heilzame uitwerking. Denzelfden dag toch onderwierp hij zich, zoodat onze operatielijn nu geheel veilig werd.

Na deze gelukkige gevechten besloot de Generaal tot den aanval op Bondjol zelf over te gaan, waartoe schans III werd opgeheven, en de batterij XI met drie twaalfponders en een houwitser werd bewapend. Door tusschenkomst van generaal Cleerens liet hij het volgende plan bekend maken:

Alle batterijen vuren met kalmte op de daartoe aangewezen punten van Bondjol.

Op 80 pas van den Zuid-Westhoek wordt een redoute opgericht, van waar met gezwinde sappe de borstwering wordt benaderd en door mijnen vernield. Die bres zal met een drieponder worden bewapend; de korps-commandanten houden zich inmiddels gereed tot het maken van diversiën.

Den 12den Juli openden de batterijen haar vuur, en den volgenden dag kwam redoute *i* gereed en werd met 50 man bezet. Wel had de vijand zijn vuur uit *b* en *c* tegen de batterij XI gericht, doch het opwerpen van schans *i* niet bemoeielijkt. In den avond van den volgenden dag werd het werk in de loopgraven aangevangen, doch dit werd al spoedig zóó hevig door de Padri's onder vuur genomen, dat slechts door het toekennen van één Spaansche mat per man en per nacht het noodige werkvolk, dat tot aan de knieën in de modder moest staan, tot aanvulling der weinige nog beschikbare sappeurs verkregen kon worden. Ten einde hen beter te beschermen, werd tevens gelast op 20 passen van de kampong een cavalier (kat) op te werpen, om plongeerend vuur in de kampong te brengen. De Padri's deden water daarheen afloopen, zoodat dit werk zeer bemoeielijkt werd door de drassigheid van den bodem, doch, dank zij den opgewekten geest, dien de Generaal zijn troepen had weten in te boezemen, kwam

men ook dit bezwaar te boven. Inmiddels werden ten gevolge der uitdampingen van den omgewerkten grond, de vochtigheid van de lucht en de vele regens, de hospitalen met koortslijders gevuld, waaronder ook majoor VON BIHL, de chirurgijn-majoor MERKLEIN, de chef der artillerie, kapitein GAERTHÉ, en majoor DE STURLER.

De eerste werd geëvacueerd, de tweede stierf en de beide anderen genazen. Ook generaal COCHIUS leed aan koorts, doch herstelde spoedig.

Onder allerlei moeielijkheden werd den 20sten de 3.7 meter hooge kat voltooid. De sappe-werkzaamheden werden voortgezet, tot dat men vier dagen later tegen vischvijvers stuitte, die verderen arbeid in de aangewezen richting onmogelijk maakten. De kat werd nu in een redoute veranderd, waaruit den 29sten met een zesponder het vuur werd geopend, de sappe om den vijver heengeleid en daarmede de borstwering bereikt. Het aanbrengen van mijnen werd ten gevolge van den last, dien men van het water had, achterwege gelaten, en nu, door een twaalfponder uit de redoute *K*, in de West-face bres geschoten, even als dit uit de batterij XI aan de Zuidzijde was geschied. De binnenruimte van het Westelijke deel der kampong werd aldus door het geschutvuur totaal geraseerd, maar toch trachtte de vijand op allerlei wijze de reeds door hevige regens vertraagde operaties te verhinderen. Zijn geweervuur en de schoten uit zijn drieponder in benteng *c* bezorgden den belegeraars verscheidene gewonden.

Met den luitenant-kolonel MICHIELS, die den 6den Augustus den generaal CLEERENS verving, kwam de generaal COCHIUS tot het besluit, dat het niet geraden was om tot een aanval de vive force over te gaan, alvorens de hoogte Terdjadi genomen was Hierdoor zou ook de afval der Noordelijk van Bondjol gelegen kampongs, waartoe Djamba reeds stappen had gedaan, worden bevorderd en dientengevolge de verdedigers nog meer worden geïsoleerd. Onder deze omstandigheden opende TOEANKOE IMAM den 10den Augustus nieuwe onderhandelingen, die aanleiding gaven tot tijdelijke staking der vijandelijkheden Hij beloofde zelfs de versterkingen op de heuvels te zullen slechten. Hiermede maakte hij dan ook een begin, doch hij wist weldra van de rust gebruik te maken om de bres te versterken en daarachter een kuil te graven, terwijl van onze zijde de stellingen *d* — *d* nogmaals verkend werden.

Toen het genoemde hoofd den 12den, des avonds te 6 ure, niet aan de gestelde eischen voldaan had, werden de vijandelijkheden weder hervat en den volgenden morgen de bemachtiging der positie *d* — *d* ondernomen. Terwijl op den Noord-Westhoek van Bondjol een schijnaanval plaats had en een compagnie met de hulptroepen onder kapitein VAN DER HART Noordelijk van Padang Boeboe in stelling kwam, rukten twee compagnieën van het 6e bataljon onder majoor DE STURLER door die kampong langs een pad, dat men ontdekt had, vooruit en bezetten de beide bentengs, die door de Padri's in overhaasting verlaten werden. Op last van den overste MICHIELS werden zij door sappeurs in verdedigbaren staat gebracht en elk met

een drieponder bewapend. De vijandelijke benteng *e*, waarheen kapitein van der Hart met de hulptroepen was opgemarcheerd, werd met 35 man uit schans *g* bezet. De troepen, die nog steeds onder het vuur der samengestroomde Padri's stonden, en 5 dooden en 13 gekwetsten bekwamen, werden hierop naar hun kwartieren in het kampement VII teruggezonden. Op dien datum, zoowel als op den volgenden, verlieten vele vijanden de hoofdkampong, die onder langzaam vuur gehouden werd.

Toen het verder bleek, dat ook het overige, nu gedomineerd gedeelte van den heuvel zonder veel bezwaar van uit het Oosten zou benaderd kunnen worden, werd dit te middernacht van den 15den op den 16den Augustus beproefd. Twee compagnieën van het 6de bataljon met een detachement mineurs, onder de bevelen van majoor de Sturler, zouden dien aanval ondernemen, terwijl de compagnie van kapitein van der Hart met de hulptroepen een beweging tegen Talang en Tandikei moest beginnen, waarbij zij op het eerste bevel door het 1ste bataljon op den rechtervleugel moest worden ondersteund. De voorwacht van de Sturler, sterk 25 man, op 40 passen gevolgd door een compagnie, waarachter de sappeurs zich aansloten, — de 2de compagnie bleef in de versterking *d* — klom langs bamboezen en door de diepe insnijding daarvoor aangebracht, naar de stelling *m* en vond deze verlaten. Nadat hierin de beide compagnieën vereenigd waren, werd ook de benteng *c* in stilte benaderd en door den vijand overhaast, na het afgeven van slechts één schot, ontruimd. De drieponder der Padri's was echter hier niet meer aanwezig. Ten laatste werd ook het punt *b*, door een diepe insnijding gedekt, aangevallen en vermeesterd, zoodat de geheele heuvel vóór het aanbreken van den dag in ons bezit was, waarop dadelijk besloten werd, nu ook de hoofdsterkte te attakeeren.

De overste Michiels, die zich naar *c* begaf, meende te bespeuren, dat Bondjol grootendeels verlaten was; hij vond dan ook aan de achterzijde een geopende poort en niemand binnen de versterking. Even te voren was er nog uit de bres gevuurd, maar het daarheen oprukkende 1ste bataljon vond deze niet meer bezet. Slechts op het detachement, door den Overste naar de Noordzijde der kampong afgezonden, werd een schot gelost, dat luitenant Millet doodelijk wondde.

Het bleek, dat de vijand aan weerszijden der bressen hooge barricaden had opgeworpen, waartusschen een diepe vijver was uitgegraven. De borstwering was 2.5 meter hoog, voorzien van 2 banketten en een voorgelegen kleine gracht en begroeid met dichte aoer-aoer. Zware traverzen en daartusschen gelegen geblindeerde gebouwtjes dienden tot dekking tegen het kanonvuur, terwijl bij de Westelijke face vele vijvers gegraven waren en in het Oostelijke deel verscheidene versterkte houten huizen stonden. Slechts 3 ijzeren kanonnen werden buit gemaakt.

Zoo was dan eindelijk het onneembaar geachte Bondjol gevallen en de indruk, hierdoor te weeg gebracht, bleek geëvenredigd aan de opofferingen en de krachtsinspanning, welke de verovering dier positie had geëischt, en aan de gevaren, waarmede zij was gepaard gegaan.

In de Noordelijke streken toch, waar de colonne die zich bij Doerian Tinggi had kunnen staande houden, een kampong in de richting van Taloe vermeesterde en eindelijk, den 3den Juli, door het veroveren eener sterkte in de nabijheid, die plaats had ingesloten, onderwierpen zich op den dag, dat Bondjol viel, alle kampongs van het district Loeboe Sikapping, terwijl Doerian Tinggi drie dagen te voren reeds verlaten en door ons bezet werd, terwijl Taloe spoedig volgde. Ook in de Benedenlanden werkte het bericht heilzaam en maakte een einde aan de opruïngen van Toeankoe Imam's zendelingen. Tot nog toe was het daar dikwijls onrustig geweest, zoodat in April de bezetting van Mengoppo met 50 man moest worden versterkt. In Gasang Gedang, ten Zuiden van Tikoe aan zee gelegen, had zich een hoofd als afstammeling van het Menangkabausche vorstenhuis opgeworpen en zich versterkt. Door kapitein Gros, die den 2den Juni met 120 Javaansche soldaten van Java was aangekomen, werd dit hoofd uit zijn kampong verjaagd naar Aoer Malintang. Na den val van Bondjol gaf deze kampong zich onmiddellijk over en bleek de rust in de XII Kota's hersteld te zijn.

Ook de dorpen in de onmiddellijke nabijheid van Bondjol boden hun onderwerping aan en verklaarden vrede te hebben met het besluit van den Generaal, om een post te vestigen in de vallei, terwijl de bevolking vrij zou gelaten worden in de regeling harer inwendige aangelegenheden.

Hiermede was de taak van den Legercommandant afgeloopen en keerde hij naar Batavia terug, alwaar hij bewerkte, dat de overste Michiels tot kolonel en de kapitein der genie Ondaatje tot majoor werden bevorderd.

Het etablissement, dat op de plaats van het geslechte Bondjol moest worden opgericht, zou den naam krijgen van «Kota generaal Cochius» en die Generaal werd begiftigd met het commandeurskruis der Militaire Willems-orde. Ook werd de medaille voor Moed en Trouw ingesteld, ter belooning der inlanders, die zich voor Bondjol hadden onderscheiden

Al spoedig begaf zich de militaire commandant naar de Noorder-districten, waar hij alles in volkomen rust aantrof, een post, de redoute Kolonel Michiels, in de vallei van Loebo Sikapping liet aanleggen, die te Batoe Bedindi, te Tambangan en te Loender in wezen liet en er een te Kota Tengah deed opwerpen. Eerst den 25sten October gaf Toeankoe Imam, door al zijn volgelingen verlaten, en door onze troepen opgejaagd, zich over. Hij werd naar Java verbannen.

13. DE VOLVOERING VAN HET PLAN VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL VAN DEN BOSCH TOT HET IN BEZIT NEMEN DER GEHEELE PADANGSCHE BOVENLANDEN.

De voorstellen van den generaal Cochius tot regeling van het rechts- en transportwezen werden aangenomen en tot stand gebracht. Zijn plan tot het oprichten van een fort bij Padang werd later veranderd en toen besloten

tot den aanleg van een met aoer-aoer versterkte linie met drie wachthuizen, waarvan er twee voltooid werden. Te Goegoeq Malintang werd een militair kampement opgericht; de troepenmacht werd op nieuw georganiseerd en in 1839 vastgesteld op 4 veldbataljons en een algemeen depôt ter bezetting van forten en posten.

Het civiel- en militair gezag werd weder in één persoon vereenigd door de benoeming van kolonel MICHIELS tot civiel en militair gouverneur en het eervol ontslag van den resident FRANCIS.

MICHIELS wenschte nu aan de plannen van den gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH ten opzichte der Westkust volledige uitvoering te geven door terugdrijving der Atjehers achter de rivier van Singkel, bevrijding der Bataks van het juk der Padri's, tuchtiging van TOEANKOE TAMBOESEI, die bij Angkola verschansingen had opgeworpen en de onderwerping der XIII Kota's.

Majoor VAN BEETHOVEN rukte daartoe in November 1837 met twee compagnieën van het 6e bataljon, een detachement van het algemeen depôt en Mandahelingsche hulptroepen door de vallei der Batang Angkola Noordwaarts naar Pitjer Koling, waar hij een bezetting achterliet, en vervolgens Oostwaarts over den bergrug naar Si-Ongang. Den 23sten December werd de goed versterkte kampong Pertibi bijna zonder tegenstand bezet. Ook Oeristak werd genomen en TOEANKOE TAMBOESEI binnen de grenzen van zijn vroeger gebied teruggedreven. Door deze omtrekkende beweging in de streken, waar de bevolking zuchtte onder het juk van TAMBOESEI, was het gelukt, zijn hoofdvestiging te Daloe-Daloe nader te komen, zonder last gehad te hebben van de vele hindernissen, op den directen weg van Rau daarheen, aangelegd. Veel moeite baarden die hindernissen aan de compagnie van kapitein SCHOCH, die direct van Rau over Pariet oprukte naar Radja Moendang, terwijl majoor VAN BEETHOVEN het in drie dagmarschen van Pertibi bereikte. Bij de meeste dezer krijgsverrichtingen in de Noordelijke districten werd omtrekking op meer of min groote schaal, met tijdelijke verschansing in 's vijands rug, door de hulp der Mandahelingers mogelijk gemaakt en met succes toegepast.

De kolonel MICHIELS achtte een voortdringen naar het duchtig versterkte Daloe-Daloe, door het op last van TOEANKOE TAMBOESEI geheel ontvolkte terrein, voorloopig onraadzaam en liet de troepen onder majoor J. LINCKLAAN WESTENBERG (VAN BEETHOVEN was wegens ziekte afgelost en stierf den 4den Juli aan uitputting), post vatten te Radja Moendang, waar een voorpost onder den 1sten luitenant J. P. HASSLOCHER den 25sten Februari werd aangevallen. Inmiddels naderde WESTENBERG 's vijands hoofdpositie al meer en meer door de vallei der Batang Sèsak; bezette den 18den April Bontja Alabi, waarbij de officier van Gezondheid C. G. SADOWSKI sneuvelde, en nam de voorwacht, onder luitenant BAUDOÏN den 3den Mei de nieuwe benteng van TAMBOESEI bij Loebo Anté, op den linkeroever der Sèsak-rivier, doch stootte het hoofd voor de daarachter gelegen kampong van

dien naam, waar luitenant J. P T. LATOUR sneuvelde en de Majoor met 6 minderen ernstig gewond werden. Den volgenden dag verliet de vijand echter zijn positie, die nu door ons bezet werd Padang Benoengang, weder twee uren dichter bij Daloe-Daloe, werd nu gedurende twee maanden door onze troepen onder kapitein J. J. SCHOCH geoccupeerd, en den 28sten Juli werd er een aanval op de omgetrokken stelling bij Goenoeng Itam beproefd en voort gerukt naar Mahoempang, waar die kapitein werd afgeslagen en het leven liet.

Den 10den Augustus kwam de nieuw benoemde commandant, de majoor der artillerie W. A. HOJEL, bij deze troepen aan, van welke 27 man in Radja Moendang, 7 officieren en 152 man in Padang Benoengang, 2 officieren en 54 man voor Mahoempang en 6 officieren met 158 man voor Goenoeng Itam gelegerd waren.

Toen de aangevangen onderhandelingen den vijand niet verhinderden tusschen Mahoempang en Daloe-Daloe een nieuwe verschansing op te werpen, werd deze door kapitein ROQUÉ bezet, met het gevolg, dat ook de sterke kampong Mahoempang ontruimd werd. Majoor HOJEL hield wegens het onvoldoende zijner macht de zaken slepende totdat de aanval op Daloe-Daloe zou plaats hebben. Den 22sten September moest hij wegens ziekte (waaraan hij later overleed) het bevel overgeven aan kapitein L. DE LEAU, die in November na een marsch van negen uren tot bij Soengei Aoer aan de Sèsak rivier naderde.

1500 Rauwenaars, onder den civielen gezaghebber IVATS, stelden zich hier aan de overzijde der rivier in verbinding met de hoofdcolonne, waarbij den 16den December de kolonel MICHIELS met een compagnie versterking aankwam, juist toen DE LEAU in het gezicht van Daloe-Daloe had post gevat. Zijn aanval op een vijandelijken voorpost, 400 pas ten Westen der hoofdversterking op een hoogte gelegen, die uitzicht verschafte over het zwaar begroeide terrein en de, van het Zuid-Westen naar het Noord-Oosten, langs Daloe-Daloe stroomende rivier, werd twee dagen later, met een verlies van 7 gewonden, waaronder 2 officieren, afgeslagen, doch daarna werden twee voordeelige stellingen aan de Noordzijde der hoofdkampong ingenomen en door de hulptroepen uit het Zuiden op den rechter rivieroever een Oostelijke omtrekking gemaakt, waardoor zij in verband kwamen met de twee compagnieën ten Noorden der stelling geposteerd. Den 27sten December 1838 werd genoemde voorpost genomen en rukten de onzen tot dicht onder de Zuidelijke face der hoofdkampong, waar geschut in positie werd gebracht Na haar den ganschen nacht met geschutvuur beschoten te hebben, werd den volgenden morgen een Zuidelijke voorpost op een heuvel aan de Sèsak door kapitein J. G G. VAN LINDENBERG SELS, en een benteng aan de Noordzijde door J. P. A. VAN DER RIET en T. E. ROQUÉ bestormd en genomen. Hoewel een verkenning van den Zuidelijken kampong-rand, waarbij de onzen een verlies leden van 2 dooden en 7 gekwetsten, werd terug gedreven, zette MICHIELS den aanval aan de Noord- en Zuidzijde toch door. Kapitein ROQUÉ drong aan de Noordzijde door begroeid terrein ongemerkt tot aan de gracht voort, beklom de beide borstweringen, voordat de vijand zich nog verzameld

had en rukte daarlangs aan de binnenzijde in Zuidelijke richting verder, daarbij door de compagnie van kapitein VAN DER RIET ondersteund. Hierdoor was de vijand genoodzaakt de Zuidelijke, met geschut bewapende, face te ontruimen en onzen rechtervleugel daar toegang te verleenen. Met vereenigde macht rukten nu de onzen tegen de poort der kampong op en bemachtigden deze, zoodat het sterke Daloe-Daloe, des middags ten $5^1/_2$ ure van den 28sten October 1838 in onze handen viel, nadat er 17 maanden lang tegen geageerd was.

Gedurende de 10 dagen van het beleg verloren de onzen slechts 7 dooden en 30 gekwetsten, terwijl den vijand een aanzienlijk verlies werd toegebracht bij zijn vlucht over de rivier. Hij moest 2 à 300 geweren en 14 stukken beschadigd geschut als onzen buit achterlaten.

De macht der Padri's was nu voor goed vernietigd en van TOEANKOE TAMBOESEI werd nimmer meer iets vernomen.

De vierkante kampong Daloe-Daloe, 150 pas lang en breed, was omgeven door een steile borstwering met voorgelegen gracht, waaromheen, op 50 en 75 pas afstand, weder twee borstweringen, evenals de eerste met aoer-aoer begroeid en door voorgelegen natte grachten gedekt, waren aangebracht. De buitenste omvang had facen van 400 pas lengte en slechts één ingang aan een Zuid-Wester face, door een ravelijn gedekt.

De verovering van Daloe-Daloe had nog vèr strekkende gevolgen, in verband met de omstandigheid, dat de bevelen van MICHIELS, volgens welken onze troepen langs de Batang Rokan niet verder mochten gaan dan Ramba, en langs de Panei-rivier niet verder dan Kota Pinang, verkeerd begrepen of niet ontvangen werden. Een detachement troepen onder luitenant BAUDOÏN, later opgevolgd door kapitein LINKHAND, was namelijk naar Panei afgezonden, waar het hoofd door TOEANKOE TAMBOESEI was opgeruid. Die troep zette den marsch tot het Oostelijke zeestrand voort en betrok een bivak bij de samenvloeiing der Panei- en Bila-rivieren.

In het laatst van Mei 1839 voeren een 70-tal prauwen de rivier op en dit bivak voorbij Vijf dier prauwen, door tegenwind opgehouden, vielen in handen van met soldaten bemande sloepen. De bemanning dier prauwen, die gedurende de ontwapening amok maakte, werd grootendeels afgemaakt.

Toen de vijand met 2 prauwen werd nagezet, zond hij 3 goed gewapende vaartuigen af, die de onzen aanvielen en terugdreven en beschoot vervolgens van zijn geheele vloot het detachement, dat zich in der haast op den oever versterkt had. Daarna koos hij zee.

Op deze wijze werd dus, tegen de bedoeling van MICHIELS, het rijk van Siak en Kampar aan de zeezijde afgesloten, daar ook de monden der Djambi- en Indragiri-rivieren eveneens bezet waren. In 1834 toch was, volgens een met den sultan van Djambi gesloten verdrag, een post te Moeara Kompeh opgericht, en Indragiri had den 26sten September 1838 het oppergezag van het Nederlandsch-

Indisch Gouvernement vrijwillig erkend en de vestiging van een post te Bengkalis toegestaan. Ten gevolge dezer afsluiting bestond er nu alle hoop dat een billijke overeenkomst met den Jangdipertoean van Siak zou kunnen gesloten worden.

Hoewel het Opperbestuur van oordeel was, dat, zoolang de expeditie in de Noorder-districten duurde, de krijgsverrichting tegen de XIII Kota's uitgesteld en getracht moest worden dezen langs minnelijken weg onder ons bestuur te brengen, wilde Michiels van het herstelde prestige des Gouvernements partij trekken om ook die streek te bezetten en vroeg daartoe een versterking van 6 compagnieën (circa 1600 man) aan, die hij echter niet kreeg.

De door hem aangeknoopte onderhandelingen met de bevolking hadden geen gevolg, omdat deze weigerde zich te onderwerpen, zonder een gevecht te hebben geleverd, daar dit door haar als een schande werd beschouwd. Onder deze omstandigheden durfde Michiels, ook zonder versterking van troepen te hebben ontvangen, de krijgsbedrijven aanvangen.

Den 9den Februari 1838 rukte een compagnie, onder kapitein A. Bernhardt van Soli Ajer naar de grenzen der XIII Kota's, waar zij bij Solok werd aangevallen, maar den vijand reeds verdreven had, voordat de commandant der expeditie, majoor F. A. Egter van Wissekerke, die met een compagnie, één veldstuk en hulptroepen ter hulpe snelde, was aangekomen. Den volgenden dag voegde zich de 3de compagnie met de overige hulpbenden van Batipo bij hem.

Door den civielen gezaghebber in de Benedenlanden, kapitein Steinmetz, werden tevens benden onder den ambtenaar van Roden, van Soemanik, in Zuid-Oostelijke richting door de vallei voorwaarts gezonden en met hun hulp Solok veroverd. Den 12den Februari kwam kolonel Michiels aldaar aan, na 2 compagnieën van Goegoeq Malintang naar Padang Riboe-Riboe te hebben doen oprukken. Gaandeweg onderwierpen zich nu alle kampongs, die door de strenge bevelen van Michiels tegen plundering gevrijwaard werden. De colonne, onder majoor Hojel van Padang opgerukt, kwam bij Solok aan, zonder verzet te hebben ondervonden.

2 compagnieën infanterie,
1 detachement sappeurs,
1 " mariniers,
400 man hulptroepen.

Na 5 compagnieën te Solok te hebben achtergelaten, keerden de troepen naar hun standplaatsen terug. Een troep muitelingen, ongeveer 1000 man, beproefde 2 dagen later nog een aanval, maar werd door een Afrikaansche compagnie uiteengedreven, waarna de aanleg van nieuwe wegen werd voortgezet, en te Moeara Panas en te Soengei Lassie posten werden opgericht. Door den militairen commandant in de Bovenlanden, luitenant-kolonel G. Bakker, werd nog tegen het einde van Maart een inval van 3000 man uit het onafhankelijke Soengei-Pago, na eenige schermutselingen, terug gedreven. De rust bleef daarna in deze streken voorloopig onverstoord.

De hoofden van Baros, die na den val van Bondjol onze hulp tegen de in-

vallen der Atjehers inriepen, werden voorloopig tevreden gesteld door de zending van het fregat «de Zaan» en de schoener «de Haai», die de Atjehsche vestigingen te Tapoes en Singkel bezochten. Onmiddellijk na het vertrek dier schepen riep de Radja de hulp der Engelschen in, die dezen na het bekomen van inlichtingen van het Nederlandsche Gouvernement weigerden te verleenen.

In April 1839 kon in Baros een verschansing te Batoe Garigi worden opgericht, die met 2 compagnieën werd bezet In den nacht van 9 op 10 October d.a.v deden ongeveer 350 Atjehers een aanval op deze schans, doch werden met een verlies van 60 dooden teruggedreven. De bezetting werd daarop tot 500 man gebracht en gesteld onder den overste J. J. Roeps, die met deze troepen tevens deel zou nemen aan een expeditie tegen Tapoes en Singkel, die alvast door de marine werden beschoten.

Een uitval op den 23sten Maart 1840, door Roeps ondernomen, om de Atjehers te verdrijven uit de nabuurschap van zijn post, waar zij al verder opdrongen en zich versterkten, kostte hem en eenige soldaten het leven, doch bracht enkele vijandelijke bentengs in ons bezit. Nu verzamelde Michiels te Baros 700 man troepen en een escader van 4 schepen onder den kapitein-ter-zee Edeling. Toen deze schepen voor twee vijandelijke versterkingen aan de kust stelling hadden genomen, en er des nachts een twaalfponder en een houwitser over de rivier van Batoe Garigi waren gebracht en achter zandzakken waren opgesteld, rukten den volgenden dag 200 man, onder majoor A. C. Schlosser, met dit geschut langs het strand vooruit, terwijl 200 man onder kapitein H. Dommers, aan de binnenzijde der duinen door de wildernissen voorwaarts drongen en de reserve aan de rivier positie nam.

De beide colonnes vereenigden zich daarna weder en avanceerden onder dekking van het artillerie-vuur naar het front en de flank van twee versterkingen, die na hevigen strijd genomen werden.

Terwijl de vijand in de laatste, geheel gesloten benteng 4 stukken geschut en 78 dooden of de geheele bemanning achterliet, bedroeg ons verlies 8 gesneuvelden en 29 gewonden. Wegens hun moedig gedrag bij deze gelegenheid werd voorgesteld de gewonde luitenant C. H. Bisschoff tot kapitein en de sergeant Gottschalk tot 2den luitenant te bevorderen. Bisschoff stierf echter voor hem deze onderscheiding ten deel viel.

Deze eerste aanraking met de Atjehers deed de onzen al dadelijk kennis maken met hun moed en doodsverachting. Zij ontruimden echter al hun versterkingen tot bij en om Tapoes, waar door de onzen 9 vuurmonden en een goede voorraad levensmiddelen werden buit gemaakt. Gebrek aan maritieme middelen verhinderden Michiels onmiddellijk tegen Singkel te gaan ageeren. Eerst den 21sten Mei konden de troepen in de baai van Siboga, op een dagmarsch afstand van Singkel, ontscheept worden, terwijl de 5 oorlogsvaartuigen en een schoener op de reede bleven, in afwachting van de beide

oorlogschepen, die met eenige versterking van Padang ontboden waren. Toen zij drie dagen later nog niet waren verschenen, werd met het oog op het ongunstig jaargetijde, tot den aanval besloten. De marsch der 700 man infanterie met een drieponder langs het met aangespoelde boomen bezaaide strand, waar zij met gebrek aan drinkwater te worstelen hadden, duurde langer dan men verwacht had, zoodat Telok Berame, 1500 roeden van de Oostelijkste vijandelijke versterking verwijderd, waar het zwaar geschut zoude worden gedebarkeerd, niet voor den avond kon worden bereikt. De volgende dag werd nu voor den aanval bestemd. Het hoofd der eerste colonne, door een misverstand tot op 30 pas der met witte vlaggen voorziene positie genaderd, terwijl zendelingen van den Radja van Troemon voor Singkel vrede verzochten, werd plotseling met hevig vuur begroet en moest 300 pas terugwijken. Onder het vuur van den vijand werd nu het zware geschut ontscheept, in batterij gebracht daarmede een dertigponder karonade gedemonteerd en 's vijands overige vuurmonden tot zwijgen gebracht, zoodat hij zijn drie schansen op den linker oever moest ontruimen. Het was echter te laat geworden, om ook die op den Westelijken oever te nemen. Des nachts staken de Atjehers hun kampong in brand en weken naar Troemon, zoodat de geheele positie, die alleen op een verdediging van de zeezijde ingericht was, met een verlies van slechts 3 dooden en 12 gekwetsten in onze handen viel.

De Maleische bevolking had niet de vlucht genomen, maar koos de zijde der onzen, die te Singkel eene sterke bezetting, onder majoor Schlosser, en een controleur achterlieten en den 26sten Juli terugkeerden, nadat door Michiels ook een verdrag gesloten was met Troemon, om dit als voormuur tegen Atjeh te doen dienen. Dit verdrag werd echter door het Gouvernement niet bekrachtigd.

In Januari 1841 moest Michiels de door cholera verzwakte bezetting van Singkel met een compagnie infanterie te hulp komen om haar het onderdrukken van het verzet der Bataksche bevolking in het district Hoeloe Toeha mogelijk te maken. De kampong Said Nihoeta werd genomen en de mannelijke en vrouwelijke bevolking op haar vlucht grootendeels gedood. 3 dooden en 12 gewonden (onder welke luitenant Dado, die kort daarop overleed) kostte ons deze tocht, die een algemeene onderwerping der oproerige landschappen ten gevolge had.

14. DE MUITERIJ IN BATIPO.

Zoo vond dan de Gouvernements-commissaris Merkus, die in 1839 tot regeling der zaken naar Sumatra gezonden werd, het Westelijk kustgebied van 2° N. B. tot 2° Z. B. geheel in ons bezit, en achter den hoofd-bergketen de welvarende valleien en de breede stroomgebieden der aan het Oosterstrand uitwaterende

groote rivieren, onder het direct bestuur of den machtigen invloed van het Gouvernement gebracht.

Rust en vrede heerschten overal en men mocht vertrouwen, dat dezen door een gematigd, maar tevens krachtig bestuur gehandhaafd zouden kunnen worden. Daartoe werden dan ook de noodige maatregelen getroffen. Er werden residenten te Padang en in de Padangsche Bovenlanden aangesteld en het civiel bestuur uitgebreid. De militaire bezetting — waaraan echter 886 man ontbraken — lag geëchelonneerd:

I. Langs de centrale operatie-basis, loopende van Moeara Panas in de VII Kota's tot Pitjer Koling in Angkola, ongeveer evenwijdig met het Ooster- en Westerstrand. Zij bestond uit de posten:

Moeara Panas, een geïsoleerd punt aan de Zuidgrens;
Padang Riboe-Riboe, op het kruispunt van de wegen der XIII, XX en IX Kota's;
Goegoeq Malintang (Padang Pandjang) als depôt-magazijn;
Fort de Kock, centraalpunt in Agam;
Matoea, sleutel van de pas langs het meer van Manindjoe;
Soengei Poea, centraalpunt der VIII Kota's;
Pisang, voor de passage der Masang, op het kruispunt der wegen naar de VIII Kota's, de VII Loerah's en Bondjol;
Kota Generaal Cochius (te Bondjol), tot bezetting van Alahan Pandjang;
Loebo Sikaping, als voorname schakel in de basis;
Batoe Bedindit, als tusschenpost;
Loender, op den dwarsweg van Ajer Bangis naar het Oosten;
Rau, centraalpunt in Rau;
Kota Nopan, Fort Elout, } als verbindingsposten;
Pitjer Koling, Noordelijk steunpunt op den weg van het Wester- naar het Oosterstrand.

Te zamen bezet met 15 officieren en 677 man van het garnizoens-bataljon en 1½ veld-bataljon.

II. Op een cordon posten tegen de Oostelijke vrije landen, zijnde:

Sidjoendjoeng;
Tandjong Ampaloe;
Boea;
Fort van der Capellen;
Paja Kombo;
Pau Datar.

Totaal 6 officieren, 235 man van het garnizoens-bataljon en 1 veld-bataljon.

III. In 13 strandposten:

Poeloe Tjinko, een post in de Zuidelijke afdeeling;
Padang;
Priaman;
Kajoe Tanam;
Katiagan;
Passaman;
Ajer Bangis;
Natal;
Tapanoeli;
Baros;
Singkel;
Goenoeng Sitoli (Nias).

Totaal 21 officieren en 820 man van het garnizoens-bataljon en $1\frac{1}{2}$ veld-bataljon.

IV. In 14 posten langs de groote zijdelingsche gemeenschapslijnen en langs de linie van Daloe-Daloe:

Paja, tusschen Padang en Solok;
Tjoebada, tusschen Ajer Bangis en Loender;
Hoeraba, tusschen Siboga en Pitjer Koling;
Pertibi, hoofdpost in Padang Lawas;
Sioppo, Kota Pinang, Selimbing, } tusschenposten van Pertibi op den weg naar Kota Panei op de Oostkust;
Kota Panei of Bila;
Ajer Nabara, Soengei Toewa, Padang Benoengang, } tusschenposten op den weg van Pertibi naar Daloe-Daloe;
Daloe-Daloe.

Te zamen 10 officieren en 479 man.

De geheele formatie bestond dus uit 157 officieren en 5345 man.

De rust werd in het begin van 1841 plotseling verstoord van een zijde, van waar men dit het minst had verwacht. De ons tot nu toe zoo getrouwe en door den oorlog groot en machtig geworden regent van Batipo had, na het einde van den strijd, zijn aanzien in het oog der bevolking zien dalen, daar zij volgens den adat van geen andere hoofden dan die der soekoe's wilde weten. Dit verdroot hem en nog meer zijns zusters zoon en aangewezen opvolger, DATOE PAMOENTJAK, die hem tot oproer aanzette en, door het vermoorden van een soldaat met diens vrouw en een Chinees op den weg van Fort van der Capellen naar Padang Pandjang, in den strijd tegen het Gouvernement medesleepte. Onmiddellijk daarop riep de

regent de bevolking op, om alle bergpassen en rivierovergangen af te sluiten. Verder deed hij Padang Pandjang, waar de oude gezaghebber vermoord werd, in brand steken en de kloof van de Batang Aneh bezetten. Toen de resident STEINMETZ te Priaman hiervan bericht ontving, spoedde hij zich met een klein gevolg door het zware gebergte van Lima Badak langs moeielijke binnenpaden naar Fort de Kock, waar de huizen der Europeanen den vorigen dag waren vernield. Hij wist hier de gemoederen der te wapen geloopen bevolking tot rust te brengen, zoodat bijna geheel Agam er van af zag, zich bij de oproerige beweging aan te sluiten.

De civiele en militaire Gouverneur, MICHIELS, weder te Padang teruggekeerd, vernam het bericht van het voorgevallene den 25sten Februari. Dadelijk werd aldaar de schutterij uitgebreid, en wat de wapenen kon dragen opgeroepen om de bezetting van 400 man geregelde troepen mobiel te kunnen maken. Des middags marcheerden reeds 150 man met een sectie artillerie, onder kapitein BERNHARDT, naar Kajoe Tanam, om dien post te ontzetten, terwijl tevens uit Priaman 50 man daarheen werden afgezonden.

Maar behalve Padang Pandjang was ook Goegoeq Malintang aangevallen en de huizen om Fort de Kock en te Padang Riboe-Riboe verbrand. Ook bleek een gedeelte van Tanah Datar, de IV en de VI Kota's afvallig geworden te zijn.

Met het oog hierop gelastte MICHIELS den commandant der Padangsche Bovenlanden, luitenant-kolonel F. E NEUHAUS, mede te werken tot herstel der gemeenschap door de kloof en zich tevens tegen Padang Pandjang te richten, terwijl majoor F. C. J. VAN SWIETEN verzocht werd op te rukken naar de zijde van Samawang, als de opstandelingen in de XX Kota's beteugeld waren.

100 man versterking, die te Paja een observatie-post moesten oprichten, werden hem toegezonden.

Kapitein A BERNHARDT bereikte den 27sten Kajoe Tanam, waar de Kolonel zich den volgenden dag met 150 bajonetten bij hem voegde. Den 1sten Maart werd de versperde kloof der Aneh in gemarcheerd en de vlakte van Padang Pandjang bereikt. Reeds was van Fort de Kock een colonne, onder majoor J. J. VERSTEGE gevolgd door den overste NEUHAUS, in de VI Kota's doorgedrongen, doch zij staakte haar voorwaartsche beweging en stelde zich bij Goegoeq Malintang op, toen ook Kota Lawas zich tegen haar keerde. Op last van MICHIELS werd echter de marsch naar Padang Pandjang voortgezet en te midden van drommen opstandelingen de vereeniging met zijn colonne tot stand gebracht. De tijd, door dit dralen verloren, maakte de vijand zich ten nutte en de val van Goegoeq Malintang was hiervan het gevolg. Luitenant J. B. BANZER hield zich daar met één officier, 11 Europeanen en 35 inlanders zonder eten of drinken vier dagen in het reduit staande, doch moest in den nacht van den 27sten op den 28sten Februari de onhoudbare stelling na dappere verdediging met luitenant C. KEPPEL en de resteerende 9 Europeanen en 19 inlanders (13 inlanders waren heimelijk weggeslopen) verlaten.

De drie zwaar gewonden, sergeant-majoor SCHELLING, de Europeesche fuselier MARIEN en de inlandsche fuselier SOSMITO, die onmogelijk konden worden medegevoerd, staken de brand in het kruit toen de belegeraars het reduit binnen drongen en vlogen met den vijand in de lucht.

Na een tijd lang in de wildernis omgezworven te hebben, waar luitenant KEPPEL, 3 Europeanen en 3 inlanders door de opstandelingen vermoord werden. vereenigde zich BANZER twee nachten later met de colonne van MICHIELS.

Het nog niet door den vijand aangevallen Fort van der Capellen werd op aandrang of op raad van den assistent-resident van Tanah Datar eveneens door de bezetting van 1 officier en 41 man verlaten, die naar Tandjong Alam terugtrok, De commandant werd hiervoor tot één jaar detentie veroordeeld.

De aankomst der troepen in de Bovenlanden bracht intusschen de gemoederen tot bedaren en deed de VI Kota's weder onze zijde kiezen.

De overste NEUHAUS trok vervolgens den 3den over Fort de Kock, Soengei Toea en Tandjong Alam om de Merapi heen over Sikelade tegen Batipo op, terwijl kapitein BERNHARDT zich den volgenden dag tegenover Goenoeng opstelde en, toen ter zelfder tijd het vuur der colonne uit het Zuiden werd gehoord, met deze, Batipo's hoofdplaats binnendrong.

Die Zuidelijke colonne was den 1sten Maart naar Singkarah gemarcheerd en had zich twee dagen later met de 100 man, die uit Padang ter versterking gezonden waren, vereenigd.

In enkele dagen dus was deze opstand gedempt.

DATOE PAMOENTJAK zwierf nog in de wildernis rond, doch bij de algemeene amnestie, in Mei uitgeschreven, vond hij vrijmoedigheid zich aan te melden, hoewel hij, evenals de regent, daarvan was uitgesloten. Beiden werden naar Java verbannen.

Nadat de rust ten volle hersteld was, achtte de Koning het noodig, de zaken op Sumatra op zoodanige wijze te regelen, dat de militaire macht, die op kosten van dat eiland kon worden onderhouden (83 officieren en 3494 man) voldoende zoude zijn tot het bewaren der rust aldaar, en de troepen, die tot nu toe als auxiliair ter kuste aanwezig waren, maar op Java te huis behoorden, weder naar dat eiland zouden terugkeeren. Het stelsel, geheel Sumatra, met uitsluiting van Atjeh, onder ons direct bestuur te brengen bleef wel gehandhaafd, maar het beoogde doel moest met de aangewezen middelen worden bereikt, al zou daartoe ook nog een eeuw noodig wezen.

De gouverneur MICHIELS kwam tegen deze zienswijze op in zijn beroemden standaard-brief (1) en waarschuwde vooral tegen het plan «de bemoeienis van het Europeesch bestuur met de huishoudelijke zaken der Maleiers zooveel mogelijk te beperken».

(1) Zie de Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van N. I., jaargang 1891, blz. 398.

In verband met zijn beschouwingen en den ontvangen last van het Opperbestuur werd de organisatie van 1839, waarbij de sterkte der troepenmacht op de Westkust bepaald werd op 157 officieren en 5046 minderen, gewijzigd en nu gesteld op 76 officieren en 2261 minderen die de vaste bezetting zouden uitmaken. Daarbij zou dan een tijdelijke bezetting gevoegd worden van 2 bataljons van 54 officieren en 1441 minderen, zoodat de totale sterkte 130 officieren en 3702 minderen zou bedragen.

Die troepen werden alsdus verdeeld:

In de Noordelijke afdeeling te Singkel, 4 officieren, 150 man; te Baros 1 officier, 50 man; te Siboga 2 officieren, 75 man; op Nias 1 officier, 50 man, en te Padang Sidempoean 14 officieren, 159 man;

in de residentie Ajer Bangis en Rau kwamen te Ajer Bangis 2 officieren, 75 man; te Natal 1 officier, 40 man, en te Taloe 2 officieren, 75 man;

in de Padangsche Bovenlanden te Padang Pandjang 1 officier, 75 man;

in de Padangsche Benedenlanden:

op Poeloe Tjingko 1 officier, 50 man;

te Priaman 1 officier, 30 man.

Door het 1ste veld-bataljon werden bezet:

Fort van der Capellen door 2 compagnieën; Sidjoendjoeng door 1 compagnie, en Solok door 3 compagnieën;

door het 6de bataljon Padang;

» » 10de Fort de Kock (3 compagnieën); en
Paja Kombo (3 »);

» » 11de Fort Elout (1 compagnie); Rau (3 compagnieën), en Kota Generaal Cochius (2 compagnieën).

De posten ter Oostkust en te Pertibi, Bila, Daloe-Daloe en Indragiri werden ingetrokken, (waardoor slechts 8 officieren en 378 man werden uitgewonnen) omdat zij van weinig belang werden geacht, daar de handel nu toch in hoofdzaak over de Westkust liep, en hierdoor werd tegelijk den Engelschen de aanleiding benomen om te klagen over de uitbreiding van ons gezag op Sumatra.

De post te Moeara Kompeh bleef behouden en de overige garnizoenen, die onder Sumatra ressorteerden, werden tot de volgende cijfers teruggebracht:

Banka	20 officieren,	582 minderen;
Riouw	6 »	201 »
Palembang	28 »	733 »
Benkoelen	5 »	138 »

Tevens werd het civiel bestuur op betere wijze ingedeeld en zijn bemoeienis met de huishoudelijke en rechtszaken der inlanders, op de sedert de drie laatste jaren gevolgde manier, met in achtneming van de noodige voorzichtigheid bestendigd.

15. DE LAATSTE KRIJGSVERRICHTINGEN OP DE WESTKUST TOT BEVESTIGING VAN ONS GEZAG.

Op een in November 1843 uitgeschreven vergadering van hoofden der districten om de baai van Tapanoeli gelegen, ontbrak het woelige hoofd der kampong Rapat, over wiens doen en laten klachten waren ontvangen. Toen hij aan een tweede oproeping geen gehoor gaf, zond de, tot generaal-majoor titulair bevorderden Gouverneur, 50 man naar Tapanoeli, die zich, onder majoor VAN DER HART met een deel der bezetting onzer posten aldaar en met 100 man marinetroepen vereenigden en in drie detachementen naar genoemde kampong oprukten. Daar onze troepen door gidsen misleid werden, mislukte de omtrekking en insluiting, zoodat de muiters de kampong in brand konden steken en ontvluchten. Met uitzondering van het ontsnapte hoofd, onderwierpen zij zich echter den volgenden dag.

Een jaar later, in December 1844, werd de rust weder verstoord, en wel in het district Rau, in de nabijheid van Padang, waar een godsdienstige secte met verdachte bedoelingen vergaderingen hield.

De assistent-resident met den hoofdregent en eenige politie-oppassers, werden onder dekking van 50 man en 2 officieren, daarheen gezonden. Te midden van modderige sawah's des nachts voor de vergaderplaats der verdachten verschijnende, werd dit troepje, dat gewapend was met vuursteen-geweren, die bij den zwaren regen weigerden, aangevallen en uiteen gedreven. Kapitein G. BEIJERMAN, de schout, een sergeant en 7 soldaten vonden den dood en 12 militairen werden gewond.

Alsnu werden de kampongs van het district door kleine colonnes onderzocht, enkele muiters neergeschoten en Padang in staat van beleg verklaard. Bij onderzoek bleek, dat het gebeurde een te spoedige uitbarsting was eener samenzwering, die een hernieuwing van den heiligen krijg ten doel had. Door eenige arrestaties werd ook hier de rust weder hersteld.

Inmiddels werd de voorspelling van MICHIELS bewaarheid, dat de ontruiming der Oostkust meerdere machtsontwikkeling op de grenzen van ons gebied in het binnenland zou noodig maken, daar, waar anders transito handel eenige welvaart aanbracht, nu wrok moest ontstaan bij de strenge toepassing van het stelsel, volgens hetwelk alle handel naar de Westkust moest geleid worden.

In de onafhankelijke gewesten op de grenzen van Kwantang en de V Kota's, begonnen zich kenteekenen te vertoonen van een vijandige gezindheid, en Ajer Anggat, op $3^1/_2$ uur afstand van Sidjoendjoeng, en Kota Toedjoeh, op Gouvernements grondgebied gelegen, hadden zich, luidens de ontvangen berichten, versterkt. Door verkenningen van gewapende Maleiers verkreeg men hieromtrent zekerheid. Vier compagnieën, bij Fort van der Capellen bijeen getrokken, zouden bij een aanval op onze Oostelijke grenzen naar Tandjong Ampaloe oprukken en den vijand in de flank nemen.

De overste J. B. J. Sutherland, commandant der Padangsche Bovenlanden, begaf zich onmiddellijk naar Sidjoendjoeng waar hij drie compagnieën vereenigde en trok daarmede tegen Ajer Anggat op, terwijl hij later nog twee compagnieën deed oprukken.

Kapitein C. van Someren Brand verscheen den 21sten December 1844 met twee compagnieën en een handmortier voor de uit vier onderling verbonden bentengs bestaande linie van genoemde plaats, doch achtte zich niet sterk genoeg om dezen met succes aan te vallen. Voordat de gevraagde versterking was aangekomen, viel hem echter de linie in handen, daar een der bentengs ontruimd werd, toen de pajong van het voornaamste hoofd door een granaatscherf werd vernield en daarna door de Afrikaansche soldaten een aanval werd ondernomen, waarbij dezen een groote mate van dapperheid aan den dag legden.

Vervolgens werd deze colonne naar Solok Hamba gedirigeerd, waartegen twee andere compagnieën, onder kapitein P. J. Wagenaar, langs eenige versterkte kampongs, waaronder Boekit Sablas, zouden ageeren. Dezen boden weinig tegenstand en na een vermoeienden marsch van 6 dagen verscheen Wagenaar voor Solok Hamba, nadat het een uur te voren door van Someren Brand door middel van een goed gelukte omtrekking, gepaard aan een frontaanval, genomen was. Terwijl deze operatiën werden uitgevoerd, hadden de woelingen op de overige gedeelten onzer grenzen niet opgehouden en werden de XIII Kota's voortdurend met aanvallen uit de III Kota's, uit Soengei Pago en Soengei Aboe bedreigd.

De Maleische hulptroepen, in het eerstgenoemde landschap ter observatie opgesteld, werden door gewapende benden uit de Zuidelijke grensdistricten op de vlucht gedreven. Een compagnie infanterie verving hen voor Soepajang, doch de vijand vermeesterde de kampong Padang Baboengo, op ons grondgebied gelegen, en versterkte zich aldaar, zoodat de luitenant-kolonel J. van Swieten last kreeg, met nog twee compagnieën van het 6e bataljon, 1000 Maleiers en een handmortier van Solok naar de III Kota's op te rukken, terwijl de troepen te Solok door andere van Sidjoendjoeng vervangen werden.

Den 7den Januari afgemarcheerd, rukte zijn voorhoede, tot steun der hulptroepen, onder den 1sten luitenant J. I. Tichelaar, ter verkenning op tegen het op 2 uren van Selimpat verwijderde Padang Beboengo en veroverde de vijandelijke stelling door haar aan beide zijden om te trekken.

Den 11den vervolgde van Swieten den tocht naar Soengei Raman en liet daar 60 man ter bewaking der communicatie achter. Den volgenden namiddag, na een zeer vermoeienden marsch door bosch en over het gebergte, verscheen hij voor Rangkea Loeloes, waar de vijandelijke linie door een aanval in de flank en den rug werd vermeesterd. Nadat den volgenden morgen een tegen aanval was afgeslagen, werd verder getrokken en den 14den Batoe Bedjongdjong verlaten bevonden. Hoewel deze hoofdkampong door de bevolking in brand werd gestoken, werd toch de overgang der daarachter gelegen rivier door kapitein Boon geforceerd, nadat deze hem krachtig betwist was.

Over Sabi Ajer, dat de witte vlag uitstak, bereikte WAGENAAR, na een marsch van 16 uren, op den 16den Salimpat en keerde den volgenden dag met de colonne VAN SWIETEN naar Solok terug. Het bleek echter weldra, dat kolonel MICHIELS terecht dezen spoedigen terugkeer, eigenmachtig ondernomen, verkeerd achtte, want reeds in het begin van Maart trokken de hoeloebalangs van Soengei Pago, gesteund door de bevolking, tot Alahan Pandjang, ten Zuidoosten van den Talang gelegen, voorwaarts. Zij werden spoedig teruggedreven en VAN SWIETEN kreeg opdracht den stand van zaken in Soengei Pago uit te vorschen, terwijl zijn troepenmacht tot 4 compagnieën werd uitgebreid en met 2 handmortieren werd versterkt Voldoende ingelicht, trok hij op last van den Gouverneur den 16den Maart naar het op 6 uren verwijderde Lolo, waarheen de hulptroepen hem reeds vooruit waren gegaan. Den 19den werd Loebo Sampei (Balon?) bereikt en verlaten bevonden.

Na den volgenden dag de achterhoede met de vivres, die bij vergissing naar het vorige bivak te Tanah Sirah was teruggekeerd, te hebben ingewacht, werd den 21sten het defilé naar de vijandige vallei versperd en door verschansingen verdedigd bevonden. Drie dier schansen vielen den commandant der voorwacht, kapitein L. J. KROLL, en zijn hulptroepen in handen, en, zonder assistentie af te wachten, nam hij ook de vierde, welke door een duizendtal vijanden, die echter slechts met slingers, schild en lans gewapend waren, werd verdedigd. Doordat hij de hoofdcolonne niet had ingewacht, kon er geen krachtige vervolging plaats hebben.

Te Datar Panas in de grootendeels uit rijstvelden bestaande, koele vallei, die een lengte heeft van vier, en een breedte van een uur gaans en bewoond werd door 10 à 20 duizend zielen, die in vier soekoe's verdeeld waren, ieder onder het patriarchaal gezag van een Jangdipertoean, werd het nachtkwartier betrokken. Den volgenden dag werd de hoofd-kampong Pasir Talang of Kota Gedang verlaten bevonden, en den 24sten bleek dit ook met Kota Baroe het geval te zijn. Geen enkele kampong werd op dezen tocht door de hulptroepen verbrand, doch wel ongeveer 3000 stuks hoornvee buit gemaakt. Beide plaatsen bleven bezet en de bevolking, die door den nu gevluchten FAKIR MADINA en zijn aanhang van vroegere, gedroste barisan's, was opgestookt, keerde in haar kampongs terug, doch de vier Jangdipertoean's bleven weg.

Ten einde in deze welvarende vallei, waar nu volslagen regeeringloosheid heerschte, het bestuur te regelen, kreeg VAN SWIETEN last, er voorloopig met 3 compagnieën te blijven. Spoedig echter gaven de woelingen en ophitsingen der uitgewekene en rondzwervende Maleiers, onder den radja van Boea, nieuwe redenen tot ongerustheid en moesten hiertegen afdoende maatregelen genomen worden, waarbij desgevorderd kon worden afgeweken van het stelsel, volgens hetwelk het door ons bezette gebied niet verder moest worden uitgebreid Door verplaatsing van troepen werden in het geheel twaalf compagnieën marschvaardig gemaakt.

Den 15den April 1845 kwam de generaal MICHIELS met twee compagnieën te Singkarah, waar enkele dagen later nog een compagnie verscheen, en den 20sten voegde zich de overste SUTHERLAND met twee compagnieën bij de compagnie, die te Sidjoendjoeng had post gevat, om met die macht, op naderen last, zich naar Loebo Djambi en Kwantang te begeven tot het treffen van een vergelijk met de bevolking en tot verwijdering der oproerige vagebonden.

Toen echter het getal gewapende Maleiers in de XII Kota's ten Zuid-Oosten van Soengei Pago hoe langer hoe grooter werd en zij zich in Pasimpat Doerian Trang versterkten, besloot MICHIELS ten laatste tot een inval in dat landschap over te gaan langs de twee paden, die 3 en 9 dagmarschen lang geschat werden en waarvan het eerste door zwaar bosch voerde en versperd was, terwijl het tweede leidde over de Batang Hari, een Noordelijke bijstroom der Djambi-rivier.

Het pad van negen dagmarschen zou gevolgd worden door de colonne groot 3 compagnieën infanterie (10 officieren en 295 minderen), met een handmortier, onder luitenant-kolonel SUTHERLAND, terwijl 2 compagnieën, die de troepen vervingen welke Sidjoendjoeng verlieten, hem als een reserve ter beschikking gesteld werden. Het ander pad zou genomen worden door de colonne, groot 3 compagnieën, onder luitenant-kolonel VAN SWIETEN, met een compagnie als reserve op de depôt-plaats te Alahan Pandjang. De generaal MICHIELS vestigde zijn hoofdkwartier te Soepajang, waar een colonne van 3 compagnieën van het 6de bataljon onder majoor A. BERNHARDT als algemeene reserve werd vereenigd.

Den 2den Mei verliet de luitenant-kolonel SUTHERLAND Sidjoendjoeng. Zonder overhaasting en goed gesloten moest hij zich naar Pasimpat Doerian Trang op marsch begeven en voor die stelling een paar dagen in positie blijven, alvorens haar aan te vallen, in afwachting der vrijwillige onderwerping van de bevolking en der uitlevering van FAKIR MADINA en diens volgelingen.

Over Loebo Taroh, Boelo Kasok, Simbakoe en Lankei werd in 6 dagen Silago bereikt, waar de bevolking vredelievend scheen en een dag rust gehouden werd. Gedurende dien marsch werd bericht ontvangen, dat de plaats, die het doel van den tocht was, door den vijand verlaten was, en dat FAKIR MADINA zich tusschen de Batang Hari en de Kwantang-rivier had teruggetrokken.

Den volgenden dag marcheerde SUTHERLAND, door de gidsen misleid, naar Doerian Sampei (Lippe) in plaats van naar Padang Ilalang, en daar men door over eerstgenoemde plaats verder te marcheeren een grooten omweg zou maken, herstelde hij den 9den door een terugmarsch die fout. Grootendeels door de bedding van een bergstroom werd den 10den, na een marsch van 6 uren, Padang Ilalang, dat verlaten was, bereikt.

Hier ontving hij bevel zijn eerst voorgeschreven beweging te staken en langs den kortsten weg naar de landstreek Oostelijk van Sidjoendjoeng te marcheeren, indien het hem bevestigd werd dat de XII Kota's in onderwerping waren gekomen en de gemeenschap met Soengei Pago en de colonne VAN SWIETEN geopend was.

Aangezien aan SUTHERLAND het tegendeel was gebleken, rukte hij den 13den naar het verlaten Padang Sibala Boea en bereikte den 15den het aan de Batang Hari gelegen Gasing, waar vlotten werden gemaakt en een schans opgeworpen. Door 50 man der reserve, die daartoe ontboden waren, werd dit punt bezet, en daar verbleef ook SUTHERLAND, in afwachting van nadere bevelen tot verder voortrukken, die wel verzonden, maar niet ontvangen werden.

Mochten die komen, dan zou dit punt zijn gemeenschap naar achteren dekken tegen vijanden, die zich tusschen de Kwatang en de Batang Hari heetten verzameld te hebben.

Hier ontving hij bevel om naar Sidjoendjoeng terug te keeren, na een voltallige compagnie van zijn macht tegen twee onvoltallige der colonne van VAN SWIETEN verwisseld te hebben.

Toen het bleek, dat de XII Kota's bleven volharden in hun verzet en de colonne SUTHERLAND nu niet meer op tijd (12 Mei) voor Pasimpat Doerian Trang kon aankomen, kreeg de colonne VAN SWIETEN te Soengei Pago last, tot vóór het front der versterkte stelling van Pasimpat Doerian Trang door te dringen en die, naar gelang der omstandigheden, te vermeesteren.

Ten einde haar in staat te stellen zich daarvoor te kunnen staande houden tot de andere colonne in hare nabijheid zou zijn gekomen, werd zij tot 400 man versterkt.

Den 10den verliet VAN SWIETEN Pasir Talang en bereikte den volgenden dag Ajer Menjoeri. Den 12den Mei rukte hij tegen de hoofdstelling des vijands op. Bij het doortrekken van den versterkten pas, die daarheen leidde, werden de koelies aangevallen en wierpen hun vrachten weg. Het peloton, dat hen volgde, dreef echter den vijand op de vlucht.

Achter een ravijn van 150 à 200 voet diepte had de vijand een borstwering van 300 pas lengte opgeworpen, waarachter de grond was uitgegraven; aan de zijde, van waar de colonne verwacht werd, verhinderden rijen wolfskuilen en randjoe's de afdaling in die diepte. 300 pas daarachter lag een tweede ravijn op dezelfde manier verdedigd en door een brug met de eerste stelling verbonden. Ongeveer 2500 man verdedigden deze positie.

Daar het onmogelijk was, haar in front aan te vallen, werd rechts en links een peloton tot het doen van een flank-aanval uitgezonden en het eerste nog door een tweede gevolgd, terwijl de mortier eenige granaten in 's vijands stelling wierp. Dit rechter peloton, uit Afrikanen bestaande, had spoedig de eerste stelling veroverd en trok, zonder de andere pelotons af te wachten, tegen de 2de positie op, doch werd door een uitval teruggeslagen en met het nu opmarcheerende tweede peloton ook uit de eerste linie verjaagd. Nadat het 3de peloton over het ravijn getrokken en nog een 4de ter assistentie was gezonden, werd de aanval herhaald en de vijand uit beide liniën verdreven. De kampong werd verlaten

bevonden, evenals de een uur verder gelegen kampong Loeboe Gedang, die twee dagen later bezocht werd.

Hier werd tot den 18den de andere colonne te vergeefs ingewacht, terwijl de bevolking zich onderwierp en in de kampongs terugkeerde. Den 19den rukte men op naar Djepon, alwaar bericht werd ontvangen van de colonne SUTHERLAND te Gasing. Met achterlating van een compagnie trok VAN SWIETEN den 24sten naar Bandar Alam, waar de bevolking zich eveneens onderwierp, zoodat het oprukken der andere colonne onnoodig werd, en VAN SWIETEN met 3 compagnieën in de XII Kota's achterbleef tot regeling der zaken.

Het maken van buit door de hulptroepen werd tegengegaan en het geroofde vee teruggegeven tegen betaling in goud van de halve waarde, — een niet onredelijken eisch, daar in dat landschap veel goud werd gevonden. Er kwamen intusschen slechts 108 tails van de 1400 binnen, en dit bedrag werd onder de troepen en hulptroepen verdeeld.

De tot een vergadering bijeen geroepen hoofden erkenden de suprematie van het Gouvernement en beloofden FAKIR MADINA uit te leveren en wegen aan te leggen.

Den 8sten Juni keerde de colonne van Soengei Pago terug, over het in een behoorlijken weg herschapen pad, dat door de lange, smalle vallei liep, die door ongeveer 20000 menschen werd bewoond, geheel door dicht begroeide bergen was ingesloten en door diep ingesneden rivieren doorstroomd werd. Voorloopig bleef de colonne bij Soengei Pago stelling houden.

Een compagnie der reserve, onder kapitein J. S. KOSTER, kreeg bevel de III Kota's te doorkruisen en van vijandelijke zwervers en opruiers te zuiveren. Op haar langdurige en vermoeiende marschen ondervond zij weinig tegenstand en een goede ontvangst bij de bevolking, zoodat de onruststokers spoedig uiteen gedreven konden worden en het landschap tot rust kwam.

Met deze verovering eindigde de langdurige strijd op Sumatra's Westkust en werd in hoofdzaak het in 1830 door den gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH ontworpen plan volvoerd, namelijk het bezetten der Westkust tot Singkel, ten einde de Atjehers van daar te verdringen, het occupeeren van de voornaamste handelswegen naar de Oostkust en het ten einde brengen van den oorlog met de Padri's.

Aldus kwamen de uitgestrekte, welvarende binnenlanden tot rust en werd door het aanmoedigen van den landbouw en anderen arbeid Nederland veel indirect voordeel aangebracht.

De ondervinding heeft de juistheid doen inzien van MICHIELS' beweren, dat na 1840 geen schokken meer te duchten waren, die ons gezag ter Kuste aan het wankelen zouden kunnen brengen, en dat er alleen van de onafhankelijke landen ten Oosten rustverstoring was te verwachten. Hij sprak als zijn gevoelen uit, dat onze souvereiniteit op West-Sumatra op nog hechter grondslagen rust dan op Java. De bevolking ziet daar namelijk in ons haar verlossers van het juk der

Padri's, en geniet onder ons bestuur een mate van rust en veiligheid van personen en goederen, die zij vroeger nooit had gekend.

Om de drie hoofdfiguren: den vurigen, jongen, heldhaftigen overste RAAFF, een der meest sympathieke persoonlijkheden uit de lange rij van groote mannen, die onder de vanen van ons Indisch Leger hebben gediend, den krachtigen staatsman VAN DEN BOSCH, met zijn helder politiek inzicht en zijn vèr strekkende plannen, en den energieken, voortvarenden kolonel MICHIELS, den bedwinger van den gevaarlijken opstand in Batipo, groepeeren zich de verschillende bedrijven van den belangrijken oorlog op Sumatra's Westkust. Die oorlog bracht een groot deel van het schoonste en vruchtbaarste eiland van den Indischen Archipel in ons bezit, en was oorzaak, dat onze politieke verhouding tot de overige kust- en binnenlanden zeer gecompliceerd werd.

De oorlogsverklaring van 1821 aan de Padri's gedaan dwong de Indische Regeering en dwingt haar nog steeds voort te gaan op het eenmaal door VAN DEN BOSCH ingeslagen pad, dat leiden moet tot de geheele inbezitneming van het groote eiland met zijn hooge gebergten, vruchtbare valleien, uitgestrekte, boschrijke vlakten, doorsneden door machtige stroomen, dat slechts wacht op vermeerdering der schaarsche bevolking en een krachtig bestuur over de verschillende volken, die het bewonen, om tot een hoogen graad van welvaart en bloei te geraken.

Het Indisch leger wacht op Sumatra nog een zware, roemvolle taak en wat daar werd gestreden en geleden, het succes daar behaald en de fouten daar begaan, vormen een leerschool, die van groote beteekenis is voor hen, die geroepen zullen zijn om het deze taak naar den eisch te doen volbrengen.

HOOFDSTUK V

I. De Lampongsche districten

(Schetskaarten N°. X en XXX.)

BRONNEN.

Archief van het Departement van Oorlog. Schetsen uit het oorlogsleven in Ned.-Indië. De Lampongs in 1856 door W. A. VAN REES. Een uitvoerig romantisch verhaal van dezen krijg.

Verslag van een gebeurtenis bij de expeditie tegen Mang Benawang in 1832. *Militaire Spectator* 1844, waarin een kort verhaal gegeven wordt van een episode uit het leven van kapitein HOFFMANN.

Nagelaten papieren van den majoor GENNET.

Historisch overzicht van de expeditie naar de Lampongsche districten in het jaar 1856, *Militaire Spectator* 1860. Eene uitvoerige beschrijving der expeditie in 1856.

De Lampongs in 1850—1851, *Ind. Gids* 1892 door E. B. KIELSTRA, waarin de aanleiding tot de onlusten in 1850 beschreven wordt.

Onder de vele expeditiën die, willens of onwillens, door het Indisch Gouvernement in deze eeuw naar Sumatra werden uitgezonden, bestaat een nauw verband, al was er dikwijls groot verschil in het doel, hetwelk er mede beooogd werd.

De langdurige oorlog op de Westkust; de tochten in de Lampongs; de verovering van Palembang; de demping van den opstand in de Palembangsche Bovenlanden, en de invoering van ons bestuur aldaar; de annexatie van Siak en Indragiri; de bemachtiging van Djambi; de inlijving der Redjangs; de strijd in de Pasoemah-vallei; het voortdringen in de Toba-landen; de vestigingen op de Oostkust en eindelijk de nog steeds ongeëindigde oorlog tegen Atjeh met al den aankleve van dien, — zij alle werkten mede om het oppergezag van Nederland over een der grootste, schoonste en vruchtbaarste eilanden van den aardbol uit te breiden en te bevestigen. De uitslag van al die krijgsverrichtingen bleef niet zonder invloed op de verschillende deelen van het eiland, hoever ook van elkander gelegen. De voor- of tegenspoed onzer wapenen op de West- of de Oostkust werd over het geheele eiland Sumatra vernomen, in hoeveel

staatjes en landschappen het ook was verdeeld, en door hoeveel verschillende rassen het ook werd bewoond.

Dikwijls is het in Indië voorgekomen, dat achtereenvolgende expeditiën tegen denzelfden stam of dezelfde muiters elkander in sterkte en deugdelijkheid van uitrusting verre moesten overtreffen, nadat het gebleken was, dat men de kracht van den vijand te gering had geschat, of de vijand zijn zwakke zijden had leeren kennen en in het gebruik zijner weermiddelen was vooruitgegaan. Ook in de Lampongsche districten had men ruimschoots gelegenheid om deze ervaring op te doen.

De expeditie, in October 1832 voor Radja Gepeh teruggeslagen, werd ondernomen met 100 bajonetten en een paar stukken licht geschut; die in Augustus 1834, welke eveneens echec leed, met 500 man en acht kleine vuurmonden; de daarop volgende, een paar maanden later, met 5 compagnieën infanterie en veel zwaardere stukken, door welken dan ook het beoogde succes verkregen werd, terwijl die van 1856 bestond uit 7 compagnieën infanterie en een zeer sterke artillerie.

Het is verklaarbaar, dat bij de vele expeditiën, die noodzakelijk waren, en bij de voortdurende uitbreiding van ons grondbezit, uit gebrek aan troepen, dikwijls geen gevolg kon worden gegeven aan het aandringen van civiele en militaire autoriteiten op de onmiddellijke uitzending van troepen ter bedwinging van uitgebroken onlusten.

Het Indisch leger toch, dat in 1846 33000 en het volgende jaar bijna 37000 man telde, bestond in 1849 uit 22 bataljons infanterie, 1 regiment cavalerie, 1 corps sappeurs, eenige batterijen, en een compagnie artillerie. Het was toen op voet van vrede 20000, en op dien van oorlog 30000 man sterk.

In 1851 bedroeg het aanwezige aantal officieren bijna 1000, en dat der minderen ruim 20000 hoofden; in 1856 klom het werkelijk getal der laatsten tot ongeveer 22500; in 1860 bijna tot 29000. In het tijdvak van 1863 tot 1873 daalde het weder tot ongeveer 26000 man.

Eerst in laatstgenoemd jaar werd wegens den Atjeh-oorlog het effectief der officieren op 1300, en dat der minderen op ruim 29000 gebracht. In de volgende vier jaren steeg het aantal officieren gaandeweg tot omstreeks 1450, dat der manschappen tot 39000 nadat het in 1862 tot 1350 en 29000 was gedaald.

Eindelijk bedroeg het aantal officieren in 1888 1400, dat der manschappen 33000 hoofden. De uitbreiding van het leger hield dus geen gelijken tred met de uitbreiding van ons grondgebied al ging het in gehalte ook steeds vooruit.

Doch al is zulk een toestand van tijdelijk gebrek aan de noodige strijdmiddelen verklaarbaar, de gevolgen daarvan kunnen zeer bedenkelijk zijn.

Het korte overzicht der krijgsbedrijven in de Lampongs, dat wij zullen geven, zal dit helder in het licht kunnen stellen. Daaruit zal ook op nieuw blijken, van hoeveel belang het is voor het behoud van de orde en de rust in

de streken, waar onze troepen zijn gelegerd, dat het civiel bestuur daar behoorlijk is geregeld.

De verschillende marga's, waaruit de met bosch bedekte, bergachtige Lampongsche districten bestonden, hadden nimmer onder éénhoofdig bestuur gestaan. Zij werden door marga-hoofden, proatins- of dorpshoofden en volksvergaderingen bestuurd, evenals dit in de Palembangsche Bovenlanden geschiedde.

In 1753 werden zij door de O.-I. Compagnie aan het Sultanaat van Bantam in leen afgestaan, en kwamen dus in 1808, bij de inlijving van Bantam, weder onder ons bestuur terug. Toen werd zekere Raden Intan, die door den Sultan tot hoofd van Koeripan aan de Sekampong-rivier was aangesteld, en in de marga's Katimbang en Radja Bassa het gezag had weten te veroveren, door Daendels tot Prins-Regent der Lampongsche districten verheven. Vóór dat zijn rechten en verplichtingen geregeld waren, gingen de Indische bezittingen aan de Engelschen over, en noch zij, noch het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, dat hen opvolgde, bevestigden dien rooverhoofdman in zijn waardigheid. Hij kreeg echter een pensioen van *f* 1200 's jaars Daarentegen kregen de marga-hoofden nu eene aanstelling van de Regeering te Batavia, op voorwaarde, dat zij zich behoorlijk zouden gedragen, en te Telok Betong werd een kleine bezetting gelegerd om in dit uitgestrekt gebied, dat onder den resident van Bantam stond, de rust en orde te handhaven. Het duurde dan ook niet lang of er moest strijd worden gevoerd, zoowel tegen de zeeroovers, die tusschen de rotsachtige eilanden huisden, als tegen de nakomelingen van Raden Intan, die de marga's op de hellingen van den uitgebranden krater Radja Bassa (1341 meter hoog), op den Zuid-Oostelijken landtong der Lampongs, door roof en moord aan zich onderworpen hielden en die schuilplaats verleenden aan boosdoeners en aan onze van den Java-wal verdreven vijanden.

In 1818 bedreigden een dertigtal rooversprauwen onze bezetting te Telok-Betong, die toen met enkele manschappen werd versterkt en een detachement van 10 man afgaf om den assistent-resident te Sawansa te beschermen.

Op reis daarheen geraakte dat detachement met die prauwen in gevecht waarbij de luitenant van Berkel sneuvelde en een vijftal soldaten gewond werd.

Op het bericht, dat op last van den ons vijandigen Sultan van Palembang, een pangeran met 4 stukken geschut naar Boemi Agoeng in aantocht was, werd het volgende jaar, in Juni, een versterking van 30 man naar de Lampongs gedirigeerd. Den 19den Augustus 1819 werd besloten, te gelijk met den aanval op den kraton van Palembang, een colonne van 150 man en een eenponder, onder kapitein van Hulsteijn, de Toelang Bawang-rivier te doen opvaren, ten einde den resident Tobias te beschermen, Koeringan Njawa te nemen, den toevoer uit Komering naar Palembang af te snijden en zoo mogelijk met de expeditie op de Moesi samen te werken.

Het begin van dezen tocht was verre van gelukkig. De Adèle, waarop de

troepen naar de monding der genoemde rivier werden overgevoerd, om verder per prauw naar Boemi Agoeng op te varen, strandde en moest verbrand worden. De soldaten werden echter gered. Zij kwamen den 8sten September ter bestemder plaatse en rukten naar Koeringan Njawa, dat de vijand ontruimde, na zijne stukken in de rivier geworpen te hebben, die daaruit door ons werden opgevischt. De eigenlijke bevolking hield zich rustig, doch eene patrouille van 80 man, den 7den October naar Nikan gezonden, moest onverrichter zake terugkeeren, toen het bleek, dat de rivier daar met rotan-touwen overspannen was, die de prauwen onzer hulptroepen tegen hielden, terwijl zij te breed was, dan dat met infanterievuur 's vijands vechtprauwen van den oever nadeel toegebracht kon worden.

Die hulptroepen bestonden uit Boegineesche handelaars, die zich in de Lampongs hadden neergezet en dus veel belang hadden bij het behoud der rust.

Den 18den October werd onze post te Koeringin Njawa door een groote macht Palembangers aangevallen.

De commandant aldaar deed zijn manschappen buiten de benteng aantreden, alsof hij plan had den vijand te gemoet te trekken, die daarop tot dicht bij de palissadeering naderde en toen door het weder daarbinnen teruggekeerde garnizoen zoo krachtig met geschut- en geweervuur werd begroet, dat hij de vlucht nam.

42 hoofden uit Kommering onderwierpen zich hierop aan het Gouvernement.

Na den ongelukkigen afloop der eerste expeditie naar Palembang had de post te Koeringan Njawa geen reden van bestaan meer en haar bezetting keerde naar Boemi Agoeng terug.

Naar aanleiding dier gebeurtenissen ontwikkelden zich intusschen op nieuw neigingen tot verzet bij de hoofden der onderworpen landschappen. Daarom werd er een versterking van 50 soldaten heengezonden en daarmede een vijandelijke benteng bij Koerangan genomen, waarbij de onzen een verlies leden van 2 dooden en 2 gewonden. Patrouilles doorkruisten het terrein, een weg naar Koerangan werd aangelegd en in November te Raman Tjondong aan de rivier een post van 30 man gevestigd.

Te Koerangan waren toen 70, en te Poeloe Pagong 30 man in bezetting, terwijl er een sergeant en 12 man gedetacheerd waren te Boerne (district Semangka) bij Biniawang aan de Samangka-baai.

In 1825 had er een verraderlijke aanval plaats op den assistent-resident Le Lièvre, die, onder dekking van een detachement, sterk 35 man aangevoerd door luitenant Megorius, Negri Ratoe, bij den Radja Bassa, bezocht om Raden Intan over te halen hem naar Telok Betong te vergezellen.

Bij dezen overval kwam de assistent-resident om het leven, terwijl Megorius (die aan de gevolgen overleed) en vele manschappen gewond werden. Ook de bevolking van Semangka geraakte toen in oproerige beweging. Daar er van wege den Java-oorlog geen versterking kon gezonden worden, was men niet

alleen buiten staat om dit oproer te bedwingen, maar zelfs genoodzaakt de in gevaar verkeerende kleine post te Boerne in te trekken. Een aanval op Telok Betong, door den zoon van RADEN INTAN, na diens overlijden in 1826 ondernomen, werd met behulp van het garnizoen te Toelang Bawang afgeslagen.

De commissie, in 1828 benoemd tot regeling van het bestuur in de Lampongs, bewerkte, dat dit gewest het volgende jaar van Bantam werd afgescheiden. Het werd een afzonderlijke assistent-residentie, die gesteld werd onder het bestuur van den resident-titulair DUBOIS, terwijl kapitein HOFFMAN tot secretaris werd benoemd. Zij zouden te Tarabangi resideeren, alwaar een redoute voor 60 man werd opgericht, terwijl Boemi Agoeng door 20 man bezet bleef.

Tot tegengang en bestraffing der gruweldaden, waaraan de afstammelingen van RADEN INTAN zich schuldig maakten, werd een expeditie voorbereid, waarvan de leiding aan kapitein HOFFMAN werd toevertrouwd.

Commandant: 2de luitenant KOBOLD;
100 soldaten,
100 man Boegineesche hulptroepen,
30 man landingsdivisie.
1 brik.
5 kruisbooten.

Nadat de hiernevens vermelde colonne te Tjanti was aangekomen, in Noord-Oostelijke richting het binnenland tot Negri Ratoe was ingetrokken, zonder verzet te ondervinden eenige kampongs had verbrand en eenige weerspannige hoofden had gevangen genomen, kwam zij den 19den Augustus te Telok Betong terug. Zij scheepte zich den 27sten Augustus 1832 voor Boerne aan de Semangka-baai in en trok den 9den September over bergen en door dichte bosschen naar kampong Tarratas op $^3/_4$ uur gaans afstand van Negri Ratoe (een andere plaats dan de hierboven genoemde), waar zich het hoofd BATIN MEMONANG versterkt had.

Aangekomen voor diens op een hoogte gelegen verschansing, ging HOFFMAN, die het bevel voerde, daar KOBOLD ziek aan boord was achter gebleven, onmiddellijk tot den stormaanval langs het smalle bergpad over en kreeg op 30 passen afstand van die versterking plotseling zoo hevig vuur, dat hij en 9 minderen gewond werden en er 3 dooden vielen. Van hun aanvoerder verstoken, weigerden de soldaten op nieuw te stormen, zoodat de troep op Negri Ratoe retireerde. Twee dagen later werd de aanval, nu onder het bevel van KOBOLD, hernieuwd. De kleine stukken, die hij van de kruisprauwen had mede gebracht, werden in batterij gesteld, de Boegineezen ter linker- en een peloton ter rechterzijde tot het doen eener omtrekking het bosch ingezonden. Nadat men op deze wijze den vijand genoodzaakt had de wildernis in te vluchten, keerde men naar Batavia terug.

De veronderstelling, dat door deze tochten de rust zou hersteld zijn, bleek niet gegrond te zijn. Drie stukken geschut en 5 artilleristen werden naar de Lampongs gedirigeerd, en een jaar later (8 Augustus 1833) rukte kapitein HOFFMAN nogmaals naar het tegen den Radja Bassa aangelegen Negri Ratoe en het naburige Radja Gepeh op, tot opsporing en gevangenneming van RADEN

Djamba Koesoemba, zoon van Raden Intan. Met zijn 18 soldaten van het garnizoen te Tarabangi, 2 stukken geschut en 1200 Lampongers, van wien er 71 met geweren gewapend waren, ging hij den 23sten Augustus te Wai Orang aan het Westerstrand der Zuid-Oostelijke landtong van Sumatra aan wal, en opende daar onderhandelingen, die op niets uitliepen.

Den 3den September werden zijn hulptoepen bij het in orde brengen van den weg naar Radja Gepeh door de muiters aangevallen. De schrik, hierdoor onder hen te weeg gebracht, was zoo groot, dat hij hen als verder onbruikbaar naar hunne woonplaatsen moest terugzenden en geregelde troepen van Batavia aanvragen. 3 officieren, 11 Europeesche en 89 inlandsche soldaten werden hem toegezonden, waaraan hij 120 Boegineezen en het geschut toevoegde, met welke macht hij den 13den October tot Negri Ratoe opmarcheerde.

Den volgenden dag trachtten de onzen te vergeefs brand te schieten in de versterking te Radja Gepeh, die, 400 passen in omtrek, omringd was door een van schietgaten voorzienen aarden wal met een gracht van 16 voet breedte, en verder gedekt werd door 3 tot 5 rijen, 9 voet hooge bamboe-palissaden, wier onderlinge tusschenruimte van 8 voet met borangs en randjoes was beplant.

De West- en de Zuidzijde dezer versterking sloten tegen dicht bosch aan; en langs de Westzijde stroomden twee riviertjes, die daar alle nadering verhinderden.

Den 15den liet Hoffman een peloton, onder luitenant de Vicq de Cumptich, aan de ééne zijde en een ander, onder luitenant Schotz, aan den anderen kant een omtrekking doen, terwijl het geschut hun aanval en dien van het 3de peloton, onder luitenant van Haestert, in front voorbereidde. Het eerste peloton drong tot binnen de derde rij palissaden, waar in weinige oogenblikken 4 man sneuvelden en 12 gewond werden, zoodat de Vicq gedwongen werd terug te trekken. De beide andere pelotons brachten het niet zoover, daar de Boegineezen met de benoodigde stormladders waren achtergebleven. Zij retireerden met 4 gekwetsten. Hoffman trok nu weder naar Wai Orang terug en begaf zich naar Batavia om nogmaals een compagnie infanterie en eenige artillerie tot versterking aan te vragen.

Met het oog op den West-moeson en den strijd in Djambi werden verdere krijgsverrichtingen voorloopig uitgesteld. Wai Orang bleef echter bezet.

Deze herhaalde nederlagen hadden intusschen groote opgewondenheid onder de bevolking te weeg gebracht en den overmoed der opstandelingen, die in verbinding stonden met zeeroovers te Kenali, zoo zeer aangevuurd, dat zij zelfs den omtrek van onze benteng te Wai Orang en de stranden onveilig maakten.

Toen er in Mei 1834 een versterking van 50 man aangekomen was, zagen de opstandelingen zich genoodzaakt weder naar het gebergte terug te trekken, waar zij zich gereed maakten tot den strijd tegen de expeditie, die, overeenkomstig het voorstel der Lampongsche autoriteiten, werd uitgerust.

Commandant: kapitein POWER, spoedig wegens ziekte vervangen door kapitein BOELHOUWER;
10 officieren;
39 Europeesche } mindere soldaten.
299 inlandsche }
1 zesponder;
1 houwitser;
2 handmortieren van 4 decim., benevens
144 man en
4 kleine stukken.
Te Wai Orang aanwezig:
1 schoener;
4 kruisbooten en eenige prauwen.

Den 26sten Juni embarkeerden deze troepen te Anjer. Bij het oversteken van Straat Sunda werden zij door een zwaren storm beloopen, waardoor een kruisboot en 7 sampans omsloegen, 5 minderen verdronken, 12 man zwaar gekneusd werden en de munitie en een aantal wapenen verloren gingen.

Luitenant KOETSVELD dreef gedurende 15 uren op eenige bamboe-stokken rond, doch werd gered en de vaartuigen liepen te Telok Betong binnen.

Nadat deze verliezen aangevuld waren en in het geheel 1700 man naar Wai Orang waren overgevoerd, kon den 31sten Juli met de krijgsverrichtingen worden aangevangen en rukte men naar de kampong Lima, in de nabijheid van Radja Gepeh, waar luitenant JAGER met 130 man voorat een bivak in gereedheid had gebracht. BOELHOUWER had daar 7 officieren en 306 minderen der infanterie, 1 officier en 18 minderen der artillerie, de 4 genoemde stukken geschut, 1 officier van gezondheid en de assistent-resident met 50 van geweren voorziene Boegineezen bijeen.

Er werd een weg aangelegd tot op 500 passen van Radja Gepeh en den 3den en 4den Augustus verkennings-patrouilles uitgezonden, waarop de vijand vuurde.

De Afrikanen en Boegineezen, die niet verhinderd konden worden zich met hem in gevecht te begeven, bekwamen een doode en een gewonde.

De Noordzijde der benteng bleek het zwakst te wezen; de Zuid- en Westzijde waren, zooals gezegd is, door riviertjes en dichte bosschen gedekt.

Nu werd de 2de luitenant HUISMANS met een divisie infanterie naar Negri Ratoe gedetacheerd om zich daar en embuscade op te stellen, met last zich niet te vertoonen en den vijand den weg, die verondersteld werd daar langs te loopen, af te snijden. De overige troepen rukten vervolgens op en namen op 250 passen van de benteng op het open terrein positie, waar de artillerie, gedekt achter facines het vuur opende. Zij bracht dat des vijands uit de wachthuizen op palen tot zwijgen en veroorzaakte hier en daar brand binnen de versterking, waarna 's vijands vuur geheel ophield.

Toen werd er een sterk geweervuur van de zijde van Negri Ratoe vernomen, waar HUISMANS, die in te ver gedreven ijver op eigen gezag tot den aanval overgegaan was, reeds een viertal gewonden had bekomen, zoodat BOELHOUWER veronderstelde, dat de vijand uit de benteng gevlucht was. Hij deed nu luitenant JAGER met de stormcolonne voorwaarts rukken, doch deze werd dicht bij de benteng met zulk een hevig vuur begroet, dat zijn manschappen weigerden verder dan de binnenste palissadeering te avanceeren, ook nadat hun de 50 man reserve onder luitenant PHILIPS ter versterking waren toegezonden.

Inmiddels was luitenant NERENBURGER, die met de stukken geavanceerd was, even als een paar artilleristen, doodelijk gewond. Op de tijding, dat dit ook met HUISMANS het geval was en de helft zijner soldaten en déroute waren, werd luitenant STEINMETZ naar Negri Ratoe gezonden om daar de orde te herstellen. Met de weinige manschappen, die hem restten, en nadat een stuk gedemonteerd was, zag BOELHOUWER geen kans meer de positie te bemachtigen en gaf last om naar Wai Orang terug te trekken. Behalve genoemde officieren sneuvelden 12 man en werden luitenant VAN HAESTERT en 40 minderen gewond.

Nu het verzet zoodanigen omvang aangenomen, en de opgewondenheid der bevolking zich tot in het Palembangsche had voortgeplant en er ook vrees bestond voor oproerige bewegingen in Bantam, waar, volgens een voorspelling, Raden DJAMBA KOESOEMBA het Sultansrijk zoude herstellen, en het prestige van het Gouvernement niet weinig had geleden, werd een krachtig en afdoend optreden der militaire macht dringend noodzakelijk.

Kolonel ELOUT vertrok dan ook nog dezelfde maand naar het door 28 000 zielen bewoonde, reeds sedert het Engelsch bestuur ons vijandige district, waarin Wai Orang gelegen is, om na te gaan, hoe de af te zenden expeditie moest worden samengesteld om tot het gewenschte resultaat te kunnen leiden.

Hij verkende Radja Gepeh en vond een der riviertjes, die zich beneden de versterking vereenigen, opgestopt, zoodat er aan de bovenzijde een ondoorwaadbaar moeras gevormd was, en verder een 3 dubbele rij begroeide palissaden, die het gezicht op de benteng benamen. Vóór die palissaden waren op de twee zijden, die men nabij kon komen, nog borangs en wolfskuilen aangebracht, en op de wallen verhieven zich in het midden met geschut bewapende bastions, die kruisvuur brachten op de hoeken der versterking, binnen welke de huizen tegen het vuur der handmortieren voldoende geblindeerd waren. Naar aanleiding zijner bevinding stelde ELOUT voor meer en krachtiger artillerie en meer Europeesche soldaten, dan bij de afgeslagen bestorming in 1833 waren gebezigd, uit te zenden.

Hij werd dan ook aan het hoofd eener sterke expeditie gesteld en vertrok daarmede den 25sten September 1834 van Batavia, van waar de Meermin reeds vroeger naar de Zutphensche eilanden vertrokken was.

Commandant: kolonel ELOUT;
5 compagniën van het 7de bataljon infanterie;
4 twaalfponders;
2 mortieren, zestienponders;
6 dubbelhaken.
Met inbegrip der troepen te Wai Orang:

18 officieren 293 minderen	Europeesche infanterie;
1 officier 464 minderen	inlandsche infanterie;
2 officieren 41 Europeanen 13 inlanders	artillerie;

Den 29sten werd met de ontscheping te Wai Orang een aanvang gemaakt. Toen deze den 4den October afgeloopen was, vertrok de Kolonel den volgenden dag met 130 man infanterie en den houwitser naar Negri, halverwege Wai Orang en Radja Gepeh, alwaar als intermediaire post een benteng werd opgericht. Inmiddels werden ook de wegen voor het geschut gebaand. Den 12den rukten de 4de en 5de compagnie van het 7de bataljon, de pioniers en een houwitser onder majoor GENNET verder tot Lima, in de

4 officieren v. d. geneesk. dienst en de administratie;
4 twaalfponders;
2 mortieren van zestien pond;
1 houwitser;
3 handmortieren;
6 dubbelhaken.

De scheepsmacht bestond uit:
het fregat Palembang;
de korvet Amphitrite;
de brik Meermin;
een particulier schip;
de Gouvernements-schoener Polyp 10;
twee kruispauwen;
een oorlogsvaartuig bij de Zutphensche eilanden;
een schoener te Wai Orang;
een particulier schip;
kruisprauwen;
200 koelies uit Batavia;
500 „ „ Bantam;
450 „ „ de Lampongs.

nabijheid van Radja Gepeh, waar de vorige expeditie in bivak had gelegen, en waar den 18den de geheele batterij vereenigd werd.

Daar er aanhoudend zware regens vielen, hield men zich voorloopig bezig met facines in gereedheid te brengen tot het oprichten der batterij, waarvoor de plaats bij een verkenning op den 19den werd aangewezen.

Tot hiertoe was men zonder verlies tot voor 's vijands positie opgerukt. Slechts één koelie was gesneuveld, twee waren gewond en één door den vijand medegevoerd. Op den 22sten echter, des avonds te 7 ure, ondernam de vijand een krachtigen uitval op de batterij, die men nog bezig was op te werpen en te gelijk een aanval op het bivak. De wacht bij de batterij, die bezig was de posten af te lossen, stond gelukkig onder de wapens, doch dit verhinderde niet, dat er bij die gelegenheid 4 soldaten sneuvelden en 7 Europeanen gewond werden. De aanval op het bivak was minder hevig en scheen ten doel te hebben valsch alarm te veroorzaken.

De vijand liet 2 dooden met de kris in de hand gebonden op de batterij achter. Het onbeduidende vuur uit de benteng zelve bracht ons weinig verliezen toe.

Den 24sten, des morgens te 5 ure, werd door de onzen het vuur uit al het geschut geopend en met tusschenpoozen van slechts weinige uren den geheelen dag voortgezet, doch de vijand vond middelen de telkens uitbarstende branden met water en door middel van natte doeken, aan bamboezen gebonden, te blusschen, zoodat men te 5 ure des namiddags het schieten en werpen staakte, nadat ook de wind was gaan liggen, die den brand nog eenigszins had aangewakkerd. Toen echter de vijand van deze rust gebruik maakte om de bres te vullen, die in zijn borstwering geschoten was, en nu zijn vuur opende, werd er op nieuw met blikken doozen op de bres geschoten en brandkogels in de benteng geworpen. Geholpen door den inmiddels weder opgekomen wind veroorzaakten dezen een brand, die niet te blusschen was en tot den volgenden morgen voortduurde.

Het bleek toen, dat de vijand zijn sterkte verlaten had, waarin zes ijzeren kanonnen, een karronade, zeven lilla's en eenige verbrande geweren gevonden werden. Dit wapenfeit werd gevolgd door de onderwerping van eenige hoofden en de overgave van de benteng Kenalis, hoog tegen den Radja Bassa aangelegen.

Aldus was het doel der expeditie gedeeltelijk bereikt, maar het werd ondoenlijk geacht Raden Djamba op zijn vlucht te vervolgen en hem met de zijnen machtig te worden.

Men veronderstelde, dat hij naar Maringai, een versterkte kampong aan de rivier van dien naam, was teruggetrokken en dat hij het voornemen had naar Singa te gaan, waar zijn familie woonde. In het begin van het volgende jaar werd hij daar door luitenant STEINMETZ gevat.

Terwijl de expeditie naar Wai Orang terugkeerde, deed de resident DUBOIS met een detachement inlandsche troepen, die bij deze expeditie sandalen droegen, en gewapende Boegineezen tochten in den omtrek en verbrandde verscheidene verlaten kampongs.

Met uitzondering van een detachement van ruim 250 man infanterie (4 compagnieën Ambonneezen) en een deel der artillerie, die, onder bevel van den gepensionneerden majoor GENNET, voorloopig in Wai Orang werden achtergelaten, welk district door toevoeging van eenige kampongs was vergroot, was de expeditie den 5den November 1834 weder geëmbarkeerd. Onze vijanden waren wel niet gevangen genomen, doch uiteengejaagd en hadden veel van hun invloed verloren. De bevolking werd rustig en begon weder haar velden te bebouwen.

Terwijl bij vroegere tochten naar het gezonde terrein, waar de operaties hadden plaats gehad, zoo goed als geen ziekten waren voorgekomen, leden de troepen nu veel aan gastrische koortsen en buikloop en de marine aan cholera. 4 officieren, 45 Europeesche en 55 inlandsche militairen stierven aan deze ziekten.

De eerste expeditie in dat jaar had aan materieel der artillerie *f* 7530.— en aan extra-vivres *f* 13989 — gekost.

Bij de tweede bedroegen deze uitgaven, tot November, *f* 8050.— en *f* 35857.—

Tot 1850 kon nu de rust door patrouilles van de bevolking en de politie vrij voldoende gehandhaafd worden, doch toen de zoon van DJAMBA KOESOEMBA, evenals zijn grootvader RADEN INTAN geheeten, en de onruststokers en de zeeroovers in de Lampongs gemeene zaak maakten met die in Bantam en zich met hun prauwen ophielden tusschen de Zutphensche eilanden aan de Oosterstranden, moesten maatregelen getroffen worden om hun den overtocht naar Java door een paar kruisbooten te doen beletten. Zoowel de commandant der marine als het legerbestuur waren van oordeel, dat de gisting in Zuid-Sumatra in verband stond met den opstand in Bantam, doch achtten het tevens geraden de vijandelijkheden te voorkomen, zoodat Z. M. stoomschip Vesuvius met een paar kruisprauwen naar de Lampongs gezonden werd en de Boreas opdracht kreeg in de richting der genoemde eilanden een verkenningstocht te maken.

In Juli scheen het, dat HADJI WACHIA, uit Bantam naar de Lampongs gevlucht, zich onderwerpen wilde, maar de Regent, naar Negri Ratoe afgevaardigd, vond er de bevolking gewapend en niet gezind zich van de Javaansche opruiers te scheiden, terwijl HADJI WACHIA weigerde met hem naar de hoofdplaats te vertrekken.

Hierop stelde de met het civiel en militair gezag belaste kapitein Jüch voor, een expeditie van 100 à 150 soldaten met 350 Lampongsche hulptroepen naar Negri Ratoe te zenden, doch de overste de Brauw, resident van Palembang, die in strijd was gewikkeld met de opstandelingen in de Bovenlanden van dat gewest, hierover geraadpleegd, was van meening, dat het beter was de krijgsverrichtingen tot den goeden moeson uit te stellen en het garnizoen te Telok Betong, dat 51 man sterk was, met 75 bajonetten te vermeerderen en voorts oorlogschepen bij de eilanden te doen post vatten.

In September vielen de oproermakers kampong Wai Orang aan, maar werden teruggeslagen. Toen zij zich hier op nieuw vertoonden, begonnen de andere kampongs in hun trouw aan het gouvernement te wankelen.

De vruchtelooze aanslag op Hadji Wachia, door het hoofd van Radja Bassa ondernomen, was als olie in het vuur, al voegden zich ook enkele kampongs aan onze zijde, toen Wachia de vlucht nam.

In Maart 1851 staken ettelijke Bantammers naar de Lampongs over en voegden zich bij Wachia. De onderhandelingen met die oproerlingen bleven vruchteloos. Zij begonnen versterkingen op te werpen en schenen een aanval op Wai Orang in den zin te hebben.

In Augustus 1851 werd het voorstel van kapitein Jüch goedgekeurd om een expeditie van een compagnie infanterie, 4 coehoorn-mortieren, 300 man hulptroepen (die een betaling van 40 duiten daags ontvingen, terwijl de koelies de helft kregen) en een paar stoomschepen uit te rusten, doch de verwikkelingen in Palembang gaven aanleiding tot uitstel, en alleen de Borneo vertrok naar de Lampongs. Den 4den October vertrokken de aangevraagde troepen van Semarang, en den 8sten ging kapitein Jüch naar Wai Orang, waar hij den 10den debarkeerde. De nabij gelegen kampongs onderwierpen zich, doch de bevolking van de marga Negara Ratoe bleef weerspannig en deed zelfs den 14den een aanval op Wai Orang, die afgeslagen werd.

Toen ook de 300 man hulptroepen en de 100 Boegineezen te Kalianda verzameld waren, rukten de onzen den 20sten October het binnenland in. De vijand werd uit Katjoppe verdreven en ook, met verlies van 1 doode aan onze zijde, uit Taman verjaagd. Na van een daarachter gelegen bergrug uit een kanon de scherven onzer granaten te hebben teruggeschoten, trok hij naar het hooge gebergte.

Taman werd door onze troepen verbrand en bij den terugkeer naar Katjoppe een aanval op hun flank afgeslagen.

Den 24sten rukten de onzen van Wai Orang naar het verlaten Negri Ratoe en Koenjaja op, waar de hoofden zich onderwierpen. Den 27sten werd verder gemarcheerd en de versterking der opstandelingen te Toelong Kring van aarde, boomstammen en bamboe opgericht en van schietgaten voor 2 stukken voorzien, door omtrekking langs een in het bosch uitgekapt pad, vermeesterd.

Daarna werd hun hoofdversterking te Merambong op een steile rots gelegen en bestaande uit een, niet geheel voltooide, langwerpig vierkante omwalling (een lengte hebbende van 50 bij 80 meters,) van boomstammen, waartusschen aarde ter dikte van 1½, en ter hoogte van 2½ meter was ingestampt, met batterijen op de hoeken, door de voorwacht verkend, die daarbij vuur ontving. De mortieren werden in werking gebracht en door de voorwacht (Boegineezen en 1 peloton infanterie) onder luitenant Stennekes een omtrekking en een stormaanval ondernomen, waarop de verdedigers het hazenpad kozen.

Vervolgens daalde men Westwaarts af, vernielde een verlaten kampong en twee verlaten batterijen en bereikte te 8 ure in den avond Wai Orang weder.

Nadat eenige schurken, die door den Regent werden beschermd, gevat waren, konden de troepen den 30sten October naar Java worden teruggezonden met het stoomschip, dat inmiddels de kampongs van Soemoer op de Oostkust tot onderwerping gedwongen en en passant een paar sluikprauwen opgebracht had.

Toen na den afloop der expeditie in 1851 de marga's om den Radja Bassa nog in hun verzet volhardden, en zich ook aan de Semangka-baai onrustige bewegingen voordeden, moest men in 1856 weder tot een expeditie besluiten. Wel had kapitein Köhler getracht de rust te herstellen door aan Raden Intan, zoon van Djamba Koesoemba, vergiffenis te schenken en te vergunnen Negri Ratoe weder op te bouwen en het bestuur over de in 1851 gesplitste marga weder te aanvaarden, als hij de eed van trouw op den Koran zweren wilde, maar hiertoe was hij niet te bewegen, daar hij de rechten, aan zijn grootvader geschonken, ook voor zich bleef eischen. In 1855 vonden voortvluchtige hoofden uit Bantam bij hem en Singa Branta een schuilplaats; er werd buskruit ingevoerd; rooversprauwen deden aanslagen op handelsvaartuigen en te land werden kooplieden door roovers aangevallen en van het hunne beroofd. Ook werden door Raden Intan ontwijkende en brutale antwoorden gegeven en hooge eischen gedaan op de door den commandant der Medusa en den civielen gezaghebber in April 1856 te Tjanti belegde vergadering, waarin deze zaken werden onderzocht.

Pangeran Singa Branta versterkte zich inmiddels te Tanah Bandoeloe en Raden Intan riep het volk te wapen en wierp een schans te Kalimbang op, zoodat de rust ook in Palembang, Benkoelen en Bantam gevaar liep van te worden verstoord. Een afdoende regeling van het bestuur in de Lampongs was dringend noodig; onze toegevendheid werd als zwakte beschouwd, en de twee ambtenaren, die daar met het kleine garnizoen het Gouvernement vertegenwoordigden, waren niet in staat de rooverijen en afpersingen dier oproerige hoofden te keeren.

Die regeling voor te bereiden, door het verwijderen der onruststokers en het bestrijden van hun verzet, was dus de taak aan de hiernevensopgegeven krijgsmacht opgedragen. Op Timor en Celebes zouden inmiddels de zaken zoo goed

mogelijk worden gaande gehouden, totdat de rust en de orde in de Lampongs zouden zijn hersteld.

Commandant: kolonel J. A. WALESON;
Adjudanten: kapitein A. W. P. WEITZEL en luitenant C. M. L. SPELTIE;

2de Commandant:

majoor G. F. NAUTA;
chef van den Staf: kapt F. W. R. FLUGI VAN ASPERMONT.

Infanterie:

11de bataljon, onder majoor C. H. BOON VAN OSTADE, sterk:
2 Eur. compagnieën,
4 inlandsche compagnieën,
1 Afrikaansche compagnie,
en bestaande uit:
30 officieren,
366 Europeesche, 54 Afrikaansche en 633 inlandsche } minderen.
Bij iedere compagnie waren vast ingedeeld 20 Bataviasche koelies.

Artillerie:

Commandant: kapitein DE ROOCK;
3 officieren;
34 Europeesche, 28 inlandsche } minderen;
2 mortieren van 20 decim.;
4 „ „ 13 „ ;
6 „ „ $11\frac{1}{3}$ „ ;
(slechts de 6 laatste werden ontscheept);
40 Bataviasche koelies.

Genie:

Commandant: I. P. CASPERSZ;
2 officieren;
4 Europeesche, 28 inlandsche } sappeurs;
20 Bataviasche koelies

Intendance:

onder-intendant 2de kl. M. VAN WEDDINGEN;
4 officieren en eenige minderen;
500 Lampongsche koelies;
30 prauwen majong, 12 tjunia prauwen voor het transport van vivres.

Geneeskundige Dienst:

Officier van Gezondheid 1ste kl M. T. REICHE;
4 officieren en eenige minderen;
het ziekenschip Cornelia

Op den 10den Augustus 1856 verliet deze expeditie de reede van Batavia en den volgenden middag ankerde zij voor Tjanti, waar kapitein KÖHLER, civiel en militair gezaghebber der Lampongs, haar opwachtte. Hij had de kampong Radja Bassa, die door SINGA BRANTA en een deel der bevolking verlaten was, daar zij naar Bandoeloe getrokken waren, door hoeloebalangs van den regent van Telok Betong doen bezetten.

Volgens de berichten lag het versterkte Bandoeloe, vroeger tegen zeeroovers opgericht, gelegen op een der uitloopers van den Radja Bassa, een uur gaans van Oedjou, en bestond uit een met 3 stukken geschut bewapend voorwerk en een gesloten hoofdwerk, waarin zeven stukken zouden staan op de naar zee gekeerde zijde.

Te Hawibrah, hoogerop in het gebergte, waren de vrouwen geborgen. Omtrent de ligging van Ketimbang, dat ook versterkt heette, werd niets zekers vernomen.

De bewoners van Wai Orang waren ons getrouw gebleven, doch het overige gedeelte der bevolking, dat ons steeds weder had zien terugtrekken als wij de roovers getuchtigd hadden, ontbrak het aan vertrouwen in het Gouvernement. Om dit te herwinnen en die bevolking tegen den dwang, waaraan zij van de zijde der oproerlingen onderworpen werd, te beschermen, moest Bandoeloe genomen worden.

Nadat den 11den een lange proclamatie van den Gouverneur-generaal aan de bevolking was bekend gemaakt, werd nu den opgestanen hoofden 5 dagen bedenktijd gegeven, en toen zij zich niet onderwierpen, het land in staat van beleg verklaard. Intusschen werden er 2 compagnieën te Radja Bassa, 2 compagniën te Bading en de helft der artillerie te Tjanti onder dak gebracht, en den 16den door kolonel WALESON een verkenning gemaakt van Bading langs het rotsachtige strand, bij springvloed, en dus door het water, tot Oedjou, en verder langs het steile bergpad, door het bosch, naar Bandoeloe,

Marine:

Z. M. fregat Prins Frederik der Nederlanden,
Commandant kapt.-ter zee SPANJAARD,
Z. M. stoomschip Amsterdam,
comm kapit.-luit. ter zee DE VRIES;
Z. M. stoomschip Admiraal van Kinsbergen,
comm. luit.-ter-zee 1ste kl. VAN BENNEKOM;
Gouvernements-stoomschip Bennet;
twee particuliere schepen.

Kolonel WALESON en zijn staf;
de 34 scherpschutters met minie-geweren bewapend;
de 54 Afrikanen;
65 inlandsche soldaten;
een mortier.

dat achter een open, hellend plein, ongeveer 200 pas breed, met zijn hooge steile borstwering, voorzien van 3 schietgaten en bekroond door een staketsel van aangepunte bamboe, van ravijn tot ravijn den bergrug afsloot.

Deze stelling werd verlaten bevonden, evenals het hoofdwerk, een versterkte kampong op een 50 pas breeden, aan beide zijden steil afvallenden bergkam gelegen. Door borstweringen als boven omschreven, was dit werk aan de voor- en de achterzijde afgesloten. De 125 pas lange flanken met steenen borstweringen en bamboe-pagars lagen langs en tegen de bijna loodrechte ravijnwanden gerangeerd.

Bandoeloe werd door de 3e compagnie bezet.

Verder werden er, nadat ook de 5de compagnie van het strand ontboden was, 3 colonnes gevormd om de overige versterkingen op te sporen.

I colonne onder:
Majoor NAUTA;
2 compagnieën infanterie;
2 mortieren;
25 sappeurs;
uit Paloeboe en Kalianda.

II colonne onder:
kolonel WALESON;
Staf;
3 compagnieën infanterie;
2 mortieren;
25 sappeurs;
uit Bandoeloe.

III colonne onder:
majoor BOON VAN OSTADE;
2 compagnieën infanterie;
2 mortieren;
20 hoeloebalangs;
uit Kalianda.

De Ie en IIIe colonne zouden tot Peningahan en Kalau voortrukken, zich door patrouilles met elkaar in verbinding stellen, berichten omtrent den vijand inwinnen, hem aanvallen en zijn vlucht naar de Sekampong-rivier beletten, als de IIe colonne hem over Hawibrah aanviel.

Eene landings-divisie van de marine zou een demonstratie doen naar Bandoeloe en Merak. Een kruisboot bewaakte de ondiepe monding der Sekampong-rivier.

Het hoofd van Dantaran. steeds door RADEN INTAN onderdrukt, gaf zich te Kalei onmiddellijk aan majoor NAUTA over, en het van bosschen omringde Hawibrah werd door de IIe colonne verlaten bevonden. Een verbinding met Katimbang kon echter niet ontdekt worden, en ook kon niet worden nagegaan, in welke richting het, langs een in het wilde bosch open gekapt, pad te bereiken zou zijn. De expeditie-commandant was dus genoodzaakt den 21sten Augustus met de IIe colonne terug te keeren naar Bandoeloe, dat inmiddels geslecht was en waar eenige stukken geschut en veel levensmiddelen door onze patrouilles waren buit gemaakt. Den 21sten rukte hij langs het strand tot Banding voort onder geweldig stormweer, waardoor ettelijke prauwen majang vergingen en de landings-divisie niet aan boord kon terugkeeren. Tot den 23sten moest gewacht worden om de marsch naar de Noordzijde van den berg uit Kalianda te vervolgen, waar, volgens de berichten, RADEN INTAN zich tusschen Ketimbang en Marambong moest versterkt hebben en waar de Kolonel zich tusschen de Ie en IIIe colonne

wilde opstellen. 120 bajonetten werden op laatstgenoemde plaats gestationneerd om den vijand den terugtocht af te snijden. Deze troepen, zoowel als die te Kalau, werden nu en dan uit het gebergte beschoten. Van uit het hoofdkwartier, door WALESON den 25sten te Kompaja bij Tjampaka gevestigd, als ook van Kalau en Peringahan, zouden nu pogingen worden gedaan om RADEN INTAN op te sporen, terwijl aan de Zuidzijde een detachement te Hawibrah post vatte ten einde zijn ontsnappen naar het Zuiden te beletten, als er toch een verbinding tusschen Ketimbang en die plaats mocht bestaan.

De bevolking hield zich volslagen onkundig van zijn schuilplaats, doch een zijner volgelingen, die gevangen genomen werd, zou den weg naar zijn sterkte wijzen.

Den 27sten marcheerde de Kolonel met de 5de compagnie en den gevangene tot gids, over zeer moeielijk bergterrein, door wild bosch tot Merambong en, met de daar onder kapitein WEITZEL geposteerde troepen van majoor BOON VAN OSTADE als voorhoede, tot Ketimbang, van waar men geweervuur vernam. Onderweg waren eenige vijanden uit een verhakking verjaagd, die zij bezig waren op te werpen, en te 9½ ure des voormiddags stootte de voorhoede op een hooge, loodrecht opgetrokken, met een dichten pagar bekroonde borstwering met schietgaten en schietkokers, die den smallen bergrug afsloot.

Toen WEITZEL de scherpschutters voorriep om hen op geschikte punten te posteeren, als die sterkte mocht verdedigd worden, meenden de inlandsche soldaten, dat er gestormd moest worden en drongen met een hoera! tot den pagar door, die was aangebracht op den buitenrand van een diepe, van ravijn tot ravijn doorgetrokken gracht, op welks bodem twee pagar's waren opgericht.

Onder hevig vuur, à bout portant over en weer afgegeven, werden door de sappeurs pogingen aangewend dien pagar stuk te hakken, daar er van omtrekken op den smallen kam, waarop men zich bevond, geen sprake kon zijn, doch toen dit niet gelukte en er eenige gewonden vielen, gaf WEITZEL bevel om te retireeren.

Nu werden de tirailleurs door luitenant W. J. G. VAN SWIETEN opgesteld en de positie nogmaals, doch te vergeefs, door den luitenant der sappeurs G. H. SCHEPENS verkend, terwijl twee officieren met eenige manschappen nagingen, of er ook in de ravijnen of aan de overzijde daarvan geschikte punten tot opstelling der scherpschutters te vinden waren.

In het linker ravijn werd zulk een punt ontdekt, en daarheen dan ook alle scherpschutters verplaatst, terwijl de overige troepen den vijand in het front bezig hielden. Op het moment, dat de hoofd-colonne aankwam, ontruimde hij zijn stelling voor dit tirailleur-vuur, dat op 300 à 350 passen afstand de verdedigers achter de wallen man voor man deed vallen.

Onder een verlies van 2 dooden en 15 gewonden aan onze zijde, kwam aldus deze sterke positie, Gala Tanah genaamd, in onze handen. Evenals Bandoeloe, was zij op de flanken langs de afvallende ravijnwanden door een bamboe-pagar afgesloten.

De nieuw gevormde voorhoede, onder kapitein Köhler, trok vervolgens weder een diep ravijn door en verscheen voor een andere benteng op een smallen, steil oploopenden bergrug achter een zware verhakking, aan vervaarlijke hellingen palend, en weder uit een hooge rechte borstwering met bekroning bestaande.

Geen ander middel ziende om haar machtig te worden, deed Köhler de stormmarsch slaan en de vermoeide soldaten namen dit werk met de bajonet. Een inlandsch fuselier sneuvelde door een der eerste vijandelijke schoten onder den uitroep «mati por Kompanie!» De vervolging werd krachtig voortgezet. Te 12 ure werden de uit al hun macht voortijlende vluchtelingen uit Ketimbang verjaagd en nog gedurende een half uur in het steeds moeielijker wordend terrein nagezeten.

Kort daarna arriveerde hier de colonne Nauta, die te 5½ ure des morgens Peningahan verlaten had en een buitengemeen lastig bergpad gevolgd was, waarlangs zij te 9½ ure des voormiddags de verlaten met 1 stuk bewapende benteng Salin Toeboean bereikte, die evenals de reeds beschrevene was aangelegd en versterkt.

Op het kleine plateau, 3500 voet boven de zee, nabij de hoogste toppen der Radja Bassa, waarop Ketimbang gelegen is, bleven nu drie der 5 compagnieën in de ellendige hutten, door Raden Intan hier opgericht. Twee compagnieën werden naar Merambong gezonden, en een van dezen den volgenden dag naar Kalau gedirigeerd. Tevens werd het hooge bergterrein den volgenden dag doorzocht en veel kleeding, vivres en wapens ontdekt, terwijl een drieponder en eenige zware lilla's eerst later door de bevolking werden aangewezen.

Nadat bericht was ontvangen, dat Raden Intan zich in het Wai Orang'sche geworpen had, liet de Kolonel 100 man onder kapitein Tuckerman achter en trok met de overige troepen naar hun standplaatsen terug. Het bleek echter spoedig, dat de vijand totaal uiteengeslagen was en bij kleine troepjes zonder levensmiddelen in de wildernis rondzwierf.

Er werden nu tal van militaire en bevolkingspatrouilles ter vernieling van Raden Intan's magazijnen en ter opsporing van hem zelven in het woeste bergland uitgezonden welke tochten zeer afmattend waren voor onze soldaten. Wij achten het overbodig deze patrouilles in al hun bewegingen te volgen.

Den 3den September werd Raden Intan door Köhler overvallen en werden zijn wapens buit gemaakt. Hij zelf echter ontvluchtte. Den 4den werd Hadji Wachia door luitenant Sterk na een kort gevecht, waarin een der minderen gewond werd, gevangen genomen. Door den krijgsraad te velde werd Wachia ter dood veroordeeld en opgehangen.

Den volgenden dag werden de bezettingen van Ketimbang en Marambong verminderd, om aldus manschappen beschikbaar te krijgen tot het maken van patrouilles

Den 7den stiet STERK weder op een troepje opstandelingen. Onder de negen personen, die hij nederlegde, was een schoonzoon van WACHIA en een vrouw, en twee dagen later verwondde hij een ander der hoofdmuiters.

Den 20sten eindelijk werd RADEN INTAN nogmaals door luitenant TIMMERMANS overvallen, maar wist weder te ontkomen.

Inmiddels waren 150 bajonetten naar de Sekampong-rivier gezonden om Assahan en Maringai te bezetten, een oorlogsbodem op die rivier geposteerd, een compagnie ter bewaking van de kust naar Radja Bassa gedirigeerd, de eilanden Dwars-in-den Weg, Sibesi en Groot- en Klein-Seboekoe bekruist en door patrouilles doorzocht. Hoewel vele hunner volgelingen zich, door honger en ellende genoodzaakt, kwamen aanmelden, bleef het zoeken naar de beide hoofden vruchteloos, tot dat RADEN INTAN den 5den October door een zijner vroeger ondergeschikte hoofden in den val werd gelokt en afgemaakt.

Te Tjampaka en te Ketimbang, aan het strand bij Banding, werden posten opgericht, om na het vertrek der expeditie bezet te blijven. Marambong, Ketimbang, Bandaloe, Assahan en Maringai werden ontruimd, en den 19den October de 100 man inlandsche troepen en 40 koelies voor een tocht over land van Telok Betong naar Semangka, onder kapitein KÖHLER, ingescheept. Tevens ging den 23sten te Tandjong Bariongin (Tandjongan), aan de Semangka, het hoofdkwartier met 50 Europeesche soldaten, onder kapitein J. G. R. MOLENAAR, aan wal en bezocht den volgenden dag Negri Ratoe om daarna langs het strand tot het verlaten Toelang te marcheeren, werwaarts de kolonel WALESON den 25sten was overgestoken, en verder voor Boemi Ratoe de colonne onder den kapitein KÖHLER op te wachten.

Deze was met 190 koelies den 21sten van Telok Betong over Goenoeng Tatahan afgemarcheerd, bereikte den 25sten het in 1846 verwoeste Boemi Agoeng, bivakkeerde des avonds te Tandjong Ridoe en vereenigde zich na een zeer vermoeienden marsch en zonder de gevluchte onruststokers te ontmoeten den 29sten over Wai Bloengoe met het detachement MOLENAAR, dat Boemi Ratoe wel versterkt, doch verlaten gevonden had.

Het bleek toen, dat het hoofd dier kampong, DALEM MANGKOE NEGARA, de onruststoker in die gewesten, kort te voren was overleden, waardoor hier alle verzet geëindigd was. Een door hem weggevoerd kanon, een zesponder, werd uitgeleverd en bij Betong een geschikte plaats tot permanente vestiging uitgekozen. Den 3den November keerden de colonnes over zee naar Tjanti terug en werden de niet meer benoodigde troepen naar Java gezonden.

Het bestuur in de vier tot rust gebrachte marga's werd aan den kapitein-post-commandant te Banding opgedragen, terwijl de majoor, als militaire commandant te Telok Betong gevestigd werd, waar eene mobiele colonne van 120 bajonetten ter zijner beschikking bleef.

Onder den te benoemen resident der Lampongs zou tevens de luitenant-

post-commandant van Tjampaka Koenjaja het civiel bestuur in de marga's Negara Ratoe en Dantaran waarnemen.

De groote vermoeienissen, waaraan de troepen hadden bloot gestaan, hadden ten gevolge dat tijdens den loop dezer expeditie achtereenvolgens ongeveer 200 man naar Java moesten geëvacueerd worden. Van de infanterie waren 3 minderen gesneuveld, en 3 officieren, 69 Europeanen, 4 Afrikanen en 55 inlanders overleden.

Het totale verlies bedroeg dus, voor zoover dit wapen betreft, van de officieren en de inlanders tien procent. Dat aan Europeesche soldaten was naar evenredigheid tweemaal zoo groot, daar het een vijfde der sterkte bedroeg.

---

2. Djambi.

a. DE ONDERWERPING VAN DJAMBI IN 1833.

(Schetskaart N°. XXX.)

BRONNEN:

Archief van het Departement van Oorlog.

Overzicht van den loop en de uitkomsten der naar het Rijk van Djambi gerichte militaire expeditie in het jaar 1858, *Militaire Spectator* 1860, een uitvoerig verhaal dier expeditie.

De mislukte aanval op onze redoute te Djambi, *Ind. Mil. Tijdschrift* 1885.

In het jaar 1833 deed de toenmalige Sultan van het door slechts 50 000 zielen bevolkte Djambi, die zich in de Bovenlanden ophield, omdat een krachtige tegenpartij, door de Arabische handelaren ter hoofdplaats gesteund, hem daar het verblijf onaangenaam maakte, een inval in de Lampongsche districten.

Een detachement troepen, onder den luitenant der artillerie Vrijdag, vertrok daarop spoedig van Palembang naar de Bovenlanden, om de aan het Gouvernement ondergeschikte kampongs tegen zijne plundertochten te dekken en had het geluk hem bij verrassing te Soeroelangoen aan de Boven-Roempit te verslaan.

Vrijdag leed daarbij een verlies van 8 dooden en 25 gewonden

Inmiddels werd aan den luitenant-kolonel Michiels opgedragen, den vorst en zijn rijk, zoo mogelijk, onder de suprematie van het Gouvernement te brengen en zich ook meester te maken van de naar Djambi voerende handels-

wegen, teneinde aldus mede te werken tot de uitvoering der grootsche plannen van den Gouverneur-generaal VAN DEN BOSCH met betrekking tot Sumatra.

Den 6den Augustus 1833 verscheen MICHIELS met 100 man te Palembang en twee weken later arriveerden 295 man Madoereesche barisan onder majoor KOLF, die met de ter Oostkust aanwezige troepen tot dit doel moesten mede werken

Onder de vele moeielijke verrichtingen, waarmede de beroemde MICHIELS werd belast, was er zeker geen, waarbij hem zoo weinige gegevens en zulke geringe hulpmiddelen ten dienste stonden, als bij de onderwerping van dit uitgebreide, door groote rivieren doorsneden, met bergen en bosch bedekte, schraal bevolkte rijk, waarin de Sultan slechts een gering gezag uitoefende.

Hij stelde dan ook duidelijk in het licht, dat door de bezetting van Palembang met 150, Lahat met 80, de Djambi-rivier met 50 en de bovenlandsche grenzen in de Rawas met 50 man er hem slechts 358 gewapenden zouden overblijven om uit de binnenlanden van Palembang naar de hoofdplaats Djambi voort te dringen en die plaats tevens van de zeezijde te naderen. Want niet te Moeara Kompeh, waar de O. I. Compagnie vroeger een steenen fort bezet had, maar te Djambi zelve, wilde hij een garnizoen leggen, om op die wijze meester te blijven van de handelswegen, die alle daarop uitloopen. Door een marsch in de binnenlanden wilde hij tevens ook daar ons gezag vestigen, marktplaatsen aanleggen en de communicatie met de hoofdplaats open houden.

Terwijl hij daartoe een 400 man infanterie en 30 artilleristen aanvroeg, zond hij alvast majoor KOLF met de flotille, bestaande uit Z. M. schoener «Castor» de Gouvernements-schoener «Zwaluw», twee kanonneerbooten en 5 kruisprauwen (kleine kruisende politie-vaartuigen op Europeesche wijze gebouwd en getuigd en met een stuk op spil en een paar draaibassen bewapend) en een detachement troepen, onder luitenant VRIJDAG, naar de Djambi-rivier, liet deze opvaren, den 5de September de troepen te Moeara Kompeh landden en het oude fort bezetten. Dit geschiedde zonder dat er tegenstand geboden werd, daar de Sultan zijn troepen in de bovenlanden verzameld had en zich weinig aan zijn hoofdplaats liet gelegen liggen.

Niet met het doel om met het naderen van den Westmoeson weder te vertrekken, zooals op Djambi geloofd werd, maar met het plan om na het eindigen van den regentijd de actie krachtig te hervatten, besloot MICHIELS luitenant KATZEN met 35 Europeanen en 45 inlanders met 1 kanonneerboot een zestal maanden te Moeara Kompeh aan zich zelven over te laten en in het binnenland te Soeroelangoen, langs de rivier op 300 palen (van 10 tot 25 dagen reizens) van Palembang, verwijderd eene benteng te bouwen als steunpunt voor de krijgsverrichtingen te land, indien het Gouvernement die mocht goedkeuren en steunen.

Den 21sten September rukte hij met 150 man infanterie, 200 Madoereezen,

een eenponder en 2 handmortieren van Soeroelangoen op, om er zich van op de hoogte te stellen, in hoever de bevolking in de Djambi'sche bovenlanden het Gouvernement werkelijk genegen was en of hij daar op hulp en het verkrijgen van koelies zou kunnen rekenen.

Aan de Reboh-rivier stuitte hij tegen een borstwering, die door omtrekking van twee pelotons, onder de luitenants Jager en Friderich, en door de werking van het artillerie-vuur in het front, met verlies van een doode en eenige door randjoes gewonde soldaten, veroverd werd. Daar die borstwering zijn soldaten des nachts geen schuilplaats aanbood, werd zij niet bezet, en de troepen bivakkeerden aan den voet der hoogte waarop zij gelegen was met het gevolg, dat die positie den volgenden dag nogmaals genomen moest worden, waarbij eenige manschappen gewond werden. Den vijand werd toen een aanmerkelijk verlies toegebracht. Bij de vervolging hield hij dan ook geen stand, maar liet ook de benteng te Talang Koetoer onverdedigd in Michiels handen. Gebrek aan koelies en de vijandige gezindheid der bevolking noodzaakten den Overste zijn tocht te staken en naar Soeroelangoen terug te keeren, waar nu de Djambiërs op hun beurt zich vertoonden en door luitenant Jager met 150 man bij Soengei Baoeng moesten verdreven worden.

Kort daarop opende de Sultan onderhandelingen, daar hij bevreesd werd, bij de verovering van zijn rijk de voordeelen, die hij voor zich van het Gouvernement zoude kunnen bedingen, te verliezen.

Den 14den December sloot Michiels, van wiens troepen twee derde gedeelten ziek waren, met hem te Soengei Baoeng een schriftelijk contract, waarbij de Sultan zich met zijn rijk onder de bescherming van het Gouvernement stelde en dit vrijheid verkreeg om bezetting te leggen, waar dit noodig geoordeeld werd, en in- en uitvoerrechten op de rivier te heffen.

Op deze wijze kwam er een verdrag tot stand, dat inmenging van Engelsche zijde in onze aangelegenheden op Sumatra uitsloot. Engeland toch kon niet beweren, dat door ons optreden in Djambi het tractaat van 1824 geschonden was, daar dit rijk zelf den oorlog was begonnen.

Moeara Kompeh bleef bezet, een jaar later werd het contract herzien, en nadat er belangrijke veranderingen in gebracht waren, in 1835 bekrachtigd. Tusschen den Hollandschen tekst en de Maleische vertaling bestond een niet gering verschil.

De bemoeienis met dit rijk kwam voorloopig slechts neer op de uitbetaling van den jaarlijkschen onderstand aan den vorst (*f* 8000.) In 1841 werd aan het Gouvernement eenvoudig weg kennis gegeven, dat Abdoel Rachman Nasar zijn overleden broeder als Sultan was opgevolgd.

Uit Nederland kwam zelfs de last onze vestiging in te trekken, waaraan echter op verzoek van den nieuwen Sultan, die zijn *f* 8000 niet gaarne missen wilde, geen gevolg werd gegeven.

Toen tijdens den opstand in de Palembangsche Bovenlanden door Djambi wapenen aan de opstandelingen geleverd werden en het betalen van invoerrechten ontdoken werd, wist de Resident van Palembang den Sultan van Djambi tot betere naleving zijner verplichtingen over te halen en werd de invoer van wapens te Moeara Kompeh verboden.

b. DE VEROVERING VAN DJAMBI IN 1858.

In 1855 ontving het Gouvernement een schriftelijke kennisgeving, dat de Sultan overleden was en opgevolgd werd door Ratoe Taha Saipoedin of Sifoedin. Het berustte weder in deze eigenmachtige handeling, die in strijd was met het contract, doch poogde — tweemalen echter te vergeefs — een nieuwe overeenkomst te sluiten, die nu dringend noodig werd, nadat de Padangsche Bovenlanden, Siak, Indragiri en Palembang, die Djambi begrenzen, onder ons direct bestuur waren gekomen.

Terwijl de Sultan zijn volk in de grensdistricten gelastte zich tot den krijg gereed te maken, om welke reden onze post te Moeara Roempit van geschut werd voorzien, besloot de Regeering den 16den Juli 1858 een expeditie naar Djambi te zenden, ten einde den Sultan, van dat rijk zoo noodig, door kracht van wapenen te noodzaken aan haar verlangen te voldoen. De expeditie zou bestaan uit de hiernevens vermelde krijgsmacht.

Commandant: majoor J. W. C. van Langen;
1 Europeesche en 2 inlandsche compagnieën v. h. 12de bataljon. (200 schoten per man)
18 artilleristen, met 2 mortieren, onder luitenant E. J. W. W. van Dompseler;
25 sappeurs, onder luitenant I. K. Pluim Mentz.
Intendance en Geneeskundige Dienst;
200 koelies van Palembang;
Commandant der Marine: kapitein-luitenant-ter-zee W. F. Courier dit Dubicart;
Z. M. stoomschip Groningen;
" Celebes, onder kapitein-luitenant-ter-zee E. M. C. Baak;
" Onrust, onder luitenant ter-zee 1ste klasse J. C. H. van der Velde;
" Admiraal van Kinsbergen, onder luitenant

Aan den resident van Palembang, wien de kapitein J. F. Backerus (vroeger post-commandant te Moeara Kompeh) als politiek agent was toegevoegd, werd de politieke leiding opgedragen, terwijl de commandanten der land- en zeemacht in overleg met hem hadden te handelen.

Ten einde tevens van de landzijde tegen Djambi te kunnen ageeren en de ontvluchting des Sultans te voorkomen, werd één compagnie infanterie met 2 mortieren naar Palembang gezonden om, na tot 250 man uitgebreid te zijn, in de Rawa's positie te nemen. Zij vertrok den 30sten Juli daarheen en bestond uit de hier nevensgenoemde troepen onder kapitein Horrmann.

Op den 5den Augustus stoomde de vloot van de reede van Batavia, en den 14den bereikte zij Muntok, waar op den Resident en de koelies gewacht werd. Nadat dezen waren opgenomen, verscheen de scheepsmacht den 23sten voor Moeara Kompeh (een vierkante aarden redoute met 2 cirkelbastions) en den

ter-zee 2de klasse ROODTANT.

Marine-landingsdivisie, onder luitenant-ter-zee 2de klasse VAN DER HEGGE SPIES.

Particuliere schepen: Regina Maris,
Arcadia (hospitaal schip),
Java (met 3 maanden vivres),
Cornelia Mathilda;
het stoomschip Bennet.

Kapitein A. T. HORRMANN;
2 officieren en 1 dienstdoend officier;
2 compagnieën v. h. 12de bataljon, sterk 121 man;
2 coehoorn-mortieren en 11 Europeesche en 7 inlandsche minderen, onder den 2den luitenant A. R W. GEIJ VAN PITTIUS.

3den September voor het 60 kilometers het land in gelegen Djambi, aan de rivier van dien naam. Uit verkenningen en berichten was gebleken, dat een voetpad dicht bij den oever langs een reeks van versterkingen liep, die van achteren open waren en het zij-riviertje, dat den Kraton dekte, overbrugd en doorwaadbaar was. Overigens was het geheele moerassige terrein met zwaar bosch bedekt.

Toen den 5den het bericht ontvangen werd, dat de Sultan weigerde het gewenschte contract te teekenen, vaardigde de expeditie-commandant een order uit, waarin het volgende voorkwam:

»Des avonds zullen op zijde van de Cornelia Mathilda komen het stoomschip Bennet met 6 groote sloepen en 2 kruisbooten.

Te 3 ure reveille voor alle.

Den 6den te 4 ure zullen de troepen van de Cornelia Mathilda op de volgende wijze overgaan:

De elf officieren, waaronder de adjudanten-onderofficier, de 12 hospitaalsoldaten met tandoes en draagstokken en nog 44 onderofficieren en manschappen op de Bennet; 25 onderofficieren en manschappen in elk der 6 groote sloepen, en 25 in elk der kruisbooten, zooveel mogelijk compagniesgewijze.

Zoodra die troepen aan land zijn, komt de Bennet met de 6 sloepen terug naar de Regina Maris.

Onmiddellijk zal dan op de Bennet embarkeeren de ondergeteekende (Majoor VAN LANGEN) met al de officieren en adjudanten-onderofficier, het detachement artillerie met de 2 mortieren en het daarbij behoorende materiëel, voor 25 worpen elk, de hoornmuziek en de bedienden der officieren. Op de groote sloepen de Europeesche onder-officieren en manschappen benevens het detachement sappeurs, op elk der sloepen 27 man. De landingsdivisie der marine zal zelve voor het debarkement zorgen.

Op elk der 10 soensang-prauwen zullen 13 koelies plaats nemen, die met het eerste debarkement zullen aankomen.

De landingsplaats zal zijn op de bank, vlak op zijde van de schepen, aan den rechteroever der rivier (op 1300 meters van de eerste palissadeering).

Zoodra de troepen van de Cornelia Mathilda aan land zijn, formeert zich de 3de compagnie en bezet het bosch. De 5de compagnie formeert zich insgelijks, en blijft op de bank met het front naar het bosch, zooveel mogelijk links, om plaats te maken voor de andere troepen.

Naar gelang de met minié-geweren gewapenden debarkeeren, voegen zij zich bij de 3de compagnie, die bij den marsch de voorhoede zal uitmaken (waarbij

de chef van den Staf, kapitein I. F. BACKERUS en de adjudant van den Commandant, luit. ter zee 2de kl. BOURICIUS en een paar gidsen). Het detachement sappeurs komt in zijn geheel bij de voorhoede, enz.

Het detachement artillerie sluit de voorhoede en wordt speciaal gedekt door de 4de sectie.

De 1ste compagnie formeert zich, zoodra zij geland is, en heeft den rechter vleugel, daarna de landingsdivisie der marine, vervolgens als achterhoede de 4de compagnie, waarvan het 1ste peloton speciaal bestemd is tot dekking der bagage en der ambulance. (Een officier van gezondheid, de luitenant-adjudant BOEKSTAL, de kleine staf en de muziek met den Commandant aan het hoofd der colonne; de officier van gezondheid der marine bij de landingsdivisie, een officier van gezondheid en die van de administratie bij de achterhoede.)

Ieder der compagnieën, en dus ook de landingsdivisie, blijft een zelfstandig geheel onder haar commandant, enz. (Ieder man neemt mede den ransel, een sprei, 30 patronen, een verschooning, een eetketel met harde beschuit en gekookt gezouten vleesch, en iedere compagnie jenever voor 2 à 3 oorlammen)».

De commandant der voorhoede, kapitein C. M. H. KROESEN, kreeg tevens opdracht om na opstelling der 2 inlandsche compagnieën, met eenige inlanders het bosch langs de rivier te verkennen.

Ten $6\frac{1}{2}$ ure des morgens was alles aan land. Te 7 ure reeds marcheerde de colonne af en stoomden de oorlogsbodems op, die achtereenvolgens 's vijands werken onder vuur zouden nemen, waarna de troepen te land ze zoo spoedig mogelijk met de bajonet zouden aanvallen.

Toen de marine een hevig vuur opende, trok na een marsch van een half uur de voorhoede een weinig landwaarts in, om de bentengs langs den oever gelegen in flank en rug te nemen. De drie eerste werden stormenderhand genomen, terwijl de landingsdivisie en een peloton der 4de compagnie, ter versterking naar voren gezonden, den brand stak in de huizen, waaruit aanhoudend geschoten werd, en de reserve het zwaar geschut, dat veroverd werd, in de rivier wierp. De eerste benteng, op 1500 meter van den Kraton, bestond uit eenige huisjes door een palissadeering omgeven; de tweede was een batterij, gericht op de rivier en aan de achterzijde open, de derde, op 1000 meter van den Kraton, bestond uit een vervallen aarden redoute, aan de achterzijde open en even als de voorgaande met geschut bewapend. Inmiddels verzamelde de voorhoede zich weder en openden ook de marine en de mortieren der landmacht het vuur op de vijandelijke bentengs aan de overzijde der rivier. Daarna rukten onze troepen opnieuw voorwaarts en vielen een reeks van batterijen, versterkte kampongs (op 200 pas van den oever) en huizen, soms na een gevecht van man tegen man, in onze handen. In den Kraton, omringd door een met aarde aangevulde dubbele palissadeering van 2 à $2\frac{1}{2}$ meter dikte, aan de rivier en de achterzijde 55, en op de flanken 95 meter

lang, met een blokhuisje boven de poort, en in de twee nabij gelegen, zwaar bewapende batterijen, scheen de vijand stand te willen houden.

Te vergeefs werden er eenige granaten in die versterkingen geworpen, en vruchteloos was ook de stormaanval door twee compagnieën met de landingsdivisie ondernomen. Terwijl de expeditie-commandant het Europeesche peloton der achterhoede in den looppas deed avanceeren, om daarmede een laatste poging te wagen, werd de onmogelijkheid geconstateerd dit werk van achteren om te trekken, wegens de moerassen waartegen het aansloot, zoodat KROESEN en BACKERUS hun soldaten ten vierden male tegen de wallen aanvoerden en zich onder een hagelbui van kogels en werpspiesen daaronder nestelden. De marine-divisie trok te gelijkertijd om de Oostelijke batterij heen naar de voorzijde van den Kraton. Eenige soldaten en officieren werkten zich toen over de wallen of drongen door de opengeloopen poort en dreven te 10 ure v.m. den vijand uit zijn reduit, waarop spoedig de Hollandsche driekleur wapperde. Nadat hij over korten afstand tusschen de huizen vervolgd was, nam de troep rust, om te 4 ure des namiddags met twee pelotons ook de achtergelegen verschansingen (een aarden redoute en 2 batterijen) te bemachtigen.

Hierbij werd weinig verzet ondervonden.

Met een verlies van 4 dooden en 34 gewonden benevens 5 gekwetsten aan boord der schepen, was dus die sterke stelling op den rechteroever met haar meer dan vijftig zware stukken geschut en ettelijke lilla's veroverd, waarna ook de linkeroever zich onderwierp en de daar gelegen verdedigingswerken door de bevolking geslecht werden.

Den volgenden dag werd bij de ondernomen verkenningen alles rustig bevonden en kon het doel der expeditie als bereikt worden beschouwd.

De Sultan was gevlucht en hield zich vijf dagen reizens ver met een klein gevolg in het binnenland op, zoodat zijn gevangenneming onmogelijk was. De Gouvernements-commissaris besloot 7 officieren en 270 man onder kapitein BACKERUS in den Kraton achter te laten en de rest der expeditie naar Batavia te doen terugkeeren. Die terugkeer had den 28sten October plaats.

Den 2den November 1858 werd er een nieuwe Sultan geinstalleerd, die het contract met het Gouvernement teekende.

De colonne van Palembang was inmiddels den 14den Augustus vertrokken en den 29sten te Moeara Roempit gedebarkeerd, waar zij — in afwijking der instructie, volgens welke zij een der grens-doesons moest bezetten, — op aanraden van den civielen gezaghebber bleef, aangezien er geen aanvallen van de zijde van Djambi te duchten waren. Zij bleef voorloopig nog in de Rawa's gestationneerd.

Vele jaren achtereen bleef het in Djambi rustig, doch den 23sten Mei 1885 had er op de hoofdplaats een amok-partij plaats, waarbij de officier J. P. C. BEUNINCK en de officier van gezondheid J. C. VAN HEIJCOP TEN HAM werden gedood.

De bezetting der redoute, nominaal groot 4 officieren en 120 man, werd hierop met 2 officieren en 60 man versterkt, doch de toestand bleef gevaarlijk voor het garnizoen.

De vierkante sterkte, voorzien van twee bastions en omringd door een droge gracht van 2 meters breedte en 4 meters diepte, was niet voldoende stormvrij. Ook waren één officier en 53 man gelegerd in een buiten de benteng staand gebouw, en deden overplaatsingen en ziekten de sterkte der strijdvaardige manschappen spoedig tot 150 man dalen.

Intusschen werd door den nieuw opgetreden militairen commandant, luitenant P. D. W. WILKEN, al het mogelijke gedaan om de stormvrijheid der sterkte te vergrooten. Aan die pogingen had hij dan ook het behoud zijner redoute te danken, want in den vroegen morgen van den 28sten Augustus werd zij door een troep van 300 Djambiërs, onder aanvoering van RADEN ANOM, van verschillende zijden aangevallen. De aanvallers werden door de aangebrachte versperringen opgehouden en door het onder de wapens gekomen garnizoen met snelvuur begroet, waarop zij naar het nabij gelegen sultansgebied terugtrokken. Alleen bij het kantine-gebouw — eveneens buiten de benteng gelegen — bleef nog een troep standhouden, die door de afdeeling, welke buiten de wallen logeerde, met de bajonet verdreven werd.

---

3. Banka

(Schetskaart Nº XI.)

BRONNEN:

Wachia, Thaykong, Amir, door W. A. VAN REES.
Uitvoerig verhaal van den opstand onder Amir.

Amir, door HARDENBERG.

Verhaal van den Palembangschen oorlog, *Militaire Spectator* 1842, waarin een uitvoerig relaas van den opstand op Banka in 1821 voorkomt.

Beschrijving van Banka, *Ind. Mil. Tijdschrift*, 1ste jaargang.

De onlusten, waarvan in het jaar 1850 het eiland Banka het tooneel was, doen ons zien, hoe een op zich zelf onbeteekenend persoon, zonder het prestige van rang of rijkdom of den steun van godsdienstige opwinding, een arme, zachtaardige en leidzame bevolking kon opzweepen tot verzet.

Door het aannemen eener aanmatigende houding, waarin hij door het civiel bestuur niet tijdig en krachtig werd te keer gegaan, wist zekere AMIR de slechte elementen uit de bevolking en de Chineesche mijnwerkers op Banka om zich te verzamelen en door plundering en brandstichting de bevolking

zooveel schrik in te boezemen, dat zij uit gebrek aan vertrouwen op het Gouvernement zijn partij koos en hem bij zijn aanslagen steunde.

Aldus werd het noodzakelijk een macht van drie compagnieën infanterie naar het eiland over te brengen, die bijna zonder een schot te kunnen lossen en zonder gewonden of gesneuvelden te verkrijgen, door voortdurende patrouilles in het met dicht bosch bedekte moerassige en bergachtige binnenland zich zóó overmatig moesten inspannen, dat haar verliezen grooter werden, dan zij in enkele ernstige gevechten zou geleden hebben.

Het cordon-stelsel, dat door die militaire macht tegen den opstandeling werd toegepast, en het daarmede gepaard gaande patrouilleeren hadden op kleine schaal, eenige overeenkomst met het benteng-stelsel en de vliegende colonnes van den Java-oorlog. Het in beroering gebrachte gebied werd wel gedurig meer beperkt en het herstel der rust achter het cordon maakte ook het uitbreken van nieuwe opstanden in die streken gedurig moeielijker, maar toch bleek het cordon-stelsel onvoldoende, eenen ondoordringbaren kring te vormen, waarbinnen de muiters ten laatste konden worden vernietigd.

Het langwerpige eiland Banka, in grootte overeenkomende met de Preanger Regentschappen op Java, (ongeveer 230 □ geographische mijlen) is nog voor een groot deel met bosch bedekt, dat vooral zeer dicht is op den gemiddeld 400 meters hoogen heuvelrug, die zich in het midden van het eiland verheft en op wier hellingen de beken en kleine rivieren haar oorsprong vinden, die aan alle zijden naar de zeekust afstroomen.

Tegenwoordig zijn de pangkals, zooals de hoofdplaatsen der mijndistricten worden genoemd, en de kampongs, door een twaalf voet breeden weg aan elkander verbonden, terwijl in ieder der 9 districten de hoofdplaats als het centrum der mijnen kan worden aangemerkt.

Het eiland met zijn schrale bevolking van slechts 55000 zielen zonder energie, zonder landbouw of veestapel, handel of industrie, verarmd door wanbestuur en door de invallen der zeeroovers, was vroeger een kostbare bezitting van het Palembangsche Sultansrijk, van wege het tin, dat er in groote hoeveelheid wordt aangetroffen.

Met het oog op de schatten, die er in den grond gevonden konden worden, werd het dan ook met Billiton in 1812 door de Engelschen bij tractaat van den sultan van Palembang overgenomen. Zonder dat er iets van belang voor de bevolking of tot verbetering van de gemeenschap met de schier onbekende binnenlanden was gedaan, werd Banka in 1816 aan het N. I. Gouvernement teruggegeven, terwijl ook de smokkelaars, die met de zeeroovers van Billiton heulden, door Radja Akil slechts ten halve waren ten ondergebracht.

De hierop in Palembang gevolgde onlusten vonden ook weerklank op Banka.

In Mei 1819 landde een troep zeeroovers bij den militairen post te Toboali, aan de Zuidkust van het eiland, die daarop door het 40 man sterke garnizoen onder luitenant Biery verlaten werd. Daarna werd de post Djeboes, op de Noord-Westkust, drie malen aangevallen en die Noord-Westkust, zoowel als de Oostkust door twee benden zeeroovers onveilig gemaakt. In het binnenland, waar zich vele uitgewekenen uit Palembang verzamelden, nam de onrust steeds toe, en de in Juli van Palembang naar Muntok teruggetrokken troepen onder majoor Tierlam waren nauwelijks in staat zich tegen de muiters staande te houden.

De 100 man, onder kapitein Egé, den 17den Augustus tegen Kota Banka, op het midden der Westkust van het eiland, waar de zeeroovers zich versterkt hadden, opgerukt, konden die met geschut bewapende benteng niet nemen en keerden met de gewonden, die zij bekomen hadden, over zee naar Muntok terug.

De vertraging, die het vertrek der toen te Muntok verzamelde expeditie tegen Palembang onderging, maakte men zich nu ten nutte om de rust op Banka te herstellen.

Kapitein Laemlin vertrok daartoe den 1sten September met 230 Europeesche soldaten over zee naar Pangkal Pinang op de Oostkust, om Kota Banka over land in den rug te vallen, terwijl een viertal schepen het aan de zeezijde zouden bestoken. Na acht moeielijke marschdagen bereikte hij een versterking voor Palimbang die hij, even als de kampong, na een hevig gevecht veroverde. Den volgenden dag werd nog een met geschut bewapend voorwerk van 's vijands hoofdstelling genomen, doch voor de Kota zelve stootte men het hoofd.

Onze troepen, die door verwondingen en ziekte veel hadden geleden, en gebrek aan munitie hadden, terwijl zij door de marine niet werden ondersteund, waren niet in staat om deze sterkte, die door moeras omringd was en goed van geschut voorzien, te forceeren. Over land teruggekeerd, kon Laemlin zijn manschappen, waarvan 4 gesneuveld en 19 gewond, 1 officier en 45 man gestorven, en 2 officieren en 63 man ziek waren, eerst den 2den October inschepen en naar Muntok terugvoeren.

Deze stoutmoedige tocht, die niet aan 't doel beantwoordde, had echter ten gevolge, dat de zeeroovers Kota Banka in brand staken en verlieten, waarna zij zich te Nieri, ten Zuid-Oosten daarvan, vestigden en zich van aanvallen onthielden, totdat de ongunstige afloop van den krijgstocht naar Palembang bekend werd. Toen bleek het, dat hun macht tot 1200 man was aangegroeid en ook in de binnenlanden en op de Oostkust was de toestand zeer gespannen. Enkele dagen toch, voordat de van Palembang teruggekeerde luitenant-kononel Keer het commando over de troepen op Banka aanvaarde (17 November), werd de resident Smissaert op zijn reis van Pangkal Pinang naar Muntok door een 200 muitelingen onder een zekeren Barin overvallen en vermoord. Die Barin, een uit Palembang uitgeweken gering hoofd (patih), wegens diefstal van tin vervolgd, had zich in de wildernissen van Banka teruggetrokken, slecht volk om zich

verzameld, zich met de roovers van Kota Banka in verbinding gesteld en liep nu dorpen, posten en mijnen af. Er moesten dus maatregelen getroffen worden om de bij de smelterijen verspreid liggende kleine detachementen van het garnizoen, in zijn geheel slechts 446 man sterk, bij de grootere, hiernevens genoemde posten aan te trekken en Muntok in staat van tegenweer te brengen door den aanleg van een batterij en een redoute. De schout-bij-nacht WOLTERBEEK, den 28sten November op de reede van Muntok aangekomen, verleende hierbij assistentie en zond 100 man infanterie onder kapitein EGÉ naar Pangkal Pinang, om die plaats te verdedigen tegen BARIN, die uit naam van den sultan van Palembang onder de Chineesche mijnwerkers oproer predikte en het afgeslagen hoofd van SMISSAERT dien vorst ten geschenke zond.

Muntok in het Westen.
Soengei Liat op de Oostkust.
Merawang ten Z. van Soengei Liat.
Djeboes op de N.W. kust.
Blinjoe in het Noorden.
Pangkal Pinang op de O. kust.
Ponkal.

Tegen het einde van 1819 werd ook de luitenant-kolonel RIESZ met eenige versterking naar de Oostkust gezonden om aldaar het bevel te voeren en de posten tegen de zich steeds uitbreidende macht van BARIN in behoorlijken staat van tegenweer te brengen.

Aan geen der verzoeken van den militairen commandant om versterking kon, met het oog op de uitrusting der 2de expeditie naar Palembang, voldaan worden. Hem werden in Mei 1820 slechts eenige stukken geschut, 60 cavaleristen van het legioen van Prang Wedono en een compagnie infanterie onder kapitein DU PERRON toegezonden. Nog vóórdat die troepen aankwamen, besloot Overste KEER, aanvallend te werk te gaan, Kota Waringin, ook Mundo genaamd, te veroveren en den overste RIESZ met de beschikbare manschappen der Oostelijke posten naar het versterkte Nibong te dirigeeren, om zich daar met hem te vereenigen en gezamenlijk Kota Banka te bezoeken. Van Djeboes zou luitenant CUVELIER het goedgezinde Njatau bezetten en de communicatiewegen dekken.

Den 11den Maart ging KEER met 10 officieren, 200 man en 2 houwitsers onder zeil, den 19den werkte men zich in de rivier van Kota Waringin op, en den 21sten werd er een plek gevonden, waarover men met behulp van omgekapte boomstammen, takken en horden de moerassige strook zou kunnen passeeren, die de schepen van den vasten wal scheidde. Twee dagen later was dit pad gereed en werden twee versterkte huizen door luitenant GENNET genomen Drie dagen daarna werd de op een uur afstand gelegen hoofdbenteng, nadat zij verkend was, bestormd en met haar zeven stukken geschut binnen een kwartier veroverd, waarbij een verlies werd geleden van 2 dooden en 13 gewonden. Hier werd een mijn-etablissement opgericht en een bezetting onder kapitein CROES achtergelaten.

De tocht naar Nibong werd tot Mei uitgesteld, daar de moerassigheid van het terrein dezen vóór dien tijd onuitvoerbaar maakte.

Inmiddels was de overste RIESZ te Pangkal Pinang aangekomen en den 17den van daar met 160 bajonetten en 37 koelies met levensmiddelen voor 8 dagen

(ieder soldaat droeg voor 4 dagen vivres bij zich) het binnenland ingerukt. Op zijn vermoeienden marsch door moerassen en versperd bosch nam hij een reeks van vijandelijke posities en bereikte den 19den Nibong, dat dienzelfden dag voor zijn aanval moest bukken.

Na hier 2 dagen te vergeefs op tijding gewacht te hebben, zonder welke hij niet naar Kota Waringin kon doormarcheeren, verbrandde hij Nibong en de overige vijandelijke gehuchten op zijn terugweg en bereikte den 24sten Pangkal Pinang weder, daarbij steeds in zijn marsch door nieuw opgeworpen bentengs, versperringen en aanvallen bemoeielijkt.

Op de Zuid-Oostkust werd onderwijl Koba aan de zeezijde door 110 prauwen, en aan de landzijde door muitelingen uit Niëri ingesloten.

Door toezending van versterking werd deze plaats wel behouden, maar allerlei tegenspoeden maakten het voorshands onmogelijk den vijand van hier te verdrijven. Van de tijdelijke afwezigheid der voor de Merawang-rivier geposteerde kanonneerboot maakten de zeeroovers tevens gebruik om die rivier op te roeien en de kleine bezetting van Batoe Roesak met 1500 man aan te vallen en te noodzaken naar Merawang te wijken. De overste Keer, wiens aanvragen om versterking met het oog op de expeditie naar Palembang niet konden worden ingewilligd, begaf zich nu naar de Oostkust, waar de macht der opstandelingen steeds aangroeide, en deed kapitein Le Jean met 50 Europeanen en 100 gewapende Chineezen van Soengei Liat, en kapitein Weinrich met 40 Europeesche soldaten en 30 Bankaneezen van Pangkal Pinang naar Mendara oprukken, alwaar Barin zijn muiters verzameld had. Zelf roeide hij met kleine vaartuigen de rivier op. De vijand blies den aftocht, daarbij de te Batoe Roesak veroverde 3 stukken geschut achterlatend.

Vervolgens keerde de Overste zich met eenige vaartuigen tegen de zeeroovers, die, onder Raden Kling, zich op de Lepar-eilanden versterkt hadden, dreef hun prauwen uiteen en veroverde den 10den October hun door 300 man verdedigde en met geschut bewapende positie, met een verlies van 5 dooden en 10 gewonden, waaronder de kapitein der genie van der Wijck, die veel tot het behaalde succes had bijgedragen. Raden Kling verloor hierbij het leven.

Te Toboali, van waar de zeeroovers door een compagnie infanterie en een compagnie pioniers onder kapitein Du Perron waren verdreven, werd een post gevestigd.

Tegen Niëri behoefde niet meer te worden geägeerd, want het bleek na deze krijgsbedrijven ontruimd te zijn. Binnen een paar weken was het echter weder bezet door Raden Kling's broeder, die met toestemming van den Sultan in November van Palembang naar Banka overkwam en er vele muiters en zeeroovers met een dertigtal prauwen om zich vereenigde. Met moeite sloeg de bezetting van Toboali den aanval van 42 prauwen af en noodzaakte de gelande roovers weder te embarkeeren en zee te kiezen.

Te Pangkal Pinang, waarheen kapitein Le Jean gezonden werd tot het tegengaan van een aanval, die echter niet plaats vond, werd dezen bericht, dat Niëri door ongeveer 400 roovers was bezet, maar dat de hooge palissadeering om dat rooversnest in aanbouw nog niet was gesloten. Op het aanbod van een drietal gidsen, om hem daarheen te geleiden, brak hij met 4 officieren en 82 man op, trok gedurende drie dagen onafgebroken door bosch, wildernis en moeras, nam een kleine benteng, die door de muiters verlaten werd en rukte onmiddellijk door naar het drie kwartier verder gelegen Niëri. In weerwil van het schrootvuur stormde de voorhoede onder kapitein Weinrich door de opening in de omheining binnen de versterking en verdreef den vijand, die in zijn prauwen en onder het twee gelederen vuur der onzen naar de overzijde der 200 meters breede rivier vluchtte.

De benteng en de nabij gelegen groote kampong Moedon werden aan de vlammen prijs gegeven, waarna de troepen met versnelde marschen terug trokken, zoodat zij den 1sten Januari 1821 weder in hun standplaatsen waren weergekeerd.

Hiermede eindigden de krijgsverrichtingen tegen de zeeroovers.

Tijdens de 2de Palembangsche expeditie hielden zij zich rustig en na den val van dit rijk onderwierpen zij zich voor het grootste gedeelte.

Op Banka zelve bleef Barin in de wildernissen van het binnenland meester van het terrein, doch overigens keerde ook hier de rust terug.

Het garnizoen op dat eiland, omstreeks het midden van 1821 nog 1107 man sterk, had in de eerste tijden nog veel te lijden van de ongezondheid, die tijdens de krijgsverrichtingen o. a de compagnie van kapitein du Perron in 8 maanden tot een derde van de sterkte deed slinken.

In 1824 bedroeg dit garnizoen 570 man, waarvan er steeds een honderdtal, voor een deel beri-beri-lijders, in het hospitaal werden verpleegd.

Toen het ondoenlijk bleek, Barin tot onderwerping te dwingen, werd hij in 1828 tot onze zijde overgehaald door toezegging van een onderstand van *f* 600.— 'sjaars. Bij zijn dood verviel die onderstand, en zijn zoon Amir, toen 40 jaren oud, zou dus weer moeten terugkeeren tot de onbeteekenende positie, waarboven zijn vader als strijder voor de belangen van den vroegeren sultan van Palembang en als een der hoofden van den opstand zich voor korten tijd had weten te verheffen. Amir bleef echter een houding aannemen, die de bevolking van Mendara en Mentoenday noopte, hem als haar hoofd te erkennen en hem den titel van Depati — afgeleid van Patih, zijnde de titel van een klein inlandsch hoofd van Palembang — te geven. Hij bleef aanspraak maken op dezelfde toelage, als zijn vader genoten had, en deed zich steeds door een gevolg van eenige gewapenden vergezellen.

Om een einde te maken aan de eigendunkelijke handelingen die hij zich veroorloofde, gelastte de resident van Olden zijn arrestatie, doch

had het ongeluk ter uitvoering van zijn last een minder geschikt persoon — een administrateur der tinmijnen — uit te kiezen, zoodat wel AMIR's moeder, zuster en zoon in handen der politie vielen, maar hij zelf haar wist te ontkomen, nadat hij eerst aan de oproeping had voldaan en te Pangkal Pinang was verschenen.

Een tweede poging, hem in zijn kampong gevangen te nemen, mislukte eveneens. De kampong werd verbrand en hij vluchtte het binnenland in en verzamelde een troep ontevredene en gevluchte Chineesche mijnwerkers om zich heen, die spoedig alle kampongs tusschen Sed en Pangkal Pinang verwoestten, welker bevolking AMIR's partij niet toeviel.

De militaire commandant van laatstgenoemde plaats trachtte dit door het uitzenden van patrouilles en het vestigen van een post te Petaling te keer te gaan en versterkte de bezettingen van Soengei Liat en Batoe Roesak, toen de opstand zich ook naar die zijde uitbreidde. Ook werd uit het goed gezinde gedeelte der bevolking een barisan van 150 man samengesteld, doch men was niet bij machte den muiter in handen te krijgen, hoewel er 300 Spaansche matten, later tot 1000 vermeerderd, op zijn hoofd werden gesteld en patrouilles in alle richtingen het terrein doorkruisten. Hij wist de militairen steeds te ontkomen door de wijk te nemen in het 700 meters hooge Maras-gebergte, zorgvuldig den strijd ontwijkende en alleen de barisan nu en dan een gevoelig verlies toebrengende. Openlijk of bedekt kreeg hij ondersteuning van eenige hoofden en een bejaarde invloedrijke hadji verklaarde zijn partij te kiezen. Zijn macht nam zoozeer toe, dat hij reeds het plan vormde om een schip uit te rusten en daarmede wapenen van Singapore te laten aanvoeren. De aanvallen op de mijn-etablissementen in de districten Blinjoe, Soengei Liat en Pangkal Pinang verhinderden de ontginningen en berokkenden ons groote geldelijke verliezen, zoodat het noodig werd nog krachtiger tegen AMIR op te treden, dan reeds geschiedde. Er werd namelijk onophoudelijk tegen hem gepatrouilleerd; de militaire macht was in de terreinen, die door hem verontrust werden, verdubbeld; luitenant VAN DER SCHRIEK had met 25 infanteristen te Nibong een post opgericht en Petaling, Pangkal Mantjong en Trentang waren door kleinere afdeelingen bezet. Het reeds vroeger door den militairen commandant van Banka, majoor BECKING, voorgestelde plan tot vorming van een postenketen, ten einde den vijand in te sluiten en hem door patrouilles te verontrusten, en naar het onbewoonbaar terrein ten Zuiden van den postweg te dringen, werd nu dan ook (den 21sten Februari 1850) door den Resident overgenomen en door den kolonel BUSCHKENS, commissaris voor de zaken van Banka, goedgekeurd.

Van de expeditionnaire macht te Palembang werd de 4de compagnie van het 1ste bataljon, onder kapitein DOORSCHODT, naar Muntok gezonden. Onmiddellijk (26 April) werd nu met 25 man onder den 1sten luitenant DEKKER, Lajang bezet, terwijl het garnizoen van Pangkal Pinang versterkt werd met 50 man onder den 2den luitenant DE PETIT om van daar de afgebrande

kampongs Poeding en Sed te occupeeren. De rest der compagnie met den 2den luitenant DONLEBEN marcheerde den 14den Mei naar Nibong om tegen het einde van Mei te Bakem post te vatten, als de bouw van het kampement, die door de muiters was belemmerd, zou zijn voltooid.

De Resident wilde de uitvoering der politie-maatregelen, waarbij de detachementen steun zouden moeten verleenen, aan den hoofd-djaksa en chef der langzamerhand verloopende barisan ARIPIN blijven toevertrouwen, en toen de militaire commandant zich hiertegen verzette en AMIR schreef, dat hij zich zou onderwerpen als hem zijn gevankelijk naar Batavia overgebrachte familieleden werden teruggegeven, vertrok de Resident naar Batavia, ten einde den Gouverneur-generaal met den stand van zaken bekend te maken.

Den 7den Juni werd het verlaten bevonden Ampang door een onderofficier met een klein detachement uit Pangkal Mantjong bezet, doch 10 dagen later op eigen gezag overhaast verlaten, toen de schildwacht binnen de poort der omheining des nachts door de teruggekeerde bevolking vermoord werd en er van de buitenzijde geweerschoten vielen, terwijl er zich sporen van vergiftiging bij het detachement voordeden. Een patrouille van 15 man, onder een officier, doorkruiste van den 5den tot den 16den Juli het district Ampang, zonder echter een enkelen vijand te ontmoeten.

AMIR, die nu zijn verzet een half jaar lang had volgehouden, wilde geen onderhandelingen voeren met den heer SEVERIJN HAESEBROECK, die als commissaris naar Banka gezonden was en verklaarde in een mondgesprek met den luitenant DEKKER, waarbij hij 300 volgelingen had medegebracht, slechts tegen den Hoofd-djaksa te vechten, en zijn familie terug te verlangen. De insluiting van het Maras-gebied met zijn steile door moerassen gescheiden heuvels werd nu voortgezet. In verband hiermede werd de luitenant VAN DER SCHRIEK naar Loemoet overgeplaatst en Ajer Mabat bezet. Nogmaals werd een compagnie infanterie (Afrikanen) van Java aangevraagd.

Toen deze onder de bevelen van den kapitein BUYS den 26sten September aankwam, werd tevens het bericht overgebracht, dat het opperbeleid der operatiën aan majoor BECKING werd toevertrouwd en een commissaris voor Banka den Resident in zijn functiën zoude vervangen.

Nu kon men eindelijk met kracht en op afdoende wijze optreden. Te Lajang, Bakem en Ampang werden vivres-magazijnen opgericht, onder dekking der 6de compagnie Afrikanen, en de beschikbaar gestelde stoomschepen voerden vivres, troepen en koelies aan. Te Tianghara werd een verbindingspost opgericht, zoodat nu bezet waren:

Bakem,	door den staf,	3 officieren	en	70	man,
Poeding	»	1 officier	»	25	»
Nibong	»	1 onderofficier	»	25	»
Mabat	»	1 onderofficier	»	22	»

Lajang,	door	2 officieren	en 60 man,
Tianghara	»	1 officier	» 25 »
Ampang	»	2 officieren	» 56 »
Trentang	»	1 onderofficier	» 17 »
Loemoet	»	1 »	» 13 »

aan welke bezettingen nog barisan waren toegevoegd. Verder zouden vijf kleine colonnes den 16den uit verschillende richtingen naar Moendar oprukken, waarheen AMIR zich begeven had, na zich met ettelijke mijnhoofden en met den luitenant-Chinees in verbinding gesteld te hebben. De wegen van Nibong naar Bakem en die van Lajang naar Mabat werden geobserveerd, het Maras-gebergte door een patrouille doorzocht en tot afsluiting Tadjable uit Pangkal Pinang bezet.

Amir werd echter door die colonnes, waarvan sommige 50 palen gemarcheerd hadden, te Moendar niet aangetroffen, daar hij twee dagen te voren, tusschen Nibong en Bakem doorsluipende, zich met de bende onder zijn broeder AWANG in het Dèpaksche vereenigd had.

Nu werden de wildernissen van dat district onder voortdurende regenbuien dagelijks door patrouilles doorkruist en der gevluchte bevolking, die de muiters van levensmiddelen voorzag, gelast, zich bij onze posten te vestigen en haar rijstvoorraad binnen de kampongs te brengen. Ongeveer 1300 Bankaneezen, alle tot de bende van AMIR behoorende, die den 18den nog een mijn op 7 palen afstand van Pangkal Pinang hadden verwoest, voldeden aan dezen last, zoodat de aanhang van de muiters begon te verminderen en het vertrouwen der bevolking in ons bestuur herleefde.

Dingding Papan.
Petaling.
Tadjabla.
Sed.
Poeding.
Nibong.
Moendar.
Bakem.
Tranghara.
Ampong.
Trentang.
Ajer Mabat.
Lajang.
Loemoet.
Njalau.
Penjamoen.

Tegen het einde van October waren de hiernevens vermelde 16 posten door troepen of barisan bezet en een maand later gelukte het den commandant van Lajang, luitenant DEKKER, met zijn soldaten, als barisan verkleed, de bende van DJALIL, die in Soengei Liat verscheidene mijn-etablissementen verwoest had, na een nachtelijken tocht te bekruipen en een zestal vijanden neer te schieten.

Ook luitenant DE PETIT overviel den 28 November bij verrassing een vijandelijke bende, onder AMIR, wiens aanwezen ten Z. van Bakem was gesignaleerd. Onmiddellijk stormde hij op haar in en deed hierdoor een bij uitnemendheid gunstige gelegenheid verloren gaan om den hoofdopstandeling gevangen te nemen en daarmede een einde te maken aan het voortdurend rondtrekken der troepen, die door uitputting en ziekte werden gedecimeerd en wier officieren van overspanning stierven, zooals kapitein DOORSCHODT, of wegens ziekte moesten worden geëvacueerd, gelijk met kapitein BUYS en twee luitenants het geval was.

Tot aanvulling der geleden verliezen kwam den 7den Mei de 2de compagnie van het 12de bataljon, onder bevel van kapitein VAN BLOMMENSTEIN, te

Muntok aan, en werd over eenige mijndistrichten verdeeld. Het patrouille-loopen werd steeds volgehouden en daardoor 's vijands macht al meer en meer verzwakt. Den 10den December trachtte luitenant Dekker van uit Sed den hoofdmuiter op te lichten, die volgens spionnen-berichten ter hoogte van Titinadang zoude te vinden zijn.

Toen Dekker hier aankwam, vond hij Amir reeds verdwenen, en nadat hij hem opnieuw had doen opsporen en van zijn verblijf in een andere legerplaats kennis had bekomen, ontkwam hij nogmaals, daar onze soldaten hun nadering door het plassen in het moeras verrieden.

Door slechts weinige getrouwen gevolgd, bleef hij rondzwerven, totdat een tweetal spionnen hem overleverden aan een patrouille der barisan, die hem op weg naar zijn nieuwe schuilplaats ontmoetten.

Nu keerde spoedig de rust op het eiland terug, daar de meeste van Amir's hoofdlieden zich onderwierpen, zoodat een nieuwe tocht, die majoor Becking besloten had te ondernemen, overbodig werd.

Kort daarna overleed deze hoofdofficier aan de beruchte Banka-koorts.

Amir werd naar Timor verbannen en de toestand der bevolking veel verbeterd door het aanleggen van wegen, het verzamelen der boschbewoners in kampongs, het aanstellen en bezoldigen van hoofden en de invoering van een geregeld bestuur.

HOOFDSTUK VI

I. Zuid-Celebes

(Schetskaarten N°. XII, XIII, XIV, XV.)

BRONNEN.

Militaire Spectator 1852. Vestiging der Hollanders op Celebes. Een uitvoerig verhaal van de expeditie van SPEELMAN en de verovering van Makassar.

Veldtocht op Celebes in 1824 en 1825, *Militaire Spectator* 1839.

Als boven, *Militaire Spectator* 1841.

Militaire Spectator 1847. Bijdrage tot de krijgsgeschiedenis der N. O. I. Bezittingen. Verhaal van den tocht van BLONDEAU in Segeri. 1839.

Expeditie tegen Tanetta en Soeppa in 1824, *Tijdschrift voor Ned.-Indië*, deel II 1854.

Bijdragen tot de geschiedenis van Celebes, *Tijdschrift voor Ned. Indië*, deel II. 1854.

Zuid-Celebes. Bijdragen tot de krijgsgeschiedenis en militaire geographie, door B. B. VAN STADEN TEN BRINK. Hoewel niet in alle opzichten volledig, is dit werk van veel belang voor de kennis van Zuid-Celebes, en bevat uitgebreide beschrijvingen der wegen door verschillende expeditiën gevolgd en van andere bijzonderheden, daarmede in verband staande.

Militaire Geschiedenis. Verslag van Celebes over 1816—1843, door A. HENDRIKS, Archief van het Departement van Oorlog. Een uitvoerig verhaal.

Veldtocht der Nederlanders op het eiland Celebes, 1824—1825, door J. C. VAN RIJNEVELD. Een uitvoerig, opgesmukt, niet altijd vertrouwbaar verhaal.

2de Bonische veldtocht, 1859—1860, door J. J. DE ROCHEMONT. Uitvoerig verhaal dezer expeditie.

De Bonische expeditiën, door M. T. H. PERELAER. Een in aangenamen vorm gesteld, uitvoerig relaas der 2de en 3de expeditie naar Boni.

De Militaire Willemsorde, door WINCKEL en HOOIJER.

Koloniaal Verslag, 1867—1877.

Kraëng Bonto Bonto. 1868, *Militair Tijdschrift*, jaargang 1872.

Archief van het Departement van Oorlog. Rapport over den tocht naar Barabatoea.

Militaire Spectator 1880. De Bonische expeditiën. Opstelling der troepen voor Boni.

Militaire Spectator 1871. Krijgsverrichtingen in de Noorderstreken van Celebes in 1868. Pankadjene. Omstandig verhaal van den aanval op Pankadjene den 14den Augustus 1868.

Militaire Spectator 1873. Krijgsgebeurtenissen op Celebes in 1859 en 1860.

Beschouwingen van A. W. P. Weitzel over het werk „de Bonische expeditie" van Perelaer.

Indisch Militair Tijdschrift 1873. Bijdrage tot de geschiedenis der 1ste Bonische expeditie in 1859, door kolonel Waleson.

Aanvullingen en verbeteringen op het werk van Perelaer.

Fastes Militaires des I. O. N., door Gerlach.

1. INLEIDING.

Op kleiner schaal en naar inlandsche verhoudingen beoordeeld, geleek de politieke toestand in het Zuidelijk gedeelte van het eiland Celebes in de vorige, en in de eerste helft dezer eeuw, veel op die van Europa gedurende de Middeleeuwen.

Een twee- of drietal staatjes, welker vorsten door kiesheeren of rijksgrooten verkozen en door een raad van hoofden in hunne macht werden beperkt, hadden op Zuid-Celebes de overige vorstendommen en landschappen als vasal-staten aan zich verbonden.

Die leenen, weder verdeeld in achterleenen, aan vorstenzonen of andere machtige prinsen afgestaan, gaven aanleiding tot voortdurende geschillen tusschen de op elkaar naijverige hoofdstaten Boni en Goa, tot twisten tusschen de leenvorstendommen onderling, tot het als roofridders optreden van ontevreden hoofden en tot uitzuiging van den minderen man, terwijl de handel er schade door leed, de landbouw in haar ontwikkeling werd belemmerd en de toestand voortdurend zeer gespannen was.

Wanneer de O. I. Compagnie, en later het N. I. Gouvernement, uit beduchtheid voor eigen op de kust verkregene bezittingen, of door den een of anderen staat ter hulpe geroepen, met geringe macht en dikwijls na te groote lankmoedigheid zich in die geschillen mengden, dan ondervonden zij menigwerf een krachtig verzet.

In het zoo bijzonder voor verdediging geschikte terrein kreeg dan de vijand openlijk of in stilte van vele zijden hulp en werd er door ons menige nederlaag geleden.

Als dan de Hollanders met grooter macht oprukten, sloeg den weerspannigen staat en diens bondgenooten de schrik om het hart en vluchtte of onderwierp de vijand zich na kortstondigen en meestal weinig beteekenenden strijd. Op deze wijze de suprematie van den éénen staat beperkend, zag het Gouvernement die van den anderen stijgen en weder nieuwe verwikkelingen ontstaan, die dan wederom tot kleinere, en ten laatste nogmaals tot een groote expeditie aanleiding gaven. Dit duurde voort, totdat èn Goa èn Boni en een reeks hunner vasal-staatjes goed- of kwaadschiks tot het Bongaaisch tractaat waren toegetreden of onder direct gouvernementsbestuur gebracht.

Is nu eindelijk de toestand vrij bevredigend geworden, nog zijn niet alle oorzaken weggenomen, die tot nieuwen strijd aanleiding kunnen geven. In de staatjes, waar nog zelfstandig bestuur gehandhaafd bleef, dat is in de meeste, werpt zich nu en dan nog wel een onrust stokend roofridder op of doen zich allerlei aanleidingen tot tweedracht voor, zoodat ook hier de taak der militaire macht nog niet is afgeloopen en wellicht nog menige kleine of grootere expeditie zal moeten worden ondernomen.

Met het oog op die waarschijnlijkheid wordt het verloop der krijgsverrichtingen op Celebes hier eenigszins uitvoerig behandeld.

De gesteldheid van het terrein van Zuid-Celebes, dat aan drie zijden door de zee bespoeld, in het midden door twee lage, zeer rotsachtige bergketenen wordt doorsneden, en in het Westen loodrecht oprijzende rotsmassa's van grillige formatie vertoont, maakte het volgen van een speciale tactiek noodzakelijk, welke reeds in 1667 door Speelman en in deze eeuw door van Geen en van Swieten in praktijk werd gebracht.

Geen benteng-stelsel, zooals op Java of op Sumatra's Westkust, geen insluitings-cordons, zooals op Banka, geen oprichting van talrijke posten, als te Bandjermasin werden als middelen gebezigd ter bereiking van het militaire en het politieke doel, dat men beoogde.

Hier bestonden die middelen in aanvallen uit zee, gesteund door hulptroepen, al of niet in verband met onze krijgsmacht, ter bestoking van 's vijands rug of flank optrekkend door het binnenland of langs de kusten; in marschen, dwars door het schiereiland; in tochten tot in de rotsspleten van de centrale gebergten; in tijdelijke of voortdurende bezetting van enkele kustplaatsen, en in gecombineerde manoeuvres tegen de schuilhoeken der rooverhoofdlieden.

Daar alleen op dit oorlogsterrein in den Archipel de inlandsche vijand gebruik maakte van talrijke ruiterscharen, droegen de daar geleverde gevechten somtijds een eigenaardig karakter.

Tot het afslaan zijner plotselinge charges in flank of rug werd dan ook hier, meer dan elders, door ons van cavalerie gebruik gemaakt.

De drie groote expeditiën naar Boni, de vier naar Tanette, de twee tegen Soeppa, de vele tochten in de Noorder- en die in de Zuider-districten, de mar-

schen van LE BRON DE VEXELA en STARING, de krijgsverrichtingen tegen KRAËNG BONTO-BONTO, e. a. leveren aanwijzingen in overvloed op, hoe hier in het vervolg wèl, en hoe niet moet worden gehandeld.

De op last van het legerbestuur vervaardigde deugdelijke kaarten van het grootste deel der bondgenootschappelijke en der onder eigen bestuur genomen landschappen, zullen daarbij de zware taak onzer troepen aanmerkelijk verlichten.

a. LAND EN VOLK.

Het Zuidelijke schiereiland van Celebes, ongeveer 10.000 □ palen groot, en dus overeenkomende met zeven achtste gedeelten van Nederland, is 180 palen lang en 75 palen breed en wordt ten Westen bespoeld door de wateren van Straat Makasser, ten Oosten door de golf van Boni, ten Zuiden door de Javazee. Het wordt ten Noorden begrensd door de Mandarsche staatjes. Het heeft over het algemeen vlakke kusten en wordt van het Zuiden naar het Noorden door twee min of meer aaneengeschakelde, meerendeels begroeide, rotsachtige bergketenen doorsneden. Zij nemen een aanvang aan de Zuidkust, waar de piek van Bonthain (Lompo-Batang = de Dikbuikige) zich 3075 meters hoog verheft, en in Zuid-Oostelijke en Zuid-Westelijke richting vertakkingen uitzendt, die de Zuider- en Ooster-districten en het Oostelijk deel van Goa tot een bergland maken. De Westelijke rug, met uitzondering der piek van Maros (1300 meters), nergens meer dan 4000 voet hoog, loopt van Goa door de Noorder-districten, waar hij zich muurvormig uit de vlakte verheft en door Lamoeroe, Tanette, Barroe, Westelijk van Mario-ri-wawo, Soppeng en Mario-ri-awa tot in Sidenreng voort, tusschen zijn voet en het strand een smalle strook vlak land overlatend, die alleen in de Noorder-districten ten hoogste 10 palen breed is.

De andere bergketen in het Oostelijk deel van de landtong is van minder belang en eindigt in Boni. De Oostkust van dit rijk en van Wadjo is geheel vlak, gelijk ook de 20 palen breede, vruchtbare, rijk bevolkte streek tusschen den Oostelijken en den Westelijken bergketen, waardoor de ondoorwaadbare, van 75 tot 150 meters breede, diep ingesneden, Walanae in Noordelijke richting vloeit. 2 palen Oostelijk van het moerasmeer Tempé, dat een oppervlakte van 50 vierkante palen beslaat, en aan welks Zuidelijke oevers een twintigtal kampongs gelegen zijn, vloeit genoemde rivier samen met de kronkelende, snelstroomende Tjenrana, die slechts voor korte schepen bevaarbaar is. Deze stroomt door de meeren van Sidenreng en Tempé en doorsnijdt in Oostelijke richting Wadjo en Boni.

Ettelijke voetpaden doorkruisen dit gebied. Waar zij voortloopen tusschen, en over de loodrechte kalkrotsen, vormen zij dikwijls de eenige toegangen tot de naburige landschappen.

De tegenwoordige Zuider-districten, waartoe Bangkala, Binamoe en Bonthain

behooren, grenzen ten Noorden aan het vorstendom Goa (Makasser), dat zich van de smalle kuststrook, nu tot het Gouvernementsgebied van Makasser behoorende, tot over de Westelijke hellingen van de piek van Bonthain uitstrekt.

Gaat men door het Westelijk deel van het schiereiland in Noordelijke richting voort, dan komt men in de aan zee grenzende, breede, in de nabijheid der kust moerassige sawah-vlakten der Noorder-districten (Maros en Pankadjene) en daarna in de smallere, vlakke kustterreinen van Segeri en Tanette. Het Westelijk voorgebergte van de reeks bergtoppen en rotspartijen in het binnenland, valt in deze streek met loodrechte wanden in de vlakte af. De poort van Siloro en de passen van Baleagin, Biroe Biroe, Leong Leong en Semangi zijn de eenige passages, waarlangs de gemeenschap tusschen de vlakte en het bergland kan onderhouden worden. Meer Noordelijk, waar de Westelijke bergrug de kust nadert, liggen de berglandschappen Barroe, Soppeng met het vasal-staatje Mario-ri-awa, Sidenreng en de verdere staatjes, die te samen de Adja Taparang vormen.

Langs de Oostkust vindt men in het Zuiden de Ooster-districten (Boelekomba, Kadjang en Balang Nipa) en Noordelijk daarvan het rijk van Boni, aan den golf van dien naam met een 10 palen breede, bebouwde, vlakke terreinstrook langs de kust, die 65 palen lang is. Dit rijk, dat een gemiddelde breedte heeft van 45 palen, strekt zich over den Oostelijken bergrug tot den rechter oever der Walanae uit. Het terrein op den linker oever dier rivier tot aan den kam van het Westelijk gebergte wordt door het landschap Lamoeroe en het Noordelijk daarvan gelegen Mario-ri-wawo ingenomen. De Tjenrana eindelijk, vormt de Noordelijke grens van Boni en scheidt het van het Soppengsche gebied en Wadjo.

Het Zuidelijk deel van den landtong wordt door Makassaren, het Noordelijk gedeelte, waartoe ook Boni behoort, door Boegineezen bewoond, welke beide volkstammen samen ongeveer een millioen zielen sterk, reeds van oudsher door onderlingen naijver werden verdeeld. Beider godsdienst is de Mohammedaansche en beider talen zijn nauw verwant. Ook in karakter en bewapening bestaat er tusschen hen veel overeenkomst.

Lichamelijk zijn zij goed ontwikkeld en gespierd, en als liefhebbers van jagen en paardrijden gehard tegen vermoeienis. Zij worden trotsch en blufferig, bijgeloovig, heerschzuchtig en wraakgierig genoemd. Gewapend met lans, kris, klewang, geweer of donderbus, en somtijds in maliënkolders gestoken, weten zij goed gebruik te maken van hun rotsachtige terreinen, die zij door het aanleggen van sterke liniën uitnemend plegen te verdedigen. Met hunne ruiterscharen beproefden zij menigwerf stoute aanvallen in de flank of den rug onzer colonnes. In het vlakke en open terrein hielden hunne ongeregelde drommen echter zelden stand, maar weken meestal spoedig voor den aanval der Europeesche troepen.

De regeeringsvorm is in deze staten aristocratisch-monarchaal, gepaard aan een uitgebreide allodiale leenheerschappij.

De vorst wordt bijgestaan door een raad van kroonvasallen of aanzienlijke, erfelijke leenmannen, die de troonopvolgers kiezen, terwijl de lagere volksklassen, onder de leenmannen en achterleenmannen staande, in een staat van lijfeigenschap verkeeren, op de zelfde wijze als dit tijdens de Middeleeuwen in Europa het geval was.

b. VROEGERE GESCHIEDENIS.

Het rijk van Makasser of Goa bezat reeds in de vroegste tijden een uitgebreide macht over de staatjes van het schiereiland en de omliggende eilanden. Het voerde in 1420 een vloot van 200 schepen tegen Malakka aan en had een leger van 80000 man voetvolk en 12000 ruiters. Het zag zijn macht al meer en meer verminderen, nadat de Portugeezen in het begin der 16de eeuw zich met behulp van Tanette op zijn gebied hadden gevestigd en later door Engelschen en Deenen gevolgd werden.

In 1607 richtten ook Hollandsche kooplieden er hun kantoren op. Dezen sloten al spoedig handelstractaten met Makasser en andere staatjes en stichtten een factorij, die in 1618 werd uitgemoord.

De ontrouw der vorsten aan de met de O. I. Compagnie gesloten overeenkomsten gaf aanleiding, dat in 1660 een vloot van 33 schepen met 1600 man onder VAN DAM en TRUITMAN naar Makasser stevende, op welks reede 6 Portugeesche schepen door twee van de Compagnie werden vernietigd. Vervolgens werd de sterkte Pannakoke, ten zuiden van Makasser gelegen, genomen, de steenen vesting Samboepo en de batterij der Portugeezen beschoten en vernield, en de vrede met den vorst, HASSAN OEDIN, gesloten. Herhaald verraad, het vermoorden der bemanning van twee verongelukte schepen, het beleedigen van ons opperhoofd en de hulp door AROE PALAKKA, verdreven prins van het door GOA ten ondergebrachte Boni, tegen dat rijk ingeroepen, deden zes jaren later den admiraal SPEELMAN met 14 schepen, 500 Europeesche, 300 inlandsche soldaten en 800 man scheepsvolk voor Boeton verschijnen, waar de Makassaarsche vloot, welke hier onzen onvoorzichtigen Bonischen bondgenoot, die vooruitgezonden was, benauwde, den 21sten December 1666, verslagen werd.

Een jaar later verscheen hij nogmaals voor Bonthain, waartegen AROE PALAKKA met zijn benden zich over land richtte. Daarna werd het gebied van Makasser door SPEELMAN van de zee en door de 7000 Bonieren, onder kapitein POLSMAN, van de landzijde aangevallen en met behulp van Bonthain en de Ternatanen (3000 man) als onze bondgenooten, na het leveren van vele gevechten en de nachtelijke overrompeling van 's vijands kamp te Gelisson, op de 20000 verdedigers veroverd en tot vrede gedwongen.

In de benteng te Oedjong Pandang werd het fort Rotterdam opgericht en het omliggend terrein werd aan de Compagnie afgestaan.

Vrije handel, met uitsluiting van Portugeezen en Engelschen, ontmanteling der sterkten, betaling van oorlogschatting in goud en slaven, teruggave der op den vorst van Ternate veroverde bezittingen, vrijlating van den vorst van Soppeng, afstand der door de Compagnie veroverde streken, waartoe ook de Noorder- en Zuiderdistricten behoorden, en het stellen van gijzelaars, werden bedongen. Door het Bongaaisch tractaat van eeuwige vriend- en bondgenootschap, waartoe de vorsten van Ternate, Tidore, Batjan, Boeton, Boni, Soppeng en Tallo toetraden, werd het machtige, door bondgenooten en leenmannen verlaten Makasser voor goed onder den invloed der Compagnie gebracht, en zijn suprematie over Zuid-Celebes door die der Compagnie vervangen.

Het opnieuw afloopen van een paar onzer schepen werd gestraft met de verovering van de vijandelijke hoofdsterkte Samboepo op den 24sten Juni 1669 en verscherping der tractaatsbepalingen, die mede door Tallo onderteekend werden. Ook Wadjo werd door Radja Palakka gedwongen tot het sluiten van een soortgelijk contract met de Compagnie en moest daarbij tevens een gedeelte van het land aan de Tjenrana-rivier aan Boni afstaan.

Aroe Palakka werd tot vorst van Bonthain aangesteld en bedwong Lamoeroe, Mario, Soppeng en Wadjo. De oude vorst van Boni deed in 1672 afstand van den troon en Aroe Palakka werd tot zijn opvolger gekozen. Deze, als onze eerste bondgenoot, werd in zijn gezag over Boni, Soppeng, enz. hersteld, en daardoor de rassenhaat bestendigd, die in 1710 tot onderlingen strijd aanleiding gaf. Na den dood van Aroe Palakka, die al meer en meer een eigenmachtige houding had aangenomen, kwam Lamoeroe in ons bezit. Wadjo, dat hulp verleende aan een zeeroover, die met zijn sloepen voor Makasser verscheen en over land tot Maros doordrong, werd in 1740 door onzen gouverneur Smout aangevallen. Aan de Tjenrana geland, rukte hij dit rijkje binnen en veroverde met behulp der Bonieren eenige kampongs. Onze verhouding tot Wadjo bleef verder steeds gunstig. Nieuwe beroeringen in Zuid-Celebes, aangewakkerd door de zwakke houding van de Regeering, deden Tanette om een bezetting verzoeken, die 20 jaren later weder werd ingetrokken, en drongen den gouverneur Smout Maros te heroveren en aldaar het fort Valkenburg te stichten.

In 1776 zag de Compagnie zich weder genoodzaakt tot het uitzenden eener expeditie onder majoor Seidleers, die de hoofdplaats Goa veroverde na haar een jaar lang belegerd te hebben, en Tallo en de Zuiderdistricten leenplichtig maakte.

Terwijl hierdoor Makasser al weder werd verzwakt, verminderde ook de macht der Compagnie, daar de eenmaal veroverde landen, gaandeweg als leenen aan de vorsten geschonken, onder Boni's invloed kwamen. De macht van laatstgenoemd rijk nam zoozeer toe, dat nu van die zijde onze slavenhandel en ons Zuidelijk bolwerk ter bescherming der specerij-eilanden, het fort Rotterdam, in gevaar werden gebracht.

Om dat fort te dekken werden er schansen bij Liang en Malangkeri opgericht.

Nadat aldus de toestanden in Zuid-Celebes geheel waren veranderd, werden onze bezittingen op het eiland in 1811 aan de Engelschen overgegeven Zij werden spoedig genoodzaakt, met Soppeng, dat steeds in twist met Boni geleefd had, tot bondgenoot, tegen dat overmoedige rijk te velde te trekken.

Wel veroverde NIGHTINGALE de hoofdplaats van Boni, maar voor Soeppa op de Westkust, waarvan de kuststreek Paré Paré door hem aan Sidenreng was afgestaan, werden de Engelschen driemalen verslagen. Toen de commissaris CHASSÉ en de luitenant-kolonel BISCHOFF de bezittingen op Celebes weder voor Nederland van de Engelschen overnamen, verkeerden die in even ongunstige omstandigheden, als toen zij aan de Engelschen waren overgegaan.

Het kasteel Rotterdam, dat met de batterij Faringthon en het fort Vredenburg de stad Makasser verdedigen moest, verkeerde in een vervallen toestand en met het fort te Maros, 16 palen ten Noorden van het fort Rotterdam, en het 3 palen Noord-Oostelijk van Maros op een rots gelegen Boeloe Sepong, was het nog veel erger gesteld. Deze sterkten werden met 200 man onder kapitein DU CLOUX bezet, terwijl twee andere posten werden ingetrokken. De in 1744 opgerichte schansen te Bonthain en Boelekomba bezaten weinig verdedigingsvermogen en konden eerst na een jaar (1817) een bezetting van 60 soldaten ontvangen.

Lamoeroe was weder in handen der Bonieren gevallen, Tanette — reeds in de vorige eeuw een aan de Compagnie onderworpen staat — had in 1814 de zijde van Boni gekozen en de Noorder-districten tot bij Maros geannexeerd. Het weigerde die nu terug te geven, bleef met Boni tegen ons in opstand en versterkte zich te Pankadjene. Slechts Goa erkende ons gezag.

Soppeng en Wadjo, in 1776 bij de Compagnies-landen ingelijfd, beschouwden zich als onafhankelijk.

Hoewel de houding van Boni en Tanette steeds vijandiger werd en zij met hun 15000 man sterke legers gebruik schenen te willen maken van de moeielijkheden, waarin het Gouvernement door de ongelukkige gevechten in Palembang verkeerde, zoo werd toch uit gebrek aan troepen de haast onvermijdelijke oorlog verschoven, totdat de gouverneur-generaal VAN DER CAPELLEN in Augustus 1824 te Makasser kon komen tot regeling van den toestand. Hij vond daar 30 officieren en 731 man over ettelijke posten verspreid en had dus weinig militaire macht beschikbaar om aan zijne vertoogen kracht bij te zetten.

Op de vergadering onzer bondgenooten, waarop Goa en Sidenreng tegenwoordig waren, maar de vorsten van Boni, Soeppa en Tanette ontbraken, werd het Bongaaisch tractaat in milderen zin herzien. De bescherming der bevolking werd beter geregeld, alle superioriteit van den eenen bondgenoot over den anderen

te niet gedaan, de indeeling van het Gouvernement van Makasser, het rechts- en politiewezen, de heffing van tienden, de in- en uitvoerrechten en de afschaffing van heeren- en hofdiensten geregeld. De geschillen met Boni — met Goa onzen oudsten bondgenoot genoemd — bleven echter bestaan.

---

2. DE EXPEDITIEN NAAR TANEFTE EN SOEPPA IN 1824.

Ter zelfder tijd werd een expeditie uitgerust om Soeppa en Tanette voor hun aanmatigende houding te straffen, den vorst van Tanette in handen te krijgen en de landen ten Noorden van Maros weder in bezit te nemen.

Het bergachtige 219 vierkante palen beslaande vorstendom Tanette, dat gerekend wordt ongeveer 3000 strijdbare mannen te tellen, heeft langs de elf palen lange kust een 2000 meter breede strook sawah-velden. In het Noordelijk deel van het rijkje, langs de ondoorwaadbare en in den regenmoesson bevaarbare Lipoekasi-rivier, strekken deze sawah's zich verder tusschen de met alang-alang of struiken begroeide heuvelglooiingen landwaarts in uit.

Zuidelijk van deze rivier, op 2000 meters afstand van de kust, ligt de hoofdplaats Tanette aan den voet van het heuvel-terrein, dat ook hier met loodrechte wanden in de vlakte afvalt. Langs die plaats loopt de Pantjana- of Tanette-rivier, die van daar al kronkelend in Westelijke richting door de vlakte naar zee vloeit, en bij hoog water voor een deel met prauwen bevaarbaar is.

Commandant:
Luitenant-kolonel H. DE STUERS;
180 Europeesche militairen,
176 inlandsche „
10 huzaren,
2 bespannen drieponders en
2 „ houwitsers,
1 mortier,
4 handmortieren,
48 mariniers,
2 pelotons matrozen.
Totaal 20 officieren, 570 minderen.

Den 16den Juli kwam DE STUERS ten Noorden der Pantjana-monding bij Antjé met zijn vloot voor de 200 meters breede, met struikgewas begroeide, door een lagune van het binnenland gescheidde kust ten anker. Hij besloot den volgenden dag op het smalle strand te landen, daar zijn voorslagen tot onderhandeling werden afgewezen. Vijf batterijen, die de kust tot aan den rechter rivieroever verdedigden en de voornaamste batterij op den linkeroever werden door de marine onder vuur genomen, terwijl de troepen in twee uren tijds debarkeerden. Vervolgens rukte een peloton met het geschut langs het strand op en bracht den vijand met artillerievuur in verwarring. Door een stormaanval eener achterwaarts omtrekkende colonne, welker hulptroepen de rivier doorwaadden, werd hij uit zijn met 14 kanonnen bewapende batterijen verdreven. DE STUERS verloor daarbij 3 dooden, waaronder luitenant BURGER, en kreeg 25 gekwetsten.

Den volgenden dag rukten de onzen over de smalle lagune en de 5000

meters breede, vlakke rijstvelden tot de hoofdplaats voort en ondervonden daarbij geringen tegenstand. Achter Tanette stonden op de steile klipwanden nog 4 stukken in batterij. De vorst bleek naar het gebergte gevlucht en door de zijnen verlaten te zijn, terwijl de hoofden zijn zuster op den troon hadden geplaatst en zich onderwierpen. Op een landingsplaats aan het strand ten Zuiden van de rivier, werd een post van 50 man achtergelaten. De colonne marscheerde in drie dagen over Mandalle, Segeri, Labakkang en Pankadjene naar Maros, zonder wederstand te ontmoeten en liet op de twee eerste der genoemde plaatsen bezettingen van 1 officier en 25 soldaten achter.

Ter belooning werd de overste DE STUERS tot kolonel bevorderd.

Luitenant-kolonel REEDER;
208 man infanterie,
20 „ artillerie,
5 stukken geschut.
Kapitein-luitenant BUYS,
4 brikken,
2 kanonneerbooten,
1 barkas,
prauwen met hulptroepen.

De expeditie naar Soeppa, die van gering belang werd geacht, werd gecommandeerd door den kapitein-luitenant-ter-zee BUYS, die den 4den Augustus met zijne schepen in de bocht van Paré Paré voor het niet ver van de kust gelegen, maar aan die zijde door moerassen gedekte, 1000 meters breede kampong Soeppa verscheen. Zonder verzet van den vijand bracht hij zijne, hiernevens vermelde troepen, aan wal. Een verkennings-patrouille van 25 man, die den volgenden dag in stilte de kampong naderde, werd met geweervuur begroet. De hulp, haar toegezonden, ging uit eigen beweging tot den stormaanval over, maar werd toen plotseling door drommen ruiters in de flank aangevallen. 5 dooden en 26 gewonden vielen en onze troepen werden in hun bivak op den bergrug teruggedreven, aan welks voet zich vijandelijke cavalerie legerde.

Uit de mortieren en een gelosten zesponder werd nu op die hoogte een batterij samengesteld, die de kampong onder vuur nam, terwijl nog 300 man hulptroepen van Sidenreng op 1500 pas ter recherzijde van het bivak positie namen. Eerst den 14den, na op zijn verzoek om versterking slechts 41 mariniers en 100 matrozen ontvangen te hebben, voerde de overste REEDER zijne door de overrompeling onzer posten in de Noorder-districten ontmoedigde, en door aanhoudende schermutselingen tot 260 man verzwakte troepen, op nieuw tegen de 4000 voetknechten en 300 ruiters van Soeppa aan. Zonder een schot te ontvangen, kwamen zij voor de door kuilen en dooreen gevlochten doornige struiken beschermde kampong, maar werden toen plotseling door verborgen gehouden cavalerie aangevallen en totaal uiteengedreven. Twee officieren, VAN PELT en BANHOFF, en 11 minderen sneuvelden en 31 manschappen werden gewond.

Terwijl de hulpbenden op de heuvels werkeloos bleven, werd de vluchtende troep, door het vuur der batterij gedekt, tot staan gebracht.

Na het vertrek dezer expeditie was te Makasser bericht ontvangen, dat de sterkte en het aantal strijders van Soeppa vrij wat grooter waren, dan eerst verondersteld werd, en dat de Bonieren, door hun succes aangemoedigd, in

aantocht waren en het Gouvernementsgebied bedreigden. De Gouverneur-generaal achtte nu een krachtig optreden dringend noodzakelijk en deed hulptroepen van Goa en van den vorst van Sidenreng naar Soeppa dirigeeren.

Des avonds na het boven vermelde gevecht verschenen tevens de kolonel DE STUERS en de commissaris TOBIAS in het bivak op den heuvel en nam de eerste het bevel over de aanwezige troepen (270 man) op zich.

De nachtelijke aanvallen op het bivak werden afgeslagen en door de Sidenrengers, die zich nu onder hun vorst zeer ijverig betoonden, werd de kampong Soeppa meer en meer ingesloten en bij een hoogen tamarindeboom ten Noord-Oosten van de plaats, een stelling ingenomen.

Ook maakten onze troepen een omtrekkende beweging, ten einde den vijand van eenige putten af te snijden en een detachement vrijwilligers trachtte diens verhakkingen in brand te steken. Daar het vuur der congrevische brandpijlen hierbij zeer weinig uitwerking had, faalden ook deze bewegingen waarbij wij een verlies leden van 4 dooden, waaronder de luitenant BAUFF, en van een dertigtal gewonden, waaronder de zee-officier D'ABLAING VAN GIESENBURG.

De in grachten en kuilen verscholen verdedigers brachten ons nu dagelijks zooveel nadeel toe, dat de toestand onhoudbaar scheen te zullen worden, als er niet spoedig versterking kwam.

Den 23sten verscheen er een oorlogschip in de baai van Paré Paré en toen 110 man infanterie, 2 bespannen drieponders, 8 achttienponders en een deel der bemanning ontscheept waren, kon er meer actief worden opgetreden.

Den 26sten werd getracht Soeppa van de Noordzijde in te sluiten. 2000 Sidenrengers met 70 soldaten en 2 stukken stelden zich op bij den tamarindeboom, om van daar de actie te beginnen, doch door het verwond raken van een zoon van een der voornaamste hoofden den moed verliezende, trokken de hulptroepen weer terug, nadat reeds enkele, tusschen Soeppa en den genoemden boom gelegen, bentengs genomen waren.

Voorwacht:

1 officier, 16 flankeurs,
1 zeeofficier en 16 matrozen met brandmiddelen,
1 detachement met bijlen.

Hoofdcolonne:

in drie divisiën:
2 pelotons matrozen,
1 peloton mariniers,
2 bespannen veldstukken.

Daarop, den 30sten, werd met 300 man een algemeene aanval ondernomen, voorbereid door het artillerie-vuur van den heuvel en gesteund door de 2 stukken, ter rechterzijde van de colonne in batterij gesteld. Wel werden toen door de troepen eenige versterkingen genomen en door de matrozen openingen in den pagar gekapt en de borstwering beklommen, maar door het werkeloos blijven onzer hulptroepen, die niet uit hunne vijf bentengs te voorschijn durfden te komen, leed men zooveel verlies en werd de oprukkende reserve zoodanig gehavend, dat DE STUERS genoodzaakt werd terug te trekken. Bij dien aanval verloor hij 22 dooden, waaronder de luitenant STERK, en 71 gewonden. Onder achterlating

van 100 man, onder kapitein VAN DOORNUM en twee schepen, keerde hij den 6den October naar Makasser terug.

Zooals reeds gezegd is, waren de eerste noodlottige gebeurtenissen voor Soeppa het sein tot een algemeenen opstand.

Ongeveer 25 000 Bonieren trokken hun grenzen over en overrompelden, met behulp onzer afgevallen bondgenooten uit de Noorder-districten, den post te Pankadjene, waar de luitenant GROENEWALD zich met vriend en vijand in de lucht liet springen, door eigenhandig het vuur in het kruithuis te steken. Verder namen zij Labakkang, waar de luitenant GILLIAN met de geheele bezetting werd afgemaakt. Ook bezetten zij Tanette, herstelden den onttroonden koning in zijn gezag, en zouden het kleine detachement, dat daar aan de Pantjana stand hield en door 3000 Bonieren werd benauwd, zeker hebben vernietigd, indien niet een voor de bocht van Boni bestemd oorlogschip daarheen ware gezonden om het op te nemen en naar Makasser te voeren. Nadat eenigen tijd te voren onder majoor WACHS een klein voordeel op den vijand was behaald door het 200 man sterke garnizoen van het verbeterde fort Valkenburg, leed dit den 18den October een droevige nederlaag. Kapitein LE CLERQ, opvolger van genoemden majoor als commandant van Maros, was met 7 officieren, 173 man infanterie, 29 artilleristen met 4 veldstukken, 10 huzaren en 400 man hulptroepen voorwaarts gerukt tot Boeloe Sepong in de sawah-vlakte bij Maros, op 16 palen afstand van Makasser, en had daar een uitgebreide stelling ingenomen.

Voor deze beweging week de vijand in het centrum terug om zich tegen de hulptroepen op de vleugels te wenden. De rechtervleugel, met 27 man en twee stukken versterkt, werd tegelijkertijd door de twee afvallige regenten met hun volk in den rug aangegrepen. Door het op nieuw daarheen detacheeren van een officier en 25 man kregen de Bonieren gelegenheid een voorwaartsche beweging te maken tegen den aldus verzwakten hoofdtroep, die nu door het vooruitzenden van een detachement infanterie met twee veldstukken den vijand in front trachtte te keeren. Ook werd een afdeeling van 25 man naar den linkervleugel gedirigeerd om daar den vijand terug te dringen.

Nu bleven er echter in het midden der linie te weinig manschappen over om het voorwaarts geposteerde detachement voldoende te steunen, toen de Bonieren dit aanvielen. Het werd teruggeslagen, de stukken werden omsingeld en de geheele troep met een verlies van 2 officieren (kapitein LE CLERQ en luitenant WEILS), 53 soldaten en 2 veldstukken, binnen het fort teruggejaagd. De hulptroepen, eveneens teruggetrokken, verloren bij deze affaire ruim 100 man aan dooden en gewonden en lieten de communicatie tusschen Maros en Makasser in 's vijands macht.

Onze regenten werden uit Segeri verdreven en de Bonieren vertoonden zich zelfs voor onze posten in het Zuiden te Bonthain en te Boelekomba, zoodat, met uitzondering onzer vaste punten, het geheele schiereiland in hun macht was.

Onder deze benarde omstandigheden vroeg de Gouverneur en militaire commandant, luitenant-kolonel VAN SCHELLE, om versterking, die hem ook gezonden werd. Zij kon alleen dienstbaar worden gemaakt aan de versterking onzer posten, daar de ingevallen West-moesson het ageeren tegen de bentengs der Bonieren bij de passages van Leong Leong en Semangi ongeraden maakte. Het garnizoen te Maros werd onder majoor VAN COEHOORN tot 253 man versterkt, terwijl daar een drietal bentengs werden opgericht en door hulptroepen bezet, tot bevestiging van het Westelijk terrein en beveiliging der communicatie met de hoofdplaats. Het garnizoen te Boelekomba werd, onder kapitein VROME, op 5 officieren en 115 minderen met 300 man hulptroepen gebracht, en dat te Bonthain, onder kapitein TEMMINK, tot 4 officieren en 99 man vermeerderd.

Te Makasser bleven dus nog 437 man achter.

---

3. DE EXPEDITIE NAAR BONI IN 1825.

Het opperbestuur besloot nu te Makasser een krachtige expeditie uit te rusten om Boni te tuchtigen en de orde op het schiereiland van Celebes te herstellen. De generaal-majoor VAN GEEN, tot opperbevelhebber der expeditionnaire land- en zeemacht benoemd, aanvaardde den 20sten Januari 1825 daar ter plaatse zijn commando.

Opperbevelhebber:

generaal-majoor VAN GEEN,
met een staf van 7 officieren.

Chef der infanterie en cavalerie, tweede bevelhebber:

kolonel BISCHOFF, met 2 adjudanten,
1300 Eur. soldaten,
900 inl. „
waaronder een detachement huzaren met lansen gewapend en artillerie,
hulptroepen van Soemenap, onder kapitein KOELEMAN,
1 bataljon infanterie, sterk 900 man,
1 „ piekeniers „ 600 „
1 escadron lansiers „ 80 „
7900 man hulptroepen waarvan een zesde gedeelte bereden, en de helft met geweren bewapend waren.

Chef der Artillerie:

majoor GEIJ met 1 adjudant;

Volgens zijn instructie werd hem het hoogste militaire gezag toevertrouwd en mocht zijn bemoeienis met het civiel bestuur zich slechts uitstrekken tot zaken, die op de expeditie betrekking hadden.

Het hoofddoel van den Generaal moest wezen het voeren van een krachtigen oorlog tegen Boni en diens bondgenooten, teneinde ons gezag te herstellen. Met een deel zijner macht moesten daartoe landingen worden gedaan, of de vijand door geschutvuur worden benadeeld.

Het andere gedeelte zijner troepen moest dienen tot bescherming onzer posten en tot het maken eener diversie.

Eindelijk moest, zoo noodig, een operatie in het binnenland worden voorbereid, met het doel ons op de kust van Boni te vestigen.

1 bespannen batterij van 4 kanonnen,
2 houwitsers,
4 handmortieren,
1 „ „ „ 4 kanonnen,
4 handmortieren,
belegeringsgeschut: 30 kanonnen en mortieren,
2 bokken voor vuurpijlen.

Chef der ambulance:

chirurgijn-majoor DEGENHARD,
3 officieren van gezondheid, 2 apothekers,
1 commies.

Commandant der marine:

kapitein-ter-zee PIETERSEN;
1 fregat, 1 korvet, 4 brikken, 1 schoener,
3 roei-kanonneerbooten,
6 à 8 laadschouwen,
1 groote gewapende barkas,
1 gewapende landingsboot,
80 barkassen, prauwen enz.
6 transportschepen,
6 prauwen van den heer DE SISO.
Vloot van den panembahan van Soemenap:
3 brikken en vele prauwen.
De troepen waren ingedeeld in 3 divisiën, onder de bevelen van:
majoor DE LEEUW,
„ S. K. LE BRON DE VEXELA en
„ L. K. REEDER.

De beide Gouvernements-commissarissen, kolonel VAN SCHELLE en de heer TOBIAS, aan wien de regeling der staatkundige aangelegenheden en het hoogste civiel gezag werden opgedragen, zouden in militaire zaken slechts een raadgevende stem hebben.

In afwachting der troepen, die uit de Molukken en van Madoera zouden arriveeren, verzamelde de Generaal te Makasser alvast 46 officieren en 853 manschappen. Hij liet Boni van de zeezijde benauwen door een drietal oorlogsbodems, die eenige vijandelijke vaartuigen onder den wal, door een barkas en twee sloepen, onder het bevel van den adelborst VAN SPEYK, deden enteren en nemen. De luitenant 1ste klasse der koloniale marine J. ALEWIJN, benevens 3 minderen, sneuvelden in dit gevecht en 10 matrozen werden gewond.

Zoowel dáár als voor Boelekomba en Bonthain werd de vloot gaandeweg versterkt. Naar laatstgenoemde plaats werd tevens eene compagnie infanterie gedetacheerd en veel geschut gezonden.

Het samenstellen dezer expeditie te Makasser leverde groote bezwaren op, zoowel door gebrek aan vele benoodigdheden, als door het groot aantal zieken, die onder de verzamelde troepen voorkwamen.

Bij het bepalen van het operatie-plan ontstond verschil tusschen den Opperbevelhebber en de beide Commissarissen, de kolonel VAN SCHELLE en de heer TOBIAS, die hem voor de regeling van de politieke zaken waren toegevoegd.

Zij wenschten in de eerste plaats Soeppa en Tanette ten onder te brengen, en vervolgens de expeditie tegen Boni te richten, terwijl de Opperbevelhebber den machtigsten vijand het eerst wilde attakeeren. Ten einde zich van den stand der zaken in de Noorder-districten en voor Soeppa nader op de hoogte te stellen alvorens een besluit te nemen, zond hij den majoor VAN DER WIJCK en den chef van den Staf, majoor CAMBIER, ter verkenning naar Maros. Zij vonden daar onze positie in het fort en in een door 80 Makassaren bezette benteng op 2600 meters afstand daarvan voldoende sterk tegen den in het gebergte teruggetrokken vijand, die de passages van Semangi en Leong Leong door bentengs gedekt en met ongeveer 600 man bezet had, en uit het Noorden omtrent 6000 man te velde zoude kunnen brengen.

Soeppa werd door den Gouvernements-commissaris TOBIAS verkend.

Naar aanleiding der rapporten, over die verkenningen uitgebracht, besloot

VAN GEEN zelfs geen diversie in de Noorder-districten te ondernemen, maar de Bonieren uit Bonthain en Boelekomba te verdrijven, de sterkten te Kadjang en te Sindjai te vernielen en naar Boni op te rukken. Hij was overtuigd, dat de vijand van de Noordzijde weinig zou uitrichten en het fort Valkenburg steeds over zee gemeenschap zou kunnen houden met Makasser. Laatstgenoemde plaats zou door een achter te laten garnizoen van 185 man en door de 116 soldaten, die in het hospitaal verpleegd werden, met behulp van Goa'sche hulptroepen en de verwachte detachementen uit de Molukken, voldoende kunnen worden verdedigd.

Dat hij hierin goed gezien had, bleek al spoedig uit de veranderde houding van Tanette, waar de oproerige koning zich aan de wettige koningin onderwierp, zoodat dit rijk nu met Sidenreng een voldoend tegenwicht vormde tegen de vijandelijke houding van Soeppa, Segeri, Labakkang en Pankadjene.

Toen tot dit plan besloten was, werden den 5den Februari weder eenige troepen en hulptroepen over zee naar Bonthain gedirigeerd om — met achterlating van 40 man in de benteng — van daar met kleine vaartuigen naar het door de Bonieren met 50 bentengs omringde Boelekomba te worden overgevoerd, terwijl de hoofdmacht der hulpbenden, 2300 hoofden sterk, onder luitenant ULPS over land daarheen zoude oprukken.

Hoewel de troepen van Madoera nog niet waren aangekomen, ging de rest der expeditie den 28sten Februari van Makasser onder zeil om een begin te maken met den hoogst eigenaardigen opmarsch naar de hoofdplaats van onzen grootsten tegenstander, waarbij zijn langs de kust verspreide benden over een 100 palen lengte in de flank werden genomen, zijn versterkte kustplaatsen veroverd en ten laatste zijn reduit te Boni werd geattakeerd. De expeditie verscheen den 1sten Maart voor Bonthain.

Tot ontzet van Boelekomba en zuivering der tusschen deze plaats en Bonthain gelegen vlakte besloot VAN GEEN te Bonthain 600 man infanterie, cavalerie en artillerie, alsmede geschut en hulptroepen te debarkeeren, en toen de vijand hierop die vlakte ontruimde en zich meer om Boelekomba concentreerde, hem bij die plaats tot het leveren van een veldslag te dwingen. Daartoe versterkte hij het garnizoen van Boelekomba (op reis daarheen sloeg een boot om en verdronken 35 soldaten), ten einde het in staat te stellen een uitval te kunnen ondernemen op de in den omtrek gelegen bentengs. Tevens zond hij kolonel BISCHOFF den 3den Maart met de 1ste divisie, onder de bevelen van majoor DE LEEUW, en Goa'schen hulptroepen van Bonthain langs het strand daarheen. Verder dirigeerde hij majoor LE BRON DE VEXELA met een compagnie infanterie en hulptroepen van laatstgenoemde plaats, door het binnenland, over het op twee dagmarschen afstands gelegen Tale Tale (Talla), tegen de bentengs te Kassi. Genoemde majoor moest die bentengs nemen en den 5den tegen de vijanden oprukken, die voor het 1½ uur verder gelegen Boelekomba waren gelegerd.

VAN GEEN zelf ging den 4den Maart met de cavalerie op marsch, en toen

deze door het hooge water van een rivier, die zij overtrekken moest, werd opgehouden, trok hij, met een compagnie infanterie der colonne BISCHOFF, als dekking, naar Boelekomba door, waar hij den luitenant-kolonel REEDER gelastte den volgenden morgen te 5 ure uit te rukken. Tevens deed hij den kolonel BISCHOFF berichten, dat hij zijn bagage langs het strand moest doorzenden en zich met zijn troepen tegen Kassi wenden. LE BRON had inmiddels den vijand den 4den voor Tale Tale teruggedreven en veroverde den volgenden dag met gering verlies diens stellingen te Kassi. Nu ontruimde de vijand al zijn positiën om Boelekomba en liet die zonder gevecht in onze handen.

VAN GEEN besloot de operatiën op dezelfde wijze voort te zetten, door een colonne langs het strand tot op Bonisch grondgebied te laten voortdringen, terwijl de vloot langs de kust zou volgen om den vijand tusschen twee vuren te brengen.

Colonne onder den commandant Luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA:
3 compagniën infanterie } uit de 2de en
1 detachement „ } 3de divisie,
en 2 handmortieren met bediening,
benevens alle hulptroepen van Celebes.

De daartoe bestemde colonne, den 7den Maart van Boelekomba opgerukt, kwam reeds den eersten dag in gevecht tegen een benteng, die den volgenden morgen met een verlies van 4 man genomen werd. Zij had verder geen andere ontmoeting met den vijand, dan in de Bonische kampong Kadjang, waar de commandant onder het voeren van onderhandelingen verraderlijk werd overvallen, doch het geluk had te ontsnappen. Den 15den bivakkeerde LE BRON aan het strand, en stelde zich in verbinding met de vloot, die de naar Bonthain terug gemarcheerde troepen had opgenomen, en met de Soemenapsche vloot en bataljons naar het Noorden zou stevenen.

Na verwisseling der zieke soldaten tegen gezonde, kreeg hij opdracht door te marcheeren naar Sindjai, waartoe hem voor 5 dagen arak en beschuit werden verstrekt. De vloot zeilde dienzelfden dag verder en kwam, door tegenwind opgehouden, in den morgen van den 14den voor Mangara Bombang aan.

Tot het doen eener verkenning liet zich de Generaal met een sloep tot dicht bij den wal roeien, gevolgd door de compagnie van kapitein VAN STIRUM en 2 handmortieren in kleine vaartuigen, die door 2 barkassen gedekt werden. De kampong Sindjai, gelegen aan de rivier van dien naam, waar deze uit het gebergte stroomt, om 2000 M. verder in O. richting door sawahterrein in zee uit te wateren, vond haar verdediging in de, op den rechter rivieroever aan zee gelegen kampong Mangara Bombang. Tusschen deze kampong en het gebergte ligt een 1000 meter breede en 1300 meter lange sawahvlakte ten Zuiden door een van de heuvels afstroomend riviertje begrensd.

Op één paal ten Zuiden van die plaats landende, werd de compagnie hevig beschoten, doch wist den vijand te verdrijven en een goede positie achter het riviertje in te nemen. Ten einde het debarkement der overige daartoe aangewezen troepen te beveiligen, openden de sloepen het vuur op de tusschen twee

moerassen gelegen kampong, die dit met 4 stukken en vele lilla's beantwoordde.

Vrijwilligers der reeds gelande compagnie rukten tegelijk onder majoor Geij om 's vijands rechter-flank voorwaarts, en vervolgden hem gedurende een half uur, totdat een regenbui het gebruik der geweren onmogelijk maakte en de Bonieren weder opdrongen. Hun cavalerie, die het troepje vrijwilligers wilde afsnijden, werd door het vuur der van positie veranderde booten verhinderd dit plan te volvoeren, zoodat de majoor gelegenheid had terug te trekken.

Toen de vijand zich echter weder in de kampong nestelde, rukte hij nogmaals op, doch moest op nieuw wijken en kreeg bij het overzwemmen van het riviertje, waarin de vloed opliep, een kogel in den schouder.

Des nachts werden alle troepen gedebarkeerd en den volgenden morgen stonden zij ten aanval gereed. 50 cavaleristen, onder den luitenant Leusden, passeerden hooger op de kleine rivier en stelden zich achter een boschje in hinderlaag; de artillerie kwam aan de overzijde in batterij en beschoot de kampong met kogels en ook met congrevische vuurpijlen, en van den indruk, door dit vuur te weeg gebracht, maakte de infanterie gebruik om te stormen en den 5 à 6000 man sterken vijand na gering verzet tot den voet der heuvels terug te drijven, waar zij een sterke stelling bezet hielden. Van hier vielen zij weder met hun ruiters op de tirailleurs en den hoofdtroep aan, maar werden, door den tegenaanval der reserve en een charge onzer cavalerie in hun flank, voor goed verjaagd. Met een verlies van 5 dooden en 10 gewonden was aldus Mangara Bombang genomen. Het werd met zijne 400 huizen aan de vlammen prijs gegeven.

Den volgenden morgen landden ook de Soemenapsche troepen en den 17den rukten de onzen in drie colonnes op. De rechter colonne, onder kolonel Bischoff, die des nachts de Sindjai-rivier was overgestoken, en de linker onder majoor de Bast, die in de richting van het gebergte ageerde, trokken de hoofdplaats Sindjai om, en hielden een voorsprong op de hoofd- of midden-colonne, die tegen de plaats oprukte, in de hoop, dat Le Bron boven die kampong zou zijn aangekomen en mede zoude werken de 16000 hier verzamelde vijanden in te sluiten. De vijand kon echter terugwijken, daar de land-colonne, die de vluchtende bevolking voor zich uitdreef, op haar marsch twee malen door hoog water in breede rivieren werd opgehouden welke zij slechts met behulp van sloepen der marine had kunnen passeeren. Eerst den 20sten arriveerde zij langs het strand, dus in den rug van ons leger.

Dewijl de hoofden niet voldoen wilden aan de eischen van den Opperbevelhebber, werd ook Sindjai verbrand. Den 22sten embarkeerden onze troepen, met uitzondering der land-colonne, die 100 Soemenappers ter versterking kreeg en de opdracht ontving naar Badjoa te marscheeren om daar den vijand in den rug aan te vallen.

Hoewel er bij deze gevechten weinig verlies geleden werd, was de toestand der expeditionnaire troepen verre van gunstig, daar 12 officieren en 438 man ziek waren.

Twee dagen later was de vloot op de reede van Badjoa vereenigd, doch moest ver uit den wal blijven wegens de vele klippen en de ondiepte voor de lage, moerassige oevers. Bij de verkenning, die door den Generaal verricht werd en waarbij hij van den wal werd beschoten, bleek de vijandelijke linie van borstweringen met geschut beplant, en vijf palen lang te wezen. Haar rechtervleugel sloot aan een moeras en links was zij gedekt door een haltronde redoute.

Op dien linkervleugel vond de zoon des Generaals een geschikt landingspunt in weerwil van het vuur en de dreigende houding van vijandelijke lippa-lippa's. Er werd besloten den volgenden dag daartegen den hoofdaanval te richten.

Voorhoede:
Majoor GEIJ;
2 compagnieën infanterie (kapit. BOURDON en HERSENS),
100 Soemenappers
Hoofdtroep:
Kolonel BISCHOFF;
60 man, onder kapitein STIRUM,
2 detachementen infanterie,
100 Soemenappers.
Reserve:
Majoor DE BAST;
2 detachementen infanterie, onder kapitein SOLLEWIJN,
mariniers,
60 Soemenappers.

De 3 kanonneerbooten zouden positie nemen tegenover den rechtervleugel van 's vijands linie;

3 barkassen, voor het centrum, zouden zijn batterijen onder vuur nemen, en 3 andere barkassen tegenover zijn linkervleugel de landing dekken.

Te 2 ure 's nachts moesten de troepen plaats nemen in de sloepen, die zich, tot het overbrengen van de voorhoede, het centrum en de achterhoede bij de aangewezen schepen moesten verzamelen.

De prauwen en ongebruikte kleine vaartuigen hadden naar het centrum en den rechtervleugel des vijands op te roeien, om hem in den waan te brengen, dat ook daar een aanval plaats zou hebben.

De artillerie zou op vlotten worden geplaatst en stelling nemen vóór het midden; de voorhoede, gevolgd door den hoofdtroep en de reserve, zou eindelijk den steven richten naar het verkende punt op 's vijands linkervleugel.

Bij het aanbreken van den dag was alles op de aangewezen plaats present en sloegen de tamboers en speelde de muziek voor het valsche aanvalspunt, waar de Bonieren hun vuur openden, terwijl de aanvalscolonne, achter de zware kruitdamp verborgen, ongemerkt de lage kust naderde. Majoor GEIJ sprong het eerst in zee, toen de booten aan den grond raakten, veroverde met 200 man, met de bajonet, de ronde redoute en de daarnevens gelegen twaalf ponders-batterij en dreef de verdedigers verder terug, terwijl de rest der troepen debarkeerde.

Tegen de 140 man, die nu door VAN GEEN werden uitgezonden om het centrum in den rug aan te vallen, rukte de vijand op. En tirailleur trok men hem te gemoet en hij werd in de flank door het vuur der mariniers, die in een moeras waren blijven steken, zoodanig bestookt, dat hij nogmaals week en met de verdedigers der versterkingen, die tot nu toe met de flotille in vuurgevecht waren geweest, op de vlucht sloeg, 400 dooden achterlatende. Ware de colonne LE BRON DE VEXELA toen tegenwoordig geweest, dan had deze den vijand op zijn vlucht naar het Zuiden kunnen vernietigen.

Op zijn marsch vele kampongs doortrekkende, die allen verbrand werden, als zij geen schatting in vee wilden betalen, was hij door hevigen regen een geheelen dag opgehouden. Hij moest ook op den laatsten marschdag steeds tot aan de knieën of den buik door moerassige sawah's waden, zoodat hij eerst den 29sten voor Badjoa kon verschijnen.

De uitgebreide verdedigingswerken van klei en klipsteen, $2^1/_2$ meter hoog opgetrokken, behoorlijk geflankeerd en met 60 kanonnen bewapend, waren, zooals wij zagen, inmiddels met een verlies van slechts 6 dooden en 22 gewonden veroverd en werden nu tot een kampement ingericht om van daar uit tegen Boni te ageeren. In afwachting van de komst der colonne LE BRON werden er kleine demonstraties verricht, en toen zij was aangekomen, werd den 30 Maart door de hiernevens genoemde colonne het als zeer sterk bekend staande Boni verkend, terwijl alle troepen onder de wapenen stonden.

Generaal VAN GEEN;
1 compagnie infanterie,
1 detachement huzaren,
2 houwitsers,
2 mortieren,
38 ruiters van Goa.

Na een marsch van twee uren voor die plaats aangekomen, ontwikkelde VAN GEEN de infanterie en tirailleur met soutiens en liet de cavalerie op 200 pas van de wallen positie nemen. De plaats, een langwerpig vierkant van een uur in omtrek, door 2.4 meter hooge en dikke wallen van klipsteen omsloten, die van een doorloopend banket en van traversen voor de toegangen voorzien waren, bleek verlaten en de dalem der vorsten, bewapend met 15 stukken, stond in brand. Na de moskee in de lucht te hebben laten springen, keerde de Generaal des avonds naar het bivak terug. Den volgenden morgen werd de verkenning met 4 colonnes hervat.

De vleugel-colonnes trokken om Boni heen en vereenigden zich daar achter, de centrum-colonnes marcheerden op Boni aan en vernielden alle kampongs, zonder een vijand te ontdekken.

Op het bericht, dat vele prauwen de Panjoela-rivier (ten Zuiden van het eiland Palette) waren opgevaren, ter beveiliging der weggevoerde schatten, werden in den volgenden nacht eenige barkassen, onder de luitenants-ter-zee ZOUTMAN en VAN SPEIJCK, met 100 soldaten, onder kapitein HERSENS, daarheen gezonden. De versterkte kampong Latondra, met een staketsel in de rivier afgesloten, werd genomen en de verkenning in de richting van Lona, waar eenige ongeladen prauwen werden aangetroffen, voortgezet Hoewel zijn opdracht inhield den 2den April weder te Badjoa terug te zijn, omdat de Generaal den 3den de Tjenrana-rivier met alle booten en 500 soldaten wilde doen verkennen, zette HERSENS zijn tocht voort en roeide ook een tak der Tjenrana-rivier op, tot aan de hoofdrivier zelve, waar de kampong van dien naam en de kampong Lea onderzocht werden. Nergens waren de vijandelijke prauwen te vinden en overal was het verzet gering, doch van toenadering bleek de bevolking afkeerig.

Eerst den 7den was hij terug.

De Koningin was naar Wadjo gevlucht, hetwelk zich onzijdig gehouden had, doch geen toenadering betoonde, en gaf geen antwoord — waartoe haar vier

dagen tijd van beraad gegeven was — op de haar toegezonden proclamatie tot het sluiten van vrede, waarbij het stellen van vier prinsen als gijzelaars werd bedongen.

Daar de Zuid-Oost-moeson inviel, de vele regens het terrein onbegaanbaar maakten en er onder de soldaten weder een groot aantal zieken voorkwam, terwijl de marine het verder verblijf op de reede gevaarlijk achtte, besloot van Geen de kust te verlaten en den overste Le Bron met een sterke divisie en de Goa'sche hulptroepen dwars door het land naar Maros te doen marcheeren.

Le Bron vertrok den 9den met 110 soldaten, 95 Soemenappers, 11 pioniers, 2 handmortieren en de hulptroepen, medevoerende 150 koelies, beladen met arak en hard brood voor acht dagen.

Na drie dagmarschen langs den reeds door hem afgelegden weg te hebben gemaakt, sloeg hij landwaarts in en besteeg over Waroe het Oostelijke gebergte, langs diepe afgronden en door broeiend heete alang-alang velden. Den 14den werd hij voor de door regens gezwollen Walannae één dag opgehouden, waarna hij de volgende dagen de Oostelijke hellingen van den Westelijken bergrug opging, de valleien van Lappakanroe en Assoempatoe passeerde en door een spleet op den kam der bergen, de Benteng genaamd, in de vruchtbare, als met muren omringde vallei van Tjamba afdaalde, waar hem de hoofden te gemoet kwamen. De afstand van Boni tot Tjamba bedraagt 61, die van de Walannae tot Tjamba 16 palen.

Twaalf dagen te voren waren de Bonieren langs dien weg uit Maros teruggekeerd, met zich voerende de twee stukken bij Boeloe Sepong veroverd. Na den Westelijken bergwand te zijn overgetrokken, waartoe hij gebruik maakte van een kloof, die slechts man voor man te passeeren was, daalde Le Bron in de schaduw der loodrechte rotswanden naar de vlakte van Maros af en bereikte den 22sten, na een marsch van 14 dagen, die plaats, welke 27 paal van Tjamba verwijderd ligt.

De vloot, den 10den en 11den met de overige troepen van Boni vertrokken, bracht hen den 19den April te Makasser terug, waar de vele zieken werden verpleegd, en nu alles in gereedheid werd gebracht voor den tocht tegen Soeppa. Blijkens de verkenning van den majoor-ingenieur van der Wijck en den luitenant-adjudant van Geen, met 50 soldaten ondernomen, was die kampong krachtig versterkt, en den 20sten Mei bleek aan den commissaris Tobias het terrein aldaar nog zoo drassig, dat het vertrek der expeditie tot den 20sten Juni moest worden uitgesteld. Een officier werd inmiddels daarheen gezonden om de sawahdijkjes te doorsteken en de afwatering te bevorderen, terwijl de troepen geoefend werden in de manoeuvres, die zij daar zouden hebben uit te voeren.

4. DE EXPEDITIE NAAR SOEPPA IN 1825.

Commandant:
Kolonel BISCHOFF;
1000 man infanterie en mariniers,
700 „ Madoereezen,
100 „ artillerie,
50 pioniers,
5 oorlogsschepen,
4 particuliere schepen.

Den 23sten Juni verscheen de vloot in de baai van Paré Paré, waar de vorst van Sidenreng met zijne benden reeds maanden lang voor Soeppa had gelegen, en den volgenden dag had de ontscheping plaats.

Bij de verkenning, met al zijn stafofficieren en een detachement huzaren op een heuvel (zie de kaart) ondernomen, werd de Generaal op korten afstand beschoten en werd op 700 pas van de kampong het punt bepaald, waar de batterij van 6 kanonnen, 2 mortieren, 4 handmortieren en bokken voor congrevische vuurpijlen zou worden aangelegd. Zes vuurmonden bleven aan het strand achter en de aan land gezette troepen trokken des middags van den 25sten onder het spelen der muziek op en namen aan de landzijde der heuvels positie.

Zij waren ingedeeld in vier divisiën, bij elke waarvan 100 Soemenappers en 12 pioniers met stormladders gevoegd waren. Zij stonden onder de orders van majoor DE BAST, LE BRON DE VEXELA, COEHOORN VAN HOUWERDA (afgelost van Maros) en SOLLEWIJN, terwijl majoor GEIJ 2 bespannen zesponders en 4 houwitsers aanvoerde.

Des morgens ten 5 ure van den 26sten Juni stonden de troepen ten aanval gereed.

Kolonel BISCHOFF kreeg opdracht met 3 divisiën naar den heuvel op te rukken, waarna majoor SOLLEWIJN met de 4de divisie, 2 houwitsers en 250 man hulptroepen recht op den op 1600 pas verwijderden Tamarinde-boom, waar eene benteng lag, zoude aan marcheeren en die sterkte door omtrekking in de keel aangrijpen, terwijl de zware artillerie haar inmiddels onder vuur nam *).

Toen de voorhoede van BISCHOFF bij den heuvel aankwam, zond de Generaal, die zijn colonne gevolgd was, een peloton infanterie en tirailleur in de struiken vooruit. Het stuitte spoedig tegen een versterkt huis, waarin het vijf vijanden neerlegde. Nadat de colonne hier verzameld was, werd majoor DE BAST naar een voorgelegen versterking gedirigeerd. Middelerwijl hadden de Sidenrengers een benteng bestormd, die door den vijand, onder het medevoeren van hun vaandel, verlaten werd. Op last van VAN GEEN chargeerden de huzaren op dien troep, welke, te gelijkertijd door een paar pelotons van DE BAST in de flank genomen, geheel uiteen geslagen werd. Zoowel DE BAST als SOLLEWIJN vonden de bentengs, waartegen zij ageerden, en nog 3 andere, verlaten, zoodat te 8 ure alle buitenwerken van

*) Hier zien wij weder in een duidelijk voorbeeld, hoe de inlandsche vijand van vroeger opgedane ondervinding weet gebruik te maken. Het punt, dat vroeger tot steun moest dienen voor onze hulpbenden bij de insluiting zijner sterkte, was nu behoorlijk versterkt.

Soeppa en 3 kanonnen, met een verlies van slechts enkele gewonden, in handen van den Generaal waren en het bivak achter den Tamarinde-boom betrokken kon worden.

Toen het bleek, dat de vijand binnen Soeppa de daken der versterkte woningen afnam, werd het vuur der vaste batterij daartegen gericht. Ook werden des namiddags onderhandelingen met den vijand geopend, zonder dat echter de krijgsverrichtingen werden gestaakt.

Den volgenden morgen stelde de Generaal zich aan het hoofd van een verkenningstroep, sterk 300 man, onder majoor VAN COEHOORN, om, in Zuidelijke richting voorttrekkend, den vijand in te sluiten. Nadat de uit een kleine benteng vurende vijand verdreven was, deboucheerde de troep op eene sawah-vlakte. Toen daar een afgevaardigde van den vorst den Generaal de onderwerping van Soeppa kwam aanbieden en mededeeling doen, dat alle vijandelijkheden zouden worden gestaakt, trok ook de hoofdcolonne daarheen.

Kapitein KOELMAN ontdekte inmiddels een met geweren gewapende troep van 150 man en 50 ruiters, die met 60 karbouwen, in het hooge gras gelegerd was. De onderhandelingen met hun aanvoerder, een jongeren broeder van den vorst van Soeppa, bleven ondergeschikt aan die met den laatstgenoemde, en daarom werden zij in hun kamp door huzaren en een colonne omsingeld, om, indien de strijd mocht worden hervat, onmiddellijk onschadelijk te worden gemaakt.

De vorst van Soeppa nam de gestelde voorwaarden aan en liet toe dat de ingang van zijn hoofdplaats door 200 onzer soldaten werd bezet, terwijl de rest der troepen naar het bivak terugkeerde. Hij leverde 24 stukken geschut en ettelijke geweren uit, slechtte zijn versterkingen en stelde zijn zoon als gijzelaar.

De hooge, gepalissadeerde wal van Soeppa was regelmatig aangelegd, door uitspringende gedeelten in tenaille-vorm bestreken en om de 12 passen van schietgaten voorzien. De voorgelegen gracht werd door bamboe doeri-verhakkingen en door wolfskuilen beschermd en het geheel was door struikgewas omringd en onzichtbaar gemaakt. De 200 huizen in de kampong waren versterkt en aan de voorzijde door opgeworpen aarde gedekt.

De heer TOBIAS, inmiddels te Soeppa aangekomen, bewerkte eene verzoening tusschen de vorsten van Soeppa en Sidenreng en regelde de verdere verhouding met het Indische Gouvernement.

Aan den vorst van Sidenreng werd Paré Paré in vruchtgebruik afgestaan.

Den 5den Juli keerde de expeditie naar Makasser terug en bezocht de Generaal de koningin van Tanette.

Daarna werd een expeditie naar Borneo, ter sterkte van 400 man, onder majoor SOLLEWIJN, in gereedheid gebracht en kolonel BISCHOFF, ter vervanging van kolonel VAN SCHELLE, tot gouverneur aangesteld.

De nieuwe Gouverneur behield 460 Europeesche, 180 Ambonneesche en 550 inlandsche soldaten, waaronder 200 artilleristen en 50 huzaren. De overige expe-

ditionnaire troepen vertrokken met den Generaal naar Java, waar zij aankwamen op het meest hachelijke oogenblik van den Java-oorlog.

Mandar en Loeboe zonden gezantschappen; Sidenreng, Tanette, Soeppa en Goa waren onze bondgenooten; Segeri en Maros, Bonthain en Boelekomba waren van vijanden gezuiverd, de vaart op de Molukken weder veilig, de hoofdvijand overwonnen en zijn middelen tot oorlog voeren voor langen tijd vernietigd.

De vrede met Boni was echter nog niet gesloten. Lamaroe bleek aan dat rijk ondergeschikt en Soppeng en Wadjo waren nog onafhankelijk, zoodat het staatkundig resultaat dezer expeditie niet opwoog tegen het militair succes en er nog ettelijke kleinere tochten en eindelijk de beide Bonische expeditiën van 1858 en 1859 noodig waren, om de rust en de vrede op het geheele schiereiland ten volle te herstellen en duurzaam te maken.

---

5. DE TOCHT NAAR TANETTE IN 1826.

In Mei 1826 was het LAPATOEA, de gewezen koning van Tanette, ten vorigen jare te Makasser in onderwerping gekomen, die het eerst weder vijandelijkheden tegen ons pleegde, door zich in zijn vroeger rijk op nieuw gezag aan te matigen en bij Pankadjene bentengs op te werpen.

Commandant: Majoor VAN COEHOORN VAN HOUWERDA;
175 man infanterie,
1 officier en 25 man artillerie,
2 éénponders,
2 handmortieren,
1 officier en 20 huzaren,
2 oorlogsschepen,
1 kannonneerboot.

Tot tuchtiging van dien rebel vertrok de hiernevensgenoemde colonne den 31sten Mei met een particulier schip naar Tanette, waar zij bij Antje landde, terwijl de hulptroepen van Segeri en Pankadjene, onder den assistent-resident MAIJOR van Mandalle, en die uit Sidenreng van uit Barroe moesten ageeren.

De majoor VAN COEHOORN zond naar LAPATOEA een parlementair, die onverrichter zake terugkwam. Toen trok hij over de sawah tegen de op een steilen rotswand gelegen, door een wal omgeven en door de diepe rivier gedekte versterking bij Tanette op en deed 4 sloepen, ieder met 60 matrozen bemand, onder den luitenant-ter-zee DE BOES de rivier opvaren om de voorgelegen kampong in den rug te nemen. VAN COEHOORN bestormde en nam die versterkte kampong dan ook, maar kwam toen tot de overtuiging, dat van deze zijde den aanval op de hoofdversterking van Tanette niet mogelijk was. Hij retireerde dus naar het strand, ging den volgenden morgen te 4 ure de rivier over, zond de sloepen weder vooruit tegen de versterkingen op den oever,

trok door engten tusschen de rotsen naar de vallei, die door Tanette gedomineerd wordt, en bracht zijn 4 stukken in stelling tegen de 3 zware batterijen, die en etage het pad bestreken, dat slingerend opliep tegen de 30 voet hooge, steile rotsen. Na het hevig vijandelijk vuur zoo lang beantwoord te hebben totdat ook de bemanning der sloepen was geland, voerde de majoor de storm-colonne tegen de eerste batterijen op, waarin hij tot aansporing zijner soldaten zijn epauletten wierp. Hij nam die batterijen en de beide hooger gelegene, en drong de versterking binnen.

Op die wijze wist hij hier de zege te behalen en de bij Boeloe Sepong verloren stukken geschut te heroveren. Behalve ettelijke dooden en gewonden, die ons deze affaire kostte, verloor het leger in den commandant dezer expeditie, die drie weken later aan de doorgestane vermoeienissen overleed, een dapper officier.

De Koning was nogmaals gevlucht en de Koningin werd weder in haar gezag hersteld

Een jaar later deed zij echter afstand van den troon ten behoeve van haar broeder, den gedurig onrust stokenden, verjaagden Koning, die nogmaals trouw beloofde en na het afstaan van een drietal landschappen, waarover regenten werden aangesteld, door het Gouvernement werd erkend.

---

6. DE EXPEDITIE TEGEN WATTA.

Na den dood van onzen trouwen bondgenoot, den koning van Sidenreng, ontstonden er spoedig beroeringen in dit rijkje. Als zijn opvolger was reeds in 1826 zijn kleinzoon Lapangorisan erkend, met voorbijgang van diens halven broeder, Datoe Lampoeloe, die daartoe door het Engelsche tusschenbestuur en volgens gesloten huwelijkscontracten was aangewezen, maar die positie door wangedrag had verbeurd. Uit de hoofdplaats verjaagd, zocht Datoe Lampoeloe steun bij Bonische prinsen en bij zijn schoonvader, den vorst van het onder Soppeng staande Mario-ri-Awa. Twee partijen vormden zich nu in het betwiste gebied en de erkende troonsopvolger verzocht het Gouvernement een oorlogsschip en 50 geweren ter zijner verdediging te zenden.

Soeppa maakte zich tijdens deze verwarring van Paré Paré meester en bleef weigeren dit kustland te verlaten, in weerwil der vertoogen van onzen Commissaris, die met een schip en een klein detachement de geweren naar Sidenreng overbracht. De strijd bleef op de grenzen slepende, totdat in 1833 Lampoeloe de in het binnenland gelegen kampong Watta, op 38 palen van Paré Paré, bemachtigde en het den koning van Sidenreng zoo benauwd maakte, dat het noodzakelijk werd hem krachtiger te ondersteunen.

Commandant:
Kapitein VAN DEN VRIJHOEFF;
4 officieren en 220 minderen,
2 tweeponders,
4 handmortieren.

Een kleine colonne kwam daartoe den 12den April 1833 in de baai van Paré Paré aan, en debarkeerde denzelfden dag, terwijl de gouverneur van Makasser met 1 officier en 22 huzaren langs den landweg over Maros, Pankadjene, Segeri, Mandalle, Tanette, Barroe en Batoe Poeti reed en den 15den aldaar aankwam. Na versterkt te zijn met 2 officieren en 42 man der beide oorlogsschepen, marcheerde de Gouverneur met zijn troepen den 17den naar Tete Adji, de verblijfplaats der Sidenrengsche vorsten, en nam den 19den drie uren verder in een verlaten benteng, op 1000 pas van Watta, positie. Daar had de vijand zich in twee achter elkaar gelegen rijen bentengs en in de achter hoog rietgewas verscholen kampong aan de overzijde eener rivier versterkt. Twee dagen later rukten de zes officieren, de 268 man met de 10000 man hulptroepen op de flanken, alle onder de bevelen van den Gouverneur en zijn ambtenaren, tegen die positie op. Zij namen, met een verlies van 2 gesneuvelden en 5 licht gewonden, den rechter vleugel-benteng der eerste linie, waar de vijand een vijftigtal dooden verkreeg en vonden de tweede rij bentengs, op een uur afstand van de eerste, verlaten. Toen zij naar de kampong oprukten, werden zij in het modderig terrein plotseling op den rechter vleugel aangevallen door een groot getal in de alang-alang en het riet verscholen vijanden, die den slecht aangevoerden troep in verwarring brachten en de hulptroepen, tusschen onze soldaten door, op de vlucht joegen, zoodat ook de dekking der artillerie, sterk 25 man infanterie, en de huzaren werden medegesleept en de stukken moesten worden achtergelaten. Slechts met groote moeite konden twee onzer officieren uit de handen des vijands worden gered.

Gelukkig stelde de vijand zich tevreden met de veroverde vuurmonden en munitie en gaf den vluchtenden gelegenheid zich in de vroeger verlaten bevonden bentengs te verzamelen, waar het bleek dat de luitenant der marine VAN DER MEULEN en 29 man gesneuveld, en 5 minderen gewond waren.

De terugtocht werd eerst tot Tete Adji en den 24sten naar Paré Paré voortgezet en van daar keerde men over zee naar Makasser terug.

De vorst van Sidenreng wist den 24sten Mei met eigen krachten zijn vijanden op 12 palen afstand van Watta te verslaan. 100 hunner deed hij onthoofden. Door bemiddeling van onze bondgenoote, de koningin van Barroe, werd er in tegenwoordigheid van onzen assistent-resident vier maanden later eene verzoening tusschen de beide halve broeders gesloten.

Toen de onderlinge strijd daarna nogmaals uitbarstte, werd deze eindelijk door tusschenkomst van Boni, en wel door middel van een huwelijk tusschen twee kinderen der vijandige broeders, bijgelegd.

Wel waren dus onze troepen verslagen, maar de rust in Sidenreng was toch hersteld.

7. DE KRIJGSBEDRIJVEN IN SEGERI EN TANETTE IN 1839.

De vorst van Tanette toonde langzamerhand weder zijn ouden aard, door de afgestane landschappen te bezetten en zijn vogelvrij verklaarden zoon bij diens rooverijen in Segeri te steunen. In October 1839 — nadat de Gouverneur de zaken in het Noorden persoonlijk afdoende meende geregeld te hebben — overstroomden de benden van genoemden vorst onder Daëng Kalaboe de Noorderdistricten en sneden onzen regent van Mandalle de gemeenschap met ons bestuur af.

Kapitein Blondeau vertrok den 7 October met 150 man, een brik en twee kruisbooten (kleine oorlogsvaartuigen met twee masten) naar Mandalle en zond zijn 27 man cavalerie onder luitenant Croon, waarbij 500 man hulptroepen onder den assistent-resident van Maros, zich aansloten, te land over Segeri daarheen.

Bij de landing verdreven de troepen van Blondeau eenige vijanden en daarna trok hij met de hem tegemoet gezonden 200 man hulptroepen door de rijstvelden naar Kekean, waar ook de huzaren, na en passant te Segeri een benting genomen te hebben, in goede orde aankwamen.

De volgende dagen zond Blondeau patrouilles het gebergte in, die eenige geweerschoten met de muiters wisselden en enkele kampongs verbrandden. Vervolgens trok hij Segeri binnen, richtte aan de monding der Segeri-rivier, onder dekking van een reserve, een vivres-depôt op en marcheerde den 15den met 1500 man bijeengeraapte kampong-bewoners als hulptroepen, over Baring naar de engte van Paringring in den Westelijken bocht van het daarachter gelegen Segeri'sche gebergte. Na genoemde kampong te hebben genomen en verbrand, naderde hij eene op zich zelf staande steile rots, die aan de bovenzijde met struiken begroeid, door verschansingen, borangs, verhakkingen, Spaansche ruiters en wolfskuilen versterkt, en door een tusschen struiken verscholen riviertje gedekt was. De hulptroepen trokken toen op 3 à 400 pas voor den troep en tirailleur door het vlakke, modderige, met onkruid bewassen terrein vooruit. Terwijl zij ter linkerzijde der colonne het riviertje verkenden, marcheerde de troep door en ontving plotseling van achter de struiken aan de overzijde van de rivier en van de 25 voet hooge rots, op zeer korten afstand zulk een hevig vuur, dat een vijftal manschappen en eenige paarden gewond werden, de inlandsche soldaten wankelden en de hulptroepen en de koelies der artillerie afdeinsden.

Hoewel de artillerie, die zich 400 pas achterwaarts opstelde, met den éénen nog bruikbaren houwitser den vijand met kartetsvuur terug dreef en hem verhinderde om uit de rotsvesting uitvallen te doen, keerden de hulptroepen, die een twaalftal dooden bekomen hadden, niet terug, en was Blondeau genoodzaakt, na $1^1/_2$ uur wachtens en toen het vuur van den vijand zweeg, terug te trekken. In afwachting der tusschenkomst van Boni, waartoe dit rijk uitgenoodigd was, bleef hij te Mandalle ter observatie der drie vijandelijke bentengs om en bij Paringring. Onder den invloed van Boni keerden de meeste muiters

naar hun haardsteden terug of hielden zich rustig in hun sterkten, terwijl Tanette een onderdanigen toon aansloeg. De colonne, door ziekten verzwakt, werd toen van het ongezonde strand naar Pankadjene, op anderhalf uur afstand van de zee, verplaatst, om na het einde van den West-moesson weder naar Kekean terug te keeren, steeds in afwachting, dat de zaken voldoende geregeld zouden worden.

Hiertoe bleek de vorst van Tanette echter onwillig. Na met allerlei uitvluchten voor den dag gekomen te zijn, weigerde hij rondweg zijn zoon uit te leveren en riep zijn volk te wapen. Majoor Hendriks, reeds den 21sten October naar Kekean vertrokken, waar hij verkenningen deed langs de grens, kreeg nu bevel Tanette te gaan innemen, met 9 officieren en 129 minderen der 3 wapens, die zich voegen moesten bij de 4 officieren en 130 minderen aan de grens van dat rijk opgesteld.

Datoe Mario, vorst van Mario-ri-awa, die 1000 man hulptroepen ter zijner beschikking stelde, en door wiens tusschenkomst de bentengs van Parinring eindelijk ontruimd waren, werd tot vorst van Tanette aangesteld en Lapatoea vervallen verklaard van den troon.

Van Kekean, waar een bezetting achterbleef, rukte de colonne den 25sten, over Mandalle, Tanette binnen. Zij stuitte al dadelijk tegen een sterke positie, door bijna ondoordringbaar bosch gedekt, die 900 meters ver langs het strand voortliep, terwijl aan het einde dier linie aan den voet der 500 meter ver in zee uitspringende rotsachtige kaap (Oedjong Batoe), waarachter het pad aan de landzijde voortliep, bentengs waren aangelegd, die het strand bestreken. Na herhaalde omtrekkingen zijner rechterflank door scherpe gevechten te hebben afgeweerd, trok Hendriks, met achterlating van 500 man hulptroepen tot dekking van Mandalle, langs het strand voorwaarts, daarbij krachtig gesteund door het licht geschut der barkas en van twee kruisprauwen. Door zee wadende, wist hij met zijn huzaren aan het hoofd zijner manschappen, voorbij de kaap te komen en zoodoende de vijandelijke, uit paalwerk met schietgaten bestaande versterkingen om te trekken en den vijand in het bosch en tegen de berghellingen op te drijven.

Vervolgens rukte hij weder voort tot het, aan de overzijde eener 900 meters lange en 500 meters breede sawah-vlakte gelegen Pantjana, hetwelk reeds des morgens door een oorlogsschip onder vuur genomen was. Door huzaren en tirailleurs vooruitgegaan, marcheerde hij zonder tegenstand door die kampong en bereikte de rivier.

Slechts 3 gewonden kwamen onder zijn troepen voor, en ook zijn hulpbenden hadden slechts een gering verlies aan gesneuvelden en gekwetsten geleden.

In afwijking van de richting in 1826 door majoor van Coehoorn gevolgd, trok Hendriks nu niet langs de versperde rivier tegen Tanette op, maar doorwaadde deze en vervolgde zijn marsch in Noordelijke richting langs het strand, met het plan bij de 8000 meters verder uitwaterende Lipoekasi-rivier het

land met zijn troepen binnen te dringen en Tanette in den rug te nemen.

Op voorstel van den nieuwen vorst, die geen grooten tegenstand verwachtte en een direct oprukken naar de hoofdplaats verkieselijker achtte, veranderde hij echter van plan, betrok bij Antje het bivak en deed den volgenden dag het terrein verkennen en de nabij gelegen kampongs verbranden. De rivier Pantjana en de hoofdplaats bleken versterkt en bezet te wezen, doch toen de troepen den 29sten voor die plaats verschenen, na een verlaten benteng gepasseerd te zijn, vonden zij alle huizen in Tanette verbrand. Dit was den vorigen nacht op last des Konings geschied om daardoor zijn volk te noodzaken hem te volgen.

De sterkte op het steile plateau achter Tanette, die het geheele terrein beheerscht, had eene borstwering van 6 voet dikte en 5 voet hoogte van klei en keisteenen opgetrokken.

De barkas en de kruisprauwen konden wegens laag water de rivier niet tot Tanette opvaren. Zij vonden intusschen een tweetal nu verlaten sterke bentengs en een stelsel van loopgraven langs de rivier, waaruit een krachtige verdediging had gevoerd kunnen worden.

Patrouilles, het onmiddellijk achter de hoofdplaats gelegen heuvelland ingezonden, als ook de beweging der Bonieren in Zuid-Oostelijke richting, deden de vijanden verder terug wijken, en toen den 29sten het gebergte over grooter uitgestrektheid zoude worden doorzocht, kwam het bericht, dat de Koning door de zijnen verlaten was, en boden de hoofden hun onderwerping aan.

Drie dagen later werd de nieuw benoemde vorst geïnstalleerd en aan hem het bestuur opgedragen. Vervolgens keerde de expeditie naar Kekean en van daar naar Makasser terug.

Wat het militair gedeelte aangaat, was dus het succes zoo volkomen mogelijk. Lapatoea vluchtte en kwam het volgende jaar in onderwerping, doch bleef tot aan zijn dood in 1844 oorlogzuchtig.

De gouverneur van Makasser, Bousquet, die dezen tocht op eigen verantwoording had doen ondernemen, werd uit zijn betrekking ontslagen.

8. DE VEROVERING VAN BOEKOELOE IN 1855.

Daeng Kalaboe, wien in 1846 vergund was zich weder in de Noorderdistricten te vestigen, ondernam vijf jaren later op nieuw ettelijke strooptochten en bracht zijn hoofdkwartier buiten onze grenzen over. Tanette bleek onmachtig dien strooper in handen te krijgen en in 1855 liepen zijn benden, bestaande uit 200 man voetvolk en 50 ruiters, ons etablissement te Segeri af en vermoordden den daar geplaatsten ambtenaar.

Nu was de maat meer dan vol. Op last van den militairen commandant, majoor BAUDOÏN, verscheen den 3den Juni 1855 een colonne te Segeri, waar hulptroepen verzameld waren en verkenningen gedaan werden naar de schuilplaatsen der opstandelingen. Den 11den werd hun positie te Boekoeloe nader verkend en te Botto stelling genomen, om den 13den den aanval te ondernemen, terwijl de hulptroepen van Tanette in 's vijands rug zouden ageeren.

Commandant: Kapitein A. J. CAMPHUIS;
3 officieren; 150 man infanterie;
1 officier der artillerie met eene sectie berg-artillerie;
1 officier en 25 man cavalerie;
1 officier van gezondheid.
1000 man hulptroepen.

Tijdens den opmarsch ondervond de colonne veel last van randjoes en bij het afdalen eener hoogte, welker hellingen daarmede als bezaaid waren, ontving de voorwacht eensklaps een hevig vuur van achter een uit recht opstaande boomstammen saamgestelde zware borstwering, aan den voet dier hoogte gelegen. De oprukkende tirailleurs hadden zooveel van dit vuur te lijden, waardoor 2 flankeurs sneuvelden en 1 gewond werd, dat de commandant besloot de tirailleur-linie terug te roepen en de beide 18 dM. mortieren in batterij te brengen. Daarop trok de vijand links af om onzen rechter flank te bedreigen, terwijl zijn ruiters een verrassende en stoute charge in onzen rug ondernamen en het achterhoede-peloton van luitenant FRANCK, dat tegen hen front maakte, aan het wankelen brachten. Dank zij het moedig voorbeeld van dien officier, herstelde zijn peloton zich echter spoedig en dreef den vijand met de bajonet terug. De granaten, door luitenant PEYER IM HOFF op de nu wijkende opstandelingen afgegeven, deden hen afdeinzen en op den berg Boekoeloe de wijk nemen.

Door een opening in de borstwering, welke de hulptroepen hadden gemaakt, rukte de colonne tot de kampong Lapakadieng voort. Daar stak zij het huis van den opstandeling in brand en maakte veel buit.

In het geheel werden 4 onzer militairen gedood en 18, meerendeels door randjoes, gekwetst.

Daar DAENG KALABOE bij deze affaire was gesneuveld werd verondersteld, dat nu de rust voldoende zoude gehandhaafd blijven, indien er te Segeri een bezetting werd gelegd.

---

9. DE EXPEDITIE NAAR BONI IN 1859.

Zooals hierboven werd medegedeeld, hadden onze troepen tijdens de expeditie onder generaal VAN GEEN, Zuid-Celebes doorkruist en gestraft voor vroegere trouweloosheid, was de rust op meer of min afdoende wijze in Goa, Soeppa, Tanette, Bonthain en Boelekomba hersteld en was er schrik teweeggebracht onder de overmoedige Bonieren.

De gunstige verwachting van den Generaal, dat de koningin van dit rijk, door haar bondgenooten verlaten, zich tot het sluiten van vrede gedrongen zou gevoelen, werd echter niet vervuld.

Het militaire doel zijner krijgsverrichtingen werd dus bereikt, doch het staatkundige resultaat liet zich wachten. Wel trad Boni in 1838 tot het vernieuwd Bongaaisch tractaat toe, dat het trouwens acht jaren later weder opzegde, maar de verhouding met het Gouvernement bleef gespannen, en de handel verplaatste zich onder Boni'schen invloed meer en meer naar Singapore, hoewel Makasser in 1846 tot vrijhaven werd verklaard. De gouverneur-generaal Rochussen, drie jaren later tot regeling der politieke zaken in Zuid-Celebes gekomen, kon aan de bestaande spanning geen einde maken. Zijn politiek program, waardoor den verderen loop der zaken werd beheerscht, bestond uit de volgende punten:

1°. Zich te onthouden van inmenging bij twisten tusschen de staatjes onderling, doch het streven van Boni of Wadjoe om bezittingen ter Westkust te verkrijgen tegen te gaan; 2°. bescherming van het grondgebied der aan ons leenroerige staten en inlijving van Paré Paré (de groote afvoerplaats van producten ter Westkust), en 3°. bezetting van eenig punt aan de Tjenrana-rivier ter Oostkust, als het te verwachten aanmatigend gedrag van Boni daartoe noodzaakte. De uitvoering van dit programma gaf begrijpelijker wijze aanleiding tot latere expeditiën.

De aanspraken, welke Boni deed gelden op eenige landen aan de Oostkust, voor een korten tijd rustende gebleven, kwamen in 1851 op nieuw aan de orde en werden door den vorst Aroe Poegi met kracht gehandhaafd. Hij eischte van verscheidene vorsten handelingen, waardoor zij zich aan hem ondergeschikt verklaarden, en zijn houding tegenover het Gouvernement en diens gezanten werd steeds honender, zoodat de gouverneur van Makasser, kolonel de Brauw, reeds in 1856 voorstelde tegen Boni op te rukken, den onwettigen Koning te verdrijven, en Aroe Palakka, den rechthebbende op den troon, daarop te herstellen.

Toen de hooge Regeering hiertoe niet wilde besluiten, zoowel met het oog op de Palembangsche, Borneo'sche en Europeesche verwikkelingen, als omdat zij bij de Brauw een te heerschzuchtige stemming meende op te merken, steeg de onbeschaamdheid van Boni ten top.

Het overlijden van den vorst, die opgevolgd werd door zijn weduwe, gaf aanleiding om op verbetering in den toestand te hopen en deed de gedachte aan een expeditie voorloopig ter zijde stellen. Doch toen ook de vorstin het verplicht gezantschap niet zond, den heer Dr. Matthes, den geleerden taalbeoefenaar, uit haar land zette, het hoofd van Mario-ri-Wawo steunde in zijn verzet tegen Tanette, eenige onzer inlandsche soldaten van den post te Tjombaja tot desertie overhaalde en huisvesting verleende, en, zooals reeds in 1855 was geschied, op nieuw de Nederlandsche vlag door hare prauwen omgekeerd liet

voeren, was eindelijk het oogenblik aangebroken, dat het Gouvernement krachtdadig meende te moeten optreden.

Het was dus van een ander gevoelen dan de kolonel WALESON, die beweerde, dat de zending van den vice-president van den Raad van Nederlandsch-Indië DE PEREZ, die van 1841 tot 1849 als gouverneur van Celebes op zeer vriendschappelijken voet met het hof van Boni had gestaan, voldoende uitwerking zou hebben gehad.

Laatstgenoemde hoofd-ambtenaar werd bij de expeditie tot Gouvernements-commissaris aangesteld en de generaal-majoor E. C. C. STEINMETZ tot opperbevelhebber benoemd.

Commandant: Generaal-Majoor STEINMETZ;
2de commandant: Kolonel WALESON;
3de bataljon infanterie,
10de " "
14de " "
1 escadron cavalerie,
2 halve batterijen drie- en zesponders,
1 compagnie sappeurs.
Totaal 113 officieren en 3188 minderen met 1000 Madoereesche koelies

Commandant der marine:
Kapitein-ter-zee B. H. STARING;
1 korvet,
8 stoomschepen,
3 schoeners met een landingsdivisie van 200 man,
24 koopvaardijschepen.

Een colonne van 500 man zou positie nemen op den weg van Maros naar Segeri.

Den 23sten Januari 1859 was de hiernevens vermelde vloot grootendeels voor Bonthain vereenigd en ging kolonel WALESON, zonder op de hoogte der zaken te zijn gebracht, met eenige schepen en het 3de bataljon naar Sindjai vooruit, waar hij een verkenning deed en waar de overige schepen zich den 3den Februari verzamelden om den volgenden dag naar Badjoa op te werken.

Bij de verkenningen langs de kust bleek de Tjenrana versperd en versterkt, en het strand voor Badjoa slechts bij hoog water voor groote sloepen bereikbaar te wezen. Wel werd daar weinig van versterkingen bespeurd, doch de bevolking scheen op den oorlog voorbereid te zijn.

Het ultimatum, den 6den Februari, op minder gepaste wijze uitgevaardigd, werd niet beantwoord, zoodat vijf dagen later de oorlog aan het rijk van Boni werd verklaard.

Het plan, de kampong Tjinrana als operatie-basis te doen dienen, liet men varen, bij de overweging, dat in de rivier van dien naam de gemeenschap met de zee slechts bij hoog water te onderhouden zou zijn en het overbrengen van geschut en andere zaken van de schepen naar den wal daar een tweetal weken zou vereischen.

Ook zag men af van het plan om een omtrekkende beweging te maken van Patiro naar het 4 paal Noordelijker gelegen Badjoa, daar wegens de ingevallen regens het terrein moeielijk begaanbaar was. Er werd dus besloten den 12den Februari te Badjoa zelve te landen, ten einde daar aan wal vasten voet te verkrijgen.

1ste linie:
6de compagnie van het 10de bataljon,
de landingsdivisie,

De drie liniën, waarin de landingstroepen verdeeld waren, werden op de vleugels en in het centrum gedekt door kleine stoomschepen en gewapende sloepen.

Van de eerste linie moest de landings-divisie der

1 halve batterij,
1 peloton sappeurs.

2de linie:
3de bataljon infanterie,
3de compagnie van het 14de bataljon,
een halve batterij,
1 peloton sappeurs.

3de linie:
3de compagnie van het 14de bataljon,
cavalerie.
koelies.

marine ontschepen tusschen Badjoa, Teloe Telang en Lonrai en de andere helft meer Noordelijk bij Bene, met last de eerste linie van versterkingen te nemen en tot achter de kampongs aan de kust door te dringen, doch niet het daarachter gelegen open terrein te betreden.

Te zelfder tijd moest de marine een schijnbeweging uitvoeren tegen het 4 uren Zuidelijker gelegen Tandjong Patiro.

Des morgens te $6^1/_2$ ure op den 12den Februari 1859 stevenden de aldus gevormde liniën naar het strand en openden haar vuur, dat van daar door een kanonschot was uitgelokt en verder matig zonder uitwerking beantwoord werd. Toen dit vijandelijk vuur na een half uur verminderde, roeiden de laadprauwen en sloepen met de landingstroepen vooruit en stieten op 150 pas van het strand op den ondiepen, koraalvormigen en modderachtigen zeebodem. Daar sprongen de soldaten in het water en waadden in een in drie deelen gesplitste linie van 2000 meters lengte naar de kust, die zonder eenig verlies bereikt en het eerst door kolonel Waleson betreden werd.

De vijand week spoedig terug, doch toonde zich op zijn rechter vleugel, alwaar hij een van klipsteen opgezet veldwerk had, tot verzet geneigd. Dit punt werd echter door de mariniers genomen, waarbij zij tegen de vijandelijke tirailleurs door een peloton infanterie van het 10de bataljon en het vuur van een drieponder gesteund werden, terwijl het midden en het rechter gedeelte der aanvals-linie, die geen tegenstand hadden ondervonden, zich beiden in carré formeerden en door tirailleurs verbonden bleven.

De vijandelijke cavalerie, ongeveer 100 ruiters sterk, door het vuur der schepen naar Patiro gelokt, kwam toen in ren op het gevechtsterrein aan, doch werd door de landings-divisie der marine en twee door Waleson ter hulpe aangevoerde pelotons uiteengejaagd.

Na nogmaals een voorwaartsche beweging tegen onzen linker vleugel gemaakt te hebben met een drom van 100 man voetvolk en 300 ruiters, en tot op 200 pas te zijn genaderd, week de vijand op nieuw en trok zich in Tjiloë terug.

Inmiddels was de overige infanterie en artillerie gedebarkeerd en werd het bivak in de vlakte achter Beroe en Lonrai betrokken, daar de bevelhebber het voorstel van Waleson, om den vijand in de richting van Boni te vervolgen, als te gevaarlijk afsloeg. De 3 bataljons werden op 120 pas afstand van elkaar in carré geformeerd, met artillerie op de vleugels en in de tusschenruimten; de marine-landingsdivisie, in twee deelen gesplitst, nam in carré-vorm achter het eerste en derde carré positie. De cavalerie zou zich achter den linker vleugel opstellen, de staf achter het midden, en daarachter, tusschen de troepen en het strand, moesten de koelies en vivres hun plaats vinden.

Op 150 pas der carrés werden hutten opgericht voor acht veldwachten, die ieder twee dubbel-posten uitzetten en bij een aanval op het bivak moesten retireeren, terwijl de marine, met sloepen op brandwacht, het bivak van de zeezijde beschermde tegen een mogelijken aanval van prauwen uit de Panjoela-rivier.

In 3 uren tijds waren er 1200 man en een halve batterij ontscheept.

Na des avonds en des nachts nog enkele malen gealarmeerd te zijn, werd den volgenden morgen de rivier verkend, doch geen enkele prauw ontdekt. De cavalerie werd toen eveneens aan wal gebracht en het hoofdkwartier en de ambulance door verhakkingen omgeven.

Nadat het bivak den volgenden nacht nogmaals verontrust was, trokken drie compagnieën, onder WALESON, de kampongs ten Noorden van Lonrai binnen en legden die in de asch.

Toen den volgenden dag de ontscheping was afgeloopen, werden plannen gemaakt tot verkenning van het terrein.

Den 15den, dus den vierden dag na de landing, deed kolonel WALESON met de cavalerie een kleine verkenning in Noord-Westelijke richting, zonder iets van den vijand te bespeuren. Hij vond daar het terrein overal met maïs begroeid, en dus voor een opmarsch minder geschikt.

Eerst den daarop volgenden morgen, te 6 ure, trok een grootere verkennings-colonne in Zuid-Westelijke richting naar een terrein, dat voor troepenbeweging meer geschikt geoordeeld werd. Al spoedig werd zij door de drassigheid van den bodem genoodzaakt zich meer naar het Noorden te wenden en kwam zoodoende tegenover Tjiloë, waaruit hevig gevuurd werd. Terwijl nu en tirailleur werd opgerukt, en het 10de bataljon den zoom der kampong bezette, trokken het 3de bataljon en de cavalerie de kampong ter linkerzijde om, waarbij zij voor een verhakking tusschen twee deelen dier kampong een korten tijd werden opgehouden en verscheidene dooden en gekwetsten verkregen. Een klein veldwerk op de Noordgrens werd door drie sectiën genomen. Luitenant WIELITZ SCHELFHOUT en twee minderen van het 10de bataljon, die zich daarbij te ver vooruit hadden gewaagd, werden in de hooge alang-alang doodelijk gewond aangetroffen.

Nadat de vijand in de richting van Lona was vervolgd, namen de nu weder vereenigde bataljons ten Noorden van Tjiloë stelling, in afwachting van het 14de bataljon, dat opdracht gekregen had een omtrekking te verrichten. Toen dit in de linkerflank van Lona aankwam, was die kampong reeds door den vijand ontruimd en kon door onze troepen in brand gestoken worden. Met 10 dooden en 13 gekwetsten keerden de troepen vervolgens naar het bivak terug, waar den volgenden dag rustdag gehouden werd en de gesneuvelden met stille trom werden begraven.

Met uitzondering van een half bataljon, dat in het bivak achterbleef, rukten den 18den alle troepen in de richting van Boni ten strijde op. Nadat

zij gedurende een half uur, met een bataljon op iederen vleugel en de artillerie in het midden, door de dicht begroeide maïs-velden waren voortgedrongen, beval de Generaal den terugtocht, daar het terrein te dicht begroeid bleek en hij zich daar niet tegen een aanval bestand achtte.

Vervolgens belegde hij een krijgsraad van eenige officieren. Wat daarin verhandeld werd bleef geheim, doch het plan om naar Boni op te rukken, werd niet opgegeven, in weerwil van het weinige succes. dat tot nog toe was behaald, en van de cholera, die onder de troepen uitbrak. Ook de mobiele colonne in de Noorder-districten, waar de bevolking zich rustig hield, had veel van deze ziekte te lijden. De Generaal besloot door de maïs-aanplant in de richting van de hoofdplaats een weg van 500 passen breedte te doen kappen, ten einde den geregelden opmarsch der troepen beter te verzekeren.

Op 's Konings verjaardag werd hiermede door de koelies een begin gemaakt, onder dekking van het 14de bataljon, een sectie houwitsers en twee pelotons cavalerie. Die troepen geraakten daarbij in zulk een hevig vuurgevecht met den vijand, dat zij 1 doode en 14 gewonden bekwamen en er twee compagnieën ter versterking moesten gezonden worden.

Inmiddels had kolonel Waleson het bevel over de expeditie van den generaal Steinmetz moeten overnemen, toen deze, in den arm gewond, uit de nog smeulende kampong Badjoa was teruggekeerd, waarin hij zich onverzeld een klein eind weegs begeven had. Daar de nieuwe bevelhebber het door de kapping te verkrijgen voordeel niet evenredig achtte aan de verliezen, die zijn troepen leden, gelastte hij den terugtocht naar het bivak.

De kapping was intusschen tot bij Lona gereed gekomen en de naar het bivak opdringende Bonieren trokken terug, toen de cavalerie hun te gemoet ging. Zij lieten het bivak des nachts verder met rust.

De commandant der zeemacht, aan wien was opgedragen de Tjenrana-rivier te verkennen en te vermeesteren, met het oog op het vroeger door den Gouverneur-generaal geopperde plan, aldaar een versterking op te richten, vroeg en verkreeg daarbij de assistentie der marine-landings-divisie. Hij opende des morgens van dienzelfden dag het vuur der 5 stoomschepen op de versterkingen aan de kust, en voerde de 7 gewapende sloepen te 12 ure tegen den rechter rivieroever aan. Door den sterken stroom van den vloed tegen de paalversperring in de rivier aangedreven, hielden die sloepen het gevecht tegen de verschansingen op beide oevers en de vier gewapende prauwen achter de palen gaande, totdat de landings-divisie gedebarkeerd was en de vijandelijke positie op den rechteroever bestormde en nam.

Die op den anderen oever werd nu door den vijand verlaten. De troepen werden weder ingescheept, de versperring doorgebroken, de Boni'sche prauwen teruggedreven en de kampong Tjinrana aan de vlammen prijsgegeven.

Des avonds keerde de landings-divisie aan boord terug.

Wegens de geringe diepte van de vaargeulen werd van het plan tot het aanleggen eener versterking aan de Tjenrana afgezien en daartoe Badjoa gekozen.

Het niet aankomen der 500 man hulptroepen, die van Bonthain gevraagd waren, doch niet opkwamen, daar hun aantal niet tot 2000 mocht worden opgevoerd, zooals de vorst had voorgesteld, maar voo'ral de hevige regens waren oorzaak, dat men voorloopig van verdere krijgsverrichtingen afzag.

Eerst den 28sten kon men daartoe weder overgaan en in drie zelfstandige colonnes met een totaal van 2430 man en vivres voor 2 dagen langs de op den 16den ingeslagen richting naar Boni oprukken, terwijl twee compagnieën een schijnbeweging tegen Lona maakten.

Na twee palen ver door de maïs-velden te zijn voortgemarcheerd, trok de voorhoede der aanvals-colonne het defilé tusschen Zuid-Maloë en Tjiloë binnen, dat door aarden traversen bestreken werd en waar van achter die wallen en uit de hooge boomen een krachtig vuur werd afgegeven.

De artillerie der voorhoede kwam in batterij en gaf eenige kartetsschoten af, de tirailleurs van het 10de bataljon deden een stormaanval en de vijand werd verdreven.

De voorhoede, die hem vervolgde, kreeg opdracht het maïs-veld tusschen de beide deelen van Maloë van vijanden te zuiveren en het rechter gedeelte dezer plaats te nemen.

Inmiddels verzamelde zich een schaar van 2000 ruiters in het front en op de rechter flank der colonne, die carrés formeerde en de artillerie in werking bracht.

Ook de achterhoede werd door een drom ruiters, uit Maloë deboucheerende, bedreigd, zoodat de tirailleurs en de bij de mortieren ingedeelde sappeurs binnen de carrés beveiliging zochten. Door rotten- en artillerie-vuur werden de aanvallers teruggedreven. Gesteund door het enfileerend vuur der houwitsers, bestormden en namen de tirailleurs der voorhoede de links voorwaarts gelegen versterking, waarna de vijand de eene benting na de andere ontruimde en op de vlucht ging.

Vervolgens op de vlakte voor Boni deboucheerende, bleek het aan Waleson, dat de hoofdmacht des vijands, door de schijnbeweging der 2 compagnieën misleid, ons niet van die zijde verwacht had en nu van Tjibodjong, op 800 passen van de rechter flank der colonne, in Noordelijke richting terugtrok.

Te half twaalf was de vlakte van vijanden gezuiverd en de geheele artillerie werd onder dekking van een reserve-bataljon tegen Boni in batterij gebracht.

Het bleek echter onnoodig het artillerie-vuur te openen, daar de vooruitrukkende tirailleurs de met 9 stukken bewapende wallen verlaten vonden.

De kampong-huizen in en om de plaats en ook te Boekaka werden in brand gestoken en het bivak onder de Oostelijke wallen betrokken. Na den volgenden dag nog eenige huizen in vlammen te hebben doen opgaan, werd door het kroonland der Koningin, onder het verbranden van kampongs, de terugtocht aanvaard.

De strijd, gedurende die twee dagen, kostte ons 15 dooden en gewonden.

Met deze tuchtiging werd de expeditie als geëindigd beschouwd De landingsdivisie der marine werd weder ingescheept en tegen den zin van Waleson, doch volgens de instructie der Regeering, een begin gemaakt met het bouwen van een fort te Badjoa.

Slechts op den 7den Maart rukte er gedurende 2 dagen een colonne uit tot het verbranden der kampongs in de richting der Poenjala-rivier, waarbij geen tegenstand ondervonden werd.

De Koningin, wier bezittingen op Poeloe Tepoeloë door de marine waren verbrand, was naar Passempa gevlucht en bleef met de Rijksgrooten en de bevolking nog steeds afkeerig van toenadering.

Tijdens den bouw van het fort nam het aantal zieken bij de colonne op schrikbarende wijze toe, zoowel door de miasmen, die bij het werken der soldaten in den grond, zich uit den modder en de koraal-steenen verspreidden, als door de voortdurende regens. De cholera maakte vele slachtoffers; ook de vice-president de Perez overleed en werd door een commissie voor de Boni'sche zaken, waarin de gouverneur van Makasser Schaap als Gouvernements-commissaris naast den bevelhebber zitting nam, vervangen. Bij een groote verkenning, den 20sten Maart ondernomen, om de troepen afleiding en bezigheid te verschaffen, werd nergens een vijand bespeurd.

Onder deze droevige omstandigheden en zonder eenige aanraking met de Bonieren te kunnen verkrijgen stelde de bevelhebber voor, zoodra de redoute gereed zou zijn, haar te bewapenen en te bezetten en de sterk gedunde troepen naar Java over te voeren.

Inmiddels werd een aanvang gemaakt met de inscheping van het overtollige en daarna kwamen de artillerie en de cavalerie aan de beurt. Den 10den April ontving Waleson echter bericht van de Regeering, dat er van terugkeer naar Java geen sprake wezen kon, zoolang de nu gemakkelijk te bewerken eindbeslissing niet verkregen was, te gelijk met onrustbarende tijdingen uit Makasser, volgens welke er plannen bestonden om Badjoa af te loopen en een aanslag op Makasser te beproeven.

Een krijgsraad, die belegd werd, verklaarde nu de troepen voor alle actie onbruikbaar, zoodat besloten werd het 3de bataljon, dat het minst geleden had, met een half escadron en een halve batterij naar Makasser te zenden, ten einde die plaats te beveiligen.

Den 11den April werd de vlag op het fort te Badjoa geheschen en trad de kapitein Rijkens daar als commandant der bezetting van 180 man en als civiel en militair gezaghebber op, met opdracht om eventueele toenadering der Bonieren te vergemakkelijken en in de hand te werken.

Ook bleef er een eskader achter, om de blokkade der kust te handhaven.

Den 24sten vertrok het laatste koopvaardijschip met de laatste troepen, van welken een vierde gedeelte overleden en de helft ziek waren.

De colonne in de Noorder-districten, onder majoor Ardesch bij Pasar Tjamba, 16 palen ten Noorden van Maros, opgesteld, tot tegengang der vijandige bewegingen van eenige prinsen uit Soppeng, Wadjo, Mario en Lamoeroe, kreeg, na zeer vermoeiende marschen in de richting der Westergrens van Boni, bevel zich bij Pankadjene te legeren en van daar tochten te maken door het vlakke kustterrein. De genoemde commandant werd hier in April 1859 door majoor Heisterkamp, wiens troepen met een detachement cavalerie werden vermeerderd, vervangen. Toen werd besloten den Datoe van Maros, die in 1858 onze hulp tegen Datoe Bakka had ingeroepen, doch, door Boni opgestookt, zich niet aan de voor hem gunstige uitspraak van den gouverneur van Makasser had willen onderwerpen en een inval in Tanette gedaan had, voor zijn weerspannige houding te straffen,

Op het ultimatum hem gesteld werd geen antwoord ontvangen.

De actie tegen Lamoeroe, dat met Soppeng en Mario ons steeds vijandig gezind bleef, werd intusschen weder uitgesteld, totdat de dreigende houding dier staatjes ons er toe noodzaakte.

Vooraf werden de troepen in de Noorder-districten versterkt, een compagnie te Segeri geposteerd en door haar een officier en 50 man in Tanette gedetacheerd. Dit detachement werd in Juli met nog 57 man en een compagnie van het 3de bataljon, onder kapitein van Leyden, vermeerderd. Uit Maros werd een compagnie, onder kapitein Baaij, naar Semangi gedirigeerd en ter vervanging van dezen een ander van Boelekomba gezonden.

Vervolgens werd de echtgenoot der Koningin van Tanette, Datoe Bakka, tegen wien zij onze hulp had ingeroepen, zonder verlies door een colonne van 150 man, onder kapitein van Leyden, gesteund door hulptroepen, verdreven uit Patjiro, waar hij zich op een plateau in een bamboe-bosch versterkt had.

De vele verontrustende berichten van aanstaande invallen in Maros gaven aanleiding tot het versterken der bezetting van Semangi en het vooruitschuiven van een post van 200 man, die te Laboeadja gevestigd werd.

Om dezelfde redenen trok kapitein Termijtelen, doch zonder succes, heen en terug naar Mandalle. Toen de geruchten van een inval uit Tjamba meer schijn van zekerheid kregen, marcheerde majoor Heisterkamp met 2 compagnieën en 2 handmortieren van Pankadjene, waar een compagnie en de cavalerie achterbleven, over Maros en Semangi naar Laboeadja, terwijl te Maros twee compagnieën uit Makasser met een sectie drieponders positie namen.

Na te Laboeadja een dag rust te hebben gehouden en de daar geplaatste compagnie bij zijn colonne gevoegd te hebben, trok de majoor langs een zeer moeielijk bergpad tegen de vijandelijke stelling op.

De eerste compagnie, in pelotons-colonne over de voorgelegen kleine vlakte rukkende, ontving plotseling vuur van een onzichtbaren vijand, opgesteld achter de verhoogde randen van boven elkaar gelegen, 4 meters hooge rotsterrassen met

loodrechte wanden. Zij zond een sterke tirailleur-linie tot aan den rand van het ravijn vooruit, terwijl de 2de compagnie zich bij haar aansloot en de 3de achterwaarts front maakte om het opdringen des vijands aan die zijde te keer te gaan.

Nadat de eerste compagnie te vergeefs getracht had langs den voet der rotsen gelegenheid tot een flankaanval te vinden, zweeg 's vijands vuur, dat ons een vijftal gekwetsten bezorgd had, en rukten onze troepen tot Tjamba voort. Toen het duidelijk werd, dat de Bonieren over hun grenzen waren teruggetrokken, keerden zij na een verblijf van twee dagen te Tjamba naar Maros terug.

Tijdens dezen tocht moest een bende onruststokers door het detachement van Pankadjene uit Segeri worden verjaagd en eenige dagen later een inval uit Mario-ri-Wawo, over Lamoeroe en Tanette's grondgebied ondernomen, teruggedreven worden.

Commandant: Kapitein Termijtelen.
Voorwacht:
25 man infanterie.
Hoofdtroep:
1 divisie infanterie,
1 handmortier,
1 compagnie infanterie.
Achterhoede:
20 man infanterie.

Het duurde tot den 8sten September alvorens een colonne van Pankadjene naar den voet van het gebergte trekken kon, waar een duizendtal oproermakers bij Boekoeloe een linie bezet hadden van 300 pas lengte, omgeven door een houten pagger van 4 voet hoogte, door verhakkingen gedekt.

Door een aanval in de flank, gepaard aan een anderen in front, werd de vijand, met gering verlies aan onze zijde, verjaagd.

Hoewel de troepen in de Noorder-districten nog voortdurend in beweging bleven, hadden er geen verdere ontmoetingen plaats en keerde gaandeweg de rust in deze streek terug.

Ook in de Zuider-districten deden zich oproerige bewegingen voor. Die in Galesong, een ingelijfd rijkje ten Zuiden van Makasser, werden spoedig onderdrukt door 2 compagnieën infanterie, eene sectie drieponders en een detachement cavalerie, alle onder kapitein van Leyden. Een onvoorzichtige handeling van den naar Takalar vooruit gezonden civielen gezaghebber Burgemeestre gaf aanleiding, dat hij onderweg werd aangevallen en met zijn oppasser vermoord.

Het detachement cavalerie, onmiddellijk naar de plaats van het onheil gezonden, vond den vijand tot een duizendtal aangegroeid en week in stap terug, toen het met een omtrekking bedreigd werd. Een sterk detachement infanterie stuitte spoedig de verdere vervolging van den vijand en vond den volgenden dag te Takalar alles rustig. Ook daar was echter een vooruit gezonden korporaal afgemaakt.

10. DE EXPEDITIE NAAR BONI IN 1860.

In Boni, door Soppeng gesteund, bleef de geest steeds oorlogzuchtig, al liepen er ook geruchten, dat de Rijksgrooten en kiesheeren genegen waren Aroe

Palakka op den troon te verheffen en door diens tusschenkomst vrede te sluiten. Deze prins was namelijk de rechthebbende op den troon, waarvan de vorige vorst zich had meester gemaakt, en had in 1852 zelfs een vergeefsche poging gedaan dien te bemachtigen met behulp zijner partij onder de Rijksgrooten.

Na zijn terugkomst uit de daarop gevolgde ballingschap met wantrouwen door de Koningin bejegend en half als gevangene behandeld, achtte de commandant van Badjoa hem een geschikt persoon om aan het hoofd der ons wèl gezinde partij in Boni te worden geplaatst en opende onderhandelingen met hem, die ten gevolge hadden, dat hij in Juli 1859 Passempa ontvluchtte en zich met zijn volgelingen te Makasser aan onze zijde schaarde. Het plan om door zijn tusschenkomst Sindjai tot onze zijde over te halen, mislukte, doch de vorst van Soppeng begon blijken van toenadering te geven.

De weder geopende onderhandelingen met Boni liepen op niets uit en de half waanzinnige Koningin ging voort haar land in staat van verdediging te brengen en ook in het Zuiden bij onze grenzen bentengs op te werpen.

Op Java werd inmiddels alles voor een hernieuwde expeditie voorbereid.

Opperbevelhebber:
Luitenant-Generaal J. van Swieten, commandant van het Indische leger.
Chef van den Staf: Majoor Staring.
4de bat. infanterie, onder majoor Kroesen,
11de bat. infanterie.
1 escadron cavalerie,
1 sectie houwitsers,
½ compagnie sappeurs,
de bezettingstroepen van Celebes, zijnde:
het garnizoens-bataljon,
de cavalerie en artillerie van dat commandement,
200 koelies.

Zeemacht:
Commandant: Kapitein-ter-zee Courier dit Dubricart, wegens ziekte spoedig vervangen door den kapitein-luitenant-ter-zee J. J. Westerouen van Meeteren;
3 stoomschepen,
1 korvet en 2 brikken,
6 kruisbooten.

Daar volgens het Hoog Militair Gerechtshof geen kettinggangers, aan welken Celebes niet tot strafplaats was aangewezen, aan de expeditie mochten worden toegevoegd, werd het getal koelies tot 800 opgevoerd en karren met trekossen en zadels voor pikolpaarden medegenomen.

Kolonel Waleson werd eervol van zijn betrekking ontheven, terwijl de heer Jansen, opvolger van den Gouverneur van Makasser, als mede-Gouvernements-commissaris optrad.

De bevelhebber stelde zich voor de landschappen Kadjang en Sindjai door verovering van het Boni'sche rijk af te scheuren en aan Aroe Palakka in leen af te staan. Daarna dacht hij Boni in te rukken, de hoofdplaats zoowel als Passempa en Pampanoea (aan de Tjenrana-rivier) in te nemen en als er geen toenadering met het Boni'sche Opperbestuur verkregen werd, het rijk te ontruimen, na het zooveel mogelijk afbreuk te hebben gedaan. Verder wilde hij dan de kust blokkeeren en de Boni'sche vaartuigen als vijandelijke behandelen, tot dat een verbond van vrede zoude zijn gesloten.

Commandant: Majoor Staring;
3 compagnien infanterie,
27 ruiters,
1 sectie bespannen drieponders,
2 mortieren,
21 sappeurs.

Dienovereenkomstig werd nu te Boelekomba eene colonne vereenigd om naar Sindjai te marcheeren, de op den weg daarheen gelegen vijandelijke stellingen te nemen en genoemde landschappen te veroveren.

Den 19den November 1859 vertrok deze colonne en stevende de geheele vloot naar Sindjai, om die plaats van

AROE PALAKKA met 200 volgelingen,
1000 man hulptroepen onder den assistent-resident BAKKER,
300 koelies,
50 pikol-paarden,
vivres voor 7 dagen

de zeezijde aan te vallen, als majoor STARING haar zou zijn genaderd. Zijn marsch werd gerekend in 5 dagen te kunnen worden volbracht, doch hem werd vergund op eigen gezag aanvallenderwijze te werk te gaan, als hij vroeger voor Sindjai mocht aankomen.

Na den 21sten, onder het vuur des vijands, een verkenning der verdedigingswerken te hebben ondernomen, deed de Generaal, Mangara Bombang en het meer Noordelijk aan de Tangka-rivier gelegen Balang Nipa den volgenden dag bombardeeren tot voorbereiding van de landing en het bezighouden van 's vijands hoofdmacht.

Toen echter de colonne STARING den 23sten des avonds nog niet was aangekomen, besloot VAN SWIETEN den volgenden morgen tot de landing over te gaan.

De landings-divisie der marine, sterk 200 man, benevens het 4de bataljon en 2 handmortieren, hiertoe aangewezen, waren reeds te $5^1/_2$ ure des voormiddags gedebarkeerd, terwijl het vuur des vijands door barkassen en sloepen beantwoord werd. Door vischvijvers werd de landings-divisie verhinderd eerst landwaarts in te marcheeren en dan rechts (Noordelijk) te wenden om de vijandelijke werken in Mangara Bombang om te trekken. Toen zij dientengevolge langs het strand tot bij de versterkingen voorwaarts trok, liet de Generaal haar halt houden om door een compagnie infanterie een omtrekking te beproeven, en deed inmiddels de mortieren het vuur openen. Daarna werd weder geävanceerd en nu ook door de landings-divisie meer links aangehouden, waardoor de vijand, zijn aan de achterzijde open werken in de rechter flank en in den rug bedreigd ziende, genoodzaakt werd die te ontruimen en 28 kanonnen en lilla's in onze handen te laten.

De marine-landings-divisie deboucheerde nu op de sawah-vlakte achter Mangara Bombang en vervolgde den vijand, die in groote drommen naar het gebergte trok en plan scheen te hebben een omtrekking te bewerkstelligen. Daarom liet de Generaal die divisie weder halt houden en het 4de bataljon meer links op die vlakte opstellen. De vijand wendde zich hierop meer Noordelijk, passeerde de Sindjai-rivier, week terug voor de drie colonnes, die eveneens de rivier doorwaadden, liet het aan de overzijde gelegen Balang Nipa in onze handen en verdween over de Tangka-rivier. Slechts één fuselier was gesneuveld en één mindere gewond.

De stoomschepen, die de werken aan deze rivier te gelijker tijd met de landing zouden bedreigen en een compagnie infanterie op het signaal van den Bevelhebber doen debarkeeren, konden aan dien last geen gevolg geven wegens de drassigheid van den bodem en de begroeidheid van het terrein. Van uit Balang Nipa verkend, bleken die werken verlaten te zijn.

De bevolking kwam in onderwerping en te Balang Nipa werd een redoute geprojecteerd en zoo spoedig mogelijk voltooid. De kapitein WIEGAND werd tot

militair commandant en civiele gezaghebber benoemd en de zoon van Aroe Palakka als hoofd over deze landstreken aangesteld.

Aroe Palakka met zijn gevolg.
Hulptroepen.
1 sectie infanterie, inlanders.
Inl. compagnie infanterie.
Eur. „ „
Mortieren.
Sappeurs.
Sectie bergartillerie.
Inl. compagnie infanterie.
Ambulance en koelies.
Detachement cavalerie.
Inl. sectie infanterie.

De colonne Staring was den 19den uit Boelekomba vertrokken en zou niet den weg grootendeels langs het strand volgen, die Le Bron de Vexela was ingeslagen, maar meer landwaarts in marcheeren. Bij Pao werd het eerste bivak betrokken en den volgenden dag Westwaarts gehouden om den vijand te verdrijven, die reeds na enkele schoten den aftocht blies. Den 3den dag werd de marsch over de met alang-alang begroeide, steile heuvelruggen vervolgd en door de hulptroepen een sterke vijandelijke positie omgetrokken. Des middags stuitten onze troepen tegen een tweede verschansing aan de overzijde eener diep ingesneden rivier. Door de omtrekking van een peloton en een aanval in front werd ook deze stelling, met verlies van een onderofficier-teekenaar, vermeesterd.

Op den verderen tocht werden geen vijandelijkheden ontmoet bij het voortdringen in het sterk geaccidenteerde bergterrein. Toen men den 23sten bij Mangara Bombang aankwam, bleek die kampong eenige uren te voren door de gelande troepen te zijn veroverd.

Den 27sten November reeds kon het 11de bataljon onder majoor Staring naar Badjoa vertrekken om een goed bivak voor de hoofd-colonne in te richten en alles voor den opmarsch naar Boni in gereedheid te brengen.

Hij vond daar de bezetting door ziekte uitgeput en ten Z. O. van Tjiloë een geschikt, gezond punt om de troepen te legeren. Nadat ook het debarkement der overige troepen zonder bezwaar was volbracht, rukten de onzen den 6den December langs den directen weg naar de hoofdplaats op, wier lange borstwering door een palissadeering van ongekloofde bamboe stormvrij was gemaakt.

3de compagnie van het 4de bataljon.
Peloton cavalerie.
2 houwitsers.
Sappeurs.

Cavalerie.

3de compagnie van het 4de bataljon.
Artillerie.
5de compagnie van het 11de bataljon.
Ambulance en koelies.
Compagnie van het 11de bataljon
Vivres.
2de compagnie van het 5de bataljon.

Toen de voorhoede op de vlakte voor Boni verscheen en haar 2 stukken op 1200 pas in batterij had gebracht, om daarmede het geschutsvuur des vijands te beantwoorden, trokken de tirailleurs der voorhoede voorwaarts en werden op 250 en 100 pas van de borstwering door hun reservesectiën versterkt.

Inmiddels was ook uit de Zuidwaarts gelegen, eenigszins vooruitspringende kampong Bola Salempa een levendig vuur afgegeven, waartegen 3 compagnieën van het 4de bataljon werden gedirigeerd, en kreeg de cavalerie opdracht, na zuivering dezer kampong, den rechter vleugel des vijands om te trekken, zijn terugtocht af te snijden en zooveel mogelijk gevangenen te maken. De Bonieren weken hier

spoedig en lieten een, in de struiken verscholen, vierkante redoute in onze macht. Terwijl de artillerie, tot één batterij vereenigd, ter plaatse van de opstelling der voorhoede-artillerie haar vuur opende, en het gedeployeerde 11de bataljon ter linkerzijde der stukken positie nam, verflauwde het vuur des vijands, stormden de tirailleurs der voorhoede weder vooruit, ruimden de versperring op, waarbij majoor Kroesen sneuvelde, beklommen de borstwering en verdreven den vijand.

Nu trok de artillerie over de borstwering heen en kon hierdoor den, in een droge rivierbedding gedekt, vluchtenden vijand met granaat-kartetsen bestoken.

Ook de cavalerie, tusschen de verhakkingen tusschen Boni en Bola Salempa doorgedrongen, werd tegen de vluchtende bende aangevoerd.

Met een verlies van 4 dooden en 22 gekwetsten was Boni veroverd en de vijand in Noordelijke richting teruggeslagen.

Toen de achterhoede was aangekomen, werd de marsch ongestoord, dwars door rijstvelden, in Westelijke richting voortgezet. Te half drie bereikte men Palakka en betrok daar het bivak.

Den volgenden dag werd hier een kantonnement ingericht en de transportdienst van karren naar Badjoa geregeld.

Aroe Palakka was onderwijl van Sindjai over land naar Badjoa gemarcheerd, zonder tegenstand te ontmoeten, doch ook zonder bijval te vinden bij de bevolking.

De Koningin was met de kroonsieraden naar Soppeng gevlucht, zoodat er vele bezwaren dreigden te ontstaan tegen het sluiten eener afdoende vrede, maar een vijftigtal kampongs en verscheidene hoofden, spoedig door een der kiesheeren gevolgd, kwamen hun onderwerping aanbieden.

Den 9den rukte de Generaal met 3 compagnieën infanterie en een peloton cavalerie naar het buitengemeen sterke, nu verlaten Passempa. Het halve 11de bataljon bivakkeerde des nachts in deze stelling, waarvoor de Engelschen in 1814 het hoofd gestooten hadden, en keerde den volgenden dag naar Palakka terug.

Daarna werden beschikkingen getroffen voor den opmarsch naar Pampanoea en den weg naar Palakka, en verder tot Mitjo, in orde gebracht.

Den 14den trokken $9\frac{1}{2}$ compagnie infanterie, de artillerie en de cavalerie met de mineurs en Aroe Palakka naar Pampanoea op, langs een anderen weg echter dan over Mitjo, daar deze in een verkeerde richting bleek te loopen. 3 kruisbooten en 4 barkassen zouden de Tjenrana opvaren, om te gelijk met de troepen voor die plaats aan te komen. De marsch ging eerst over rijstvelden en na de Djoaliring-rivier gepasseerd te zijn, over hoogten en door laagten, onder dicht bosch of over alang-alang-velden en werd tot des avonds half zeven tot Lantja voortgezet.

Den volgenden dag werd onder mot- en plasregen tot het 7 palen verder gelegen Timoeroeng doorgemarcheerd en daar te 3 ure des namiddags het bivak betrokken.

De bevolking dezer groote kampong was zeer vredelievend gezind, evenals

die van Pampanoea, dat den volgenden dag na een marsch van 5 paal bereikt werd en waar de troepen in de huizen werden ingekwartierd.

De flotille kwam een dag later aan en de «Admiraal van Kinsbergen" verscheen den 22sten voor deze kampong.

Het eiland Kaloekoe Saratoe, waar oude versterkingen ontdekt werden, bleek wel geschikt voor een vestiging, maar kon daartoe niet benut worden, omdat het tot het grondgebied van Wadjo behoorde.

Den 26sten werd de terugmarsch aanvaard.

Intusschen steeg het aanzien van Aroe Palakka al meer en meer, terwijl dat der voortvluchtige Koningin te niet ging. Soppeng en Wadjo neigden naar onze zijde; eenige Aroe pitoe's (kiesheeren) kozen onze partij en de bevolking kwam geheel in onderwerping. Onder die omstandigheden konden 2 compagnieën van het 5de bataljon, benevens de cavalerie en de artillerie, die te Makasser te huis behoorden, daarheen vertrekken, spoedig gevolgd door een compagnie infanterie en de cavalerie en artillerie, die naar Java moesten terugkeeren.

Na langdurige onderhandelingen werden de rijkssieraden den 20sten Januari 1860 door twee kiesheeren, die zich onderworpen hadden, uitgeleverd, zoodat nu tot het kiezen van een nieuwen vorst kon worden overgegaan. Op den dag, dat een gezantschap van Soppeng aankwam om een contract met het Gouvernement te sluiten, werd Aroe Palakka door de aanwezige kiesheeren tot vorst verkozen en den 31sten Januari plechtig geïnstalleerd.

Kadjang, Sindjai en oud Boelekomba werden bij het Gouvernement ingelijfd, alsook de eilanden Kalao en Bonnerate, die vroeger aan den vorst van Boni in leen waren afgestaan.

Ook Loewoe en Wadjo namen den schijn aan van met het Gouvernement contracten te willen sluiten, doch kwamen van uitstel, tot afstel.

Met den leenvorst werd een nieuw contract van vriend- en bondgenootschap gesloten en daarbij bepaald dat de gewezen Koningin nimmer in het land mocht terugkeeren.

Later kreeg zij vergiffenis en werd in 1862 tot vorstin van Soeppa verheven.

De overige troepen, die te Palakka, waar een groot deel van het terrein in kaart werd gebracht, een tijd lang in vervelende werkeloosheid hadden doorgebracht, keerden naar hun garnizoenen terug, nadat het fort te Badjoa ontruimd en geslecht was. Den 7den Maart vertrokken de laatste schepen van de Oostkust, waar nu het oppergezag van het Indisch Gouvernement schitterend was hersteld en een vrede bevochten was, die tot heden niet meer werd verbroken.

11. DE TOCHTEN NAAR MANIPI EN NAAR DE THORATHEALANDEN.

Intusschen lag het voor de hand, dat op de geheele Zuidelijke landtong van Celebes de rust niet altijd gehandhaafd zou kunnen worden.

Het leenstelsel met zijne vele aanleidingen tot oneenigheid, het optreden van roofridders, de intriges der vorstjes en het onderdrukken der arme bevolking maakten nog menigmaal het krachtig optreden van het Gouvernement noodzakelijk. Ook in de toekomst zal dit waarschijnlijk nog dikwerf het geval zijn.

In 1862 ondernam de Gouverneur van Makasser, Kroesen, met 170 man infanterie, 2 mortieren, een éenponder en 13 sappeurs, onder kapitein Niclou, weder een tocht door het hoogst moeielijke bergterrein van Balang Nipa naar Manipi in de Ooster-districten, waar de vertegenwoordiger der Regeering beleedigd en bedreigd was en de hoofden zich niet aan de bevelen van dien Gouverneur hadden onderworpen. Door zijn vlug ageeren in het gebergte, waar het doordringen der troepen onmogelijk werd geacht, herstelde hij de rust zonder bloed vergieten en verhoogde het prestige onzer wapenen.

Verder voldeden de vorsten van Binamoe en Bangkala in de Thorathea-landen niet aan de eischen, hun in 1863 door den Gouverneur van Makasser gesteld, wegens het rooven van paarden en goederen van Goa en wegens het vermoorden van een soldaat, zoodat een expeditie tegen hen moest worden afgezonden.

De Gouverneur voerde zelf de troepen aan, nadat hij zich den 16den October over zee te Takalar bij hen gevoegd had, marcheerde den volgenden dag 7 paal verder tot op 1 paal van de grens en deed die verkennen, ging den 18den de grensrivier over en over het golvend open terrein den in 3 hoopen opgestelden vijand op het plateau van Parangsangan Béroe te gemoet.

2000 man hulptroepen onder den assistent-resident Bakker.

Voorhoede:

30 inlandsche en 6 Europeesche soldaten.
6 sappeurs.

Hoofdtroep:

Commandant: Kapitein G. F. de Ravallet;
een compagnie inlanders;
een sectie artillerie, drieponders;
2 mortieren;
een compagnie Europeanen;
" " inlanders;
30 cavaleristen;
trein en ambulance.

Achterhoede:

30 inlandsche en 6 Europeesche soldaten;
8 cavaleristen op de flanken.

Toen de hulptroepen staan bleven, rukten zijn soldaten de vóór dat plateau gelegen vallei binnen. De vijand deed een front-aanval, die door de, met een peloton versterkte, voorhoede werd afgeweerd, en bedreigde de flanken, die links door 2 uitgezwermde pelotons, en rechts door een peloton Europeanen gedekt werden. De artillerie kwam rechts en links der colonne in batterij.

Een dolzinnige aanval op onze flank en in onzen rug, door eenige honderden vijanden ondernomen, drong de hulptroepen op de colonne terug, zoodat met vuren moest gewacht worden tot het schootsveld vrij, en de vijand reeds tot bij de koelies genaderd was.

Met eenige salvo's werd hij spoedig teruggedreven.

De cavalerie rende vervolgens op een drom muiters

voor onze rechterflank in, sabelde er een veertigtal van neer en verjoeg de rest. De kampong werd verlaten bevonden en in een volgende het bivak betrokken. Het aanbod der bevolking om zich te onderwerpen werd aangenomen. De Koning was in het gebergte gevlucht.

Den volgenden dag werd doorgemarcheerd naar de kust, waar twee oorlogsschepen de troepen met prauwen en vivres wachtten en waar eenige dagen rust gehouden werd.

Den 22sten Binamoe inrukkend, vond men de bevolking rustig. Den 24sten werd te Djeneponto, dat uitgekozen was als een geschikt punt tot het aanleggen van een post, het bivak betrokken.

Aldaar werden de landen Binamoe en Bangkala tot Gouvernements-landen verklaard en onder geregeld bestuur gebracht. Twee compagnieën bleven te Djeneponto achter en de overige troepen keerden naar Makasser terug.

---

12. KRAENG BONTO-BONTO.

Aan de eischen van het Gouvernement wegens het in Juli 1867 vermoorden van een burgeropnemer in Wadjo, werd door het uitleveren der moordenaars en het betalen der opgelegde boete voldaan, doch zeer onverwachts werd een jaar later uit de onderafdeeling Pankadjene bericht ontvangen, dat Kraëng Bonto-Bonto, oom van den regent van Labakkang, een kampong in de asch had gelegd, omdat de bevolking niet met hem in verzet wilde treden tegen het Gouvernement

De Gouverneur van Celebes vertrok over zee naar Pankadjene, dat bedreigd scheen te worden, en zond 27 man cavalerie onder luitenant Roukens over land daarheen.

In den morgen van den 21sten Juli 1868 rukte de Gouverneur met drie ruiters en 15 man der landings-divisie over de sawah's naar het twee palen ten Noorden van Pankadjene, ter zijde aan den weg naar Segeri gelegen Djawaija, waar de opstandeling verblijf hield.

In de aangrenzende kampong Labakkang vernam hij van den regent, dat de Kraëng in zijn woning was. Toen diens kampong op 50 passen genaderd was, werden onze troepen onverwachts door een honderdtal met geweren en pieken gewapenden aangevallen en bijna ingesloten.

Door een directe en krachtige charge der cavalerie, waarbij twee man sneuvelden, werd de vijand voor een oogenblik binnen de kampong-wallen teruggedreven en een retraite mogelijk gemaakt. Tot dicht bij Pankadjene werd de troep vervolgd en verloor, bij het passeeren van een moerassig gedeelte, nog enkele paarden.

In het bedreigde Pankadjene teruggekeerd, besloot de Gouverneur de cavalerie, die niet in staat was verder te ageeren, naar Maros, en de geleende mariniers, op verzoek van hun scheepscommandant, naar Makasser terug te zenden. Onmiddellijk werden nu 50 man, onder luitenant PERNÉ, van Makasser naar Pankadjene opgeroepen en bevolen, dat de overige aldaar beschikbare troepen en maritieme middelen zoo spoedig mogelijk moesten volgen. Twee dagen later waren 3 schepen en een colonne van 450 man der land- en zeemacht onder majoor VEENHUYZEN te Pankadjene vereenigd.

KRAËNG BONTO-BONTO was intusschen verdwenen, nadat hij een aanslag had laten doen op het leven van den controleur.

Zijn huis werd in brand gestoken en de troepen keerden naar hun garnizoenen terug. Spoedig bleek het echter, dat hij in het hooge gebergte van Labakkang, te Toerakapaija op 14 palen van Pankadjene, een sterke stelling ingenomen had.

Commandant: Majoor VEENHUYZEN;
Commandant der landmacht: Kapitein H. I. VAN DER LITH;
7 officieren en 90 minderen infanterie,
1 officier en 9 minderen artillerie,
1 mortier,
1 officier van gezondheid,
luitenant-ter-zee 1ste kl. VAN GOENS, met 94 mariniers en matrozen,
2 mortieren en
73 handlangers.
Voorts hulptroepen uit Segeri.

Onverwijld rukte den 5den Augustus weder een colonne uit Makasser naar die, uit de natuur reeds zoo sterke, en door borstweringen van boomstammen en steenen nog krachtiger gemaakte positie op en liet 50 man te Pankadjene achter.

In tegenwoordigheid van den Gouverneur werd den volgenden dag, na een vermoeienden nachtmarsch door rijstvelden en tusschen loodrecht oprijzende rotsblokken, den aanval op de eerste, aan den voet der bergen gelegen versterking beproefd. De tirailleurs gingen vooruit en daarachter volgden de twee colonnes der land- en zeemacht.

Het vuur, op 1000 meters afstand geopend en langzaam voortgezet, werd door den vijand beantwoord; 200 pas dichterbij werd de mortier opgesteld en in werking gebracht en daarna gestormd en de eerste positie genomen. Langs een steil bergpad opklimmend, werd ook de tweede stelling veroverd en onder flank-vuur van de overzijde der naast gelegen diepe ravijnen de drie volgende versterkingen bemachtigd en vernield.

Omstreeks 3 ure des namiddags was de colonne tot een hoogte van 3 à 4000 voet gestegen en stootte toen op een nieuwe versterking, opgericht op een rots met aan drie zijden loodrechte wanden, vanwaar een hevig vuur werd afgegeven.

De mortier werd weder opgesteld en den vijand veel nadeel toegebracht, terwijl echter het aantal gewonden onder de onzen geducht toenam. Toen stormen niet mogelijk bleek, werd te 4 ure de terugtocht aanvaard en daarna de uitvallen des vijands krachtig teruggewezen. Bij dit gevecht leed majoor

VEENHUYZEN een verlies van 2 dooden, waarbij een officier, terwijl er 14 mindere militairen benevens 12 koelies gewond werden Vervolgens werd het bivak aan den voet der hoogte betrokken, en toen dit des nachts niet verontrust werd, keerden onze troepen den volgenden dag naar Makasser terug, terwijl het aan de bevolking werd overgelaten 's vijands positie te bewaken en hem den toevoer van levensmiddelen af te snijden.

Niets werd meer van hem vernomen, totdat den 13den Augustus te Pankadjene het bericht ontvangen werd, dat hij den volgenden nacht een aanval wilde doen op de vierkante, gepalissadeerde, van 2 cirkelbastions voorziene redoute, waarin twee officieren en 75 man gelegerd waren. Op iedere flank werden toen 10 soldaten geposteerd, bij de stukken ook 10 man en bij het hek 14 man reserve, voorzien van natte spreien tot het blusschen van brand.

Door een vernielde brug vertraagd, geschiedde de aanval der 1000 muiters, onder KRAËNG BONTO-BONTO, en der benden van den Matoewa van Tjamba-Tjamba eerst des morgens te 7 ure.

Het vuur eener nabij gelegen in brand gestoken kampong sloeg gelukkig niet in de redoute over en het kartetsvuur op den tot 200 pas genaderden vijand bracht hem aan het wankelen. Een uitval, op last van den commandant, luitenant PERNÉ, door den luitenant RESSNER ondernomen, had ten gevolge, dat tegen $10^1/_4$ ure de vijand met groot verlies naar zijn schuilplaatsen teruggedreven werd, zoodat een colonne van 192 man infanterie en 104 schepelingen, met een houwitser, ter assistentie uit Makasser gezonden, hem bij haar aankomst reeds verdwenen vond.

Nadat die troepen een vergeefschen tocht naar Segeri hadden gemaakt en, in verband met hulptroepen uit Tanette, den omtrek doorkruist, kregen zij bij Poeranga, in het gebergte achter Toera Kapaija, voeling met den vijand, die binnen onzijdig grondgebied bleek opgesteld te wezen en daar niet mocht worden aangevallen.

Commandant: Majoor VEENHUYZEN;
296 soldaten,
12 officieren en 192 minderen der landingsdivisie van de marine,
Hulptroepen.

Toen machtiging verkregen was, de grens van Lamoeroe te overschrijden, verzamelde zich den 17den November eene colonne te Passar Boeloe Compa, om van daar den vijand te verkennen en in den rug aan te vallen.

Na een zeer vermoeienden marsch werd te $2^3/_4$ ure des namiddags het plateau van Mando bereikt, waar de muitelingen zich verschanst hadden. De artillerie kwam in stelling en de tirailleurs stormden, waarop de vijand zijn positie verliet. Den volgenden dag werd Saloe Saloe, en den 19den Toera Kapaija en de vele daar aangelegde versterkingen verlaten bevonden. Den 20sten keerden onze troepen naar Pankadeje terug en maakten in de kampongs, die zij passeerden, een veertigtal gevangenen.

KRAËNG BONTO-BONTO was echter ontkomen en in weerwil van aanhoudend patrouilleeren niet in handen te krijgen.

Zijn invloed kon echter als vernietigd worden beschouwd, zoodat de marine den 27sten November, en de door vermoeienis en ziekten verzwakte soldaten, na achterlating van detachementen te Pankadjene en te Tjamba, den 7den December naar Makasser konden terugkeeren.

---

2. De expeditiën naar Mandar en Baraba Toea.

Tegen het einde van 1867 werd het noodzakelijk de vorsten der zeven Mandar-staatjes door een krachtig optreden tot rede te brengen.

In strijd toch met de bepalingen van het in October 1862 door een militaire vertooning van 220 man zonder strijd verkregen contract, dreven zij nog steeds slavenhandel, beroofden kooplieden, plunderden op de kusten de in nood verkeerende schepen en stalen in December 1865 een gedeelte der rijstlading van een Britsch schip

Toen de te Makasser opgeroepen hoofden niet verschijnen wilden, de Secretaris voor de inlandsche zaken eene vergeefsche tocht naar Mandar had gemaakt en het land aan regeeringloosheid bleek prijs gegeven, werd, na het stellen van een eisch tot schadevergoeding en het uitleveren der schuldigen, een maritieme expeditie van 3' schepen uitgerust.

Daarmede hield de Gouverneur een demonstratie op de kust. Hij zette een der vorsten af, beschoot Balang Nipa en deed het onder het vuur der verdedigers door gedebarkeerde troepen verbranden. Na nog twee staatjes tot het voldoen aan de gestelde voorwaarden overgehaald te hebben, keerde hij naar Makasser terug.

Het duurde tot het einde van 1872, voordat in deze streken weder krijgsoperatien noodzakelijk werden geacht.

In de eerste plaats moest geägeerd worden tegen Balang Nipa, het voornaamste der Mandar-staatjes.

Een zekere Maradia Kapé, die zich daar meester van den troon had weten te maken, was, evenzeer als de Hadat, die hem steunde, ongezind zich neer te leggen bij het ultimatum door den Gouverneur van Celebes gesteld en moest nu door kracht van wapenen tot rede worden gebracht.

Commandant: Majoor H. F. Meijer;
2de compagnie van het 6de bataljon infanterie,
2de compagnie van het Garnizoensbataljon,

De daartoe bestemde colonne, waarbij zich de Gouverneur aansloot, debarkeerde den 19den October te Balang Nipa, waar de bevolking uitgeweken was, nam na kortstondig gevecht de kampong, waarin zich de Maradia had opgehouden, doch waaruit hij ontkwam, en door-

2 mortieren,
3 oorlogschepen,
3 gewapende booten.
Totaal: 24 officieren,
272 Eur. minderen,
266 inl. „
68 koelies,
132 dwangarbeiders.

kruiste, bij gebrek aan goede gidsen tot zijn opsporing in het binnenland, de verschillende in de nabijheid gelegen kampongs, waarin de bevolking gaandeweg terugkeerde.

Toen, volgens bekomen inlichtingen, MARADIA KAPÉ zich in het gebergte te Masso schuil hield, dirigeerde de Majoor den 25sten October twee compagnieën naar Kaloban om zijn ontsnapping naar Tjampa Lagiang te voorkomen. Drie sectiën infanterie trokken over steeds hooger wordend heuvelland naar Timbo en marcheerde den volgenden dag, met nog een sectie versterkt, naar Masso, terwijl zij te Timbo door een andere afdeeling vervangen werden.

Verder op werd het terrein bergachtig. In het tusschen bergen ingesloten Masso werd de Maradia niet aangetroffen. De vier sectiën toen naar Tjampa Lagiang willende trekken, werden door den gids misleid en kwamen, steeds langs diepe ravijnen afdalend, in Limbang terecht. Toen de Majoor bij dien troep aankwam, marcheerde deze naar Pamatoengan en vervolgens naar het strand.

Van de twee van Kaloban gezonden compagnieën trok de eene, onder kapitein WITTEWAAL VAN STOETWEGEN, naar Napo en vervolgens tegen een steilen bergkam op. Aan de andere zijde afgedaald, vond zij Masso verlaten en keerde vervolgens over Timbo terug.

Nadat er 50 man waren afgegeven voor een detacheering te Tanette, werd besloten met twee colonnes op te rukken naar Taramanoe, toen bericht werd ontvangen, dat de opstandeling zich daar versterkt had.

Beide colonnes werden langs verschillende paden tegen hetzelfde doel gedirigeerd.

De eerste colonne stootte bij Roboan op een dertigtal gewapenden, die bezig waren versterkingen op te richten en verdreef hen spoedig, daarbij een verlies lijdende van een doode en drie gewonden. Wegens de dreigende regens was zij genoodzaakt terug te keeren, daar het pad, dat gevolgd was, niet alleen ettelijke malen over de Balangnipa-rivier liep, maar ook over lengten van meer dan een paal het rivierbed volgde en bij bandjirs volslagen onbruikbaar zou worden.

De andere colonne keerde een dag later (11 November) om dergelijke redenen naar Balang Nipa terug.

Toen zich echter een vertrouwd gids aanbood, om de colonne langs een anderen weg naar Taramanoe te geleiden, gingen des middags van den 11den de hiernevens vermelde troepen aan boord en debarkeerden in den namiddag te Tjampa Lagiang, terwijl de prins van Soppeng, die op last zijner moeder zijne diensten was komen aanbieden, met 220 volgelingen langs den vroeger gevolgden weg zou optrekken.

Majoor MEIJER;
5 officieren en 80 minderen infanterie,
1 officier der artillerie met een mortier,
1 officier van gezondheid.

Na drie dagmarschen — de laatste ging langs schier onbegaanbare bergpaden — werd een plaatsje op 2 palen van Roboan bereikt. Den volgenden dag vernam de colonne-commandant van de vluchtelingen, die door den vijand tot slaven waren gemaakt, dat KAPÉ zich te Tapparang ophield. De troepen werden nu daarheen gedirigeerd. Na over een smallen bergrug een verhakking te hebben bereikt, die met veel moeite werd gepasseerd, stuitte de voorwacht tegen een anderhalven meter hooge palissadeering van wild hout, die zich over den rug en aan beide zijden der hellingen uitstrekte, aan de voorzijde gedekt was door een 40 meters breede verhakking van bamboe en wild hout en die voorzien was van schietkokers en een blindeering boven de uitgraving aan de binnenzijde, waar een banket was aangebracht.

Met kogels en steenen begroet, trok de majoor MEIJER zijn voorwacht terug, deed den mortier een schot lossen, waarbij een man der bediening sneuvelde, en toen dadelijk tot stormen overgaan. De vluchtende vijand werd over een achter de versterking gelegen ladang vervolgd. Bij een verkenning, des namiddags ondernomen, werd hem nog een aanzienlijk verlies toegebracht door een wel gericht vuur dat afgegeven werd op een vergadering, door hem bij een groot huis aan de overzijde van een open gekapt terrein gehouden.

Kapitein STEVELS stierf in het hier betrokken bivak aan vermoeienis. Nadat de kampong was verbrand, werd het onnoodig geoordeeld den tocht in het onbekende land der Alfoeren te vervolgen en keerde de onzen terug naar Balangnipa, nadat ook Taramanoe door den prins van Soppeng was bezocht en in de asch gelegd. Den 19den waren de troepen weder te Balangnipa verzameld. Den 24sten December kwam MARADIA KAPÉ zich daar onderwerpen en werd naar Makasser overgevoerd.

Terwijl een compagnie te Balangnipa achterbleef, zond de Gouverneur de overige troepen naar de Noorder-districten, waar KRAËNG BONTO BONTO, na een tijd lang in Wadjo en Mandar rond gezworven te hebben, zich weder vertoond had. Hij was door den assistent-resident met behulp van inlandsche hulptroepen uit zijn schuilplaats te Baraba Toea (Bara Batoewe) verdreven, maar had zich daar enkele dagen later op nieuw gevestigd.

Den 23sten November debarkeerden onze troepen te Pankadjene. Hier bevond zich een troepenafdeeling van Makasser, sterk 95 officieren en minderen der marine, met welke kort te voren het garnizoen aldaar was versterkt en die nu naar Makasser terugkeerden. Vermeerderd met de hulpbenden van den regent van Toralili, trok de gezamentlijke macht den volgenden dag naar het 7 paal verder gelegen Warangparang, ten einde van daar tegen het nog 2 paal verder gelegen Baraba Toea (Steenen Veekraal) te ageeren, waar KRAËNG BONTO-BONTO zich versterkt had. Het breede front zijner tusschen rotsen en heuvels verscholen positie was slechts te naderen langs

Commandant: majoor MEIJER;
3 compagnieën infanterie,
2 mortieren, onder luit. van SPILL,
2 „ „ „ DERX.
Totaal: 350 man.
5 à 600 man hulptroepen, waarvan 200 met geweren bewapend,

twee smalle paden tusschen loodrechte rotswanden en alle toegangen bleken nu stevig versperd.

Den 25sten rukten twee colonnes uit. Die onder kapitein Lubeck, sterk 100 man met 2 mortieren, zou zich van den meest zijdelings gelegen toegang meester maken; de hoofd-colonne onder majoor Meijer, sterk 180 man en 2 mortieren, moest de hoofdstelling in front aangrijpen, terwijl de Regent met de hulptroepen langs het pad, tusschen beide colonnes in gelegen, zou ageeren.

Toen de hoofd-colonne de heuvels beklom, waarachter de stelling gelegen was, kregen de tirailleurs en de voorwacht bij het verschijnen op den top een hevig vuur. Van hier liep het met alang-alang begroeid terrein zacht glooiend naar een, 250 passen verder gelegen bamboe-pagger, die, ter lengte van 70 à 80 pas, de tusschen de rotsen inliggende vlakte geheel afsloot. Achter die eerste pagger werd een tweede nog veel sterkere bespeurd, die het achterste gedeelte der stelling dekte.

Voor zoover zichtbaar, lagen over de geheele positie groote en kleine rotsen verspreid, die begroeid waren met hoog geboomte en struiken. De grootste dier rotsblokken vormden een linie, die aanleunde tegen hooge en steile rotswanden, waardoor de daarachter gelegen vlakte als met reuzenmuren omsloten was.

Ondanks het vuur der in batterij gebrachte mortieren verminderde dat des vijands niet, zoodat de tirailleur-linie, die inmiddels ongeveer 100 pas ver door de hooge alang-alang was geavanceerd, enkele gewonden kreeg.

Daarna ging majoor Meijer tot den stormaanval over, tijdens welken de colonne, zoowel in front, als van de ter zijde gelegen rotsen in de flank en den rug door de muiters werd bestookt.

Wel werd de eerste pagger doorbroken, doch toen men verder doordrong, werden de commandant, 2 officieren en tal van minderen gewond door het geweervuur van den vijand, die zich achter de struiken op de hooge rotsen verscholen hield. Daar het ongeraden werd geacht om verder te avanceeren, werd de terugtocht aangenomen en kalm volbracht. Drie dooden moesten echter in de hooge alang-alang worden achtergelaten.

Op den rand der hoogte terug gekomen, werd de troep gedekt opgesteld en het artillerie-vuur weder geopend. Door bloedverlies verzwakt, moest majoor Meijer het bevel aan kapitein Bowier overgeven, dien hij gelastte zoo mogelijk nog een stormaanval te wagen.

Toen echter nog een officier en twee minderen gewond werden, zag de laatste geen kans van slagen en gaf bevel tot den terugtocht, welk bevel door den gewonden commandant volkomen goedgekeurd werd.

De colonne Lubeck was niet gelukkiger geweest. Ook zij had, na voorbereidend artillerie-vuur, den aanval gewaagd en een voorgelegen gedeelte der stelling veroverd, doch bij het verder doordringen in de smalle gleuf tusschen de rotswanden, die naar de tweede verhakking tusschen rotsblokken van 40 meter hoogte geleidde, zulke zware verliezen geleden, dat ook hier terugtrekken

noodzakelijk werd. In haar eerste stelling teruggekeerd, ontving zij machtiging naar Warangparang terug te marcheeren, waar zij tegelijk met de hoofd-colonne te 11½ ure des voormiddags aankwam.

Vier minderen waren gesneuveld; drie gewonden overleden nog denzelfden dag; 29 Europeanen en 10 inlandsche soldaten waren gekwetst en de hulptroepen, die eveneens hadden moeten terugtrekken, hadden een verlies van 10 dooden en 32 gewonden geleden.

Kraëng Bonto-Bonto verliet denzelfden middag zijn onneembare positie en liet daar gevulde rijst- en tabakschuren achter. Waarheen hij zich begeven had, bleef onbekend, en de betrekkelijke rust, die in de eerste maanden van 1873 in de Noorder-districten heerschte, maakte het mogelijk de detachementen te Tanette, Passar Boeloe Comba en Labakkang in te trekken en alle troepen te Warangparang en te Pankadjene te vereenigen. Van daar uit maakten zij patrouilles, ten einde iets omtrent hem te vernemen.

In October vertoonde hij zich weder in Labakkang, deed onze patrouilles beschieten en bedreigde Warangparang.

Het detachement cavalerie uit Makasser, hierheen gezonden, moest al spoedig terugkeeren daar er droes onder de paarden uitbrak. De overige hier gestationneerde troepen, die door gebrek aan goed drinkwater veel te lijden hadden gehad van buikloop en koortsen, werden den 10den December met die te Pankadjene vereenigd.

Sterke patrouilles doorkruisten steeds het terrein, versterkten het vertrouwen der goedgezinde bevolking en hielden de rondzwervende muiters in bedwang, doch alle pogingen om den hoofdopstandeling in handen te krijgen bleven vruchteloos.

In November 1872 werd het noodig geoordeeld een colonne van 200 man naar Tanette te zenden, waar de vorstin gevlucht was uit vrees voor haar vroegeren echtgenoot, den bondgenoot van Kraëng Bonto-Bonto, Datoe Bakka, die weder onrust in haar rijk veroorzáakte.

Na kort verblijf terug gekeerd, moesten deze troepen enkele maanden later (in April 1873) weder naar Tanette gezonden worden, omdat Datoe Bakka op nieuw invallen deed. Toen dit hoofd vluchtte, keerden zij, na een post van 30 man achtergelaten te hebben, naar Pankadjene terug, waar eenige maanden later het garnizoen versterkt werd en onder de orders van majoor Kraal werd gesteld, om de strooptochten, die de vijand nu weder in de Noorder-districten ondernam, krachtiger tegen te gaan. Warangparang, Passar Boeloe Comba en Labakkang werden tevens met ongeveer 400 man bezet, om door aanhoudend patrouilleeren tegen de stroopers te ageeren.

Overal, waar die patrouilles zich vertoonden, verdwenen de muiters, die de kampongs afliepen en brandschatting eischten. In November 1874 gelukte het

ons een troep van 300 vijanden, op Lamoeroesch grondgebied verzameld, terug te drijven, waarbij de onzen slechts een verlies van 2 gesneuvelden leden.

Korten tijd daarna deed Kraëng Bonto-Bonto stappen tot onderwerping. Zijn partij begon te verloopen, en zijn bondgenoot, de Matoea van Tjamba Tjamba werd in Maart 1875 op de grenzen van laatstgenoemd landschap een belangrijk verlies toegebracht door een onzer patrouilles ter sterkte van 30 bajonetten en gesteund door de bevolking.

Toen echter de uitersten termijn van het ultimatum, Kraëng Bonto-Bonto gesteld, den 20sten Mei 1876 verstreken was, zonder dat hij in onderwerping kwam, werd hij zoo duchtig door onze patrouilles nagezeten, dat hij naar Paré Paré de wijk moest nemen. Nadat twee zijner zonen gesneuveld waren, twee andere zich hadden onderworpen, en hij zelf in Sidenreng en Wadjo geen steun meer vond, liet hij zich eindelijk in Juli 1878 overhalen zich over te geven.

Hiermede eindigden de onlusten, die het Zuidelijk deel van Celebes zoo langen tijd in beroering hadden gehouden, en tot heden was het onnoodig, de hulp der gewapende macht in te roepen bij de vele politieke verwikkelingen, die hier nog steeds voorkomen.

De suprematie van het Gouvernement is daar nu voor goed en krachtig gevestigd. Waar vroeger steeds de wapenen moesten beslissen, zal nu waarschijnlijk een bedreiging of een uitspraak van het Gouvernement in den regel voldoende blijken tot handhaving van de rust.

HOOFDSTUK VII

Bali

(Schetskaarten N°. XVI, XVII, XVIII, XIX, XX.)

BRONNEN.

Militaire Spectator, 1ste serie, 15de deel.
Beschrijving der landing op 28 Juni 1846.

Archief van het Departement van Oorlog.

Bali. Kort overzicht van zijn toestand, geschiedenis, de jongste krijgsbedrijven, enz.

De laatste strijd en heldendood van den Generaal MICHIELS.
Tijdschrift voor N.-I., 3de serie, 4de jaargang, 2de deel.

Krijgsverrichtingen tegen het eiland Bali in 1848 door J. VAN SWIETEN. De schrijver, die als chef van den Staf deze expeditie bijgewoond heeft, geeft in dit werkje een vrij omstandig verhaal van het voorgevallene.

De derde militaire expeditie naar het eiland Bali in 1849 door A. W. P. WEITZEL. Een omstandig en nauwkeurig verhaal van den 3de krijgstocht, door goede kaarten opgehelderd.

Dagverhaal eener reis over Bali in 1856. *Tijdschrift voor N.-I.* 1870, deel I en II.

Het eiland Bali. *Gids* 1893. Politiek overzicht.

Bali in 1868, door B. R. F. VAN VLIJMEN. Een uitvoerige beschrijving van de expeditiën tegen IDA MADA RAI.

Kaart van Djagaraga in 1848, samengesteld naar de verschillende beschrijvingen en een schetskaart uit het archief van wijlen generaal-majoor KÖHLER.

De Milit. Willems-Orde door WINCKEL en HOOIJER, bevattende een beschrijving van den aanval op Djagaraga en den overval van Kasoemba.

Koloniaal Verslag, 1868.

Eenigen tijd onder de Baliërs, door dr. J. JACOBS, een interessante reisbeschrijving, veel bijzonderheden over land en volk bevattende.

De expeditie naar Bali, *Mil. Spectator*, Juni 1849. Uitvoerig verhaal der verovering van Djagaraga.

1. INLEIDING.

De expeditiën naar Bali brachten het Nederlandsch-Indisch leger in bloedig contact met den best georganiseerden, best gedisciplineerden en, naast den Atjeher, dappersten inlandschen vijand, dien het ooit te bestrijden heeft gehad.

Bij gelegenheid der tweede expeditie zien wij, hoe de Balineesche bezetting eener redoute deze verlaat, niet om op de vlucht te slaan, maar om voor de helft een daarnevens liggende, nauw besprongen sterkte te hulp te snellen en voor de andere helft een omtrekking te verrichten en onze reserve verwoed aan te vallen. Na uren langen strijd weet de Baliër het door ons veroverde bedehuis met de lans te hernemen en door herhaalde uitvallen onze troepen tot retireeren te noodzaken. Onze post aan het strand blijft op last der vorsten twee jaren lang volkomen geïsoleerd van de bevolking. Tijdens de 3de expeditie volgen een 20000 krijgers, in een voorhoede en een hoofdkorps verdeeld, hun vorsten naar een conferentie in de legerplaats van onzen Opperbevelhebber en staan gedurende eenige uren op zes passen onzer soldaten gerangeerd, zonder voor een oogenblik hunne waardige, gereserveerde houding te verliezen. Hoewel zij tot den strijd besloten zijn en aan hun versterkingen werken, valt er gedurende acht dagen niets voor, dat hun vijandige stemming verraadt. Onze troepen marcheeren tot voor hunne krachtige versterkingen op zonder een schot van den vijand te hooren. Deze wacht totdat de hoofden het teeken geven tot het losbranden van het geschut en, hoewel DE BRAUW in den rug hunner linie is doorgedrongen, blijven zij de verdediging 24 uren lang voortzetten.

Waar dit kan geschieden, moet de tot den krijg opgeroepen dessa-bevolking wel deugdelijk georganiseerd en door een krachtige discipline gedrild zijn.

Waar een goed geleide nachtelijke overval kan plaats hebben, zooals te Kasoemba; waar een hoofd van weinig aanbelang, als pembekel NJOMAN GEMPOL, onze troepen het binnenland weet in te lokken, om achter hun rug een aanslag op den kraton te doen, en waar het districtshoofd IDA MADÉ RAI een geheel bataljon drie malen weet terug te slaan, daar moeten wij eerbied hebben voor hun dapperheid en krijgshaftigen geest.

Al werd de verdediging van Kasoemba niet met die kracht gevoerd, welke men na Djagaraga recht had te mogen verwachten, zoo mag dit toch geen reden zijn om de militaire waarde van den Baliër gering te schatten. Na den val van Djagaraga en de verovering van Karang Asem, slechts nog door twee der kleinere staten gesteund, was de vreesachtige DEWA AGONG, vorst van het vervallen Kloengkoeng, niet de man, om het geschokt vertrouwen der zijnen weder te versterken.

Hij hield zelfs uit vrees voor het oprukken der Hollanders naar zijn verblijfplaats den krachtigen energieken GOESTI DJILANTIK uit zijn land verwijderd

en miste het zelfvertrouwen, dat dien verdediger van Djagaraga kenmerkte.

Ook konden de verdedigingswerken van Soenla Lawas niet in de schaduw staan van die te Djagaraga en was het terrein op de smalle kuststreek voor Kasoemba van dien aard, dat de Baliërs geen groote omtrekkingen konden ondernemen, maar over de geheele breedte werden terug gedrongen.

In weerwil van dat alles zien wij toch op de vlakte naast Kasoemba, terwijl het rumoer van den strijd uit de kampong op hun flank weerklinkt, de verdedigers de lanzen vellen en tegen de carré's van den 1200 man sterken Europeeschen vijand oprukken en op diens flank, van achter een dijkje, de geliefkoosde omtrekking beproeven

Een inlandsche vijand, tot zulke dingen in staat, is een tegenstander van niet geringe beteekenis.

Dat, tijdens een der voor ons moeielijkste expeditiën, de op de kust gevestigde Boegineezen gedwongen werden tegen ons te strijden op verbeurte van het leven hunner vrouwen en kinderen, bewijst niets tegen de dapperheid van den landzaat.

Het door de omliggende rijkjes steeds bedreigde Gjanjar bezit nu als het ware een staand leger, waarin, evenzeer als in het geheele vorstendom, orde en discipline gehandhaafd worden. Waar die zonder onze bemoeienis kunnen worden ingevoerd, moet de geest der bevolking er wel vatbaar voor zijn.

Het is dan ook zeer belangrijk om te zien, hoe tijdens de expeditie in 1868 onze vechtwijze met tirailleurs in de hoog opgeschoten padi langzamerhand verlaten wordt voor meer gesloten optreden en hoe de kranige kolonel de Brabant zich over die velden met carré's voorwaarts beweegt, zonder zich aan omtrekkingen op de flanken te storen. In 1848 en 1849 was het trouwens al gebleken, dat Europeesche taktische vormen tegen den Baliër minder dienstig waren en aan gesloten formatie de voorkeur gegeven moest worden.

Ook in het oprichten van verdedigingswerken vinden de Baliërs in den Indischen Archipel hun wedergade niet. De linie van Djagaraga, enkel met het oog op den oorlog opgeworpen, stond uit het oogpunt der versterkingskunst hooger dan de paalversperringen voor Palembang en overtrof verre de liniën der Padri's, de open schansen van Badjoa en de weermiddelen om den Missigit of de liniën van Tiban, van Panglima Polim en van Habib Abdul Rachman, in Atjeh aangebracht.

De linie van Djagaraga was gelegen op het smalste gedeelte van een kaal, oploopend heuvelland en sloot aan beide zijden aan tegen rotsachtige, steile ravijnen van honderden voeten diepte, waardoor een omtrekking zoo goed als onmogelijk was. Zij bestond uit vier gesloten redoutes, van 3 à 3.5 meter hooge en 3 tot 4.5 meter dikke, uit harde klei, steil opgetrokken wallen, met gedekte geschutsstanden in de saillanten en door courtines verbonden. Die wallen waren doorboord met 3 rijen bamboezen schietkokers en omringd door in wigvorm uitgegraven droge grachten van 8 meter diepte en gelijke breedte.

De beide op de linie vooruitspringende redoutes N°. 2 en 4 waren nog verbonden door een voorgracht van dezelfde afmetingen die, evenals de anderen, op berm en buitengrachtboord beplant waren met heggen van dadap doeri en cactus, door friesche ruiters verankerd en versterkt.

De daar achter gelegen ruimte was met wolfskuilen gevuld en het geheel door eenige werken in flank en rug gedekt.

Iedere Balineesche kampong is een versterking op zich zelve. Zij zijn meestal vrij regelmatig aangelegd en verdeeld in groote vierkanten, omgeven door steenen muren van 8 à 10 voet hoogte, waarbinnen de uit steen of klei opgetrokken, met atap gedekte, armoedige huizen onregelmatig dooreen staan. Door de kampongs loopen rechte straten van 10 à 20 voet breedte, waarop die vierhoekige ruimten door smalle poortjes uitkomen.

Voor de kratons ligt meestal een plein (bantjingah) waarop zich een overdekte ruimte voor hanengevechten bevindt.

De poeri (het vorstenverblijf) is omsloten door een 15 voet hoogen muur, waarin zich aan de voor- en zijkanten verscheidene poorten zonder deuren bevinden. Dezen verleenen toegang tot een groot binnenplein, van waar men langs trappen door eenige dubbele deuren in front een tweede nog grooter plein bereikt en zijwaarts de private gebouwen van den vorst binnentreedt. Van dit tweede plein, waarop overdekte loodsen zijn opgericht, treedt men de stallen, keukens en het eigenlijk vorstenverblijf binnen, dat zich meestal kenmerkt door onzindelijkheid. Op de hoeken der pleinen staan pendoppo's waarin de wachters geposteerd worden.

Ook de bedehuizen zijn kleine redoutes.

De vierkante pleinen toch van 50 à 100 voet zijde, waarop zij staan, door een vrij hoogen muur omgeven en inwendig door een muur in twee deelen verdeeld, zijn voor den Baliër krachtige steunpunten bij de verdediging.

In het open veld zijn de in een rood vest zonder mouwen gekleede, met lans en klewang of geweer gewapende, strijdbare Baliërs, gewoonlijk verdeeld in een voorhoede, een hoofdkorps met twee vleugels, en een achterhoede. De aanvallen, liefst in flank of rug, worden geopend door geheel in het wit gekleede, ten dood gewijde amok-loopers en door tirailleurs en voortgezet door dichte drommen piekeniers, die zich om de pajongs der vorsten verzamelen. De verschillende staatjes van Bali kunnen van 5 tot 70 duizend van zulke strijders op de been brengen,

Hoezeer zij als vijand te duchten zijn, blijkt uit de van hen vermelde offervaardigheid, die hen bereid doet zijn zich met hun vorst aan den dood te wijden. Bij zulk een «popotan» volgen soms een 200 à 300 in het wit gekleede, met kort afgesneden lans gewapende mannen hun geliefd opperhoofd en loopen, na hun vrouwen en kinderen te hebben omgebracht, met woede tegen den vijand in, om te overwinnen, of tot den laatsten man te sneuvelen.

Voor zooveel mij bekend is, zag geen onzer expeditiën zulk een «popotan» uitvoeren. Dat zij hun vrouwen, die een zeer lage plaats in hun maatschappij innemen, in tijden van wanhopigen strijd ombrengen, blijkt uit het voorbeeld van den vorst van Boelèleng.

De Baliërs zijn mooie, stevig gebouwde kerels, met mannelijke houding en regelmatig open gelaat, vlug en levendig van geest, alle bekend met de lees- en schrijfkunst, liefhebbers van dobbelspel, zeer vrijpostig en zedeloos, wreed jegens hun vijanden, sterk gehecht aan hun godsdienst en kaste-indeeling en begaafd met een fierheid, die hen somtijds den dood boven slagen doen verkiezen.

Door de dwingelandij der vorsten, de overheersching der priesters en het misbruik van opium, is echter de basterd-Hindoesche bevolking van Bali niet tot die ontwikkeling gekomen, die men, haar aanleg en eigenschappen in aanmerking genomen, zou verwachten, al staat zij ook in snij- en goudwerk, het smeden van wapens en het verbouwen van rijst boven den Javaan.

Onder haar is de kaste der Brahmanen (priesters) de voornaamste. Voor de leden dezer kaste staan zelfs de vorsten van hun zitplaatsen op, terwijl dezen overigens, hoewel in niets boven den gewonen man uitmuntende, een willekeurig, autocratisch gezag uitoefenen.

De 2de kaste is die der Ksatrija's, de 3de die der Wesija's en de 4de die der Soedra's.

Al dezen zijn streng van elkander gescheiden, en kasten-vermenging wordt met den dood gestraft. De vreemdelingen worden tot de laagste, heerendienstplichtige, kaste gerekend.

Het driehoekige, 105.3 □ Duitsche mijlen grootte, eiland Bali, in het Westen schaars, maar op de Noord-, Zuid- en Oostkust sterk bevolkt, wordt van West naar Oost door een hoogen bergketen doorsneden, waarop zich de Bakoengan, 637 m., de Mreboek, 1500 m., de Batoekaoe, 2300 m. en de Nagaloka verheffen. De vulkaan Batoer in het N. O., de vulkaan Agong (piek van Bali, 3200 m.) in het O. en de piek van Boelèleng in het N. zijn met den hoofdketen verbonden. De Zuidpunt bestaat uit een 200 voet hoog, onbewoond tafelland.

Tegen de Noordelijke, op het hooger gedeelte met dun bosch bedekte, doch verder meest kale tot aan zee doorloopende hellingen van genoemden bergketen ligt het rijk Boelèleng. Karang Asem, in het Oostelijk deel van het eiland, is zeer bergachtig. De weg van Tjoelik naar Oedjoeng, voerende over een zadel van slechts 800 voet hoogte, werd tijdens de expeditiën in 1848 en 1849 als vrij bruikbaar aangegeven. Ook die van Oedjoeng naar Karang Asem, 3 à 4 palen lang, werd als zoodanig vermeld.

Van Kasoemba voerden toen twee paden naar Kloengkoeng. Het eene, door het diepe ravijn der Kasoemba, was voor artillerie onbruikbaar, het andere liep in

vlak terrein, door een aaneenschakeling van kampongs, en passeerde de 450 voet breede Hoenda-rivier met haar lage oevers.

Na den val van Madjapahit weken de vorsten van dat eens zoo machtige rijk naar Bali uit, dat kort te voren door een expeditie onder ARJA DAMAR en PALIH GADJA MADA weder aan diens suprematie was onderworpen. Die vorst was de eerste Dewa Agong.

Hij schonk deelen van het eiland aan de twee genoemde veldoversten en legde daardoor den grondslag tot het verval van zijn macht. In het midden der vorige eeuw werd hij door zijn leenman van Karang Asem verslagen, die Boelèleng aan zijn broeder te besturen gaf.

Ook verloor hij Gjanjar en Badong en eindelijk ook Bangli.

Sedert in 1777 te Banjoewangi een fort was opgericht, stonden de vroeger zoo lastige naburige Baliërs met de O.-I. Compagnie in goede verstandhouding. DAENDELS vond geen gelegenheid zijn plan, om vasten voet op hun eiland te verkrijgen, te volvoeren; de Engelschen daarentegen bezetten in Mei 1814 Boelèleng zonder verzet te ondervinden, en verkregen gijzelaars voor het toekomstig gedrag der vorsten van Boelèleng en Karang Asem, wier onderhoorigen baldadigheden in Banjoewangi gepleegd hadden.

Hoewel Bali in de onmiddellijke nabijheid van Java gelegen is, had het Nederlandsch bestuur zich in den eersten tijd na de overname der Indische bezittingen zeer weinig aan dat eiland laten gelegen liggen en zich hoegenaamd niet bemoeid met de geschillen tusschen de vorsten der onderling onafhankelijke rijkjes, waarin het verdeeld is, en die in den DEWA AGONG — vorst van Kloengkoeng — slechts hun geestelijk opperhoofd huldigden, doch in wereldsche zaken zich om zijn suprematie niet veel bekommerden.

In 1817 ging de Regeerings-commissaris H. A. VAN DEN BOSCH naar Bali, om te zorgen, dat er een goede verstandhouding tusschen de vorsten en het opnieuw opgetreden Gouvernement werd verkregen. In 1826 vertrok de kapitein der artillerie WETTERS er heen en sloot een contract met den vorst van Badong, die, tegen 20 Spaansche matten per hoofd, 500 jonge en sterke mannen leverde (zie Hoofdstuk III). Vijf jaren later werd de heer DUBOIS daar als onzen politieken agent geplaatst.

Noch de hernieuwde zending van WETTERS, noch die van den Regeerings-commissaris HUSKES KOOPMANS in 1839, waaraan door de Triton onder den kapitein-ter-zee EEDELING kracht werd bijgezet, vermochten veel tot beteugeling van den strandroof, die op de kusten van Bali werd uitgeoefend.

Die strandroof en het kliprecht, d. i. het recht tot plunderen van op hun kusten gestrande schepen, dagteekenden reeds van het laatst der vorige eeuw, toen zij werden ingevoerd als represaille-maatregel voor hun verdrijving uit Java's Oosthoek.

Toen zij echter in 1841 hun kliprecht zelfs uitstrekten tot het Nederlandsch koopvaardijschip Overijssel, zond het Gouvernement Huskes Koopmans opnieuw naar Bali, die verdragen met de vorsten sloot, waarbij dezen zich verbonden tot de erkenning van het oppergezag van Nederland, de afschaffing van het kliprecht en den slavenhandel en tot het zenden, om de drie jaren, van een gezantschap tot het bewijzen van hulde aan den Gouverneur-generaal.

In 1844 werd echter de assistent-resident Ravia de Ligny weinig vriendschappelijk ontvangen en al was in het volgende jaar de ontvangst, die den Gouvernements-commissaris J. F. F. Mayor te beurt viel ook beter, zoo bleef Boelèleng toch weigeren het tractaat van 1841 te ratificeeren en maakte met Badong bezwaar tegen de erkenning der souvereiniteit van Nederland.

In 1846 waren de grieven tegen Boelèleng nog toegenomen door het plunderen van een Nederlandsch schip op de kust van Djembrana en de weigering van schadevergoeding daarvoor, het onbehoorlijk ontvangen onzer gezanten, het niet beantwoorden van een brief van den Gouverneur-generaal en het niet vertoonen van de Nederlandsche vlag, terwijl Karang Asem eveneens zijn verklaring van ondergeschiktheid niet wilde bevestigen en een Nederlandsch schip te Karang Anjer had doen afloopen.

Een bestraffing van beide staatjes werd noodig geoordeeld en de hiernevens genoemde krijgsmacht vertrok daartoe den 20sten Juni 1846 van Besoeki.

Commandant der landingstroepen:

Luitenant-Kolonel der infanterie G. Bakker.

1ste colonne:	R. H. 7de bataljon, 20 officieren, 566 man; hulptroepen van Madoera 194 man.	
2de „	L. H. 7de bataljon, 18 officieren, 444 man; hulptroepen van Pamekassan 194 man.	
3de „	3de compagnie, 14de bataljon, 19 officieren, 557 man; hulptroepen van Madoera 194 man	
Artillerie:	5 officieren, 146 minderen, 9 stukken.	
Genie:	2 „ 40 „	
Totaal	70 „ 1753 man.	

400 Europeanen, 700 inlandsche, 100 negers;
582 man hulptroepen.

Commandant der Zeemacht:

Schout-bij-nacht E. B. van den Broek.
5 marine-schepen;
12 kruisbooten (ieder met 1 kanon en 2 draaibussen);
6 prauwen majang.
De landingsdivisie bestond uit 600 man, onder den kapitein-luitenant A. J. de Smit van den Broeke en 34 stukken.
Commandant van het auxiliair eskader:
Schout-bij-nacht S. B. van den Bosch.
Hulp-eskader: 7 oorlogschepen der marine, met 645 man en 70 stukken.
Transportschepen.

2. DE EXPEDITIE IN 1846.

Toen alle schepen voor Boelèleng verzameld waren — de schout-bij-nacht van den Bosch had de voorgenomen demonstratie van het auxiliair eskader voor Sangsiet en Teboengkoes niet doen doorgaan — werd het manifest van den Gouverneur-generaal door den Gouvernements-commissaris Mayor verzonden. Dit bevatte den eisch tot vernieuwing der vorige contracten en gedeeltelijke restitutie der gemaakte oorlogskosten, waartoe op kosten van den vorst een bezetting in zijn rijk zou achterblijven. Indien dit manifest niet binnen 3 maal 24 uren door den vorst onderteekend was, zouden zijn verblijf en zijn bezit-

tingen verwoest worden, zonder dat er echter plundering en brandstichting plaats zou hebben. In dat geval zou niet verder dan zijn zetel te Singa Radja worden opgerukt.

Nadat dit stuk aan den Sjabander (1) was overgegeven, werd er een verkenning langs de kust gedaan en besloten, ten Oosten van de hoofdplaats op de rijstvelden te landen.

Ongestoord liet men den vijand aan zijn versterkingen werken, waarbij de bevolking van Teboengkoes de behulpzame hand bood. Op den 25sten Juni verzamelden zich ook bij de uitgekozen landingsplaats werklieden, die door een kartetsschot werden verdreven.

De Radja liet een uitstel van 10 dagen verzoeken om een beslissing te nemen, ten einde den Dewa Agong te kunnen spreken en toen dit geweigerd werd, stelde hij voor een gezantschap naar den Gouverneur-generaal te zenden. Dat werd evenmin aangenomen maar de tijd, hem tot teekening van het contract gelaten, werd met 24 uren verlengd.

Toen aan de gestelde voorwaarden niet voldaan werd, deed de overste Bakker de troepen op het bepaalde punt landen, hoewel de schout-bij-nacht van den Bosch dit een half uur verder Oostelijk had willen doen plaats hebben. De gelande macht zou aldus in de flank der vijandelijke werken komen, daar de kampong slechts aan de zeezijde voorzien was van een 2.5 meters hooge en 4 meters dikke borstwering, bestaande uit houten gebinten, doorvlochten met bamboe en gevuld met klei en steenen, waarin overdekte schietgaten waren aangebracht en waarachter 60 stukken van verschillend kaliber in batterij stonden.

Op de borstwering stonden bamboe-stellingen en schermen voor de schutters. Aan de Oost- en Westzijde der kampong waren slechts kleine, met geschut bewapende batterijen aangebracht. Zij waren bezet met 3000 man, terwijl er zich in de omliggende rijstvelden nog 5000 man ophielden, die ook bestemd waren om Singaradja te verdedigen.

Te 4 ure des voormiddags namen de manschappen in de booten plaats. De kruisbooten met de 2de colonne vormden de eerste, de barkassen en sloepen met de 1ste colonne de tweede, de twee vlotten met 4 drieponders en 2 mortieren de derde, en de prauwen de vierde linie. Die liniën hielden onderling 100 meters afstand.

Terwijl de vaartuigen van het landings-eskader het vuur openden, dat van de kust beantwoord werd, voer de 2de linie tusschen de dicht aan strand ankerende kruisbooten door, zette de 1ste colonne aan wal, nam daarna de 2de colonne over en debarkeerde die eveneens. Vervolgens werd ook het geschut ontscheept.

De 1ste colonne, onder majoor C A. de Brauw, nam in de natte rijstvelden op 200 passen van het strand en bataille, positie met tirailleurs in front, en op

---

(1) Sjabandar = havenmeester, van het Persische bandar(haven).

de rechter flank; de 2de colonne, onder kapitein I. F. LOMAN, stelde zich in pelotons-colonne met een compagnie en tirailleur, in front, en op de linker flank, links naast de 1ste colonne; de artillerie met de sappeurs namen plaats tusschen beide colonnes in, ter hoogte der tirailleurlinie; de 3de colonne, onder majoor L. A. BOERS, met de koelies enz, bleef op 150 passen achter de artillerie in gesloten pelotons-colonne. Daar de vijand zich zoowel op de rechter flank als in front vertoonde, zwenkte de 1ste colonne rechts, in afwachting van het debarkement der hulptroepen.

Te 10 ure des voormiddags was alles voor den aanval gereed, waartoe de artillerie, onder dekking van één compagnie, over het ravijn vooruit zoude gaan om bres te schieten; daarop zou de 1ste colonne stormen en zich op den grooten weg door de kampong nestelen. De 2de colonne zou de linker flank dekken en aan de Zuidzijde attakeeren, terwijl de 3de colonne als reserve moest dienen.

Terwijl de 1ste colonne haar Madoereesche hulptroepen aan de zeezijde tegen de kampong dirigeerde om het Noordelijk deel der vijandelijke bezetting bezig te houden, drongen twee harer compagniën langs smalle paden en door kleine openingen de kampong binnen en bereikten al vechtende den grooten weg, waar zij aan hevig geweervuur uit de huizen blootstonden. Hier werden zij in de rechter flank geattakeerd door ongeveer 500 met lansen gewapende vijanden, die de Madoereezen, welke zich eerst te ver hadden gewaagd, hadden teruggedreven en nu DE BRAUW aanvielen. Deze hoofdofficier retireerde in Zuidelijke richting langs den weg naar de artillerie, die bij het uiteinde van Kandangan het diep ingesneden ravijn was overgetrokken en nu door wel aangebracht vuur den vijand tegenhield.

De 2de colonne was eerst met hevig tirailleur-vuur tegen de aanvallers in haar linker flank over de sawah opgerukt, deed daarna een compagnie Afrikanen en tirailleur over het ravijn trekken, om eenige stukken geschut te veroveren en passeerde toen ook het ravijn om den vijand tot Bandar Djawa na te zetten. Voordat zij in het Noordelijk gedeelte dier kampong vasten voet gekregen had, ontving zij last de 1ste colonne ter hulp te snellen. Door het vuur harer tirailleurs werden de aanvallers in de flank der 1ste colonne teruggedreven.

De marine, die tot 10 uur het geschutvuur had doen voortduren, deed toen een honderdtal mariniers en matrozen aan de Noordzijde landen. Zij werden echter met een verlies van 3 dooden en 22 gewonden in de sloepen teruggejaagd, daar zij geen stand konden houden tegen het hevig vuur door een onzichtbaren vijand uit de schietkokers afgegeven.

Het geschut van de Ceres noodzaakte de inmiddels uit Sangiet oprukkende Balineesche hulpbenden terug te keeren. De reserve in de sawah sloeg een aanval in den rug door tirailleur-vuur af.

De artillerie, bij de vereenigde 1ste en 2de colonne opgesteld, opende nu het vuur op Kandangan, dat in brand gestoken en door den vijand in dichte drommen verlaten werd. Bij zijn vlucht over de sawah werd hij nog door het geschut

bestookt. Tot dezen terugtocht werd de vijand ook genoodzaakt door het hevige vuur der marine, dat tot dekking van de teruggeslagen landingstroepen en de bij het strand vastgeraakte Cameleon werd afgegeven. Met eenige kruisbooten was namelijk deze schoener tegen een hardnekkig vurende Westelijk gelegen batterij afgezonden en geraakte daarbij op het droge, waar de luitenant-ter-zee L. F. van Hoogenhuyze door een kanonskogel gedood werd en het schip 60 kogels in den romp kreeg Onder dekking van het vuur uit alle stukken van den Vesuvius werd de Cameleon van het strand gesleept en in diep water ten anker gebracht.

Te 11½ ure des voormiddags was de kampong veroverd en trok een compagnie naar het Noorden om zich in verbinding te stellen met de nu weder gelande marine-troepen. Zij dreven door hun vuur uit den kampongrand een derde afdeeling vijanden, die uit het Westen langs het strand nader kwam, terug en staken ook daar de kampong in brand. Gedurende den nacht, waarin zij aanhoudend verontrust werden, hielden zij door patrouilles verbinding met de hoofdcolonne.

De 3de colonne verdreef nog kleine vijandelijke benden, die zich op grooten afstand vertoonden, en betrok met de beide andere het bivak tusschen de twee kampong-deelen. Den volgenden morgen marcheerden onze troepen op naar Singaradja.

De 3de colonne kwam daarbij aan het hoofd en had een compagnie en 2 drieponders als voorhoede. Die compagnie moest, ter hoogte van kampong Bandjar Djawa gekomen, zonder artillerie in Oostelijke richting een verkenning verrichten. Achter de 3de colonne volgden de artillerie en de 2de en 1ste colonne.

Voor genoemde kampong aangekomen, stelde de 3de colonne zich met één compagnie en tirailleur links van den weg, de 2de op dezelfde wijze rechts, en de artillerie in het midden. De eerstbedoelde compagnie trok de kampong binnen, nadat zij in brand geschoten was, terwijl de 2de colonne de aanvallende troepen in den rug dekte. Ook de compagnie, die de omtrekkende beweging uitvoerde, ondervond weinig tegenstand en bereikte den weg weder, die zij, onder dekking der 3de colonne, tot Singaradja vervolgde. Die plaats werd verlaten bevonden en door haar bezet, terwijl de 2de en 1ste colonne daarheen oprukten. Nadat alle afdeelingen zich hier vereenigd hadden, keerden de troepen naar het strand terug. Dien dag hadden zij geen verlies geleden, den vorigen echter kostte ons de verovering van Kandangan 6 dooden en 30 gewonden. De vijand leed een verlies van 500 man en liet 62 stukken in onze handen.

De ondergane tuchtiging maakte zooveel indruk op de Baliërs, dat de vorst van Boelèleng, zoowel als die van Karang Asem, zich aan onze eischen onderwierpen, waarbij nu de verplichting gevoegd werd, binnen 3 maanden alle binnen hun rijken tegen ons opgeworpen versterkingen te slechten.

Boelèleng zou drie vierden, en Karang Asem een vierde der oorlogskosten, betalen en beiden beloofden hun gebied nimmer aan eenige andere Europeesche

macht af te staan. Op den 6den Juli werden deze tractaten gesloten en te Boelèleng eene bezetting in een opgerichte redoute achtergelaten.

Het bleek echter reeds spoedig, dat de Baliërs slechts tot het sluiten dezer tractaten waren overgegaan om het gevaar af te wenden en tijd te winnen tot krachtiger verzet.

Nauwelijks toch waren de expeditionnaire troepen vertrokken, of alle gemeenschap der bevolking met de achter gelaten bezetting werd verboden, vluchtelingen uit onzen post door de vorsten opgenomen, de oorlogsschatting niet betaald en het plunderen van gestrande schepen toegelaten. Ook de vorst van Kloengkoeng hield zich niet aan zijn contract en deed versterkingen opwerpen. Al deze oorzaken gaven aanleiding tot een nieuwe expeditie waartoe den 7den Maart 1848 besloten werd.

3. DE 2de EXPEDITIE. 1848.

Vooraf werd weder een ultimatum gesteld, waarin van Kloenkoeng werd geëischt: betaling van schadevergoeding voor geroofde vaartuigen, en van Karang Asem: uitlevering van deserteurs, en het betalen van *f* 25000 of het afstaan van Padang Cove, alsmede het zenden van een gezantschap naar Batavia, alles binnen een termijn van 14 dagen.

Van Boelèleng werd gevorderd: herstelling van de gemeenschap met het fort, betaling binnen 2 weken van *f* 75000, of afstand van Djembrana, het terstond slechten der versterkingen en uitlevering van den rijksbestierder Goesti Djilantik, aan wien de vijandige houding van dit rijk werd toegeschreven.

Als aan deze voorwaarden niet voldaan werd, zouden de vorsten beschouwd worden als vervallen van den troon en hun landen door onze troepen worden bezet. De marine zou dan al vast de vijandelijke schepen opbrengen, aanvoer beletten en de versterkingen beschieten.

Bij deze expeditie, waarvoor, met het oog op de omwenteling in Parijs, zoo min mogelijk troepen werden beschikbaar gesteld, en welker commandant de opdracht kreeg in een zoo kort mogelijk tijdsverloop den trouweloozen vorst te straffen, konden de hoofden der landschappen Badang en Tabanan als onze bondgenooten worden aangemerkt, hoewel zij door hun eed aan den Dewa Agong tot werkelijk hulpbetoon verhinderd heetten te zijn. De vorst van Bangli hield zich onzijdig en die van Gjanjar koos later de zijde van Kloengkoeng. Er werd echter verwacht, dat wij bij de bevolking zelve sympathie zouden vinden en de expeditie, benevens een demonstratie tegen Boelèleng, in het midden van Mei, en een landing te Laboean Anak, den 23sten d. a. v., gevolgd door een actie tegen Kloenkoeng en Karang Asem, tegen het einde van Juni zou afgeloopen zijn.

Toen de 14 dagen, als termijn voor de beantwoording van het ultimatum gesteld, verloopen waren, begon op voorstel van den commandant der Zeemacht in Indië, de marine de vijandelijkheden.

Commandant en Gouvernements-commissaris:

Generaal-Majoor Jhr. C. VAN DER WIJCK, provisioneel Commandant van het leger.

Mede commissaris: luitenant-kolonel A. H W. BARON DE KOCK;

adjudant Jhr. T. VAN CAPELLEN en Staf, sterk nog 10 officieren

Chef van den geneeskundigen dienst: de dirigeerende officier van Gezondheid 1ste klasse G. WASSINK, met 6 officieren en 46 minderen.

Chef der administratie: de adjunct-intendant M. VAN WEDDINGEN, met 4 officieren.

13de bataljon infanterie, sterk 2 Europeesche en 4 Madoereesche compagnieën;

3de bataljon infanterie, sterk 2 Europeesche, 1 Afrikaansche en 3 Javaansche compagnieën;

20 walbus-schutters;

2 halve bergbatterijen artillerie, ieder met 4 handmortieren, sterk 4 officieren, 258 minderen, onder kapitein R. J. KELLERMAN.

Een detachement sappeurs, sterk 2 officieren en 90 man, onder den 1sten luitenant E. M. HAITINK.

Een detachement cavalerie, sterk 2 officieren en 25 ruiters onder luitenant H. M. L. COUPERUS;

300 man hulptroepen van Madoera;

500 koelies.

De troepen werden verdeeld in 4 colonnes, ieder sterk ½ bataljon infanterie, 2 stukken, 15 sappeurs, 60 man hulptroepen;

onder de orders van:

1ste R. H. van het 13de bataljon, luitenant-kolonel J. B. J. SUTHERLAND;

2de L. H. van het 13de bataljon, majoor F. J. SORG;

3de R. H. van het 3de bataljon, luitenant-kolonel J. B. LE BRON DE VEXELA;

4de L. H. van het 3de bataljon, majoor C. DE VOS;

1 officier van gezondheid, 1 officier der administratie, terwijl de rest der troepen met 8 mortieren, 8 zesponders en 28 kanonniers als reserve diende.

Zeemacht:

Commandant: kapitein-luitenant J. W. STERK;

4 oorlogs-stoomschepen;

11 transportschepen;

1 schoener;

1 ziekenschip;

Arabische schepen voor de hulptroepen;

4 oorlogs-schoener-brikken;

9 kruisbooten;

10 prauwen majang; 4 vlotten.

Eerst 2½ maand later vertrokken de hiernevens vermelde troepen, zoodat den Baliërs volle tijd gelaten werd zich tot den strijd voor te bereiden.

Tegen het einde van Mei deed de Generaal een verkenning langs de kust en bepaalde te Boenkoelan, 4 Engelsche mijlen Oostelijk van Boelèleng, het landingspunt. Den 6den Juni waren de schepen der expeditie voor dit punt vereenigd.

Timor Sangiet scheen verlaten te wezen, maar aan Djagaraga werd gewerkt en den 7den daalde des middags zooveel volk naar Boenkoelan af, dat besloten werd dien dag nog de 2de colonne (onder majoor SORG) te debarkeeren, door een harer compagnieën Timor Sangsiet te doen bezetten, een tweede aan den Zuidelijken zoom dier kampong te plaatsen en de beide anderen aan het strand, met een vlakte voor zich, op te stellen.

Tegen 7½ ure des namiddags verdreven deze troepen met pelotonsvuur een troep van 300 Baliërs, die, onder het lossen van eenige schoten, voor de kampong verscheen. Den volgenden morgen namen de onzen een meer voorwaarts gelegen stelling in, om het verder debarkement te dekken, daar de vijand zich in grooten getale voor Boenkoelan vertoonde.

De achtereenvolgens gelande colonnes stelden zich links van de 2de op en toen, onder het wachten op het ontschepen der artillerie, de vijand begon op te dringen, en op de terrassen van het oploopend sawah-terrein van het geschut toch weinig uitwerking te verwachten was, zond de Generaal de 1ste en 3de colonne in pelotons-colonne, voorafgegaan door een compagnie en tirailleur, tegen de kampong op, om daardoor heen te rukken en aan de Zuidzijde positie te nemen.

De 4de colonne dekte den linkervleugel en de 2de bleef het debarkement beveiligen.

De vijand werd van stelling tot stelling teruggedreven, sloeg zich met 50 man binnen de kampong in de nauwe straten door de 1ste compagnie heen en liet Boenkoelan te 10½ ure in ons bezit. Luitenant J. J. M. Wichers en 7 minderen waren gesneuveld en een officier en 7 minderen werden gewond.

De vermoeidheid der troepen verhinderde een onmiddellijk oprukken naar de kale heuvels, waarop Djagaraga gelegen was.

De 1ste en 3de colonne werden in de Zuidelijke wijken en de 4de colonne en het hoofdkwartier in het centrum van Boenkoelan gelegerd. Den volgenden morgen te 5 ure stond de troep, met de 5de colonne aan het hoofd, gereed verder te trekken, terwijl de 2de colonne de beide kampongs bezet hield.

Over de kale heuvels en langs een smallen rug met begroeide flanken deboucheerde de legermacht op een plateau-vormig, zacht oploopend, modderig rijstveld, begrensd door diepe ravijnen met steile wanden.

Twee redoutes sloten hier den toegang af.

De Westelijke, (n° 4), met de korte zijde naar voren, de rechter face gecreneleerd en van geschut voorzien, leunde tegen het ravijn der Sangsiet-rivier, en de tweede (n° 2), vierkant van vorm, eenigszins teruggetrokken en op een geweerschot afstand Oostelijk van de eerste werd door haar gedomineerd. Beide versterkingen met haar 10 voet hooge, steil opgezette wallen, waren door een gracht van 12 voet breedte en 25 voet diepte omringd en onderling verbonden. Op de contra-escarpe stond een levende haag van bamboe doeri en cactus en waren verankerde friesche ruiters aangebracht.

De taluds der grachten, zoowel als die der borstweringen, waren met bamboe fraiseeringen en friesche ruiters versterkt.

Zijwaarts, ± 100 meter achter de Oostelijke redoute (n°. 2), waren nog verscheidene versterkingen aangebracht, waarmede de linie aansloot tegen het honderden voeten diepe ravijn der Boenkoelan-rivier Die versterkingen bestonden uit een vierkante redoute, met wallen van 50 passen lengte, 5 voet hoogte en 3 voet dikte, voorzien van twee nauwe ingangen. Zij was opgeworpen achter en op den rand van een 50 voet breed en even diep zijravijn der Boenkoelan, dat, waar dit noodig geacht was, steil was afgegraven en dat bijna niet te passeeren was wegens de dichte begroeiing der wanden. Voorts lag er een versterkte tempel, iets grooter van afmeting, op 80 passen Westelijk van deze redoute. Eindelijk bevonden zich Zuid-Oostelijk van den tempel op hoogten aan den rand aan weerszijden van het ravijn, twee met lilla's bewapende posten.

Achter de eerste linie lag een tweede, die door middel van een bedekten weg met dubbele caponnière met de Westelijke redoute gemeenschap hield.

Terwijl het voorste peloton verspreid voorwaarts rukte, werd ter verkenning

van den rechter vleugel der linie een officier vooruit gezonden, die met geweervuur werd ontvangen.

De 1ste en de 3de colonne met haar artillerie plaatsten zich in bataille op 5 à 600 pas voor de Oostelijke redoute (n° 2) en de 4de colonne met de cavalerie in tweede linie in reserve. De mortieren, tot één batterij vereenigd, openden nu op 3 à 400 pas afstand het vuur, waarop ook dat des vijands, die tot nog toe aan deze zijde geen teeken van leven gegeven had, losbarstte.

Kapitein Kellerman bracht ook de 4 drieponders en 2 houwitsers naast de 8 mortieren in stelling, doch, avanceerde spoedig daarop, onder dekking eener sterke tirailleur-linie der 1ste colonne, en onder hevig vuur des vijands, tot op 100 à 150 passen der redoute n° 2, daar het terrasvormig oploopend terrein ongunstig bleek voor de uitwerking der granaten. De 3de colonne kreeg nu last 's vijands rechter vleugel om te trekken. De Afrikanen en een deel der Europeesche compagnie, de helft der walbusschutters en de 5de compagnie der 4de colonne nestelden zich toen tegenover de Oostelijke face der redoute n° 2 De andere helft dier colonne hield meer Oostelijk aan, doch stuitte tegen het ravijn der Boenkoelan, zoodat zij genoodzaakt werd zich Zuidwaarts te richten.

Toen het vuur uit deze redoute begon te verflauwen, en de vijand haar scheen te verlaten, rukte de 1ste colonne vooruit, doch stuitte op de verbindingsgracht, waarin nu haar voorhoede onder luitenant P. van Swieten, gevolgd door twee pelotons en de andere helft der walbusschutters, zich lieten afzakken. Met behulp van de stormladders en trappen, door de sappeurs in de taluds gestoken, bereikten zij de overzijde.

De weifeling der verdedigers in de redoute n° 2 noopte die van de andere redoute (n° 4) hun post geheel te verlaten. Een deel der bezetting voegde zich echter bij hen, die de groote redoute n° 2 nog niet ontruimd hadden en bleef daar stand houden, terwijl het andere deel in het Westelijk ravijn verdween.

De twee genoemde pelotons bezetten nu die verlaten sterkte en kregen bevel haar te blijven verdedigen.

Het gevecht om redoute n° 2 begon toen weder op nieuw.

De Zuidwaarts omtrekkende colonne werd tegen de achterwaarts gelegen kleinere sterkte gedirigeerd, die zij gedurende een half uur zoodanig onder vuur nam, dat de Baliërs genoodzaakt waren haar te verlaten. Door een stormaanval maakte zij zich daarop van deze positie meester, waarin de vijand 60 dooden achterliet, maar werd toen uit den zijwaarts gelegen tempel en de verdere versterkingen zoodanig beschoten, dat ettelijke soldaten sneuvelden. Nadat dit vuur gedurende een half uur uit de bezette positie beantwoord was, verliet de vijand eveneens den tempel, waarvan de onzen nu ook bezit namen, zonder in de eerstvolgende vijftien minuten verontrust te worden. Plotseling echter stormde de vijand hier zonder schieten en met gevelde lans van drie zijden voorwaarts, omsingelde

den tempelmuur en beklom hem van alle zijden. Na een hevig gevecht van man tegen man, waarin aan onze zijde een veertigtal dooden vielen, moest die tempel ontruimd en op den hoofdtroep teruggetrokken worden. Kapitein Dostal, die een beroerte kreeg, werd medegevoerd en twee andere officieren werden gekwetst.

Terwijl dit plaats greep, zag men de afdeeling des vijands, die in het Westelijk ravijn verdwenen was, langs den weg naar Sangsiet onzen rechtervleugel omtrekken, waarop de reserve-colonne (de 4de) last kreeg die beweging te observeeren en zich nabij het ravijn op te stellen. Een vooruit geschoven peloton moest daarbij haastig terugtrekken voor een verwoeden aanval, die eerst op 80 passen onzer gelederen door krachtig vuur kon tegengegaan worden. Langs hetzelfde smalle pad, waarlangs hij was komen aanstormen, trok de vijand nu weder terug.

Intusschen waren de 128 granaten der mortieren verbruikt en trok de cavalerie met de draagpaarden naar Boenkoelan om nieuwen voorraad te halen.

De pogingen, inmiddels aangewend om de hoofd-redoute machtig te worden, bleven vruchteloos. Wel had luitenant E. A. Haitink gaten gekapt in den paggar op de contra-escarpe der Noordelijke gracht (waarbij hij en 2 sappeurs gewond werden) en rukte de artillerie voorwaarts om op 60 pas van de benteng door die openingen heen de verhakkingen aan de overzijde der gracht stuk te schieten, doch een bruikbare bres werd aan die zijde niet verkregen. Wel was het den kapitein E. C. C. Steinmetz gelukt door middel van stormladders een overgang over de verbindingsgracht tot stand te brengen, nadat hij te vergeefs de verhakkingen op de Westerface had trachten op te ruimen; wel schoven 2 compagnieën der 1ste colonne man voor man over die ladderbrug heen en deden een aanval op de 3 à 4 voet breede opening aan de achterzijde der redoute, welke door een traverse en wolfskuilen beschermd werd, maar ook zij werden door een hierachter opgestelde, sterke reserve teruggedreven, terwijl uit de rechter-face een uitval gedaan werd.

Daar Sutherland bezwaarlijk over de verbindingsgracht terug kon keeren, trok hij om de redoute heen en deboucheerde aan de Oostzijde. De luitenants J. C. en C. S. Uhlenbeck en 18 minderen waren bij die actie gesneuveld, 3 officieren en 31 minderen werden daarbij gewond. Een dier officieren, kapitein G. J. Donleben, stierf enkele uren later.

Ook was het Le Bron de Vexela niet gelukt den terzelfder tijd ondernomen stormaanval op de Oosterface door te zetten; de twee door de artillerie geschoten bressen waren nog te klein om te kunnen worden gebruikt, de stormladders bleken te kort en de beletselen tegen de taluds maakten de beklimming der wallen onmogelijk.

Zoo had de strijd nu reeds drie uren lang geduurd, zonder dat er belangrijke voordeelen behaald waren. De munitie raakte uitgeput, en de van Boen-

koelan afgehaalde zou nog wel een paar uren op zich laten wachten. Ook hadden de twee laatste reserve-compagnieën reeds een stelling onder het vuur der redoute moeten innemen om, ingeval van een vernieuwden aanval, de overige te dekken.

De soldaten waren door de inspanning en de hitte zeer afgemat en verloren den moed, zooals bleek bij een uitval der verdedigers waarvoor een inlandsche compagnie terugweek toen de Afrikanen een rugwaartsche beweging maakten om 2 kanonnen in positie te brengen bij de houwitsers, die een kleine bres geschoten hadden. Slechts door het artillerie-vuur van KELLERMAN en de goede houding der Negers werden de uitvallers genoodzaakt terug te trekken.

Onder deze omstandigheden besloot de generaal VAN DER WIJCK te retireeren en ook de nog steeds geoccupeerde redoute n° 4 te doen ontruimen, aangezien haar bezetting slechts onder het vuur van den vijand kon worden versterkt en haar geen vivres konden worden toegezonden, daar alle koelies noodig waren voor het vervoer der gewonden. Ook was het bij gebrek aan water ondoenlijk in haar nabijheid op de kale hoogten het bivak op te slaan, om den volgenden morgen den aanval te hernieuwen.

Onder dekking der 4de colonne trokken de onzen dus van stelling tot stelling terug — waarbij zij een houwitser, waarvan de as en de raderen waren stuk geschoten, vernageld achterlieten — en bereikten zonder groot verlies Boenkoelan en des middags Timor Sangsiet.

Het totale verlies op dien dag bedroeg aan gesneuvelden 5 officieren en 74 minderen, en aan gewonden 7 officieren en 98 minderen, terwijl 32 minderen door overspanning en lichte kneuzingen voor den dienst ongeschikt waren geworden, zoodat op het appel van den 10den Juni van de 2400 koppen, 14 officieren en 242 minderen ontbraken.

De vijand verloor 200 hoofden en 2000 man.

Met het oog op den eisch, dat de expeditie spoedig zou afloopen, en wegens de ongunstige berichten uit Europa, was de bevelhebber nu genoodzaakt aan de Regeering in overweging te geven de verovering der linie van Djagaraga en de tuchtiging der landschappen tot later tijd uit te stellen.

Die positie toch was gebleken stormvrij te wezen. Voor een geregelde belegering bestond gebrek aan materieël en aan transportmiddelen, daar, behalve vivres, ook nog water zoude moeten worden aangevoerd. Ook was er veel kans dat zulk een beleg zeer lang zou duren.

Daarenboven mocht uit het niet aanwezig zijn van versterkingen aan de kusten van Karang Asem en Kloengkoeng niet worden opgemaakt, dat dezen ook niet in het binnenland dier rijkjes zouden zijn aangebracht.

In afwachting van nadere bevelen embarkeerden onze troepen den 10den, zoowel omdat in Sangsiet het terrein door uitwerpselen verpest werd en het rivierwater ondrinkbaar was door daarin drijvende lijken, als omdat de sawah's in één nacht door den Baliër onder water waren gezet, zoodat onze voorposten

gedwongen werden in de dessa terug te trekken. Ook was Boenkoelan weder door een menigte vijanden geoccupeerd.

Een tocht, door de 2de colonne met 2 stoomschepen ondernomen, om Teboengkoes en Petemoe (ten Westen van Boelèleng) door een coup de main te nemen, bleef zonder resultaat, daar die plaatsjes te onbeduidend bleken en de vernieling daarvan slechts represailles tegen onzen post zou uitlokken.

Ook was er van de overige vorsten geen hulp te wachten. Zij hielden zich aan hùn verklaring, dat zij geen directe vijandelijkheden tegen den Dewa Agong konden ondernemen.

Slechts Lombok wilde een 1200 man hulptroepen leveren, om daarmede bepaaldelijk tegen Karang Asem te ageeren.

De Gouverneur-generaal verklaarde niet geneigd te zijn de aangevraagde 2 bataljons en 1000 koelies te zenden, dewijl de toestand in Europa en de spanning tusschen de hoven van Soerakarta en Djokjakarta die zending ongeraden maakte. Hij stond echter toe, dat nog te Padang Cove werd geland, om, met voorbijgang van Karang Asem, Kloengkoeng te tuchtigen, indien een volle krijgsraad het in deze met den generaal van der Wijck eens mocht wezen.

Daar echter dit plan reeds vroeger was afgestuit op bezwaren van den Schout-bij-Nacht omtrent een landing in straat Lombok, besloot de expeditie-commandant de troepen den 20sten Juni te doen terugkeeren, terwijl — op uitdrukkelijk verlangen van den Gouverneur-generaal — de post Boelèleng bezet bleef.

4. DE 3de EXPEDITIE NAAR BALI.

a. De verovering van Djagaraga.

De ongunstige uitslag der krijgsverrichtingen op Bali in 1848, en het daardoor onvervuld blijven der voorwaarden, die aan de Balische vorsten waren gesteld, leverden voldoende redenen op tot het zenden eener derde expeditie, zoodra de omstandigheden het veroorloofden.

In weerwil van de zware verliezen, door de expeditie onder den generaal van der Wijck geleden, werd dan ook onmiddellijk tot een nieuwen tocht besloten, die nu, wegens het vertrek naar Europa van genoemden opper-officier, door den generaal-majoor Michiels zou worden aangevoerd.

Door de sterke land- en zeemacht, die ter zijner beschikking werden gesteld, en door het medevoeren van kanonnen van zwaar kaliber en werpgeschut, zou deze generaal in staat wezen in April of Mei 1849 met een twee maal grootere troepenmacht en veel meer koelies te velde te trekken, dan de vorige expeditie telde en een stelselmatigen aanval op Djagaraga kunnen ondernemen.

Als Gouvernements-commissaris werd hem tevens de bevoegdheid verleend, na verkregen machtiging, of, waar deze ontbrak, onder voorbehoud van 's Gouvernements toestemming, verbonden te sluiten en vredesvoorwaarden te stellen,

als hij daarbij slechts in het oog hield, dat uitbreiding van ons koloniaal gebied of verovering buiten de bedoeling der Regeering lag en dat bezetting van het eiland slechts middel, geen doel mocht wezen. Bij ontstentenis van zijn persoon bezat zijn vervanger de hem toegekende bevoegdheid echter niet.

De tot nog toe met de Balineesche zaken belaste kapitein der artillerie, adjudant van den Gouverneur-generaal, Jhr. VAN CAPELLEN, werd den bevelhebber en Gouvernements-commissaris als secretaris toegevoegd.

MICHIELS, die al spoedig een verkenning langs de kust van Bali ondernam, wilde aan de weêrspannige vorsten slechts een krachtige tuchtiging toedienen, doch hun geen te groote eischen stellen en geen terugbetaling der oorlogskosten vorderen.

Hij kon verwachten dat Kloengkoeng, Boelèleng, Karang Asem en Mengwi, onder den invloed van GOESTI DJILANTIK, een krachtigen weerstand zouden bieden. Badong, hoewel ons genegen, was flauw en weifelend. Bangli, door GOESTI DJILANTIK bedreigd, scheen gedwongen te zullen worden zich aan zijn zijde te scharen; Gjanger, hiervoor mede bevreesd, voegde zich bij Badong, dat ons herinnerde aan de tractaten, waarbij het van onze hulp werd verzekerd, en in Tabanan eindelijk bleef men onbeslist welke zijde te kiezen.

Het bleek uit verschillende berichten, dat de ons vijandige Baliërs zich op ernstigen tegenweer voorbereidden. Djagaraga werd zeer versterkt, Singaradja onder handen genomen en, naar beweerd werd, ook bij Kasoemba, Kloengkoeng en Karang Asem versterkingen opgericht.

GOESTI DJILANTIK organiseerde de strijdkrachten en deed door een twintigtal deserteurs een korps geweerdragenden oefenen.

Hoewel een landing bij Kloengkoeng in April en Mei zonder nautische bezwaren kon plaats hebben, maar in Juli en later niet goed meer mogelijk was, daar dan op die kust de Oost-moeson te sterk doorstaat, besloot de Opperbevelhebber toch in de eerste plaats Boelèleng te tuchtigen door Djagaraga te bemachtigen. Daartoe hoopte hij Singaradja bij verrassing te nemen om verder stelselmatig en onder het oprichten van tusschenposten, tegen de hoofdversterking te ageeren en deze zoo mogelijk in de flank of den rug aan te vallen.

Indien toch Boelèleng aldus onschadelijk zou gemaakt zijn, kon met beter kans op succes tegen Kloengkoeng worden opgerukt, want de Dewa Agong, die als opperpriester van alle kanten moest geholpen worden, zou dan ten minste in dat staatje één machtigen steun missen.

Opperbevelhebber, tevens Gouvernements-commissaris: Generaal-majoor A. V. MICHIELS;
3 adjudanten;
chef van den Staf: luitenant-kolonel C. A. DE BRAUW;
sous-chef van den Staf: ritmeester S. VAN STAMPA;
adjunct: kapitein der infanterie H. C. STARING.
Auditeur-militair: VAN HAASTERT.

Infanterie:

3de bataljon, onder luitenant-kolonel T. POLAND;
5de „ „ „ B. P. J. A. LE BRON DE VEXELA;

7de bataljon, onder luitenant-kolonel A. H. HELBACH;
13de „ „ „ J. VAN SWIETEN;
300 man hulptroepen van Madoera, met 14 inlandsche officieren, onder den gepensionneerde kapitein J. PIEPLENBOSCH.
Tot. al: 116 officieren, 1198 Europeanen;
536 Afrikanen;
2010 inlanders.
Hulptroepen: 1 Europeesch officier, 316 officieren en minderen.

Cavalerie:

luitenant F. A. STEIN, met 25 man.

Artillerie:

luitenant-kolonel A. MEIS;
veld-artillerie, onder majoor W. A. KUYCK;
4 kanonnen, 4 houwitsers;
een batterij zesponders, onder kapitein R. J. KELLERMAN;
4 kanonnen, 2 mortieren;
een batterij drieponders-berggeschut, onder kapitein T. J. VAN MAANEN;
belegeringspark, onder kapitein J. ALBERTI;
2 lange houwitsers.
Totaal: 24 vuurmonden.

Genie:

luitenant-kolonel A. H. DIBBETZ;
4 officieren, 38 Europeanen, 109 inlanders met een mijnoven.

Geneeskundige dienst:

dirigeerend officier van gezondheid G. WASSINK;
15 officieren, 46 Europeanen, 61 inlandsche geëmploijeerden, twee hospitaal-schepen;
6 draagpaarden.

Intendance:

adjudant-intendant M. VAN WEDDINGEN;
7 officieren, 2 geëmploijeerden, 2000 koelies van Madoera, onder mandoers en 3 prinsen;
1000 koelies op Java, in reserve;
4 maanden vivres in 2 mans vrachten.
Een veldpost.

Zeemacht:

commandant: de vice-admiraal MACHIELSEN;
3 fregatten;
1 corvet;
4 schoener-brikken;
1 schoener;
7 stoomschepen;
1 civiele schoener;
12 kruisprauwen.
Totaal 286 stukken, 301 mariniers;
2021 Europeanen en 701 inlandsche matrozen;
voorts: 18 prauwen majang,
16 laadprauwen;
26 transportschepen.

Uit nevenstaande opgave blijkt, hoezeer het legerbestuur overtuigd was, dat ons een ernstigen strijd te wachten stond, en hoe alles in het werk werd gesteld om de expeditie zoo sterk en zoo goed mogelijk uitgerust te velde te doen trekken.

Ieder bataljon bekwam een tweeden hoofdofficier; het 3de en 13de bataljon werden aangevuld tot 7 compagnieën, bij welken veel pas aangekomen suppletie-troepen en kader van andere korpsen, vele nieuwe hoofd- en subalterne officieren en vele, wegens landaard verwisselde, inlanders werden ingedeeld. Beide bataljons verkregen een Europeesche en een Afrikaansche compagnie.

De infanterie was gekleed en uitgerust met kwartiermuts, blauw linnen pantalon en mouwvest, broodzak, veldflesch en sprei en 50 patronen, en dus zoo mobiel mogelijk. Per bataljon werden 200 kapmessen mede gevoerd; stormladders, tandoe's, kookketels zouden mede aan wal gaan, doch het ligmatje en lederen hoofdkussen zouden voorlooping aan boord blijven.

De drie escaders, waarin de vloot verdeeld was, kregen opdracht zich vóór of op den 1sten April voor Boelèleng te vereenigen.

Dat van Batavia komende moest gedurende 24 uren voor Timor Sangsiet blijven liggen om den vijand omtrent het punt van aanval te misleiden. Zoo de troepen eerder dan de Opperbevelhebber voor Boelèleng

mochten verschijnen, dan moest de luitenant-kolonel van Swieten met zijn 13de bataljon debarkeeren en Singaradja bij verrassing nemen. De Generaal was echter reeds den 28sten Maart voor Boelèleng en gelastte deze manoeuvre af, daar hij reeds onmiddellijk na zijn aankomst den luitenant-kolonel de Brauw met 120 man uit onzen post op verkenning gezonden had, en Singaradja onbezet gevonden was. De macht van de Brauw was echter te gering geweest om die sterkte met haar 2.5 meter hooge borstwering en grachten van 4 à 5 meter breedte, voorzien van zware heggen op berm en buitengrachtsboord, te bezetten, al werden er ook slechts in de verte een 50 tal vijanden bespeurd.

De Generaal was inmiddels naar Banjoewangi gestoomd, van waar het Boelèlengsche gezantschap was teruggezonden, dat hij slechts op Bali wilde te woord staan. Hij vernam daar, dat de vorst van Bangli vergunning verzocht het landschap Batoer op Boelèleng te mogen veroveren, hetwelk hem werd toegestaan en dat te Petemoe 5000 Baliërs gereed stonden om een aanval te doen in onzen rug. Later werd van dien vijand niets vernomen.

Na den uitslag van de Brauw's verkenning gehoord te hebben, besloot hij Singaradja zoo spoedig mogelijk te bezetten en commandeerde daarom de demonstratie voor Timor Sangsiet af.

Toen den 30sten het eerste troepenschip, het admiraalschip, op de reede kwam, gelaste hij, dat de 2 compagnieën, die het overbracht, zouden debarkeeren en vroeg aan den Admiraal een landingsdivisie van 250 man om hem bij het in bezitnemen van Singaradja te steunen. Die opper-officier achtte zich daartoe echter, naar aanleiding van ministerieële aanschrijvingen, niet bevoegd.

Daar deze officier, die, als commandant der Zeemacht in Indië, zich zelven tot commandant der expeditionnaire marine benoemd had, hooger in rang was dan hij, moest Michiels in diens uitspraak berusten.

Toch had hij nog denzelfden dag gelegenheid zijn plannen door te zetten, toen andere schepen nieuwe troepen aanbrachten.

4 compagnieën van het 7de bataljon en 120 mariniers, gedebarkeerd met de drieponders-batterij, rukten nog den 31sten naar Singaradja, waar de Baliërs reeds weder aan het werk waren geweest, en bezetten die plaats. Den 4den April waren daar alle troepen vereenigd. De gemeenschap met het strand werd verbeterd, maatregelen werden getroffen tot oprichting eener redoute en hospitalen en bergplaatsen werden gebouwd. Ook werden er verkenningen in den omtrek gedaan, doch van den vijand was niets te bespeuren.

Reeds enkele dagen te voren was in het hoofdkwartier een gezantschap verschenen, dat namens den Vorst verklaarde tot onderwerping bereid te zijn. Nadat Michiels daaraan had doen weten, dat de Vorst zelf moest komen, vervoegde zich den 2den een deftiger deputatie tot hem met een behoorlijken brief voor den Gouverneur-generaal en de mededeeling, dat de vorsten van Boelèleng en Karang Asem den Generaal in Sangsiet ontmoeten wilden.

Hij antwoordde hierop, dat hij die Vorsten slechts te Singaradja of in den post te Boelèleng wilde te woord staan. Toen werd hem door afgezanten van hoogeren rang (ida's) het bericht overgebracht, dat de radja van Karang Asem en Goesti Djilantik, als rijksbestierder van Boelèleng, den 4den te Singaradja zouden verschijnen met 1500 gewapenden als gevolg.

Wegens plotselinge regens en het wegslaan van bruggen had die ontmoeting eerst den 7den plaats, en toen maakten die Vorsten een ruim gebruik van de door den Bevelhebber gegeven vergunning om zooveel gevolg mede te brengen als zij wilden.

Twee bataljons infanterie met de zesponders-batterij waren in linie op den breeden straat door kampong Singaradja geschaard om hen op te wachten; andere bataljons met de bergbatterij in colonne stonden aan het oploopend einde van dien weg. Binnen den kraton-muur waren twee compagnieën geposteerd en stonden twee stoelen gereed, één voor den Generaal, die door een grooten stoet van officieren omringd was, en één voor den Vorst van Karang Asem; de Goesti moest blijven staan.

Tegen één ure verscheen een sterke voorhoede Baliërs gevolgd door ongeveer 10.000, met 14 voet lange, omhulde lanzen, en 1500 met geweren gewapende krijgers, een groot geel vaandel medevoerend. Zij werden door de cavalerie ingehaald en op zes pas van onze soldaten op den grooten weg opgesteld.

De dertigjarige, weinig beteekenende vorst van Karang Asem bood zijn en Boelèlengs onderwerping aan, waarop de Generaal erkenning van het oppergezag van het Gouvernement, overgave van Djagaraga, het slechten van die sterkte, uitlevering van deserteurs en veroverde wapens, naleving der contracten (zonder oorlogsschatting) en het zenden van een gezantschap naar Batavia eischte.

Die voorwaarden werden ook door den energieken, krachtig gebouwden Goesti aangenomen en verder werd bepaald, dat de Vorst van Boelèleng den bevelhebber in Sangsiet ontmoeten zou.

Uit alles bleek, dat die vorsten tot een vredelievende oplossing genegen waren.

Inmiddels had Michiels zijn plan om over Singaradja naar Djagaraga te rukken, naar aanleiding van ingekomen berichten en gedane verkenningen, gewijzigd. De afstand tusschen beide plaatsen bleek grooter, dan oorspronkelijk ondersteld werd, en het terrein zeer bezwaarlijk. Hij besloot dan ook zijn leger naar Sangsiet te verplaatsen, waarvoor de marine den 5den positie nam, en waar het 13de bataljon den 8sten arriveerde en met moeite de duizenden gewapende Baliërs tot ontruiming dier kampong wist te noodzaken.

Drie dagen later waren al zijn troepen daar vereenigd en sprak van Capellen met de rijksbestuurders af, dat de onzen den 15den naar Djagaraga zouden oprukken. Den 13den verschenen beide radja's te Sangsiet, weder door duizenden gewapenden met bloote lanzen vergezeld, en voerden een hooger toon dan op de vorige bijeenkomst.

De chef van den Staf, die der artillerie en die der genie, met de cavalerie naar Djagaraga vertrokken, vonden kleine lunetten langs den weg en een eind weegs verder een 7 à 8 meter breede en 10 meter diepe overbrugde ingraving als verbinding tusschen twee ravijnen. Bij Djagaraga bespeurden zij een rij redoutes, waaraan gewerkt werd, en een nieuwe groote redoute, die men bezig was op te werpen. Het vermoeden, dat de bedoelingen der Baliërs niet zuiver waren, werd nog versterkt, toen die hoofdofficieren den volgenden dag opnieuw naar Djagaraga gingen, om de opening van een breeden doorgang voor de troepen tusschen de versterkingen te eischen en zij zonder antwoord terugkwamen, hoewel een zendeling hun de verzekering kwam geven van de goede gezindheid der vorsten.

Ten einde gevolg te geven aan zijn voornemen om met zijn leger Djagaraga binnen te trekken, beval MICHIELS dat den 15den daarheen zou worden opgerukt. Daartoe werden de troepen in twee colonnes ingedeeld. De 1ste colonne moest den weg over de heuvels volgen. De reserve zou te Sangsiet achterblijven en 100 man der marine moesten «Sangiet buiten» bezetten. Onder de leiding van den chef van den Staf zou de 2de colonne een verkenning ondernemen langs den linkeroever der Sangsiet-rivier De troepen namen 50 patronen per man en voor één dag vivres mede, terwijl voor nog twee dagen levensmiddelen in gereedheid gehouden werden.

1ste colonne,
onder luitenant-kolonel VAN SWIETEN:
5de en 13de bataljon;
1 zesponders-batterij;
1 compagnie sappeurs;
1 peloton cavalerie;
hulptroepen.

2de colonne,
onder luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA:
7de bataljon;
2 mortieren;
20 sappeurs.

Reserve,
3de bataljon;
1 drieponders-batterij.

De genie moest voorzien zijn van de noodige materialen, maar kon die slechts gedeeltelijk medevoeren uit gebrek aan koelies, die voor de later bevolen opzending van het nu ontscheepte positie-geschut moesten gebezigd worden.

De Generaal hoopte nog altijd, dat Djagaraga zoude overgegeven worden, doch werd van het tegendeel overtuigd, toen zijn voorhoede tegen 7½ ure des voormiddags bij de doorgraving in den weg aankwam, waar de brug was weggenomen en waarachter een onbezet epaulement was opgeworpen. Daar de genie-materialen nog niet waren aangekomen, stelde hij zijn 2400 man sterke troepen in gesloten divisie-colonne op, en beval die doorgraving te doen dempen, waartoe ettelijke uren zouden noodig zijn.

Inmiddels waren 2 compagnieën van het 3de bataljon in de doorgraving afgedaald en stelden zich rechts daarvan voorwaarts op, terwijl de 7de compagnie in Oostelijke richting te vergeefs een doortocht voor de artillerie zocht, de 3de compagnie naar het op 20 minuten afstand gelegen ravijn der Boenkoelan afdaalde om water te halen, en de Westelijk uitgezonden compagnieën terugkeerden met het bericht, dat er geen verbinding met de colonne DE BRAUW te verkrijgen was.

Toen door de aankomst van majoor STEINMETZ met de genie materialen het dempen der doorgraving kon worden gestaakt, en in één uur tijds een brug

geslagen kon worden, die te 11 ure des voormiddags gereed was, besloot Michiels de stelling van Djagaraga aan de Noordzijde aan te vallen, omdat nu in Z.-W. richting het vuren der omtrekkende verkennings-colonne werd gehoord.

Twee houwitsers, gedekt door een compagnie van het 5de bataljon, trokken over de brug. Zij kwamen op 600 meters afstand van redoute n° 4 in batterij en volgden spoedig de andere sectiën, die, op last van den Bevelhebber, op 400 meters afstand in positie kwamen, terwijl het 13de bataljon achterwaarts, rechts van de stukken in colonne werd opgesteld, na één compagnie bij het Oostelijk ravijn in observatie te hebben gedetacheerd. Het 5de bataljon, de hulptroepen en de ambulance bleven bij de brug achter. De vijand beantwoordde nu ons vuur, dat weinig uitwerking scheen te hebben, en verwondde den luitenant-kolonel Meis.

Tegen 12½ ure des namiddags ontving de Generaal een briefje van den overste de Brauw, waarin de toestand der omtrekkende colonne als min of meer hachelijk werd voorgesteld. Michiels besloot nu hem het rechter half 5de bataljon (3 compagnieën onder majoor Roqué) te hulp te zenden, en het 13de bataljon met de sappeurs in divisie-colonne tegen de courtine tusschen de redoutes n° 3 en 4 te laten oprukken. Hierbij verspreidden zich de center-compagnieën en tirailleur en bleven de Europeesche vleugel-compagnieën in reserve.

Na het voorgelegen ravijntje doorgetrokken te zijn, stuitte majoor Sorg tegen de verbindings-gracht tusschen de beide versterkingen en hielden zijn tirailleurs rechts aan, om zich onder redoute n° 4 te nestelen. Hoewel hij hier veel verlies leed en niet verder avanceeren kon, kreeg hij bevel toch stand te houden, terwijl de sappeurs de beletselen opruimden, omdat Michiels alles in het werk wilde stellen om de Brauw zooveel mogelijk te steunen. Daar er echter geen middelen voorhanden waren om de diepe gracht te passeeren, en Sorg gewond werd, moest de Opperbevelhebber tegen 2 ure des namiddags toch besluiten dat bataljon te doen retireeren. Daarbij leed het nog veel verlies, en toen het op 50 pas achter de artillerie stelling had genomen, viel er nog een granaat tusschen de gelederen. De luitenants van Swieten en Prager en 17 minderen waren gesneuveld en 8 officieren en 83 minderen gewond. De sappeurs telden 4 dooden en één gewonde.

Een half uur te voren waren twee handmortieren en een mortier van 20 decim. van Sangsiet aangekomen en opgesteld rechts van de batterij, die toen haar vuur op redoute n° 3 richtte.

Het 2de mortier van 20 decim. kon wegens gebrek aan koelies niet opgevoerd worden, maar te 4 ure des namiddags verscheen het half 3de bataljon onder majoor Libourel bij de strijdende troepen. Een half uur later deed de vijand uit het Westelijk ravijn een aanval op de ambulance, die door den overste van Swieten met eenige soldaten en de hulptroepen werd afgeweerd, en waarbij de 6de compagnie van het 5de bataljon, door een zwenking rechts en verspreiding en tirailleur, den vijand

hielp verdrijven, die in de richting van Boenkoelan aftrok. Met het doel deze omtrekkende beweging des vijands, waarvan men in Sangsiet bericht had gekregen, te keer te gaan, werden de aan boord zijnde mariniers aan wal gezet, zoodat er zich tegen den middag 216 dier manschappen in die kampong vereenigd hadden.

Intusschen werd nog steeds het vuren der omtrekkende colonne gehoord, die te vergeefs door kapitein STARING werd opgezocht, waarbij hij tegen een bezette schans stuitte. Ook kapitein KRESS met zijn compagnie kon haar niet vinden, en keerde, na vele vruchtelooze pogingen daartoe gedaan te hebben, eerst tegen 11 ure in den avond bij de hoofdcolonne terug.

Tusschen vijf- en half zes ure des namiddags verminderde het vijandelijk vuur uit de redoutes n° 1 en 2 en kort daarop zweeg het, doch toen nu het half 3de bataljon daarheen oprukte, kreeg dit weder zoo hevig vuur, dat het op last van MICHIELS onmiddellijk retireerde.

De Bevelhebber besloot den volgenden morgen den te hernieuwen aanval door artillerie en genie te doen voorbereiden en nu zijn troepen bij en achter de doorgraving op te stellen, en het 13de bataljon als rugdekking te doen bivakkeeren op den bergrug, die naar Boenkoelan leidt. Hij zelf ging te Sangsiet overnachten en droeg het bevel aan VAN SWIETEN op.

Toen onze troepen terugtrokken, hief de vijand een luid gejuich aan, doch des nachts liet hij hen met rust. Ten $4\frac{1}{2}$ ure in den morgen hoorde men op nieuw vuren achter de vijandelijke linie, waarop VAN SWIETEN besloot DE BRAUW door een directen aanval in front te steunen.

Laatstgenoemde hoofdofficier schijnt in last gehad te hebben om na te gaan, of een omtrekking der stelling en de opvoering van belegeringsgeschut langs de Sangsiet-rivier mogelijk zou zijn, doch den aanval aldaar niet door te zetten. Langs den linker bovenrand van het Sangsiet-ravijn opmarcheerend, bleek de gids zijner colonne al spoedig den weg niet meer te weten, en toen vele terreinplooien het pad, dat men verder volgde, doorsneden, en het hoofdravijn tusschen de rotsachtige wanden 100 à 150 voet diep werd, besloot DE BRAUW, uit vrees van te veel Westelijk af te dwalen, de rivier te passeeren en op den rechter oever een pad te zoeken.

Daar vond hij er echter geen, zoodat hij weder afdaalde, om langs de rivier een pad te doen kappen, doch toen ook dit ondoenlijk bleek, trok hij door de twaalf voet breede rivierbedding, die tusschen steile, dicht begroeide rotswanden was ingesloten, verder, waarbij zijn soldaten, tusschen de zware kali-steenen voortklouterend, tot aan de knieen of het middel in het water liepen. Hooger op werd een pad tegen den rechter oever ontdekt, waarlangs DE BRAUW en de luitenant KOSTER met de voorhoede naar boven klommen. Van daar konden zij in Zuid-Oostelijke richting de uiterste redoute (n° 4) zien, doch onze troepen konden zij niet gewaar worden. Aan de overzijde van het ravijn, op 700 pas afstand ontdekten zij een vijandelijke versterking door 3 à 400 man bezet, die blijkbaar het afdalen

van de Brauw's troepen naar de rivier niet bemerkt hadden. Over deze ontdekking legde de Overste de manschappen, die hem gevolgd waren, het stilzwijgen op om zijn colonne niet te ontmoedigen en daarna vervolgde hij door het rivierbed, den tocht, welke steeds met meerder bezwaren gepaard ging. Na nog een uur lang te hebben doorgemarcheerd, vond hij een met trappen uitgehouwen pad tegen den rechter oever, waarlangs de gids met een onderofficier, gevolgd door de Brauw en zijn adjudant, opklommen.

Hier was de Overste eindelijk in de flank en den rug der linie van Djagaraga aangekomen, waarvan de redouten zich in Noord-Oostelijke richting op 12 à 1400 pas afstand verhieven.

Vóór zich, in het Oosten, ontdekte hij, op 3 à 400 pas afstand, een bezette schans, waarachter nog andere gelegen waren, en meer naar het Zuid-Oosten, op 200 pas afstand werd zijn gezichtskring begrensd door een maïsveld.

De teekens der Baliërs, die aan de overzijde van het ravijn stonden en de soldaten bespeurd hadden, werden gelukkig niet opgemerkt, en de Brauw verzond nu het briefje, dat de Opperbevelhebber te $12^1/_2$ ure des namiddags ontving. Een uur lang klom nu de ééne compagnie na de andere naar boven en legde zich in de hooge alang-alang neder. Slechts één compagnie met den veldtros bleef voorloopig in de rivier achter. Toen allen boven waren, sprak Le Bron de Vexela zijn troepen toe, die toen opstonden en met een hoera, onder het slaan der trommen en het spelen der muziek over den heuvelrug tot op 300 pas der Oostelijke versterking vooruit rukten.

Het spelen der muziek had ten doel den Baliër opmerkzaam te maken en tot vijandelijkheden uit te lokken, ten einde uit de onzekerheid te geraken of hij al dan niet een verdrag van wapenstilstand of van onderwerping met de hoofdcolonne had gesloten.

Inmiddels verkende de Brauw het maïsveld en ontwaarde daarachter een tweede redoute, die het vuur op hem opende en die daarbij gesteund werd door de andere versterking, waarin de Baliërs nu van hun verrassing bekomen waren.

Om uit dit kruisvuur te geraken, moest eerst de Zuid-Oostelijke redoute genomen worden, die met haar vrij hooge doch niet zware borstwering en dichte, levende haag achter een ravijntje op de uiterste linker vleugel der geheele linie gelegen was. De 1ste en 2de compagnie, met de sappeurs, rukten daartoe onder hevig vuur der verdedigers voorwaarts, terwijl de beide mortieren in batterij kwamen, en trokken door het ravijntje tot in de keel der versterking, waar de paggar op twee plaatsen opengekapt werd en luitenant Derens sneuvelde. De vijand stelde zich met den rug tegen de borstwering en verdedigde zich dapper tot dat ook de 2de compagnie binnendrong en de vlag tusschen de 30 lijken der verdedigers plantte. De tweede schans, die van achteren open was, en in den rug genomen kon worden, werd nu ook door de Baliërs ontruimd, waarop de 1ste compagnie links en de 2de compagnie, gevolgd door de 6de, rechts voorwaarts marcheerden, en de

3de compagnie de veroverde schans bezette. De 1ste compagnie passeerde vervolgens een tweede ravijn, waardoor de vijand wel genoodzaakt werd de meer Noordelijk gelegen borstwering te verlaten, maar ook gelegenheid kreeg over het verder vlakke terrein in groote drommen van uit de kampong Djagaraga te komen opzetten en zijn vuur op deze afdeeling te richten.

In weerwil van de granaten der vooruit gebrachte mortieren, stormde hij met lans en klewang op de 1ste compagnie in, die in de natte rijstvelden moeielijk avanceeren kon, doch werd door haar en door het vuur der twee compagniën aan de overzijde van het ravijn teruggeslagen. Op dit moment vernam DE BRAUW het vuur der hoofd-colonne en bezetten de 1ste, 2de, 4de en 6de compagnieën, onder dekking van tirailleurs en van het vuur der mortieren, de door den vijand verlaten borstwering, terwijl de veldtros met de achtergelaten compagnie naar de eerst genomen redoute opklommen en zich daar te half drie des namiddags met de 3de vereenigde.

Uit de Noordelijk gelegen versterkingen bleef de vijand inmiddels het vuren voortzetten, waartegen onze soldaten zich achter de borstwering dekten. Kapitein HAPPÉ echter werd door een kogel getroffen, die door een opening heen vloog.

Aldus bleven de compagnieën opgesteld, totdat te 4½ ure des namiddags het half 5de bataljon onder majoor ROQUÉ doodelijk vermoeid bij haar aankwam en de vijand de positie begon te enfileeren. Onder het bevel van majoor HEMMES, deden nu de 4de compagnie van het 5de bataljon en de 6de compagnie van het 7de bataljon en tirailleur, gevolgd door de 1ste compagnie in colonne een uitval, waartegen de Baliërs zich bij Djagaraga verzamelden en onder het vuur der mortieren een aanval met de lans ondernamen, die door het vuur der tirailleurs en het flankvuur der 1ste compagnie werd terug geslagen. Tot op 50 pas van de kampong werden zij vervolgd, doch toen wendden zij zich Zuidwaarts, om een aanval op de ambulance te ondernemen, die door de 3de en 5de compagnie werd afgeweerd. Het was reeds volslagen donker (7 ure des namiddags) toen HEMMES weder achter de linie terugkwam, waar de nacht door de hoogst vermoeide soldaten zonder eten of drinken of eenige beschutting werd doorgebracht.

Aan de compagnie van kapitein BUYS werd opgedragen het rapport aan den Bevelhebber over te brengen, waarin ook vermeld stond, dat één officier en 7 minderen gesneuveld en één officier en 41 minderen gewond waren, doch hij kon geen doortocht vinden en keerde weder terug, evenals een patrouille van 12 man, die later met hetzelfde doel werd uitgezonden. Eerst des morgens ten 5 ure gelukte het kapitein HACHEZ met de hoofdcolonne in verbinding te komen.

Intusschen waren des nachts de luitenants ECHTER VAN WISSEKERKE en KOSTER met 4 man en 5 sappeurs op verkenning uitgegaan langs de achterzijde der vijandelijke linie, ten einde een punt te vinden, waar men zich dwars door die versterkingen heen met den hoofdtroep zou kunnen vereenigen. Toen zij een

pad gevonden hadden, dat door een versperd, diep ravijn, achter langs een weinig of niet bezette schans voerde, werden de 4de en 6de compagnieën, onder majoor HEMMES, aangewezen om die positie te verrassen, en aan de 1ste en 2de compagnie van het 5de bataljon opgedragen als reserve te volgen. Hoewel veel heen en weerloopen met flambouwen deed vermoeden, dat de Baliërs zich tot den aftocht gereed maakten, vonden deze troepen, te half vijf uitgerukt, wel de schans achter redoute n° 4 verlaten, maar deze redoute zelve, alsmede redoute n° 3 bezet. Door een krachtig vuur der 4de compagnie werd de bezetting van redoute n° 4, vermoedelijk 300 man sterk, die door de daarheen leidende caponnière retireeren wilde, teruggejaagd, en in de andere versterking de vijand aangegrepen, die zich met geweervuur, pijlschoten en kleine uitvallen dapper verdedigde. De overste DE BRAUW werd hier door een pijl ernstig in de rechterzijde gewond, doch toen de 4de compagnie de borstwering der courtine beklom en geweervuur in front het bewijs leverde, dat de aanval ook van die zijde door de hoofdcolonne werd ondersteund, konden de drie doorgangen in den keelmuur der redoute door de 4de en 6de compagnie geforceerd en de bezetting over de kling gejaagd worden.

Aan de Noordzijde had de overste VAN SWIETEN vier compagnieën naar de smalle poort tusschen de redoute n° 1 en 2, één naar den Westelijken saillant der laatste versterking en één naar redoute n° 4 afgezonden terwijl hij de rest der infanterie bij zijn artillerie in reserve hield. Vooral in de Oostelijke sterkten werd de verdediging slap gevoerd, en toen de zon opkwam, was de linie met haar houwitser, een zesponder, twee vierponders, 5 lilla's, enz., met een totaal verlies aan onze zijde van 33 dooden en 148 gewonden, veroverd. De Generaal, die ten 7 ure des voormiddags alhier aankwam, zond den overste VAN SWIETEN met twee compagnieën ter verkenning naar de kampong Djagaraga, hem waarschuwende om op zijn hoede te zijn voor een popotan. VAN SWIETEN vond daar den vijand naar Karang Asem gevlucht, en de bevolking vreesachtig en vredelievend.

De vorsten van Boelèleng en Karang Asem hadden blijkbaar door schijnbare onderwerping tijd willen winnen en door onderhandelingen met een groot leger achter zich hun prestige tegenover de bevolking willen bewaren. Zij konden nu niet langer op hun tronen worden geduld, en GOESTI DJILANTIK moest uitgeleverd worden, maar hoe het een en ander bereikt kon worden, was nog niet duidelijk, en MICHIELS verkeerde ten eenen male in het onzekere betreffende de plannen dier vorsten. Hen te vervolgen in het gebergte was ondoenlijk door gebrek aan transportmiddelen en het groot verlies (700 man), dat zijn troepen door allerlei oorzaken reeds hadden ondergaan.

Hij besloot dus voorloopig een afwachtende houding aan te nemen en zijn adjudant VAN CAPELLEN naar Badong te zenden om een afstammeling van een

vroeger onttroond vorstenhuis van Boelèleng op te zoeken, ten einde hem, zoo noodig, op den ledigstaanden troon te kunnen plaatsen.

Den 21sten April keerde VAN CAPELLEN met dien persoon, DEWA MADA RAI genaamd, terug, en bracht de tijding mede, dat de val van Djagaraga over geheel Bali een grooten indruk had gemaakt en Badong openlijk onze zijde gekozen, en van hem vergunning gekregen had het rijkje Mengwi te veroveren. De voortvluchtige vorsten hielden zich in Batoer op, dat nog niet door Bangli was veroverd, en waren door de bevolking verlaten, hetgeen bleek, zoowel uit de onderwerping van het hoofd van Sangsiet, wiens moeder en broeder uit wraak en op last dier vorsten werden vermoord, als uit die van vele andere hoofden. Ook werd den rechthebbende op den troon van Karang Asem (vroeger door den nu verslagen vorst verdreven) onze hulp en vergiffenis voor den rijksbestuurder MADÉ DJOENGOETAN toegezegd. GOESTI ALIT GENTOEK, zoon van den eveneens verjaagden vorst van Djembrana, zou met toestemming der bevolking weder op den troon van dat rijkje geplaatst worden, nu het, door het ten onder brengen van Boelèleng zijn zelfstandigheid kon terug bekomen. Ook was de Radja van Gjanjar verstoord op GOESTI DJILANTIK, wegens het ontwapenen en verwijderen der hem gezonden hulptroepen; slechts Kloenkoeng met zijn 15000 strijders bleef zich nog tegen ons verzetten, al had het ook weinig versterkingen opgericht.

DEWA MADA RAI voelde zich echter niet in staat de zaken in Boelèleng in orde te brengen, zoodat hij van het bestuur afzag, en GOESTI MADA RAI, door de bevolking tot poengawah of regent verkozen, daarmede belast werd.

Aan den eisch tot levering van bouwstoffen voor ons kampement en gras voor de paarden en tot uitlevering der vroeger buit gemaakte geweren werd bereidwillig voldaan, en den 26sten April verscheen DEWA GEDEH TANGKEBAN, vorst van Bangli, aan het hoofd van 2000 krijgers, in ons kamp, het bericht medebrengende, dat hij Batoer heroverd had. De Generaal was zoozeer met dit hoofd ingenomen, dat hij er toe overhelde hem tot Dewa Agong aan te stellen, doch hiertegen had die vorst bezwaar, uit vrees voor meerdere onlusten, en verklaarde het beter te achten den Radja van Kloengkoeng in zijn hooge geestelijke waardigheid te handhaven.

De gesprekken, naar aanleiding van dit plan gevoerd, hadden echter veel invloed op den verderen gang van zaken, want zij gaven den vorsten van Badong en Tabanan, wien er iets van ter oore gekomen was, in Juni aanleiding om gezamentlijk tegen den Dewa Agong op te rukken om hem tot het sluiten van vrede te dwingen, daar zij bevreesd waren, dat anders DEWA GEDEH TANGKEBAN hem toch nog zoude vervangen. Om dezelfde reden bracht later BADONG bezwaren in tegen het oprukken der onzen naar Kloengkoeng.

Nadat Djagaraga voldoende vernield was, en majoor ROQUÉ met het halve 5de bataljon, een sectie drieponders, de hulptroepen en 500 invalide koelies in

het kampement te Boelèleng geinstalleerd was, werden de overige troepen en de 500 van Java aangebrachte koelies den 9den Mei over zee naar Laboean Amok vervoerd en 1000 Boelèlengers, onder Goesti Noman Lebak, tot beveiliging van hun terrein naar de Westelijke grenzen van Karang Asem afgezonden. Later werd hun vergund een inval in dat rijkje te ondernemen, terwijl de vorst van Bangli de gemeenschap tusschen Kloengkoeng en Karang Asem zoude bemoeielijken.

Aangezien de vloot slechts tot half Juni zonder bezwaar op de Zuid-Oostkust van Bali kon blijven, moest er grooten spoed gemaakt worden om de beide wêerspannige rijken nog tijdig ten onder te brengen.

Den 13den zouden dan ook de drie compagnieën van het 13de bataljon, onder den overste van Swieten, debarkeeren om het terrein te verkennen en, zoo mogelijk, tot Padang Cove door te dringen, waar terzelfder tijd een verkenning van gewapende sloepen zou plaats vinden.

Nog voor dat de drie compagnieën gedebarkeerd waren, zag men 2 à 3000 vijanden op de hoogten, die de baai tot kort bij het strand omringen, zoodat last gegeven werd ook de overige troepen te ontschepen, hetwelk, dank zij de hulp der marine, met uitzondering van de zespondersbatterij, dien zelfden avond nog geschiedde.

De eerst aan wal gebrachte soldaten hadden geen tegenstand ondervonden en de luitenant-kolonel Poland, die te half twee des namiddags opdracht kreeg om met 4 compagnieën van het 3de bataljon naar Padang Cove op te rukken, kon die plaats na een kleine schermutseling bezetten. Te 3 ure des namiddags debarkeerende, gelastte de Generaal verder dat één compagnie een demonstratie naar de zijde der bergen maken moest om den opmarsch van Poland in den rug te dekken en een paar bentengs op te sporen, die daar gelegen moesten zijn.

Die bentengs werden niet gevonden, maar wel de bende vijanden uiteengejaagd, die zich achter Poland's troep vertoonden. De compagnie nam vervolgens op den weg naar Padang Cove positie, naar welke plaats de Generaal met 3 compagnieën van het 7de bataljon opmarcheerde om er zijn hoofdkwartier te vestigen, terwijl de overige troepen te Laboean Amok gebivakkeerd bleven.

b. de onderwerping van karang asem.

Zoo bevond de expeditie zich dus nu tusschen de hoofdplaatsen der beide vijandelijke rijken.

De daarheen voerende, in lengte bijna gelijke wegen, verschilden zeer in bruikbaarheid. Die naar Kloengkoeng liep over een bijna vlak terrein en de andere over bergruggen van 1000 voet hoogte. In het eerste rijk was veel tegenstand te verwachten — men sprak van het aanleggen van versterkingen aldaar en te Kasoemba —, terwijl in Karang Asem, waar de vorst van Boelèleng en Goesti Djilantik zich nu ophielden, de partij van den Rijksbestierder tegen die

van den Radja gekant was en bij onze nadering zich wellicht met ons zoude vereenigen en de verovering gemakkelijk maken. De hulp die Gjanjar en Mengwi tegen den voorgenomen inval van Badong bij onzen agent hadden ingeroepen, bleek spoedig slechts een middel tot tijd winnen te zijn, zoodat zij onder onze vijanden moesten gerekend blijven, terwijl met het oog op de verovering van Karang Asem de vorst van Mataram op Lombok ons 6000 man hulptroepen aanbood, als hem het landschap Tjoelik geschonken werd, waarop hij beweerde rechten te hebben.

De Opperbevelhebber besloot nu zich eerst tegen Karang Asem te wenden en onder toezegging, in algemeene termen, van een belooning in grondgebied van Lombok's hulp gebruik te maken. Een vertrouwde van den vorst van Mataram (Lombok) vertrok dan ook naar Oedjoeng om de komst zijner benden voor te bereiden, daar de Rijksbestierder van Karang Asem zijn interventie reeds had ingeroepen en hij vermeende, dat een goed deel der bevolking zich aan zijn zijde scharen zou. Dit bleek dan ook juist gezien te wezen, want de kampongs om Padang Cove onderwierpen zich, en Goesti Mada Djoengoetan schreef den 16den, dat hij zich op genade wilde onderwerpen. Hij verscheen des avonds voor den Generaal en raadde hem aan spoedig naar Karang Asem op te rukken ter beveiliging der ons wèlgezinde partij aldaar.

Den 19den kwamen de 4000 man hulptroepen te Laboean Amok aan wal en gingen den volgenden dag onder Goesti Mada Djoengoetan met zijn aanhang en Goesti Gedeh Rai naar Oedjoeng op marsch.

Van de troepen, die nu alle te Padang Cove, in de kleine ruimte tusschen het strand en de bergen, vereenigd waren en veel zieken telden, vooral onder de koelies, zouden tevens het halve 5de bataljon met één sectie artillerie in den morgen van den 21sten met de vereischte schepen voor Oedjoeng verschijnen en zoo noodig landen, des vereischt, onder dekking van een bataljon mariniers en matrozen, onder de bevelen van den kapitein-ter-zee Bouricius.

Toen Michiels voor Oedjoeng verscheen, zag hij overal witte vlaggen wapperen en vernam hij, dat de vorst van Karang Asem den vorigen avond door de Lombokkers en een deel zijner eigene bevolking was aangevallen, en nadat hij met eigen hand zijn vrouwen had omgebracht, zelf het leven verloren had, terwijl de vorst van Boelèleng en Goesti Djilantik met slechts weinige volgelingen naar het gebergte gevlucht waren en achtervolgd werden.

Nu restte dus nog slechts Kloengkoeng tot rede te brengen, dat zijn beide beste bondgenooten verloren had, en wel te overwinnen zou zijn, al waren onze troepen ook tot de helft versmolten.

Van de 116 officieren en 3768 man, met welken hij was uitgerukt, had de Generaal nog slechts 66 officieren en 2096 minderen onder de wapenen, zoodat het landingsbataljon, sterk 586 man, hem door den Vice-admiraal ter beschikking gesteld, het gebrek aan voldoende strijdkrachten moest aanvullen. De zieken-

schepen waren reeds lang vol, en de lijders moesten op transportschepen verpleegd en 460 hunner naar Soerabaja geëvacueerd worden. Ook was het getal der koelies weder geducht geslonken, en met de duizend nog bruikbare konden slechts voor 3 dagen vivres worden mede gevoerd.

c. DE TOCHT NAAR KASOEMBA.

De weg van Padang Cove naar het aan het strand gelegen Kasoemba loopt eerst door een nauwen bergpas en verder door met heggen en struiken bedekt bouwland langs het strand, dat op 2 en op $2^1/_2$ paal van Padang Cove door uitloopers van het gebergte dicht wordt genaderd.

Bij de punt van den tweeden uitlooper bevindt zich een heilige grot (Soenla Lawas = Song Lelawa = Vledermuizen-grot) en lag een eenigszins versterkte tempel, die, naar beweerd werd, wanhopig zou worden verdedigd. Daar achter trekt zich het gebergte ongeveer 200 M. verder landwaarts terug, en is het vlakke bouwland weder met heggen en struiken begroeid, terwijl het ten Westen van Kasoemba ongeveer 1500 pas breed wordt en uit rijstvelden bestaat.

Den 24sten Mei bleven 2 compagnieën van het 7de bataljon in het bivak achter en rukte de hiernevens genoemde voorhoede te $5^1/_2$ ure des voormiddags en het overige gedeelte van den troep te $6^1/_2$ ure ter vermeestering van Soenla Lawas en Kasoemba uit.

Voorhoede,

onder den luitenant-kolonel VAN SWIETEN:
- 2 compagnieën van het 13de bataljon infanterie (83 man);
- 5 compagnieën van het 13de bataljon infanterie;
- sappeurs;
- 2 drieponders en 4 mortieren van $11\frac{1}{2}$ decimeter;
- 3de compagnie van het linker half 5de bataljon.

Hoofdcolonne,

onder den generaal-majoor MICHIELS:
- 3de bataljon infanterie;
- 7de „ „
- marine-bataljon;
- een halve batterij zesponders.

De manschappen droegen voor een dag vivres mede.

Toen de voorhoede den bergpas bezet had, waarvan des avonds te voren reeds een compagnie van het 5de bataljon en de halve batterij bezit hadden genomen, en daar de hoofdcolonne afwachtte, werd bespeurd, dat Soenla Lawas niet alleen sterk bezet was en nog voortdurend versterking van Kasoemba ontving, maar ook eene zware traverse het terrein tusschen den bergrug en de zee bijna geheel afsloot.

Bij het naderen van den hoofdtroep daalde het halve 5de bataljon tegen 8 ure in de voorgelegen kom af en strekte zijn tirailleurslinie tot aan den voet van het gebergte uit, terwijl de artillerie op de linker flank, op 3 à 400 pas afstand van een borstwering, die den tempel dekte, in batterij kwam, met het 13de bataljon achter zich in colonne.

Spoedig voegden zich de zesponders daarnevens en stelde zich de infanterie der hoofdcolonne achter hen in reserve, terwijl onder het bulderen van het geschut de gedeploijeerde compagnieën door de heggen heen vooruit rukten, ten einde de stelling om te trekken en den vooruitspringenden bergrug te bezetten, die onverdedigd scheen. Een peloton der

6de compagnie beklom die hoogte en gaf plongeerend vuur in de stelling, waardoor de niet van vuurwapenen voorziene vijand, die het artillerievuur goed had doorstaan, tot wankelen werd gebracht. Het artillerievuur werd toen gestaakt, en de dekking van het geschut, zijnde de 5de compagnie van het 7de bataljon, stormde daarop langs het strand voorwaarts, in verband met het halve 5de bataljon, dat door de tuinen vooruit rukte. Zij verjoeg de met lange lanzen gewapende Baliërs, die zich dapper verdedigden en, na nog een vergeefsche poging gedaan te hebben om de positie te hernemen, in twee colonnes en goede orde naar Kasoemba terugtrokken.

Het marine-bataljon, dat deze positie voorloopig moest bezetten, werd niet verontrust en kon reeds spoedig de hoofdcolonne volgen, die den marsch naar Kasoemba voortzette, waar zich groote drommen vijanden verzamelden, waaronder strijders van Gjanjar werden opgemerkt.

Het halve 5de bataljon, gevolgd door het 13de, dat op den uitersten rechtervleugel kwam, trok door het bouwland naar de zijde van het gebergte voorwaarts, en de 4 compagnieën van het 7de bataljon, met de bergartillerie op den linkervleugel, hielden het in verband met de overige troepen, die het strand bleven volgen. Spoedig stootte de eerstgenoemde afdeeling op den vijand, die de voorhoede-compagnie terug dreef, maar door de beide andere in bataille opmarcheerende compagnieën door twee gelederen-vuur tot staan en tot wijken werd gebracht.

Op de open vlakte zijwaarts van Kasoemba deboucheerende, nam de artillerie op de linkervleugel van het halve 5de bataljon stelling, en rukte het 13de bataljon, als ook het 7de, dat met een compagnie sappeurs door MICHIELS aan den rechtervleugel ter hulpe gezonden werd, in de linie.

Bij de hoofdcolonne had inmiddels het 3de bataljon, waarvan nu twee compagnieën voeling hielden met den rechtervleugel, na het overtrekken van een klein riviertje, door twee gelederen-vuur den aanval met de lans eener sterke afdeeling tot staan gebracht en door een bajonet-aanval van twee compagnieën Afrikanen teruggejaagd, zoodat het voorste gedeelte der kampong in onze handen viel.

Behoedzaam tot aan den kraton in het Westelijkste hoofdgedeelte van de kampong voortgemarcheerd zijnde, werd de marine in een kokos-tuin buiten de kampong tot dekking der ambulance achtergelaten en werden in verschillende richtingen compagnieën uitgezonden, die de Baliërs voet voor voet terugdreven.

Een honderdtal hunner verdedigden zich met groote dapperheid in een door muren omringd blok huizen en dreven onze soldaten tot driemalen uit de enceinte, zoodat een sectie-artillerie moest oprukken om bres te schieten, waarna eindelijk een compagnie van het 5de bataljon hen uiteen sloeg.

Dichte massa's vijanden verlieten daarop de kampong over de rijstvelden

aan de Noord-Westzijde, gevolgd door de tirailleurs der 1ste en 4de compagnie van het 3de bataljon en de zespondersbatterij.

Hier was de vooruitgetrokken linie van den rechtervleugel door een frontaanval, gepaard met een omtrekking, bedreigd geworden en hadden het 7de en het 3de bataljon de carré-formatie aangenomen, en de artillerie den opdringenden vijand onder vuur genomen, terwijl een der compagnieën van het 5de bataljon en tirailleur aanvanceerde. De omtrekking, die de vijand maken wilde, werd hier door twee compagnieën van het 13de bataljon tegengegaan, en met de hulp uit Kasoemba werden omstreeks 3 uur des namiddags de vijanden genoodzaakt in de richting van Kloengkoeng af te deinzen.

Een uur later hadden onze troepen hun kwartier betrokken, waarbij nog een korporaal het leven verloor en zeven amok makende Baliërs werden neergelegd.

De uitgestrekte kampong werd bezet, op de wijze als de cijfers op de schetskaart aangeven.

Door de buitenste troepen waren wachten in onderling verband uitgezet. Zoo gaf het 7de bataljon wachten op het Westelijk uiteinde van den weg door Kasoemba en op den dwarsweg in Zuidelijke richting, die door een voetpad met het strand gemeenschap had; het 3de bataljon één compagnie aan het einde van de straat, in Noordelijke richting van den kraton loopende, en het marinebataljon 40 man bij het verlengde van die straat, waar zij op het strand deboucheerde.

Aan ieder korps werd een alarmplaats aangewezen en het bleef gekleed en gewapend. Daar de soldaten groote behoefte aan rust hadden, werd in de huizen en niet op de meer veilige open vlakte gebivakkeerd.

Tot 3 ure des voormiddags waren slechts enkele schoten van de uiterste voorposten gehoord, toen plotseling de wacht van het 7de bataljon in het Zuiden, en daarna die in het Westen krachtig vuur afgaven, waarop onmiddellijk bij het 7de bataljon en daarna bij de andere alarm geslagen werd.

Na een mislukte poging gedaan te hebben om de wachten te overvallen, kwam de vijand opnieuw opzetten tegen den Zuidelijken ingang, waar hij door de wacht en de 5de compagnie van het 7de bataljon werd tegen gehouden en teruggeslagen, waarna dezen op het bataljon retireerden. Inmiddels waren de 1ste compagnie en 50 Afrikanen ter ondersteuning van de Westelijke wacht afgezonden, en stelden zich rechts van den weg op, terwijl de wacht ter linkerzijde, en de twee drieponders midden op den weg positie namen, met het 7de bataljon in colonne achter zich.

Nauwelijks waren zij opgesteld, of de Baliërs naderden weder, voorzien van flambouwen, waarmede zij de daken der huizen in brand staken en den omtrek verlichtten. Het was nieuwe maan en zeer donker.

Onder diepe stilte der troepen werden de kanonnen op dit licht gericht en toen de vijand tot op 100 meters genaderd was, vlogen twee kogels door de opeengedrongen krijgers en stuitten hun vaart.

Tot drie malen toe werden zij op die wijze teruggedreven. Toen splitsten zij zich in twee massa's, waarvan de eene, na zich nogmaals voor de compagnieën van het 7de bataljon vertoond te hebbben, de kampong aan de zijde van het 3de bataljon aanviel, en door de 6de compagnie tot wijken gebracht werd.

De andere massa wendde zich tegen de marine, die even buiten de kampong geschaard stond op den naar het strand leidenden weg, met het front naar het Zuiden, links gedekt door de wacht aan het strand, rechts door een compagnie, aangeleund tegen een klein riviertje.

Bij het begin van het alarm had hier reeds een compagnie door twee gelederen-vuur eenige vijanden verdreven, maar nu, te $3^1/_2$ ure des morgens, kwam de vijand in massa op het front en de rechterflank van dit bataljon aanrukken, hetgeen merkbaar werd door het verbreken der heggen, die het voorgelegen bouwland doorsneden.

Door eenigen tijd met kracht volgehouden twee gelederen-vuur werd die troep in de duisternis terug gedrongen.

Zoo werd dus de hoofdmacht der aanvallers van alle zijden verjaagd, maar toch vonden enkele hunner gelegenheid in de kampong door te dringen en eenige paarden te verwonden of te dooden en de parklijnen door te snijden.

Ten einde eenige orde te kunnen brengen in de groote verwarring, die hierdoor veroorzaakt werd, deed de Generaal, die, omringd door zijne stafofficieren in de open ruimte voor den kraton stond, nu en dan een lichtkogel ontsteken en gelastte, dat de zesponders vuur zouden geven op de vijanden, die hij aan de zijde van het 13de bataljon meende te zien naderen. In weerwil van het betoog, dat het onze soldaten waren, die hij bespeurde, hield hij vol dat het Baliërs waren, en herhaalde zijn bevel, waaraan Kellerman echter weigerde te voldoen. Spoedig bleek het, dat deze officier gelijk had, en maakten de rondsluipende vijanden een einde aan de woordenwisseling door bij het schijnsel der lichtkogels een goed mikpunt op dat troepje officieren te nemen. Enkele schoten vielen, en de Generaal stortte, in het rechterbeen getroffen ter aarde, terwijl een officier van gezondheid in den arm gewond werd.

Bijna terzelfder tijd had nogmaals een aanval op het 7de bataljon plaats, maar ook deze werd afgeslagen. Daarna verminderde het vuren langzamerhand, en bij het aanbreken van den dag was de vijand verdwenen.

Al werd hem bij dezen stouten overval een verlies van 800 dooden en 1000 gewonden toegebracht, zoo was toch het onze, 7 dooden en 28 gewonden bedragende, nog ernstiger, omdat onder hen geteld werd de beroemde krijgsman, die zooveel heeft bijgebracht tot de vestiging van ons gezag en tot glorie van het leger in Indië.

Ten $6^1/_2$ ure des voormiddags werd hij onder goede dekking over Padang Cove naar boord vervoerd, omdat hij het amputeeren van zijn been slechts daar wilde doen geschieden. Dit had te 12 ure plaats, en des avonds te 11 ure overleed hij.

Zoo vond de generaal Michiels, het uitnemendste type der schandere, voortvarende, niets onmogelijk achtende aanvoerders en bestuurders uit de eerste helft dezer eeuw, aan wie het vaderland voor het behoud en de uitbreiding zijner koloniën zooveel te danken heeft, een roemvollen dood te midden van zijn overwinnend leger.

In zijn plaats trad nu als commandant der expeditie op een andere persoonlijkheid, geheel verschillend van de zijne, de reeds in den Java-oorlog als luitenant gedecoreerde luitenant-kolonel J. van Swieten. Onder toepassing van meer humane principes leidde deze verlichte aanvoerder de krijgsverrichtingen in de eerstvolgende jaren. Het was zijn streven om met voorzichtig beleid te behouden en te consolideeren wat door zijn voorgangers met brutalen moed was gewonnen, of te herstellen, wat door andere in de war gestuurd en bedorven was.

d DE TERUGTOCHT NAAR PADANG COVE.

Al dadelijk stond de overste van Swieten voor omstandigheden, die een koel hoofd en grooten moreelen moed vereischten.

Wel was het bevel der troepen op hem overgegaan, maar niet de volmacht, die de Generaal had bezeten. Van Swieten was niet vrij in zijn handelingen en was verplicht bevelen van den Gouverneur-generaal te vragen. Hij mocht slechts die maatregelen treffen, welke volstrekt onvermijdelijk waren, en dan nog alleen in overleg met van Capellen en den chef van den Staf.

Wel had Michiels hem aangeraden den tocht naar Kloengkoeng voort te zetten, maar, gebonden door de vermelde bepalingen, en onder de omstandigheden, waaronder hij nu verkeerde, mocht hij daartoe niet overgaan.

De chef van den Staf was nog afwezig; de artillerie had een groot deel harer munitie verbruikt, en nog slechts voldoenden voorraad voor een enkel, niet te scherp gevecht. Vele soldaten werden ziek, en er waren officieren van gezondheid te weinig. Des morgens nog hadden zich 100 koortslijders ziek gemeld; door den nachtelijken overval waren de troepen ontmoedigd en door den dood van den Generaal diep geschokt en gedemoraliseerd. Een deel hunner zou de nieuwe bevelhebber tot verzekering der gemeenschap en tot opvoer van benoodigdheden te Kasoemba moeten achterlaten. Ook waren velen koelies ziek of des nachts gevlucht. Eindelijk was de ligging van Kloengkoeng niet juist bekend, en de gidsen, die den weg moesten wijzen, waren niet aangekomen, terwijl ook de bondgenooten niets van zich hadden doen hooren. Al viel ook Kloengkoeng in zijn handen, dan zou hij toch geen afdoende besluiten mogen nemen, en terwijl hij op orders wachtte, zou de vijand gelegenheid hebben zich opnieuw te verzamelen.

Hij besloot dus nadere bevelen af te wachten en zijn ontmoedigden troepen

rust te gunnen. Daar hij hen in het brandende Kasoemba niet kon legeren en, als hij in de nabijheid bleef, de transporten te veel inspanning van zijn soldaten en koelies zouden vorderen, besloot hij naar Padang Cove terug te keeren.

Na een marsch langs het heete zeestrand van 11 ure des voormiddags tot 4 ure des namiddags, gedurende welken twee officieren bezweken, kwam hij daar met zijn uiterst vermoeide troepen aan.

De indruk van het voorgevallene scheen niet gunstig op onze bondgenooten te werken. Volgens Goesti Gedeh Rai waren wij zelfs in den nacht van 27 op 28 Mei met een aanval op Padang Cove bedreigd geweest, doch was de vijand onverrichter zake afgetrokken. Ook was onze bondgenoot van Badong bij zijn drie malen herhaalden inval in Mengwi met verlies teruggeslagen.

Den vorst van Bangli, die nog steeds aanvallend tegen Karang Asem bleef ageeren, werd nu bericht gezonden der onderwerping van dat staatje. De voortvluchtige vorst van Boelèleng was door de bevolking omgebracht; ook Goesti Djilantik stierf, hetzij door vijandelijk staal, dan wel door vrijwillig ingenomen vergif.

Den 28sten werden, door tusschenkomst van het hoofd der Lombokkers, brieven naar Kloengkoeng verzonden om den Dewa Agong den waan te benemen, dat onze terugtocht een gevolg van zijn tegenstand was geweest, en hem te overtuigen, dat de geleverde gevechten ter bestraffing voor zijn gedrag hadden gediend, en van Swieten nu zijn onderwerping wilde aannemen en hem op zijn troon laten. Daartoe moest hij binnen acht dagen gezanten naar Padang Cove zenden, daar anders onze troepen op nieuw zouden oprukken.

Als een bewijs, dat deze bedreiging ernstig gemeend was, verdreef de Hekla met haar vuur de bij Soenla Lawas verzamelde vijanden. Den 1sten Juni schreef de Dewa Agong aan Goesti Gedeh Rai terug, dat hij zich onderwerpen wilde en hij zijn broeder zenden zou om hem te ontmoeten op het voorgebergte tusschen Soenla Lawas en ons bivak.

Die samenkomst had den volgenden dag plaats, en daarbij waren de vorsten van Mengwi en Gjanjar, zoowel als de afgevaardigde van Kloengkoeng, met een klein gevolg tegenwoordig. Zij verklaarden zich onvoorwaardelijk te willen onderwerpen en beloofden op de groote vergadering der vorsten te zullen verschijnen, die door den Overste tot regeling der grenskwestiën op den 6den Juni in de baai van Laboea Amok was uitgeschreven.

Ook de heer de Lange, Nederlandsch agent te Badong, berichtte, dat de vorsten van Badong en Tabanan op nieuw geweigerd hadden Kloengkoeng te steunen, maar wel als bemiddelaars wilden optreden. Die bemiddeling nam Kloengkoeng eindelijk aan en de Dewa Agong verzocht hen naar zijn hoofdplaats over te komen.

Om deze reden werd de groote vergadering tot den 10den uitgesteld. De vorst van Bangli kon daarbij niet tegenwoordig zijn, daar hij vreesde, dat Kloengkoeng van zijn afwezen gebruik zoude maken om een inval in zijn gebied te doen.

Mengwi onderwierp zich en stond zijn eenige zeehaven als onderpand aan ons af, zoodat, alles bijeengenomen, de politieke toestand zich op dat oogenblik vrij gunstig liet aanzien. Spoedig bleek het echter, dat het der oorlogspartij in Kloengkoeng onder Dewa Agong Isteri, zuster van den vorst, en den Rijksbestierder, Ketoet Agong, slechts te doen was geweest om tijd te winnen en door een schijnbare onderwerping de oorlogsschepen van Soenla Lawas te doen vertrekken om dat punt ongehinderd te kunnen versterken.

Op den brief van vrijgeleide voor den afgevaardigde van Kloengkoeng, kwam den 9den een antwoord van het Lombokshe hoofd, waarin Ketoet Agong meldde, dat de Dewa Agong of zijn gezanten niet op de vergadering verschijnen zouden, maar de Overste te Kasoemba moest komen om vergiffenis te vragen voor het vernielen dier plaats. Ook de vorst van Gjanjar weigerde te komen, en het bleek bij de hervatte verkenningen, dat aan de verschansingen te Soenla Lawas ijverig gewerkt werd.

Zonder langer op de bevelen van Batavia te wachten, achtte de expeditiecommandant zich nu gerechtigd weder naar Kasoemba op te rukken. De geest der troepen was verbeterd en hun getal na den 24sten met 200 herstelden vermeerderd Met de koelies was het minder gunstig gesteld, daar er slechts 800 in staat waren mede te gaan, zoodat 150 inlandsche sloeproeiers als dragers moesten worden ingedeeld om 3 dagen vivres te kunnen vervoeren.

Ieder man droeg zijn 50 patronen; reserve-munitie kon niet worden medegenomen, en de artillerie had slechts 500 schoten, doch de stoomschepen zouden trachten te Kasoemba nog vivres en munitie aan wal te brengen.

Onder vooruitzending der zesponders door de kloof bij het eerste voorgebergte en met achterlating van één compagnie en de zieken, rukte de hiernevens vermelde colonne den 10den Juni des morgens te 4 ure uit Padang Cove op, waarbij de Lombokkers, in het gebergte marcheerende, de rechter flank dekten, terwijl 2 oorlogsschepen te 6 ure het vuur op Soenla Lawas openden.

2de compagnie van het 3de bataljon;
sappeurs;
een halve bergbatterij;
3de bataljon infanterie;
een halve veldbatterij;
het „ 5de bataljon;
7de bataljon;
marine-bataljon;
trein;
een compagnie van het 7de bataljon;
13de bataljon.

e. DE TWEEDE TOCHT NAAR KASOEMBA.

Van de hoogten bij de kloof zag men kleine veldwerken op de heuvels, die Soenla Lawas beheerschten, en een borstwering langs een deel van den bovenrand van den heuvelrug, waarover den 24sten het 5de bataljon getrokken was. Bovendien werd de weg naar den tempel langs het strand door een tweede, nog niet voltooide traverse afgesloten.

Er werden echter weinig vijanden bespeurd. Nadat de marine haar vuur geopend had en de houwitsers de strandborstwering een kwartier lang hadden

geënfileerd, zonder beantwoord te worden, werd tot den stormaanval overgegaan door het halve 5de bataljon over het bouwland, en door 2 compagnieën van het 3de bataljon langs het strand. Op 150 pas der werken werden zij met geweervuur ontvangen, waarop de handmortieren eenige worpen deden, waardoor de 2 à 300 vijanden verdreven werden.

Na een korte rust werd de marsch vervolgd, het halve 5de en het 7de bataljon met het berggeschut als rechtervleugel en de overige troepen langs het strand.

Terwijl de veldtros, onder dekking van het 13de bataljon, voor Kasoemba achterbleef, verdreven de voorhoede en een marine-compagnie enkele vijanden uit het voorste gedeelte der kampong, die door de opvarende oorlogsschepen met eenige granaten beworpen en vervolgens zonder tegenstand door het marine-bataljon bezet werd.

Het 3de bataljon met de houwitsers der zes ponders-batterij, aan de Noord-Westzijde uit de kampong oprukkende, en de troepen van den rechtervleugel, op de vlakte deboucheerende, zagen op ongeveer 700 pas afstands 2 à 3000 Baliërs terugtrekken, naar gelang zij avanceerden. Nadat hun eenige granaten waren nagezonden en twee compagnieën hen en tirailleur vervolgd hadden, verdwenen die vijanden in de richting van Kloengkoeng.

Hoewel het pas 10 ure in den voormiddag was, deed van Swieten hier zijn macht het bivak betrekken en beproefde — maar te vergeefs — eenige vivres te doen lossen, om den volgenden morgen te 4 ure des morgens, zonder iemand achter te laten, met goed uitgeruste manschappen het krachtig verzet te kunnen overwinnen, dat hij voor Kloengkoeng verwachtte.

Te 12 ure des voormiddags kwam de heer de Lange in zijn legerplaats met de onverwachte tijding, dat de vorsten van Badong en Tabanan den vorigen dag met 16 000 man binnen Kloengkoeng getrokken waren en de Dewa Agong zijn gezag tijdelijk in hun handen had gesteld en hen verzocht had den vrede te bewerken. De Lange had Kloengkoeng bezocht, omdat hij ons vuren in de verte hoorde en bevonden, dat daar onder de bevolking groote verslagenheid heerschte, maar ook, dat zij voornemens was zich tot het uiterste te verdedigen. Hij was beducht, dat de machtige invloed van den priestervorst de benden onzer bondgenooten zoude kunnen overhalen tot het plegen van vijandelijkheden tegen onze troepen, als wij zijn hoofdplaats aanvielen, waar nu ongeveer 33 000 gewapenden bijeen waren, al waren de vorsten zelven ook geneigd vrede te sluiten.

Met den sous-chef van den Staf keerde de Lange naar Kloengkoeng terug om den eisch over te brengen, dat de vijandelijkheden gestaakt, en er een gezantschap naar Batavia zou gezonden worden met een brief van den Dewa Agong Gedeh Poetra aan den Gouverneur-generaal om vergiffenis te verzoeken voor het gebeurde.

De Radja van Badong nam deze voorwaarden namens den Dewa Agong aan en verzocht den Overste naar Padang Cove terug te keeren. Dit weigerde

van Swieten. Hij zou te Kasoemba blijven en tot den 15den wapenstilstand houden, om daarna, zoo noodig, vooruit te rukken. De nadere voorwaarden tot het sluiten van vrede moesten toch van Batavia worden ingewacht, en Hertog Bernard van Saksen-Weimar-Eisenach, tot opperbevelhebber der expeditie benoemd, zou eerlang met vijf compagniëen nieuwe troepen aankomen.

Den 12den kwamen de gezantschappen van Badong, Kloengkoeng, Tabanan en Gjanjar, voor Batavia bestemd, te Kasoemba aan, terwijl de Hertog door den overste de Brauw, die hersteld was van zijn ziekte, van boord werd afgehaald.

Twee dagen later ontving Zijne Hoogheid de vorsten van Badong en Gjanjar en den Rijksbestierder van Mengwi met groot ongewapend gevolg, en toen aldus de verlangde resultaten verkregen waren, gingen de troepen naar Padang Cove terug om in te schepen en den 19den Juni te vertrekken.

De Hertog stapte te Boelèleng aan wal, waar 370 man in het hospitaal lagen, en ontmoette daar de Radja van Bangli. Van Swieten bleef achter tot regeling der politieke zaken, waarbij de beginselen gevolgd werden, die door Michiels waren gehuldigd, dat wil zeggen: ontruiming van Bali door onze troepen en het vermijden van regelingen, die later aanleiding tot verwikkelingen konden geven·

De vorsten van Bali erkenden deel uit te maken van Nederlandsch-Indië en beloofden, zonder onze toestemming, geen verbintenissen met andere natiën aan te gaan, of zonder onze voorkennis brieven of geschenken van dezen te ontvangen, of Europeanen in hun gebied tot een vestiging toe te laten, doch, zoo die vergunning gegeven was, hen te beschermen.

Het Gouvernement behield zich het recht voor gemachtigden naar Bali te zenden en daar te doen blijven De versterkingen zouden worden geslecht en in tijd van oorlog moesten de vorsten ons bijstaan. Menschen- en zeeroof en slavenhandel zouden worden tegengegaan; het kliprecht werd afgeschaft, maar het recht op bergloon behouden.

Daarentegen zou het Gouvernement hun land niet bezetten of zich met het inwendig bestuur daarvan bemoeien.

Er werd geen eed gevorderd, noch de bekrachtiging van den Gouverneur-generaal bij het kiezen van een troonsopvolger verlangd, en er werd ook geen jaarlijksche hulde door het zenden van geschenken geëischt. De vorst van Bangli werd tevens tot radja van Boelèleng aangesteld en die van Mataram op Lombok werd vorst van Karang Asem.

Op een groote vergadering, door de vorsten met 20000 volgelingen den 15den te Badong bijgewoond, werden deze bepalingen bekrachtigd.

Zoo eindigde op eigenaardige wijze een oorlog die met een, voor het Indische leger, betrekkelijk groote militaire macht werd gevoerd, en waarin, naast bloedige krijgsbedrijven, de politiek een groote rol speelde.

Met een enkel woord zij het verder verloop dier politiek gemeld.

De door ons over Djembrana aangestelde vorst maakte zich daar zoo gehaat,

dat hij in 1856 door de bevolking werd verdreven, waarop een ander regent benoemd en een controleur te Djembrana geplaatst werd. Die vorst trachtte in 1857 zijn vroeger gebied te heroveren en vond daarbij aanhang in Boelèleng. Hij werd naar Krawang verbannen en kreeg in 1864 vergunning naar zijn land terug te keeren. In 1867 werd ook de elf jaren vroeger aangestelde regent verbannen en door een voorloopig vierhoofdig bestuur vervangen.

In 1854 stond de vorst van Bangli het hem toegewezen Boelèleng aan ons af en werd daar eveneens een controleur, later een assistent-resident, gevestigd.

Spoedig ontstonden hier weder ongeregeldheden, die aanleiding gaven tot de hier onder beschreven expeditie.

5. DE EXPEDITIE NAAR BOELÈLENG IN 1858.

De hoofden van Boelèieng hadden reeds sedert lang een min of meer vijandige houding tegen onzen assistent-resident aldaar aangenomen, zoodat in 1858 een ambtenaar in commissie gezonden werd om hen over dat gedrag rekenschap te vragen.

Zij verklaarden toen wel 's Gouvernements bevelen te zullen opvolgen, doch hielden zich niet aan hun belofte en lieten zich opstoken door pembekel Njoman Gempol van Bandjar Djawa, die den ontroonden vorst van Djembrana het vorige jaar hulp had verleend en zich nu aan ongepaste uitdrukkingen en willekeurige, wreede handelingen schuldig maakte.

Toen aan den eisch tot zijn uitlevering niet voldaan werd, vertrok het Nederlandsch personeel den 29sten November van Boelèleng en verscheen elf dagen later de hiernevens vermelde expeditie op de reede, van waar aan den zwakken vreesachtigen jongen vorst Goesti Ilang Loerah K'toet Djilantik en aan de bevolking in een proclamatie werd kenbaar gemaakt, dat slechts tegen den genoemden pembekel krijg zou worden gevoerd.

Commandant: luitenant-kolonel K. F. van Steijn van Hensbroek;
13de bataljon infanterie, sterk 6 compagnieën;
2 coehoorn mortieren;
2 officieren van gezondheid met hospitaalpersoneel;
1 officier van administratie.
Gecommitteerden: de assistent-residenten Bosch en van Bloemen Waanders.
Z. M. stoomschip Ardjoeno, onder kapitein-luitenant-ter-zee I. A. K. van Hasselt;
Z. M. stoomschip Amalia;
een stoomschip;
drie transportschepen.

Het groote machtsvertoon, zoo spoedig ontwikkeld, voorkwam een algemeenen opstand der bevolking van Boelèleng, die, twijfelende aan onze macht, reeds met de lans in de hand ten strijde gereed stond. Zonder bezwaar werd den volgenden morgen te 5 ure gedebarkeerd. Nadat een compagnie bij het oude fort was opgesteld werd 2 uren later over natte sawah's uit het Noorden tot 400 pas van Bandjar Djawa opgerukt.

De 1ste en 2de compagnie, onder kapitein Asmus, kregen nu opdracht om ten Westen, en de 3de en 6de compagnie om ten Oosten om te trekken, terwijl het centrum, uit 2 compagnieën bestaande, langzaam tot op 250 pas van de kampong marcheerde en deze met granaten beschoot, zonder dat de vijand terug vuurde. Toen kapitein Riesz met zijn

tirailleurs haar tot 150 pas genaderd was, en de omtrekkingen geacht konden worden volbracht te zijn, werd de stormmarsch geblazen, waarop de vijand terugtrok en de kampong ontruimde.

De Westelijke omtrekking mislukte, daar de daarvoor aangewezen compagnieën het voorgelegen, zichtbare doel in veel te ruimen kring omgingen, zoodat zij, toen de kampong reeds bezet was, nog moesten worden opgezocht; de Oostelijke had echter den vijand tot den aftocht genoodzaakt.

Eén compagnie werd nu hier achter gelaten, en het bivak te Boelèleng in het paleis van den vorst betrokken, terwijl een peloton de vivres bewaakte, die gaandeweg bij het oude fort werden opgestapeld. Gebrek aan koelies — want de vorst had te weinig invloed op zijn volk om de gevraagde 400 koelies te leveren, — gaf bij dit debarkement veel vertraging, die echter aan de krijgsverrichtingen geen nadeel toebracht, daar aan den oproerigen pembekel drie dagen tijd verleend werd om zich in onze handen te stellen, alvorens vogelvrij verklaard te worden.

Toen hij den 16den niet verschenen was, rukten 4 compagnieën en de artillerie, vergezeld door den vorst en den assistent-resident Waanders, ten 5¼ ure des morgens door ravijnen en over natte sawah's voorwaarts, terwijl een compagnie in den kraton en een andere te Bandjar Djawa achterbleven. De muiters bleken achter een ravijn te zijn opgesteld, dat door het peloton, hetwelk de voorwacht vormde, onder Riesz, ongehinderd gepasseerd werd. Nadat Riesz zijn troep op 100 pas afstand van den vijand voor een terreinplooi en tirailleur had opgelost, dreef hij de Baliërs door zijn vuur terug, toen zij avanceerden op het oogenblik dat de voorste compagnie nog bezig was het ravijn te passeeren. Vier granaten sloegen de muiters spoedig uiteen en een compagnie, ter linker, en een, ter rechter zijde uitgezonden, deden hen ook van de flanken der colonne met overhaasting wijken. Nu trok men van drie kanten tegen Panglattan op, dat door den vijand ontruimd werd, en daarna bezochten twee colonnes, ieder 1½ compagnie sterk, de 10 minuten verder gelegen dessa's Benkel en Djeneng Dalem, die verlaten waren. Na Panglattan in brand gestoken te hebben, keerden de onzen naar den kraton terug, waarop de pembekel inmiddels een aanslag had beproefd om de vorstelijke familie te vermoorden. Hij was hier echter door kruisvuur der beide achtergelaten compagnieën ontvangen en had, door slechts acht man gevolgd, de vlucht moeten nemen.

De hoofden werden nu gesommeerd hem uit te leveren, en reeds twee dagen later brachten de 500 daartoe uitgezonden Baliërs hem te Boelèleng aan. Hij werd van het eiland verwijderd en vijf compagnieën, spoedig door de zesde gevolgd, keerden naar Soerabaja terug.

In 1861 werd te Boelèleng een assistent-resident geplaatst. De bevolking behield echter haar eigen rechtspleging en bestuur, zoowel als de keuze harer hoofden en de regeling harer huishoudelijke aangelegenheden.

Het Gouvernement verkreeg het recht een zeker aantal manschappen op te roepen in geval van binnen- of buitenlandschen oorlog, zoowel als voor den aanleg van forten, wegen enz.; troepen door het land te doen trekken en als scheidsrechter in geschillen op te treden. Verkoop van menschen voor schulden en het verbranden van weduwen werden afgeschaft. In Djembrana werd dezelfde regeling met goed succes toegepast. De regent en diens zoon, die zich aan misdadige handelingen hadden schuldig gemaakt, werden in 1866 verbannen.

6. DE EXPEDITIE NAAR BALI IN 1868.

Tien jaren, nadat onze troepen de kusten van Bali verlaten hadden, gaven ongeregeldheden in het onder Boelèleng ressorteerende district Bandjar aanleiding weder een expeditie naar dat landschap te doen vertrekken.

Genoemd district, gelegen in het hart van Boelèleng en de verblijfplaats der eerste kaste (Brahmanen) van de Hindoe bevolking, stond sedert 1854 onder het, uit het vroegere vorstenhuis gesproten, districtshoofd Ida Madé Rai, wiens eigenmachtige handelingen en euveldaden zooveel ontevredenheid veroorzaakten onder de hoofden en de bevolking, dat hij naar Banjoewangi moest verbannen worden. Zijn opvolger stierf in 1864 en diens vervanger viel niet in den smaak der bevolking. Ter zelfder tijd kwam Ida Madé Rai uit zijn ballingschap te Bandjar terug en maakte van deze stemming gebruik om het verzet tegen het hoofd — dat wegens minnenijd ook hem vijandig was — aan te wakkeren en eenige honderden Baliërs op te stoken om zijn aanstelling tot districtshoofd van den Regent, den vorst van Boelèleng, te gaan eischen.

De jeugdige Regent schijnt aanvankelijk een zwakke houding tegen de ontevredenen te hebben aangenomen en hun eenige hoop gegeven te hebben op vervulling van hun eisch — althans de gisting nam steeds toe — totdat door den invloed van den assistent-resident van Eibergen de vorst krachtiger optrad. In Juli 1868 weigerde de bevolking van Bandjar echter een weg in orde te brengen, waartoe haar bevel gegeven was.

De resident van Banjoewangi, tevens gecommitteerde voor de zaken van Bali en Lombok, kwam daarop naar Singaradja over, waar de weerspannige hoofden zich niet aan zijne orders stoorden en door den raad van Kerta's veroordeeld, zich te midden der ontevredenen schuil hielden. Zij verzamelden ongeveer 2000 man om zich en bedreigden Singaradja.

Wegens deze verwikkelingen werd een expeditie noodig geacht, die, samengesteld als hiernevens is vermeld, den 16den September 1868 te Boelèleng ontscheept werd.

Commandant: majoor van Heemskerck;
14de bataljon infanterie van 6 compagnieën, ieder 120 man sterk;
1 sectie houwitsers en 2 mortieren;
180 man marine-landings-divisie, onder den luitenant-ter-zee 1ste klasse Schuurman, met 2 houwitsers van 12 centimeters;
3 oorlogschepen.

Op voorstel van den Resident marcheerden onze troepen, tot geruststelling der bevolking, naar Singaradja door, waar den volgenden dag een compagnie en de landingsdivisie ter bescherming van de plaats werden achtergelaten, terwijl de rest der colonne den 18den over zee naar

Teboengkoes vervoerd werd en aldaar twee Europeesche compagnieën aan wal zetten, die ten Zuiden van die kampong een bivak betrokken. Des avonds werden er aan de zijde van het op één uur afstand gelegen Bandjar schoten gehoord, en den volgenden dag, toen de overige compagnieën ontscheept werden, vertoonden zich een honderdtal alleen met de kris gewapende Baliërs voor den postenketen, onder het voorgeven van den Resident te willen spreken, doch blijkbaar met het doel onze strijdkrachten te verkennen. Zij verzochten IDA MADÉ RAI tot districtshoofd te mogen hebben en beloofden zich dan te zullen onderwerpen. De aanvoerder van dezen troep, een der veroordeelde kampong-hoofden, werd gevangen gehouden en de overigen teruggezonden met de boodschap, dat, als de muiters zich niet onderwierpen, den volgenden morgen de oorlogstoestand zoude intreden.

In plaats van aan deze aanmaning gevolg te geven, nam de bevolking van Hoog-Teboengkoes de vlucht, zooals den volgenden morgen door een sluippatrouille werd waargenomen. Toen dan ook van IDA MADÉ RAI niets naders vernomen werd, rukte de colonne ten 11½ ure des voormiddags langs het strand vooruit.

De met rijstvelden bedekte rotsachtige bodem klimt langzaam tot aan de vijf, destijds vijandelijke kampongs en achter die dorpen verheft zich het met bosch en struiken bedekt terrein onder steiler helling. Vier dier kampongs, van het gewone Balineesche model, gelegen tusschen struiken en klapperboomen, omringd door muren van bijna 3 meters hoogte en ½ meter dikte en doorsneden door evenzeer ommuurde hoofdwegen van 6 meters breedte, lagen dicht bijeen op 1400 meters afstand van de zee; de vijfde lag ongeveer 1200 meters Westelijker.

Door dit hellende terrein stroomen bergriviertjes met 6 à 10 meters breede beddingen en 6 meters hooge en steile wanden, door scherp ingesneden geulen, naar de zee af.

Tot bij de roemah dewa (tempel) het strand gevolgd zijnde, sloeg de colonne — die door den Regent vergezeld werd om de koelies bijeen te houden — met verdubbelde rotten links af door de hoog opgeschoten padi naar Bandjar-ambangan. Op 1200 pas van den boschrand werden drie sectiën en tirailleur verspreid en werd granaat-vuur op de in de rijstvelden verzamelde muitelingen afgegeven.

Een front-aanval der muiters werd door dat tirailleur-vuur tot staan gebracht en het twee gelederen-vuur van twee compagnieën keerde vervolgens een attaque in de linker flank, terwijl de houwitsers hun kartetsen richtten tegen honderden vijanden, die zich aan de overzijde van het ravijn op onzen rechter flank vertoonden.

Een sectie tot zuivering van dat ravijn, naar die zijde afgezonden, werd bij het beklimmen van den ravijnwand aangevallen, ter zelfder tijd dat opnieuw een aanval in front werd beproefd, en toen de beide rechter vleugel-sectiën hierop den last ontvingen om terug te trekken, gelukte dit wel aan de Oostelijkste,

die in deze richting terug week, maar de andere, in Noordelijke richting terug trekkende, werd in het ravijn aan beide zijden aangevallen en geheel vernietigd.

Twee compagnieën, die ter ondersteuning toeschoten, vonden slechts de lijken van luitenant Stegman en 12 manschappen, terwijl de vijand in de struiken verdween.

De aanval in front was intusschen nogmaals afgeslagen en nu werden de beide houwitsers aan den rand van het ravijn opgesteld om de overzijde te zuiveren.

Het bleek, dat het grootste deel der oproerlingen aan die zijde was opgesteld, waarop besloten werd de colonne tegen hen aan te voeren. De twee vermelde compagnieën en de artillerie zouden daartoe eerst over het ravijn trekken en door de rest der colonne gevolgd worden.

Reeds hadden de eersten op 600 pas van de kampong positie genomen en het granaat-vuur geopend, toen bij ongeluk twee Balineesche koelies door onze kogels getroffen werden, en allen, met den Regent aan het hoofd, op de vlucht sloegen, zoodat de 3de compagnie aan de Oostzijde van het ravijn stand moest blijven houden om de gewonden en de vivres te beschermen en de koelies weder in te wachten.

Toen zij echter niet terugkwamen, moest tot den terugmarsch worden overgegaan.

In het bivak verschenen zij evenmin, zoodat de Resident genoodzaakt was naar Banjoewangi te vertrekken om Javaansche koelies te halen. Middelerwijl werd de compagnie, die te Singaradja was achtergebleven, bij de colonne aangetrokken, zoodat de zes compagnieën weder bijeen waren, en Bandjar door een stoomschip beschoten, terwijl het bedehuis door gelande mariniers verwoest werd. Onze uitgezonden patrouilles werden nu en dan beschoten, doch verder werd er van den vijand niet veel bespeurd.

Den 26sten kwamen 500 koelies aan, die, onder bescherming van 3 compagnieën, de velden ten Noorden der vijandelijke positie van het rijstgewas zuiverden en den 30sten werd op nieuw uitgerukt in compagnies-colonnes, met twee compagnieën tot flankdekking. 1600 man hulptroepen, onder den Regent, werden rechtstreeks tegen Djentarik gedirigeerd.

Bandjar en het ravijn werden nu uit zee met granaten beworpen en de marsch langs het strand 1000 pas verder dan de eerste maal vervolgd, om, zonder weder een ravijn te passeeren te hebben, tegen het door een levende heg van de sawah gescheiden Kali-anget te kunnen optrekken.

Door het wachten op de 800 man hulptroepen, die door een bevriend kamponghoofd waren aangeboden, werd inmiddels een kostbaren tijd verloren, en toen te 8 ure verder gemarcheerd werd, ontving majoor Heemskerck de tijding, dat de Regent met zijn strijders op de vlucht geslagen was.

De voorhoede bezette den heuvel ten Westen van het sawah-terrein en de vuurmonden kwamen aan zijn voet in batterij en openden het vuur, waarna

die troepen langs het ravijn vooruit rukten, terwijl de hulpbenden de hoogte tegen omtrekking bewaakten.

Terwijl Kali-anget op 500 en 300 pas afstand met granaten en granaatkartetsen beschoten werd, en de infanterie in compagnies-colonnes en echelon avanceerde, bleef de vijand daar binnen en opende het vuur. Op het bevel de kampong binnen te rukken tot aan den dwarsweg, stormden de compagnieën, die zich zoolang in carré-vorm hadden opgesteld, vooruit en hakten gaten in de versperring, van waar de vijand nu terug week.

Twee compagnieën stonden op dit moment (te 2 ure des namiddags) in tweede linie, en achter haar op 200 pas de achterhoede in twee deelen, één peloton bij het geschut en het andere Westelijk bij de ambulance en de koelies.

Plotseling vluchtten de hulptroepen voor ongeveer 2000 Baliërs, die, met voorvechters voorop, uit de Westzijde van de kampong kwamen aanstormen en zich tegen de achterhoede wendden, die door de wegloopende koelies werd medegesleept. Spoedig werd hier echter carré geformeerd en de voorvechters neergeschoten, waarop de vijand naar den voet van den heuvel terugweek en daar stand hield.

Te gelijker tijd kwam een sterke drom vijanden uit den Noord-Oost-hoek der kampong te voorschijn en drong langs den weg tot dicht bij de achterhoede vooruit.

Uit vrees, dat de hulptroepen de partij der opstandelingen zouden kiezen, en omdat ook in de kampong hevigen tegenstand kon worden verwacht, nu de vijand blijken gaf daar buiten de colonne te durven staan, besloot de Commandant den terugmarsch naar Teboengkoes te aanvaarden en deed daartoe retireeren blazen. Zijn colonne had vijf gewonden

Ten einde met grooter macht te kunnen ageeren, werd de vergunning verzocht en verkregen om de landings-divisie der marine te gebruiken, die daartoe den 9den te Teboengkoes aankwam. Drie dagen later trokken 800 man op nieuw ten strijde, en wel langs de Westzijde van het ravijn. De compagnieën formeerden carré's, toen de vijand in de rijstvelden verscheen, die nog niet allen gesneden waren, en de artillerie vuurde op 700 pas met granaten op de kampong en joeg eenige kartetsen door de Baliërs, die tusschen de hoog staande padi rondslopen.

Daarna rukte men verder vooruit. De voorhoede bleef bij het ravijn; één compagnie drong den Noord-Oostelijken kampong-hoek binnen, doch werd tot aan den rand terug gedreven, en stelde zich meer achterwaarts in carré op, waarbij zij eenige gewonden kreeg. De 2de compagnie, met de kartetsvuur afgevende artillerie, Zuidelijk en Westelijk van haar opgesteld, hield den vijand in het ravijn in bedwang; het carré der 4de compagnie stond achter de stukken, met den houwitser op het ravijn gericht, en dat der marine stond 100 pas verder achterwaarts op de Zuid-flank tot dekking van den rug.

De 6de compagnie dekte de rechter flank en de 5de en halve 3de compagnie beschermden de koelies.

Zoo was de opstelling, toen uit het Westelijk kampong-deel vele vijanden door de rijstvelden tot dicht bij de 6de compagnie naderden, zonder door het vuur van de Cycloop, welke deze beweging van de reede observeerde, te worden verdreven.

De compagnie aan den kampong-rand werd genoodzaakt nog wat meer terug te wijken, terwijl de mortieren uit het carré der 5de compagnie den tempel in die kampong bewierpen. Ook in het ravijn avanceerde de daar goed gedekte vijand in Noordelijke richting, al werden er ook eenige granaten in geworpen, en al dwong een rottenvuur der marine hem ook zich schuil te houden. Uit voorzorg werden nu de koelies in dit carré opgenomen, dat daartoe met de 4de compagnie werd vergroot, want het was blijkbaar, dat de Baliërs slechts wachtten op het oogenblik, dat onze troepen de begroeide kampong zouden binnen rukken om in het daar bedekte terrein hen aan alle zijden aan te vallen.

Na beraad met de bijeengeroepen compagnies-commandanten, besloot de Commandant die kans niet te loopen en nogmaals terug te keeren.

Hierbij vervolgde de vijand hem niet.

Nu stevende de Resident op nieuw naar Java om een versterking van drie compagnieën te vragen.

Den 21sten kwam het 11de bataljon onder majoor BLOM met een sectie houwitsers en 2 mortieren te Teboengkoes aan, waar ook de kolonel DE BRABANT verscheen om het bevel der expeditie van den ziek geworden majoor HEEMSKERCK over te nemen.

Den 24sten beschoot een oorlogsschip op nieuw de vijandelijke stelling en rukten de troepen met divisiën in front langs het strand voorwaarts met opdracht, als de voorhoede in gevecht was, in carré-formatie door te marcheeren. Het eerste carré zou bestaan uit de 4 voorste compagniën; het 2de uit de volgende met de landingsdivisie; en het 3de in het 11de bataljon.

1ste	compagnie van het 14de bataljon;
6de	„ „ „ 14de „
3de	„ „ „ 14de „
2de	„ „ „ 14de „
4de	„ „ „ 14de „
5de	„ „ „ 14de „
Marine-landings-divisie, 180 man.	
1ste	compagnie van het 11de bataljon;
2de	„ „ „ 11de „
3de	„ „ „ 11de „
4de	„ „ „ 11de „
5de	„ „ „ 11de „
6de	„ „ „ 11de „

De gesloten orde mocht niet verbroken worden, maar ieder carré kon met artillerie en infanterie vuur afgeven naar verkiezing.

In die formatie marcheerden de troepen over de sawah tegen Djentarik op, tot zich te 7½ ure des voormiddags, op ongeveer 100 pas voor het eerste carré, lansspitsen vertoonden in een greppel met loodrechte wanden van 2 meter breed en 6 voet diep, die dwars door de sawah liep. Oók in het Zuid-Oosten, in het palmbosch, klonk de gillende oorlogskreet van een groot aantal vijanden. Het met achterladers gewapende

peloton, kreeg nu last op die schreeuwers het vuur te openen, spoedig door dat der carrés en der houwitsers gevolgd en door den vijand beantwoord, die ons eenige gewonden bezorgde. Een lansaanval uit de greppel werd gekeerd door het eerste carré, dat de voorvechters neerschoot, en de vijand werd vervolgens uiteen gedreven door DE BRABANT, die aan het hoofd van den troep de geul bestormde en den Baliër in het Oostelijk gelegen, met bosch bedekte terrein terug joeg, van waar hij zijn vuur weder opende.

Nadat de met achterladers gewapenden de vijandelijke drommen op de linker flank verdreven hadden, kon de voorhoede doormarcheeren. Het tweede carré hield den vijand op die flank in bedwang, terwijl het laatste carré op 400 à 200 pas uit Oostelijke en Westelijke richting beschoten en bestookt door vijanden, die uit het Noorden in de greppel wilden afdalen, de twee houwitsers in diagonaal op de Zuid-Oostelijke en Noord-Westelijke hoeken opstelde en door artillerie-vuur en infanterie-salvo's de aanvallers deed afdeinzen.

Nadat de voorhoede, die halt gehouden had om de achterste carrés in te wachten, weder was voortgemarcheerd, werd zij op nieuw met de lans aangevallen en vertoonden zich massa's vijanden in de bosschen op de flanken. De aanval werd afgeslagen en van 's vijands omtrekking op de linkerflank geen notitie genomen, maar door de carrés met sprongen terrein gewonnen, waarbij de artillerie steeds in werking kwam. Te 8 ure des voormiddags waren onze troepen op korten afstand van het ravijn voor Djentarik geposteerd en vuurden de scherpschutters op vijanden, die zich aan die zijde vertoonden, terwijl de artillerie granaatvuur afgaf.

Onder het dekkende snelvuur der achterladers, Noordelijk van den hoofdingang opgesteld, daalde DE BRABANT aan het hoofd zijner troepen in het ravijn af en was een der eersten, die aan de andere zijde den bovenrand bereikte. De vijand werd daarna door een stormaanval verdreven, en vereenigde zich nu in het Zuiden tot het doen van een flank-aanval.

De artillerie werd over het ravijn gebracht, terwijl het 2de en 3de carré voorloopig er vóór bleven, om den opmarsch van het 14de bataljon te dekken en dit eerst te volgen, als het in het midden van Djentarik zou gekomen zijn.

In carré werd de 20 meter breede straat binnengerukt, waar de vijand de onzen in front met geweervuur bestookte en over de hooge muren langs den weg met steenen wierp. Gaandeweg nam echter de tegenstand af, en toen ook het 11de bataljon was opgemarcheerd, nam dit in de kampong positie om deze geheel van vijanden te zuiveren, en dan het 14de bataljon en de marine, hetzij over Bandjar-di-atas naar Bandjar-di-bawa, het brandpunt van den opstand, te volgen, of laatstgenoemde kampong aan de Noordzijde te naderen.

De weg naar Bandjar-di-atas versmalde zich al meer en meer tusschen de hooge steenen muren en het verzet des vijands nam aan die zijde weder aanmerkelijk in kracht toe. Nu en dan moest er naar beide zijden halt en front

worden gemaakt om de aanvallen af te weren, die over de muren met geweer, lans en steenen werden beproefd en ten laatste moest het peloton achterladers achter dwarsmuren worden opgesteld om den Baliër te enfileeren.

Door het bosch werd Bandjar-di-atas bereikt, waar blok voor blok versterkt was, en genomen moest worden. Onder een regen van steenen schoot hier de artillerie, vóór de colonne opgesteld, op korten afstand bres in de muren en verhinderde daarna door kartetsvuur een aanval der verdedigers, die verder door de infanterie verjaagd werden.

Ook in het centrum van de kampong moest het geschut den verwoeden tegenstand breken en door salvo's de stormaanvallen in front afslaan en ruimte maken om weder eenige passen te kunnen avanceeren. Eindelijk week de vijand naar Bandjar-di-bawa, waarheen een breedere weg voerde, zoodat met divisiën in front kon worden gemarcheerd en de artillerie op het hoogere terrein haar stukken op den kraton in die kampong kon richten.

Terwijl DE BRABANT in het tusschen de kampongs gelegen ravijn afdaalde, klonken de salvo's van het 11de bataljon en werden de verdedigers van een pendoppo buiten de muren door de voorhoede en de achterladers naar het Noorden terug gedreven, om ook daar door genoemd bataljon warm te worden ontvangen.

Het 11de bataljon was in Zuid-Westelijke richting vooruitgerukt en langs den voet der heuvels buiten het bosch opgemarcheerd. Het werd nu te 11 ure des voormiddags ten Noord-Oosten van de kampong, op 300 pas van DE BRABANT, zichtbaar, met wiens troepen het zich vereenigde.

Al vechtende en bres schietende in de hooge muren, werd de hoofdingang van IDA MADÉ RAI's woning bereikt en hier een stoute aanval der zijnen krachtig afgeslagen.

Daarop vluchtte de 3000 man sterke vijand in Zuidelijke richting en liet den kraton in onze handen.

Hoewel de troepen zeer vermoeid waren, rukte de Kolonel met het 11de bataljon en de marine-divisie ten 2 ure des namiddags naar Kali-anget, dat verlaten bevonden werd.

Twee uren later waren al zijn manschappen, van welken er op dien dag slechts 2 gesneuveld en 12 zwaar gewond waren, weder voor den veroverden kraton vereenigd, waar de nacht in een vierdubbel carré werd doorgebracht en den volgenden dag een bivak werd gereed gemaakt.

Zonder iets van den vijand te bespeuren, haalden drie compagnieën des morgens de noodige vivres van Teboengkoes en geheele benden Baliërs kwamen hun onderwerping aanbieden. De bevolking der Westwaarts gelegen kampong volgde dit voorbeeld.

Den 2den November gingen onze troepen naar Teboengkoes terug, waar cholera

en dysenterie onder hen uitbraken. Den 29sten van die maand waren zij weder te Soerabaja terug.

De controleur Schalk, naar Mengwi gezonden, had de gevluchte hoofden overgehaald zich te onderwerpen.

De Regent van Boelèleng moest in 1874 verbannen worden, en in 1882 kwam zoowel dit staatje als Djembrana onder het rechtstreeksch bestuur van het Gouvernement, terwijl Bali en Lombok nu tot een residentie verheven werden, met Boelèleng als zetel van het bestuur.

Deze handeling gaf echter aanleiding tot wantrouwen onder de Balische vorsten, onder wie die van Badong de grootste opstoker was. Toen zij echter begrepen, dat door de aanstelling van een Resident geen verandering was gebracht in hun verhouding tot het Gouvernement, namen zij daarmede genoegen.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

E R R A T A.

Bladz.	119,	7de	regel	van	boven	staat	„17de colonne", lees „7de colonne".
„	123,	6de	„	„	„	„	„60 detachementen", lees „detachementen".
„	171,	6de	„	„	„	„	„Boekit Kamangin", lees „Boekit Kamang, in".
„	208,	3de	„	„	onderen	„	„Siboga", lees „Selaga".
„	212,	11de	„	„	„	„	„Goegoeq Malintang", lees „Goegoeq Sigandang".